Tudorel Butoi
Grigore Stolojescu Cristian-Eduard Ştefan

ANALIZA COMPORTAMENTALĂ ÎN PROCESUL PENAL

Compendiu universitar

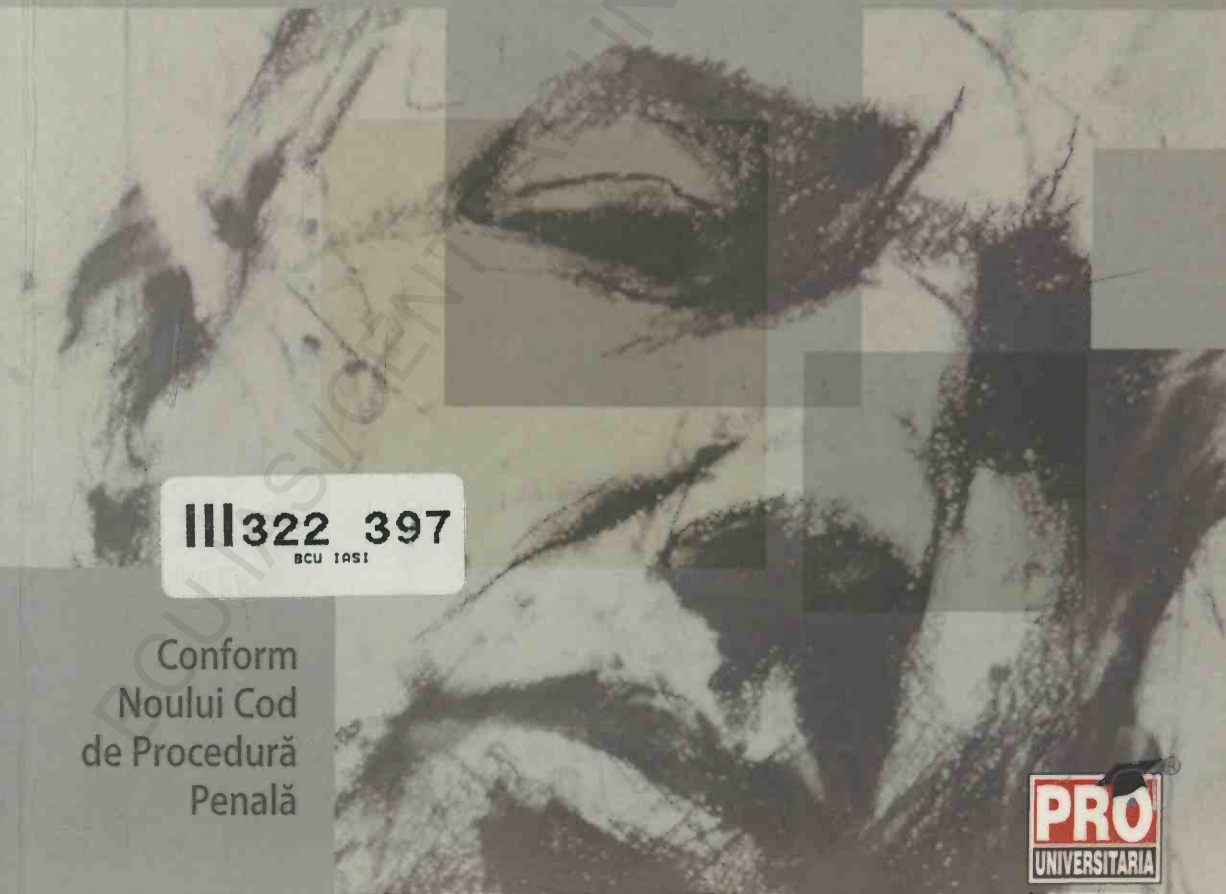

III322 397
BCU IASI

Conform Noului Cod de Procedură Penală

PRO UNIVERSITARIA

POLITEHNICA UNIVERSITY LIBRARY

III322 397
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

428

Tudorel BUTOI Grigore STOLOJESCU Cristian-Eduard ŞTEFAN

ANALIZA COMPORTAMENTALĂ ÎN PROCESUL PENAL
(compendiu universitar)

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof.univ.dr. psiholog criminalist col. (r) Tudorel BUTOI
Comisar-şef de poliţie dr. Grigore STOLOJESCU
Subcomisar de poliţie lector univ.dr. Cristian-Eduard ŞTEFAN

689084

ANALIZA COMPORTAMENTALĂ ÎN PROCESUL PENAL (compendiu universitar)

0 000010 68337 BCU IAŞI

ALE

PRO UNIVERSITARIA 2014
BUCUREŞTI

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUTOI, TUDOREL
Analiza comportamentală în procesul penal : (compendiu universitar) / Tudorel Butoi, Grigore Stolojescu, Cristian-Eduard Ştefan. - Bucureşti : Pro Universitaria, 2014
Bibliogr.
ISBN 978-606-647-952-3

I. Stolojescu, Grigore
II. Ştefan, Cristian-Eduard

159.9:343(075.8)

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17 NOV. 2017

Cuprins

Prefaţă 13

PARTEA I. ANALIZA PSIHO-COMPORTAMENTALĂ A AUTORILOR INFRACŢIUNILOR COMISE CU VIOLENŢĂ (PROFILING). PROFILUL PSIHOLOGIC AL CRIMINALILOR ÎN SERIE 17

Capitolul I. NOŢIUNI DEFINITORII, DELIMITĂRI CONCEPTUALE ŞI CLASIFICĂRI PRIVIND CRIMA ŞI CRIMINALUL ÎN SERIE 19

Secţiunea I. Aspecte introductive privind crima şi criminalul în serie 19

1. Definiţia criminalului în serie 22
2. Noi perspective pentru o analiză contemporană a crimelor în serie 25

Secţiunea a II-a. Crima şi criminalii în serie la nivel internaţional 25

Secţiunea a III-a. Mecanismele psihologice şi clasificarea criminalilor în serie 45

1. Clasificarea crimelor în serie bazate pe mobilul crimei 46
2. Clasificarea modală a crimelor în serie 50
3. Clasificarea relativă a componentelor psihodinamice şi comportamentale comune la toţi criminalii în serie 51
4. Clasificarea fazelor crimei în serie 51
5. Femeia criminală în serie 52

5.1. Diferenţe între crimele în serie comise de bărbaţi şi cele comise de femei 52

5.2. Clasificarea crimelor în serie comise de femei 52

5.3. "Complexul Medea" şi "Sindromul Munchausen prin procură" 53

6. Victimologia crimelor în serie 53

Secţiunea a IV-a. Sinoptic operativ-explicativ în identificarea, capturarea şi probarea faptelor comise de psihopaţii sexuali 57

1. Explicaţii etiologice de natură psihanalitică în motivaţia criminală la „serial killer" 58
2. Profil de personalitate şi mod de operare la "serial killer"-ul de tip organizat (de regulă psihopat sexual – crime comise cu premeditare) 59
3. Profil de personalitate şi mod de operare la "serial killer"-ul de tip dezorganizat (de regulă psihotic – crime comise spontan, imprevizibile, cu atac surpriză) 60
4. Identificarea. Capturarea. Probaţiunea 61

Secţiunea a V-a. Violatorii în serie 63

Capitolul II. AMPRENTA PSIHO-COMPORTAMENTALĂ A INFRACTORULUI ÎN SERIE (PROFILING) 66

Secţiunea I. Aspecte generale privitoare la profiling 66

Secţiunea a II-a. Incursiune orientativă asupra tehnicilor profiling. Principalele metode de realizare a profilului psiho-comportamental al infractorului 70

1. Metoda Biroului Federal de Investigaţii (FBI) din SUA: analiza locului infracţiunii 70
2. Metoda psihologiei investigative (metoda lui David CANTER) 81
3. Metoda de analiză a probelor comportamentale (metoda lui Brent TURVEY) ... 87
4. Modul de operare versus semnătura psiho-comportamentală 91
5. Metoda profiling-ului geografic 93
Secţiunea a III-a. Realizarea profilului psiho-comportamental. Studiu de caz criminal organizat 96
Secţiunea a IV-a. Profilul psihologic – amprenta comportamentală în timp şi spaţiu 99
Secţiunea a V-a. Reconstruirea profilului psiho-comportamental al criminalilor în serie 107
1. Copilăria şi adolescenţa criminalilor în serie 107
1.1. Familia problemă – ca şi familie a criminalului în serie 108
1.2. Starea relaţională în timpul copilăriei şi adolescenţei 109
1.3. Semne premonitorii ale comportamentului criminal în serie 110
2. Societatea industrializată favorizantă pentru apariţia asasinilor în serie 111
2.1. Sindromul alienării la criminalii în serie 111
2.2. Alienarea în societatea de consum ca şi factor facilitant al comportamentului criminal în serie 112
3. Sexualitatea la criminalii în serie, complexele de perversiune 112
4. Modul de operare şi alegerea victimelor 113
5. Psihodinamica criminalului în serie: o tentativă de interpretare 114
6. Victimologie – părinţii criminalilor în serie şi ai victimelor şi reacţiile comunităţii 117
7. "Serial killer" şi mass media 118
8. Tehnici de investigare pentru crimele în serie 119
9. Aplicarea profilului psihologic în investigarea crimelor în serie 120
Secţiunea a VI-a. Cazuistica internă în materia crimelor şi criminalilor în serie 121
1. Cazul S.D. 121
1.1. Arestarea, faptele 121
1.2. Istoria vieţii autorului 122
1.3. Probe prelevate din casa criminalului 123
1.4. Examenul psihologic 124
2.1. Arestarea şi faptele 125
2.2. Modul de operare 126
2. Cazul Sârcă Ion 124
3. Cazul Rîmaru – Acţiunea VULTURUL 129
3.1. Faptele 129
3.2. Profilul psihocomportamental 134

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA A II-A. INTEROGATORIUL JUDICIAR **147**

Capitolul I. EXIGENȚE TEORETICE ȘI PRACTICE ÎN MATERIA INTEROGATORIULUI JUDICIAR **149**
Secțiunea I. Considerații introductive 149
Secțiunea a II-a. Siguranță și nesiguranță în materia interogatoriului judiciar 152
Secțiunea a III-a. Cunoașterea celuilalt 152
Secțiunea a IV-a. Duplicitate – simulare (minciună versus adevăr) 156
Secțiunea a V-a. Interviul investigativ 161
Secțiunea a VI-a. Elemente de psihotactică – ghid orientativ de exigențe standard în interogarea investigativă 168
1. Ascultarea activă 170
2. Ascultarea activă nonverbală 173
3. Stabilirea raportului 176
4. Concluzii 178

Capitolul II. ANALIZA INTEROGATORIULUI JUDICIAR **179**
Secțiunea I. Între manipulare și coerciție 179
1. Rezumat 179
2. Surse de eroare în cadrul interogatoriului 183
3. Probe invalide și vulnerabilitatea psihologică 183
4. Interogatorii inadmisibile 185
5. Subminarea încrederii publice 185
6. Mărturii obținute prin coerciție, generatoare de resentimente 186
7. Efectul bumerang 187
8. Tulburări de stress post-traumatic 187
9. De ce mărturisesc suspecții? 187
10. Concluzii parțiale 188
Secțiunea a II-a. Tehnici invasive, manipulare-coerciție (sugerarea mărturisirii) 188
1. Tehnici „non-violente" 189
2. Tortura 190
3. Filiera științifică 192
4. FOIA 192

Capitolul III. INTEROGATORIUL PSIHANALITIC **194**
Secțiunea I. Interpretări psihanalitice 194
1. Noțiuni generale 194
2. Definirea interogatoriului psihanalitic 195
3. Caracteristici și mecanisme ale interogatoriului psihanalitic 195
4. Perspectiva viitorului 196
Secțiunea a II-a. Interpretări psihanalitice și repere orientative ale psihanalizei în interogatoriul judiciar 197
1. Sediul conflictului 197
2. Lăsarea obiectelor 198

3. Revenirea la locul faptei 198
4. Comentarii asupra interogatoriului judiciar de tip psihanalitic 199
5. Psihanaliza medicală – psihanaliza criminală (similitudini şi deosebiri) 200
6. Lapsus-ul 202
7. Fenomenele de „uitare" 203
8. Erorile de lectură şi de scris 204
9. Actele simptomatice 205
10. Asociaţiile de idei 205
Secţiunea a III-a. Mecanisme operaţionale şi terminologie în psihanaliză 207
Secţiunea a IV-a. Interogatoriul psihanalitic pe terenul pragmatismului, mizei şi riscului – psihanaliza judiciară (speţă exemplificativă) 211

Capitolul IV. PSIHOLOGIA INTEROGATORIULUI JUDICIAR – ANCHETA (personalitatea umană în raporturi de opozabilitate şi confruntare) 216
Secţiunea I. Noţiuni introductive - distincţii şi conotaţii asupra interogatoriului judiciar din perspectiva adunării dovezilor (urmărirea penală în perspectivă psihologică) 216
1. Comentarii şi distincţii de natură psihologică vis-a-vis de termenii: ascultare, audiere, anchetă etc. 217
2. Caracteristicile interogatoriului 219
3. Planurile situaţionale 223
Secţiunea a II-a. Investigarea personalităţii din unghiul observaţiei comportamentului expresiv 225
Secţiunea a III-a. Problematica psihologică a relaţiei anchetator-anchetat 233
1. Contactul interpersonal în biroul de anchetă judiciară 234
2. Comunicarea non-verbală - reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate şi confruntare 238
3. Reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate şi confruntare 240
4. Etape şi strategii de interogare a suspectului sau inculpatului 241
4.1. Etapele ascultării suspectului sau inculpatului 241
4.2. Strategii de interogare a suspectului sau inculpatului 244
4.3. Sondarea sentimentului de vinovăţie 255
4.4. Elemente explicative privind procesele psihologice post-infracţionale 257
4.5. Elemente de psihologie a infractorului din perspectiva tipologiilor umane. Contracararea atitudinilor de rezistenţă la interogatoriu 259
4.6. Coordonatele psihologice ale recunoaşterii comiterii faptei. De la refuzul recunoaşterii la mărturisire 261
4.7. Aspecte psihologice privind calităţile personale ale anchetatorului 268
4.8. Intima convingere 276

PARTEA A III-A. TEHNICA POLIGRAF ŞI DETECŢIA COMPORTAMENTULUI SIMULAT 281

Capitolul I. SIMPTOMATICA COMPORTAMENTULUI SIMULAT 283
Secţiunea I. Comportamentul infracţional din perspectiva psihologică 283
1. Consideraţii de psihologie judiciară asupra vinovăţiei ca atitudine psihică şi realitate juridică 283

2. Matricea infracțională (culpabilizatoare). Matricea morală din perspectiva contradictorialității 284
3. Comportamentul infracțional din perspectiva reperelor sale psihologice 285
3.1. Dinamica secvențelor comportamentale 285
3.2. Etiologia suportului psihologic (mobilul, trebuința, motivul, idealul, concepția, scopul etc.) 287
4. Matricea morală 290

Secțiunea a II-a. Interpretarea comportamentului simulat 291
1. Noțiuni și definiții asupra comportamentului simulat 291
2. Exprimarea aspectului inaparent în comportamentul simulat 292
3. Indicatorii verbali, motori și fiziologici ai conduitei simulate în expresia aparentă (semnificația și sensul stimulilor declanșatori de emoție) 293
3.1. Indicatorii fiziologiei, semnificația și sensul stimulilor declanșatori de emoție în simulare 294
3.2. Mijloace psihologice de detectare a tensiunii psihice cuprinse în chestionare și teste de personalitate 295

Capitolul II. INVESTIGAȚIA PSIHOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI SIMULAT 297
Secțiunea I. Statutul științific și practic-operațional al metodei de detecție a comportamentului simulat 297
Secțiunea a II-a. Cadrul instituțional-juridic al detecției comportamentului simulat 299
Secțiunea a III-a. Paternitatea metodei detecției comportamentului simulat 302
Secțiunea a IV-a. Particularitățile fenomenului biofeedback în procesul identificării judiciare și criminalistice 308
Secțiunea a V-a. Mijloacele tehnice de detecție a comportamentului simulat 313

Capitolul III. COMPONENTELE METODOLOGICE ALE DETECȚIEI COMPORTAMENTULUI SIMULAT 326
Secțiunea I. Componenta psihologică a detecției comportamentului simulat – etapele examinării 326
1. Examinarea medicală a subiectului 326
2. Întocmirea testelor 326
3. Asigurarea condițiilor necesare examinării 327
4. Instructajul făcut subiectului înainte de testare 327
5. Instalarea subiectului la poligraf și verificarea exactității funcționării aparatului 329
6. Aplicarea testelor și formularea întrebărilor 331
7. Interpretarea diagramelor 334
8. Formularea concluziei 335
Secțiunea a II-a. Componenta fiziologică a detecției comportamentului simulat 335
Secțiunea a III-a. Componenta cibernetică a detecției comportamentului simulat 346
Secțiunea a IV-a. Componenta logico-juridică a detecției comportamentului simulat 352

B C U "M EMINESCU" IASI

Secţiunea a V-a. Măsuri de precauţie împotriva tentativelor de eludare a detectării comportamentului simulat 357

Capitolul IV. PREZENTAREA GENERALĂ A DIAGRAMEI POLIGRAF 369
Secţiunea I. Diagrama – definiţie, conţinut şi clasificare 369
Secţiunea a II-a. Simetria diagramelor 377

Capitolul V. CONVERSIUNEA INFORMAŢIILOR ÎN MIJLOACE DE PROBĂ 381
Secţiunea I. Funcţiile conversiunii 381
1. Existenţa infracţiunii 383
2. Inexistenţa infracţiunii 384
3. Identificarea persoanei care a comis infracţiunea 384
4. Cunoaşterea împrejurărilor care agravează, atenuează sau exclud vinovăţia persoanei testate 386
Secţiunea a II-a. Modele de conversiune a informaţiilor 389
1. Conceptul conversiunii informaţiilor 389
2. Modelul conversiunii informaţiilor 390
3. Modele de conversiune 391
Secţiunea a III-a. Testarea primară şi testarea devolutivă 402
1. Testarea primară 402
2. Testarea devolutivă 402

Capitolul VI. MATERIALIZAREA ACTIVITĂŢII DE INVESTIGARE A COMPORTAMENTULUI SIMULAT PRIN INTERMEDIUL TEHNICII POLIGRAF 408
Secţiunea I. Raportul de investigare a comportamentului simulat al subiecţilor testaţi 408
Secţiunea a II-a. Dicţionar explicativ al termenilor specifici utilizaţi în materia detecţiei comportamentului simulat 413

Capitolul VII. PROBLEME JURIDICE PRIVIND FOLOSIREA MIJLOACELOR TEHNICE DE DETECŢIE A COMPORTAMENTULUI SIMULAT ÎN PROCESUL PENAL 421
Secţiunea I. Respectarea drepturilor omului în contextul utilizării tehnicilor de detecţie a comportamentului simulat 421
1. Momentul tactic al utilizării tehnicilor de detecţie a stresului emoţional ca mijloace auxiliare în activitatea de ascultare a făptuitorului, suspectului sau inculpatului 421
2. Aspecte privitoare la problemele juridice ridicate de principiile respectării demnităţii şi intimităţii persoanei 424
3. Consideraţii cu privire la problemele juridice ridicate de deosebirile dintre tehnicile de detecţie a stresului emoţional şi mijloacele de constrângere. Problemele juridice privind domeniul respectării drepturilor şi libertăţilor persoanei 425

4. Aspecte referitoare la problemele juridice ridicate de respectarea principiului de a dispune liber de propria persoană - refuzul oricăror apropieri între tehnica de detecție poligraf și tehnicile narcoanalizei sau hipnozei (constrângerea psihică dirijată). Consimțământul la examinare - respectarea dreptului persoanei de a refuza testarea 428
Secțiunea a II-a. Argumente pro și contra utilizării mijloacelor de detecție a comportamentului simulat 430
Secțiunea a III-a. Eroarea judiciară în procesul penal 436

În loc de concluzii **440**

BIBLIOGRAFIE **441**
Legislație 441
Tratate, cursuri, monografii 441
Articole și studii de specialitate 447
Resurse Internet 449

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prefaţă

Încălcarea normelor juridice penale determină naşterea unui raport de conflict între stat şi autorul infracţiunii, raport juridic care, în final, va asigura identificarea făptuitorului şi tragerea sa la răspundere penală. Responsabilitatea îndeplinirii acestor sarcini revine organelor specializate ale statului care realizează activitatea judiciară, în scopul înfăptuirii justiţiei penale.

Legea nr. 135/2010 – Noul Cod de Procedură Penală, intrat în vigoare la 1 februarie 2014, prevede că *„în exercitarea funcţiei de urmărire penală, procurorul şi organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată"*.

Aşa cum este firesc, aceasta presupune ca organele de urmărire penală să depună toate diligenţele pentru a stabili adevărul cu privire la faptele şi împrejurările cauzei, precum şi în privinţa persoanei suspectului sau a inculpatului.

De la momentul sesizării iniţiale cu privire la comiterea unei fapte penale, organele de cercetare penală au obligaţia de a căuta şi de a strânge datele şi informaţiile cu privire la existenţa infracţiunii şi identificarea persoanei care a săvârşit fapta penală, precum şi de a întreprinde măsurile pentru limitarea consecinţelor infracţiunii, identificând şi administrând totodată probele necesare, cu respectarea prevederilor înscrise în Noul Cod de Procedură Penală.

Investigarea infracţiunilor, sub toate aspectele sale (investigarea informativă, tehnico-ştiinţifică, probatoriul judiciar) constituie o activitate deosebit de complexă, descoperirea autorilor faptelor penale fiind dependentă de modul concret de realizare a cercetării. În scopul asigurării celerităţii în soluţionarea cauzelor sesizate, organele de urmărire penală caută să identifice cea mai scurtă cale către descoperirea infractorilor, neidentificarea ori rămânerea acestora în libertate putând prezenta un pericol social.

Deşi nu se situează în categoria mijloacelor de probă şi a procedeelor probatorii reglementate de Noul Cod de Procedură Penală, analiza comportamentală are un rol esenţial atât în cadrul activităţilor de identificare a autorilor de infracţiuni, dar şi de sprijinire a administrării probatoriului judiciar, în scopul constatării existenţei sau inexistenţei unei infracţiuni, identificării persoanei care a săvârşit-o şi cunoaşterii împrejurărilor necesare pentru justa soluţionare a cauzei. În acest context, analiza comportamentală poate fi o metodă eficientă de identificare a probelor ori de coroborare a acestora, în scopul înfăptuirii eficiente a justiţiei penale.

Analiza comportamentală îşi găseşte pe deplin utilitatea în cadrul procesului penal, din următoarele considerente, prezentate într-un algoritm cronologic firesc, al primei etape a procesului penal – urmărirea penală:

a) în faza iniţială a cercetărilor, odată cu sesizarea comiterii unei infracţiuni rămasă iniţial cu autori neidentificaţi (în special infracţiuni judiciare de mare violenţă – omoruri, tâlhării, violuri, jafuri etc., dar şi infracţiuni de crimă organizată sau cauze privitoare la

dispariţiile suspecte de persoane), realizarea profilului psiho-comportamental al posibilului autor al infracţiunii are un rol esenţial în orientarea investigaţiei judiciare, sprijinind organele de urmărire penală în activitatea de identificare a făptuitorului. Este şi motivul pentru care, organele de cercetare ale poliţiei judiciare trebuie să aibă o înaltă specializare în utilizarea tehnicilor de profiling, menite să contribuie la identificarea amprentei psiho-comportamentale a infractorului şi la stabilirea cercului de prezumtivi autori ai infracţiunii.

b) odată identificat prezumtivul autor al infracţiunii (făptuitor), organele de urmărire penală sunt obligate să transforme informaţiile obţinute în cadrul primelor activităţi de cercetare, în date şi probe, din care să rezulte bănuiala rezonabilă că o persoană (denumită de Noul Cod de Procedură Penală, ca fiind suspect) a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală. În categoria mijloacelor de probă prin care sunt obţinute probele în procesul penal, se regăsesc declaraţiile suspectului sau ale inculpatului, declaraţiile persoanei vătămate, declaraţiile părţii civile sau ale părţii responsabile civilmente, declaraţiile martorilor, înscrisuri, rapoarte de expertiză sau constatare, procese-verbale, fotografii, mijloace materiale de probă, precum şi orice alt mijloc de probă care nu este interzis prin lege. Dintre acestea, declaraţiile suspectului sau inculpatului, analizate de către autorii prezentului compendiu universitar, în contextul interogatoriului judiciar, au un rol esenţial în cunoaşterea poziţiei subiective a autorului faptei, a motivaţiei care a stat la baza acţiunilor/inacţiunilor sale etc.

c) aşa cum practica îndelungată a organelor de urmărire penală a demonstrat-o, procesul penal, mai ales în prima sa etapă (urmărirea penală), aduce în arena justiţiei penale, actori cu interese diferite: organele de urmărire penală pe de o parte, şi autorii de infracţiuni, pe de altă parte. În plus, participanţii în procesul penal (mai ales organele judiciare, părţile şi subiecţii procesuali principali), sunt persoane cu interese şi motivaţii distincte în a căror structură se regăsesc cele două tipuri clasice de comportamente, respectiv cel aparent şi cel inaparent.

În acest cadru, mijloacele tehnice de detecţie a comportamentului simulat (dintre care poligraful are un rol esenţial) constituie instrumente auxiliare de investigaţie utile, mai ales atunci când rezultatele obţinute cu ajutorul lor sunt valorificate cu celeritate în cadrul urmăririi penale. Nefiind un mijloc de probă, poligraful nu se poate substitui activităţilor de investigaţie şi de cercetare, ci va trebui perceput drept un instrument investigativ, cu ajutorul căruia se elimină tatonările, se diminuează riscurile injustiţiei şi se dă o corectă orientare primelor activităţi ce decurg din interogarea persoanelor incluse în cercurile prezumtivilor autori ai infracţiunii. Totuşi, terenul pe care acţionează tehnica poligraf este unul fragil, având un specific aparte, întrucât acţionează direct în structura mentală, perversă, predilect duplicitară (matricea infracţională) a prezumtivilor autori ai infracţiunii. De aceea, mă alătur opiniei exprimată într-o lucrare de reputatul profesor expert în tehnica poligraf Tudorel Butoi, conform căreia *"suntem primii care avertizăm că a nu ţine seama de relativitatea concluziilor investigaţiilor poligraf este tot atât de grav cu a le acorda un credit total sau a le ignora cu desăvârşire..."*.

În aceeaşi ordine de idei, subliniez şi necesitatea utilizării cu precauţie a tehnicilor de analiză comportamentală în procesul penal, întrucât uneori acestea pot fi puse şi sub semnul întrebării ori al relativităţii, existând riscul apariţiei unor erori judiciare nedorite.

În acest context, aceste tehnici trebuie privite ca metode investigative, utile în procesul de transformare a informațiilor în probe, pentru a-și găsi aplicabilitatea și utilitatea în procesul penal.

Apreciind de la bun început inițiativa lăudabilă a autorilor prezentului compendiu universitar, remarc înalta ținută științifică a lucrării, bazată pe o activitate laborioasă de analiză documentară, dar și de cercetare aplicată în domeniul analizei comportamentale în procesul penal.

Autorii, reputatul profesor universitar dr. psiholog criminalist Tudorel Butoi, considerat "părintele" tehnicilor profiling și poligraf în România, dar și colaboratorii săi, dr. Grigore Stolojescu și dr. Cristian-Eduard Ștefan, și-au pus în valoare vasta experiență operativă acumulată în activitatea de anchetă penală, realizând o operă de pionierat, care cu siguranță va constitui un instrument de lucru eficient în analiza și interpretarea comportamentului infractorului în cadrul procesului penal.

Felicit autorii prezentului compendiu universitar pentru opera lor remarcabilă, recomandând-o călduros tuturor persoanelor interesate în domeniul de referință, teoreticieni și practicieni pe tărâmul analizei comportamentale în procesul penal.

Comandantul (Rectorul) Academiei de Poliție
"Alexandru Ioan Cuza" București

General de brigadă
Prof.univ.dr. Mihai BĂDESCU

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA I

ANALIZA PSIHO-COMPORTAMENTALĂ A AUTORILOR INFRACŢIUNILOR COMISE CU VIOLENŢĂ (PROFILING). PROFILUL PSIHOLOGIC AL CRIMINALILOR ÎN SERIE

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul I

NOŢIUNI DEFINITORII, DELIMITĂRI CONCEPTUALE ŞI CLASIFICĂRI PRIVIND CRIMA ŞI CRIMINALUL ÎN SERIE

Secţiunea a I
Aspecte introductive privind crima şi criminalul în serie

„Killer" (de la *to kill*, - a ucide, în limba engleză) indică pe cel care ucide, asasinul. „Killer" (ucigaşul) este un subiect care exercită meseria de asasin, profesionist sau amator. Termenul „serial killer" nu indică doar nişte indivizi care ucid de mai multe ori, care ucid mai multe persoane în acelaşi timp sau în perioade diferite de timp (criminali recidivişti). Specialiştii în domeniul criminologiei şi al psihopatologiei judiciare au folosit termenul de criminali în serie pentru a indica pe cei care au ucis mai multe persoane în perioade de timp diferite, datorită unei motivaţii particulare - *„asocierea distructivă şi sadică între sex şi moarte"*. A ucide pentru sex sau făcând sex este ceea ce în mod tradiţional, este definit *serial killer*, chiar dacă aceasta este doar una din motivaţiile care stau la baza comportamentului criminal în serie[1].

Studiile moderne şi inovative despre criminalii în serie, au demonstrat că acest fenomen este mult mai complex.

Termenul „serial killer" este destul de recent, dar fenomenul există încă de mult timp: asasinii în serie au existat dintotdeauna, chiar dacă crimele în serie nu erau recunoscute şi definite în acest mod. Există date în acest sens că împăraţii Nero şi Caligula erau asasini în serie: ucideau doar pentru a experimenta emoţii noi, când se simţeau plictisiţi de monotonia vieţii cotidiene. Un caz istoric de criminali în serie în jurul secolului XV, a fost cel al mareşalului Francia Gilles Rais, care se estimează că din 1432 până în 1440, a ucis în jur de 800 de copii, având ca motivaţie magia neagră; înainte de a-i ucide bea alcool, se droga şi apoi îşi tortura victimele până la decapitare, având nişte trăiri de plăcere incomensurabilă înainte de a-i ucide şi bucurându-se de agonia lor. Se poate spune despre acest caz că ar fi însemnat începutul în epoca modernă, a crimelor în serie.

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, Criminali în serie. Profil psihologic (operă nepublicată), Universitatea Spiru Haret Bucureşti.

Un alt caz celebru, este cel al contesei maghiare Elisabeta Báthory[1], care a fost condamnată la începutul secolului XVI pentru că a ucis 650 de femei tinere, pentru a face baie în sângele lor.

Contesa maghiară Elisabeta Báthory
Sursa: http://en.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_B%C3%A1thory

În anii 1800, cazul lui „Jack Spintecătorul" a fost unul dintre cele mai mediatizate. „Jack Spintecătorul" este un pseudonim acordat unui criminal în serie anonim (sau criminali anonimi) activ în jurul regiunii Whitechapel şi în districtele adiacente oraşului Londra, Anglia, în toamna anului 1888. Numele este preluat dintr-o scrisoare trimisă Agenţiei Centrale de Ştiri din Londra de către o persoană care pretindea că este ucigaşul. Victimele erau alese din rândul femeilor care prestau activităţi de prostituate. Crimele se petreceau fie în timpul nopţii, fie dimineaţa devreme, în locuri publice sau semi-publice. Gâtul victimei era tăiat după ce i se mutila trupul. Teoriile susţin că victimele erau mai întâi strangulate pentru a fi reduse la tăcere, lucru ce explică lipsa sângelui de la locul crimelor. Scoaterea organelor interne din trupurile a trei victime i-a determinat pe oficiali să presupună că ucigaşul avea cunoştinţe de chirurgie. Din cauza faptului că ucigaşul nu a fost identificat, legendele ce privesc aceste omoruri au circulat ca o combinaţie de cercetări istorice cu folclor şi pseudoistorie. De-a lungul anilor, mulţi autori, istorici şi detectivi particulari au propus diverse teorii despre cine este ucigaşul, numărul lor sau numele victimelor[2].

[1] Potrivit mărturiilor, multe dintre victimele contesei au fost fete adolescente ale ţăranilor locali, care au fost atrase la Csejte ca sclave, promiţându-le o ofertă de muncă bine plătită. Mai târziu, Elisabeta începuse să omoare fiicele din mica nobilime care fuseseră trimise de părinţii ei pentru a învaţa eticheta curţii. Conform mărturiilor, au avut loc şi răpiri. Atrocităţile descrise de martori includeau bătăile grave, arsurile, mutilările mâinilor, muşcarea cărnii de pe faţă, mâini şi alte părţi ale corpului, îngheţarea sau moartea prin înfometare. Elisabeta nu a fost supusă niciodată unui proces, însă familia ei a închis-o în castelul Čachtice, pe viaţă. Aceasta fost zidită într-un turn îngust fără ferestre, doar cu câteva găuri care îi asigurau mâncarea şi aerul necesar pentru a o ţine în viaţă. Aceasta a fost întemniţată timp de 4 ani, până la moartea sa. La 24 august 1614, Elisabeta a fost găsită moartă de către un paznic. De vreme ce în camera sa au fost găsite platouri de mâncare care fuseseră neatinse, data exactă a morţii sale nu a putut fi pronunţată. A fost înmormântată în cimitirul bisericii Csejte însă din cauza vacarmului sătenilor care strigau *tigroaica din Csejte*, aceasta a fost mutată în cimitirul de lângă locul ei de naştere din Ecsed, în cripta familiei Báthory. A se vedea site-ul http://ro.wikipedia.org/wiki/Elisabeta_B%C3%A1thory

[2] http://ro.wikipedia.org/wiki/Jack_Spintec%C4%83torul

Richard von Krafft-Ebing a fost primul autor care a tratat fenomenul crimelor în serie, dând atenţie deosebită crimei în care uciderea victimei contribuie în mod direct la stimularea plăcerii sexuale.

În secolul actual problema crimelor în serie a devenit pregnantă, datorită pe de o parte creşterii numărului criminalilor în serie şi pe de altă parte atenţiei majore din partea mass media.

Până la începutul anilor 1980, termenul de „serial killer" nu exista, acest tip de criminal se numea criminal multiplu. Sub această denumire erau grupaţi toţi asasinii care ucideau mai mult decât o victimă, fără să se facă o diferenţă între ei. În Statele Unite ale Americii (SUA), a fost introdus termenul şi nu pare a fi întâmplător, deoarece este ţara cu cel mai mare număr de criminali în serie. Definiţia este dată pentru *"un individ care ucide mai multe persoane, în general mai mult de două, în timp şi în loc diferit, fără să existe o explicaţie imediată şi clară a motivaţiei pentru care ucide"*[1].

Uneori criminalul în serie se poate identifica cu cel care comite crime sadice, răpindu-şi victimele şi omorându-le după un anumit ritual, care poate conţine torturi, violenţe sexuale înainte sau după moarte şi pot apărea şi fenomene de canibalism, vampirism sau necrofilie.

Omorul este, în general, o infracţiune specifică bărbaţilor, autorii având un nivel de instrucţie scăzut, doar o treime au un nivel de instrucţie mediu şi foarte puţini studii superioare. Persoanele condamnate pentru omor sunt în cele mai multe cazuri persoane fără antecedente. Există însă un grup de agresori care se află la a doua condamnare pentru omor (o cincime). Răzbunarea, avantajele materiale şi conflictele vechi constituie principalele motivaţii ale agresiunilor săvârşite atât de bărbaţi, cât şi de femei. Faptele se produc pe fondul consumului de alcool în două treimi din cazurile de omor în care sunt implicaţi bărbaţii. În ceea ce priveşte victimele omorurilor săvârşite de femei, acestea sunt în 75% din cazuri de sex masculin. Vârsta victimelor omorurilor comise de femei este situată, îndeosebi, în intervalele: până la 10 ani (25%) şi 41-50 de ani (20%)[2].

O categorie aparte de criminali deţinuţi o constituie autorii unor fapte deosebit de grave comise pe fond sexual (viol cu moarte, necrofilie, homosexualitate cu omor în scop de jaf ori având drept mobil răzbunarea, violatori în serie cu manifestări sadice, omor în cuplu sado-masochist etc.)[3].

Crimele în serie sunt considerate de unii psihologi ca reprezentând ultima extensie a violenţei. Din punct de vedere raţional, crimele în serie sunt acte complet iraţionale. Totuşi, criminalul în serie simte o mare plăcere în exercitarea puterii şi a controlului asupra victimei, incluzând puterea vieţii şi a morţii, actul sexual fiind secundar. El este excitat de cruzimea actului său şi, frecvent, va tortura victima până la moarte. Criminalul poate înregistra pe casete, ţipetele de durere ale victimei sale, pe care le poate folosi pentru a-şi spori fantezia atunci când nu are o victimă „cu care să se joace", sau poate folosi aceste înregistrări pentru a teroriza viitoarele victime. Orice mutilare a victimei va

---

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

[2] Prelucrări şi selecţii personale din studiul intitulat "Particularităţi socio-demografice ale autorilor infracţiunilor de omor din România", realizat de Ecaterina Balica, din cadrul Institutului Naţional de Criminologie.

[3] Butoi, Tudorel-Severin, Femei ucigaşe. Psihanaliza crimei, Editura Phobos, Bucureşti, 2003, p. 175.

fi făcută fie ca să şocheze autorităţile, fie ca să facă neidentificabile rămăşiţele cadavrului[1].

1. Definiţia criminalului în serie

În ultimii ani s-a scris şi s-a vorbit foarte mult despre „serial killer" şi ca urmare, există multe definiţii şi descrieri ale acestor asasini seriali. În continuare prezentăm doar câteva definiţii, care exemplifică într-un mod mai complet fenomenul „serial killer".

Până la începutul anilor '80, se vorbea despre crime multiple, când exista un caz în care un asasin unic făcea mai mult de o victimă, fiind meritul Biroului Federal de Investigaţii (F.B.I.) de a fi introdus acest termen de „serial killer". Asasinii multipli şi cei care ucid două victime în acelaşi timp şi într-un singur loc ("double killer") sau trei victime în aceleaşi condiţii ("triple killer"), au fost împărţiţi de F.B.I. în trei categorii[2]:

❖ **asasin de masă** (*mass murderer*). Ucide patru sau mai multe victime în acelaşi loc, într-un act unic; de obicei subiectul nu-şi cunoaşte propriile victime şi alegerea lor este întâmplătoare.

❖ **asasin compulsiv** (*spree killer*). Ucide două sau mai multe victime în locuri diferite şi într-o perioadă de timp foarte scurt; aceste delicte nu au de obicei aceeaşi cauză; şi în acest caz subiectul nu îşi cunoaşte victimele şi, pentru că nu îşi ascunde urmele, este capturat uşor;

❖ **criminal în serie** (*serial killer*). Ucide trei sau mai multe victime, în locuri diverse şi cu o perioadă de timp emotivă ("cooling off time") între o crimă sau alta; în fiecare eveniment delictual, subiectul poate ucide mai mult de o victimă; poate alege victima întâmplător sau o poate alege după mai multe urmăriri; are despre el părerea că este invincibil şi că nu poate fi capturat niciodată.

Clasificarea realizată de F.B.I. nu specifică lungimea perioadei de "cooling off" între o crimă şi alta.

Un pas important în definirea asasinilor în serie a fost făcut de către De Luca[3], care a propus o definiţie mult mai adaptată pentru a explica complexitatea fenomenului: *"asasinul în serie este un subiect care pune în act personal două sau mai multe acţiuni criminale, separate între ele sau exercită un anume tip de influenţă psihologică pentru ca alte persoane să comită acţiuni criminale în locul lor".*

Pentru a vorbi de asasin în serie, este necesar ca subiectul să demonstreze o voinţă clară de a ucide, chiar dacă crimele nu se finalizează şi victimele supravieţuiesc: elementul central este *"repetitivitatea acţiunii criminale"*. Intervalul care separă crimele poate varia de la câteva ore la ani întregi, iar victimele fiecărui episod pot fi mai mult de două. Criminalul în serie ucide de obicei singur, dar uneori poate opera şi în echipă sau ca un membru al unui grup. Motivaţiile sunt diferite dar de fiecare dată există o componentă psihologică internă care împinge individul către comportamentul criminal repetitiv.

---

[1] Butoi, Ioana-Teodora; Butoi, Tudorel, Psihologie judiciară (curs universitar), ediţia a II-a, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2004.

[2] Bruno, F., Relazione presentata al Seminario "Mostri o Serial Killer" Analisi del Fenomeno nell'Italia di oggi. Sala delle conferenze della Corte d'Appello di Roma, 1-2 dicembre 1995.

[3] De Luca, R., Anatomia del Serial Killer 2000, Giuffrè, Milano 2001.

Aşa cum remarcam într-o lucrare[1], criminalii în serie *"sunt inteligenţi, fermecători, şmecheri, încântători şi în general, arătoşi....Victimele lor pot fi femei, copii, vagabonzi, homosexuali şi prostituate"*.

De fapt, este considerat criminal în serie şi un individ care comite doar două crime pentru că aceste crime sunt suficiente pentru a stabili circuitul repetitiv patologic.

Există asasini care comit o crimă la fiecare oră şi aceştia se numesc criminali compulsivi, crimele succedându-se într-o perioadă extrem de scurtă.

Important de menţionat este introducerea unui nou tip de criminal şi anume **criminalul în serie "prin inducţie".** Uneori o persoană poate exercita un grad de influenţă asupra unor indivizi, influenţă care poate induce comportamentul criminal la aceşti indivizi.

Este foarte importantă latura motivaţiei la criminalii în serie, pentru că dacă luăm în considerare doar numărul victimelor, am putea numi criminali în serie şi mafioţii sau teroriştii. Pot avea însă puncte comune, iar diferenţa este mică pentru că de multe ori şi teroriştii sau asasinii plătiţi au motive psihologice ca să facă parte din anumite grupuri din care să comită crime. Aceştia practic fac parte dintr-o "subcultură criminală extinsă", în timp ce criminalii în serie clasici au un război propriu împotriva societăţii. Chiar şi criminalii care ucid în grup, sunt împinşi de anumite nevoi psihologice personale, nevoia de a se simţi realizaţi prin intermediul deţinerii controlului şi a puterii asupra victimelor[2].

Grupul reprezintă siguranţa de a se simţi protejaţi.

Alţi autori au aprofundat definiţia creând subcategorii pe baza tipului de motivaţii a delictelor, din indicaţiile scenei crimei şi din alte aspecte. Lunde[3] consideră indivizii care comit mai multe crime bolnavi psihic şi împarte criminalii în serie în două categorii: **schizofrenicii paranoici** caracterizaţi de un comportament agresiv şi suspicios cu halucinaţii (în general auditive) şi cu iluzii de grandeţe şi de persecuţii şi a doua categorie, **sadicii sexuali,** care ucid, torturează şi mutilează victimele pentru a ajunge la excitaţia şi la plăcerea sexuală. Aceştia din urmă dezumanizează victimele considerându-le obiecte.

Hickey[4] defineşte criminalul serial ca orice individ care ucide cu premeditare trei sau mai multe victime într-o perioadă de zile, luni sau ani. După gradul de mobilitate pe care îl au criminalii, se disting:

- **criminalii în serie "itineranţi"** – indivizi care parcurg distanţe foarte mari în fiecare an, ucigând victime în diverse zone.
- **criminali în serie "staţionari",** indivizi care nu părăsesc niciodată locul în care au habitatul, capturându-şi de fiecare dată victimele cam în aceeaşi zonă.

Ressler, Burgess şi Douglas introduc o importantă distincţie între definiţia F.B.I. adică aceea între comportamentul organizat şi dezorganizat, distincţie utilă în special din punctul de vedere al laturii practice a investigaţiei. **Criminalul în serie organizat** îşi planifică cu grijă delictele alegând un anumit tip de victimă care într-un anumit mod are o legătură simbolică cu acesta. **Criminalul în serie dezorganizat** însă ucide dintr-un

---

[1] Butoi, Tudorel, Criminali în serie, Editura Phobos, Bucureşti, 2003.
[2] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.
[3] Lunde, D., Murder and Madness, San Francisco Book Company, San Francisco, 1975.
[4] Hickey, E. W., Serial murderers and their victims, Wadsworth, California, 1991.

impuls întâmplător care duce la uciderea unor victime alese la întâmplare, fără să se preocupe de a-şi acoperi urmele. De aceea este mult mai uşor de prins[1].

Alţi autori cum ar fi Holmes şi De Burger, au definit ceea ce constituie în opinia lor, *elementele caracteristice ale criminalului în serie*:

a) elementul central este **comportamentul repetitiv al crimei**; criminalul în serie continuă să ucidă până când este oprit, capturat. Perioada în care se comit crimele se poate întinde pe o perioadă de mai multe luni sau mai mulţi ani.

b) crima în serie **se comite una câte una**, cu excepţii rare.

c) de obicei, între asasin şi victima lui **nu există niciun fel de relaţie** sau **există o relaţie superficială.**

d) criminalul în serie manifestă **"impulsul de a ucide"**; crimele în serie nu sunt crime pasionale sau provocate de victimă.

e) în crimele în serie **lipsesc motivele evidente.**

Wilson şi Seaman[2] reiau studiile psihologului Albert Maslow, definind teoria **"nevoilor progresive"**. Făcând referire la cele patru nivele ale ierarhizării nevoilor descrise de Maslow, aceştia susţin că indivizii ucid iniţial **datorită sărăciei şi foamei,** odată satisfăcute aceste nevoi individul **simte nevoia de gratificare emoţională şi sexuală,** de la care ia naştere crima cu motivaţie sexuală, apoi indivizii ucid pentru **nevoia autostimei, pentru a obţine respect.** *Acesta este cazul crimei în serie – nesiguranţa şi lipsa unei identităţi, constrâng individul să repete comportamentul criminal în speranţa afirmării proprii.*

Simon[3] analizează în mod special criminalii în serie sexuali, afirmând că în mintea acestora lucrează acele impulsuri antisociale, care la persoanele normale sunt adâncite în inconştientul lor. Sugerează un fel de dependenţă a acestor criminali, **fiecare având nevoie de doze frecvente pentru a-şi atinge gradul de excitaţie emoţională.**

Aceste definiţii ale criminalilor în serie nu seamănă prea mult între ele şi autorii nu au un punct de referinţă pentru aceste definiţii.

Dar trebuie menţionat că toţi aceşti autori sunt de acord în a exclude din definiţia crimei în serie, acele crime cu matrice teroristă, politică şi cele comise în timpul războaielor (singurii care admit aceste forme atipice sunt Lester[4], Dietz şi De Luca).

De asemenea, este important de menţionat că anumiţi autori consideră că uciderea în grup este un mod de operare obişnuit al criminalilor (fenomen întâlnit frecvent în unele ţări cum este Ungaria sau Mexic).

Sunt puţini autorii care consideră că, pentru a fi criminal în serie, un individ trebuie să comită mai mult de trei crime (modelul F.B.I.), fără să ţină seama că *procesul psihologic care duce la comportamentul criminal serial este deja instalat după două crime, înainte de a fi comisă a treia.*

---

[1] Butoi Tudorel, Butoi Alexandru, Butoi Ioana Teodora, Psihologia comportamentului criminal, Editura Enmar, Bucureşti, 1999.

[2] Wilson, C., Seaman, D., The Serial Killers: A Study in the Psychology of Violence, True Crime, Londra, 1990.

[3] Simon, R., I Buoni lo sognano, i Cattivi lo fanno, Raffaello Cortina Editore, Milano, 1996.

[4] Lester, D., Serial Killers: the insatiable passion, The Charles Press, Philadelphia, 1995.

2. Noi perspective pentru o analiză contemporană a crimelor în serie

În ultimii ani se observă o tendință a celor care studiază fenomenul crimelor în serie, de a analiza noi date care permit furnizarea unei înțelegeri îmbunătățite a personalității criminalilor în serie.

În anii '80 și prima jumătate a anilor '90, preocuparea majoră era de a găsi acele categorii în care să poată fi definit și clasificat un comportament care deși a existat întotdeauna, nu a fost recunoscut și studiat într-o manieră profundă și detaliată[1].

La momentul actual s-a înțeles că nu este de ajuns să se stabilească dacă un criminal în serie este organizat sau dezorganizat, ci este nevoie să fie luate în considerare și alte variabile, deoarece este vorba despre un comportament complex în care apar o multitudine de factori.

În 1995, psihiatrul american David Lester adăuga câteva categorii noi de criminali în serie, și anume **criminalii naziști, crima organizată, teroriștii, criminalii în serie din grupuri de tineri.** În opinia acestui psihiatru, este imposibil să se construiască un profil psihologic real al criminalilor în serie, fără studierea aprofundată a acestor categorii.

După Holmes și De Burger, elementele care caracterizează o crimă în serie sunt[2]: **repetitivitatea compulsivă, raportul direct cu victima necunoscută, absența motivației evidente și bine definită.**

Există o părere unanimă în rândul specialiștilor, că datorită lipsei unor informații credibile naționale și internaționale, ar fi necesară **crearea unei bănci de date internațională** care să fie în permanență completată și care să ducă la o colaborare multinațională.

Rămâne de studiat faptul că un rol important în construirea personalității criminale îl au și dezechilibrele hormonale, biologice și chimice.

Secțiunea a II-a
Crima și criminalii în serie la nivel internațional

Cât de difuz este fenomenul crimelor în serie? Câte victime a făcut?

SUA este țara care a acordat un interes major fenomenului. Uniform Crime Reports de la Departamentul de Justiție publică în fiecare an statistica crimelor din țară, fără însă să menționeze detalii despre criminali și victimele lor.

O cercetare mai completă în acest sens a început cu luarea în considerare a unor variabile cum sunt "criminal în serie", "crimă în serie", "profil psihologic al criminalului în serie" etc.

O problemă importantă este de asemenea atenția cu care trebuie analizată mărturia criminalului, pentru că de multe ori criminalii în serie au tendința în momentul în care sunt prinși, să mărturisească că au ucis mai multe victime decât în realitate, pentru a-și da importanță; alții pentru a întârzia cât mai mult procesul sau o eventuală execuție, relatează despre noi nume ale așa-ziselor victime ale lor la intervale periodice. Astfel întârzie cercetările și reînnoiesc interesul mass mediei în ceea ce îi privește[3].

---

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

[2] Canter, D., Criminal Shadows: inside the mind of the serial killer, HarperCollins, Londra 1994; Holmes, R.M., Profiling Violent Crimes, Sage, Thousand Oaks, 1996.

[3] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

Ca şi în cazul altor delicte şi în cazul crimelor în serie, trebuie abordată problema **cifrei negre a criminalităţii** în această materie. Fenomenul nu este atât de limitat cum ar părea, în special dacă luăm în considerare că fiecare criminal în serie are în medie 4-5 victime.

În ceea ce priveşte tipologia criminalilor în serie, majoritatea acestora acţionează individual (circa 72%), cei care lucrează în pereche sau în grup sunt în număr mic (12-16%).

În ceea ce priveşte sexul, majoritatea criminalilor în serie sunt bărbaţi (84%).

Dacă se compară folosirea armei de foc, la criminalii în serie procentul este mai scăzut faţă de alt tip de criminali, pentru criminalii în serie este important contactul cu victima, aceasta demonstrându-se prin numărul mare de ştrangulări, sufocări, şi folosirea frecventă a armelor albe.

Este important de menţionat că femeile criminale în serie folosesc frecvent substanţe otrăvitoare (66%)[1].

*S-a stabilit că asasinul în serie **ca şi profil** este de obicei, un individ tânăr; la momentul primului delict are în medie 29 de ani. Este de obicei un individ de rasă albă (83% din cazuri), care dacă este heterosexual atacă de preferat femeile (55%). Îşi ucide victimele într-un teritoriu bine definit, un oraş sau un judeţ, regiune, în apropierea locului în care trăiesc în 63% din cazuri. În 29% din cazuri criminalul în serie poate ucide în diferite regiuni îndepărtate. Mai poate ucide în propria casă sau la locul de muncă, în 8% din cazuri pentru bărbaţi şi în 29% din cazuri pentru femei.*

Cifra neagră a criminalităţii şi cazuri recente nerezolvate de crime în serie

Cifra neagră a criminalităţii reprezintă acea cotă de cazuri, care nu sunt înregistrate de agenţiile de aplicare a legii şi deci nu apar în statisticile oficiale. Este posibil acest lucru ori pentru că nu au fost descoperite victimele, ori pentru că nu a fost găsit criminalul şi nu a fost condamnat. Evident că numărul obscur este mai mic decât numărul cazurilor înregistrate şi rezolvate.

Printre persoanele care dispar în fiecare an, există informaţii că o parte dintre acestea sunt victimele unor criminali în serie care nu au fost identificaţi. Criminalii au învăţat să se mişte dintr-un loc în altul şi să comită crime la distanţă una de alta, pentru că astfel investigatorii pot considera că aceste crime sunt comise de autori diferiţi. În diferite cazuri investigatorii au reuşit să identifice o serie de crime, fără însă să găsească vinovatul.

Se poate aborda şi problema **crimelor în serie prin imitaţie**: un subiect care are o personalitate instabilă şi o identitate slab definită, urmărind un caz de crimă în serie prin intermediul mass media, se poate identifica cu asasinul respectiv până în punctul în care să înceapă să repete crima comisă de asasin.

Astfel crimele pot apărea ca o serie de crime comise de acelaşi autor, în realitate fiind doi autori care acţionează separat.

De asemenea crimele, care la un moment dat se întrerup, duc la creşterea numărului obscur, pentru că poliţia nu reuşeşte să lege crimele între ele. Când un criminal în serie întrerupe brusc seria de crime, se pot formula patru ipoteze:

1. Criminalul în serie a murit (de obicei sinucidere).

---

[1] Catania, E., Morire d'orrore. Cent'anni di serial killer raccontati come in un romanzo, Gli Specchi Marsilio, Venezia, 1998.

2. Criminalul în serie este arestat pentru o altă crimă care nu are nicio legătură cu seria de crime (care în felul acesta se întrerupe) şi este constrâns să efectueze o perioadă lungă de detenţie.

3. Criminalul în serie îşi schimbă zona de operare din cauza unui transfer de lucru, din motive personale sau pentru că se simte încolţit şi decide să ucidă într-un alt oraş; în acest caz îşi poate modifica modul de operare, îndepărtând ipoteza că între cele două serii de crime ar fi legătură.

4. Impulsul care împinge criminalul în serie să ucidă se poate întrerupe pentru că apare o schimbare în viaţa lui şi individul retrăieşte crimele în imaginaţia lui sau investeşte energia agresivă în alte activităţi.

Pentru anumite ţări este imposibil să aibă un tablou complet al fenomenului crimelor în serie, pentru că pe lângă problema „numărului obscur", se adaugă cea a lipsei unor agenţii care să intervină şi să monitorizeze doar acest fenomen. În ceea ce priveşte Statele Unite şi ţările din Europa Occidentală, căile de informaţie sunt mult mai ample. Problema fenomenului crimelor în serie devine mai complicată, atât din punctul de vedere al studierii fenomenului cât şi al identificării criminalilor, în Europa Orientală şi în special în ţările din ex-Uniunea Sovietică.

Un număr relativ crescut al crimelor în serie care duce la amplificarea cifrei negre a criminalităţii, este dat de criminalii în serie care acţionează în spitale sau în case de sănătate. Sunt diverse cazurile de crimă în serie din aceste locuri, în care asasinii nu sunt găsiţi. De multe ori existând suspiciuni pentru una sau mai multe persoane, este dificil să fie găsit adevăratul criminal pentru că nu există probe concrete şi nici martori.

De asemenea atunci când crimele sunt înfăptuite de minori, autorităţile judiciare pot decide să protejeze numele autorului şi familia acestuia, de aceea şi aceste cazuri rămân în arhive secrete, fiind dificil de introdus într-o statistică oficială.

Se întâmplă uneori ca în timpul unor investigaţii, criminalii să fie descoperiţi din întâmplare, ori cu ocazia unui control de rutină.

Este evident că în lume există criminali în serie care au reuşit să scape de capturare, datorită nivelului ridicat de organizare a crimei. Se întâmplă aceasta uneori şi datorită lipsei de coordonare între investigatori. De exemplu, în anii '70 în Texas au fost ucise sau au dispărut 32 de femei, informaţiile existente indicând că este vorba despre un criminal în serie. Ultima victimă a fost găsită în 1999 şi unicele elemente comune în toate aceste crime erau caracteristicile victimelor, respectiv femei scunde, slabe, cu păr castaniu, locul de acţiune şi de racolare fiind într-un perimetru restrâns. Începând cu 1995, mai mult de 20 de prostituate au dispărut în zona Vancouver în Canada şi poliţia a încercat o strategie prin dotarea fiecărei prostituate cu un telefon mobil, în speranţa că vor reuşi să găsească criminalul. Poliţia a fost convinsă că asasinul este un fel de misionar, care s-a lansat într-o cruciadă de a eradica "indivizi inferiori", cum erau considerate probabil prostituatele de către acest asasin[1].

Banca de date Europeană a criminalilor în serie

Infracţiunile comise cu violenţă prezintă, în general, un grad ridicat de pericol social, determinat de gravele urmări pe care le pot avea pentru societate, precum şi de faptul că ele se realizează, de obicei, prin folosirea unor mijloace sau procedee violente, având o frecvenţă deseori mai ridicată în raport cu alte categorii de infracţiuni.

---

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

La nivel european, infracționalitatea cu violență este clasificată în 3 mari categorii – infracțiunile de omor, crimele și delictele violente (tentativele de omor, infracțiunile privitoare la viața sexuală, jafurile armate, loviriile și vătămările corporale produse persoanelor, infracțiunile de ultraj) și tâlhăriile.

După o statistică la nivel mondial se poate nota că majoritatea criminalilor în serie se întâlnesc în Statele Unite (aproape 60%), iar apoi vin toate Statele Europene și anume Anglia, Italia, Germania, Franța, România și țările din ex-Uniunea Sovietică.

Sigla E.S.KI.DA.B. 2000 semnifică European Serial Killer Data Bank 2000, adică **Banca de Date Europeană pentru criminalii în serie**, fiind o bancă de date europeană despre criminalii în serie, reînnoită periodic. Pentru țările europene în care există un procentaj semnificativ de criminali în serie, se efectuează o analiză pentru a individualiza caracteristicile distincte ale fiecărei națiuni, comparându-le cu martorul american pentru evidențierea similitudinilor și diferențelor. În general, crima în serie este mai frecventă în țările Europei de Est, decât în zona mediteraneană.

În țările mai industrializate, numărul crimelor în serie este mai mare, familiile sunt dezbinate și raporturile sociale mai fragmentate. Toate acestea fac ca individul să se simtă mai singur și competitivitatea care este o constantă a acestor țări foarte dezvoltate devine insuportabilă pentru cine nu are capacitatea de a se afirma. Nu este întâmplător faptul că metropolele sunt locuri preferate pentru asasinii în serie din Europa. Criminalii în serie din Europa sunt mult mai sedentari decât cei americani, care se deplasează cu facilitate de la un stat la altul.

Incidența infracțiunilor de omor în unele state membre ale UE
Sursa: Eurostat, 2008.

Țara/Anul	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Număr de cazuri						
Belgia	243	234	190	216	176	174
Bulgaria	308	255	247	240	196	183
Rep. Cehă	148	139	159	137	104	136
Danemarca	62	58	82	60	70	45
Germania	868	914	820	809	804	727
Estonia	137	142	147	91	113	91
Irlanda	58	59	52	46	65	68
Grecia	139	108	122	109	127	109
Spania	577	564	587	520	518	475
Franța	1046	1119	987	990	976	879
Italia	765	691	765	767	648	663
Cipru	7	3	15	15	15	14
Letonia	214	207	220	199	127	148
Lituania	377	316	385	356	404	302
Luxemburg	6	4	3	2	4	9
Ungaria	254	203	228	209	164	175
Malta	5	5	0	7	4	0
Olanda	264	224	247	223	197	159
Austria	70	65	50	59	54	60
Polonia	776	716	663	633	555	490
Portugalia	105	119	149	144	133	148
România	597	563	551	516	453	438

Lista exemplificativă (non-exhaustivă) a criminalilor în serie[1]

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Abul Djabar	Afganistan		65	300	?-1970
Mariam Soulakiotis	Grecia		177		1940-1951
Miyuki Ishikawa	Japonia		103	169	1940
Charles Albright	Statele Unite	Eyeball Killer, Dallas Ripper, Ucigașul din Dallas	3		1990-1991
Patrice Alegre	Franța		5		1989-1997
Abdallah Al-Hubal	Yemen		12		1990-1998
Howard Arthur Allen	Statele Unite		3		1974-1987
Roger Andermatt	Elveția	Asistentul morții din Lucerna	22	27	1995-2001
Marcelo Andrade	Brazilia	Vampirul din Rio	14		1991
Richard Angelo	Statele Unite	Îngerul morții	10	25	1984-1987
William Dale Archerd	Statele Unite		3	6	1956-1966
Ramiro Artieda	Bolivia		8		1920-1939
Benjamin Tony Atkins	Statele Unite	Woodward Corridor Killer	11		1991-1992
Anthony Balaam	Statele Unite		4		1994-1995
Joe Ball	Statele Unite	Omul crocodil	2	20	1994-1995
Enrico Ballor	Italia		4		1897-1900
Bai Baoshan	China		15		1980-1997
Marcel Barbeault	Franța	Ucigașul din umbră	8		1969-1976
Jürgen Bartsch	Germania	Kirmes killer	4		1962-1966
Herbert Richard Baumeister	Statele Unite		7	17	1980-1996
Patrick Baxter	Statele Unite		3	12	1987-1990
Ernst-Dieter Beck	Germania		3		1961-1968
Robert Berdella	Statele Unite		6		1984-1988
Marco Bergamo	Italia	Monstrul din Bolzano	5		1985-1992
David Berkowitz	Statele Unite	Fiul lui Sam	6		1976-1977

[1] Conform site-ului http://ro.wikipedia.org/wiki/List%C4%83_de_uciga%C8%99i_%C3%AEn_serie

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Richard Fran Biegenwald	Statele Unite	Ucigașul groazei	9	11	1958-1983
Donato Bilancia	Italia	Monstrul din Liguria	17		1997-1998
Arthur Gary Bishop	Statele Unite		5		1979-1983
Robert Black	Regatul Unit		5		1982-1986
Rudy Bladel	Statele Unite	Lunetistul căilor ferate	3	7	1963-1978
Terry Blair	Statele Unite		7		1982-2004
Wayne Clifford Boden	Canada	Violatorul vampir	5		1969-1971
Nicolai Boner	Israel	Ucigașul din Haifa	4		2005
William George Bonin	Statele Unite	Ucigașul autostrăzilor	14	36	1979-1980
Eugene Victor Britt	Statele Unite		3	11	1995
Jerome Brudos	Statele Unite	Ucigașul de plăcere, Măcelarul cu fetiș pentru pantofi	4		1968
Abraão José Bueno	Brazilia		4		2005
Theodore Robert Bundy	Statele Unite	Asasinul din campus, Asasinul carismatic	26	35+	1974-1978
Roman Burtsev	Rusia		6		?-1996
Eugene Butler	Statele Unite		6		1900-1906
Juan Martin Cantu	Statele Unite		26		1974-1991
Ricardo Caputo	Statele Unite	Asasinul femeilor	5		1977-1994
Harvey Louis Carignan	Statele Unite	The Want-Ad Killer	7		1949-1975
David Joseph Carpenter	Statele Unite	The Trailside Killer	7		1979-1981
Dean Phillip Carter	Statele Unite		5		1984
André Luiz Cassimiro	Brazilia	Sugrumătorul din Juiz de Fora	5		?-1996
Maurizio Giugliano	Italia		8		1980

EU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Jarvis Catoe	Statele Unite		13		1940-1941
George Chapman	Regatul Unit		3		1897 - 1902
Richard Trenton Chase	Statele Unite	Vampirul Sacramento	6		1977-1978
Andrei Chikatilo	Ucraina	Măcelarul din Rostov, Spintecătorul roșu	53	56	1978-1990
John Christie	Regatul Unit	Sugrumătorul de femei din Londra, Ucigașul în masă din Notting Hill	6	8	1943-1953
Joseph Christopher	Statele Unite	Ucigașul cu calibrul 22	13		1980
Robert George Clements	Regatul Unit		4		?-1947
Gregory Clepper	Statele Unite		8	48	1991-1996
Carroll Edward Cole	Statele Unite		16		1948-1980
John Norman Collins	Statele Unite	The Coed Killer, Criminalul din Michigan, Asasinul Ypsilanti	7		1967-1969
Daniel Owen Conahan	Statele Unite	Hog Trail Murderer	5	11	1994-1996
Rory Enrique Conde	Statele Unite	The Tamiami Strangler	6		1994-1995
Michael Copeland	Regatul Unit		3		1960
Dean Corll	Statele Unite	Omul acadea	27	31	1971-1973
Juan Vallejo Corona	Statele Unite		25		1971
Daniel Lee Corwin	Statele Unite		3		1987
Antone Charles Costa	Statele Unite	Vampirul din Cape Cod, Vampirul din Provincetown	4		?-1970
António Luís Costa	Portugalia		3		2005-2006
Erich Edgar Cooke	Australia	The Night Caller	8		1959-1963
Richard Francis Cottingham	Statele Unite	Mid Town Torso Killer	5		1979-1980

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
John Martin Crawford	Canada		4		1981-1992
Thomas Neill Cream	Regatul Unit		5		1876-1892
Charles Cullen	Statele Unite		29	35-40+	1988-2003
Gordon Frederick Cummins	Regatul Unit	Blackout Ripper	4		1942
Andrew Phillip Cunanan	Statele Unite		5		1997
Antonis Daglis	Grecia	Spintecătorul din Atena	3		1992-1995
Jeffrey Lionel Dahmer	Statele Unite	Monstrul din Milwaukee, Canibalul din Milwaukee	17		1978-1991
Horst David	Germania	Sugrumătorul din Regensburg	7		1975-1994
Olaf Däter	Germania	Ucigașul în serie din Bremerhaven	5		2001
Francisco de Assis Pereira	Brazilia	Maniacul din parcuri	9	10	?-1998
Francisko del Junco	Statele Unite		4		1995-1996
Karl Denke	Germania	Pappa Denke	31	40	1903-1924
Paul Charles Denyer	Australia	The Frankston Serial Killer	3		1993
Albert Henry DeSalvo	Statele Unite	Sugrumătorul din Boston	13		1962-1964
Robert Rubane Diaz	Statele Unite		12		1981
Thomas Lee Dillon	Statele Unite		5		1989-1992
Léopold Dion	Canada	Monstrul din Pont-Rouge	4		1963
Westley Allan Dodd	Statele Unite		3		1989
Ronald Joseph Dominique	Statele Unite		8	23	1997-2007
Herman Drenth	Statele Unite	Harry Powers	5	55	1929-1932
Peter Norris Dupas	Australia		3	6	1997-1999
Paul Durousseau	Statele Unite	Ucigașul în serie din Jacksonville	7	9	1997-2003
Marc Dutroux	Belgia		5		1995-1996

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Nikolai Dzhumagaliev	Rusia	Colț de metal	7		1980
Volker Eckert	Germania		13	19	1974-2006
Mack Ray Edwards	Statele Unite		6		1953-1970
Kenneth Erskine	Regatul Unit	Stockwell Strangler	7	11	1986
Donald Leroy Evans	Statele Unite		15	75	1970-1991
Larry Eyler	Statele Unite	Asasinul autostrăzilor, Asasinul șoselelor	23		1983-1984
Werner Ferrari	Elveția		5		1971-1989
Albert Fish	Statele Unite		5	16+	1910-1934
Michel Fourniret	Franța	Monstrul din Ardeni	7	10	1987-2001
Wayne Adam Ford	Statele Unite		4		1997-1998
Kendall Francois	Statele Unite		8	9	1996-1998
Joseph Paul Franklin	Statele Unite		15	20	1977-1980
Norman Volker Franz	Germania		5		1995-1997
Leonard John Fraser	Australia	Violatorul din Rockhampton	4	4+	1998-1999
William Patrick Fyfe	Canada		5	9	1979-1999
John Wayne Gacy	Statele Unite	Ucigașul clovn, Clovnul Pogo	33		1972-1978
Ferdinand Gamper	Italia	Ucigașul în serie din Merano	6		1996
Luis Alfredo Garavito	Columbia	Nebunul, Bestia	138	172-300	1992-1999
Gilles Garnier	Franța	Pustnicul din St. Bonnot, Vârcolacul din Dole	4		1572
Carlton Michael Gary	Statele Unite	Stocking Strangler	7		1977-1978
Donald Henry Gaskins	Statele Unite	Pee Wee	31	80-110	1953-1982
Ed Gein	Statele Unite	Plainfield Ghoul	2	3-6+	1954-1957
Guy Georges	Franța	Bestia din Bastilia	7	10	1991-1997

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Lorenzo Jerome Gilyard	Statele Unite		6	13	1977-1993
Giancarlo Giudice	Italia	Monstrul din Torino	9		1983-1986
Harvey Murray Glatman	Statele Unite	Ucigașul inimilor singuratice	3		1957-1958
John Wayne Glover	Australia	Ucigașul de bunicuțe, North Shore Granny Killer	6		1989-1990
Peter Göbbels	Germania		4	7	1984-1985
Cayetano Santos Godino	Argentina	Big Eared Midget	4		1912
Anatoly Golovkin	Rusia	Die Boa	11		1986-1992
Klaus Gosmann	Germania	Mittags killer	5	7	1960-1965
Vaughn Greenwood	Statele Unite	The Skid Row Slayer	11		1974-1975
Carl Großmann	Germania	Die Bestie vom Schlesischen Bahnhof	26	50-100	1918-1921
Max Gufler	Austria		4	18	1952-1958
Edson Isidoro Guimarães	Brazilia		5	100+	1999
Frank Gust	Germania	Spintecătorul din zona Rhein-Ruhr	4		1994-1998
Friedrich Haarmann	Germania	Vârcolacul din Hanovra, Vampirul din Hanovra, Schlächter din Hannover	27	40	1918-1924
Hadj Mohammed Mesfewi	Maroc		36		?-1906
John George Haigh	Regatul Unit	Săurebad killer, Vampirul din Londra	6	9	1944-1949
Erwin Hagedorn	Germania		3		1969-1971
Robert Christian Hansen	Statele Unite	Coșmarul zburător	17		1980-1983
Anthony John Hardy	Regatul Unit	The Camden Ripper	3	5	2000-2002
Charles Ray Hatcher	Statele Unite		16		1969-1982
Erich Hauert	Elveția	Monster vom Zollikerberg	3		1982-1993
Francis Heaulme	Franța	Criminal Backpacker	7		1984-1989
Jürgen Hein	Germania		3		1967-1985
William Heirens	Statele Unite		3		1945-1946
Thomas Holst	Germania	Heide killer	3		1987-1990

BCU IAȘI CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Fritz Honka	Germania		4		1970-1975
Michael Hughes	Statele Unite		4	8	1992-1993
Hu Wanlin	China		146	190	1997-1999
Arwed Imiela	Germania	Blaubart din Fehmarn	4		?-1973
Javed Iqbal	Pakistan		74-100	100+	?-1998
Colin Ireland	Regatul Unit	Măcelarul homosexual	6		1993
Phillip Carl Jablonski	Statele Unite		5		1978-1991
Calvin Jackson	Statele Unite		9		1973-1974
Keith Hunter Jesperson	Statele Unite	The Happy Face Killer	8	160	1990-1995
Vincent Johnson	Statele Unite	Sugrumătorul din Brooklyn	5	6	1999-2000
John Joubert	Statele Unite	Nebraska Serial Killer	3		1982-1983
Theodore John Kaczynski	Statele Unite	Unabomber	3		1978-1995
Joseph Kallinger	Statele Unite	The Shoemaker	3		1974-1975
Patrick Wayne Kearney	Statele Unite	Trash Bag Murderer	21	28	1965-1977
Edmund Emil Kemper	Statele Unite	Co-Ed-Killer	10		1963-1973
Roger Reece Kibbe	Statele Unite	The I-5 Strangler	2	38	1977-1987
Willi Kimmritz	Germania	Schrecken der brandenburgischen Wälder	3		?-1949
Béla Kiss	Ungaria		24	24+	1912-1916
Werner Kniesek	Austria		4		1972-1980
Kodaira Yoshio	Japonia		12		1932; 1945–1946
John Paul Knowles	Statele Unite	Asasinul Casanova	18	35	1974
Vasili Komaroff	Rusia	Lupul din Moscova	33		1921-1923
Randy Steven Kraft	Statele Unite		16	67	1971-1983

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Timothy Wayne Krajcir	Statele Unite		9		1977-1982
Joachim Georg Kroll	Germania	Menschenfresser din Duisburg	14		1955-1976
Peter Kudzinowski	Statele Unite		3		1924-1928
Richard Kuklinski	Statele Unite	The Iceman	40	200+	1948-1986
Peter Kürten	Germania	Vampirul din Düsseldorf	9	79	1913-1930
Henri Désiré Landru	Franța	Blaubart din Paris	11		1914-1918
Posteal Laskey	Statele Unite	Cincinnati Strangler	7		1965-1966
Allan Legere	Canada	Monstrul din Miramichi	5	6	1989-1991
Thomas Lemke	Germania		3		1995-1996
Edward Joseph Leonski	Australia	The Brownout Strangler	3		1942
Stephan Letter	Germania	Todesengel din Sonthofen	29	80	2003-2004
Bobby Joe Long	Statele Unite	Classified Ad Rapist	10		1984
Pedro Alonso López	Columbia	Monster der Anden	110	310+	1978-1980
Günter Lorenz	Austria		3		1983
Franz Josef Ludy	Germania		4		1950-1968
Michele de Marco Lupo	Regatul Unit	Omul lup	4		1986
Peter Lundin	Danemarca		4		1991-2000
Maoupa Cedric Maake	Africa de Sud	The Wemmer Pan Killer	27	35+	1996-1997
Patrick David Mackay	Regatul Unit		3	11	1974-1975
Hiroshi Maeue	Japonia	Suicide Website Murderer	3		2005
Peter Thomas Anthony Manuel	Regatul Unit	The Beast of Birkenshaw	8	18	1956-1958
Zdzisław Marchwicki	Polonia	Wampir z Zagłębia	21		1964-1970
Johannes Mashiane	Africa de Sud	The Beast of Atteridgeville	13		?-1989
Robert John Maudsley	Regatul Unit	Britain's own Hannibal	4		1974-1978

BCU TASK CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Władysław Mazurkiewicz	Polonia	Asasinul gentleman	30		1940-1956
William MacDonald	Australia	Mutilatorul	5		1961-1963
Kenneth Allen McDuff	Statele Unite	The Broomstick Murderer, The Broomstick Killer	14		1966-1992
Ghenadi Mikasevici	Uniunea Sovietică	Sugrumătorul din Vitebsk	36-38	43	?-1985
Ivan Robert Marko Milat	Australia	The Backpacker Murderer	7		1989-1994
Tsutomu Miyazaki	Japonia	Otaku-Mörder	4		1988-1989
Stanislaw Modzelewski	Polonia		7	13	1950
Sylvester Mofokeng	Africa de Sud		12		1995
Peter Moore	Regatul Unit	Omul în negru	4		1995
Raymond Leslie Morris	Regatul Unit	Cannock Chase Murderer, Monster of Cannock Chase	3		1965-1967
Frederick Mors	Statele Unite		8		1914-1915
Václav Mrázek	Cehia		7		?-1957
Elifasi Msomi	Africa de Sud	South Africa's Axe Killer	15		?-1956
Hermann Webster Mudgett	Statele Unite	H. H. Holmes	27	133-200+	1888-1894
Herbert Williams Mullin	Statele Unite		13		1972-1973
Donald Neilson	Regatul Unit	Black Panther	4		1975
Earle Leonard Nelson	Statele Unite	The Gorilla Murderer, The Gorilla Killer, The Dark Strangler	22		1926-1927
Arnfinn Nesset	Norvegia		22	27-138	1977-1981
Dennis Andrew Nilsen	Regatul Unit	The Muswell Hill Murderer, The Kindly Killer	15		1978-1983
Peter Nirsch	Germania		520		1570-1581
Paul Ogorzow	Germania	Asasinul din tren	8		1940-1941
Ōkubo Kiyoshi	Japonia		8		1971
Clifford Robert Olson	Canada		11		1980-1981

BCU/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Anatoli Onoprienko	Ucraina	Terminatorul din Cernobîl	52	52+	1989-1996
András Pándy	Belgia	Părintele Barbă-Albastră	6		1986-1990
Carl Panzram	Statele Unite		5	22	1915-1929
Gerald Parker	Statele Unite	The Bedroom Basher	5		1970
Leszek Pękalski	Polonia	Vampirul din Bytów	17	70-80	1984-1992
Michel Peiry	Elveția	Sadicul din Romont	5		1981-1987
Christopher Peterson	Statele Unite	The Shotgun Killer	7		1990
Marcel Petiot	Franța		26	63	1942-1944
Kaspars Petrovs	Letonia	Sugrumătorul din Riga	13	38+	2002-2003
Robert William Pickton	Canada	Willie	26	49	1997-2001
Eusebius Pieydagnelle	Italia		6		1878
Vinko Pintarić	Croația	Zagorski Čaruga	5		1973-1991
Werner Pinzner	Germania	St.-Pauli-Killer	7	10	1984-1986
Alexander Jurjewitsch Pitschuschkin	Rusia	Schachbrett killer, Der Irre vom Bitza-Park	48	63	1992-2006
Rudolf Pleil	Germania	Der Totmacher	14	25	1946-1947
Silvo Plut	Slovenia		3		1990-2006
Norbert Poehlke	Germania	Hammer killer	6		1984-1985
Heinrich Pommerenke	Germania	Ungeheuer vom Schwarzwald	4		1959
Bernhard Prigan	Germania	Sugrumătorul	4		1947-1952
Cleophus Prince	Statele Unite	The Clairemont Killer	6		1990
Thomas Quick	Suedia	Sätermannen	8	30+	1964-1990
Dennis Lynn Rader	Statele Unite	BTK-Killer	10		1974-1991
Gilles de Rais	Franța	Blaubart	80-140	200-800	1435-1440
Richard Muñoz Ramírez	Statele Unite	The Night Stalker	13	20	1984-1985
Thomas Rath	Germania	Moor killer	4		1981-1983
Melvin David Rees	Statele Unite	Sex Beast	5	9	1957-1959
Paul Dennis Reid	Statele Unite		7		1997

BUJACENTRALUNIVERSITYLIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Angel Maturino Resendez	Statele Unite	The Railroad Killer	9	24	1997-1999
Darrell Keith Rich	Statele Unite	Young Elk, The Hilltop Rapist	4		1978
Gary Leon Ridgway	Statele Unite	Green River Killer	49	90	1982-1998
Joel David Rifkin	Statele Unite	Joel the Ripper	18		1989-1993
Ion Rîmaru	România	Vampirul din București	3	4	1970-1971
John Edward Robinson	Statele Unite	Slave Master	8		1984-1999
Dayton Leroy Rogers	Statele Unite	The Molalla Forest Murderer, Molalla Forest Killer	6		1983-1987
Daniel Harold Rolling	Statele Unite	The Gainesville Ripper	5	8	1990
Michael Bruce Ross	Statele Unite	The Connecticut Serial Killer	8		1981-1984
Mark Andrew Rowntree	Regatul Unit		4	5	1975-1976
Thomas Rung	Germania		7		1983-1995
Sadashiv Sahu	India		22		2002-2004
Efren Saldivar	Statele Unite		6	50	1988-1998
Altemio Sanchez	Statele Unite	Bike Path Rapist	3		1975-2008
Harald Sassak	Austria	Gaskassier	7		1971-1972
Hugo Schenk	Austria		4		1883
Egidius Schiffer	Germania	Sugrumătorul din Aachen	5		1983-1990
Charles Howard Schmid	Statele Unite	The Pied Piper of Tucson	3	4	1964-1965
Ulrich Schmidt	Germania	Feiertags killer	5		1987-1989
Wolfgang Schmidt	Germania	Rosa Riese, Bestie din Beelitz	6		1989-1991
Friedrich Schumann	Germania		6	11	1911-1921
John Martin Scripps	Regatul Unit	Turistul din Iad	3	6	1995
Heriberto Seda	Statele Unite	The New York Zodiac Killer	3		1990-1994
Adolf Seefeldt	Germania	Sandmann, Onkel Tick Tack	12		1895-1935
Arthur John Shawcross	Statele Unite	The Genesee River Killer	13		1972-1990

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Harold Frederick Shipman	Regatul Unit	Dr. Tod	215	250-345+	1970-1998
Robert Shulman	Statele Unite		5		1991-1996
Robert Joseph Silveria	Statele Unite	Boxcar Murderer, Sidetrack	14	34	?-1996
Thomas Silverstein	Statele Unite	Groaznicul Tom	3	4	1981-1983
David Thabo Simelane	Swaziland		34	63	1998-2001
Moses Sithole	Africa de Sud	ABC-Murderer, The South African Strangler	38	38+	1994-1995
George Joseph Smith	Regatul Unit	Mörder der Bräute im Bad	3		1913-1914
Lemuel Warren Smith	Statele Unite		6	7	1976-1981
Morris Solomon	Statele Unite		6	7	1986-1987
Richard Franklin Speck	Statele Unite		10		?-1966
Timothy Wilson Spencer	Statele Unite	The Southside Strangler	5		1984-1987
Alexandr Nikolaievici Spesivțev	Rusia	Sibirischer Tiger, Sascha	19		1991-1996
Łucjan Staniak	Polonia	The Red Spider	6		1964-1967
Gerald Eugene Stano	Statele Unite		21-22	41	1974-1980
Charles Raymond Starkweather	Statele Unite		11		1957-1958
Cary Anthony Stayner	Statele Unite	Yosmite Murderer	4		1999
Kurt-Friedhelm Steinwegs	Germania	Monster vom Niederrhein	6		1974-1983
Franz Stockreiter	Austria		3		1974-1995
John Thomas Straffen	Regatul Unit		3		1951-1952
Peter Stump	Germania	Stubbe-Peter	16		1564-1589
Reiner Sturm	Germania		3		1977
Roberto Succo	Italia	Monstrul din Mestre	8		1981-1988

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Ţara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acţiune
William Lester Suff	Statele Unite	Riverside Prostitute Killer, Lake Elsinore Killer	12	22	1974-1992
Ahmad Suradji	Indonezia	Nasib Kelewang, Datuk Maringgi	42	70-80	1986-1997
Peter William Sutcliffe	Regatul Unit	The Yorkshire Ripper	13	15	1975-1980
Michael Joseph Swango	Statele Unite	David Adams	3	60	1991-1997
Antti Olavi Taskinen	Finlanda		3		1996-2005
Ludwig Tessnow	Germania		4		1898-1901
Sipho Thwala	Africa de Sud	Phoenix Strangler	16	19	1996-1997
Serhiy Tkach	Ucraina		29	80-100	1984-2005
Andrei Romanowitsch Tschikatilo	Rusia	Der Ripper din Rostow	53	56	1978-1990
Maury Troy Travis	Statele Unite		12	17	2000-2002
Metod Trobec	Slovenia	Monster van Gorejne Vasi	5		1978
Jean-Baptiste Troppmann	Franţa		8		1869
Peter Britton Tobin	Regatul Unit		3	6	1991-2006
Metod Torinus	Slovenia	The Vampire Killer	5		1977-1979
Chester Dewayne Turner	Statele Unite	The Southside Slayer	11		1987-1998
Andrew Urdiales	Statele Unite		8		1986-1996
Johann Unterweger	Austria	Jack Unterweger, Knastpoet	11	15	1974-1992
Joseph Vacher	Franţa	Der französische Ripper	11	14-26	1894-1897
Dimitris Vakrinos	Grecia		5		?-1997
José Antonio Rodríguez Vega	Spania		16		1987-1988
Hans Vollenweider	Elveţia		3		1939
Gary Alan Walker	Statele Unite		6		1984
Henry Louis Wallace	Statele Unite		10		1992-1994

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nume	Țara	Pseudonim	Victime dovedite	Victime presupuse	Perioada de acțiune
Carl Eugene Watts	Statele Unite	The Sunday Morning Slasher	14	22-80+	1974-1982
Eugen Weidmann	Franța		6		1937
Nathaniel White	Statele Unite		6		1991-1992
Christopher Bernard Wilder	Statele Unite	The Beauty Queen Killer	8	14	1984
Randall Brent Woodfield	Statele Unite	The I-5 Killer, The I-5 Bandit	18		1979-1981
Manfred Wittmann	Germania		3		1968-1969
Peter Woodcock	Canada		4		1956-1991
Steven Gerald James Wright	Regatul Unit	The Suffolk Strangler, The Ipswich Ripper	5		2006
Elias Xitavhudzi	Africa de Sud	Pangaman	16		1960
Yang Xinhai	China		67		1999-2003
Robert Lee Yates	Statele Unite	Spokane Serial Killer	15	18+	1975-1998
Yoo Young-chul	Coreea de Sud		21	26	2003-2004
Graham Frederick Young	Regatul Unit	The Teacup Poisoner	3		1962-1971
Petr Zelenka	Cehia		7		2006
Christopher Mhlengwa Zikode	Africa de Sud	Donnybrook Serial Killer	18	18	?-1997
Dieter Zurwehme	Germania		5	9	1972-1999
Peter Kürten	Germania		9		

Unul dintre cei mai periculoși și prolifici criminali în serie la nivel internațional a fost **Harold Frederick "Fred" Shipman** (14 ianuarie 1946 – 13 ianuarie 2004). Doctor în medicina primară, în anul 2000 acesta a fost condamnat la 15 sentințe consecutive de închisoare pe viață. După procesul acestuia, o anchetă mai amănunțită a scos la iveală un total de 215 victime, 80% femei, de a căror moarte era vinovat doctorul Shipman. Ancheta oficială asupra carierei doctorului a condus la stabilirea unui număr de 250 victime, 215 dintre acestea fiind identificate. Legislația britanică referitoare la sistemul de sănătate a fost revizuită ca urmare a procesului doctorului morții[1]. Acesta s-a sinucis în camera sa de detenție a Penitenciarului Wakefield, la data de 13 ianuarie 2004.

[1] http://dorinspoaller.wordpress.com/2007/12/10/harold-shipman-medic-parinte-criminal-in-serie/

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Modul de operare al dr. Harold Shipman consta în administrarea unei doze letale de heroină pacientelor sale, după care semna certificatele de deces şi modifica diagnosticul medical al victimelor. Majoritatea victimelor sale au fost femei în vârstă, cea mai tânără având 41 de ani.

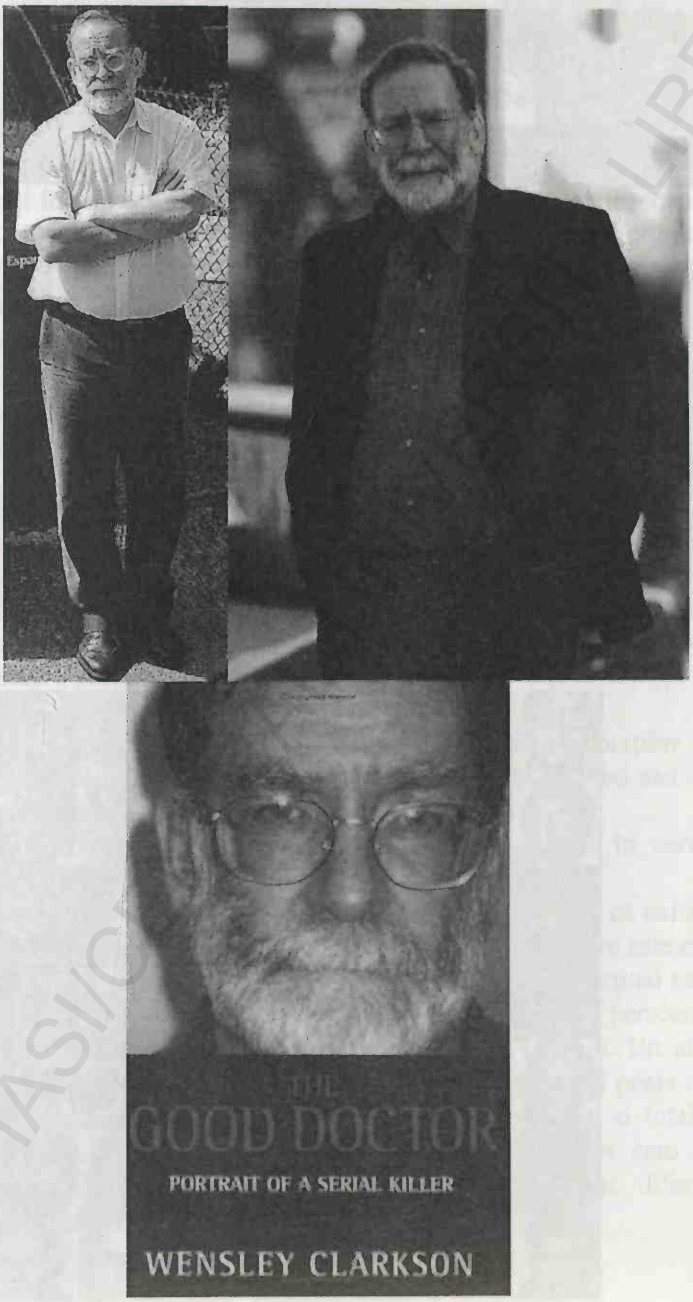

Harold Frederick "Fred" Shipman – "Doctorul morţii"

BCU IASI/C

Victimele medicului criminal în serie

Sursa: http://murderpedia.org/male.S/s/shipman-harold-victims-1.htm

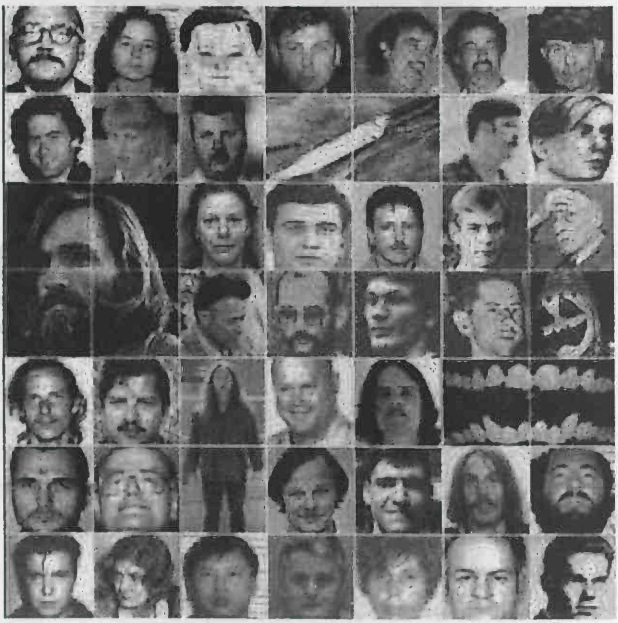

Galerie exemplificativă a criminalilor în serie

Sursa: http://10-most.com/the-top-10-most-famous-serial-killers/

Secţiunea a III-a
Mecanismele psihologice şi clasificarea criminalilor în serie

În decursul anilor, cercetătorii care s-au ocupat de fenomenul crimelor în serie au încercat să explice cauzele care stau la originea fenomenului. După mai multe teorii, există explicaţii care tind să menţioneze ca şi cauză, factori de natură organică sau de natură socială. Dar niciuna din aceste teorii nu răspunde la două întrebări fundamentale[1]: **De ce doar anumiţi indivizi devin criminali în serie? De ce, din multitudinea de tipuri de comportamente deviante, anumiţi indivizi îl aleg pe acesta?**

Trebuie menţionat că mulţi copii traumatizaţi în timpul copilăriei şi mulţi adolescenţi crescuţi în condiţii de abandon nu devin criminali în serie, manifestând alte tipuri de comportamente deviante. De ce doar o parte din aceştia devin criminali în serie? Care este explicaţia, care sunt mecanismele care duc la acest tip de comportament?

Probabil, perspectiva teoretică care furnizează o explicaţie optimă este bazată pe modelul sistemic – relaţional. Potrivit acestei teorii, criminalii în serie sunt produsul familiei de proveniență şi al sistemului de gândire a părinţilor şi la acest element se adaugă personalitatea individului şi eventualele caracteristici fiziologice particulare.

Când relaţiile devin negative, individul pierde sensul realităţii. **Acţiunea criminală recompune temporar sistemul individului.** Din acest punct de vedere, comportamentul criminal poate fi văzut ca şi rezultat a trei factori: individual, social şi de mediu şi relaţional, care se întrepătrund între ei cu importanţă diferită de la individ la individ.

Factorul individual include toate caracteristicile personale ale criminalului în serie. Factorul social şi de mediu cuprinde toate componentele sociale care pot influenţa comportamentul unui criminal în serie. Factorul relaţional este o sinteză între doi factori, acesta fiind o măsură a gradului de schimb existent între individ şi mediu şi modul în care individul se raportează la alţii.

Este de notat, tendinţa anumitor cercetători, în special a experţilor F.B.I., de a considera criminali în serie doar acei indivizi pentru care într-un mod sau altul crimele sunt legate de o anumită latură sexuală.

În realitate nu există o explicaţie unică pentru criminalii în serie, deoarece motivaţiile pentru comportamentul criminal în serie pot fi multiple.

În ceea ce priveşte taxonomia crimelor în serie, trebuie precizat că există mai multe modalităţi de clasificare a acestora. Principala modalitate de clasificare este cea în funcţie de mobil, în care se ia în considerare motivul care l-a împins pe criminal către conduita criminală. O altă clasificare ar putea fi făcută pe baza numărului de persoane care ucid: anumiţi criminali în serie ucid singuri, alţii în pereche sau în grup. Un alt criteriu de clasificare este legat de planificarea crimei: comportamentul criminal poate oscila între o planificare absolută în ceea ce priveşte toate detaliile crimei sau o totală absenţă a organizării, sau criminalul poate planifica doar anumite aspecte pe care le consideră importante pentru propriul ritual. Alţi autori au individualizat diferite faze în comportamentul criminal în serie.

---

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

1. Clasificarea crimelor în serie bazate pe mobilul crimei

Punctul de referință pentru taxonomia crimelor în serie rămâne Crime Classification Manual, manualul creat de agenții F.B.I.[1]. Conform acestui model, cauzele care duc la comportamentul criminal în serie sunt interpretabile în funcție de diverși factori:

a) Crima în serie pentru câștig personal. În această categorie, criminalul comite o serie de delicte mai întâi, pentru a intra în posesia unei moșteniri sau pentru a încasa polițe de asigurare pentru viața victimei. De obicei există o relație între criminal și victimă. Astfel se aleg victimele în funcție de câștigul care se poate obține prin moartea lor. Cele mai frecvente sunt crimele în serie din mediul conjugal. Aceasta este o categorie în care femeile criminale sunt în număr major și este vorba despre persoane care au o viață privată nesatisfăcătoare.

Astfel în acest tip de crimă în serie, factorul principal este dat de motivațiile individuale ale individului, de căutarea de satisfacere a unor nevoi personale care capătă pentru criminal o importanță majoră, făcându-l să treacă peste factorii de ordin moral.

De asemenea, relația între criminal și victimă este distorsionată, dat fiind că subiectul trebuie să realizeze un proces profund de depersonalizare a victimei, care să o priveze de calități umane transformând-o într-un simplu obiect. Criminalii în serie din această categorie sunt psihopați puri, deoarece le lipsesc orice sentimente empatice față de persoanele din jur.

Este un tip de criminal în serie sedentar, nu iubește publicitatea, pentru că obiectivul lui este acela de a trăi o viață liniștită. Ca și exemplu, îl menționăm pe Henri Desire Landru (1869-1922), care a ucis mai multe femei depresive din cauza singurătății, femei care acceptându-i atențiile, îi încredințau tot ce aveau.

Henri Desire Landru
Sursa: http://murderpedia.org/male.L/l/landru-henry.htm

b) Crima în serie situațională. Crimele în serie de acest tip nu sunt premeditate dar sunt comise în combinație cu un alt delict sau în timp ce individul vrea să scape din cauza unui delict comis și victima apare ca un obstacol. Crimele sunt înfăptuite din cauza unui impuls sau din panică sau datorită unei stări confuzionale în care criminalul riscă să fie prins asupra faptului. Apare evident și o dorință de a ucide victima, care se repetă în

[1] Ceretti, A., Merzagora, I., (a cura di), Questioni sull'imputabilità, Cedam, Padova, 1994.

orice situație asemănătoare. Crimele sunt comise cu arme de foc și victimele sunt întâmplătoare, alese la momentul respectiv în locul în care se găsește criminalul.

Factorul predominant este dat de un "scurt circuit" în mintea criminalului care își dă seama că poate să existe un posibil martor sau obstacol al crimei. În ceea ce privește factorul individual, de obicei este vorba de persoane impulsive cu un control scăzut al propriei agresivități și emotivități.

Un exemplu tipic de criminal în serie din această categorie este cel al lui Francis Crowley, care în 1931, a răpit o serie de persoane pentru a arăta că este un adevărat dur, ucigând la un moment dat o femeie care a opus rezistență și un polițist care l-a oprit pentru controlul documentelor.

c) Crima în serie motivată de erotomanie. În acest tip de crimă, cauza este dată de o fixație specială a criminalului și anume erotomania (o stare de excitație sexuală permanentă, localizată în special la nivel psihic). Criminalul își fixează un ideal de partener, pe care nu îl regăsește la niciunul din partenerii întâlniți și pe care îi consideră inadecvați. Exemplele de astfel de crime sunt rare și de obicei sunt comise de femei. Factorul dominant este de tip individual, datorită insatisfacției emoționale care determină criminalul să se refugieze într-o lume fantastică. În ceea ce privește factorul relațional, aceste femei nu găsesc satisfăcătoare raporturile emoționale cu partenerii lor, pe care îi supun unei vieți dezechilibrate datorită comportamentului lor violent.

Un astfel de caz este cel al criminalei Nannie Doss, care și-a ucis cei patru soți, mama, surorile, nepotul și soacra; când a fost arestată, a mărturisit că i-a ucis pe toți aceștia în căutarea iubirii adevărate.

Nannie Doss

Sursa: http://murderpedia.org/female.D/d/doss-nannie-photos.htm

d) Crima în serie provocată de un conflict. Acest tip de crimă are loc atunci când între două persoane, în timpul unui conflict, una își pierde controlul și ajunge să ucidă pe alta; criminalul repetând comportamentul și în alte ocazii conflictuale. Factorul principal este în acest caz de tip relațional, adică rezultatul unei interacțiuni negative, de durată variabilă între autor și victimă. Ca și factor secundar se face referire la personalitatea criminalului, în general violentă, cu un control scăzut al propriilor impulsuri agresive, instabil.

În mod obișnuit, crima în serie motivată de un conflict este comisă de bărbați, chiar dacă există și cazuri în care criminalul poate fi femeie; și acest tip de crimă în serie ca și cea situațională nu este o crimă premeditată.

Exemplu pentru acest tip de crimă este cazul lui Jack Henry Abbott, care ucidea când era cuprins de atacuri de furie și era suficient cel mai mic stimul pentru a trece la fapte.

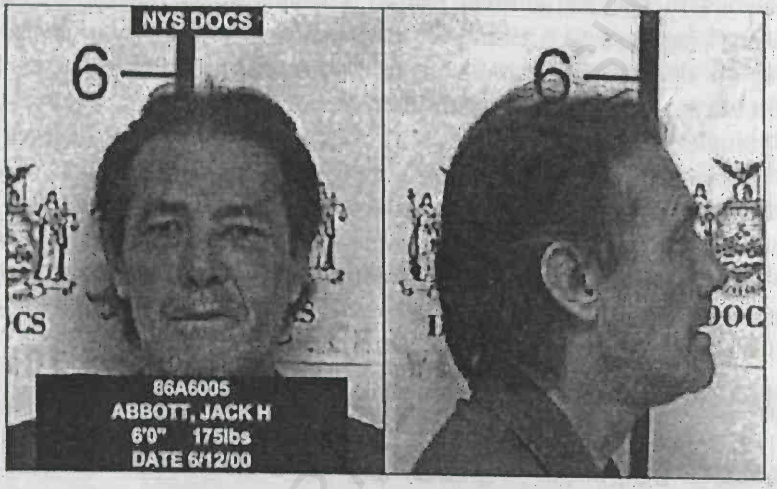

Jack Henry Abbott
Sursa: http://murderpedia.org/male.A/a/abbott-jack-henry-photos.htm

e) Crima în serie pentru răzbunare simbolică. Asasinul ucide o serie de victime împotriva cărora are puternice sentimente de răzbunare, pentru că în mintea lui există ideea că a suferit din cauza lor. Criminalul ucide victime care nu i-au făcut nimic niciodată, dar care reprezintă o autoritate, pe care vrea să o purifice de comportamentele injuste față de criminal. Este necesar ca asasinul să aibă un anumit tip de personalitate, să fie incapabil să tolereze frustrările, cu reacții paranoide. În acest caz raportul cu victimele este inexistent furia și agresivitatea acumulate de către asasin se revarsă pur și simplu asupra victimei, acesta transmițându-și astfel mesajul de a îndrepta nedreptatea care i-a fost făcută de aceste persoane, de obicei cu autoritate[1].

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

Un caz încadrat în această tipologie este cel al lui Unabomber, care din 1978 până în 1996 a expediat o serie de pachete bombă profesorilor universitari şi managerilor de companii aeriene, ucigând trei persoane şi rănind 23.

De multe ori, criminalul doreşte să se răzbune datorită uneia sau mai multor femei pe care le consideră responsabile de eşecul lui ca bărbat. Ucigând femei alese la întâmplare, se răzbună astfel pe toate reafirmându-şi superioritatea ca şi bărbat. De obicei, este vorba despre indivizi crescuţi de o mamă tiranică, dominantă, care a avut efectul castrării masculinităţii fiului.

f) Crimă în serie cu mobil iraţional. Este tipul de crimă în serie tipică schizofrenicilor paranoizi după Lunde. Crima poate fi determinată de un motiv iraţional, cunoscut doar de mintea asasinului. Victimele sunt alese la întâmplare şi pot fi diferite ca şi vârstă, clasă socială, sex. Criminalii în serie îşi justifică crimele prin auzirea unor voci care le comandă crimele. Factorul individual este primordial în acest caz, deoarece este vorba exclusiv de starea lor psihică.

Un exemplu este cel al lui Joseph Kallinger, care susţinea că un cap fără trup pe nume Charlie, îi ordona să ucidă băieţi, mutilându-le organele genitale. Kallinger (1935-1996) a fost un criminal în serie american, care a ucis trei persoane şi a torturat patru familii, acesta comiţând crimele împreună cu fiul său de 13 ani, Michael.

g) Crima în serie motivată de extremism. Asasinul în serie care comite acest tip de crimă este motivat de încrederea într-o idee bazată pe un sistem particular politic, religios sau social. Poate acţiona singur sau în grup. Se întâlnesc mai multe subgrupuri: **crime în serie cauzate de extremism politic, crime în serie cauzate de extremism religios, crime în serie cauzate de extremism socio-economic, crime în serie cauzate de extremism paramilitar**[1].

h) Crima în serie pentru eutanasie. Asasinul alege victime care după părerea lui suferă injust şi este convins că rolul lui este să oprească suferinţa acestor victime. Se întâlnesc frecvent la personalul sanitar.

i) Crima în serie pentru a deţine puterea. Asasinul alege crima ca şi activitate care îi permite manifestarea puterii, crima este brutală iar asasinul îi provoacă victimei un grad ridicat de suferinţă. Acest tip de crime în serie se divid în trei subcategorii - **crima în serie pentru a fi în centrul atenţiei** (de obicei este făcută de femei care pun în pericol viaţa propriilor copii sau a altor copii – infirmiere, baby-sitter etc.), **crima în serie sadică** – la acest tip de criminal în serie există plăcerea de a ucide, de a provoca victimei durerea fizică şi psihologică la modul maxim, pentru a-şi demonstra omnipotenţa), **crima în serie misionară** – criminalul este convins că trebuie să îndeplinească o misiune, eliminând anumite persoane.

j) Crima în serie sexuală – implică un element sexual. De obicei în acest caz capturarea criminalilor este mai facilă, deoarece punând în acţiune propriile fantezii, lasă anumite semne caracteristice pe corpul victimelor, care se identifică cu semnătura criminalului, fiind aceeaşi de fiecare dată când acţionează. Şi aici se pot distinge două subgrupe şi anume: **crima sexuală sadică** – criminalul are satisfacţie prin suferinţa victimelor, **crima sexuală necrofilă** – criminalul ucide victimele cât mai repede posibil,

[1] Fiecare acţiune a criminalului devine o "misiune specială". Un exemplu este cel al lui Arrigo Candela, care se considera un fel de Rambo şi a ucis între 1991 şi 1992 mai mulţi oameni pentru a demonstra că este un dur.

pentru că îl interesează un corp fără viață, care îl excită și prin care are satisfacție sexuală, **crima în serie cu mobil mixt.**

2. Clasificarea modală a crimelor în serie

Crimele în serie sunt foarte diferite între ele, nu doar ca și număr al indivizilor care ucid, a motivației criminale sau ca tip de victimă, dar și ca modalitate în care sunt realizate crimele.

Vom prezenta o **schematizare a fazelor executive ale unei crime**, descrise de Lavorino[1]:

1. imaginarea crimei și luarea deciziei pentru a o comite.
2. proiectarea și organizarea crimei.
3. predispoziția pentru intrarea în mediul victimei.
4. pregătirea scenei crimei, a mijloacelor și instrumentelor de realizare și studierea oportunităților pentru comiterea crimei.
5. atragerea victimei către capcană.
6. executarea planului criminal.
7. intervenții asupra victimei conștient, inconștient sau simbolic.
8. activarea "overkilling" și "afterkilling" (desfășurarea mecanismului imaginar al crimei înainte și imediat după comiterea ei).
9. luarea distanței față de crimă și de scena crimei.

În funcție de modalitatea în care s-au desfășurat crimele, se întâlnesc:

a. Criminali organizați și dezorganizați. Cei organizați își planifică cu minuțiozitate crimele (psihopatici), cei dezorganizați, dimpotrivă nu reușesc să își planifice crima, sunt mai puțin inteligenți și mai imaturi.

b. Criminalii organizați cu planificare totală a crimei – corespund definiției criminalilor organizați, dar sunt mai precisi decât aceștia, planificând în cel mai mic detaliu totul înainte. Planificarea prezintă toate fazele crimei în serie: alegerea victimelor, pregătirea și executarea crimelor, aranjarea cadavrelor.

În realitate este dificil să se găsească un criminal de acest tip, dar de obicei câteva detalii scapă de sub controlul acestuia și atunci ajunge să fie capturat.

c. Criminali în serie cu planificarea parțială a crimei – criminalul planifică doar partea care pentru el are o însemnătate deosebită.

d. Criminali în serie cu planificarea zero a crimei. După părerea lui Lavorino, acest asasin în serie ucide datorită unuia din aceste patru motive:

- vocea din interior: o voce internă care îl obligă să ucidă.
- raptus criminal: criminalul este dispus la acțiune, este doar nevoie de crearea condițiilor pentru manifestarea impulsului de a ucide.
- transa crimei: criminalul execută crima ca într-un fel de ritual, la nivel mai mult sau mai puțin inconștient, nemaiamintindu-și nimic după crimă.

---

[1] Lavorino, C., I Serial Killer: il movente, la vittima, l'azione omicidiaria, Detective & Crime Magazine, n. 1-2, 1993.

➢ obligația de a ucide: specific sociopaților. Ucid pentru că trebuie să o facă, se simt obligați.

e. Criminali în serie cu planificarea mixtă a crimei. Criminalul își lasă mereu "semnătura", are o deosebită grijă să rămână un semn distinct la locul crimei.

f. Criminali în serie cu planificarea fazică a crimei. Fazele sunt diferite pentru fiecare crimă în parte.

3. Clasificarea relativă a componentelor psihodinamice și comportamentale comune la toți criminalii în serie

Criminalul în serie care ucide pentru plăcerea de a ucide, este o persoană aparent normală, în general timidă și foarte rezervată. În spatele acestei fațade se ascunde o personalitate rece, cinică, incapabilă de empatie, manipulatoare, solitară și izolată. Dar se poate remarca privirea în care se citește vina de a găsi plăcerea doar prin provocarea morții la alte persoane.

Se regăsesc la acești criminali în serie anumite constante psihobiografice: copilărie dificilă, violența suferită în perioada prepuberală, comunicabilitate scăzută, tulburări de personalitate. Toți își simt existența negativă și degradantă, trăiesc puternice sentimente de inferioritate fizică și psihică, socială, sexuală. Se simt nesiguri, refuzați și singuri și astfel compensează aceste lipsuri cu un narcisism puternic și cu nevoia de protagonism. Se lansează într-o viață publică convențională și în același timp într-o viață secretă perversă și plină de fantezii sadice, cu timpul aceasta din urmă prevalând detașat[1].

Ceea ce determină repetitivitatea crimelor, din momentul în care trece de la fantezie la practică este imposibilitatea de a-și opri instinctul de a ucide.

Alte elemente comune ar fi absența motivației evidente și absența relaționării cu victimele pe care criminalii în serie le văd ca pe niște obiecte de utilizat pentru satisfacerea deviațiilor proprii pentru a avea o finalitate de tip hedonic sau de tip fanatic.

4. Clasificarea fazelor crimei în serie

Joel Norris, psiholog american, autorul unui studiu fundamental despre criminalii în serie, susține că aceștia sunt indivizi distruși din punct de vedere fizic și psihologic, într-un mod ireparabil. Distrugerile la nivelul hipotalamusului, chiar dacă sunt rezultatul unor traume la nivelul creierului sau defecte din naștere, pot destabiliza sistemul hormonal și altera capacitatea creierului de a măsura emoțiile.

Ereditatea genetică și mediul sunt factorii esențiali în formarea comportamentului unui individ[2].

Norris[3] consideră că acești criminali în serie traversează următoarele faze:

- **Faza aurorală**, în care se manifestă fanteziile compulsive, crima fiind ghidată de instinctul primar.

---

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.
[2] D'Arienzo, A., Sulle tracce del killer, F.lli Palombi Editori, Roma, 1999.
[3] Norris, J., Serial Killers: The Growing Menace, Anchor Books, New York, 1988.

- **Faza de pândă**, în care se manifestă comportamente de tip paranoid; în creierul criminalului are loc un incendiu neuronal, care provoacă turbulenţe de memorie şi a emoţiei primare.
- **Faza de seducţie**, adică întâlnirea cu victima.
- **Faza de capturare**, în care criminalul are controlul asupra victimei şi îşi realizează scopurile.
- **Faza criminală** – trăirea orgasmică provocată de uciderea victimei.
- **Faza totemică** – extragerea organelor victimei, acte de canibalism după care urmează depresia.
- **Faza depresivă** – când asasinul află din presă că a ucis un individ care îndeplinea rolul de părinte, de exemplu, poate avea sentimentul de vinovăţie.

5. Femeia criminală în serie

Chiar dacă sunt mai rare crimele comise de femei, ele există şi uneori sunt de o violenţă ieşită din comun.

În ceea ce priveşte modalitatea de acţiune, rar femeile taie cadavrele în bucăţi. De obicei optează pentru crima cu substanţe otrăvitoare sau prin strangulare. Acţionează cu abilitate şi seducţie, ca apoi să devină nişte monştri.

Tind să îşi creeze alibiuri inatacabile şi neagă până la capăt delictele.

Ca şi ocupaţie pentru femeile criminale în serie, de obicei sunt casnice, infirmiere, femei de serviciu, cameriste etc.

La ora actuală procentul de femei criminale în serie este în creştere, deoarece au căpătat sarcini în plus atât în viaţa privată cât şi în cea profesională.

5.1. Diferenţe între crimele în serie comise de bărbaţi şi cele comise de femei

Timpul mediu ca durată între crimele în serie comise de o femeie este de 8 ani, dublu faţă de timpul la criminalul bărbat, reiese din literatura de specialitate.

Femeia încearcă să aranjeze crima în aşa fel încât să pară o moarte naturală, având deosebită grijă pentru detalii, spre deosebire de bărbat care doar în cazul criminalilor organizaţi se întâlneşte această meticulozitate.

În ceea ce priveşte arma folosită, femeile evită o luptă cu victima, un contact fizic, aleg să ucidă fără să atingă victima (crima cu otravă de exemplu).

Femeile aleg victime cu care au relaţii, în timp ce bărbaţii nu au relaţii cu victimele lor.

5.2. Clasificarea crimelor în serie comise de femei

Clasificarea lui Kelleher[1] este cea mai completă, el analizând 50 de criminale în serie, ajungând la concluzia că tipologia cea mai întâlnită este cea a văduvei negre şi a asasinei în grup.

- **Văduva neagră:** o femeie care ucide soţii, iubiţii şi care este foarte inteligentă şi manipulatoare[1].

[1] Kelleher, M.D., Murder Most Rare: The Female Serial Killer, Praeger, Westport 1988.

- **Îngerul morții:** ucide persoane pe care le îngrijește. Ucide din nevoia de a controla viața celor pe care îi îngrijește (infirmiere din spitale).
- **Prădătoarea sexuală:** cel mai rar tip, ucide doar din motive sexuale.
- **Răzbunătoarea:** ucide din motive de gelozie și de răzbunare.
- **Crima pentru profit:** ucide pentru câștigul financiar.
- **Crima în grup:** ucide cu alte femei sau alți bărbați.
- **Crima de natură psihotică:** ucide datorită unui delir însoțit de halucinații.

5.3. "Complexul Medea" și "Sindromul Munchausen prin procură"

Complexul Medea și sindromul Munchausen prin procură, sunt comportamente care privesc pruncuciderea, sau acte de agresiune violentă împotriva minorilor comise aproape exclusiv de femei.

Primul comportament vine de la numele Medea care și-a ucis cei doi copii pentru a se răzbuna pentru trădarea suferită din partea soțului. Astfel anumite femei aflate într-o situație de stress emotiv cu partenerul de viață, își folosesc copiii pentru a-și descărca agresivitatea ajungând să-i ucidă.

Al doilea comportament patologic își are numele de la baronul Munchausen, un personaj literar care își întreținea oaspeții povestindu-le aventuri imposibile, inventând boli proprii și descrieri ale unor fapte proprii care nu existau de fapt. Doctorul Asher a fost primul care a introdus termenul în 1951, ca fiind caracteristic persoanelor care merg la doctori inutil și care insistă, creându-și tulburări care nu există. Sindromul M. prin procură este specific părinților care creează aceste simptome inexistente fiilor lor, mergând până acolo să le dea să mănânce sau să le injecteze substanțe care știu că le fac rău, ajungând apoi să îi ucidă pentru a-i elibera de aceste simptome.

6. Victimologia crimelor în serie

De obicei criminalii în serie aleg un tip specific de victime, care devin obiectivul constant al atacurilor lor[2].

a. Bărbații uciși de criminali în serie. Comportamentul nu este frecvent, acest tip de victimă poate cauza probleme criminalului, deoarece este capabil să opună rezistență fizică. Este crima motivată de erotomanie.

---

[1] A se vedea cazul Vera Renczi, criminală în serie de naționalitate ungară, care a otrăvit 35 de oameni în perioada anilor '20-'30, inclusiv pe soții și fiul ei. Pe primul soț, Karl Schick ,Vera Renczi l-a fi ucis cu o doză de arsenic pe care i-ar fi turnat-o din plin în cupa de vin pe care obișnuia să o bea în fiecare seară. Pe cel de al doilea soț, Joseph Renczi, l-a omorât la fel doar că îi administra acestuia doze mici de arsenic în cină și cupele de vin pe care ea singură le aducea la pat. Mai mult ea l-a închis pe Joseph în sicriu de viu, înainte de a-și da ultima suflare. Explicația Verei Renczi a fost cât se poate de naivă. Întotdeauna voia să fie ultima femeie din viața bărbaților pe care i-a omorât. Au urmat tot felul de străini, cu felurite meserii, care au luat drumul conacului și nu s-au mai întors niciodată. Ultimului - Milorad - i-a administrat în plus și o doză de stricnină pentru a obține efect imediat. Condamnată inițial la moarte, Vera a beneficiat atunci de clemența legii din Iugoslavia care nu permitea execuția femeilor și a fost transferată pe viață într-o închisoare de maximă securitate. La scurt timp, criminala în serie moare în urma unei hemoragii cerebrale. Pe larg, a se vedea http://ro.wikipedia.org/wiki/Vera_Renczi

[2] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

b. Femeile ucise de criminali în serie. Femeile sunt victimele cele mai frecvente ale crimelor în serie. Criminalul în serie preferă ori fete foarte tinere ori femei foarte în vârstă, pentru a avea un avantaj fizic, care îi permite să chinuie victima. Criminalul se foloseşte de factorul surpriză pentru a captura victima şi foloseşte frecvent tehnici de seducţie şi de manipulare pentru ca victimele să capete încredere în el.

Există două situaţii fundamentale:

- **criminalul în serie este impotent** şi această situaţie se transformă în frustrare care la un anumit moment devine insuportabilă; astfel prin capturarea şi uciderea victimei el îşi reafirmă propria virilitate; femeia este obiectul iubit şi de care se teme în acelaşi timp, pentru că este capabilă să anuleze complet autostima criminalului. Figura feminină deci trebuie distrusă, dar satisfacţia obţinută astfel este de scurtă durată, de aceea criminalul în serie trebuie să repete acţiunea criminală la infinit.
- **criminalul este foarte potent**, are o sexualitate mărită care îl împinge să aibă cât mai multe raporturi sexuale pe zi. În acest caz crima în serie este caracterizată de molestări sexuale, agresiuni şi delicte în serie. Crima reprezintă completarea violenţei sexuale şi un mijloc pentru a elimina martorul faptei.

Printre femei sunt o anumită categorie caracterizată de o predispoziţie majoră. Un exemplu de crimă în serie de acest tip, este cel al rusului Serghei Kashinzev, un vagabond cu sechele de pe urma unei poliomielite infantile, care nu a reuşit niciodată să aibă un raport sexual normal cu o femeie. Până când a fost arestat, a ucis un număr impresionant de femei. Fiind audiat de către poliţie, a afirmat că ura femeile cu o ferocitate obsesivă şi că dorinţa lui era de a extermina cât mai multe posibil.

În opinia lui Marco Bergamo însă, a ucide reprezenta perversiunea extremă sadică, modalitatea cea mai puternică de a poseda o femeie.

Prostituata este victimă prin excelenţă a criminalilor în serie, de care aceştia se pot apropia cel mai uşor. Elementele principale care fac din prostituată victima ideală, sunt:

a) Prostituata este obişnuită să i se apropie bărbaţi necunoscuţi,

b) Este dispusă să urmeze clientul într-un loc izolat pentru a consuma actul sexual,

c) Când o prostituată dispare sau i se găseşte cadavrul, ideea este că a fost ucisă de proxenetul ei sau de cineva din mediul prostituţiei,

d) Dacă criminalul nu este un client obişnuit, nu este posibil să se facă legatura între el şi moartea prostituatei,

e) Reprezintă simbolul maxim al păcatului şi aceasta poate iniţia mecanismele psihologice violente potenţialului criminal în serie.

Pe lîngă aceste motive mai sunt şi altele cu caracter psihologic care fac prostituata să devină victima ideală a criminalului în serie.

Criminalul în serie care îşi alege astfel de victime este frecvent un individ cu tulburări sexuale. Această tulburare este determinată de incapacitatea individului de a avea o relaţie afectivă de durată cu o femeie[1]. De obicei aceştia frecventează prostituate, cu unele reuşesc să aibă un raport sexual normal, cu altele însă întâlnirea se finalizează prin crimă. Prostituata le permite să îşi afirme superioritatea.

[1] Fornari, U., Coda, S., Tre orrendi delitti del Passato, Centro Scientifico Editore, Torino, 1998.

Femeia în vârstă. Această tipologie de victimă se regăseşte frecvent în crimele în serie. În această categorie sunt incluse şi femeile de vârstă medie.

Asasinul se pare că îşi ucide simbolic propria mamă cu care a avut un raport traumatizant în perioada copilăriei. Este vorba despre indivizi care au avut mame dominante, opresive şi în acest caz criminalul nu numai că nu a reuşit să îşi rezolve complexul lui Oedip, dar a rămas legat de figura maternă. În cadrul crimei se inversează rolul şi de data aceasta fiul se răzbună.

Dacă victimele sunt foarte bătrâne, este probabil că asasinul este în căutarea unui obiect sexual care să nu opună rezistenţă. Este vorba despre indivizi nesiguri în ceea ce priveşte capacitatea lor sexuală.

Studenta. Aceasta este o tipologie specifică, în special în SUA. Structura universitară americană prevede o vizibilitate maximă a studenţilor.

Vulnerabilitatea în cazul acestor victime este dată de faptul că în campusul universitar trăiesc singure, fără supravegherea părinţilor.

Criminalii în serie care aleg aceste victime sunt siguri pe ei, se simt inteligenţi şi sunt convinşi că pot face faţă inteligenţei victimei.

c. Copii ucişi de criminali în serie – acest tip de crimă în serie se împarte în două categorii şi anume: crima în serie motivată de pedofilie şi cea de pruncucidere.

Copii sunt victime ideale deoarece nu au capacitatea de a controla mediul şi sunt uşor de influenţat şi de manipulat de către adulţi.

Sandford şi Hines[1] arată că ar putea exista situaţia în care să se instaleze un sindrom anxios după naştere la mamă, care să se prelungească şi care să ducă la uciderea copilului propriu şi a altor copii.

d. Crima în serie în masă. Este un tip special de crimă în serie. În acest caz criminalul nu alege mereu o singură victimă sau un cuplu, poate ucide diferiţi indivizi. Este considerată crimă în serie pentru că elementul central este dat de repetitivitatea acţiunii criminale; criminalul ucide cât mai multe persoane în acelaşi timp pentru că astfel se simte potent şi are o satisfacţie majoră[2].

Crima în serie în masă se diferenţiază de crima în masă clasică, pentru că de obicei în cazul crimei în masă clasice, criminalul după ce a înfăptuit crima se sinucide sau se lasă prins de poliţie.

Dimpotrivă criminalul în serie nu vrea să fie prins, nu se sinucide şi îşi planifică cu atenţie fuga de la locul crimei.

În aceste cazuri nu există un contact fizic între asasin şi victimă, autorul vrea doar să aibă controlul absolut al scenei crimei, de aceea se folosesc arme de foc care garantează un rezultat maxim distructiv în cel mai scurt timp posibil.

Un exemplu este cazul crimelor comise de secta condusă de Charles Manson, "familia". La data de 9 august 1969, Manson şi sectanţii lui decid să trimită un mesaj direct către societatea americană şi ucid cinci persoane în vila actriţei Sharon Tate.

---

[1] Sandford, J., Hines, S., Dying Dreams, Pocket Books, New York, 1993.
[2] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

Charles Manson
Sursa: http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Manson

Charles Manson a dezvăluit, într-un recent interviu, că a fost bisexual, că vrea să se însoare cu o fană de 25 de ani, că este în fruntea celui mai mare grup de criminali şi violatori aflat după gratii şi că este nevinovat. În interviu, Manson mai spune că este "foarte flexibil în ce priveşte relaţiile sexuale". *"Sexul pentru mine este ca mersul la toaletă. Nu contează că e bărbat sau femeie, nu mă mai interesează"*, spune unul dintre cei mai faimoşi criminali din istorie[1].

Charles Manson în penitenciar, alături de fana sa aflată în vizită la acesta
Sursa: http://www.ziare.com/international/stiri-externe/charles-manson-fabuloasa-viata-in-inchisoare-a-celui-mai-cautat-criminal-in-serie-galerie-foto-1269171

[1] http://www.ziare.com/international/stiri-externe/charles-manson-fabuloasa-viata-in-inchisoare-a-celui-mai-cautat-criminal-in-serie-galerie-foto-1269171

e. Crima în serie în pereche. În anumite cazuri, criminalul în serie îşi alege ca şi victime, nu doar un individ, ci un cuplu, format dintr-o femeie şi un bărbat. Scopul criminalului este acela de a şterge relaţia bărbat – femeie, care pentru el este insuportabilă, de a purifica cuplul. Este vorba despre indivizi cu probleme grave relaţionale, care nu reuşesc să aibă niciun fel de raport cu o femeie (este vorba întotdeauna despre criminali în serie bărbaţi) şi care trăiesc complet izolaţi într-o lume a lor fantasmagorică.

De asemenea, datorită faptului că ura criminalului este centrată pe cuplu, este vorba despre o agresivitate majoră către femeie. Pentru a avea controlul situaţiei în orice mod, criminalul foloseşte armă de foc pentru a ucide victimele începând cu bărbatul, adică elementul periculos, pentru a trece apoi la femeie, asupra căreia acţionează cu armă albă, recurgând la mutilări.

Un exemplu este cel al "monstrului din Florenţa", un criminal în serie care timp de 20 de ani a ucis cupluri în maşină; armele folosite erau un pistol Beretta de calibru 22 şi un cuţit cu care îşi mutila victimele femei.

f. Crima în serie şi victimologia mixtă. Anumiţi criminali în serie simt nevoia de a ucide. Aceştia pot ucide victime de sex şi de vârstă diferite. Plăcerea de a ucide este mai puternică decât orice altă autoconstrângere, victima nefiind înzestrată cu un simbol special psihologic pentru criminal.

Un exemplu este cel al criminalului James Edward Woods; acesta nu are un tip de victimă preferat, nici o anume preferinţă sexuală. El a ucis, molestat, mutilat victime întâmplător şi atunci când a fost arestat a declarat: *"sunt un monstru. Sunt demoni în mine"*.

Secţiunea a IV-a
Sinoptic operativ-explicativ în identificarea, capturarea şi probarea faptelor comise de psihopaţii sexuali

Fascinaţia de care se "bucură" din ce în ce mai mult personalitatea psihopatică a "serial killer-ului" în spaţiul investigaţiei ştiinţifice pe de o parte, cât şi încurajatoarele încercări în materia "profiler" a unor talentaţi psihologi, judiciarişti şi criminalişti, pe de altă parte, ne fac să trecem în revistă, într-o abordare sintetică, o serie de opinii de specialitate cu suport în propriile noastre experienţe[1] confirmate în parte de literatura criminologică anglo-saxonă[2].

---

[1] Vezi experienţa psihologului criminalist Tudorel Butoi în cabinetele Poliţiei Capitalei, 1984-2000 – investigaţiile psihologice ale autorului asupra criminalilor în serie Puia, Stroe, Pascu etc., iar în extenso studiile de specialitate "Criminali în serie – psihologia crimei – serial killer, profiler psihopatul sexual pe terenul criminalităţii" şi "Psihanaliza crimei – Femeia asasin".

[2] Lane B., Gregg W. – "Enciclopedia ucigaşilor în serie", RAO International Publishing Company, 1996; Ressler Robert, Shachtman Tom – "Vânător de ucigaşi", Editura Press, Bucureşti 1993; Vernon Gerbert – Lieutenant Commander (Retired), New York City Police Department – "Practical Hommicide Investigation; tactics, procedures and forensic techniques" (Third Edition).

1. Explicaţii etiologice de natură psihanalitică în motivaţia criminală la „serial killer"

Opiniind pentru definirea crimei în serie ca *"reprezentând uciderea de victime disparate în timp, de la zile, săptămâni, sau chiar luni între ele, comise cu relativ acelaşi mod de operare şi de către acelaşi autor în funcţie de determinările pulsionale imprevizibile ale dicteului său genetic activate conjunctural"*, vom considera că[1]:

Procesul repetitiv este posibil a fi explicat la criminalii în serie prin defectarea instinctualităţii de tip sexual în sensul formării unui mecanism repetitiv (bioinstinctual), hormonal constituţional, care presează ciclic, determinând tensional orientarea sexuală catharsică în direcţia violului cu suprimarea vietii şi pe care episodic, psihopatul sexual, deşi o conştientizează critic, nu o poate controla, deturna sau stăpâni (motiv pentru care faptele sale sunt săvârşite cu intenţie directă, prevederea rezultatelor socialmente periculoase, făcându-l deplin responsabil).

În sprijinul acestor realităţi constatate de noi cu prilejul propriilor noastre investigaţii, găsim excelentă exemplificarea autorilor americani Robert K. Ressler şi Tom Shachtman care în lucrarea mai jos citată se referă la mesajul disperat al criminalului în serie William Heirenes, student al Universităţii din Chicago, care cu rujul uneia dintre victime, scrisese pe o oglindă: "Pentru numele lui Dumnezeu, arestaţi-mă până nu mă apucă din nou. Nu mă pot abţine!" Cât tragism! (op. cit., p. 29).

Înţelegerea motivaţiei criminale şi mai ales orientarea predictivă (din păcate nu şi cu certitudine previzibilă) este totuşi extrem de utilă în identificarea şi capturarea urgentă a serial killer-ilor înainte ca aceştia să comită din nou vreo infracţiune.

De aici importanţa de excepţie a identificării amprentei psihocomportamentale[2] în baza căreia se desprind ştiinţa şi arta în materie căci, din experienţe personale confirmate integral de şcoala anglo-saxonă, o mare parte a efortului trebuie canalizat spre înţelegerea motivaţiei criminalului pentru că, *"cei care nu ucid pentru bani se deosebesc fundamental de ceilalţi asasini. Ucigaşii şi violatorii nu caută profitul, ei caută dimpotrivă, un fel de plăcere perversă fără doar şi poate, dar pe care am putea să o înţelegem..."* (op. cit., p. 45).

Un serial killer este permanent motivat (se află sub presiune tensională orientată sexual) de frustraţie repetitivă, el rămâne mereu în deficit catharsic insuficient pentru că, de fiecare dată, crima cea mai recent finalizată nu reuşeşte să-i satisfacă în întregime fantasmele (acest "deficit hedonic" retensionează relaţia individului în sfera sexual motivaţională, în sensul că, din acel moment acesta proiectează o noua faptă, jocul fantasmelor fiind orientat către obţinerea, de această dată – în proiecţia sa – a catharsisului deplin). Exemplu: *"La naiba, am omorât-o prea repede. Nici nu am avut timp să profit. Trebuia să o torturez mai mult, aşa ar fi trebuit să fac, trebuia să o sodomizez...etc."* Cultivat de asemenea gânduri, ucigaşul îşi anticipează deja următoarea victimă, care de această dată va fi perfectă, (şi aşa mai departe...op.cit. p. 41) nimic

---

[1] Tudorel Butoi, Sinoptic operativ-explicativ în identificarea, capturarea şi probarea faptelor comise de psihopaţii sexuali (criminali în serie), în Revista Română de Criminalistică nr. 2/2005, pp. 17-19.

[2] vezi Dr. Criminalist Nicolae Zamfirescu – cercul de psihocriminalistică "Gral. Dumitru Ceacanica" – Râmnicu Vâlcea, cât şi lucrările sale în materie.

altceva, ca fapt constatat de noi, decât perpetua şi mereu iluzoria proiecţie a făptuitorului serial killer, de a-şi apropia realitatea criminală de propriile-i fantasme.

2. Profil de personalitate şi mod de operare la "serial killer"-ul de tip organizat (de regulă psihopat sexual – crime comise cu premeditare)

- capacitate de adaptare şi improvizaţie excelente (de regulă având un IQ peste medie);
- posedă joc actoricesc (în copilărie a fost copil problemă, obraznic, agresiv, cu preocupări sexuale precoce etc.);
- caută compania altora, în grup este în largul său;
- manifestă atitudini provocatoare, sfidătoare, de regulă are servicii care cer calificare, dar pe care le părăseşte repede din cauza atitudinii sale conflictuale şi revendicative;
- nu interiorizează complexe de inferioritate (subapreciază sau sfidează poliţia şi pe experţii psihologi, crezându-se superior, inteligent şi abil);
- dezvoltă simptomatologie de tip paranoic: seducător, persuasiv, creează legende credibile;
- de regulă are relaţii multiple, dar puţin durabile, cultivate în zona hedonist perversă, chiar masochistă pe suport sexual erotic;
- în relaţiile interpersonale este disprețuitor (toţi sunt nişte incapabili şi se coalizează împotriva sa, el este singurul competent şi are soluţii la toate – lăudaros, leneş şi mitoman, dispune de posibilitatea de mişcare având o maşină bine îngrijită);
- se adaptează uşor circumstanţelor situaţionale;
- îşi exteriorizează uşor trăirile şi sentimentele;
- se profilează ca personalitate de tip "pinotelian", insensibilă, egocentrică, imorală şi agresiv-excitabilă (fără simţul onoarei, ruşinii şi sentimentului de milă, remuşcare).

❖ capabil de a-şi perfecţiona crimele în timp conform propriilor fantasme (trusa premeditării mai totdeauna prezentă – plasturi, sfori, legături, cătuşe, cagulă, basma de acoperit faţa, armă, cuţit etc.);

❖ <u>câmpul faptei</u> exprimă o logică, un mod de operare structurat, organizat, repetabil, gândit, premeditat, menit a asigura succes, satisfacţie;

- în mod obişnuit, odată violul consumat, victima, dacă este lăsată în viaţă sau dacă scapă, va purta groaza în suflet, iar ameninţările cu moartea îi va paraliza de regulă, orice iniţiaivă a denunţării;
- în violul urmat de moartea victimei, urmele sunt şterse, cadavrul este deplasat de la locul faptei şi ascuns sau distrus (combustie, macerare etc.);
- îşi aduce arma proprie şi nu o lasă la locul faptei după o crimă;
- şterge urmele în câmpul faptei (amprente, sângele de pe haine sau podele, urmele de paşi, dezbracă victima, îşi ascunde sau distruge hainele, o depersonalizează, ascunde cadavrul etc.);

- urmăreşte în mass-media efectele crimei (lasă uneori bilete la locul faptei, modifică locul faptei – locul unde a fost găsit cadavrul nefiind întotdeauna şi locul unde a fost comis omorul – activează răspunsurile provocării sinelui şi fantasmelor – catharsis-ul vânătorului);
- strâns legat de fetişuri – bijuteriile, obiectele cosmetice – sunt oferite anturajului feminin apropiat – amante, prietene, surori, mamă etc.;
- violează şi torturează victimele înainte de a le ucide (în crimele cu mobil sexual), motivaţia fiind că psihopatul sexual (de regulă semiimpotent) cand îşi loveşte, strangulează, înţeapă, martirizează victima, trăieşte sentimentul depăşirii impotenţei, nemaitrăind frustrarea incapacităţii de a o poseda;
- în mixtură cu sadismul, gemetele, ţipetele, implorările acesteia, pe fondul neputinţei de a riposta, îi exacerbează instinctul dominator de manipulare şi depersonalizare a victimei;
- deseori crima apare şi pe fondul unor traume personale exacerbate: concedieri, abandonare de către iubită etc.;
- de regulă semiimpotent, cu disfuncţii de erecţie, se manifestă violent în relaţia sexuală, atunci când comite violul, participând la actul sexual cu victima înainte de suprimarea vieţii acesteia sau cu aceasta agonizând;
- suprimarea vieţii victimelor se face lent, apare „tortura" cu manevre de tip pervers sexual (sex oral, anal etc.);
- împotrivirea victimei declanşează raptusul brusc afectiv-violent cu lovituri mortale.

3. Profil de personalitate şi mod de operare la "serial killer"-ul de tip dezorganizat (de regulă psihotic – crime comise spontan, imprevizibile, cu atac surpriză)

- capacitate de adaptare şi improvizaţie săracă (de regulă având un IQ sub medie);
- stângaci, poate intra în panică sau chiar blocaj (paralizie) comportamental, stârnind imediat suspiciunile anturajului şi pe cele ale investigatorilor cu intuiţie şi simţ psihologic;
- de regulă se deplasează pe jos distanţe lungi de mers sau apelează la mijloace de transport;
- incapabil de a-şi perfecţiona modul de operare în timp, acţionează stereotip;
- dacă posedă autoturism, acesta este murdar, neîngrijit, cu interior dezordonat (expresia personalităţii dezorganizate a autorului);
- face munci necalificate şi îşi păstrează cu greu slujbele;
- trăieşte singur sau cu vreo mătuşă, unchi sau altă rudă;
- activitatea socială, inserţia profesională şi relaţia de cuplu sunt sub semnul eşecului;
- slab şcolarizat, instruit şi educat, introvertit (cuminte, docil);
- trăieşte în izolare, crima apărând mai degrabă ca o consecinţă a evoluţiei unui mental dezorganizat;

- nu este în stare de empatie şi de exteriorizare verbală a emoţiilor permanent refulate (de aici şi incapacitatea sa de a fi permeabil psihoterapiilor de corecţie, fiind incapabil de exerciţii defulatorii prin exteriorizarea verbală a frământărilor, tensiunilor şi trăirilor);
- uneori, criminalul dezorganizat proiectează asupra sa o imagine de sine deformată (handicap, mizerie fizică, indecenţă economică), fapt care-l face să refuze societatea şi să o nege în ură şi revoltă;
- **câmpul faptei** este neinteligibil, pare lipsit de logică şi incoerent;
- nu-şi premeditează (organizează) acţiunile, atacul este brusc, spontan;
- victima este aleasă la întâmplare, de regulă din habitatul imediat, de foarte multe ori victima se şi apără;
- criminalul depersonalizează victima (o ignoră sau o disprețuieşte), îi acoperă faţa, i-o mutilează, o distruge;
- pe cadavru apar semnificaţii cu simbolică sexuală – agresarea, mutilarea zonelor sexuale;
- de regulă nu vine pregătit cu arma în câmpul faptei (la el "trusa de viol" fiind absentă), iar dacă totuşi vine cu ea, o abandonează în campul faptei;
- lasă foarte multe urme în câmpul faptei, scotoceşte, răstoarnă, răvăşeşte aparent fără logică, calcă în sânge, se mânjeste pe haine, abandonează arma crimei, îşi însuşeşte obiecte banale cu semnificaţie bizară sau infantilă, pe care le abandonează ulterior (expresia minţii sale dezorganizate);
- haosul comportamental se traduce prin expresia scenei crimei, amprenta psihocomportamentală a personalităţii făptuitorului, "haosul său mental";
- cadavrul este lăsat la vedere prezentând multiple leziuni fără logică aparentă, dispuse preponderent în zonele sexuale: mutilări, muşcături, eviscerări, intromisiuni de obiecte etc.;
- locul faptei (descoperirea cadavrului) şi locul crimei (locul suprimării vieţii) de regulă coincid;
- poate păstra bucăţi, segmente de cadavru sau îmbrăcăminte a victimei (posesii bizare);
- hainele pătate de sânge nu sunt spălate sau curăţate, sunt aruncate neglijent în debarale, magazii sau sunt lăsate la vedere;
- îşi violează victima după ce îi suprimă viaţa;
- suprimarea vieţii se face rapid, epileptic, cu lovituri dure, repetate, de regulă în zona craniană sau sugrumări cu forţa braţelor;
- nu îl interesează evoluţia ulterioară a evenimentelor, cercetarea scenei crimei, derularea anchetei judiciare sau reflectarea în mass-media.

4. Identificarea. Capturarea. Probaţiunea

Tipul organizat – indici orientativi

- poate proveni din familii de tip permisiv (trăind sentimentul că poate să facă totul, orice îi este permis - superficialitate);

- provine din rândul bănuiților care comunică ușor, dezinhibați, fără bariere, cu un bun coeficient empatic, duplicitar și cameleonic (cu antecedente în infracțiuni mărunte);
- provine din rândul bănuiților cu farmec personal, apți să câștige încrederea victimelor;
- poate proveni din familii destrămate, mama tolerantă, tatăl absent și cantonat în exercițiul autorității, despărțiți în fapt, concubini sau divorțați etc.;

Tipul dezorganizat – indici orientativi

- poate trăi în familii indecente economic, tatăl (ca autoritate) având slujbe nesigure;
- poate fi identificat în familii cu un pronunțat grad de violență domestică, fiind supus frecvent unor violențe, pedepse corporale și umilințe;
- poate fi identificat din rândul persoanelor izolate, cu experiențe personale și de cuplu eșuate;
- poate să fi avut în antecedente infracțiuni ca: furturi mărunte, distrugeri etc.

Identificarea și probațiunea se fundamentează pe cercetarea la fața locului, investigații, percheziții și jocuri operative[1]:

- se caută elementele caracteristice trusei de viol: legături, plasturi, cagule, cătușe, spray-uri paralizante, arme etc.;
- se caută și se cer explicații justificative asupra unui obiect cu valoare simbolică (fetișuri), bijuterii, vestimentații, lenjerie, poșete, cosmetice, peruci etc.;
- se investighează cercul de prieteni, rude (mame, surori, amante, soții), cerându-se explicații ale provenienței unor bunuri primite cu titlu de cadou sau vândute (ceas, bijuterii, cosmetice etc.);
- se caută caiete, jurnale, cărți, articole sau fotografii de cuplu;
- se intră în memoria calculatoarelor, golindu-se informația – auditivă, vizuală etc.;
- se caută scotocindu-se, sacoșele, gențile de voiaj, geamantanele;
- se identifică obiecte de proveniență critică: ceas de damă, ruj, perucă, agende, bijuterii etc.;
- din experiența personală – cazul Stroe, Puia, Pascu etc. – exploatând un lux de corpuri delicte aparținând victimelor, toate fiind găsite similar explicațiilor la care ne referim;
- se identifică articole de îmbrăcăminte uzuală: blugi, haine sport, fibre vegetale, pete (sânge, spermă, spută, fecale etc.) și mânjituri;
- se ridică bilete de tren, facturi de hotel, note telefonice, fotografii, casete, dischete etc.

[1] Tudorel Butoi, Sinoptic operativ-explicativ în identificarea, capturarea și probarea faptelor comise de psihopații sexuali (criminali în serie), în Revista Română de Criminalistică nr. 2/2005, pp. 17-19.

Secţiunea a V-a
Violatorii în serie

Unul dintre miturile cele mai răspândite despre viol este acela că este comis pentru a satisface dorinţele sexuale ale infractorului, ca şi cum aceştia devin copleşiţi de excitarea sexuală şi comit violul pentru că nu se pot controla. Violatorul stereotip este decris de Groth (1979)[1] astfel: "*...un bărbat robust care este victima unei femei răzbunătoare, sau este privit ca un bărbat frustrat din punct de vedere sexual care reacţionează sub presiunea nevoilor trupeşti, sau este considerat un dependent de sex care posedă dorinţe permanente şi perverse*".

Elementele stereotipe suplimentare includ noţiunea ignorantă potrivit căreia violatorii tind să fie străini sau singuratici. Singuraticii sunt caracterizaţi ca fiind „fraieri", axaţi pe pornografie, care trăiesc singuri sau, după cum s-a mai sugerat, cu femei arogante. Aceste elemente de prea multe ori se regăsesc în ceea ce sunt prezentate ca rapoarte profesionale de evaluare a comportamentului şi trăsăturilor autorilor de viol.

Potenţialele victime ale violatorilor în serie sunt expuse riscului din exterior şi din interior, în spaţii publice, dar şi private, acasă şi departe de casă, în medii familiare sau străine, la orice oră din zi şi din noapte.

Kilpatrick[2] a compilat datele unor studii şi cercetări pentru a desfiinţa mitul necunoscutului, arătând că:

- doar 22% dintre victimele violului au fost agresate de către cineva cu care nu se mai văzuseră sau pe care nu îl cunoşteau bine,
- 9% dintre victime au fost violate de soţi sau foşti soţi,
- 11% au fost violate de taţi sau taţi vitregi,
- 10% au fost violate de către iubiţi sau foşti iubiţi,
- 16% au fost violate de alte rude,
- 29% au fost violate de alţi apropiaţi, precum prieteni sau vecini.

Există un consens larg în literatura de specialitate că violul nu este comis pentru a satisface excitaţia sexuală rămasă nesatisfăcută. Mai degrabă, în prezent se consideră că violul este comis pentru a satisface nevoia de putere a autorului faptei.

[1] Groth, A.N. (1979), Men Who Rape: The Psychology of the Offender. New York: Plenum Press.
[2] Kilpatrick, D. (2000), Rape and sexual assault. National Violence Against Women Prevention Research Center, Medical University of South Carolina.

O pistă de jogging din jurul parcului Delaware, situat în centrul oraşului Buffalo, New York. Această locaţie publică accesibilă era un teren de "vânătoare" pentru cel puţin un violator în serie neînfricat care prefera să atace o parte din victimele sale dimineaţa, în timp ce acestea alergau sau se plimbau.

Din anumite motive, există opinii cu privire la faptul că violatorii sunt în mare măsură defavorizaţi social şi nu sunt capabili de a avea relaţii sexuale normale şi, prin urmare, trebuie să recurgă la viol. Aceasta se întâmplă pentru că, probabil, se potriveşte imaginii unui bărbat nesatisfăcut sexual raportat la vârsta pe care o are şi a cărui izolare socială şi pasivitate sexuală rezultă într-o excitare sexuală incontrolabilă care trebuie să conducă la viol. Acest model nu se aplică însă şi în cazul lui Mark Rathbun David sau al lui Alan Shuez, analizate într-o lucrare de specialitate[1].

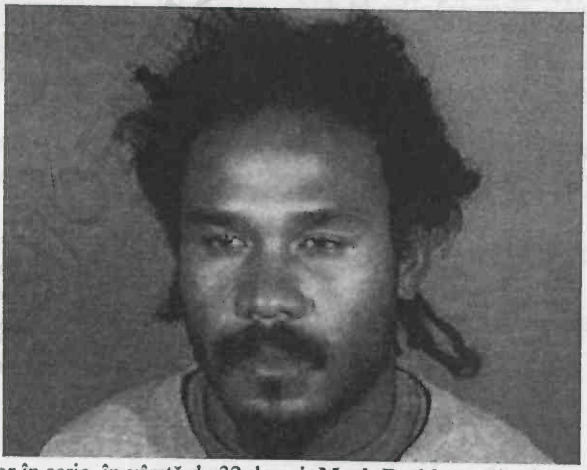

Presupusul violator în serie, în vârstă de 32 de ani, **Mark Rathbun**. El a fost oprit de poliţie în timp ce se plimba cu bicicleta la trei blocuri distanţă de cel mai recent atac în Long Beach, CA. După ce poliţia a

[1] John O. Savino, Brent E. Turvey, Rape investigation handbook, Elsevier Academic Press, 2005.

primit o sesizare despre un furt prin efracție și o tentativă de agresiune sexuală, s-a acționat imediat în perimetrul din jurul locației unde se comisese infracțiunea. Rathbun a fost interogat de poliție, se rănise la deget în locul unde a declarat victima că și-a mușcat agresorul, și a fost reținut de poliție pentru deținere de cocaină. După ce, în mod voluntar, a dat poliției o probă ADN, a fost eliberat pe cauțiune până când rezultatele ADN-ului său s-au dovedit a fi pozitive, învinuindu-l pe acesta de 13 violuri comise începând cu anul 1997. Potrivit rapoartelor, el intra în casele victimelor, acțiune tipică în mijlocul nopții; victimele erau femei singure, cu vârste cuprinse între 30 și 70 de ani, care trăiau singure. De asemenea, își acoperea fața în timpul atacurilor pentru a-și ascunde trăsăturile. În viața de zi cu zi, Rathbun era cunoscut ca fiind prietenos, sociabil, având diferiți prieteni în decursul anilor; aceștia chiar aveau destulă încredere să îl lase în casă cât timp ei erau plecați.

Presupusul violator în serie, în vârstă de 30 de ani, **David Alan Shuey,** este suspectat de 6 acuzații de viol sau tentative de viol din partea inspectoratelor de poliție din Pennsylvania, Connecticut și Florida. În unele dintre atacuri, el este bănuit că a profitat de încrederea victimelor, intrând în casele lor dându-se drept funcționar de la întreținere. La începutul anilor 1990, el s-a înscris în școala de management al hotelurilor din Pennsylvania. El a jucat rugby la clubul școlii și a absolvit cu diplomă managementul hotelurilor, restaurantelor și cel instituțional în anul 1996. Nu are cazier judiciar, iar arestarea sa a constituit un șoc pentru prietenii și familia acestuia.

BCU IASI/CE

Capitolul II

AMPRENTA PSIHO-COMPORTAMENTALĂ A INFRACTORULUI ÎN SERIE (PROFILING)

Secţiunea I
Aspecte generale privitoare la profiling

Dicţionarul explicativ al limbii române arată că termenul de *profil* reprezintă un „contur", „o înfăţişare, un aspect, o formă". Profilul psihologic ar reprezenta astfel o conturare a trăsăturilor de personalitate ale unui subiect bazată, evident, pe studiul psihologic asupra acelui individ. În mod deductiv, *profilul psihologic al infractorului poate fi o metodă de identificare a autorului infracţiunii, identificare bazată pe analiza pertinentă a modului de comitere a faptei, aspectele variate ale personalităţii criminale determinând individul să acţioneze într-un anumit mod înainte, în timpul cât şi după comiterea infracţiunii. Aceste aspecte pot fi ulterior combinate cu detaliile obiective, probele materiale ridicate de la faţa locului şi apoi comparate cu tipurile de personalitate şi dezechilibrele psihice cunoscute, pentru ca în final să rezulte o descriere cât mai exactă şi practică a autorului*[1].

Iniţiativele realizării unui profil al infractorului au aparţinut unor diferiţi cercetători (criminologi, psihologi, psihiatri, sociologi, antropologi etc.) care au studiat fenomenul devianţei comportamentale, printre aceştia regăsindu-se de-a lungul timpului Jeremy Bentham, Cesare Beccaria, Cesare Lombroso, Enrico Ferri etc.

Omul criminal, de Cesare Lombroso

[1]http://www.researchgate.net/publication/200536805_PROFILUL_PSIHOLOGIC__O_NOU_DIMENSIUNE_N_ANCHETELE_PENALE

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Dintre aceştia, un reprezentant de seamă a fost renumitul medic şi criminolog italian Cesare Lombroso (1835-1909), fondatorul antropologiei criminale. Conform teoriilor ce se regăsesc în vasta sa operă, comportamentul criminal reprezintă un „fenomen natural", ce ar fi predeterminat ereditar, iar majoritatea criminalilor au anumite caracteristice fizice comune, cum ar fi: dimensiuni şi forme anormale ale capului, asimetria feţei, maxilar şi pomeţi proeminenţi, buze largi (groase) şi pronunţate, mâini extrem de lungi, bărbie anormală (foarte lungă, scurtă sau plată), dimensiunea anormală a urechilor etc. În opinia sa, aceste caracteristici fizice predispun o persoană la comiterea de infracţiuni.

Tehnica investigativă întâlnită şi cunoscută sub numele de analiză infracţională, analiză comportamentală, analiză psihologică, pe scurt *profiling*, a câştigat în popularitate în ultima perioadă de timp. Totuşi, unii cercetători apreciază că această creştere se datorează mai mult mediatizării excesive, decât frecvenţei utilizării concrete în anchetele judiciare.

Profiling-ul a fost definit ca *o colecţie de piste*[1] ori drept *schiţă biologică de modele de comportament, tendinţe şi trenduri comportamentale*[2]. Aceste definiţii se bazează în principal pe faptul că *orice persoană care pătrunde în locul infracţiunii ia cu sine ceva din acel loc şi lasă în acelaşi timp o urmă a trecerii sale prin locul crimei*[3].

Definiţiile recente ale profiling-ului[4] au evidenţiat că acesta se referă la *"procesul de identificare a trăsăturilor de personalitate, a tendinţelor comportamentale, a locaţiilor geografice şi a descriptorilor demografici sau biologici ai unui infractor, având la bază caracteristicile infracţiunii"*.

În literatura de specialitate, termenul *„criminal profiling"*[5] este folosit într-o accepţiune largă: profilul comportamental, statistic şi geografic, profilul locului infracţiunii, profilul psihologic al participanţilor la acţiunea infracţională etc. Până în prezent nu există o definiţie unanim acceptată a termenului de *criminal profiling.*

În opinia lui Vernon Geberth[6], *„profiling-ul (profilul personalităţii infractorului) este o metodă aflată la dispoziţia agenţiilor de investigaţie, în vederea obţinerii de informaţii specifice cu privire la tipul de persoană care ar fi putut comite o anumită infracţiune. Acesta se realizează pe baza informaţiilor obţinute de la locul crimei şi a informaţiilor privitoare la victimă, care apoi sunt integrate în cadrul teoriilor psihologice*

---

[1] Rossi, D. (1982) 'Crime scene behavioral analysis: another tool for the law enforcement investigator', Police Chief, 152-55.

[2] Vorpagd, R.E. (1982) 'Painting psychological profiles: charlatanism, coincidence, charisma or new science', Police Chief, 3(8), 156-59.

[3] Davis, J.A. (1994) 'Criminal investigative analysis: selected readings in criminal and psychological profiling', unpublished paper, San Diego CA.

[4] Hickey, E. (2003). The encyclopaedia of murder and violent crime. Thousand Oaks, CA: Sage.

[5] MacKay, R., Geographic profiling: A new tool for law enforcement, The Police Chief, December 1999, 51-59; LeBeau, J.L., Four case studies illustrating the spacial-temporal analytical of serial rapists, în Police Studies nr. 15, 1992, p. 124-145; Helms, D., The use of dymanic spatio-temporal analytical techniques to resolve emergent crime series. Lucrare prezentată la conferinţa Crime Mapping organizată de Research Center, Orlandă, FL., dec. 1999; Gabor, T., &Gottheil, E., Offender characteristics and spatial mobility: An empirical study and some policy implications, în Canadian Journal of Criminology, nr. 26, 1984, p. 267-281; Brantingham, P.L.& Brantingham, P.J., Criminality of place: Crime Environments and Situational Prevention 3(3), 1995, p. 5-26.

[6] Geberth, V.J., Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures, and Forensic Techniques, 3rd ed., CRC Press, Boca Raton, FL, 1996.

cunoscute. Profiling-ul poate fi un instrument valoros în identificarea suspecților, cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că profilul are limitele sale. De aceea, ar trebui să fie utilizat în combinație cu celelalte tehnici de investigație utilizate de obicei la locul unei crime".

În mod tradițional, două categorii profesionale diferite au folosit tehnica de profilare comportamentală: medicii psihiatri, care caută să explice personalitatea și acțiunile unui criminal prin concepte psihiatrice, și reprezentanții agențiilor de aplicare a legii, a căror sarcină este de a determina modelele de comportament ale unui suspect, prin intermediul unor concepte investigative.

În 1957, identificarea piromanului George Metesky în cazul Mad Bomber din New York (care a durat 16 ani) a fost sprijinită de realizarea profilului de către psihiatrul criminolog James A. Brussel: *"Trebuie să căutați un om cu o greutate mare. Este de vârstă mijlocie și născut în străinătate. Romano-catolic. Necăsătorit. Locuiește cu un frate sau o soră. Atunci când îl veți găsi sunt șanse mari ca el să poarte un costum cu nasturi dubli".* Într-adevăr, profilul realizat a fost izbitor de real, singura variație fiind că Metesky trăia cu două surori necăsătorite.

Ceea ce trebuie spus de la bun început este că profilurile psiho-comportamentale ale infractorilor nu rezolvă în mod obligatoriu cauze penale, așa cum este de multe ori o credință populară greșită. Această tehnică investigativă se poate constitui totuși într-un excelent instrument de identificare a potențialilor infractori, pe baza acelor criterii orientative de profilare.

Marea majoritate a profiler-ilor la nivel internațional provin din categoria psihologilor criminaliști, sociologilor sau ofițerilor de poliție judiciară specializați în investigarea infracțiunilor comise cu mare violență.

Profesionistul investigator – expert psiholog – este chemat, în virtutea celor menționate[1]:

- ❖ să reproducă prin propria-i imaginație împrejurările și acțiunile derulate de făptuitor, oferind organelor de urmărire penală „filmul crimei în dinamica sa";
- ❖ să-și imagineze profilul făptuitorului, oferind organelor de urmărire penală „amprenta sa psihocomportamentală";
- ❖ să anticipeze „comportamentul următor pretabil" contracarând pentru viitor „mișcările" autorului prin intuirea versurilor optime cu grad rezonabil de credibilitate în identificarea acestuia.

Principalele **scopuri** ale tehnicilor de profiling sunt următoarele:

- Indicarea unor caracteristici socio-psihologice ale infractorului, pentru a ajuta la identificarea sa,
- Oferă sugestii investigative pentru audierea sau interogarea cu succes a infractorului.

Descrierea obiectivelor precise și a structurii profilelor infracționale comportamentale nu este o activitate simplă, pe de o parte din cauza perspectivelor disciplinare diferite legate de această tehnică și pe de altă parte din cauza diversificării tehnicii în sine[2].

---

[1] Pavel Palcu, Ancheta penală în vederea identificării și soluționării disimulărilor în investigarea criminalistică, în Revista de criminologie, criminalistică și penologie, nr. 1/2008, pp. 146-171.

[2] Kocsis, Richard N., (2006). Criminal profiling : principles and practice, Humana Press Inc..

Principiile generale care trebuie să stea la baza activității de profiling sunt[1]:

- ❖ Procesul profiling-ului se fundamentează pe o temeinică cercetare la fața locului, celelalte activități (determinarea formei de comportament deviant, background-ul victimei, predicțiile referitoare la persoana făptuitorului etc.) derivând de aici.
- ❖ Comportamentul reflectă personalitatea.
- ❖ Profilul psihologic al autorului este un instrument care poate fi folosit doar în cazurile în care, pe toată durata activității infracționale, personalitatea făptuitorului rămâne la fel.
- ❖ Nu trebuie excluse persoane aflate în cercul de prezumtivi autori ai infracțiunii, pentru simplul motiv că nu se încadrează în profilul psihologic.
- ❖ În toată activitatea sa, specialistul profiler trebuie să fie ghidat de profesionalism, să respecte etica profesională, confidențialitatea și demnitatea umană. De asemenea, adăugăm noi, profiler-ul trebuie să aibă vocație, spirit justițiar și să dea dovadă de disponibilitate.

Elaborarea profilului apare ca fiind un instrument de investigare viabil și important, pe care organele de urmărire penală îl pot utiliza în special în confruntarea lor cu cazuri dificile. După cum au demonstrat statisticile, cazurile care au avut cel mai mare beneficiu de pe urma folosirii expertizei profilerilor, sunt cele în care făptuitorii au prezentat disfuncții mentale, emoționale, ori de personalitate[2].

Așa cum arată Geberth, elementele ce pot fi stabilite prin intermediul tehnicilor profiling sunt următoarele[3]: vârsta; sexul; rasa; starea civilă; nivelul intelectual; nivelul studiilor efectuate; stilul de viață; mediul din care provine; nivelul adaptabilității sociale; stilul și caracteristicile personalității; comportamentul; înfățișarea generală; nivelul adaptabilității emoționale; comportamente specifice destructurării psihice relevate; caracteristicile personalității dizarmonice relevate; locul de muncă – istoric ocupațional – adaptabilitate la locul de muncă; obiceiurile la locul de muncă; domiciliul în raport cu locul comiterii faptei; statutul socio-economic; nivelul adaptabilității sexuale; tipul de perversiune sexuală (dacă este cazul); motivul comiterii faptei.

Tehnica *profiling* a fost utilizată în cazul infracțiunilor care implică violență: violuri, crime care prezintă eviscerări, semne de tortură, mutilări sau elemente oculte, incendieri, abuzuri sexuale asupra minorilor, jafuri și amenințări prin intermediul scrisorilor (fie ele obscene sau teroriste).

---

[1] http://www.researchgate.net/publication/200536805_PROFILUL_PSIHOLOGIC__O_NOU_DIMENSIUNE_N_ANCHETELE_PENALE

[2] Pinizzotto, A.J. Finkel, N.J., Criminal personality profiling: An outcome and process study, în Law and Human Behavior, nr. 14, 1990, p. 215-234, citat de Pavel Palcu, op.cit.

[3] Vernon J. Geberth, Sex-related homicide and death investigations: practical and clinical perspectives, CRC Press LLC, 2003, p. 675.

Secţiunea a II-a
Incursiune orientativă asupra tehnicilor profiling. Principalele metode de realizare a profilului psiho-comportamental al infractorului

1. Metoda Biroului Federal de Investigaţii (FBI) din SUA: analiza locului infracţiunii

Unitatea de Ştiinţe Comportamentale (The Behavioral Science Unit – BSU) a fost înfiinţată în anul 1972 în cadrul Academiei FBI, ca unitate de elită specializată în tehnici de profiling, cu sediul la Quantico, Virginia. Din acel an, BSU a iniţiat şi dezvoltat numeroase tehnici, tactici şi proceduri în cadrul unor programe de analiză comportamentală.

BSU se axează în special pe comportamentul uman infracţional în încercarea de a facilita cunoaşterea infractorilor – cine sunt, ce gândesc, de ce acţionează într-un anume mod, ce fac în concret, ca mijloace de a rezolva cauzele penale şi de prevenire a comiterii de noi infracţiuni[1].

Staff-ul BSU este alcătuit din agenţi speciali coordonatori şi ofiţeri de poliţie cu experienţă (*veterani*) cu înaltă pregătire profesională în domeniul ştiinţelor comportamentale precum psihologie, criminologie, sociologie şi soluţionare a conflictelor. BSU include şi analişti de informaţii, psihologi clinicieni şi analişti de management.

Sigla BSU

BSU instruieşte studenţi, noi agenţi, analişti de informaţii, personalul FBI, precum şi agenţiile de informaţii şi de aplicare a legii din alte state, la solicitarea acestora. Instruirea priveşte diferite domenii strâns legate de aplicabilitatea ştiinţelor comportamentale pentru agenţiile de aplicare a legii, respectiv criminologie aplicată, aspectele psiho-sociale ale comportamentului infracţional, conflictele şi managementul crizelor, violenţa adolescenţilor, managementul investigării omorurilor, comportamentul psiho-social al grupurilor de infractori, managementul stress-ului în agenţiile de aplicare a legii, criminalitate informatică şi violenţa interpersonală. În cazul noilor recruţi, BSU asigură

[1] http://www.fbi.gov/about-us/training/bsu

pregătire şi formare iniţială în privinţa trăsăturilor de personalitate, caracteristici comportamentale, şi soluţionarea conflictelor, pentru a înţelege mai bine acţiunile personale şi ale altora.

BSU a conceptualizat sintagmele de criminal în serie – *serial killer*, precum şi *profiling*-ul. Multe din programele BSU au stat la baza dezvoltării altor programe specializate, în cadrul Centrului Naţional de Analiză a Infracţiunilor Violente, Unităţii de Analiză Comportamentală, Unităţii de Protecţie a Investigatorilor sub Acoperire, Unităţii de Negociatori etc.

De asemenea, în cadrul FBI funcţionează Unitatea de Analiză Comportamentală (The Behavioral Analysis Unit – BAU), ca departament al Centrului Naţional de Analiză a Infracţiunilor Violente, care pune în aplicare metode investigative de analiză comportamentală în sprijinul investigaţiilor criminale. Misiunea BAU este de a asigura suport investigativ prin intermediul tehnicilor de analiză comportamentală, în general în cazul infracţiunilor comise cu violenţă. În cadrul Centrului Naţional de Analiză a Infracţiunilor Violente, funcţionează patru BAU, respectiv Unitatea de Analiză Comportamentală 1 (Contraterorism/Evaluarea ameninţărilor), Unitatea de Analiză Comportamentală 2 (Infracţiuni împotriva adulţilor), Unitatea de Analiză Comportamentală 3 (Infracţiuni împotriva copiilor) şi Programul de Arestare a Infractorilor Violenţi (ViCAP).

BAU primeşte cereri de asistenţă din partea agenţiilor de aplicare a legii, prin intermediul procesului de analiză investigativă infracţională. În viziunea BAU, analiză investigativă infracţională constituie un proces de evaluare a infracţiunilor atât din perspectivă investigativă, cât şi comportamentală[1].

În timpul verii anului 1979, o femeie dintr-un oraş suburban de pe Coasta de Est a raportat poliţiei că a fost violată. După ce a studiat faptele din acel caz, ofiţerul de investigaţie a ajuns la concluzia că acesta era al şaptelea viol în ultimii doi ani cu acelaşi modus operandi. Nu erau piste de investigaţie rămase în vreunul din aceste incidente. Investigaţia, deşi a ajuns departe, nu a fost furnizat niciun suspect. Raportul incidentului împreună cu transcrierile interviurilor cu victimele, au fost înaintate la Trading Division – Federal Bureau of Investigation cu o cerere din partea departamentului de poliţie să fie furnizat profilul suspectului sau suspecţilor. După o examinare atentă, a materialelor supuse Behavioral Science Unit din Academia FBI, a fost construit un profil psihologic şi furnizat agenţiei care l-a cerut. B.S.U. a afirmat că aceste violuri erau probabil comise de aceeaşi persoană şi l-a descris ca fiind un bărbat alb de 25-30 de ani (cel mai probabil trecut de 20 până în 30 de ani) divorţat sau despărţit, având o slujbă marginală (muncitor necalificat), studii superioare, imagine proastă despre sine, locuind în imediata apropiere a locurilor unde au avut loc violurile şi fiind implicat în crime de voyorism. Era posibil ca poliţia să fi vorbit cu violatorul în trecutul recent datorită prezenţei sale pe stradă la ore matinale. La trei zile după ce au primit profilul furnizat, agenţia respectivă a alcătuit o listă cu 40 de suspecţi din cartier care îndeplineau criteriul de vârstă. Folosind informaţii suplimentare, pe lângă profil, şi-au canalizat investigaţia asupra unui individ. A fost arestat într-o săptămână. Acest caz a demonstrat că profilul psihologic poate fi de ajutor[2].

---

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Behavioral_Analysis_Unit

[2] Butoi T., Ţîru G., Lăpăduşi V., Interferenţa între psihologie şi criminalistică, Editura Little star, Bucureşti, 2007, p. 241.

Aşa s-a născut procesul de profiling care a fost definit ca o tehnică investigativă prin care se identifică anumite caracteristici importante ale personalităţii şi comportamentului unui infractor pe baza analizei crimei/lor pe care el sau ea le-a comis.[1]

Metoda iniţială de profiling folosită de FBI a fost elaborată de agenţii FBI Howard Teten şi Pat Mullany şi presupune formarea unei impresii de ansamblu asupra statusului mintal al infractorului plecând de la observarea globală a locului crimei. Ulterior, în 1979 şi 1983, în urma unui studiu bazat pe intervievarea criminalilor condamnaţi, agenţii Douglas şi Ressler au modificat procesul *profiling*-ului în metoda actuală: **analiza locului infracţiunii.** Importanţa cercetării locului crimei, caracterul său de urgenţă şi de neînlocuit, precum şi bogăţia de probe care pot fi adunate (probe nu doar materiale, ci şi psihologice) au fost înţelese de criminalişti cu mult înainte de elaborarea oficială a metodei FBI. Aceasta se desfăşoară în **şase etape**[2]:

a) Culegerea şi evaluarea datelor primare (*Profiling Inputs*) – în această etapă, în funcţie de realizarea căreia depinde întreaga investigaţie şi rezultatele sale, sunt adunate toate informaţiile referitoare la caz: fotografiile scenei crimei şi ale victimei, trecutul victimei, rezultatele autopsiei şi ale analizei probelor găsite la locul crimei şi orice alte informaţii care pot fi relevante în conturarea unei imagini cât mai exacte a celor petrecute înainte, în timpul şi după crimă.

Victima reprezintă cel mai important aspect în schiţarea unui profil psihologic. În cazuri care implică supravieţuirea victimei, în principal victima unui viol, conversaţia exactă a acesteia cu infractorul este cea mai importantă şi poate juca un rol foarte important în alcătuirea unui profil exact. Acest profil nu furnizează întotdeauna aceleaşi informaţii de la un caz la altul. Se bazează pe ce a fost lăsat sau nu în urma la locul crimei. Informaţiile profilului pot include: rasa infractorului, sexul, vârsta, stare civilă, ocupaţie generală, reacţia la interogarea poliţiei, gradul maturităţii sexuale, dacă individul poate fi capabil să atace din nou, dacă există posibilitatea ca el/ea să fi comis fapte similare în trecut, existenţa cazierului judiciar.[3]

Când investigatorul furnizează unui profiler informaţii referitoare la victimă, datele pe care ofiţerul trebuie să le prezinte sunt: ocupaţia (trecută şi prezentă), domiciliul (trecut şi prezent), reputaţia la muncă, în cartier, descriere fizică, inclusiv îmbrăcămintea ce o purta la momentul incidentului, statut civil, inclusiv copii, membri apropiaţi ai familiei, nivel de educaţie, statut financiar (trecut şi prezent), informaţii despre trecutul familiei victimei şi a părinţilor, inclusiv relaţia victimei cu părinţii, trecut medical, fizic si mental, temeri, obiceiuri personale, obiceiuri sociale, folosirea drogurilor şi a alcoolului, hobby-uri, prieteni şi duşmani, recente schimbări în stilul de viaţă, recente acţiuni în justiţie.[4]

---

[1] Ibidem, p. 242.

[2] Tudorel Butoi, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012; Pavel Palcu, op.cit..

[3] Butoi T., Ţîru G., Lăpăduşi V., op cit., p. 245.

[4] Ibidem, p. 246.

b) Modelele de sistematizare a datelor (*Decision Process Models*) – această etapă presupune asamblarea tuturor informațiilor adunate în etapa anterioară într-un tipar logic, coerent. În urma sistematizării datelor se poate stabili și dacă infracțiunea investigată face parte dintr-o serie comisă de același individ.

c) Interpretarea actului infracțional (*Crime Assessment*). Este momentul reconstituirii evenimentelor și a acțiunilor specifice ale infractorului și ale victimei. Se urmărește înțelegerea rolului jucat de fiecare dintre participanți (victimă și agresor) în cele întâmplate.

Stabilirea identității victimei poate fi considerată punct de plecare în derularea activității de urmărire penală, în cazul infracțiunii de omor. În funcție de aceasta este posibilă determinarea cercului de suspecți, se poate stabili mobilul și scopul săvârșirii infracțiunii[1].

În ipoteza dispariției unei persoane, când există indicii că acesta ar fi putut fi victima unui omor, una dintre problemele importante este descoperirea cadavrului. În cazul nedescoperirii acestuia, organului judiciar îi revine sarcina să probeze cât mai temeinic vinovăția autorului faptei, să cerceteze cu maximă atenție cazul, pentru a evita săvârșirea unei erori judiciare[2].

d) Determinarea profilului infractorului (*The Criminal Profile*) – Se realizează o listă de caracteristici ale posibilului infractor, listă ce poate viza: un interval de vârstă, sexul, etnia, anumite trăsături fizice (cum ar fi o diformitate sau o anumită boală), greutatea, înălțimea, ocupația, pregătirea profesională, starea civilă, tipul de locuință cel mai probabil, tipul de mașină pe care ar putea să-l conducă, tulburări comportamentale, eventuale defecte de vorbire, aspecte privind relațiile infractorului cu alte persoane. Acest portret va fi util atât în procesul identificării și reținerii autorului, cât și în stabilirea unor metode adecvate de intervievare.

Mai mult ca la oricare gen de infracțiuni, în cazul infracțiunilor de omor se impune o organizare judicioasă a anchetei și o planificare a urmăririi penale. În cadrul acestei planificări un loc important îl ocupă elaborarea versiunilor. Pentru elaborarea versiunilor care sunt specifice fiecărui caz în parte se folosesc[3]:

- datele obținute cu ocazia cercetării la fața locului;
- interpretarea urmelor ridicate de la fața locului;
- datele obținute din examinarea cadavrului;
- rezultatele expertizei medico-legale și a altor expertize;
- datele furnizate de martorii oculari;
- investigații, sesizări anonime, diverse zvonuri;

---

[1] Constantin Aionițoaie, Vasile Bercheșan (coordonatori) și colectiv, Tratat de metodică criminalistică (vol.I), Editura Carpați, Craiova, 1994, p.28.

[2] Emilian Stancu, Tratat de criminalistică. Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2004, p.513.

[3] Ioan Dascălu, Laurențiu Giurea, Marin-Claudiu Țupulan, Cristian-Eduard Ștefan, Metodologia investigării infracțiunilor (curs universitar), Editura Sitech, Craiova, 2008.

- natura şi cauza morţii;
- scopul săvârşirii omorului;
- urmele mijloacelor de transport;
- urmele instrumentelor ori substanţelor folosite la suprimarea vieţii victimei;
- înscrisurile găsite la locul faptei sau ridicate cu ocazia unor activităţi.

e) Investigaţia propriu-zisă (*The Investigation*). În această etapă, profilul elaborat este încorporat în activitatea de investigare. Ideal ar fi ca profilul să indice direcţia în care să se concentreze eforturile investigatorilor şi să restrângă cercul suspecţilor. Dacă însă profilul nu conduce la un suspect, sau dacă apar probe noi, profilul este reconsiderat, pentru a include noile dovezi.

f) Reţinerea infractorului (*The Apprehension).* În această etapă, un suspect este reţinut şi are loc confruntarea caracteristicilor sale cu cele incluse în profil. Acest lucru nu poate fi realizat dacă infractorul nu este niciodată prins, dacă este prins pentru o altă infracţiune sau dacă îşi încetează activitatea criminală. În SUA, procentul de cazuri în care a fost realizat un profil şi care nu au fost rezolvate este mai mic de 50%, prin urmare făcând foarte dificilă realizarea acestei ultime etape.

La baza metodei FBI se află **dihotomia infractor organizat – dezorganizat**, în funcţie de care sunt clasificate scenele crimelor. O scenă a crimei organizată evidenţiază control şi planificare atentă din partea infractorului în momentul comiterii crimei; acest lucru face trimitere la indivizi cu educaţie şi competenţă socială, care este capabil să menţină relaţii armonioase cu cei din jur. La polul opus se află o scenă a crimei dezorganizată, care ar indica lipsa controlului şi a capacităţii de a lua decizii inteligente. Criminalul dezorganizat nu încearcă să-şi acopere urmele, presupunând un individ care fie are un nivel de inteligenţă mai scăzut, fie foloseşte în mod regulat droguri sau alcool[1].

Această clasificare pare rezonabilă, dar la o analiză mai atentă se poate constata că scenele crimelor au adesea atât caracteristici organizate, cât şi dezorganizate. Spre exemplu, criminalul în serie Dennis Rader a lăsat în urma primei sale crime un loc al infracţiunii organizat, care demonstrează capacitatea sa de planificare şi de control asupra mediului, prezentând însă şi elemente dezorganizate, cum ar fi lăsarea obiectului folosit pentru strangularea victimei. Din cauza acestei ambiguităţi, prin metoda analizei locului infracţiunii, Rader nu a putut fi încadrat într-un tip anume, nefiind prins vreme de 30 de ani.

[1] Tudorel Butoi, Incursiune orientativă asupra tehnicilor profiling, în revista Studii de securitate publică, Vol. 2, nr. 3/2013, pp. 119-125.

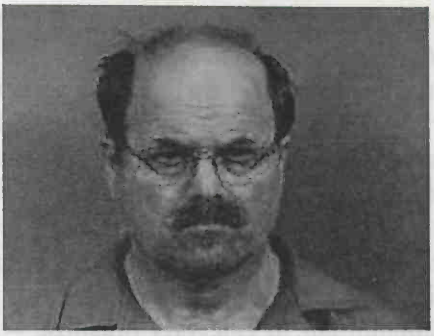

Criminalul în serie Dennis Rader
Sursa: http://en.wikipedia.org/wiki/Dennis_Rader

Există mai multe situații în care un infractor organizat poate lăsa o scenă a crimei dezorganizată, cum ar fi: criminalii care au ca mobil răzbunarea, cei acuzați de violență domestică, criminalii care au fost întrerupți în timpul comiterii crimei sau infracțiunile în care sunt implicate droguri. Astfel, profilul elaborat poate conține trăsăturile unui grup, în timp ce infractorul le posedă de fapt pe cele ale celuilalt grup (Petherick, 2006).

O altă critică adusă metodei FBI de *profiling* a criminalilor în serie este faptul că modelul se bazează pe datele obținute în urma interviurilor a doar 36 criminali condamnați, dintre care toți de sex masculin și 90% dintre ei albi; s-a pus astfel problema relevanței tipologiei FBI în cazul criminalilor în serie femei sau a celor de altă rasă. O altă persoană care a fost exclusă automat din tipologiile profiler a fost prostituata Aileen Carol Wuornos, datorită faptului că baza de date FBI a criminalilor în serie nu includea și femei. Ulterior, Wuornos a fost condamnată și executată pentru omorârea a 7 bărbați (Montet, 2003).

Prostituata Aileen Carol Wuornos
Sursa: http://criminalminds.wikia.com/wiki/Aileen_Wuornos

În ciuda criticilor, metoda FBI de analiză a locului crimei rămâne una dintre cele mai predate metode din lume la ora actuală.

Profiling-ul realizat în baza metodei de analiză a scenei infracțiunii se bazează pe anumite informații privitoare la dihotomia infractor organizat – dezorganizat, probe comportamentale și caracteristici cunoscute ale unui criminal în serie. Profilul psiho-comportamental astfel realizat trebuie să reconstruiască povestea infracțiunii, și descrie posibila persoană care ar fi putut comite fapta.

În continuare, prezentăm trei modele de scene ale infracțiunii, în funcție de care primii anchetatori ajunși la locul faptei, alături de sprijinul profiler-ului, pot estima în primă fază încadrarea făptuitorului în categoria organizat – dezorganizat, în raport cu situația concretă a scenei infracțiunii.

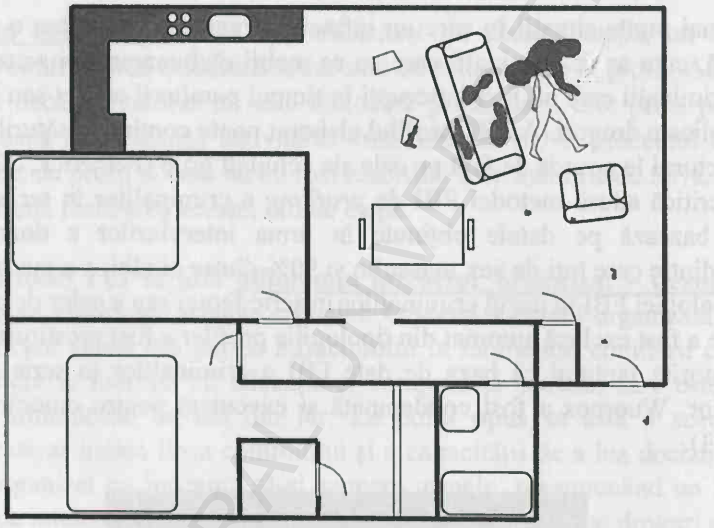

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

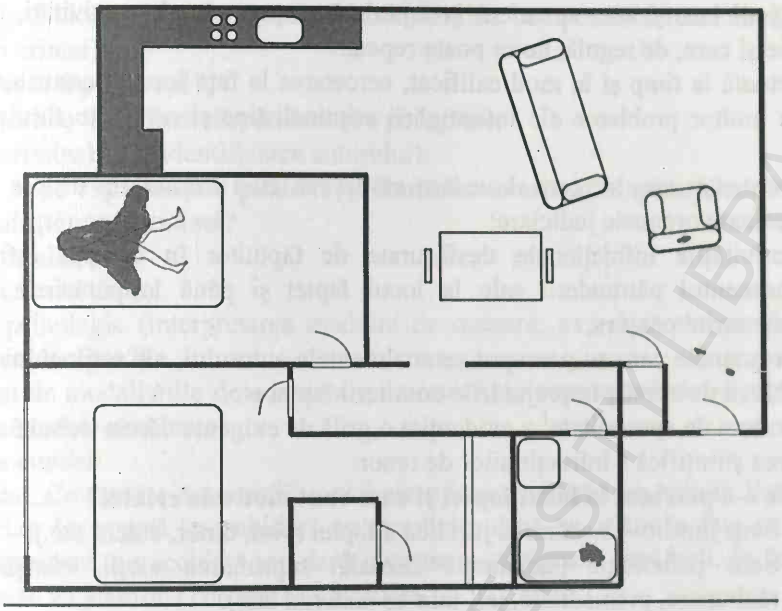

În accepțiunea legii procesual penale și în opiniile specialiștilor în domeniu[1], *cercetarea la fața locului constituie un procedeu probatoriu care servește la administrarea sau aflarea unor mijloace de probă.* Această activitate se efectuează atunci când este necesar a se face constatări cu privire la situația locului săvârșirii infracțiunii, să se descopere și să se fixeze urmele infracțiunii, să se stabilească poziția și starea mijloacelor materiale de probă și împrejurările în care infracțiunea a fost săvârșită. De aceea, cercetarea la fața locului este considerată una din principalele activități care contribuie în mod substanțial la realizarea scopului procesului penal.

Pornind de la noțiunea de „loc al faptei" în sensul arătat, rezultă că scopul acestei activități de urmărire penală și de tactică criminalistică vizează următoarele:

- examinarea criminalistică a locului unde s-a săvârșit în totalitate sau în parte o infracțiune și fixarea procesuală a acestuia;
- căutarea, descoperirea, fixarea, ridicarea și interpretarea urmelor[2] și a mijloacelor materiale de probă;
- elaborarea versiunilor de anchetă cu privire la natura infracțiunii, la făptuitori, locul și timpul comiterii faptei, mobilul și scopul urmărit;
- stabilirea cauzelor, condițiilor și împrejurărilor care au generat ori favorizat comiterea faptei.

Cercetarea la fața locului prezintă o serie de trăsături caracteristice care o particularizează față de celelalte activități de urmărire penală desfășurate de către

[1] Dongoroz, Vintilă și colectiv, Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală român, vol.II, Editura Academiei Române, București, 1975, p.169.

[2] Principiul lui Locard, după numele specialistului francez în științe juridice Edmond Locard, afirmă că „orice contact lasă o urmă". Știința dreptului combină aceasta cu metodologia științifică, oferind o interpretare decisivă a informațiilor științifice în contextul împrejurărilor specifice ale fiecărei dispariții.

organele judiciare şi care se referă la faptul că ea precede alte activităţi, este urgentă, obligatorie şi care, de regulă, nu se poate repeta.

Efectuată la timp şi în mod calificat, cercetarea la faţa locului contribuie decisiv la lămurirea multor probleme ale investigării criminalistice şi ne poate furniza informaţii privind:

- existenţa urmelor care dovedesc săvârşirea unei infracţiuni despre care au fost sesizate organele judiciare;
- activităţile infracţionale desfăşurate de făptuitor în câmpul infracţiunii din momentul pătrunderii sale la locul faptei şi până la părăsirea lui, inclusiv itinerariul parcurs;
- persoanele care au perceput semnalmentele autorului, ale mijlocului de transport folosit de acesta, împrejurările comiterii faptei etc.

Literatura de specialitate[1] a evidenţiat o grilă de exigenţe căreia trebuie să-i răspundă investigarea ştiinţifică a infracţiunilor de omor:

- **Ce s-a petrecut la locul faptei şi care sunt motivele crimei?**
  - Sens juridic – încadrarea juridică a faptei (viol, omor, suicid etc.);
  - Sens psihologic (satisfacţie sexuală, suprimarea vieţii, însuşirea bunului, răzbunare, premeditate, jaf, interes material etc.).
- **Omorul s-a comis pe locul unde s-a găsit cadavrul?**

Sens criminalistic (interpretarea urmelor traseologice şi dinamice);

- **Cine este ucis?**
  - Sens juridic,
  - Sens criminalistic (identitatea victimei).
- **Când a fost comisă crima?**
  - Sens criminalistic (verificarea eventualului alibi),
  - Sens medico-legal (modificări cadaverice etc.).
- **În ce fel s-a comis crima?**
  - Sens juridic,
  - Sens psihologic (sub aspectul laturii subiective: intenţie, culpă, legitimă apărare etc.).
- **Criminalul a luat măsuri pentru ascunderea omorului şi în ce constau acestea?**

Sens psihologic (profilul psihologic al autorului, experienţa infracţională, duplicitatea, inteligenţa, simularea etc.).

- **Crima a fost comisă de o singură persoane sau de mai multe?**
  - Sens juridic (autorat, coautorat, complicitate etc.),
  - Sens medico-legal (numărul şi felul leziunilor, raportul de cauzalitate leziune – arma de apărare sau atac, rezistenţa victimei, dinamica şi dispunerea leziunilor etc.).
- **Care sunt căile de acces ale criminalilor în câmpul faptei, în ce mod au părăsit câmpul faptei, cât timp au rămas acolo şi ce acţiuni au săvârşit?**
  - Sens criminalistic (interpretări dinamice şi traseologice),

[1] Tudorel Butoi, op. cit., pp. 47-48.

- Sens psihologic (siguranţa, precipitarea, logica comportamentelor în derularea scenei crimei).

➢ **Cine este făptuitorul?**

- Sens juridic (stabilirea răspunderii şi a pedepsei),
- Sens criminalistic (identificarea autorului).

➢ **Care sunt experienţele pozitive şi limitele investigaţiei ştiinţifice desprinse din soluţionarea cauzei?**

- Sens juridic,
- Sens criminalistic,
- Sens psihologic (interpretarea modului de operare; ex.: dacă este vorba de un criminal în serie?).

Indiferent de modalităţile de comitere a omorului, cercetarea trebuie să clarifice, în principal, următoarele probleme[1]:

a) Fapta comisă

Întrebarea „Ce faptă s-a comis?" constituie prima problemă ce trebuie lămurită de organul judiciar. Ea constă în stabilirea cu exactitate dacă ne aflăm în faţa unui omor autentic, o sinucidere, un accident sau dacă moartea se datorează unei boli. În funcţie de aceste aspecte se va planifica cercetarea ulterioară.

b) Natura morţii

Rolul principal în stabilirea naturii şi cauzelor morţii îl are medicul legist care, după autopsia cadavrului şi rezultatele de laborator anatomopatologice va stabili un verdict clar.

Este necesar ca şi organele de cercetare ale poliţiei judiciare să deţină un minimum necesar de cunoştinţe pentru a putea face diferenţa între o moarte violentă şi una neviolentă, între o moarte prin împuşcare sau folosindu-se un obiect tăietor. Aceasta ajută organele de urmărire penală să desfăşoare activităţi specifice de prindere a autorului şi până în momentul când se află în posesia raportului medico-legal[2].

c) Cauza nemijlocită a morţii

Pentru a fi în prezenţa unei infracţiuni de omor, trebuie stabilită legătura de cauzalitate între activitatea desfăşurată de făptuitor, mijloacele şi instrumentele folosite de acesta şi rezultatul produs.

Avînd în vedere faptul că infracţiunea de omor este o infracţiune comisivă, ea poate fi săvârşită atât printr-o acţiune, cât şi printr-o inacţiune. Prin urmare vom avea trei ipostaze:

- omorul comis prin „acţiune directă" – autorul provoacă moartea victimei acţionând în mod direct (prin împuşcare, lovire, sufocare).
- omorul prin "acţiune indirectă" – autorul, pentru a-şi atinge scopul, pune în mişcare o forţă materială (de exemplu, asmute un câine asupra victimei) ori expune victima la situaţii periculoase.
- omorul săvârşit prin "inacţiune" – autorul nu îndeplineşte un act la care era obligat prin lege.

---

[1] Constantin Aioniţoaie, Vasile Bercheşan (coordonatori) şi colectiv, Tratat de metodică criminalistică (vol.I), Editura Carpaţi, Craiova, 1994, p.22. A se vedea în acelaşi sens şi Camil Suciu, Criminalistică, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p.601.

[2] Nicolae Văduva, Criminalistică. Curs universitar de tactică şi metodică, Editura Universitaria, Craiova, 2004, p.151.

d) Stabilirea locului şi timpului săvârşirii infracţiunii

Stabilirea exactă a locului faptei ajută organele de urmărire penală din următoarele considerente:

- se stabileşte dacă locul unde a fost descoperit cadavrul coincide cu locul comiterii omorului. Nu de puţine ori, pentru a induce în eroare organele judiciare, făptuitorii transportă cadavrul victimei din locul unde a fost săvârşită infracţiunea, fie pentru a îngreuna descoperirea acestuia, fie pentru a disimula omorul în altă faptă[1]. De exemplu, prezenţa plăgilor şi a altor lovituri pe corpul victimei şi inexistenţa petelor de sânge pe jos, duce la concluzia că victima a fost omorâtă în alt loc.
- oferă posibilitatea descoperirii, fixării şi ridicării tuturor categoriilor de urme şi mijloace materiale de probă.
- ambianţa locului faptei dă posibilitatea prefigurării acţiunilor desfăşurate de făptuitor înainte, în timpul şi după comiterea infracţiunii.
- în funcţie de locul faptei se pot trage concluzii cu privire la modul de operare folosit, la relaţia victimă-autor, reacţiile victimei, mobilul şi scopul faptei.

Stabilirea momentului săvârşirii omorului prezintă importanţă din următoarele considerente:

- ajută la asigurarea probaţiunii şi la înlăturarea alibiului fabricat de criminal;
- în funcţie de aceasta se face încadrarea juridică (omor cu premeditare, din interes material, pentru a înlesni sau ascunde săvârşirea altei infracţiuni);
- se poate stabili traseul parcurs de victimă, activităţile desfăşurate de aceasta pînă la deces, persoanele care au văzut-o ultima dată.

e) Determinarea metodelor şi mijloacelor folosite la comiterea faptei

Trebuie stabilite procedeele folosite pentru cauzarea morţii, ce instrumente sau substanţe s-au folosit, dacă victima a fost urmărită, atrasă într-o cursă sau atacată în urma unei întâlniri întâmplătoare, dacă s-au folosit arme albe sau de foc, mijloace care să determine asfixia, explozibile sau alte mijloace care puteau pune în pericol viaţa mai multor persoane[2].

În cazul investigării unei infracţiuni de omor, cercetarea la faţa locului se derulează cu respectarea următoarelor reguli[3]:

- în câmpul infracţiunii intră numai procurorul şi medicul legist, pentru a se evita distrugerea urmelor infracţiunii. Cu această ocazie se verifică modul în care a acţionat primul poliţist prezent la faţa locului cu privire la măsurile luate pentru conservarea locului faptei.
- constatarea morţii victimei se realizează de către medicul legist.
- examinarea generală a locului faptei. În scopul de a-şi forma o imagine de ansamblu asupra zonei în care a avut loc omorul, procurorul determină modificările survenite în aspectul iniţial al locului faptei.

---

[1] Constantin Aioniţoaie, Vasile Berchesan (coordonatori) şi colectiv, op.cit., p.25.
[2] Camil Suciu, op.cit., p. 601.
[3] Ioan Dascălu, Laurenţiu Giurea, Marin-Claudiu Ţupulan, Cristian-Eduard Ştefan, op.cit.

- întocmirea listei cu persoanele care au avut acces legitim în locul faptei, înainte şi după comiterea faptei, pentru a li se putea preleva ulterior probe model de comparaţie.
- identificarea persoanelor care, în momentul găsirii cadavrului, au intrat în contact cu acesta, pentru prelevarea ulterioară a probelor model de comparaţie de la acestea pentru excludere.
- stabilirea perimetrului locului faptei şi, dacă se impune, sectorizarea lui (locul faptei va fi protejat de către organele de cercetare ale poliţiei printr-o bandă de interzicere a accesului).
- stabilirea eventualelor locuri de unde pot fi exploatate urme de miros cu ajutorul câinelui de urmărire. Decizia de a se folosi câinele de urmărire se ia în funcţie de timpul trecut de la comiterea omorului la constatarea faptei, spaţiul în care s-a produs fapta, numărul persoanelor care au pătruns în câmpul infracţional şi condiţiile atmosferice.
- stabilirea metodelor concrete de cercetare, după constatarea stării de fapt a urmelor şi mijloacelor materiale de probă, fără atingerea sau schimbarea poziţiei acestora.
- examinarea locului faptei şi marcarea prin numere a principalelor urme şi mijloace materiale de probă. Cercetarea locului faptei se va face în vederea descoperirii urmelor care să ateste modul de pătrundere în câmpul infracţional, respectiv de părăsire a acestuia (urme de forţare sau de spargere, urme materie, urme de încălţăminte, de escaladare, papilare, biologice etc.).
- fixarea tuturor constatărilor prin fotografiere sau înregistrare pe bandă video.

2. Metoda psihologiei investigative (metoda lui David CANTER)

Născut la data de 5 ianuarie 1944, David CANTER este începând cu anul 1994 profesor la Universitatea din Liverpool. De asemenea, acesta este Director al Centrului Internaţional pentru Psihologie Investigativă şi Preşedinte al Academiei Internaţionale pentru Psihologie Investigativă.

Prof. David CANTER

David CANTER este solicitat să participe şi să contribuie la realizarea politicilor şi strategiilor din domeniul activităţii poliţiei, la nivel naţional şi internaţional.

Profesorul David CANTER împreună cu echipa sa au dezvoltat un protocol structurat de asigurare a suportului investigativ (de la identificarea suspectului şi realizarea de legături între infracţiuni, până la evaluarea probelor şi a autorului acestora)[1].

Acesta s-a făcut cunoscut la nivel internaţional în anul 1986, prin realizarea profilului infracţional care a sprijinit poliţia în identificarea, prinderea şi arestarea *Violatorului de pe calea ferată*, criminalul în serie John Duffy. Aceasta a fost prima contribuţie la nivel internaţional adusă în slujba investigaţiilor poliţiei de un profesor de psihologie, precum şi prima dată când Poliţia din Marea Britanie a utilizat metoda profiling-ului. Născut în anul 1959, John Duffy este un criminal în serie britanic care a ucis mai multe femei în anii 1980, alături de prietenul său din adolescenţă, David Mulcahy. Acesta a fost condamnat în anul 1988 la detenţiune pe viaţă.

John Duffy, *Violatorul de pe calea ferată*

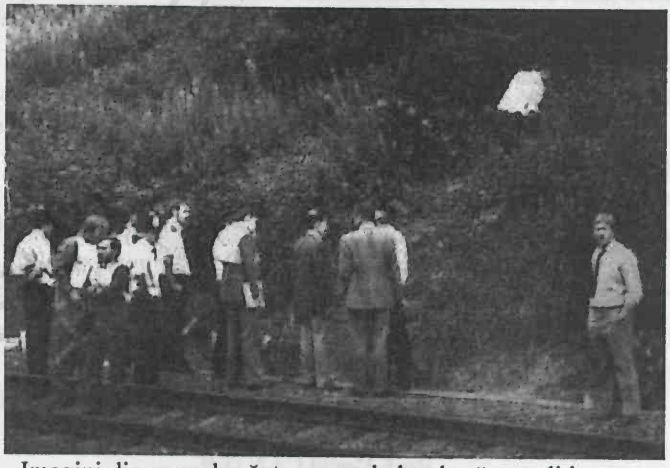

Imagini din zona de căutare a probelor de către poliţie

[1] http://www.davidcanter.com/professional-services/offender-profiles/

David Mulcahy, complicele lui John Duffy
Sursa: http://murderpedia.org/male.D/d/duffy-john-photos.htm

Alison Day şi Maartje Tamboezer, două dintre victimele criminalului în serie John Duffy

Descrierea criminalului în serie John Duffy este realizată pe un site de profil despre crime şi criminali în serie[1]: *"Un criminal mărunt, descris cu variate adjective ca „slab", „imatur", „leneş", „delăsător", „nesemnificativ" şi „aproape invizibil", John Duffy compensa aceste atribute printr-o perdea de frică, aruncată asupra vieţii tinerelor femei din nordul Londrei şi din zonele suburbiilor. Departe de a-l descrie pe Duffy ca „nesemnificativ", soţia lui a relatat juraţilor de la Old Bailey cum a devenit un „nebun de legat, cu nişte ochi extrem, extrem de înfricoşători" (presa l-a supranumit „Omul cu ochi de laser") şi cum obişnuia s-o lege înainte de a face dragoste cu ea, adeseori spunând, ca o litanie: „Pentru un bărbat, violul e ceva natural". Primul atac atribuit lui Duffy a fost un viol în 1982, când doi bărbaţi au atacat, în Hampstead, o femeie de douăzeci şi trei de ani. Locul atacului se afla în apropiere de calea ferată londoneză, situată în partea de nord a oraşului. Acest viol a fost primul dintr-o serie care a durat patru ani. În optsprezece dintre ele, Duffy a operat împreună cu un complice neidentificat până în ziua de azi. În iulie 1985, într-o singură noapte, au existat trei atacuri violente. Poliţiştii, necăjiţi din pricina lipsei de rezultate, au lansat „Operaţiunea Hart", care avea să devină cea mai cuprinzătoare vânătoare umană din Marea Britanic de la căutarea „Spintecătorului din*

[1] http://queen0funderworld.wordpress.com/category/crimecriminali/page/2/

Yorkshire". Ea a inclus ofiţerii cuprinşi în patru forţe ale statului – Scotland Yard, Surrey, Hertfordshire şi Poliţia Rutieră Britanică. Luna următoare, în august, John Duffy a fost arestat si acuzat de ultraj cu violenţă, dar fără a se fi făcut încă legătura cu „violurile de pe calea ferată", împotriva recomandărilor poliţiştilor, Duffy a fost eliberat pe cauţiune. Oricum, datorită naturii infracţiunilor comise, el a intrat pe lista suspecţilor din cadrul „Operaţiunii Hart". La puţină vreme după eliberare, Duffy a atacat o altă tânără, în nordul Londrei, care, în urma „traumei violului", n-a putut să-şi descrie agresorul până în luna decembrie a anului următor. Până atunci, el avea să ucidă de trei ori. La 29 decembrie 1985, John Duffy a acostat-o pe Alison Day, o secretară de nouăsprezece ani, într-un tren din estul Londrei şi a dus-o într-un garaj sărăcăcios din Hackney, unde a strâns-o de gât cu ceea ce se numeşte „sula spaniolă", o unealtă folosită de tâmplari (meserie pe care o practicase cândva şi Duffy) ca să ţină legate strâns unele de altele bucăţile de lemn. Şaptesprezece zile mai târziu, cadavrul domnişoarei Day a fost recuperat din râul Lea. Conexiunea cu „Violatorul de pe calea ferată" s-a făcut abia peste trei luni, când o elevă de cincisprezece ani, Maartje Tamboezer, a fost ucisă în drumul ei spre magazinele din West Horsley, Surrey. Duffy încercase să elimine urmele, dând foc cadavrului, dar au rămas la faţa locului fragmente de spermă si urmele neobişnuite ale paşilor săi (ulterior s-a aflat că Duffy fusese întotdeauna sensibil în legătură cu statura sa de numai 1,58 m înălţime), în acest moment, informaţiile despre cele două crime au fost introduse în memoria computerului si vânătoarea a fost intensificată. La 18 mai, doamna Anne Lock, angajată la London Weekend Television, a dispărut în timp ce se îndrepta spre casă dinspre studio; cadavrul ei a fost găsit în iulie. Între timp, criminologii lucraseră la eliminarea suspecţilor prin compararea mostrelor de sânge culese de pe corpul lui Maartje Tamboezer cu cele ale indivizilor aflaţi pe listă. Din 5000 de bărbaţi au rămas 1999. John Duffy avea numărul 1505. în iulie, Duffy a fost interogat, dar a refuzat (conform dreptului pe care-l avea) să i se recolteze sânge şi, după ce i-a plătit unui prieten ca acesta să-l „caftească", s-a internat într-un spital psihiatric ca să-si revină după „traume". Profilarea psihologică era o tehnică relativ necunoscută, cel puţin în Marea Britanic, în arsenalul de arme devenite utilizabile prin descoperirile rapide ale psihiatriei criminologice. Preocupaţi din ce în ce mai mult de ineficienta lor, poliţiştii au apelat la ajutorul profesional al profesorului David Canter, expert în ştiinţele comportamentale si profesor de psihologie aplicată la Universitatea Surrey. Canter a întocmit cu atenţie un proiect de profil al ucigaşului, bazat pe analiza statistică a declaraţiilor martorilor. Din aceste rapoarte, profesorul Canter a putut deduce, printre altele, că asasinul locuia în zona Kilburn Cricklewood din nord-vestul Londrei, era căsătorit, n-avea copii (se va dovedi că acest aspect constituia o adevărată angoasă pentru Duffy) şi că nu beneficia de armonie conjugală. În general, profilul profesorului Canter avea să se dovedească perfect în treisprezece din cele şaptesprezece puncte ale sale. El a explicat: „Un criminal lasă urme ale personalităţii sale în acţiunile sale legate de o crimă. Orice comportament individual arată caracteristici unice acelui individ, ca şi obiceiuri si anumite consecvenţe tipice subgrupului căruia el sau ea îi aparţine". În timp ce poliţiştii aşteptau raportul lui David Canter, Duffy a lovit din nou. De această dată victima a fost o fată de paisprezece ani, legată la ochi înainte de a fi supusă supliciului, în timpul luptei, legătura i-a alunecat de pe ochi si ea l-a putut zări o clipă pe atacator; e inexplicabil, după modul lui de operare demonstrat anterior, de ce Duffy n-a ucis-o pe fată. Când a sosit la poliţie profilul psihologic compus de profesor şi când acesta a fost rulat pe computer, maşina a dat la iveală numele pe care poliţiştii îl aşteptau de ani de zile: John Francis Duffy. După o scurtă perioadă de intensă supraveghere, Duffy a fost arestat acasă la mama lui, de unde poliţiştii au recoltat suficiente probe cât să întocmească un dosar solid împotriva lui. Procesul lui John Duffy a avut loc pe parcursul primelor două luni din 1988. El a susţinut, neconvingător, că e amnezic. La 26 februarie, judecătorul Farquarson, care l-a descris ca pe „ceva mai mult decât un animal de pradă care se comportă bestial, dezgustător şi degradant", l-a condamnat pe Duffy de şapte ori la închisoare pe viaţă, cu obligaţia de a ispăşi cel puţin treizeci

de ani. Tot el a adăugat: „Şi n-ar trebui să crezi că ăsta e, de fapt, totalul anilor pe care îi vei ispăşi!". În cazul Annei Lock, judecătorul Farquarson a recomandat juraţilor să dea verdictul de nevinovat, din cauza probelor insuficiente.

Ca şi metoda FBI, metoda lui Canter se bazează pe statistică: pornind de la o bază de date a populaţiei de infractori, se definesc tipologii (grupuri de infractori), iar crimele cu autori (încă) necunoscuţi sunt comparate cu cele cuprinse în tipologii. Acest procedeu urmăreşte similaritatea şi are ca rezultat o listă cu caracteristicile probabile ale infractorului necunoscut. Diferenţa dintre metoda FBI şi a lui Canter constă în faptul că acesta din urmă îşi actualizează bazele de date.

În cazul existenţei unei fapte cu autori necunoscuţi, datele infracţiunii sunt comparate cu cele ale grupurilor de referinţă existente în bazele de date, generându-se o listă care va furniza caracteristicile şi semnalmentele cele mai probabile ale autorului necunoscut, caracteristici deduse din asemănările de grup[1].

Modelul elaborat de Canter, denumit şi **modelul celor cinci factori**, se bazează pe cinci aspecte ale interacţiunii dintre victimă şi agresor; acestea sunt:

a) **Coerenţa interpersonală** (*Interpersonal Coherence*) este reprezentată de presupunerea că infractorii vor relaţiona cu victimele lor în acelaşi mod în care o fac cu persoanele pe care le întâlnesc zi de zi. O altă presupunere este aceea că victima simbolizează o persoană importantă din viaţa agresorului.

b) **Timpul şi locul comiterii infracţiunii** pot furniza informaţii cu privire la mobilitatea infractorului, contribuind astfel la stabilirea domiciliului probabil al acestuia. Deoarece timpul şi locul sunt alese de agresor, ele pot da informaţii referitoare la programul său şi la viaţa sa personală.

c) **Caracteristicile criminale** (*Criminal characteristics*) îi permit analistului să rafineze clasificările pe grupuri de infractori şi să ofere un profil cu trăsăturile cele mai probabile care îl pot caracteriza pe un anume infractor.

d) **Trecutul infracţional** (*Criminal Career*) se referă la posibilitatea existenţei unor activităţi criminale şi la tipul acestor activităţi.

e) **Alerta criminalistică** (*Forensic Awareness*) se referă la elementele care dovedesc că un infractor cunoaşte tehnicile de investigaţie şi de colectare a probelor. Astfel de elemente pot fi purtarea mănuşilor, utilizarea unor prezervative sau îndepărtarea oricărui obiect care ar putea avea amprentele sau sângele agresorului.

Deoarece această metodă utilizează mijloace statistice pentru elaborarea profilului infractorului, îi pot fi aduse critici similare cu cele adresate metodei FBI, în special faptul că tipologiile nu pot fi aplicate în alt mediu decât în cel în care au fost colectate datele iniţiale (în cazul modelului lui Canter, în Marea Britanie).

---

[1] http://www.researchgate.net/publication/200536805_PROFILUL_PSIHOLOGIC__O_NOU_DIMENSIUNE_N_ANCHETELE_PENALE

David Canter a mai elaborat şi conceptul de *profiling geografic*, concept în care a dezvoltat două modele de comportament ale făptuitorului: modelul „prădător" (*the marauder*), în care infractorul pleacă pentru scurt timp din habitatul său pentru a comite infracţiunea, şi modelul „navetist" (*the commuter*), în care infractorul călătoreşte la o oarecare distanţă faţă de zona sa de confort înainte de a se angaja în actul criminal[1].

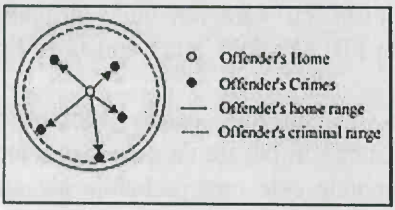

Modelul „prădător"

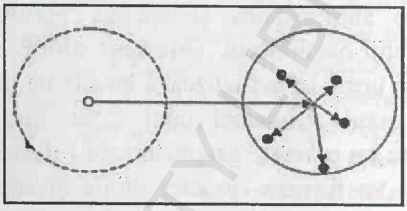

Modelul „navetist"

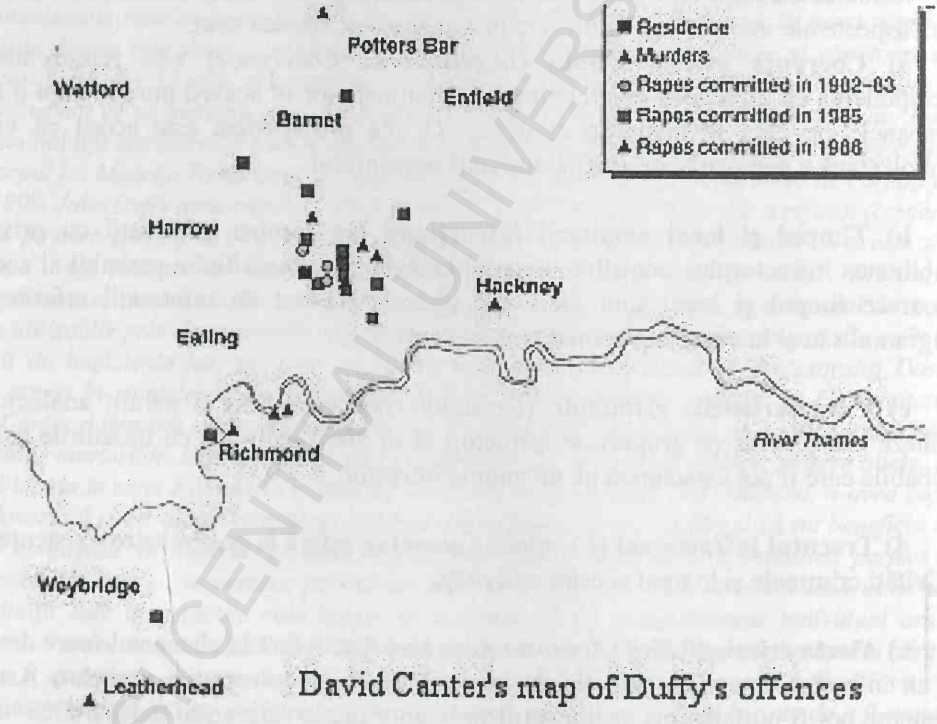

Harta realizată de David Canter în cazul infracţiunilor în serie comise de John Duffy

[1] Ibidem.

3. Metoda de analiză a probelor comportamentale (metoda lui Brent TURVEY)

Aşa cum s-a menţionat în doctrină[1], metoda de analiză a probelor comportamentale a luat naştere în SUA şi a fost adoptată şi în Germania de instituţiile specializate începând cu anii 80. În 1998 deja existau în toate provinciile germane departamente specializate în analize comportamentale. Aici, analizele comportamentale ce privesc mai ales cazurile de omucidere se fac în echipe formate din psihologi criminalişti, medici legişti, patologi, analişti comportamentali. În vederea unei bune comunicări între aceştia, sunt recomandate cursuri introductive şi de specializare prin intermediul cărora fiecare dintre specialişti să se familiarizeze cu domeniul colegilor săi. Astfel, de la introducerea metodei analizei comportamentale în Germania, 49 de analize au fost desfăşurate în cazuri nerezolvate de omucidere de la Oficiul de Poliţie Federal German (BKA). În 30 de cazuri, au fost evaluate rapoartele de autopsie. Această examinare retrospectivă a condus la rezultate care nu au fost destul de elocvente pentru analiza comportamentală. În Germania analiza comportamentală reprezintă sistemul complex de procesare a informaţiilor astfel încât se obţin mai multe perspective pentru rezolvarea investigaţiilor. În acest mod analiza comportamentală a redus într-o proporţie foarte mare lipsa informaţiilor, a grăbit procesul de luare a deciziei şi a urgentat soluţionarea cauzei.[2]

Brent E. TURVEY, licenţiat în istorie şi psihologie al Universităţii din Portland, este profesor de criminologie, criminalistică şi profiling în cadrul Universităţii din Oklahoma. În ultimii ani, a colaborat cu mai multe agenţii şi departamente de poliţie din SUA, prin realizarea de profile comportamentale în cazuri de viol şi omor[3].

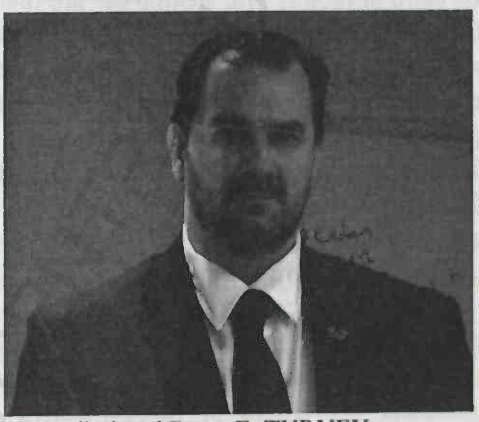

Psihologul Brent E. TURVEY

Plecând de la observaţia că infractorii mint de cele mai multe ori atunci când vorbesc despre crimele lor, Turvey a elaborat o metodă *profiling* în cadrul căreia cea mai obiectivă probă referitor la cele întâmplate într-un act criminal o constituie reconstituirea

---

[1] Pavel Palcu, op.cit..

[2] Schröer şi alţii 2003. The significance of medico-legal findings for behavioural analysis in unsolved homicide cases. Legal Medice, p. 244 – citat de Octavian Rujoiu în Revista de Criminalistică şi criminologie nr. 2/2004, p. 140.

[3] http://works.bepress.com/brent_turvey/

comportamentului criminal. Analiza probelor comportamentale se desfăşoară în **patru etape**[1]:

a) Analiza criminalistică echivocă (*Equivocal Forensic Analysis*). Termenul de echivoc se referă la faptul că interpretarea probelor poate duce la mai multe semnificaţii, iar scopul acestei etape este de a evalua care este cea mai probabilă semnificaţie a dovezilor. Sursele analizei echivoce şi a interpretării sunt: fotografii, înregistrări, schiţe ale scenei crimei, rapoartele investigatorilor, dovezile materiale găsite, rapoartele autopsiei şi fotografiile acesteia, declaraţiile martorilor, harta traseului victimei înainte de moartea sa, trecutul victimei etc.

b) Stabilirea profilului victimei (*Victimology*). În această etapă se realizează un profil sau un portret al victimei cât mai exact. Răspunsul la *de ce, cum, unde şi când* o anumită victimă a fost aleasă poate spune multe despre agresor. Unele dintre caracteristicile victimei care sunt luate în considerare sunt dimensiunile acesteia (înălţimea, greutatea); astfel, dacă se poate stabili că victima a fost deplasată, se pot trage o serie de concluzii privind forţa şi conformaţia fizică a agresorului.

Experienţa pozitivă a organelor judiciare a scos în evidenţă faptul că *există mai multe tipuri de victime*[2]:

- *victime identificate de organele judiciare, dar care nu doresc să declare nimic, din diferite motive*: ruşinea faţă de părinţi sau comunitatea din care provin, frica faţă de infractor, neîncrederea în organele judiciare, neîncredere inoculată de cele mai multe ori de către infractor, care susţine că "are relaţii în poliţie".
- *victime identificate de organele judiciare, care doresc să ofere informaţii, dar nu doresc să fie implicate în procesul penal*. În această situaţie, organele judiciare au obligaţia profesională de a le asculta şi de a valorifica informaţiile transmise, fără însă a implica în vreun fel victima;
- *victime identificate de organele de anchetă şi care doresc să participe în procesul penal*, acesta fiind cazul ideal, dar şi cel mai rar întâlnit în practica judiciară.
- *victime neidentificate*, în ciuda eforturilor susţinute ale organelor judiciare şi care rămân undeva, în societate, fără a beneficia de protecţia legii, de cele mai multe ori într-o stare de exploatare accentuată.

Deşi victimei i s-a acordat mai puţină atenţie din partea legiuitorului, analiza şi cunoaşterea locului şi rolului pe care acesta îl ocupă, contribuie la formarea unor recomandări pentru conduita preventivă şi autoprotectivă în raport cu pericolul victimizării şi la o mai rapidă şi mai corectă aplicare a legii[3].

În opinia noastră, deşi există şi cazuri în care între infractor şi victimă nu a existat niciun fel de legătură anterioară, considerăm că, privind din perspectivă strict psihologică, nicio victimă nu poate fi absolvită integral de o anumită răspundere legată de actul

---

[1] Butoi, Tudorel, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012, p.69.

[2] Olteanu, Gabriel-Ion; Iacob, Adrian; Gorunescu, Mirela; Voicu, Adriana-Camelia; Pop, Ştefan; Dragomirescu, Bianca; Ruiu, Marin; Ştefan, Cristian-Eduard, Cercetarea activităţilor structurilor infracţionale, Editura Sitech, Craiova, 2008, p.260.

[3] Viorel Paşca, Drept Penal, Partea Generală, Timişoara, 2006.

infracțional. Victima unui viol într-un parc în timpul nopții poartă vina ignorării pericolelor posibile atunci când încearcă să se plimbe singură prin parc la ore târzii. Poștașul cu bani mulți asupra sa nu se asigură deloc și este atacat în scop de jaf. Victima unui atac nocturn la domiciliu se poate face vinovată de „publicitatea" exagerată privind achiziționarea unor bunuri de valoare[1]. Chiar și în cazul unor minori, victime ale unor infracțiuni, un anumit grad de vinovăție aparține părinților sau persoanelor ce-i au în pază juridică (cadre didactice, personal de îngrijire etc.).

Totuși, **în opinia altor autori**, printre care și Brent E. TURVEY, inițiatorul modelului de profiling bazat pe analiza probelor comportamentale, în cazul violurilor, victimele nu pot fi făcute responsabile pentru că s-au îmbrăcat prea seducător, sau că s-au comportat într-o manieră provocatoare[2]: "*Problemele provocării sunt cu adevărat ridicole când îți dai seama că victimele violatorilor sunt și bărbați, și femei de toate vârstele, începând de la copii și până la bătrâni.... Nu există un loc, anotimp sau perioadă a zilei în care nu s-a comis niciodată violul, nici un anumit tip de persoană căreia să nu i se fi întâmplat*".

În cazul în care între victimă și infractor există anumite legături anterioare, plecându-se de la cunoașterea victimei (modul său de viață, preferințe, habitudini, trăsături psihomorale și psihocomportamentale) se poate „reconstitui" fizionomia particulară a relaționării interpersonale infractor-victimă și, în felul acesta, se poate identifica cel ce a comis fapta.

Această situație este valabilă pentru cazul în care victima este o persoană decedată. În cazul în care victima nu decedează, apare problema măsurii în care ea este dispusă, voluntar sau involuntar, să-l demaște pe infractor. Dacă teama de reacțiile acestuia este extrem de mare, este posibil să evite complet a-l demasca sau este posibil să încerce să găsească alte „explicații" sau pur și simplu să nege comiterea infracțiunii. În toate aceste cazuri, modul de reacție al victimei, psihologia ei vor „informa" asupra unor caracteristici psihice și comportamentale ale infractorului. Din marea varietate a datelor de interes pentru cunoașterea victimelor, T. Bogdan a făcut o selecție a celor pe care le-a apreciat ca având o semnificație deosebită în procesul identificării autorilor, și anume[3]:

- ❖ datele referitoare la determinarea naturii juridice a cazului, pentru a stabili dacă în speță este vorba de un omor, sinucidere ori moarte accidentală;
- ❖ datele privind stabilirea celui mai plauzibil mobil al săvârșirii infracțiunii;
- ❖ datele relative la precizarea circumstanțelor esențiale ale evenimentului (de loc, timp, mod de comitere, surprinderea victimei ori acceptarea pătrunderii autorilor în locuință), alte împrejurări semnificative (tentative de alarmare sau de apărare a victimelor);
- ❖ datele care definesc personalitatea victimei, în principal, cele privind concepția și modul de viață, materializarea în nivelul de cultură și educație, atitudini, calități temperamentale și caracteriale, credințe și obiceiuri, anumite tabieturi, dorințe

[1] Tudorel Butoi, Ioana Teodora Butoi, Psihologie judiciară (curs universitar), Editura Fundației "România de Mâine", 2004.
[2] John O. Savino, Brent E. Turvey, op.cit.
[3] Tiberiu Bogdan, Probleme de psihologie judiciară, Editura Științifică, Colecția Psyche, București, 1973.

nesatisfăcute, starea de echilibru psihic ori manifestarea unor tendinţe spre agresivitate, izolare socială ori depresiune, anumite tare sau vicii ascunse (jocuri de noroc, consum excesiv de alcool, relaţii extraconjugale ori de inversiune sau perversiune sexuală);

- ❖ cercul de relaţii al victimei (de familie, rudenie, vecinătate, de serviciu, de distracţie) mediile şi locurile sau localurile publice frecventate. De o importanţă deosebită, în acest sens, sunt precizarea naturii relaţiilor victimei (de amiciţie, duşmănie, indiferenţă) şi, mai ales, identificarea şi conturarea tuturor stărilor tensionale ori conflictuale mai vechi sau apărute recent (neînţelegeri familiale, conflicte pentru moştenire, motive de răzbunare sau gelozie etc.), precum şi a celor care privesc legături cu persoane bănuite de comiterea faptei sau cu cercuri afaceriste ori de infractori, care ar putea sugera preocuparea victimei pentru obţinerea unor venituri pe căi ilicite;
- ❖ informaţiile privind mişcarea în timp şi spaţiu a victimei, cu accent deosebit pe perioada imediată a evenimentului şi care pot avea relevanţă deosebită;
- ❖ datele privind bunurile deţinute de victimă, mai ales a celor de valoare şi cele privind dispariţia unora dintre acestea ori a unor documente;
- ❖ informaţiile privind antecedentele morale, medicale, penale şi contravenţionale ale victimei.

c) Caracteristicile locului faptei (*Crime Scene Characteristics*) se referă la trăsăturile scenei crimei determinate de deciziile infractorului privind victima, locul şi semnificaţiile acestora pentru el. În acest stadiu, locul faptei este pus în relaţie cu alte scene ale unor crime asemănătoare şi se stabileşte modalitatea de abordare a victimei. Aceste informaţii pot conduce şi la acelaşi agresor.

d) Caracteristicile infractorului sunt trăsăturile comportamentale sau de personalitate care apar în urma parcurgerii paşilor anteriori. Profilul obţinut nu este unul final, ci trebuie analizat permanent pe măsură ce apar noi probe şi sunt infirmate informaţii mai vechi. Caracteristicile infractorului se pot referi la: conformaţia fizică, sex, statut profesional, obiceiuri, prezenţa remuşcărilor şi a sentimentului de vinovăţie, trecutul criminal, nivelul aptitudinilor şi al abilităţilor, nivelul de agresivitate, domiciliul agresorului în raport cu locul crimei, trecutul medical, starea civilă, rasa etc.

Deoarece analiza probelor comportamentale nu foloseşte un grup de referinţă pe baza căruia creează un profil, Petherick (2006) consideră această metodă ca având cea mai mare aplicabilitate trans-culturală. Metoda ia în considerare toate probele fizice, comportamentul infractorului şi caracteristicile victimei, care împreună conduc la profilul făptuitorului. Criticile aduse acestei metode se referă la durata sa mai mare de timp, la necesitatea unei pregătiri profesionale temeinice şi la dependenţa calităţii rezultatului final de cantitatea de informaţii la care are acces *profiler*-ul.

4. Modul de operare versus semnătura psiho-comportamentală

Alegerile şi comportamentul specifice modului de operare al unui infractor în serie sunt învaţate, aşadar sunt dinamice şi maleabile. Ele sunt afectate de trecerea timpului, schimbându-se aşa cum infractorul învaţă sau uită anumite lucruri. Spre exemplu, un violator poate realiza că anumite lucruri pe care le săvârşeşte în timpul violului sunt mai eficiente decât altele. Infractorul le va folosi ulterior în alte agresiuni, devenind mai priceput, definindu-şi altfel modul de operare. Cu toate acestea, modul de operare al unui violator se poate schimba datorită deteriorării stării mentale influenţată de consumul de substanţe psihoactive sau de o încredere sporită că organele judiciare nu îl vor prinde. Aceste circumstanţe pot determina ca modul de operare al unui violator să devină mai puţin specializat şi predispus să facă greşeli.

În orice investigaţie se realizează analiza modului de operare al infractorului, care se referă la ceea ce face acesta pentru a comite o crimă. O fişă a modului de operare cuprinde[1]: orele la care este comisă infracţiunea, instrumentele, materialele folosite (pregătite sau ocazionale), pretextele invocate pentru apropierea de victimă, modul în care comite infracţiunea (cum acţionează înainte, în timpul şi după comiterea infracţiunii), obiectele sau persoanele vizate, complicii şi rolul fiecăruia. Modul de operare este important atunci când se încearcă realizarea unor conexiuni între diferite cazuri. Dar la fel de importante sunt şi întrebările: ce îl determină pe infractor să utilizeze un anumit mod de operare?, care sunt circumstanţele care modelează acest mod de operare? şi este modul de operare static sau dinamic?

Încercând să răspundă la aceste întrebări, Webb (2006) consideră că investigatorii greşesc atunci când acordă o semnificaţie prea mare modului de operare atunci când stabilesc legături între infracţiuni. El argumentează prin exemplul unui hoţ care, pe măsură ce comite furturile, se specializează, îşi rafinează metoda, astfel încât să minimalizeze riscurile şi să maximizeze valorile sustrase. Modul de operare ar fi deci un comportament învăţat, care este dinamic şi flexibil, care se dezvoltă în timp pe măsură ce infractorul câştigă experienţă şi încredere în sine. Prin urmare, nu se poate garanta că un infractor în serie va fi consecvent în modul de operare[2].

A înţelege cum şi de ce modul de operare al unui infractor în serie evoluează sau involuează este esenţial în dezvoltarea strategiei de investigaţie. Modul de operare al unui infractor în serie indică anchetatorului ceea ce infractorul a luat în considerare şi ceea ce nu a luat, precum şi dacă s-a pregătit sau nu anterior. Aceasta înseamnă că un anchetator trebuie să aibă în vedere toate influenţele posibile asupra comportamentului infractorului, precum şi ceea ce indică acestea.

Astfel, pentru constituirea unui profil este necesară analiza comportamentului care transcede modul de operare, adică acel comportament care este înnăscut, este static şi

---

[1] Suciu, Camil, op.cit.

[2] Butoi, Tudorel, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012.

rigid şi care rămâne acelaşi în timp. Acest comportament, denumit şi semnătură psihocomportamentală, se referă la actele pe care infractorul simte nevoia psihologică de a le face în plus faţă de ceea ce este necesar din partea lui pentru a comite o infracţiune. Această semnătură poate fi folosită de *profiler* pentru a infera nevoile emoţionale şi psihologice ale infractorului, ea reflectând personalitatea, stilul de viaţă şi experienţele care şi-au pus amprenta asupra dezvoltării lui.

În termeni generali, termenul *semnătură* este folosit pentru a descrie comportamente distincte sau modele de comportamente ale infractorului ce servesc nevoilor sale psihologice şi emoţionale. Prin analiza şi interpretarea semnăturii unui infractor, în combinaţie cu alte elemente precum modul de operare şi victimologia, anchetatorii pot face legătura între cazuri şi înţelege *motivul* ce determină infractorul să comită infracţiunea[1].

Importanţa semnăturii psiho-comportamentale este larg recunoscută în domeniul psihologiei judiciare, motiv pentru care identificarea ei face parte din eforturile *profiler*-ilor, indiferent de tehnica utilizată de aceştia.

Iată câteva exemple menţionate în doctrină, care arată diferenţa dintre modus operandi şi "semnătură"[2]:

- Un violator a intrat într-o casă şi a ameninţat un cuplu cu un pistol. El a cerut soţului să stea cu faţa la el, apoi i-a cerut să ţină în mâini o ceaşcă pusă pe spatele unei farfurii şi i-a spus că în cazul în care ceaşca va cadea pe podea, soţia sa va muri. Individul a dus femeia într-o altă cameră şi a violat-o.
- Într-o altă situaţie, un violator a intrat într-o casă, i-a cerut femeii să îşi cheme telefonic soţul cât mai repede iar după acesta a sosit, l-a legat de un scaun şi l-a forţat să urmărească modul în care el îi viola soţia.
- Primul violator a utilizat ceaşca pentru a-l controla pe soţul victimei, iar al doilea a făcut mai mult decât un viol, el şi-a realizat fanteziile nu numai prin violarea soţiei dar şi prin a-l umili şi domina pe soţul acesteia. Nevoile sexuale ale celor doi violatori i-au determinat să "semneze" crima lor.
- Într-un caz, la Paris, un spărgător a forţat un casier de la bancă să se dezbrace în timpul unui hold-up.
- La Marsilia, un alt hoţ, a, forţat martorii să se dezbrace, dar, le-a şi solicitat să reprezinte poziţii sexuale pentru a le face fotografii. Infractorul de la Paris a utilizat metoda de a mări timpul de care va avea nevoie casierul, pentru că acesta va dori să se îmbrace înainte de a suna la poliţie. Iar atunci când va fi intervievat, acesta va furniza o descriere vagă a hoţului, deoarece a fost mai preocupat de el şi de jena lui decât în a reţine semnalmentele hoţilor. În speţa de la Marsilia hoţul a comis acte inutile, la realizarea furtului. El a cerut martorilor să se dezbrace pentru a face fotografii, aspect care nu are nimic de a face cu spargerea. Dar el lasă o "semnătură" a crimei lui. Actul de a fura de la bancă nu răspunde nevoilor

[1] John O. Savino, Brent E. Turvey, op.cit.

[2] Viorel Vasile, Investigarea crimelor şi criminalilor în serie, Editura Ministerului Afacerilor Interne, Bucureşti, 2013.

sale, însă psihosexual el vrea mai mult. Modul de operare al unui criminal se poate schimba (şi de multe ori), în cazul în care criminalul descoperă că anumite acţiuni sunt mai eficiente.

În unele situaţii, infractorul în serie va lăsa un bileţel sau va trimite un mesaj autorităţilor, de regulă acest lucru se întâmplă în anumite atacuri teroriste. Tehnica analizei mesajelor pentru a găsi indicii asupra tipului de persoană ce a scris biletul se numeşte „psiho-lingvistică". Dacă ne concentrăm asupra metodei de exprimare şi a cuvintelor sau expresiilor caracteristice, este posibil să intuim tipul persoanei care a scris mesajul. Sunt câteva tipuri de cuvinte şi expresii de regulă asociate cu grupurile etnice, altele sunt folosite doar în anumite zone ale ţării; alte expresii (jargon, argou) caracterizează o anumită vârstă, tonul şi coerenţa mesajului sugerează nivelul educaţional. Este de asemenea posibil ca aceste cuvinte să sugereze o tulburare psihică şi să recunoaştem identitatea criminalului.

5. Metoda profiling-ului geografic

Profilingul geografic este un sistem de management al informaţiei şi în acelaşi timp o metodologie de investigare care *evaluează locaţiile crimelor în serie pentru a determina cea mai probabilă zonă în care locuieşte făptuitorul.*

Această tehnică se poate aplica în cazul crimelor în serie, violurilor, jafurilor, incendierilor şi plantării bombelor. Pe lângă aplicabilitatea sa în cazul infracţiunilor cu violenţă comise în serie, profiling-ul geografic este utilizat în contextul investigării informative şi judiciare a activităţii suspecţilor de terorism.

La baza tehnicii se află modelul Brentingham (Webb, 2006), conform căruia toţi oamenii au un „spaţiu de activitate" dependent de zonele în care locuim, muncim şi ne relaxăm şi acest spaţiu de activitate *produce un tipar distinct de deplasare prin oraş; aplicând acest model activităţii criminale putem deduce că un infractor trebuie să cunoască o anumită zonă înainte de a comite infracţiuni. Locul crimei este determinat de intersecţia traseului de deplasare cu zona respectivă*[1].

Prin profiling geografic sunt prezise cele mai probabile locuri în care infractorul locuieşte, munceşte, relaţionează sau cele mai probabile rute pe care acesta le urmează, datele referitoare la timp, distanţă şi mişcare către şi de la locul crimei sunt analizate obţinându-se un model tridimensional numit şi *suprafaţă de risc*. Suprafaţa de risc cuprinde *locurile cele mai probabile în care poate fi găsit infractorul* şi ajută investigatorii să-şi concetreze eforturile pe zonele în care acesta este activ.

[1] Butoi, Tudorel, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012.

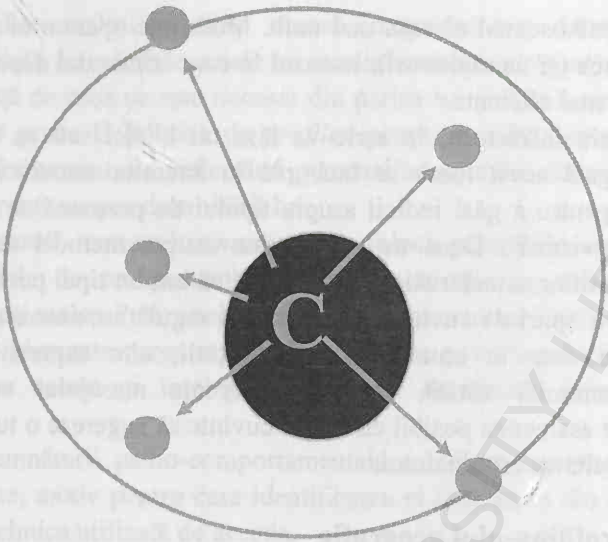

Zonele din jurul locuinței criminalului (C) în care este mai puțin probabil ca acesta să atace victimele (obiectivele).

Metodologia profiling-ului geografic presupune o serie de proceduri:

- Examinarea dosarului: declarațiile martorilor, raportul de autopsie, profilul psihologic (dacă există);
- Inspectarea locului crimei;
- Discuțiile cu investigatorii;
- Vizite la locurile crimelor (dacă există posibilitatea);
- Analiza statisticilor locale referitoare la criminalitate și a datelor demografice;
- Studiul străzilor și al rutelor mijloacelor de transport;
- Analiza globală a acestor date și realizarea raportului.

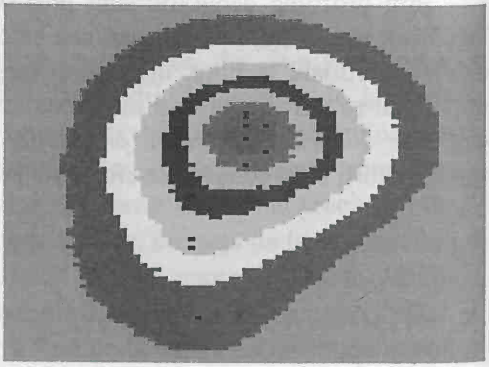

Modele de profiling geografic indicând posibila zonă de acțiune a autorului faptei.
Sursa: Holmes, R.M., Holmes, S.T. (2002). Profiling Violent Crimes. London: Sage Publications.

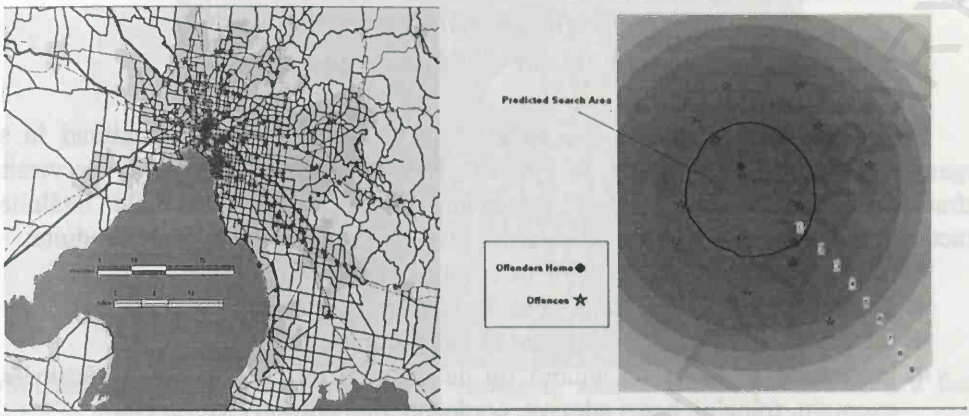

Modele de profiling geografic realizate de Poliția Australiană în cazul unor jafuri armate și crime comise în serie.
Sursa: www.police.vic.gov.au

Adesea tehnicile profiling sunt grupate împreună ca reprezentând una și aceeași metodă, cu un singur set de proceduri și practicate de persoane cu același tip de pregătire.

Este evident însă că aceste tehnici sunt diferite și că pregătirea profesională a persoanelor care le aplică variază. *Metoda FBI* presupune compararea comportamentului unui infractor cu acei criminali pe care profiler-ul i-a întâlnit în trecut și cu grupuri/tipologii constituie prin studierea crimelor și a criminalilor asemănători. *Psihologia investigativă* se bazează pe psihologia enviromentală și pe analiza elementelor situaționale (loc, timp, experiența la un moment dat a infractorului), recurgând și la statistici. *Analiza probelor comportamentale* nu utilizează statistici, ci se sprijină în primul rând pe reconstituirea incidentului pornind de la probele fizice și pe psihologie și psihiatrie pentru interpretarea comportamentului făptuitorului. Prezentă în cadrul acestor tehnici este, mai mult sau mai puțin evidentă, *semnătura psiho-comportamentală* care poate diferența între doi infractori cu moduri de operare asemănătoare. *Profiling-ul geografic* este un instrument complementar, care nu recurge la informații de natură psihologică dar care, ca și celelalte tehnici profiling, are scop restrângerea ariei de căutare a suspecților și conturarea unei direcții cât mai precise pentru conturarea eforturilor investigatorilor de a stopa infracțiunile.

Printre criticile aduse profiling-ului, se regăsesc insuficiența numărului specialiștilor în profiling, pregătirea inadecvată a acestora, realizarea profilului pe baza unor date statistice, supraestimarea importanței probelor fizice etc.

BCU

Secţiunea a III-a
Realizarea profilului psiho-comportamental. Studiu de caz criminal organizat

Trebuie precizat faptul că aspectele ce ţin de semnătura unui criminal în serie organizat sunt diverse, întrucât se bazează pe imaginaţia, fantezia ori perversitatea infractorului. De exemplu, printre semnăturile psiho-comportamentale întâlnite în practica judiciară a agenţiilor de aplicare din SUA, se numără următoarele conduite:

- infractorul taie încet hainele de pe corpul victimei sale,
- infractorul îşi obligă victima să se dezbrace,
- infractorul exercită controlul total asupra victimei,
- infractorul foloseşte un anumit tip de material cu care îşi leagă victimele, de exemplu, frânghii, benzi adezive, cordoane, fire, cordon electric etc.
- infractorul îşi leagă victimele la ochi,
- violarea victimelor cu mâinile legate la spate,
- masturbarea pe cadavrul victimei,
- întreţinerea de raporturi sexuale cu cadavrul victimei,
- depesarea unor părţi din cadavrul victimei, precum sâni, sfârcuri, fese, mâini, picioare, cap, scalp etc.,
- utilizarea unor arme specifice în comiterea crimelor etc.

Michael Ross a fost un criminal în serie care a acţionat în zona de nord a statului Connecticut (SUA). Acesta a fost un infractor organizat clasic, un elev model în liceu şi absolvent al Universităţii Cornell din statul New York.

La momentul arestării sale, acesta lucra ca agent de asigurări, călătorind pe traseul său într-o Toyota de culoare albastră. A ucis un total de şase femei tinere, majoritatea adolescente, pe o perioadă de 2 ani.

El a fost extrem de eficient în evitarea prinderii sale, iar autorităţile nici măcar nu au realizat faptul că un criminal în serie era responsabil pentru moartea celor şase adolescente. De fapt, nu era nicio probă fizică ce îl putea incrimina, în acest caz, cu excepţia corpurilor victimelor.

Michael Ross a acţionat cu acelaşi mod de operare în fiecare dintre cazuri. El se plimba cu maşina într-o zonă rurală, în căutarea unei victime care se plimbă singură de-a lungul drumului. Acesta oprea maşina, cobora şi încerca să iniţieze o conversaţie cu victimele sale. Atunci când se ivea oportunitatea, acesta lua cu forţa victima şi o ducea într-o pădure apropiată, unde o viola. După viol, Ross le spunea victimelor sale că are de gând să le lase să plece. Apoi, acesta cerea victimei să se aşeze pe burtă, după care o strangula[1].

[1] Vernon J. Geberth, op.cit., p. 704.

Michael Ross a transportat trupul unei victime în această zonă împădurită unde a fost descoperit de către pădurari

Michael Ross a îngropat trupul unei victime în această zonă pentru a preveni descoperirea sa

El a fost în cele din urmă identificat şi reţinut în legătură cu asasinarea unei minore de 17 ani pe nume Wendy, care fusese dată dispărută de către părinţii ei. Sesizarea de dispariţie a fost preluată de către Poliţia de Stat din Connecticut. Martorii au declarat că au văzut victima mergând pe jos de-a lungul unui drum. Alţi martori au văzut victima discutând cu un străin, în aceeaşi după-amiază a zilei în care dispăruse.

La două zile de la dispariţia lui Wendy, în aceeaşi zi în care cadavrul acesteia era descoperit, o altă femeie depunea plângere cu privire la faptul că a fost urmărită de un individ cu o maşină de culoare albastră. Descrierea acestui bărbat corespundea cu cea a bărbatului văzut în compania lui Wendy în aceeaşi după-amiază a zilei în care dispăruse.

Ross şi-a planificat atacurile şi crimele sexuale, prin iniţierea unor conversaţii şi personalizarea victimelor sale. Scenele crimei au fost întotdeauna curate şi ordonate, şi în cele mai multe cazuri, a fost capabil să ascundă efectiv cadavrele, astfel încât acestea să nu fie găsite imediat. În unele cazuri, el a transportat cadavrele într-o zonă situată departe de locul de muncă sau reşedinţă. Acesta a fost un infractor organizat clasic.

Criminalul în serie Michael Ross (centru, la momentul arestării sale)
Sursa: http://murderpedia.org/male.R/r1/ross-michael-photos.htm

Ross s-a născut în Putnam, Connecticut, la 26 iulie 1959, provenind dintr-o familie disfuncțională, în care se mai găseau 2 surori şi un frate mai mic. Mama celor patru copii îi abandonase frecvent, iar potrivit declarațiilor prietenilor şi celorlalți membri ai familiei, Michael fusese molestat în copilărie de către un unchi al său, care ulterior s-a sinucis.

Victimele criminalului în serie
Sursa: http://murderpedia.org/male.R/r1/ross-michael-photos.htm

Ross a fost arestat la data de 28 iunie 1984, fiind executat prin injecție letală la data de 13 mai 2005, la Penitenciarul Osborn, la vârsta de 45 de ani.

Secţiunea a IV-a
Profilul psihologic – amprenta comportamentală în timp şi spaţiu

Dincolo de identificarea şi prelucrarea urmelor materiale descoperite în câmpul faptei – preocupare ce intră predilect în sfera criminalisticii – eforturile „anticrim" ale mileniului trei vor fi orientate către „interpretarea comportamentelor umane cu finalitate criminogenă", profiler-ul fiind chemat la locul faptei şi ulterior solicitat pe parcursul investigaţiei să interpreteze motivaţiile, intenţiile, habitudinile, raţionamentele, logica, sensul, organizarea conduitelor criminogene, în ideea conturării profilului psihologic, „amprenta comportamentală" aptă schiţării unei galerii de potenţiale portrete ale personalităţii pretabililor incluşi în cercurile de bănuiţi[1].

Deloc lipsită de importanţă este şi forma în care se regăsesc informaţiile pe care profiler-ul urmează să le profileze, motiv pentru care prezentăm în continuare informaţii reale, trecute prin filtrul unui algoritm sistematizat de analiză a cazurilor. Este vorba de 7 tâlhării (unele urmate de moartea victimei) petrecute în sectoarele 3, 4 şi 5 ale Capitalei, în intervalul 9 ianuarie-16 martie 1984.

Prima faptă (în ordine cronologică)

Criterii Subclasificare	Detalii
1.Victimă/e 1.1. Identificare 1.2. Adresă (mijloace de transport) 1.3. Trecut 1.4 Leziuni traumatice	 -Victima 1: A.P., 78 ani -Victima 2: A.M., 73 ani Str.Sălaj nr. 231, sector 5, casă la curte
2. Faptă 2.1. Ce s-a petrecut, de ce? (încadrare, observaţii psihologice) 2.2. Data, ora 2.3. Valori sustrase	 -tâlhărie art.211, alin. (2), lit.a) C.Pen. -9/10 ianuarie 1984 -20-20:30 -3.380 lei (300 de sub saltea, 80 din buzunarul pardesiului din şifonier, 3000 din portofelul de piele neagră aflat în sertarul bufetului cu vitrină) -Verigheta din aur, tocită, simplă, subţire, luată de pe degetul mâinii stângi a femeii A.M.

[1] Tudorel Butoi, Alina Tănase, Profilul psihologic în timp – amprentă aptitudinal-comportamentală în timp şi spaţiu, în revista Studii de securitate publică, Vol. 1, nr. 4/2012, pp. 71-82.

BCU "M. EMINESCU" IASI

3. Autori(i) 3.1. Număr autori 3.2. M.O. 3.3. Comportament (căi acces, acţiuni în câmpul faptei, ieşire) 3.4. Semnalmente 3.5. Vestimentaţie	-A.P. declară că în timp ce autorii forţau uşa, de afară se auzea o voce ce părea a fi de femeie -Nu au luat două butelii aflate la vedere -A.P.:a1) -1.80m, voinic, cu plete până la gulerul hainei; a2)- 1.60-1.70 m, mai scund puţin -A.M.:a1)- 1.80-1.85 m, cu părul lung de culoare închisă (a spus că este de la Miliţie) -A.P.:a1) - pe cap căciulă de culoare închisă -A.M.:a1) - căciulă pe cap, mănuşi
4. Urme 4.1. Ridicate la faţa locului 4.2. Rămase în evidenţă	-Câinele a condus prin curte până la Complexul Alimentar Sălaj -2 urme papilare ridicate de pe becul slăbit nr. 25-26 rămân în evidenţă -2 urme papilare ridicate de pe sticla de ½ litri, nr.30-31 rămân în evidenţă -8 urme papilare ridicate de pe becul găsit sub pat, televizor, sticla de ½ sunt eliminate ca improprii (29-36) sau au apartinut victimelor A.P. şi A.M., cât şi chiriaşei acestora, I.O. -A doua zi în 10 ianuarie 1984, I.O. găseşte în uşa locuinţei sale (de asemenea forţată în noaptea anterioară) un nasture de plastic de diametru 2 cm, faţă argintie cu model imprimat, floare cu 6 petale, iar versoul negru
5. Declaraţii 5.1. Evenimente anterioare faptei 5.2. Evenimente concomitente faptei 5.3. Evenimente ulterioare	-Înainte de tâlhăria în speţă, victimelor li s-a furat carne de către rromii de la salubritate. Făcându-se reclamaţie, aceşti rromi au plătit carnea, dar au ameninţat victimele cu moartea. Rromii împrumutaseră anterior un topor de la această familie şi astfel au avut posibilitatea să cunoască topografia curţii şi a casei -Bătrânul A.P. declară că în timpul tâlhăriei afară se auzea "GLAS DE FEMEIE"-legătură

	cu nasturele de tip feminin găsit în curtea victimelor (floare cu 6 petale din plastic argintiu pe față)
6. Observații	-Rromii de la salubritate sunt următorii: 1.PREDA S. [tatăl- cel care a plătit 300 lei victimelor (contravaloarea cărnii), deși neagă comiterea faptei (identificat cu datele personale)] 2.PREDA C. [fiul- fără ocupație la data săvârșirii faptei (identificat cu datele personale)] 3.CĂLUȘARU G. [concubinul lui P.M., fiica lui S.Preda (identificat cu datele personale)] 4.Alibi foarte slab la ora critică: Preda C., Călușaru G., P.M.
7. Probleme de lămurit	- De identificat și audiat : -B.E. 29 ani, cumnata lui Preda C. -P.N. 19 ani, soția Preda T., militar în termen, fiul lui Preda S. -P.Ș. 29 ani, cumnatul lui Preda T.
8. Ipoteze 8.1. "Suspecți obișnuiți" 8.2. Ipoteze „fantastice" 8.3. Prieteni (informații personale despre victimă/e) 8.4. Dușmani (afaceri, relații personale etc.)	-Rromii de la salubritate care au avut un conflict cu victimele
9. Responsabilități 9.1. Repartizare 9.2. Termene	-De testat la poligraf -De audiat
10. Altele	

În sensul **similitudinilor** modului de operare, s-au fructificat și alte date referitoare la autori (mod de operare – M.O., număr, semnalmente, vestimentație), urme și valori sustrase de la locul faptei în încă șase cazuri similare.

29 februarie/1 martie 1984

- Valori sustrase: ceas de mână (ceas Pobeda, curea de piele), o sumă de bani 700-1000 lei (probabil?).
- M.O.: forțare ușă, spargere geam, lovituri puternice la partea dreaptă cap și față, răvășire- scotocire-împrăștiere de obiecte.
- Semnalmente, vestimentație: victima a decedat, nu sunt declarații.

- Urme: bilet de tren pe ruta Roşiori-Bucureşti Nord din 26.02.1984/3h, cls. a II-a; 1 urmă frunte umană (7) cu particularităţi ce pot servi identificării; 3 urme de mănuşi textile improprii comparării (27); 30 urme digitale care se exclud fiind ale victimei sau sunt improprii comparării, unele sunt ale numitului Z.I., concubinul victimei; 4 urme digitale apte pentru comparaţii (29,30,31) în evidenţă; urma de miros a condus în strada Alba-Iulia, apoi la dreapta pe strada Doamna Chiajna, apoi la stânga pe strada Bella Brainer, până în Splaiul Unirii staţia ITB 2622177 (spre Polivalentă).

11 martie 1984, orele 20:15

- Valori sustrase: 3500 lei sustraşi din poşeta aflată în şifonier, 6 monede de argint a 500 lei având pe feţe pe regele Mihai şi pe Ştefan cel Mare, 1 verighetă din aur cu inscripţia "Alexandrina".
- M.O.:

- prin izbirea cu forţă a uşii, aceasta cedează la sistemele de asigurare şi pătrund năpustindu-se asupra victimelor care, aflându-se la TV, ieşiseră în hol să vadă ce zgomote se aud la uşa de acces;
- victima este izbită cu pumnii peste faţă şi în regiunea capului spunându-i-se „Nu ţipa, să nu ţipi!";
- victima este întrebată: "Dă aurul, nu vrem bani, vrem aurul. Unde este aurul?";
- unul o lovea pe femeie, iar celălalt pe soţ;
- au luat din şifonier o poşetă, deşărtându-i conţinutul;
- răvăşire, scotocire;
- victima a fost trântită în pat şi ameninţată că va fi violată;
- i s-a luat soţului verigheta de pe deget, la femeie nu s-a putut scoate, dar s-a încercat – a răspuns la telefon;
- au fugit sărind poarta, surprinşi de sora victimei;
- sora victimei intervine prin apelul telefonic şi apoi intervine efectiv, surprinzând hoţii în câmpul faptei. La cel de-al treilea apel telefonic, i s-a răspuns cu accent rromanes "Ha-loo".

- Semnalmente:

- autor 1) 30-35 ani, înalt de 1,70 m, brunet, sprâncene negre, dese, nasul drept, faţă prelungă, mustăcioară mică sub nas până la colţurile gurii;
- autor 2) 25-30 ani, mai scund şi mai alb la faţă decât primul, nu poartă mustaţă.

Cel văzut de sora victimei mergând pe hol era rrom, în vârstă de 35-40 ani; cel din casă, ieşit ulterior, avea 25 ani. Restul semnalmentelor coincid.

- Vestimentaţie:

- a1) căciulă pe cap de culoare neagră, mică, dreaptă, cu fundul turtit, geacă de fâş de culoare negră, mănuşi în mână de culoare neagră;
- a2) pe cap şapcă cu bor mic de culoare bej-maro, purta scurtă de fâş până la talie de culoare deschisă, pantaloni de culoare deschisă, mănuşi.

Cel văzut de sora victimei mergând pe hol purta geacă de fâş de culoare mai deschisă în partea inferioară. Restul semnalmentelor coincid.

- Urme: 1 urmă digitală de pe un bec găsit în scrin (13), 1 urmă digitală de pe o oglindă (7), 1 fragment de urmă digitală ce pare a fi de mănuşă (12), 1 fragment de urmă palmară ce pare a fi de mănuşă (15). A rămas în evidenţă urma digitală găsită pe bec conţinând suficiente elemente caracteristice; restul au fost eliminate, ca aparţinând victimelor sau sunt inapte comparaţiilor.

11 martie 1984, orele 21:30-22:00 – fapta a rămas în fază de tentativă, nu au fost sustrase valori

- M.O.:
  - 2 autori: autorii s-au introdus în locuinţă în camera ce dă în baia victimei, în timp ce acesta cu soţia vizionau programul TV în altă încăpere;
  - când victima, dorind să meargă la baie, a încercat să aprindă lumina camerei de trecere, a fost prinsă de mână şi i s-au aplicat mai multe lovituri cu un cleşte-patent (ulterior abandonat de autori);
  - i s-a pus mâna la gură – loviturile i s-au aplicat la cap;
  - fiind surprinşi au ripostat cu lovituri – au fugit abia când soţia victimei, Roşca Maria, a început să ţipe. La strigătele acesteia, agresorul cu mustaţă i-a spus "Nu striga!" şi a încercat să o imobilizeze.
- Semnalmente, vestimentaţie:

-a1) 1,70-1,75; brunet, cu mustaţă lăsată pe comisurile gurii, mustaţă a la Ţiriac, se pare rrom; mirosea a benzină sau motorină; pe cap, căciulă tip şapcă din blană sintetică de culoare maron (ulterior abandonată de autori);

-a2) puţin mai scund ca statură; şaten, nu avea mustaţă, puţin mai slăbuţ.

- Urme: 1 căciulă tip şapcă din blană sintetică de culoare maro-închis, un patent care nu aparţine victimei, câinele de serviciu s-a folosit cu rezultat negativ, urme de sânge în stropi de la victima ce i-a urmărit pe agresori, s-au tratat cu prafuri relevante tocurile ferestrei găsite deschise, dar nu s-au prelevat urme papilare. Agresorii s-au retras (conform relatărilor victimei) pe strada Acvilei, apoi pe strada Ion Creangă.
- Ipoteze: Foarte important: mirosul specific de motorină – de văzut rromi mecanici, spălători de maşini, şoferi pe maşinile salubrităţii ADP-ului.

11/12 martie 1984, orele 19:30-20:00

- Valori sustrase: inel din argint filigranat sub formă de coşuleţ, inel din argint de formă ovală în interiorul căruia se afla litera "C", cercei din urechi din metal de culoare galbenă cu tortiţe albe, având model o floricică cu piatră rotundă verde, ceas "Slava" (de mână) cu cadran rotund, brăţară galbenă.
- M.O.:
  - s-au uitat pe fereastră doi indivizi;
  - fiind observaţi de victimă şi întrebaţi ce caută, au spus că sunt de la Miliţie;
  - când aceasta a deschis, a fost luată la pumni şi picioare – lovituri puternice la cap şi faţă stânga;

- ameninţată cu cuţitul (mâner din lemn închis la culoare) ţinut la vedere (de către cel de-al doilea infractor – cel mai înalt), i s-au cerut bijuteriile şi banii;
- unul dintre agresori i-a cerut să-şi scoată inelele de pe deget, că altfel îi taie degetele;
- la plecare au avertizat-o că dacă ţipă, se întorc (în realitate, victima i-a văzut pe fereastră fugind către alimentara de pe strada Morilor);
- răvăşesc, scotocesc, împrăştie lucruri prin încăpere, fără mănuşi.

Semnalmente, vestimentaţie:

- a1) cel care a intrat primul: slăbuţ, 1,60 m, era rrom, dar mai puţin brunet, vârsta 25 ani; căciulă cu urechi din fâş ce acoperea o blană la interior. Îmbrăcat cu scurtă. Purta fular închis la culoare – pe care şi-l trecea peste faţă;
- a2) puţin mai înalt decât primul, 1,65m, mai solid, avea mustaţă care se lăsa până la marginea gurii, brunet rrom;
- amândoi purtau mănuşi, pe care până la urmă şi le-au scos, scotocind, răvăşind şi împrăştiind obiectele prin casă fără mănuşi.

Urme: 13 urme digitale ridicate de pe şifonierul din prima cameră, dulapul de bucătărie, ceas de masă, sticlă lapte, cană de ceramică (au fost eliminate ca aparţinând lui Petre Vela, iar 1 a fost inaptă comparaţiei dactiloscopice). Câinele de urmărire a condus pe traseul: încăperea unde a avut loc fapta, pe strada Foişoreanu, apoi la stânga pe strada Morilor şi din nou la stânga pe strada Bella Brainer.

12/13 martie 1984, orele 23:30, victima decedată: 16.04.1984

Valori sustrase: 1 ceas "Omega" din aur, 1 verighetă cu inscripţia "Ion", 1 CEC – găsit la Biserica din Acvila, sold 20.000 lei (ulterior).

M.O.:

- victima dormea în momentul în care autorii au pătruns în locuinţă;
- aceasta s-a trezit când autorii au pătruns în locuinţă;
- în dormitor au pătruns doi tineri cu feţele acoperite, "mascaţi", care au cerut bijuteriile şi banii;
- i-au smuls verigheta de pe deget şi unul dintre ei a introdus-o în buzunar;
- au smuls cablul de la telefon, aruncându-l sub pat;
- au răvăşit lucrurile în locuinţă;
- s-a intrat prin forţarea uşii şi îndoirea cârligului asigurator;
- nu ridică 1 butelie aflată la vedere.

Semnalmente, vestimentaţie: 2 tineri de 20-25 ani, fulare (basmale) pe faţă, nu aveau mănuşi în mâini, nu purtau nimic pe cap.

Urme: în curtea bisericii din strada Acvilei s-a găsit un CEC, sold 20.000 lei şi carnetul de pensionare ale numitei R.S. (abandonate de infractori), 2 urme papilare (21,22) ce prezintă suficiente elemente de identificare: nr.21 – de pe o pudrieră, nr.22- de pe o cutie metalică.

Probleme de lămurit: În perioada imediat anterioară, la victimă au fost găzduiţi doi tineri care-i efectuaseră şi diferite treburi gospodăreşti. La scurt timp de la plecarea acestor tineri, rezultă din investigaţii că ar fi fost căutaţi de organele de miliţie.

15/16 martie 1984, orele 13:00

- Valori sustrase: 1 ceas de mână marca "DOXA" pătrat cu brățara în plăcuțe model trandafiri, 1 alt ceas de aur, 1 ceas de mână marca "ASDEL" cu pietricele (strasuri) pe brățară și în jurul cadranului, 2 inele mici din aur – 1 cu piatra căzută montură, 1 cu piatra inferioară ruptă, 1 inel cu piatră de jad verde, 720 lei – 500 dintr-un portofel, 220 într-o cutie, 1 portofel din fâș de culoare albastru, cu dungi roșii cu alb, conținând 1 ceas "Racheta" alb.
- M.O.:

- un tânăr, poate doi;
- a așteptat în fața imobilului;
- s-au introdus în locuință după plecarea nurorii victimelor la serviciu (conform declarației numitei Popescu Maria, nora victimelor);
- victimele s-au trezit cu ei în cameră;
- răvășire de amploare;
- lovituri aplicate victimelor la față și cap;
- nu ridică buteliile (3 bucăți) aflate la vedere.

- Semnalmente, vestimentație: 25-30 ani, șaten, cu capul descoperit.

Victimele de vârstă înaintată, senile și traumatizate, nu pot da elemente în plus.

- Urme: câinele de urmărire a condus din cameră pe strada Bărbătescu Vechi, a ieșit apoi pe strada Sălaj (Năsăud-Sălaj) și s-a oprit în dreptul imobilului nr. 57-59, 1 urmă digitală de pe ambalaj bandă magnetofon – 26, 1 urmă digitală de pe casetă casetofon – 27, 1 urmă digitală de pe casetă casetofon – 28, 1 urmă digitală de pe platoul de plastic – 29, toate urmele prezintă suficiente elemente de identificare. S-au ridicat de pe locul unde a staționat individul necunoscut un număr de 3 resturi de țigară Snagov și un rest de țigară cu filtru alb (1 Snagov – A II secretor, 1 Snagov – AB IV secretor, 1 Snagov – 01 secretor, filtru alb – 01 secretor).

Față de informațiile prezentate se elaborează următorul <u>profil psihologic</u> (determinat din declarațiile martorilor și din indiciile de la locul faptei)[1]:

- doi bărbați cu vârste cuprinse între 25 și 40 ani, probabil însoțiți de o femeie (se aude o voce ce pare a fi de femeie; nasturele găsit la fața locului);
- bărbații par a fi rromi (bruneți, ten închis, mustață, netunși, căciuli pe cap, fulare la gură, vorbesc între ei cu accent rromanes);
- puternici din punct de vedere fizic, agresivi (multe leziuni traumatice);
- intenția pare a fi cea de furt, nu neapărat de a ucide (moartea survine în urma leziunilor sub forma praeterintenției);
- locuiesc, lucrează sau au primit un pont de la cineva care locuiește sau lucrează în zonă (profilul geografic al infracțiunilor), dar NU au cunoștințe despre interiorul caselor victimelor, de unde rezultă că probabil (dacă făptuitorii/complicii care au dat pontul lucrează în zonă) au o meserie ce presupune lucrul în zona exterioară

[1] Ibidem.

caselor (deci nu instalatori, electricieni etc., ci mai degrabă lucrători în serviciul de salubritate, gunoieri etc. De asemenea, probabilitatea ca făptuitorii să locuiască în zonă este mică, având în vedere aria vastă în care au acționat, deoarece este dificil pentru un localnic să cunoască potențiale victime din mai multe cartiere.);

- nu posedă mijloace de transport proprii/închiriate cu care să se deplaseze către și de la locul faptei (nu iau buteliile aflate la vedere – valori la vremea aceea; urma de miros se întrerupe în stațiile mijloacelor de transport în comun);
- pot fi recidiviști (au avut contact cu forțele de ordine) – știu că nu trebuie să lase urme ce ulterior ar putea servi la identificare (mănuși, fulare);
- tronson-pivot: bilet de tren pe ruta Roșiori de Vede – București, de unde rezultă o probabilitate crescută de a locui în provincie, cu dare de pont sau să fie navetiști (probabilitate mai slabă, deoarece se știe că navetiștii au abonament pe ruta utilizată sau merg cu "naşul");
- pot fi autori de infracțiuni în serie – toate cele 7 tâlhării sunt săvârșite cu același mod de operare;
- ca tipologie, întâlnim o îmbinare între infractorii organizați/dezorganizați: premeditează atacurile bazate pe pont, măsuri de evitare a identificării, slăbirea becului la plecare, tăierea cablului de telefon/nu vin cu arme, lasă urme, nu vin cu mijloc propriu de transport.

Ca urmare a profilului psihologic conturat, se recomandă următoarele direcții de lucru:

- de identificat infractorii cunocuți pentru infracțiuni similare care locuiesc sau lucrează în zonă și de la care s-ar fi putut lua pontul, combinat cu investigații similare în Roșiori de Vede;
- de identificat rromii care au avut conflicte cu bătrânii din zonă (din declarații – evenimente anterioare faptei: rromii de la salubritate au împrumutat un topor, ocazie cu care văd carnea pe care ulterior vin și o fură, iar apoi îi amenință pe bătrâni).

În urma eforturilor conjugate ale structurilor implicate, prezentăm soluția:

S-a ajuns la identificarea unui grup de rromi din Roșiori de Vede ce lucrează la salubritate, ocazie cu care au aflat de posibilele victime. Au decis așadar să dea pontul altor rromi, pentru a nu fi recunoscuți de către victime. Ca urmare a acestei situații, un grup de ofițeri de poliție judiciară s-a deplasat la Roșiori de Vede unde, în urma unor activități profesionist finalizate, au identificat și capturat autorii tocmai în momentul în care aceștia ofereau spre vânzare corpurile delicte sustrase din locuințele victimelor și date în urmărire generală (ceasurile de aur, monedele, verighetele etc.). Autorii sunt următorii:

M.I., zis Robinet

C.N., zis Americanu

T.V., zis Persy

Secţiunea a V-a
Reconstruirea profilului psiho-comportamental al criminalilor în serie

1. Copilăria şi adolescenţa criminalilor în serie

Experienţele traumatice prin care a trecut un individ în mediul său familial sau extrafamilial în timpul copilăriei şi adolescenţei au o importanţă majoră în explicarea manifestării comportamentului criminal în serie[1].

[1] Ablow, K., Patologia di un delitto, trad. it. Bruno F., Rizzoli, Milano 1999.

Examinând cazuistica, criminalii în serie se pot încadra în una din următoarele categorii:

- **Copil ilegitim,**
- **Copil al unui părinte abuziv**, de obicei tatăl, celălalt fiind nesemnificativ, de obicei mama,
- **Orfan de unul sau ambii părinți,**
- **Copilărie caracterizată de violențe fizice, psihologice și/sau sexuale,** manifestate de unul sau de ambii părinți.

Copilăria este un moment important pentru dezvoltarea unui individ și formarea unui comportament. Copilul se identifică cu părinții sau tutorii și încearcă să copieze ceea ce vede. O lipsă a unei legături de atașament poate duce la formarea unui copil și al unui viitor adult incapabil de sentimente de empatie, afecțiune pentru un alt individ, caracteristici comune pentru criminalii în serie. Lipsa acestei legături este de cele mai multe ori problema abandonului de către părinți. Mulți dintre criminalii în serie au suferit această situație, de instabilitate și abandon. Astfel adultul ajunge să aibă fantezii perverse, pentru că a fost maltratat, frustrat, stressat, incapabil cronic să înfrunte și să depășească conflictele generând în copil și apoi în adolescent o izolare progresivă față de societate pe care o percepe ca pe ceva ostil. Această situație determină o ruptură de regulile societății și o serie de pulsiuni violente îndreptate către victime[1].

Gianfranco Pallanca afirma că procesul prin care un individ ar putea ajunge criminal în serie are trei faze:

- **Prima fază este autoprotecția** – copilul refuză să trăiască propria angoasă, își ascunde sentimentele, se izolează.
- **A doua fază este refularea** – angoasele sunt transferate în inconștient, unde sunt uitate, dar active.
- **A treia fază este proiecția** – se transferă vina propriei angoase altora.

Criminalul în serie ucide pentru că vede în victima lui originea problemelor lui.

1.1. Familia problemă – ca și familie a criminalului în serie

Pentru o dezvoltare echilibrată a personalității copilului, în sens psihologic cât și social este fundamental să aibă o copilărie trăită într-o atmosferă de siguranță afectivă. Roger L. Depue, agent F.B.I., susține că fantasmele la copil încep să se dezvolte când sexul este îmbinat cu violența; când aceste două concepte se leagă este imposibil în mod practic să se separe din nou.

După definiția dată de Mazer, o familie multiproblematică este fiecare grup familiar compus din două sau mai multe persoane în care mai mult de jumătate din membrii acestui grup a experimentat probleme de pertinență a unui serviciu social și sau socio sanitar sau legal[2].

---

[1] A se vedea pe larg Valentina Leliana Pârvulescu, Tudorel Butoi, Cristian-Eduard Ștefan, Reconstruirea profilului psihologic comportamental (profiling) al criminalilor în serie, în Revista Studii de securitate publică nr. 1(9)/2014, pp. 111-127.

[2] Barresi, F., Demonomanie ed omicidi rituali seriali nel satanismo contemporaneo, Convegno "Gli dei morti son diventati malattie", Roma 4-5 maggio 2000.

Se pot individualiza cinci tipuri posibile de familie problematică:

- **tatăl este periferic**, puțin activ în a-și exprima rolul atât cel conjugal cât și cel de părinte. Coeziunea familială este scăzută iar figura centrală este cea a mamei. Tatăl are comportament agresiv împotriva soției și a copiilor. Copilul are 2 opțiuni, ori își asumă tatăl ca și model, iar ca adult are tendința să repete același comportament ori refuză acest model și preia un alt comportament (al unui bunic, unchi, frate mai mare)
- **relație conjugală întreruptă**: tatăl care lipsește frecvent iar mama nu își asumă rolul de părinte. Această situație poate apărea și în cazul morții tatălui, sau în situația în care lucrează la depărtare de casă sau când apar probleme conjugale care determină plecarea tatălui.
- **sunt prezenți ambii părinți** dar sunt imaturi psihologic sau incompetenți psihosocial și astfel nu funcționează adecvat ca și părinți. Apare un mediu confuz și instabil fără reguli.
- în anumite cazuri **mama este elementul incompetent** și absent din familie. Mama poate fi obsesivă, abuzatoare sau rece și distantă. În 45% din cazuri raportul între mamă și fiu este definit ca și rece de către criminalul în serie. "Pedagogia neagră", cum este numit de către psihanalista Alice Miller, metoda de corecție prin bătăi, izolare, maltratări poate fi o cauză a comportamentului criminal în serie.
- alt tip de familie problemă este cea în care **au loc schimbări permanente**, soții își schimbă partenerii, copii sunt plimbați în diferite institute.

Majoritatea criminalilor în serie provin dintr-o familie problemă și acest factor este important pentru a explica manifestarea unui comportament deviant din partea lor. Nu este însă suficient doar acest factor, dar există o corelație directă între activarea unui comportament deviant la indivizii crescuți în aceste familii, comportamentul criminal în serie fiind o opțiune.

1.2. Starea relațională în timpul copilăriei și adolescenței

Aproape în toate cercetările despre criminalii în serie, se regăsește dificultatea pe care o au aceștia în a relaționa cu semenii lor. Această dificultate vine de la problemele de relaționare apărute în copilărie și adolescență.

Caracteristicile comportamentale și influența mediului la copil constituie personalitatea individului adult.

În ceea ce privește raportul cu familia, în copilărie, comunicarea de obicei a fost dificilă, au suferit violențe, de cele mai multe ori sexuale, ducând la învățarea unor mecanisme de apărare neadecvate la o personalitate fragilă.

În istoria vieții asasinilor în serie este vorba în mod exclusiv despre comunicare unidirecțională între părinți și copii, chiar și în familiile în care aparent nu există traume care ar afecta copilul.

O serie de cercetări au demonstrat o corelație existentă între agresivitatea sexuală și o relație proastă copil/părinte. Este important acest argument, pentru că de obicei se acordă atenție deosebită problematicii relaționale între mamă/fiu. Legătura cu tatăl este

fundamentală, deoarece copilul percepe comportamentul tatălui şi îl copiază chiar şi inconştient. Când figura maternă este dominantă şi opresivă pentru fiu, acesta mai târziu ajunge să aibă un comportament deviant[1].

Este evidenţiat de cercetări că aceste abuzuri sexuale din copilărie au fost suferite de mulţi criminali în serie intervievaţi după ce au fost prinşi. De asemenea toţi criminalii în serie au demonstrat dificultăţi grave de relaţionare cu alţii şi o viaţă socială foarte săracă. Aceste probleme sunt consecinţa logică a unei perioade evolutive trăită în solitudine cu grave probleme ale raportului cu semenii săi.

Există două modele fundamentale opuse de comunicare şi raport cu grupul de semeni.

a. Modelul ţapului ispăşitor: Este vorba de copii care încă din prima zi de şcoală sunt luaţi în râs de către colegi şi trebuie să suporte fiecare glumă şi insultă. Cu trecerea anilor, subiectul se adaptează la starea de a fi "ţap ispăşitor" şi nu face nimic pentru a ieşi din această situaţie, din contră, se retrage şi mai mult în carapacea lui şi în lumea lui plină de fantasme. În această lume proprie se adună o cantitate suficient de mare de furie acumulată în toţi anii de frustrare, care erupe în moduri dramatice. Apoi individul reintră în starea de apatie caracteristică înainte de episodul pulsional. În anumite circumstanţe însă, încă de la primul act rebel individul se manifestă cu o agresivitate de nedescris.

b. Modelul agresivului: Este starea opusă celei precedente. Este vorba despre copii agresivi într-un mod particular, în relaţiile cu grupul, asumându-şi rolul de leadership şi îndreptându-şi furia către alţi copii.

Ressler, făcând referire la datele preluate de la F.B.I. afirmă că 54% din criminalii în serie, în timpul copilăriei au manifestat comportamente de cruzime faţă de alţi copii[2].

1.3. Semne premonitorii ale comportamentului criminal în serie

Cercetătorii care au studiat fenomenul criminal în serie, au încercat să realizeze o listă cu anumite simptome care se întâlnesc la criminalii în serie în timpul copilăriei şi adolescenţei. Aceste simptome pot prevedea un comportament viitor criminal în serie.

Newton descrie aceste comportamente:

a) **Izolare socială** – 71% după datele F.B.I., dintre criminalii în serie capturaţi spuneau că au trăit sentimente puternice de izolare în copilărie.

b) **Dificultăţi de adaptare.** Tulburări fizice şi mentale precoce şi o lipsă cronică de încredere în relaţiile cu ceilaţi, sunt factori care contribuie la dezvoltarea unui comportament deviant.

c) **Simptome de tulburări neurologice.** Ar fi putut fi provocate de o lovitură la cap sau de o boală şi include dureri de cap puternice, atacuri epileptice, coordonare musculară şi incontinenţă; uneori pot apărea comportamente agresive.

d) **Comportament neobişnuit.** Este caracterizat de o nevoie nemotivată şi cronică de a minţi, foloseşte ipohondria şi comportamentul cameleonic pentru a ascunde devianţa socială.

---

[1] Bruno, F., Relazione presentata al Seminario "Mostri o Serial Killer" Analisi del Fenomeno nell'Italia di oggi. Sala delle conferenze della Corte d'Appello di Roma, 1-2 dicembre 1995.

[2] Bunker, E., Come una bestia feroce, trad. it. S. Bortolussi, Mondadori, Milano 1997.

e) **Probleme cu autoritățile și cu autocontrolul.** Copii incapabili să tolereze restricții și care răspund în mod agresiv la cea mai mică frustrare.

f) **Activitate sexuală precoce și bizară.** Criminalii în serie încep din perioada copilăriei să manifeste sexualitate violentă, masturbare precoce, fac uz de pornografie.

g) **Obsesie pentru foc, sânge, moarte.** Din datele F.B.I. reiese că 56% din criminalii în serie prezintă caracteristici piromane.

h) **Cruzime față de animale sau față de alte persoane.**

i) **Comportament autodistructiv** – sindromul de automutilare este prezent la acești indivizi și poate alterna cu momente de calm.

j) **Abuz precoce de droguri.** Folosesc drogurile ca pe un mod de a evada din realitate.

2. Societatea industrializată favorizantă pentru apariția asasinilor în serie

Fenomenul de crimă în serie este într-un strâns raport fiind direct proporțional cu condițiile economice ale unei societăți. Odată cu creșterea industrializării, se modifică societatea și implicit crește și numărul de crime în serie. Pentru a explica acest fenomen se poate studia teoria nevoilor a lui Maslow. În țările industrializate, unde aproape toți indivizii își satisfac mai mult sau mai puțin nevoile primare, apar cazuri de crime în serie fără motiv, deoarece asasinii vor să-și satisfacă nevoia de autostimă, demonstrând că pot dispune de viața unor indivizi după propria lor plăcere.

Caracteristica principală a crimei în serie este dată de repetitivitatea crimei. Motivul pentru repetarea crimei este faptul că asasinul caută în fiecare crimă ceva, pe care nu îl găsește și astfel repetă comportamentul la infinit.

Acest ceva căutat de individ aparține societății industrializate și în mod particular mediului urban, deoarece tentațiile se găsesc la tot pasul și individul devine curios și avid de senzații mereu noi.

2.1. Sindromul alienării la criminalii în serie

Keniston vorbește despre sindromul alienării bazat pe 11 indicatori și care se poate aplica la criminalii în serie pentru a descrie lumea lor interioară. Acești indicatori sunt[1]:

1. **Neîncrederea.** Nu au încredere în lumea exterioară
2. **Pesimism.** Majoritatea criminalilor în serie sunt convinși că nu se pot integra.
3. **Ostilitate.** Ură și ostilitate față de societate.
4. **Alienare interpersonală.** Nu pot stabili comunicare cu semenii lor.
5. **Alienare socială.**
6. **Alienare culturală.** Au o inteligență medie și o activitate școlară dezastruoasă.
7. **Dispreț față de sine.** Autostimă scăzută.
8. **Evitare.** Le lipsește capacitatea de a lua decizii.
9. **Inspecție personală.**
10. **Înstrăinare.** Criminalii sunt convinși că sunt mai buni decât toți ceilalți, alții însă se cred mai răi decât toți ceilalți și din această cauză se înstrăinează de ceilalți.

[1] Valentina Leliana Pârvulescu, Tudorel Butoi, Cristian-Eduard Ștefan, op.cit.

11. Nestructurare a universului. Universul criminalilor în serie este haotic şi le lipseşte organizarea.

2.2. Alienarea în societatea de consum ca şi factor facilitant al comportamentului criminal în serie

Societatea industrializată produce monştri?

După perioada comunistă a fost introdus brusc modelul american, în România, o ţară care nu avea încă formate structurile adecvate pentru a suporta crizele sociale şi economice. După Alexandr Bukhanovsky, psiholog rus şi expert în fenomenul criminal în serie, spunea că pot apărea astfel epidemii de crime în serie care simbolizează ura faţă de societate, datorită falimentelor proiectelor individuale în confruntare cu o realitate economică şi socială frustrante în mod extrem.

3. Sexualitatea la criminalii în serie, complexele de perversiune

a. Sadismul. Individul se excită sexual prin intermediul unei suferinţe psihologice sau fizice a unei victime, comportament care duce la uciderea victimei.

b. Necrofilia. Necrofilii se excită şi trăiesc plăceri maxime după ce îşi ucid victima şi au raporturi sexuale cu cadavrul. Aceşti indivizi sunt deosebit de timizi.

c. Fetişism. Nucleul atenţiei sexuale în acest caz este orientat către alte părţi ale corpului, nu către organele sexuale (picior, sân, ureche etc). Un grad cert de fetişism este prezent la mulţi indivizi, dar care nu depăşeşte sfera normalului.

Există mai multe tipuri de fetişism întâlnit la criminalii în serie şi anume:

- **fetişismul unei părţi a corpului.** Criminalul îşi concentrează atenţia asupra unei părţi a corpului victimei.
- **fetişismul unor calităţi fizice.** În anumite cazuri criminalii în serie sunt atraşi de anumite caracteristici particulare pe care le caută la toate victimele lui (de ex. predilecţia pentru femeile grase).

d. Voyeurism. Criminalul, înainte de a-şi ucide victima, trăieşte imaginar raporturi sexuale cu aceasta.

e. Exhibiţionism. Criminalii se dedică pornografiei şi sunt atraşi de lenjeria intimă feminină.

f. Canibalism şi vampirism. De obicei sunt rezultatul unor grave tulburări psihiatrice. Pentru unii criminali poate avea efect de simbolism.

g. Pedofilia. Criminalul are dificultăţi mari în orice fel de relaţie cu adulţii şi de aceea îşi îndreaptă atenţia către copii.

Influenţa pornografiei şi a fanteziei asupra comportamentului criminal în serie

Nu credem că este greşit să afirmăm că există o corelaţie cauzală între pornografie şi violenţă, cantitatea şi calitatea stimulilor pornografici pot facilita comportamentul violent. Este cunoscut că mulţi asasini în serie afirmă că fac uz în mod frecvent de materiale

pornografice. Se face o distincție însă între pornografia normală și cea sadomasochistă, care pare implicată în mod mai direct în crima în serie. Stimulii care provin din astfel de materiale, nu fac altceva decât să forțeze fanteziile deja prezente în mintea criminalului și să îi dea într-un anumit sens o justificare de a exista prin crimele pe care le face.

Un efect care este sigur legat de acest tip de pornografie (sadică) este acela de desensibilizare a criminalului pentru manifestarea durerilor și pentru viziunea suferinței victimelor reale.

Ferracuti vorbește despre efectul de sațietate pentru materialul pornografic, care îl face pe criminal să își piardă interesul cu timpul pentru un stimul de aceeași intensitate și să caute ceva care să îi dea stimuli mai puternici pentru a întări propriile fantezii.

Dimensiunea fantastică este un alt element fundamental al comportamentului criminal în serie și are o valență sexuală puternică. La majoritatea criminalilor în serie și în particular la cei sadici fanteziile sunt strîns legate de sex și de violență și reprezintă motorul crimei. Procesul e circular : fanteziile, care cu timpul sunt perfecționate din ce în ce mai mult, devin pline de detalii și pline de viață în mod extrem, ajută la trecerea la actul criminal și după fiecare crimă se adaugă noi elemente care măresc dimensiunea fantastică, în care se pot îngloba și amintiri ale crimelor precedente.

Crima imaginată de mintea criminalului în serie este diferită de crima normală. Criminalul în serie repetă de mai multe ori actul criminal în căutarea perfecțiunii care există în mintea lui. Experiența amintirilor este de importanță fundamentală pentru fiecare criminal în serie, deoarece alimentează fanteziile lui: astfel acesta are nevoie de trofee pe care le conservă după fiecare act criminal[1].

4. Modul de operare și alegerea victimelor

Manipulare, dominare, control – în opinia lui John Douglas (agent F.B.I.), acestea sunt cele trei cuvinte cheie pentru a înțelege modul de operare al unui criminal în serie. Ritualul crimei se repetă uneori chiar și pentru mulți ani. Aceste ritual este specificitatea criminalului în serie, ceea ce îi dăruiește plăcere, de aceea este tentat să îl prelungească cât mai mult.

Douglas vorbește în studiile sale de cercetare despre modul de operare sau așa-zisa "semnătură" a criminalului. Modul de operare este comportamentul achiziționat, adică modul în care criminalul execută crima. Semnătura reprezintă ceea ce subiectul trebuie să facă pentru a ajunge să marcheze într-un fel propriu crima. Rămâne constant în orice delict și nu se schimbă cu trecerea anilor. Investigatorii trebuie să fie foarte atenți și să se concentreze în special pe căutarea semnăturii. Dar nu trebuie uitat că unele delicte diferite din punct de vedere operațional pot fi marcate de aceeași semnătură.

În mediul de operare, ferocitatea și cruzimea sunt indicatorii cei mai semnificativi. Agenții F.B.I. atunci când vorbesc despre acest tip de crime se referă la fenomenul *overkilling*, care înseamnă excesul de crimă. Aici este vorba despre a găsi plăcerea în suferința altuia, prin intermediul "suplimentării cadavrelor".

[1] Ibidem.

Bruno aduce în discuție conceptul de necromanie, spunând că este o inversare a instinctului morfobiologic care este orientat către viață, încercând să scape de reprezentarea morții.

Toate acestea duc la ideea că organizarea, controlul și planificarea acompaniază comportamentul anumitor criminali în serie. În cazul investigațiilor pentru crimele în serie este cunoscut faptul că în absența unui motiv clar, indiciul care trebuie urmărit este victima; analizând victima cu atenție se poate ajunge la reconstruirea istoriei criminalului, viața lui și la final identitatea lui.

Victimele sunt persoane necunoscute întâlnite întâmplător sau chiar dacă s-au cunoscut cu criminalul, a fost ceva superficial. Uneori se poate întâmpla ca persoanele care ajung în raza vizuală a criminalului (vecini de casă, să fie înregistrați în mintea lui ca și pradă). Se pare că acești criminali în serie au un al șaselea simț, care îi avertizează asupra vulnerabilității victimelor.

Criminalul în serie poate fi surâzător, poate părea de încredere, de puține ori cineva își poate imagina că sub aspectul lui de persoană de încredere, liniștită, caldă, se ascunde o fiară plină de cruzime.

Odată sfîrșită această fază, criminalul în serie încearcă contactul fizic cu victima lui, prin strangulare, uzul de arme albe. Plăcerea sexuală nu corespunde cu penetrarea, este urmarea efectului excitant de a putea folosi corpul altui individ ca și un simplu lucru, aceasta făcându-i pe criminali să se simtă puternici. Ei provoacă suferință și teroare.

Gustavo Charmet, psihiatru, pentru a descrie dorința de control din partea criminalului în serie, vorbește despre un "control sadic și omnipotent prin intermediul căruia criminalul își aduce victima pînă la stadiul în care aceasta nu mai dă semne de viață". Psihiatrul explică că în momentul în care victima începe să vorbească despre sine însăși, exprimă durere, criminalul o reduce la tăcere, deoarece în schema psihică rigidă a criminalului, nu există spațiu pentru un raport afectiv.

Făcând excepție cazurile de canibalism, victima este ascunsă; aruncată în apă, arsă complet; dacă nu este făcută să dispară, este abandonată în poziția abuzului. De aici se poate deduce că asasinul în serie nu poate avea sentimente de părere de rău sau compasiune pentru victime, mai degrabă manifestă dispreț; degradează victima.

5. Psihodinamica criminalului în serie: o tentativă de interpretare

John Douglas a condus pentru cinci ani Behavioral Science Unit din Quantico (Virginia), centrul în care se cercetează criminalii violenți și în special criminalii în serie. El a fost celebrul investigator care a investigat cazurile cele mai deosebite din istoria recentă a criminalilor în serie. Câteva exemple în acest sens sunt: monstrul din Florența, Jeffrey Dahmer (canibalul din Milwaukee), necrofilul Edmund Kemper, Ted Bundy.

Jeffrey Dahmer (canibalul din Milwaukee)
Sursa: http://murderpedia.org/male.D/d/dahmer-jeffrey-photos-5.htm

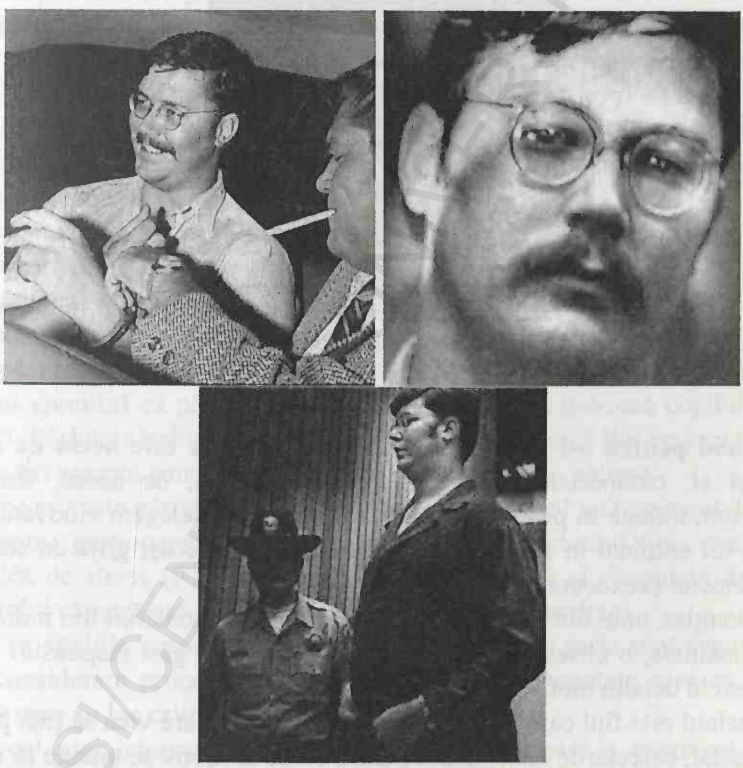

Necrofilul Edmund Emil KEMPER III
Sursa: http://murderpedia.org/male.K/k/kemper-edmund-photos.htm

BCU IASI/CEF

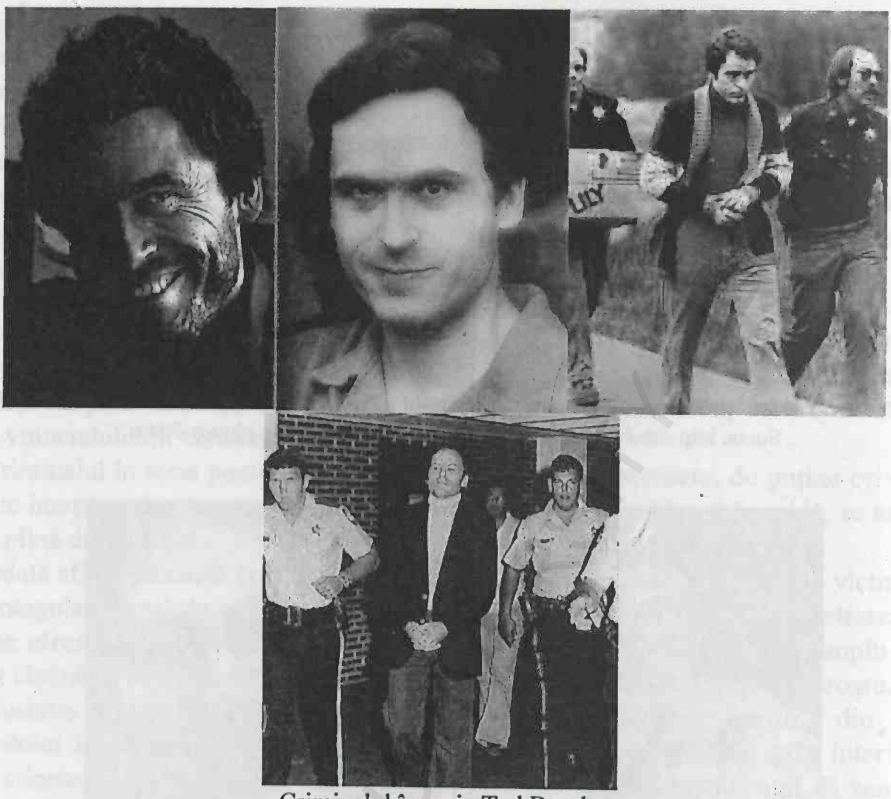

Criminalul în serie Ted Bundy
Sursa: http://murderpedia.org/male.B/b1/bundy-ted-photos-6.htm

Unicul mod pentru a-i prinde pe criminalii în serie este acela de a învăţa să gândim ca şi ei; comportamentul reflectă personalitatea, de aceea, dacă vrem să înţelegem artistul, trebuie să privim tabloul; dacă vrem să înţelegem vinovatul, trebuie să privim crima; un criminal în serie îşi planifică crima cu aceeaşi grijă cu care un pictor elaborează subiectul şi executarea unei pânze[1].

Astfel, Douglas, unul din cercetătorii fenomenului, a reconstruit din indicii o faţă, un nume, o personalitate, o obsesie; nu există un alt mod de a găsi răspunsuri la întrebări, dacă nu studiem în detaliu motivaţia şi circumstanţele.

Când asasinul este fiul care vrea moştenirea, asociatul care vrea să ţină pentru el toţi banii, soţul înşelat, cercetările sunt simple pentru că de la motiv se ajunge la vinovat. Dar în cazul criminalilor în serie, de obicei aceştia nu au interese economice, nu îşi cunosc victimele.

Arma crimei la aceşti criminali în serie, în opinia lui Douglas, nu este cuţitul, pistolul, este mintea. Şi acolo trebuie explorat pentru reuşita capturării. Este de aceea necesară analiza psihologică pentru identificarea unui criminal în serie; este nevoie să înţelegem care sunt gusturile lor, tabieturile, fanteziile; să înţelegem motivele cele mai

[1] Douglas, J., Mindhunter, CDE Stampa, Milano 1997.

ascunse şi fantasmele care de obicei se traduc într-un ritual elaborat în momentul execuţiei delictului sau imediat după aceea. Importanţă are rolul fanteziei; sunt diferite trepte în fantezia unui criminal în serie, în general este pornografia sau jocurile crude cu animalele.

Acest mod de a intra în mintea criminalilor în serie pentru a-i captura este valabil în special la criminalii organizaţi, care dau atenţie deosebită fiecărui detaliu al crimei.

6. Victimologie – părinţii criminalilor în serie şi ai victimelor şi reacţiile comunităţii

A fi părintele unui criminal în serie este o experienţă traumatică, care nu este similară cu niciun fel de experienţă. Mărturia lui Lionel Dahmer, tatăl monstrului din Milwaukee ne ajută să înţelegem această situaţie particulară.

"Dacă poliţia mi-ar fi spus că fiul meu este mort, că a fost atras într-un apartament, drogat, apoi ucis, l-aş fi plâns ca orice părinte. Să auzi însă că propriul fiu este cel care a asasinat pe alţii este mai dureros decât orice altceva. Nu mi-aş fi imaginat niciodată că băiatul care stătea lângă mine privindu-mă cum lucrez, va deveni într-o zi un criminal".

Un părinte care descoperă că fiul sau fiica lui este un criminal în serie traversează nişte faze emotive bine definite[1]:

- nu crede ce s-a întâmplat şi **neagă evenimentul**. Este predominant mecanismul de apărare al negaţiei.
- **acceptarea evenimentului** şi transferul responsabilităţii către alţii. Prezent mecanismul transferului.
- **acceptarea responsabilităţii** fiului şi transferul către ei înşişi ca părinţi.
- **sensul eşecului** ca părinte pentru că nu a reuşit să îndrume copilul pe un drum corect. Părintele trebuie să înveţe să trăiască cu ideea că fiul este un monstru şi de multe ori această situaţie este de nesuportat pentru un părinte.

În ceea ce priveşte părinţii şi rudelor victimelor, ar fi util un tratament de specialitate psihologic pentru gestionarea durerii, deoarece apare simptomul tipic pentru tulburare post traumatică de stress (PTSD) cu dezvoltarea anxietăţii şi simptome disociative, ca urmare a faptului că retrăiesc continuu moartea unei persoane dragi.

În timp ce studiile asupra personalităţii criminalilor în serie sunt foarte multe, cele care iau în considerare procesele psihologice şi comportamentale care se petrec într-o comunitate în care au loc crimele, sunt foarte rare.

Studiul cel mai interesant este cel al lui Norvell, care a examinat răspunsurile emoţionale în cazul unor crime în serie petrecute în oraşul Gainesville, în Florida. Examinarea se concentrează pe schimbările factorilor psihologici în comunitate, analiza evidenţiind apariţia unei stări depresive majore la grupul testat. Situaţia depresivă duce la alegerea unor strategii de adaptare, care duc la evitare şi pasivitate.

În anumite circumstanţe în care asasinul nu este capturat, apar emoţii ca şi frica, anxietatea, panica.

[1] Valentina Leliana Pârvulescu, Tudorel Butoi, Cristian-Eduard Ştefan, op.cit.

7. "Serial killer" şi mass media

Interesul generalizat pentru acest fenomen a incitat mass media să se ocupe de argumentul criminalilor în serie. Astfel a ajuns un fel de dorinţă a acestor criminali de a ajunge în ziare sau în televiziune pentru a deveni faimoşi.

Pentru a-şi satisface setea de glorie, recurg la acte criminale. Când apare un astfel de caz pe ecranul televizorului sau în ziare, mai întâi apar reacţii emotive, compasiune, sentimente de solidaritate care toate sunt în favoarea victimei. Apoi criminalul devine cel spre care oamenii îşi îndreaptă atenţia.

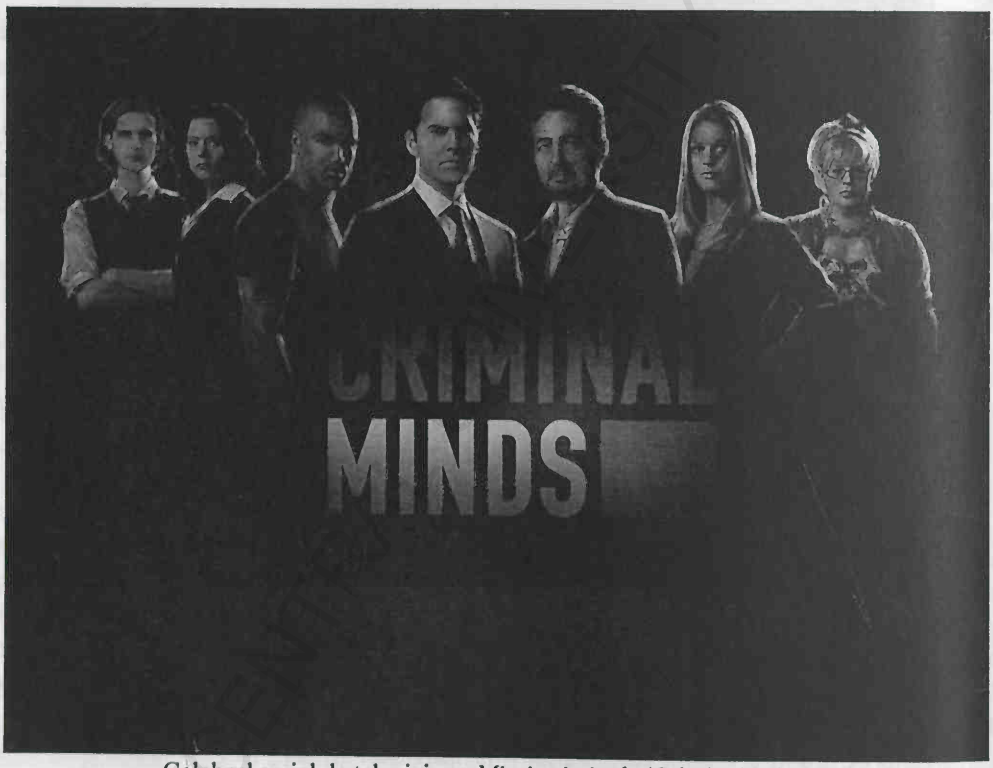

Celebrul serial de televiziune *Minţi criminale* (Criminal Minds)
Sursa: http://lisaunger.com/2013/11/criminal-minds-cbs/

Astfel istoria de viaţă a criminalului, personalitatea, problemele lui devin subiecte majore de discuţie. Şi poate apărea fenomenul în care criminalul nu mai este privit ca un monstru care a făcut crimele, ci ca un individ care suferă în închisoare.

Un alt argument important legat de criminalii în serie este cel legat de Internet. Este utilizat de cei care comit crimele în serie şi de pedofili. Este posibil ca în viitor, datorită extinderii enorme a reţelelor de internet, criminalii în serie să recurgă la acest instrument pentru a-şi alege victimele. Având probleme în comunicarea cu femeile, pentru un criminal în serie este foarte uşor să folosească internetul în condiţie de anonimat, fiind

instrumentul ideal pentru acesta. Un caz de pedofilie şi crime în serie implicând şi internetul a fost descoperit recent în Italia şi Rusia.

8. Tehnici de investigare pentru crimele în serie

În cadrul investigării unui caz de crimă, pentru descoperirea vinovatului este necesar să existe măcar unul din următorii factori:

a) o mărturisire,

b) un martor,

c) o probă.

Pentru a căuta martori şi probe, pentru echipa de investigare este important să observe şi caracteristicile victimei şi să analizeze scena crimei. În cazul crimelor în serie investigaţia devine mai dificilă şi profilul psihologic al criminalului devine unul dintre cele mai importante laturi de studiat.

Majoritatea crimelor se comit dintr-un motiv pe care l-am putea denumi "clasic" (gelozie, răzbunare, interese economice). În cazul crimelor în serie ne găsim în faţa unui tip de motivaţie internă la cel care ucide, o plăcere psihologică care nu îşi poate găsi corespondentul în lucruri materiale. De aceea este necesară implicarea unor tehnici de investigare speciale.

Este necesară o examinare minuţioasă a scenei. Probabil tehnicile care ar da un rezultat optim ar fi "profilul psihologic" şi "profilul geografic".

Un caz de crimă în serie prezintă probleme diferite faţă de cazurile tradiţionale de crimă. Una dintre problemele principale priveşte o corectă evaluare a aşa-zisei "reciprocitate letală" (sau interrelaţie), adică încadrarea în semnificaţia reală, justă a fiecărui element izolat de la locul faptei, mişcarea asasinului şi a victimei, ce ar fi putut lega victima de asasin, motivul pentru care criminalul în serie a ucis acea persoană etc.

Investigarea într-un caz de crime în serie începe în momentul în care se identifică o serie de crime corelate între ele. Identificarea crimelor are loc în momentul în care se verifică măcar una din următoarelor situaţii[1]:

- investigarea asupra crimelor în serie poate începe ca şi o extensie a investigării unei singure crime, când a doua crimă sau o serie de crime sunt legate de crima de la care s-a pornit. Legătura se face prin similitudini între victime, scena crimei, modul de operare;
- un organism diferit de cel care efectuează controlul (de exemplu, mijloacele de informare) poate duce la suspiciunea că diferitele victime au fost ucise de aceeaşi persoană, creând un fel de presiune asupra poliţiei, care este constrânsă să ia în considerare ipotezele;
- descoperirea unui caz de crime în serie de obicei are loc întâmplător, când cineva este descoperit pentru o infracţiune simplă şi se descoperă că de fapt este vorba despre crime multiple.
- uneori însuşi asasinul este cel care avertizează într-un mod anonim poliţia despre crimele pe care le-a făcut, în timp ce investigaţia se derulează pentru o singură crimă.

[1] Ablow, K., Patologia di un delitto, trad. it. Bruno F., Rizzoli, Milano, 1999.

În oricare mod, investigarea unui caz de crime în serie, se loveşte de alte numeroase probleme, agravate de necesitatea de colaborare între agenţii de control. Problema majoră este "orbirea colaborării", adică incapacitatea de a individualiza existenţa unui proiect strategic şi executiv în cât mai multe cazuri de crime şi lipsa unei comunicări corecte între diferitele agenţii de control.

Este necesar să se identifice imediat patternul de execuţie al asasinului încă din primele momente, pentru că fiind în faza de început, deci în faza de experimentare, poate să comită foarte uşor greşeli şi să lase indicii la locul crimei.

9. Aplicarea profilului psihologic în investigarea crimelor în serie

Profilul psihologic poate fi definit ca elaborarea principalelor caracteristici comportamentale şi de personalitate ale unui individ, care se obţin din analiza crimelor pe care le-a comis individul respectiv[1].

R.H.Holmes preferă să îl numească profilul socio-psihologic, dat fiind că nu se limitează doar la a ipoteza caracterul personalităţii, ci trebuie să includă şi informaţii socio-demografice ca şi vârsta, sexul, rasa, ocupaţia, instruirea şi alţi factori similari[2].

Construirea unui profil se bazează pe faptul că o interpretare corectă a scenei delictului poate indica tipul de personalitate a individului care a comis crima.

Profilul psihologic a apărut în Statele Unite în anii '60 şi în anii care au urmat a fost dezvoltat şi perfecţionat de F.B.I., iar acum este folosit în mod curent în cazul crimelor violente în care tehnicile de investigare tradiţionale nu sunt eficiente. Aşa cum susţine John Douglas, agent special al F.B.I. şi expert în profilul psihologic, nu este vorba nici de magie, nici de telepatie, ci doar de o tehnică în care se aplică modelele comportamentale în analiza delictelor, observând foarte atent scena crimei, raporturile poliţiei, declaraţiile martorilor şi rezultatele autopsiei.

Crima în care există o motivaţie sexuală este una dintre cele mai dificile crime de rezolvat, dat fiind că în acest caz, tipul de relaţie între asasin şi victimă, îngreunează investigaţia prin metode tradiţionale.

Pentru a creiona un profil psiho-comportamental eficient, este indispensabil de luat în considerare câteva elemente specifice ale crimelor în serie, în mod special ale crimelor cu conotaţie sexuală. Aceste elemente ar fi[3]:

- evaluarea victimei; studierea tipologiei victimei şi modalităţile de a intra în contact cu această tipologie.
- individualizarea locului şi pregătirii crimei; a se defini dacă locul în care s-a găsit cadavrul este acelaşi cu locul în care victima a fost ucisă;
- obiectul cu care s-a ucis; evaluarea tipului de armă şi legatura cu motivul pentru care asasinul a folosit această armă;
- ce s-a întâmplat cu arma; dacă arma a fost adusă la locul crimei (organizat), dacă era deja acolo şi a fost luată (semiorganizat) sau lăsată la locul crimei (dezorganizat).

---

[1] Valentina Leliana Pârvulescu, Tudorel Butoi, Cristian-Eduard Ştefan, op.cit.
[2] Holmes, R., De Burger, J., Serial Murder, Sage, Newbury Park, 1988.
[3] Valentina Leliana Pârvulescu, Tudorel Butoi, Cristian-Eduard Ştefan, op.cit.

- evaluarea agresiunii; verificarea atacului asupra victimei, leziunile de pe corpul victimei, dacă aceste leziuni au fost făcute înainte, în timpul sau după moartea victimei. Rănile de pe față și ochi pot de exemplu să indice că victima și asasinul se cunoșteau și aceasta este o tentativă de a depersonaliza victima.
- activitatea asupra victimei; verificarea: eventualele semne asupra victimei, ca și mușcături, acte de vampoirism sau de canibalism și clasificarea lor ca și " staging", adică punerea în scenă, acte sadice, acte simbolice etc.;
- dacă pe victimă sunt semne de tortură, de constrângere, dominare, posesiune, sadism.
- cum este găsit corpul victimei. Dacă cadavrul se găsește într-un loc deschis sau izolat. Se ține seama de faptul că asasinul s-ar putea întoarce și de aceea este bine să se supravegheze zona.

Este important să se țină seama întotdeauna că profilul psihologic este probabilistic și nu are o certitudine totală. După datele F.B.I.,

a) în 72% din cazuri, profilul a inițiat cercetările.

b) în 20% din cazuri, a fost util pentru a crea o listă de suspecți.

c) în 17% din cazuri, a contribuit în mod direct la capturarea criminalilor.

Holmes prezintă câteva caracteristici ale profilului psihologic:

- scena crimei reflectă personalitatea autorului. Analiza acesteia ne permite formarea unei imagini mentale a personalității criminalului.
- "semnătura" rămâne mereu aceeași. Chiar dacă modul de operare se schimbă, semnătura rămâne mereu aceeași și reprezintă elementul simbolic cel mai important al criminalului.

Pentru a investiga o crimă în serie, potrivit experților F.B.I., echipa de investigare ar trebui să cuprindă investigatori cu experiență în materia criminalității, funcționari medico-legali experți, psihologi experți în știința comportamentului criminal, funcționari specializați în examinarea scenei crimei. Bineînțeles că acestor experți li se pot adăuga și alții care completează investigația.

Secțiunea a VI-a
Cazuistica internă în materia crimelor și criminalilor în serie

1. Cazul S.D.

1.1. Arestarea, faptele

Cazul se naște la Alexandria, în seara de 16 noiembrie 1994; agricultorul din Alexandria este arestat la marginea orașului, după ce o prostituată este văzută alergând și cerând ajutor. O patrulă a poliției îl arestează pe S.D. și la percheziția mașinii acestuia este găsit un pistol de jucărie.

Femeia a povestit cum a fost supusă în locuința acestuia raporturilor violente, jocurilor erotice. Peste tot în casă erau fotografii porno. Ea a încercat să fugă fără să reușească. În momentul în care femeia a refuzat să se lase fotografiată în diferite poziții

porno, criminalul s-a înfuriat şi a început să o lovească. La un moment dat femeia a reuşit să fugă şi a avut noroc să întâlnească patrula de poliţie.

După declaraţia femeii s-a trecut la percheziţia casei lui S.D. de unde poliţiştii au luat o cantitate imensă de material pornografic, reviste, fotografii, casete.

Dar ceea ce s-a găsit au fost documentele a două femei, care erau date dispărute, una de 25 de ani şi alta de 29 de ani, prima cu un an înainte, iar cea de-a doua în acelaşi an.

A fost condamnat la 3 ani de închisoare pentru violenţă sexuală, în timp ce la spitalul din Alexandria, tatăl lui murea din cauza unui cancer pulmonar. Mama lui l-a anunţat în închisoare despre moartea tatălui.

Cercetările au continuat şi au fost găsite scrisori către partenere de jocuri erotice.

La 3 iulie 1995, la Alexandria, la distanţă mică de casa lui S.D., un agricultor găseşte într-o fosă neutilizată de ceva timp, un sac care conţinea un cadavru, uman. Crima aparţinea lui S.D., care este transferat în penitenciarul de maximă securitate Rahova. În 12 noiembrie 1995, este descoperit un al doilea cadavru. Pe 1 decembrie 1995 este descoperit un al treilea cadavru, şi acesta ca şi celelalte învelite în folie transparentă.

Începe interogatoriul. Criminalul neagă că ar fi cauzat moartea femeilor, dar are flash de memorie despre cum a scăpat de cadavre. El spune că este ca o amintire despre un vis.

19 iulie-23 august 1996. Criminalul mărturiseşte patru crime. El dă detalii despre cum a secţionat cadavrele. Chiar îşi aminteşte că a vomitat odată în timp ce secţiona unul din cadavre, din cauza cantităţii mari de sânge. Susţine că nu are decât frânturi de amintiri.

În 5 noiembrie 1996 este condamnat pentru uciderea a 5 femei, iar în 6 octombrie 1997 apare în faţa judecătorului.

1.2. Istoria vieţii autorului

Datele despre viaţa lui provin din interogatoriile luate în penitenciar, în timpul detenţiei.

Anamneza familiară. Tatăl a murit la 17 noiembrie 1994, de cancer pulmonar la 72 de ani, la două zile după arestul fiului. Criminalul îşi aminteşte că a suferit mult din cauza bolii tatălui, între ei doi fiind un raport de prietenie, se înţelegeau foarte bine, în special atunci când lucrau pământul. Mama trăieşte, suferă de artroză, trăieşte cu o soră. S.D. spune că a trăit într-un mediu prea protectiv, era tot timpul controlat şi observat de către părinţi. De aceea le ascundea foarte multe activităţi ale lui.

Anamneza personală. S-a născut în Alexandria la 2-10-1960, primii patru ani din viaţă i-a petrecut la bunici la ţară. Provine dintr-o familie de oameni care munceau pământul.

Copilăria. La 4-5 ani a fost dat la grădiniţă, deoarece mama avea probleme cu o altă sarcină (pe care a pierdut-o ulterior). Între clasa a doua şi a treia primară, are un accident cu o maşină agricolă, cade şi se loveşte la cap. A fost trimis de părinţi pentru o perioadă într-o mănăstire ca să se liniştească, moment în care a început să se închidă în el şi să aibă încredere doar în el însuşi.

Ar putea fi numită o familie problematică – lipsa continuității în rolurile din interiorul familiei. După ce se întoarce de la mănăstire își continuă școala dar o întrerupe din nou din cauza unui accident de circulație.

Accidentul de circulație. Pe 21 noiembrie 1976, în urma unui accident de circulație cu motocicleta, suferă o fractură frontală și un traumatism grav cranian. După o lună suportă o operație plastică asupra părții inferioare a cutiei craniene și de reconstrucție a marginii orbitare. Consecințele au fost grave, adică leziuni bilaterale a lobilor frontali și ale circuitelor nervoase legate la sistemul limbic. Gravele tulburări neurologice, după cum povestește a dus la schimbări majore în viața lui, în sfera sexuală, în comportamente, în raporturile cu alte persoane.

A fost nevoit să întrerupă școala datorită deselor crize de epilepsie apărute după accident.

Arestări precedente. Între 1978 și 1979 a fost arestat pentru simularea unei răpiri, creând situația propriei răpiri apoi a cerut recompensă, altă dată a luat o fată la o petrecere spunându-i că are în buzunar un pistol iar în martie 1983 ucide o femeie într-un accident de circulație.

Relaționarea. Admite că până la accidentul de circulație avea mulți prieteni, nu avea dificultăți de relaționare.

Sexualitatea. "Sexualitatea mea este un pic complicată", spune el. La 12 ani a avut primul raport sexual cu o femeie de 24-25 de ani căsătorită. Apoi a început să facă poze nude femeilor, mama lui a găsit aceste poze în casă și a făcut scandal, dar a trecut. Spune că după raportul sexual se simțea ca un Dumnezeu.

Experiențele de sex extrem au început în 1993, după ce a început să citească anumite cărți. Începe să simtă plăcere prin provocarea durerii. A avut o relație mai lungă cu o fată din orașul lui, pe care a iubit-o foarte mult. La un moment dat fata s-a îmbolnăvit și părinții lui i-au interzis să o mai vadă. A suferit foarte mult și de atunci nu a mai găsit satisfacție în nici un raport sexual, și majoritatea raporturilor au fost foarte scurte.

Fantezia. Fanteziile lui au fost intense, erau mereu în imaginația lui și le transforma în realitate. În momentul în care deveneau realitate nu îl mai excitau.

1.3. Probe prelevate din casa criminalului

În timpul percheziției au fost prelevate materiale care au fost puse sub sechestru : două pistoale de jucărie, lenjerie intimă de femeie, genți de femei, documentele a cinci femei. Au mai fost găsite 150 de albume foto, cam 7000 de fotografii, negative care nu fuseseră lucrate, câteva zeci de casete porno, o perucă blondă, niște cutii cu păr pubian, reviste, romane, enciclopedii de medicină, atlas de anatomie.

În data de 25 septembrie 1996, S.D. scrie în penitenciar, la cererea psihologului, cum se vede el: "elegant, rafinat, rasat. Totul este în regulă cu el, are câteva mici perversiuni, îi plac femeile naturale, în fustă scurtă fără ciorapi și depilate. În special în zona pubiană, pentru că îi place să simtă pielea moale în acea regiune". Acest profil corespunde cu cel realizat de psihologul închisorii.

El spune că ar fi dorit să se facă fotograf, admite că făcea poze pentru plăcerea lui și atunci când le făcea simțea că îl ajuta să creeze un climat de apropiere și de complicitate.

De asemenea fotografiile îl ajutau să își amintească și să își creeze fantezii despre actele comise.

1.4. Examenul psihologic

Rezultatele testelor efectuate asupra criminalului sunt[1]:

- scala de inteligență Wais, Q.I. = 114.
- testul Rorschach – arată o afectivitate patologică, flexibilitate scăzută, nu are mecanisme de hipercontrol rigid.
- M.M.P.I.;
- profilul demonstrează o preocupare a criminalului de a furniza o imagine a sa convențională.

Testele arată că este bine dotat din punct de vedere intelectual, nu are defecte de memorie, nu este o persoană anxioasă și nici depresivă. Este un individ suspicios și precaut. Reiese o anumită agresivitate, nevoia de a ține totul sub control (elementul tipic al criminalului în serie) și incapacitatea de a-și arăta emoțiile.

Reiese din analiza psihologică a criminalului în încercarea de a înțelege de ce a ucis patru femei, că este un învins în raport cu femeile și pentru asta sunt responsabile chiar femeile. Faptul că nu își aminteşte crimele se poate datora mecanismului prin care conștientul șterge întâmplările urâte sau de nesuportat.

Elementele psihologice importante:

Abandonul, care nu semnifică doar solitudine, ci și tendința compulsivă a unei forme de înlocuire a acestei solitudini.

Golul, care este negarea sentimentului. Criminalul asociază tristețea cu solitudinea și răceala. Lipsa totală de sentimente coincide cu solitudinea pentru el. " am simțit adevărata solitudine", afirmă de mai multe ori acesta.

Psihologii care l-au investigat afirmă că s-a prezentat la toate întâlnirile astfel: lucid, conștient, perfect orientat în timp și spațiu. A fost complet aderent la realitatea procesurală, atent, precis, o răceală constantă. S-a constatat că S.D. nu suferea de nicio boală care să îi afecteze discernământul parțial sau total.

2. Cazul Sârcă Ion

Este un tip de criminal organizat, adică are discursul convingător, atrage victimele în locuri izolate, imobilizare sprijinită de acte pregătitoare (procurarea de băuturi și pregătirea bucătilor de sfoară), instinctualitate sexuală de tip pederast, raptus violent de tip epileptoid (sugrumare), repetabilitatea modului de operare (expresie a fixării comportamentelor pozitive încununate de succes).

Selecționarea acestui caz nu este deloc întâmplătoare. Este semnificativ pentru începuturile preocupărilor orientate predilect în direcția identificării criminalilor în serie.

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.

"Modus operandi" realizat de marele criminalist român dr. Ţurai, în afacerea Sârcă, nu era nimic altceva decât o încercare de intepretare a câmpului faptei în direcţia indentificării amprentei psihocomportamentale, în fond a realizării unui profiling apt să conducă la identificarea criminalului în serie.

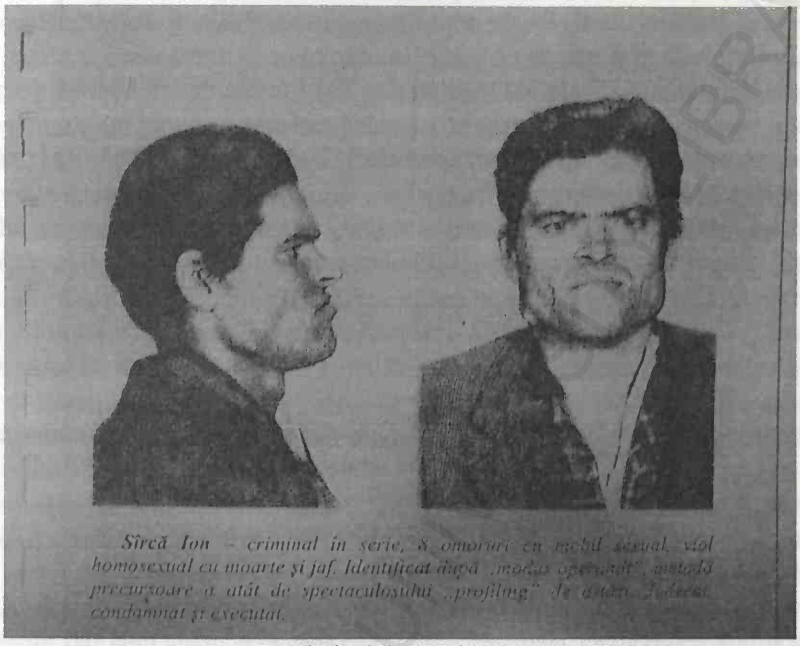

Sîrcă Ion – criminal în serie, 8 omoruri cu motiv sexual, viol homosexual cu moarte şi jaf. Identificat după „modus operandi", metodă precursoare a atât de spectaculosului „profiling" de astăzi. Judecat, condamnat şi executat.

Criminalul în serie Sârcă Ion

2.1. Arestarea şi faptele[1]

La 16 septembrie 1939, Sârcă Ion, de 28 de ani, muncitor necalificat, fiul lui Alexandru şi Ana, originar din com. Văcău, jud. Sălaj, a fost arestat ca autor al tâlhăriei săvârşite cu câteva zile mai înainte asupra tânărului D.G. de 18 ani, căruia, prin violenţă, i-a furat îmbrăcămintea, ceasul şi banii.

Din cercetările şi ancheta ce s-au efectuat la acea dată, a reieşit că Sârcă Ion îl întâlnise pe tânărul D.G. pe calea Văcăreşti şi, intrând în vorbă cu el, a aflat că tânărul nu are servici şi este în căutare de lucru.

Sârcă îi spune că ar avea pentru el un post foarte bun la o fermă din jurul Capitalei, unde în afară de un salariu mare, va avea hrană şi locuinţă.

Se poate constata că din modul în care Sârcă descrisese perspectivele acestui post, îl determină pe tânărul în căutare de muncă, să fie de acord, ba chiar recunoscător întâmplării de a-l fi cunoscut pe Sârcă.

[1] Tudorel Butoi, Criminali în serie, Editura Phobos, Bucureşti, 2003, pp. 84-90.

Acesta îi spune că postul trebuie ocupat imediat, fiindcă ar putea fi şi alţi amatori şi cum el însăşi are anumite treburi la ferma indicată, ar fi bine să meargă împreună chiar în după-amiaza acelei zile.

Tânărul a fost de acord şi a plecat cu Sârcă spre Balta Albă, în apropierea căreia, spune Sârcă, se găseşte ferma în cauză.

La periferia Bucureştiului, Sârcă intră într-o cârciumă, de unde cumpără o sticla cu secărică, mezeluri, brânză şi pâine.

Au plecat spre comuna Balta Albă şi pentru a scurta din drum, Sârcă îi propune să o ia de-a dreptul peste câmp, prin porumbişte, fiindcă astfel vor ajunge mai repede.

Tânărul acceptă şi în apropierea comunei Balta Albă, Sârcă i-a cerut să se odihnească şi să mănânce ceva.

După ce au mâncat şi au băut, Sârcă a scos o bucată de sfoară, pe care o face laţ şi sub formă de glumă leagă mâinile tânărului la spate, apoi începe să-l lovească şi să-l ameninţe cu moartea, luându-i ceasul.

Sub teroarea acestor ameninţări, îl dezbracă de pantaloni şi încălţăminte, apoi cu o altă bucată de sfoară, îl leagă de picioare, îi dezleagă mâinile, îi scoate cămaşa, după care îl leagă din nou, lăsând victima numai în chiloţi.

După ce înfăşoară cu rabdare, în haina furată, pantalonii, pantofii şi cămaşa victimei, având grijă să cerceteze buzunarele, scoate obiectele, banii şi pleacă, spunându-i tânărului să nu anunţe poliţia.

A doua zi, D.G. a fost descoperit în porumbişte, de locuitorii din Balta Albă, care au anunţat postul de jandarmi.

D.G. nu este singura victimă a lui Sârcă, existând mai multe informaţii la postul de poliţie din comuna respectivă.

După două zile Sârcă a fost arestat şi a recunoscut a fi autorul a 6 tâlhării săvârşite în condiţii similare asupra unor tineri, pe care i-a ademenit cu aceleaşi promisiuni de a-i conduce şi angaja cu un salariu mare la o fermă din jurul Capitalei.

El a mai recunoscut că în împrejurimile oraşului Arad, cu 4 ani în urmă înainte săvârşise, de asemenea, 6 astfel de tâlhării, pentru care a fost condamnat la 2 ani de închisoare, pe care a ispăşit-o în penitenciarul Arad.

Informaţiile cerute au confirmat cu totul spusele tâlharului. Cercetările odată încheiate, Sârcă a fost înaintat penitenciarului Ilfov şi depus în penitenciarul Văcăreşti.

2.2. Modul de operare

Intră în vorbă cu tineri în căutare de lucru, cărora le propune angajamente avantajoase, la anumite ferme din jurul Capitalei şi sub pretextul că-i conduce la aceste ferme, pleacă cu ei pe câmp, unde în locuri propice îi leagă de mâini şi de picioare, jefuindu-i de îmbrăcăminte şi bani, lăsând victimele goale şi legate.

Când pleacă cu victimele, cumpără băuturi tari şi mâncare.

A săvârşit 6 asemenea tâlhării în jurul Capitalei şi în alte 6 în jurul oraşului Arad, pentru care fapte a fost condamnat în anul 1936 la 2 ani de închisoare, pe care a ispăşit-o în penitenciarul Arad.

Sârcă a fost condamnat pentru tâlhăriile săvârşite în jurul Capitalei, la 5 ani de închisoare.

El îşi ispăşea pedeapsa, când între 16 aprilie si 17 august 1943, Legiunea Jandarmeriei Ilfov, Legiunea Jandarmeriei Bucureşti şi prefectura Poliţiei, au descoperit pe câmp, în apropierea comunelor suburbane Şerban Vodă, Fundeni, Pipera, Cătelu, Băneasa şi Balta Albă: 8 cadavre aparţinând unor tineri găsiţi dezbrăcaţi, cu mâinile şi picioarele legate şi prezentând în jurul gâtului, urme de strangulare.

Constatările făcute de Serviciul Poliţiei, la locul sinistrelor fapte, au dus la concluzia că toate aceste asasinate erau opera unuia şi aceluiaşi autor.

Toate cele 8 victime fuseseră găsite pe câmp, în apropierea comunelor suburbane.

Cadavrele erau dezbrăcate. Mâinile victimelor, în şase din cazuri erau legate identic. Asasinul făcea mai întâi un laţ, în care cuprindea mâinile victimelor, strângându-le puternic, apoi apuca cele două capete ale legăturii şi după ce le petrecea încă o dată în jurul mâinilor, forma un nod dublu în partea opusă laţului.

S-a constatat că, în cursul lunii august, la asasinarea tânarului Rusu Ioan, al cărui cadavru a fost găsit în apropierea comunei Şerban Voda, precum şi la asasinatele tinerilor Gheorghe si Vasile Kiş, ale căror cadavre au fost găsite în apropierea Gării Cătelu, asasinul legase mâinile victimelor cu bucăţi dintr-o frânghie de cânepă îmbâcsită cu catran.

Examinându-se cele trei legături, s-a stabilit în mod hotărât după grosimea, răsucirea, calitatea cânepii şi îmbâcsirea cu catran, că ele fuseseră tăiate din una şi aceeaşi frânghie.

În alte patru cazuri, victimele fuseseră legate cu bucăţi de sfoară mai subţire, care aveau lungimi diferite, dar erau identice în ceea ce priveşte grosimea, calitatea cânepii şi uzura.

Într-un singur caz, şi anume, la asasinarea tânărului Constantin Pârvu, al cărui cadavru fusese găsit în apropierea comunei Pipera, asasinul legase mâinile victimei cu o bucată de şnur negru.

Tot cu ocazia cercetărilor întreprinse, organele de cercetare au găsit aproape de cadavrele victimelor asasinate lângă Gara Cătelu, comuna Pipera şi Şerban Voda, 4 sticle goale care, fiind examinate, s-a stabilit că conţinuseră băuturi alcoolice.

Din poziţia în care fuseseră găsite cadavrele tinerilor Rusu Ioan şi Kiş Vasile, reieşea că asasinul săvârşise acte de pederastie asupra victimelor.

Toate cele 8 cadavre descoperite în apropierea comunelor suburbane mai sus-indicate, prezentau în jurul gâtului, urme de strangulare. Aceste urme indicau în toate cazurile că victimele fuseseră strangulate cu mâna, în timp ce asasinul se afla în spatele lor, fiindcă în partea din faţă a gâtului era vizibilă imprimarea unghiilor de la degetele arătător, mijlociu şi inelar ale asasinului, pe când spre ceafă nu se găsea decât imprimarea degetelor mari.

În toate cazurile, asasinul strangulase victimele întrebuinţând amândouă mâinile.

Autopsia medico-legală a stabilit că victimele fuseseră ucise prin strangulare şi, în toate cazurile, asasinul folosise amândouă mâinile.

Autopsia medico-legală mai stabilise că asasinul practicase acte de pederastie asupra celor 8 victime.

Din cercetările de mai sus, coroborate şi cu expertiza facută de Serviciul Poliţiei Tehnice, reieşea că o serie de urme digitale, relevate de pe sticla găsită langă cadavrul descoperit în apropierea Gării Cățelu, erau perfect identice cu anumite urme digitale relevate şi de pe o altă sticlă ce se găsise langă cadavrul victimei ucise la Pipera şi se ajunge la concluzia hotărâtă că toate cele 8 victime erau opera unuia şi aceluiaşi autor.

În afară de aceste urme digitale şi cele câteva bucăţi de frânghie şi sfoară ce serviseră la legarea victimelor, nici un alt indiciu şi nici o altă imprejurare fericită nu aveau să contribuie la descoperirea acestui feroce asasin.

Investigaţiile poliţieneşti pe teren, cercetările poliţiei judiciare şi ale intrucţiei au ramas fară nici un rezultat.

În această situaţie, un comisar din Serviciul Poliţiei Ştiinţifice, care luase parte la investigările pe teren, privind constatarea celor opt asasinate şi care era însărcinat cu organizarea primelor cartoteci modus-operandi în Prefectura Poliţiei, clasificând, dupa modul caracteristic în care autorii operaseră, dosarele tuturor tâlharilor şi asasinilor ce activaseră în ultimii 15 ani, a făcut o verificare amănunţită a fişelor de cartotecă în care aceştia erau înregistraţi.

După ce a consultat fişele asasinilor, clasificate după modul caracteristic în care operează, a început verificarea fişelor tâlharilor care, la rândul lor, erau clasificaţi dupa modul cum săvârşiseră faptele.

Astfel a ajuns la fişa lui Sârcă Ion, la care modul de operare a tâlhăriilor efectuate erau identice.

Ducerea victimelor pe câmp, legarea lor, dezbrăcarea de haine, au întărit convingerea comisarului anchetator că, cele opt asasinate nu pot fi decât opera tâlharului Sârcă Ion, al cărui mod de a opera înregistrat în anul 1939, era identic cu modul de a opera practicat în cele 8 asasinate recente.

Dosarul de cazier al tâlharului a fost scos imediat şi în el s-a găsit foaia personală conţinând impresiunile digitale ce fuseseră luate cu ocazia cercetării tâlhăriilor trecute.

O comparare între aceste impresiuni şi urmele digitale găsite pe cele două sticle la recentele asasinate, confirmă constatarea făcută în cartotecile modus-operandi, fiindcă într-adevăr urmele găsite pe sticlele descoperite în apropierea cadavrelor şi care reprezentau un deget arătător şi mijlociu de la o mână dreapta erau identice cu impresiunile degetului arătător şi mijlociu de la mâna dreaptă a tâlharului Sârcă Ion.

Autorul celor opt asasinate fusese identificat, el nu era altul decât Sârcă Ion,

La câteva zile de la această constatare, asasinul a fost prins, făcând mărturisiri complete asupra modului cum săvârşise cele opt asasinate.

După săvârşirea tâlhăriilor din 1939 a stat în închisoare 2 ani, fiind trimis după aceea pe front pentru reabilitare. Dezertor din armată, revine în luna ianuarie 1943, în Bucureşti, unde, neavând ocupaţie şi nici acte, a fost atras în cercul unor bătrâni pervertiţi sexual care îl plăteau pentru a le satisface plăcerile.

Astfel, el s-a pervertit, devenind un pederast activ şi, când a început în luna aprilie activitatea lui de tâlhar, în afară de jefuirea victimelor, simţea o dorinţă intensă de a profita de aceste victime, pe care, pentru satisfacerea unor plăceri demente, le ucidea prin strangulare, chiar în timpul când profita de ele.

Analizându-se personalitatea criminalului în serie Sârcă, după schemele descrise mai sus în această lucrare se ajunge la concluzia că familia de origine era una problematică, educația lui deficitară și felul de viață complet dezordonat. De asemenea sexualitatea lui este deviantă descoperindu-și plăceri și obsesii deviante în momentul în care ia contact cu bătrânii care îi prezintă acest tip de sexualitate. În mod sigur dacă i s-ar fi putut aplica teste psihologice, ar fi reieșit un Q.I. foarte scăzut și orientarea în realitate deficitară[1].

Cazul se încadrează pentru studiu în primul rând în lăsarea „semnăturii", a „modului de operare" la fiecare omor caracteristic criminalilor în serie, punct de la care se poate porni la realizarea profilului psihologic. Nu apare în niciuna din declarațiile lui vreun amănunt legat de o legătură cu o femeie, se poate constata că Sârcă era un personaj singuratic care pândea în așteptarea victimelor lui.

De asemenea, cazul Sârcă este un caz concludent de repetare a modului particular și caracteristic de a opera.

3. Cazul Rîmaru – Acțiunea VULTURUL

Cazul demonstrează valabilitatea teoriei lombrossiene a criminalului înnăscut, teorie cu care suntem perfect de acord. Chiar dacă în condițiile noilor descoperiri, aceasta a fost completată și îmbunătățită, rămâne pasul de început al cercetării comportamentului criminal ca și determinism genetic, care se moștenește și se transmite din individ în individ. Genetica, evident nu este singura responsabilă de comportamentul criminal. Este necesară și componenta mediului în care trăiește individul.

În perioada sfârșitului de război (1944) în orașele suprapopulate și sărăcite, apar indivizi dezorientați și o societate anomică, în care era ușor să apară persoane cu comportament criminal.

Se poate citi în paginile acestei lucrări că societatea și în special o societate anomică poate favoriza apariția unor indivizi cu astfel de comportament[2].

3.1. Faptele

În noaptea de 29-30 iunie, tânăra Elena Udrea de 19 ani, locatara unei încăperi din subsolul imobilului din str. Dr. Staicovici nr.22, fusese ucisă în timpul somnului. Craniul era complet zdrobit, prezentând înfundarea oaselor în masa substanței cerebrale. Sângele și particulele de substanță cerebrală se împrăștiaseră pe pereții camerei. După urmele lăsate în țesuturile dure și moi ale craniului, arma crimei putea fi o toporișcă...

În noaptea crimei se dezlănțuise asupra cartierului Cotroceni o furtună puternică și o ploaie torențială, care continuase astfel până aproape în zorii zilei.

Camera în care fusese ucisă Elena Udrea fusese găsită dimineața încuiată cu cheia pe dinăuntru, ceea ce inseamnă că asasinul se introdusese acolo prin forțarea ferestrei de la demisolul în care locuia victima și plecase, dupa săvârșirea omorului, tot prin același loc.

[1] Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, op.cit.
[2] Ibidem.

Dr. Constantin Ţurai se implică de la început în cercetarea criminalistică tehnico-ştiinţifică a acestor cazuri care-l vor face celebru. În acest sens, identifică o pereche de urme de bocanci ce păreau a fi urme de tip militar şi văcsuiţi proaspăt, având în vedere mânjiturile lăsate prin ştergere pe zidul înalt de 2m al subsolului, căruia îi escaladase fereastra. Tot în baza unor rapoarte metrice, a dedus că autorul nu putea avea o înălţime mai mare de 1.75m[1].

Cea mai importantă descoperire criminalistică a fost identificarea, pe două din pervazele ferestrelor subsolurilor în care avusese loc fapta, a unei urme digitale a degetului arătător de la mâna stângă. Această urmă digitală era un tip cu totul excepţional, constituit dintr-un desen monodeltic deasupra căruia evolua în plafon o formaţie elipsodială şi prezentând alte două delte în stânga şi dreapta plafonului.

Autorul omorului putea fi un începător, fără amprente papilare în cazierele judiciare, sau un infractor periculos şi abil care nu fusese arestat niciodată, pentru că nu au fost găsite amprentele în baza de date a poliţiei de la acea vreme.

În noaptea de 23 iulie, în jurul orelor 02:00, pe o ploaie torenţială, cu tunete şi fulgere, în timp ce se deplasa către casă, pe calea Rahovei, tânăra Maria Ionescu este atacată din spate de un necunoscut, care-i zdrobeşte craniul prin lovituri repetate, aplicate cu un corp tăietor-despicător (gen toporişcă).

Interpretând datele medico-legale ale autopsiilor cadavrelor celor două femei, dr. Ţurai a concluzionat că în ambele cazuri fusese folosită aceiaşi toporişcă.

În noaptea de 12/13 octombrie '44 se reia seria neagră a asasinului necunoscut. Este ucisă în locuinţa ei în plină noapte, în timp ce dormea, Elena Locustenu, zisa Julieta, o tânără coafeză de numai 17 ani, ce locuia de asemenea intr-un demisol din str. Apolodor nr.10.

Cercetarea medico-legală a loviturilor a condus către aceeaşi toporişcă, dar ceea ce a fost deosebit de important a fost faptul că pe pervazul ferestrei demisolului s-au găsit, şi în acest caz, aceleaşi urme digitale ridicate şi în cazul Elenei Udrea.

În noaptea de 12/13 noiembrie a aceluiaşi an, în zona Arenelor Romane, este atacată din spate şi ucisă cu aceleaşi lovituri de toporişcă, Rosalia Coroiu, o tânără în vârstă de 20 de ani. În solul umed, dr. Ţurai identifică urme de bocanci de tip militar cu lungimea de 43/43 cm, antropologic corespunzătoare unei înălţimi de 1,74/1,75m.

În noaptea de 16/17 noiembrie, în str Nouă nr. 8, din cartierul Ghencea, o altă tânără, Maria Vizitiu, este ucisă prin lovituri aplicate asupra craniului, în timp ce dormea în modesta ei încăpere de la demisolul unui imobil sărac.

Arma crimei, aceeaşi toporişcă, modul de operare acelaşi; autorul intrase în subsol prin forţarea unei ferestre mici a locuinţei, la 2 m deasupra solului.

O adevărată „carte de vizită", "semnătura" caracteristică criminalului în serie, rămânea în urma macabrelor sale descinderi: aceeaşi amprentă papilară de tip excepţional, aceleaşi oribile răni produse de toporişcă, aceleaşi urme de bocanci militari, indicand 42/43 şi antropologic un tip in jurul a 1,75 înalţime.

În încercarea de a crea un profil psihologic al acestui criminal, s-ar putea spune: ucide din plăcerea de a ucide, este atras de subsolurile întunecoase, găseşte satisfacţii prin comiterea crimelor, surprinde victimele în somn, ceea ce denotă un individ timid, care nu are curajul să se confrunte cu victimele. Faptul că preferă subsolurile arată că este un

[1] Tudorel Butoi, op.cit., p.110.

individ singuratic, care se ascunde, căruia nu îi place să socializeze, să relaţioneze cu oamenii, să fie văzut. De asemenea alegerea momentului de operare, în nişte condiţii specifice de climă ar putea demonstra faptul că individul pe de o parte se asigura că pe o asemenea vreme nu există prea mulţi martori care să poată vedea actele lui criminale sau ar putea avea o componentă pulsională care se declanşează în anumite condiţii climaterice.

Identificarea autorului cu acel desen papilar absolut deosebit ar fi repus în discuţie biocriminologia lombrossiană.

Dr. Ţurai afirma: *„Eu am urmărit aproape 28 de ani urmele papilare digitale şi palmare, precum şi celelalte urme lăsate de acest asasin necunoscut, cu ocazia comiterii celor 5 asasinate din anul 1944. Am verificat ani de zile toate urmele papilare, digitale şi palmare, care se înregistrau în cazierul monodactilar şi palmar de la furtunile, spargerile şi omuciderile comise, dar nu am putut găsi nici o urmă digitală sau palmară care să se poată identifica cu urmele ridicate de la cele 5 asasinate, stabilite a fi opera unuia şi aceluiaşi autor, a cărui descoperire mă obseda zi şi noapte".*

Dar după ani de zile, Dr. Ţurai va descoperi criminalul!

Către a doua jumătate a anului 1970 şi prima jumătate a anului 1971 au apărut o serie de omoruri şi tentative de omor comise noaptea în Bucureşti şi care semănau întrucâtva între ele. Un individ necunoscut ataca după miezul nopţii femei singure, cărora le aplica câteva lovituri puternice cu un corp contondent, cum ar fi un ciocan sau toporişcă. Odioasele activităţi criminale se desfăşurau în nopţile cu fenomene meteorologice deosebite: ninsoare neobişnuit de intensă, ploaie torenţială cu tunete şi fulgere, furtună şi vânt puternic, ger cumplit, ceaţă, pâclă etc.

Astfel, în luna octombrie 1970, pe str. Bastiliei, într-o noapte extrem de friguroasă şi ceţoasă este ucisă o femeie tânără; o altă femeie cade victimă în noaptea de 21 februarie 1971, în cartierul Banu Manta, în timp ce o ninsoare abundentă, cădea asupra întregului cartier. La fel, o tânără este ucisă în noaptea de 4/5 mai, pe o ploaie torenţială.

În toate cazurile, victimele omorurilor fuseseră puternic lovite în cap cu un corp contodent. Faptele se petrecuseră, totdeauna, după miezul nopţii, în condiţii meteorologice extrem de nefavorabile.

Există o foarte mare asemănare între modul de operare al acestui criminal în 1971 şi al autorului necunoscut al celor cinci omoruri pe care acesta îl urmărea încă din 1944.

Totuşi, era greu de admis ideea că autorul ar putea fi unul şi acelaşi.

Admiţând că cel ce a comis cele cinci omoruri în 1944 ar fi avut 21/25 de ani, el ar fi trebuit să aibă în 1971 vârsta de peste 50 de ani. Era deci greu de conceput că un om la această vârstă ar fi putut avea dexteritatea şi agilitatea de a comite această serie de omoruri şi tentative de omor.

Organele de cercetare au reuşit să identifice şi să aresteze pe criminal la începutul lunii iunie 1971.

Era Rîmaru Ion, născut la 12 octombrie 1946 la Corabia, şi care mai suferise o condamnare în 1965, pe când avea vârsta de 18 ani, pentru tâlhărie. În cursul cercetărilor judiciare, Rîmaru Ion şi-a recunoscut faptele în întregime.

Din observaţiile dr. Ţurai *"am reţinut faptul că, în timpul anchetei Rîmaru Ion a fost într-o permanentă agitaţie, evitând, de exemplu, să stea în dreptul ferestrei celulei, de*

teama de a fi împuşcat din exterior. La accesul acestuia în celula sa, pentru a-i lua amprentele digitale, Rîmaru a intrat pur şi simplu într-un blocaj psiho-motor, încleştându-i-se maxilarele şi nefiind în stare să mai răspundă nici la cele mai simple întrebări. Preparativele prelevării desenului papilar şi recoltările de sânge îl îngroziseră pur şi simplu. Întrebat fiind ce-i place să citească, a răspuns abia şoptit: poezii, iar în privinţa poetului preferat s-a oprit la Eminescu"[1].

Cererea de comutare a pedepsei cu moartea, pronunţată în procesul care i s-a intentat a fost respinsă, şi în sâmbăta zilei de 23 octombrie 1971, la ora 13:00 a avut loc execuţia.

O echipă complexă de specialişti ai Institutului de Medicină Legală au efectuat autopsia şi au confecţionat mulajul facial, precum şi măsurătorile antropologice corporale şi cranio-faciale ale monstrului.

Criminalul s-a împotrivit atunci când a fost legat de un copac pentru a fi împuşcat şi striga plin de disperare: „Tata este vinovatul, să fie adus aici tata, să fie împuşcat tata; tata este criminalul...".

„Pentru mine, spune dr. Ţurai, cazul Rîmaru Ion era un prilej de rememorare a autorului celor cinci omoruri rămase cu autorul necunoscut din 1944, care prezentau, după cum am arătat, o mare asemănare cu crimele lui Rîmaru din 1971. Nu credeam că voi mai dezlega vreodată enigma acelor crime din urmă cu câteva decenii. Aveam însă să mă întâlnesc din nou cu acele urme papilare. În ziua de 23 octombrie 1972, printr-o coincidenţă stranie cu data de 23 octombrie 1971, când fusese executat Rîmaru Ion, pe masa de autopsie a Institutului Medico-Legal se afla cadavrul lui Rîmaru Florea, tatăl odiosului criminal, acesta căzuse dintr-un tren aflat în mişcare. Rîmaru Florea era un bărbat de 53 de ani, măsurând 1,74m şi având mărimea tălpii bocancilor 42. ... .am recoltat de la cadavru impresiunile digitale, palmare şi plantare... Pe când cercetam şi comparam aceste structuri, o străfulgerare mi-a oprit subit respiraţia. Punctele de coincidenţă dintre amprenta arătătorului mâinii stângi a decedatului Rîmaru Florea şi urma digitală comună tuturor crimelor din 1944 pe care o urmărisem de 28 de ani, erau suficiente pentru o identificare precisă: Rîmaru Florea era autorul crimelor produse în urmă cu un sfert de veac."

Greu de crezut, dar tatăl şi fiul erau criminali în serie! Zestrea genetică a tatălui prin care s-a evidenţiat comportamentul criminal, s-a transmis fiului, care a ucis cu acelaşi sânge rece.

Profilul psihologic al tatălui este acelaşi cu al fiului. Este un caz fascinant, dovada faptului că acest comportament criminal şi criminal în serie este determinat de o serie de factori, de o complexitate marcantă. Şi chiar dacă pare o utopie, dacă ne pregătim ca specialişti şi analizăm atent aceşti factori pe care îi cunoaştem, pătrunzând în mintea criminalilor, poate reuşim să prevenim manifestarea comportamentului criminal.

[1] Ibidem, p.115.

Ion Rîmaru

Despre cazul Rîmaru s-a scris mult[1], dar autorul de referinţă rămâne dr. Constantin Ţurai („Enigmele unor amprente") care, dincolo de a confirma, demonstrează integral şi zguduitor valabilitatea teoriei lombrossiene a criminalului înnăscut (şi în accepţiuni moderne forţându-ne să admitem existenţa zestrei genetice a comportamentului criminal şi transmiterea acestei codificări ereditare la urmaşi).

În primele ediţii ale lucrării sale principale, „L'uomo deliquente", Lombrosso extinde concepţia cu privire la corelaţia dintre anomaliile cutiei craniene şi funcţiile creierului şi la alte trăsături ale individului. Anomaliile nu sunt prin ele însele generatoare de acte criminale, ci permit numai identificarea unor predispoziţii pentru comiterea unor atare acte. Studiile de psihiatrie îl duc, de asemenea, la concluzia unei similitudini între criminalul înnăscut şi nebunul moral. Esenţa teoriei lui Lombrosso este încercarea acestuia de a demonstra că între criminal şi noncriminal există o diferenţă de natură.[2] Teoria lui Lombrosso a avut o audienţă foarte scăzută în Anglia. Nu întâmplător, de aici vor veni şi cele mai serioase critici, care vor lansa şi o nouă ipoteză referitoare la geneza criminalităţii, aceasta aparţinând lui Charles Goring („The English Convict: A Statistical Study"), ipoteză care priveşte şi rolul eredităţii. Insistând asupra rolului eredităţii, el consideră că un procent de 68% din urmaşii infractorilor devin ei înşişi infractori, minimalizând sau chiar negând rolul familiei, precum şi influenţa mediului social. Goring propune ca remediu împotriva crimei eugenie (modificarea tendinţelor criminale, izolarea şi supravegherea celor predispuşi a comite crime pentru a limita ocaziile favorabile, reglementări speciale privind procreerea în cazul debililor mintali şi epilepticilor).[3] Deşi ambele teorii aparţinând orientării biologice reduc explicaţia fenomenului criminogen la

[1] Exemplificăm Ion Sântea, Nopţi sângerânde. Antologia crimelor celebre, Traian Tandin, Cei mai odioşi 100 criminali români; Cazul Rîmaru. Carte document.
[2] Rodica-Mihaela Stănoiu, „Criminologie", Editura Oscar Print, Bucureşti, 2006, p. 145 (selectiv).
[3] Ibidem, pp. 147-148 (selectiv).

rolul factorilor biologici, excluzând alte influenţe, este foarte important ca în aprecierea acestei orientări să încercăm să înţelegem conceptele fundamentale cu care operează şi să le interpretăm cu prudenţă, fără a le exclude sau a le adopta în mod absolut.

Din această perspectivă, studiul de faţă încearcă (şi în opinia autorilor reuşeşte) să evidenţieze similitudinile modului de operare ale tatălui Rîmaru Florea (criminal în serie în 1944), transmise parcă printr-un dicteu genetic – predispoziţie criminală – către fiul Rîmaru Ion (criminal în serie în perioada 1970 - 1971).

3.2. Profilul psihocomportamental

Să urmărim împreună algoritmul profiler pentru tată şi fiu după metoda analizei locului infracţiunii FBI a lui Howard Teten şi Pat Mullany[1].

➢ **Tatăl**

Victima nr. 1.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e 1. 1. Identificare	Elena Udrea, 19 ani
1.2. Adresă 1.3. Trecut	str. Dr. Staicovici, nr. 22 camera a fost găsită de dimineaţă încuiată pe dinăuntru
1.4. Leziuni traumatice	craniu complet zdrobit, înfundarea oaselor în masa substanţei cerebrale
2. Faptă 2.1. Ce s-a petrecut?	omor
2.2. Data, ora	noaptea 29/30 iunie 1944
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i) 3.1. Număr autori	se pare că este vorba despre un singur agresor
3.2. M. O.	sânge şi particule de substanţă cerebrală împrăştiate pe pereţi după urmele lăsate în ţesuturile dure şi moi ale capului, arma putea fi o toporişcă
3.3. Comportament (căi acces, acţiuni în câmpul faptei, ieşire)	agresorul pătrunsese şi plecase din locul crimei prin forţarea ferestrei
3.4. Semnalmente	pe baza urmelor descoperite s-a tras concluzia că autorul nu putea avea o înălţime mai mare de 1,75 m
3.5. Vestimentaţie	
4. Urme 4.1. Ridicate la faţa locului	pereche de urme de bocanci ce păreau a fi de tip militar şi văcsuiţi proaspăt (mânjituri lăsate prin ştergere pe zidul înalt de 2 m al subsolului)
4.2. Rămase în evidenţă	urmă digitală (tip cu totul excepţional: desen monodeltic deasupra căruia evolua în plafon o formaţie elipsoidală şi prezentând două delte în stânga şi dreapta plafonului) a unui deget arătător al unei mâini stângi pe două din pervazuri

[1] A se vedea pe larg Tudorel Butoi, Alina Tănase, Profiler. „Eagle" operation - Râmaru case files (father and son from a psychological perspective), în Revista de criminologie, criminalistică şi penologie, nr. 4/2008, pp. 123-133.

5. Observaţii	cercetarea dactiloscopică a dr. Ţurai nu a dus la identificare, şi având în vedere acest tip rar de urmă digitală, înseamnă că autorul este fie un începător, fără amprente în cazierele judiciare, fie un infractor periculos şi abil care nu fusese arestat niciodată

Victima nr. 2.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e	Maria Ionescu
1. 1. Identificare	calea Rahovei
1.2. Adresă	
1.3. Trecut	craniul zdrobit
1.4. Leziuni traumatice	
2. Faptă	omor
2.1. Ce s-a petrecut?	23/24 iulie 1944, aproximativ 02:00
2.2. Data, ora	În timp ce victima se îndrepta spre casă
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i)	se pare că este vorba despre un singur agresor
3.1. Număr autori	victima este atacată din spate de un necunoscut
3.2. M. O.	craniul zdrobit prin loviri repetate, aplicate cu un corp tăietor-despicător (gen toporişcă)
3.4. Semnalmente	
3.5. Vestimentaţie	

Victima nr. 3.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e	Elena Locusteanu (Julieta), 17 ani
1. 1. Identificare	demisol din str. Apolodor nr. 10
1.2. Adresă	coafeză
1.3. Trecut	lovituri în zona craniului
1.4. Leziuni traumatice	
2. Faptă	omor
2.1. Ce s-a petrecut?	- 12/13 octombrie 1944
2.2. Data, ora	
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i)	se pare că este vorba despre un singur agresor
3.1. Număr autori	agresorul pătrunsese şi plecase din locul crimei prin forţarea ferestrei victima atacată în timp ce dormea
3.2. M. O.	

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3.4. Semnalmente	
3.5. Vestimentație	
4. Urme 4.1. Ridicate la fața locului 4.2. Rămase în evidență	aceleaşi urme digitale pe pervazul ferestrei ca şi în cazul Elenei Udrea

Victima nr. 4.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e	Rosalia Coroiu, 20 ani
1. 1. Identificare	zona Arenelor Romane
1.2. Adresă	
1.3. Trecut	
1.4. Leziuni traumatice	lovituri în zona craniană
2. Faptă	omor
2.1. Ce s-a petrecut?	
2.2. Data, ora	- 12/13 noiembrie 1944
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i)	se pare că este vorba despre un singur agresor
3.1. Număr autori	
3.2. M. O.	atacată din spate ucisă cu lovituri de toporişcă
3.4. Semnalmente	analizând urma de încălţăminte, prin analiza antropologică, înălţimea atacatorului: 1,74 / 1,75 m
3.5. Vestimentație	
4. Urme	urme de bocanci de tip militar cu lungimea de 42/43 cm

Victima nr. 5.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e	Maria Vizitiu,
1. 1. Identificare	str. Nouă, număr. 18, cartierul Ghencea
1.2. Adresă	demisolul unei clădiri
1.3. Trecut	
1.4. Leziuni traumatice	lovituri în zona craniană
2. Faptă	omor
2.1. Ce s-a petrecut?	
2.2. Data, ora	16/17 noiembrie 1994
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i)	se pare că este vorba despre un singur agresor
3.1. Număr autori	
	victima atacată în timp ce dormea

3.2. M. O.	arma crimei: toporişcă pătrundere prin forţarea unei ferestre, la 2 m deasupra solului
3.4. Semnalmente	
3.5. Vestimentaţie	
4. Urme	amprenta papilară de tip excepţional descoperită şi în cazurile anterioare

De câte ori, aplecat peste urmele ridicate din câmpul faptei, nu s-o fi întrebat dr. Ţurai: *Cine este acest feroce asasin? De ce ucide? Să fi căutat el o fiinţă pe care să o ucidă numai din plăcerea de a ucide? De ce caută el această fiinţă doar în subsolurile întunecoase, când ar fi putut tot atât de bine să urce numai câteva trepte pentru ca prin operaţiuni similare să se introducă în locuinţele de la parter, unde ar fi putut găsi aceeaşi satisfacţii pentru instinctele criminale? De ce opera acest homicid surprinzând victimele în somn sau lovindu-le prin surprindere din spate? De ce opera în nopţi ceţoase sau în plină furtună, grindină sau ninsoare?*[1] Tenacitatea şi profesionalismul omului de ştiinţă se desprind extraordinar din aceste întrebări, căci răspunsurile formează chiar amprenta psiho-comportamentală a celui pe care dr. Ţurai l-a căutat aproape 28 de ani.

În urma datelor obţinute de la faţa locului şi a analizelor rapide ale urmelor rămase în evidenţă, se poate determina următorul *profil psihologic*[2]:

- Tânăr în vârstă de aproximativ 20-30 ani (curaj nebunesc - „aroganţă tinerească", corelat cu vârstele victimelor).
- Frecvenţă îngrijorătoare (criminal prolific, dar ale cărui atacuri în timp nu urmează un tipar), deci probabil este vorba de un criminal psihopat, cu comportament compulsiv, crimele fiind trăite ca un mijloc de atingere a satisfacţiei.
- Psihopat lipsit de remuşcare, consideră probabil că victimele sale au primit ceea ce merită (acest lucru rezultă din modul în care sunt lăsate cadavrele).
- Victime: tinere femei (mobil sexual – psihopat sexual) peste care pătrundea noaptea, în propriile locuinţe (prin forţarea ferestrei, spargere – Freud: viol), de la subsol/demisol (subsol în psihanaliza lui Freud – simbolul micii copilării, deci probabil abuzat atunci, de unde şi neputinţa de a avea relaţii normale cu tinerele pe care le omora, problemă de ataşament în mica copilărie – violenţă faţă de femei: nevoia de a le omorî, nu neapărat de a le viola, deci nevoia de control complet).
- Vreme: furtună puternică, ploaie torenţială, adică „ajutor" din partea naturii, specific „omului lup" prin atacurile surpriză, şi pentru a se putea ascunde uşor, căci altfel nu ar fi în stare să se apropie de femei – laşitate (timiditatea este rezultatul tendinţelor caracteristice nevroticului; acestea pot avea izvorul, predilect, în educaţia copiilor de către familii hiperautoritare) pentru că trebuie să le atace noaptea, pe o vreme care îl poate ascunde, în timp ce ele dorm, neavând posibilitatea de a se apăra. Acest lucru demonstrează de asemenea lipsa încrederii în sine pentru a putea avea relaţii normale.

[1] Tudorel Butoi, Criminali în serie. Psihologia crimei, Editura Phobos, Bucureşti, 2005, p. 112.
[2] Tudorel Butoi, Alina Tănase, op.cit.

- Criminal cu trăsături ce corespund atât criminalilor organizaţi, cât şi celor dezorganizaţi, cu preponderenţa celor de tip organizat:

Organizat

- din profilul geografic se poate determina faptul că străbate oraşul pentru a-şi ataca victimele, dovedind deci mobilitate mare (omoară atât în centrul oraşului, zonă ce prezintă un risc mai mare, dar şi în cartiere mai aproape de periferie) [ulterior s-a aflat că fusese şofer ITB, deci cunoştea destul de bine toate zonele oraşului].

- victimele se încadrează într-un tipar destul de clar: tinere în jurul vârstei de 20 ani, singure, pe drum spre casă pe timpul nopţii sau care locuiesc la demisolul clădirilor.

- nu cunoaşte victimele (sunt străine vizate anume pentru a se încadra în profilul său de victimizare), putându-şi manifesta mai uşor sadismul, brutalitatea.

- aspect îngrijit (bocancii de tip militari sunt proaspăt văcsuiţi).

- vine în câmpul infracţional cu arma crimei şi nu o lasă acolo; acest lucru împreună cu faptul că victimele sunt atacate cu o brutalitate deosebită dovedesc premeditarea şi tendinţa de „vânător" fără milă care îşi „vânează prada" în condiţiile cele mai avantajoase pentru el (natura îi acoperă urmele, iar ciclul biologic uman (somn sau noapte, când vizibilitate este scăzută şi vigilenţă atenuată) îi asigură o reacţie de apărare minimă a victimelor.

- lasă dovezi fizice puţine în câmpul faptei, dar acestea oricum nu ajută la identificare. De aici putem trage concluzia că fie este vorba de un infractor primar foarte curajos, care îşi supraapreciază abilitatea de a se ascunde, fie este vorba de un infractor foarte agil, care, fără a fi identificat, a „experimentat" prin săvârşirea anterioară de mai multe infracţiuni (probabil spargeri, tâlhării) până şi-a format un mod de operare pe care îl consideră viabil.

Dezorganizat

- lasă urme de bocanci şi urme digitale la locul faptei (acest lucru trebuie interpretat însă cu reţinere, deoarece dactiloscopia era o ştiinţă nouă la vremea respectivă, aşa că utilitatea ei în anchete nu avea cum să fie cunoscută publicului larg, mai ales la sfârşit de război).

- nu ademeneşte victimele în zona lui de confort (inadecvat din punct de vedere social şi probabil şi din punct de vedere sexual)

- cadavrul este lăsat la locul crimei (descoperirea crimei este împiedicată doar de uşa rămasă încuiată pe dinăuntru; nu depune niciun efort de a ascunde cadavrul sau de a îngreuna identificarea)

- locul faptei este destul de „murdar" (sânge şi particule de substanţă cerebrală împrăştiate pe pereţi)

În cazul crimelor în serie se pune problema determinării factorului declanşator, factorul care l-a determinat pe autor să pună în act fantezia sa criminală. Acest lucru este foarte util în faza de început a anchetei, deoarece, ca întreg profilul psihologic de altfel, reprezintă mai curând un filtru de eliminare din cercul de suspecţi şi doar un ghid orientativ în identificarea autorului, prin coroborarea sa cu probele criminalistice. Din indiciile cu privire la victime şi la cauza decesului este plauzibil să presupunem că există o imagine feminină importantă pentru autor, în sens negativ, probabil o tânără de vârstă şi

aspect asemănător cu victimele. Este foarte probabil ca aceasta să fi fost „picătura care a umplut paharul" prin respingerea sau întreruperea unei relații cu el chiar înainte de începerea seriei de crime; aceasta probabil că a râs de stângăcia sa în relaționare, umilindu-l și accentuându-i frustrarea cu care el oricum crescuse și care îi conturase personalitatea. Autorul proiectează această imagine asupra tinerelor pe care le omoară brutal, mânia și multitudinea loviturilor fiind un indiciu al unor crime pornite din sentimente puternice de ură, de răzbunare, de dorință de control suprem – asupra vieții. Doar așa poate un astfel de criminal să obțină detensionarea cathartică, trăirea hedonică pe care nu le poate obține prin relații normale.

Dar așa cum trebuie să existe un factor care declanșează comportamentul criminal, tot așa trebuie să existe și un factor care îl stopează. De cele mai multe ori acești criminali nu se opresc decât atunci când sunt prinși, arestați și condamnați. Tocmai de aceea acest caz suscită și mai mult interes: autorul s-a oprit și acest lucru este cu atât mai dificil de înțeles cu cât a avut loc în momentul în care biociclitatea sa criminogenă se degrada într-un ritm accentuat (intervalul dintre crime, după cea de a doua, scade brusc: 2 luni și jumătate, 1 lună, 4 zile!). A fost oare prins în altă parte pentru alte infracțiuni și nu s-a făcut legătura cu odioasele crime? A murit? S-a oprit pur și simplu? Această ultimă ipoteză este cel mai greu de crezut[1]. Și totuși, „celebrul" fiu al acestui criminal odios s-a născut în altă localitate decât cea în care a comis crimele, la data de 12 octombrie 1946, deci la aproape 2 ani de la ultima faptă cunoscută. Ce l-a făcut să se oprească? Să fie oare tocmai un factor similar celui care a declanșat seria de crime? Să fi reușit el oare să cunoască o tânără cu care a putut avea o relație atât de normală cât îi permitea construcția psihică, împlinirea sa fiind conceperea unui copil? Să fi fost oare această tânără salvarea multor altor vieți? Nu vom ști niciodată cu exactitate ce anume l-a făcut pe acest monstru să se oprească, pentru că el nu a fost identificat decât 28 de ani mai târziu, pe masa de autopsie a Institutului Medico-Legal, la vârsta de 53 de ani. Deci la momentul comiterii crimelor avea 25 de ani.

➢ Fiul

Către a doua jumătate a anului 1970 și prima jumătate a anului 1971 au apărut o serie de omoruri și tentative de omor comise noaptea în București și care semănau întrucâtva între ele. [2]

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e 1. 1. Identificare 1.2. Adresă	I. F., 31 ani
	Str. Scărlătescu (locul descoperirii cadavrului, în curtea unui imobil victima locuia pe aceeași stradă)

[1] N.A. – poate numai în cazul ipotetic al identificării unei oportunități, „provocări existențiale" apte ca alternativă să îl deturneze (ca motivație) de la direcționarea inițială bioinstinctual criminogenă (căsătorie, convertire religioasă etc.)

[2] Tudorel Butoi, Criminali în serie. Psihologia crimei, Editura Phobos, București, 2005, p. 113.

1.3. Trecut 1.4. Leziuni traumatice	căsătorită un copil debarasatoare la restaurantul „Vulcan”
	şapte leziuni craniene grave (2 frontale şi 5 în partea parietală stângă, dispuse aproape paralel) muşcături pe sâni şi coapse
2. Faptă 2.1. Ce s-a petrecut?	omor deosebit de grav
2.2. Data, ora	4/5 martie 1971
2.3. Valori sustrase	victimei îi lipsea un ceas de mână „Pobeda” geantă de vinilin, culoare maro, cu clapă şi încuietoare (în care avea obiecte de uz personal şi o sumă mică de bani)
3. Autor(i) 3.1. Număr autori	se presupune că un bărbat
3.2. M. O. 3.3. Comportament 3.4. Semnalmente 3.5. Vestimentaţie	cadavrul a fost găsit cu faţa în sus, în poziţie ginecologică, fără chiloţi, portjartier şi fustă (fuseseră rupte, smulse de pe corp şi aşezate alături) leziunile se pare că au fost produse cu un corp contondent din dispunerea petelor de sânge, se trage concluzia că victima a fost iniţial lovită în stradă şi apoi a fost târâtă spre locul unde a fost găsită
4. Urme	în faţa porţii, la 0.5 m de trotuar şi pe toată distanţa culoarului de acces în curtea imobilului s-au găsit mai multe pete de sânge în zăpadă
5. Declaraţii 5.1. Evenimente anterioare faptei	victima plecase de la locul de muncă spre casă în jurul orelor 2:00
5.2. Evenimente concomitente faptei	ninsoare
5.3. Evenimente ulterioare	locatarii unui imobil au sesizat poliţiei faptul că în curtea lor este cadavrul unei femei, care prezintă multiple leziuni, acoperită de zăpadă (ninsese după comiterea faptei)
6. Probleme de lămurit	identificare şi clarificare stări conflictuale sau raporturi de gelozie (astfel că au fost înlăturate sau infirmate suspiciunile legate de soţ, doi colegi de serviciu, în cadrul anturajului familiei victimei) de identificat eventuali clienţi ai localului cu care ar fi putut avea o relaţie care să evolueze spre răzbunare de verificat situaţia persoanelor cu handicap psihic ori comportament aberant în sfera vieţii sexuale de identificat infractorii cunoscuţi din zonă sau persoanele care se puteau preta la jaf, deşi nu erau cunoscute cu trecut infracţional
7. Ipoteze 7.1. Ipoteze 7.2. Prieteni 7.3. Duşmani	omorul putea fi săvârşit din gelozie, de către bărbaţi din anturajul victimei ori din rândurile clienţilor localului unde lucra omorul putea fi săvârşit, fără un motiv bine întemeiat, de către un psihopat sau un bolnav psihic, care a urmărit realizarea cu orice preţ a actului sexual omorul putea fi comis în scop de jaf, de către infractori care şi-au continuat acţiunea cu un viol[1]

[1] Ioan Sântea, Nopţi sângerânde, Editura Phobos, Bucureşti, 2005, p. 148.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e 1. 1. Identificare 1.2. Adresă 1.3. Trecut 1.4. Leziuni traumatice	P. G., 35 ani
	str. Vulturi, nr. 40 domiciliul victimei: str. Vulturi, nr. 55
	victima era căsătorită, dar despărţită în fapt de soţ debarasatoare la restaurantul „Prieteniei"
	48 leziuni tăiate şi înţepate, dispuse la nivelul capului, pieptului, regiunii pubiene şi a membrelor inferioare (unele dintre lovituri aplicate post mortem) Muşcături pe sânul drept, în regiunea pubiană şi pe labii Decuparea şi lipsa unor ţesuturi din zonele muşcăturilor (rupte cu dinţii), care nu au mai fost găsite la locul faptei
2. Faptă 2.1. Ce s-a petrecut? 2.2. Data, ora 2.3. Valori sustrase	Omor deosebit de grav
	8/9 aprilie 1971
	Ceas „Pobeda" şi o mică sumă de bani, din geanta victimei
3. Autor(i) 3.1. Număr autori 3.2. M. O. 3.3. Comportament (căi acces, acţiuni în câmpul faptei, ieşire) 3.4. Semnalmente 3.5. Vestimentaţie	Se presupune că acelaşi autor
	Arma crimei: obiecte tăietoare – despicătoare, probabil topor şi cuţit Victima a fost atacată în mijlocul străzii, prin lovituri multiple (30 m faţă de locul unde a fost găsit cadavrul) şi apoi târâtă în curtea imobilului Victima aşezată cu faţa în sus şi violată Lenjeria de corp tăiată, unele bucăţi din sutien şi chiloţi fiind găsite sub cadavru, iar altele (din portjartier şi dintr-un ciorap) agăţate într-un pom
	Martorul (un şofer de taxi) a precizat că individul, pe care l-a luat din preajma Poştei Vitan (apropierea locului crimei, după ora 2), avea o faţă negricioasă şi rotundă, era subţirel şi înalt de cca 1,70 m, cu părul negru, dat peste cap şi îmbrăcat într-un pardesiu. Pe faţă părea să aibă semne de vărsat.
4. Urme 4.1. Ridicate la faţa locului 4.2. Rămase în evidenţă	Lângă bordura trotuarului din faţa imobilului cu număr 34 a fost găsită o bucată de pânză cu margini neregulate, pătată de sânge, iar în curtea aceleiaşi clădiri, într-un container metalic, o altă bucată de pânză, de asemenea pătată de sânge (din analiza grupelor de sânge s-a descoperit că sângele aparţinea victimei şi probabil criminalului care eventual se rănise – grupa AII tip secretor) Urmele de dinţi relevate prin fotografiere Bucăţile de dermă purtătoare de urme au fost conservate Îmbrăcămintea victimei Fire de păr găsite în mâna şi în fusta victimei Alte corpuri purtătoare de urme La 50 m de cadavru, pe o alee, a fost descoperită geanta victimei Urmă digitală pe o reţetă din geantă
5. Declaraţii 5.1. Evenimente anterioare faptei	Victima de întorcea de la serviciu spre locuinţă, în jurul orei 2:00 Şi-a exprimat faţă de mai multe colege temerea unei posibile urmăriri: în cursul săptămânii anterioare a observat în autobuzul de noapte un

5.2. Evenimente concomitente faptei 5.3. Evenimente ulterioare	bărbat tânăr, brunet, bine clădit fizic, care avea faţa pe jumătate acoperită cu gulerul puloverului. Acesta a călătorit cu ea în acelaşi autobus, apoi şi-a continuat drumul până în dreptul străzii pe care locuia, dar bărbatul acela nu s-a manifestat în nici un fel în ceea ce o priveşte
	ploaie torenţială
	un şofer de taxi a susţinut că în noaptea comiterii crimei, după orele 2, a transportat un individ din apropierea locului faptei, care a lăsat o dâră de sânge pe perna din spate. Pe acest individ l-a transportat de două ori în acea zi: pe la orele nouă seara, când l-a dus în zonă, şi apoi în cursul nopţii. (Acesta a mai menţionat că numai după eforturi deosebite – mai multe zile în şir de yoga, pentru a-şi stimula memoria, şi-a dat seama că era vorba de un fost bucătar de la restaurantul Carpaţi, în urmă cu 10 ani. Ulterior s-a demonstrat că martorul suferea de tulburări de comportament şi că sunt slabe şanse ca spusele lui să aibă o bază reală)
6. Observaţii	!!! Prin examinarea împrejurărilor de săvârşire a faptelor, a mobilului şi a modului de operare, s-a stabilit că alte şase cazuri anterioare (un omor în mai 1970, patru tentative de omor şi un viol, toate rămase cu autori necunoscuţi) prezentau numeroase şi importante elemente de similitudine. S-a conchis astfel că au fost săvârşite de acelaşi autor.
7. Probleme de lămurit	Nu s-a putut stabili că victima a fost urmărită de la locul de muncă Descoperirea unei eventuale legături cu victima I. F.
8. Ipoteze 8.1. Ipoteze 8.2. Prieteni 8.3. Duşmani	Verificarea persoanelor cunoscute de poliţie care erau bolnave psihic, pe fond sexual, cu accent pe cei care suferă de psihopatie sexuală impulsivă, epilepsie etc. Identificarea, cu concursul circumscripţiilor sanitare şi a spitalelor de specialitate a altor persoane din această categorie, care nu erau cunoscute de poliţie, dar care prezentau un grad sporit de periculozitate. Consultarea evidenţelor serviciului de medicină legală pentru stabilirea cazurilor de examinare a unor femei care au fost victime ale unor violuri sau tentative de viol, fiind selectate prioritar cele care prezentau muşcături, lucrau în alimentaţie publică[1] şi au fost atacate noaptea, pe timp nefavorabil, în apropiere de casă. (compararea grupei sanguine a autorului - AII). Identificarea şi verificarea celor eliberaţi din penitenciare în anii 1970 şi 1972, condamnaţi pentru omoruri, tâlhării sau violuri cu mod de operare asemănător. Identificarea şi verificarea clienţilor obişnuiţi ai localurilor unde au lucrat victimele.

*** La începutul lunii mai 1970, într-o noapte, autorul a încercat să o acosteze pe **O.E.**, ospătară la restaurantul „Pădurea Băneasa", care locuia pe o stradă din spatele circului. În acest scop, s-a urcat într-un autobuz de noapte odată cu viitoarea victimă şi a coborât la aceeaşi staţie, urmărind-o până în apropierea locuinţei. Ulterior, în noaptea de **8/9 mai 1970**, în jurul orelor 2, fiind înarmat cu o bară metalică cilindrică – care prezenta striaţiuni sub formă de spirală – a aşteptat-o în apropierea locuinţei. La apariţia acesteia, a lovit-o în cap prin surprindere, de mai

[1] Ioan Sântea, op.cit., p. 159.

multe ori. Victima a reuşit iniţial să ţipe, dar agresorul a continuat să o lovească cu bara metalică, iar apoi cu un cuţit. În momentul în care a auzit zgomote şi discuţii în zona apropiată, deoarece s-au alarmat şi au ieşit mai mulţi vecini, după ce a târât corpul acesteia până în faţa porţii, criminalul a părăsit-o. Martorii au încercat să îi dea primele îngrijiri victimei dar, văzând situaţia gravă în care se afla, au chemat Salvarea şi Poliţia. Fiind transportată în stare de comă la spital, cu toate îngrijirile medicale, a decedat a doua zi.

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e 1. 1. Identificare 1.2. Adresă 1.3. Trecut 1.4. Leziuni traumatice	U. M. , 39 ani
	Str. Stupini nr. 24 A (victima nu locuia în apropiere)
	Asistentă universitară Căsătorită
	Mai multe leziuni liniare la cap, cu marginile crenelate, produse de un corp contondent Două plăgi tăiate la gât, din care una i-a secţionat complet traheea Pe sânul drept şi în zona omoplatului stâng existau echimoze produse prin muşcare, având imprimată în dermă forma arcadelor dentare
2. Faptă 2.1. Ce s-a petrecut? 2.2. Data, ora 2.3. Valori sustrase	omor
	5 mai 1971
	Nu au fost sustrase valori, deşi victima purta ceas de mână, iar în poşetă avea bani şi alte bunuri
3. Autor(i) 3.1. Număr autori 3.2. M.O. 3.3. Comportament (căi acces, acţiuni în câmpul faptei, ieşire) 3.4. Semnalmente 3.5. Vestimentaţie	Se presupune că acelaşi autor
	Autorul a acţionat pe timp nefavorabil (ploaie torenţială) Agresiunea a avut loc tot în stradă (pete de sânge pe trotuar şi în curte, până în spatele clădirii unde a fost găsit cadavrul). Cadavrul a fost găsit în poziţie culcat, cu faţa în jos şi cu membrele inferioare depărtate. Sub abdomen, în partea inferioară, se aflau cărămizi suprapuse. Obiectele de îmbrăcăminte ale victimei erau tăiate şi sfâşiate, iar pantofii şi poşeta au fost găsite în apropiere, aşezate pe un gard de zid
4. Urme 4.1. Ridicate la faţa locului 4.2. Rămase în evidenţă	Urmele de muşcături au fost fixate prin fotografiere şi desen, iar cu ocazia necropsiei au fost decupate şi conservate bucăţile de dermă purtătoare de urme Secreţii vaginale recoltate (autorul avea tot grupa sanguină AII tip secretor) Fire de păr în mâna şi pe geanta victimei Cruste şi cheaguri de sânge pe hainele victimei O adeverinţă eliberată de Spitalul Studenţesc, găsită sub cadavru şi care era puternic îmbibată de sânge şi apă, fapt care a dus la ştergerea scrisului

BCU IAŞI

Criterii Subclasificare	Detalii
1. Victimă/e	M.I.
1. 1. Identificare	
1.2. Adresă	str. Mehadiei, în timp ce victima se deplasa spre serviciu
1.3. Trecut	manipulantă la întreprinderea de Transport Bucureşti
1.4. Leziuni traumatice	leziuni craniene ce i-au pus victimei viaţa în pericol (salvată datorită intervenţiei chirurgicale efectuate de urgenţă).
2. Faptă	Tentativă de omor
2.1. Ce s-a petrecut?	
2.2. Data, ora	Aproximativ 4 dimineaţa
2.3. Valori sustrase	
3. Autor(i)	Un bărbat
3.1. Număr autori	
3.2. M. O.	Victima a declarat că a fost atacată prin surprindere, pe la spate.
3.3. Comportament (căi acces, acţiuni în câmpul faptei, ieşire)	Agresorul nu a întrebat-o nimic pe victimă, nu a avut nici un schimb de cuvinte înainte de a o lovi
3.4. Semnalmente	Din cauza loviturii la cap şi a traumei psihice suferite, victima nu a reuşit să dea alte detalii în afară de:
3.5. Vestimentaţie	Înalt, brunet, cu un basc pe cap
4. Declaraţii	
4.1. Evenimente anterioare faptei	
4.2. Evenimente concomitente faptei	Victima a strigat după ajutor şi a fugit Când a auzit un zgomot metalic (bara metalică scăpată de autor, care s-a aplecat să o ridice), a reuşit să pătrundă într-o curte, ceea ce probabil a alarmat pe vecini şi l-a determinat pe autor să fugă.
4.3. Evenimente ulterioare	

După 48 de ore, pe raza Capitalei, au avut loc alte **trei tentative de omor** care, după modul de operare, indicau posibilitatea ca ele să fi fost săvârşite de acelaşi autor. Una din victime, E. M., la două luni de la intervenţia chirurgicală la care a trebuit supusă, a putut fi audiată şi a confirmat împrejurările în care a fost atacată, prin surprindere, cu loviri năprasnice la cap. a menţionat că nu avusese timp să observe agresorul, dar după alură i s-a părut că era un bărbat pe care îl observase bine în grădina restaurantului unde lucra, cu câteva zile înainte de a o ataca. Datorită acestor împrejurări, a reuşit să-l identifice pe criminal. Dar lista tentativelor de omor săvârşite de acelaşi autor trebuie completată cu încă trei cazuri, despre care s-a descoperit că s-au petrecut între primul omor din 1970 şi seria de la începutul anului următor. [1]

În urma analizării atente a informaţiilor obţinute de la locul crimelor şi a modului de operare, se poate determina următorul *profil psihologic*[2]:

[1] Ioan Sântea, op.cit., pp. 191-194 (selectiv).
[2] Tudorel Butoi, Alina Tănase, op.cit.

- Din alegerea momentului de acțiune (în jurul orelor 2 noaptea, numai în nopțile cu fenomene meteorologice deosebite: ninsoare, ploaie torențială cu tunete și fulgere, furtună și vânt puternic, ger cumplit, ceață, pâclă), dar și din modul de năpustire asupra victimelor și lovire cu sălbăticie, în mod repetat, în zonele vitale, rezultă că autorul este o persoană lipsită de încredere în sine, care probabil nu poate avea relații normale cu o femeie și probabil în fața unei femei cu care trebuie să interacționeze este timid, retras, tăcut, dar cu accese de violență ce se pot declanșa destul de ușor – expresie comportamentală în oglindă cu tatăl său, „omul lup" Rîmaru Florea.
- Victimele prezintă un risc scăzut pentru autor din punctul de vedere al programului (se întorceau singure acasă, noaptea, având o rutină pe care o putea observa după ce le urmărea câteva zile) și sunt mature din punct de vedere sexual, dar în același timp autorul se expune unui risc crescut prin atacarea în mijlocul străzii și mai ales prin violarea în interiorul unor curți. Acest lucru dovedește curajul nebunesc, aroganța tinerească, deci probabil autorul are o vârstă cuprinsă între 20 și 30 de ani.
- Psihopat sexual, sadic, fără nici un fel de remușcare față de faptele sale, cu înclinații spre acte aberante și tendința de a sfida normele morale ale societății (alege să recurgă la acte sexuale însoțite de mușcături să mutilări ale sânilor sau zonei genitale în curtea imobilelor din apropierea locuinței victimei – tendință spre exhibiționism).
- Consideră că femeile sunt niște obiecte (de care poate dispune după bunul plac) pe care le depersonalizează, le mutilează și le lasă în poziții umilitoare și menite să șocheze pe oricine descoperă cadavrele.
- Probabil a mai săvârșit infracțiuni, pentru că deși atacurile par spontane, nu lasă multe indicii de lucru anchetatorilor. Probabil a săvârșit tâlhării, dar sunt slabe șanse de a fi ajuns să își formeze un mod de operare viabil ca tâlhar (nu sustragerea valorilor este mobilul principal al faptelor, deoarece impulsul sexual este mult prea puternic pentru a-i rezista).
- Având în vedere frecvența accelerată, intervalul de timp dintre atacuri scade, se poate trage concluzia plauzibilă că starea psihică a autorului se deteriorează într-un ritm accelerat. Acest lucru înseamnă că el nu se va opri decât atunci când va fi prins, probabil pentru că devine din ce în ce mai curajos și mai neglijent. În același timp, există însă și riscul de a săvârși tot mai multe crime, tot mai grave.

Deși anchetatorii sosiți la fața locului găsesc o scenă aparent dezordonată, nu se poate afirma că acest autor este psihotic dezorganizat, cu toate caracteristicile pe care le prezintă această tipologie. Într-adevăr, autorul căutat va prezenta următoarele trăsături de criminal dezorganizat:

- inadecvat din punct de vedere social și incompetent a întreține relații sexuale normale.
- deși riscul de a fi descoperit în timpul comiterii faptelor este foarte mare, prin prisma locurilor pe care le alege, prezintă un stres situațional minim (nu își abandonează „prada" decât atunci când riscul de a fi văzut de vecini este iminent).

- comite acte sexuale după moartea victimei şi lasă cadavrul în locuri uşor de descoperit.
- nu conversează cu victima, atacând-o sălbatic şi apoi depersonalizând-o.

Acest criminal ar putea înşela uşor şi ne-ar putea face să credem că probabil avem de a face cu un bolnav psihic ce nu are discernământul faptelor sale, dacă nu ar prezenta o serie de trăsături caracteristice unui criminal organizat:

- probabil este primul născut şi în timpul copilăriei şi-a descărcat excesele de furie asupra fraţilor mai mici.
- probabil în timpul atacurilor este sub influenţa băuturilor alcoolice sau a unor stupefiante, de unde şi dezinhibiţia atacurilor.
- este foarte mobil, fiind imposibil de preconizat unde va avea loc următorul atac, întrucât nu are o zonă de confort proprie, fiind dispus să atace oriunde, „pe teritoriul victimei".
- victimele nu sunt atacate la întâmplare, ci sunt persoane străine (astfel îi este mai uşor să le mutileze, să le depersonalizeze) pe care le alege din timp, corespunzător tiparului preferat (ca aspect fizic, dar şi ca program – tinere care merg singure noaptea spre casă sau la serviciu).
- probabil cea mai importantă dovadă a cruzimii premeditate este faptul că îşi „vânează" victimele timp de câteva zile. Motivul principal este aflarea rutinei acestora şi determinarea momentului şi locului oportun pentru a ataca. Însă un efect secundar al acestui ritual poate fi dorinţa (chiar şi inconştientă) de a urmări victimele şi reacţia lor atunci când îşi dau seama că sunt urmărite, lucru care le inspiră teamă. Autorul se poartă ca un animal ce îţi încolţeşte prada, declanşând astfel un joc pervers: vrea să simtă teama care se instalează în sufletul persoanei urmărite, având în vedere că el ulterior se privează de acest sentiment, preferând să atace fulgerător, pentru a vedea în ochii victimelor altceva – groaza.
- Probabil făptuitorul trăieşte singur, fapt care îi conferă libertate, discreţie, securizare.[1]

În loc de concluzii:

Luând în considerare cei trei factori care determină comportamentul, factorul biologic, cel psihologic şi cel social, putem prezenta următoarea „reţetă a criminalului în serie"[2]:

- Mai întâi, cel biologic: Predispoziţia spre crimă este genetică.
- Al doilea factor este cel psihologic: psihopatia. Acesta este filtrul prin care percepe tot ceea ce i se întâmplă.
- În final, cel social: învăţămintele din viaţă.

Punem toate cap la cap, şi ne gândim că Ion Rîmaru este, de fapt, o armă vie de distrugere în masă:

Genetica încarcă arma, psihologia ţinteşte şi evenimentele apasă pe trăgaci.

---

[1] Se va dovedi faptul că Rîmaru Ion era un introvertit, singuratic, trăindu-şi fantasmele în camera căminului său studenţesc, refuzând cu agresivitate socializarea colegilor şi desăvârşindu-şi tensiunile agresive prin înţepături de cuţit în salteaua şi uşa camerei sale.

[2] Sintagmă aparţinând Prof. Univ. Dr. Michael Stone (psihiatru criminalist) de la Universitatea Columbia, care a studiat peste 100 de criminali in serie – „Evil Behavior" - http://pn.psychiatryonline.org

PARTEA A II-A
INTEROGATORIUL JUDICIAR

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul I

EXIGENŢE TEORETICE ŞI PRACTICE ÎN MATERIA INTEROGATORIULUI JUDICIAR

Secţiunea I
Consideraţii introductive

De ce fascinaţia interogatoriului?!

Pentru că dincolo de spectaculoasă ipostază a confruntării directe dintre psihologul criminalist (profiler), procuror sau poliţist judiciarist cu persoana anchetată, **este cert faptul că nimeni în afara făptuitorului nu ştie mai bine, ce? când? cum? etc. s-a deliberat, pus în act şi finalizat gestul criminal.**

De aici şi **necesitatea „ajungerii la el"** şi identificarea făptuitorului, protecţia sa juridică şi în context legal, clarificarea sub toate aspectele a cauzei, în fapt, în drept şi cu privire la împrejurările comiterii, în scopul stabilirii vinovăţiei şi tragerii la răspundere a acestuia.

Teoria în materie, dar mai ales practica judiciară, conturează o serie de strategii şi tactici de interogare[1]:

1. Fie se pleacă de la bănuit (făptuitor) spre „scena crimei" şi de aici implicit la probaţiune, (probele sunt date de făptuitor sub presiuni sau determinări interne) mărturisirile fiind mai mult sau mai puţin iniţiativele acestuia.

2. Fie se pleacă de la identificarea, fixarea, recoltarea şi exploatarea urmelor scenei crimei, constructul probatoriu fiind elaborat exclusiv de psihologul criminalist[2] şi acţionând ca factor de presiune externă, determinarea mărturisirilor (recunoaşterilor) fiind mai mult sau mai puţin determinată din nevoi interne animate de raţionalizări şi motivaţii de autoconservare în situaţii de risc.

3. Fie se exploatează constructul dinamic de identificare şi exploatare atât a nevoilor interne (ca şi determinări motivaţionale) cât şi a presiunilor externe (folosirea dovezilor raţionalizate în algoritmul implicării sau excluderii) apte în alternanţa lor să conducă la mărturisiri şi recunoaşteri.

4. Fie se practică imixtiuni intolerabile în capacitatea de ripostă psihică şi fizică a făptuitorului (narcoanaliză, hipnoză etc.) de a se apăra (a rezista) de pe poziţia negării

---

[1] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp.7 şi urm.

[2] Psihologul criminalist (ca specialist-anchetator) valorifică probaţiunea criminalistică realizată după caz, în varii segmente ale acesteia traseologică, balistică, dactiloscopică, grafoscopică tehnică polygraph etc, opunând-o persoanei interogate prin raţionalizări, demonstraţii şi argumente, urmărind implicarea şi excluderea acesteia

faptei, sau uzând de strategiile alibiilor construite inteligent, pentru contracararea probaţiunii etc.

5. Fie se recurge la constrângeri generatoare de mărturisiri smulse prin măsuri reprobabile, proceduri de tortură, rele tratamente, provocare de dureri fizice şi psihice (dureri morale), abuzuri de orice fel (încătuşări, ameninţări, habitat ostil, înfometări, epuizări, suprasolicitări psihosomatice, deprivări senzoriale şi psihofiziologice (apă, somn, necesităţi primare etc.) agresiuni (sonore, luminoase, electronice, biologice etc.) - toate acestea generând mecanisme de protecţie (inclusiv mărturisiri reale, sau false recunoaşteri) vis-a-vis de ceea ce se instalează în mental afectivul subiectului „frica"[1].

---

[1] Redăm în acest sens integral o contribuţie merituoasă în materie, Laurenţiu Munteanu, rev. Psihologia nr. 6/1994, pp.22-23, Societatea, Şt. Tehnică, Bucureşti.

„FRICA - ÎNSOŢITORUL NOSTRU PERMANENT

Există frici individuale sau afective, moderne sau străbătând istoria, ancestrale sau recente, aducând groază sau plăcere.

Văzută în înrădăcinarea ei antropologică, în dezvoltarea psihologică, în consistenta culturală în dinamică istorică, frica marchează aportul complex om - lume. Trecând de la ceea ce este profund şi arhaic în om (frica de pedeapsa zeilor) elaborările conştiente, fantasmatice sau temeinic eşafodate intelectual (frici generate de sisteme tehnologice disecate de gândirea filozofico-metafizică), fricile sunt un proiect de studiu al psihologiei (emoţiile) psihiatriei (nevroze angoasante, obsesionale, fobii), neuroştiinţei şi fiziologiei (tabloul unic este dat de modificări în activitatea neurovegetativă, cardiovasculară, respiratorie, gastrodigestivă, hormonală), psihanalizei (teoria angoasei ca anticipare a pericolului provocat de o pulsiune), comportamentalismului psihologiei colective, existând chiar o biografie şi o istorie a fricii. (N.A. - inocularea fricii în demersul nostru este mult mai „pământeană ", ea este pur şi simplu frica vis-a-vis de miză şi risc, frica de bătaie, de tortură şi rele tratamente etc. Din punct de vedere didactic însă articolul citat are excelente valenţe informative).

DINAMICA FRICII ŞI...

Datorită slăbiciunii biologice, omul este un animal care are nevoie de protecţie; de aici o primă frică, cea de lumea animală. Calamităţile naturale, foametea, epidemiile, dezordinile sociale îşi găsesc sursă în mânia divină (în tradiţia ideo-creştină, profetizarea Apocalipsei, a Judecăţii de Apoi), mobilizând fervoarea ecleziastică sau alimentând disidenţa religioasă milenaristă. In Iluminism natura îşi pierde aura magică, paradigma teocratică lăsând loc celei tehnocratice. Dar utopia rezonabilă a progresului nu înlătură frica. Dizolvând tradiţii, atacând ordinea socială, eliberând aspiraţiile de dezvoltare individuală, noile surse de frică sunt: dezrădăcinarea, anomia, anonimatul/solitudinea urbană, destructurarea industriei, degradarea industriei, degradarea periurbană şi socială. Este paradoxul modern: zone de temeri sunt eliberate, în timp ce sentimentul fricii depăşeşte chiar realitatea pericolelor întrevăzute. Între acestea unele sunt bipolare: criza societăţii (înmulţirea incertitudinilor, dezideologizarea, reculul credinţei în raţiune şi statul - providenţă, fanatismul) şi ameninţările planetare (militare, biologice, ecologice, manipulări genetice). Dacă în modernitate răspunsul nu mai este căutat în religie, ci în ştiinţă, psihanaliză, artă, accesul la realităţile multiple (furnizate de ordinator, comunicaţii) ducând la căutarea de componente magice, în postmodernitate problema fricilor contemporane este lipsa obiectului fix şi accesibil (prin tehnologie). Părăsiţi de obiectele fostelor frici majore (bomba atomică), simţim cum climatul fricii a fost înlocuit cu cel al absenţei fricii identificabile.

...FORMELE EI

Teroarea infantilă este urmată de crize ce punctează existenţa: conflictul dintre generaţii, permamenta frică de moartea părinţilor, de propria moarte. Frica tulbură relaţiile dintre sexe. Supunerii femeii ca dat al psihologiei masculine în cultura patriarhală occidentală, fricii de violenţa fizică a acesteia i se opun diabolizarea femeii, în ordinea religioasă creştină, timiditatea în cea a raporturilor interpersonale.

Beneficiind de o bază antropologică şi de circumstanţe socioculturale, se nasc fricile colective, fie sub forma terorii care susţine puterea, a exaltării bravurii ca dialectică politico-militară, fie a curajului care asigură prestigiul sau chiar a frisoanelor care produc plăcere.

O frică fundamentală este frică de Altul, perceput fie ca zeitate şi divizat, fie ca duşman şi exterminat. De la frica de contact (ca reiterare a unei interdicţii culturale veche - Serge Moscovici) se ajunge la frica de

Iată aşadar că dispunând de custodia făptuitorului (a se înţelege protecţia legală şi responsabilitatea tratamentului persoanei reţinute, arestate, deţinute) etc., fascinaţia interogării sale este explicabilă.[1]

---

contaminant, frica de atingere a anumitor obiecte (valorizare cultural/social negativ), refuzul anumitor comportamente, al contactului cu alţii (chiar vizual). Faţă de aspectul global al fricii se asistă la trecuta mentalitate a conspiraţiei. Prin proiectarea Răului pe scena socială, focalizând aversiunea pe un grup sau persoană anume, se ataşează acestora atributele de inamici, potenţiali persecutori (S. Moscovici). Sunt frici care agită raporturile dintre grupuri sociale (etnice, religioase, politice, culturale, naţionale). Grupuri de evrei, iezuiţi, francmasoni, imigranţi, capitalişti, intelectuali sunt luate drept cauze diabolice ale tulburărilor vremurilor, subiect al revoltei populare.

Referitor la maladia SIDA, în revista „Communication" (nr. 57/1993), ni se oferă două interpretări. S. Moscovici sesizează de la început un aspect colectiv (asocierea unei comunităţi, homosexualii, întărită chiar de decizia acestora de a acţiona ca grup, reprezentări sociale adecvate, iar ca efect pervers stigmatizanţi colectivă). Edgar Morin o vede însă ca pe o frică individualizată, chiar dacă trăită de oameni ce alcătuiesc o colectivitate, apreciind că reacţiile sunt personalizate (utilizarea prezervativelor, reducerea numărului contactelor sexuale).

ANTIDOTURILE FRICII

Frica naşte comportamente de reacţie specifice. Etiologia distinge: fuga pentru a evita pericolul, inhibiţia, absenţa unor comportamente adecvate de evitare, chiar paralizia şi agresivitatea, care împrăştie şi resoarbe frica. Comportamentul uman este ambivalent, un permanent balans psihic între ceea ce este acceptat şi interzis.

Fiinţa umană face faţă multor feluri de frică, întrucât dispune de un stoc apreciabil de antidoturi (E. Morin). Învăţarea curajului prin voinţă (dominarea lucidă a fricii) este la fel de „productivă ca şi ritualurile de atenuare. Frica de avion este dominată prin transmiterea stăpânirii şi impasibilităţii celorlalţi, prin asigurările personalului tehnic. Există ritualuri de „aclimatizare" relative la frica de Altul: salutul, politeţurile etc. Omul are frică de moarte, dar, în afara patologiei, nu o resimte zilnic. „Când un copil se naşte, nimeni nu se gândeşte că mica fiinţă este un biet muritor" (E. Morin). Altă diminuare a fricii o aduce solidaritatea: de la perechea de îndrăgostiţi, care nu-şi imaginează că vor muri, la actele de participare devotată la colectivitate, alte soluţii de depăşire a fricii constau în aderarea la o identitate ţinând de un trecut crezut de mult dispărut şi chiar obişnuinţa de a trăi cu incertitudine (ideea morţii, amestec de certitudine şi incertitudine).

Există şi modalităţi de susţinere sau amplificare a fricii. Societatea modernă montează frici pentru a obţine implicarea sau dominarea.

Fricile moderne se manifestă şi prin cultura groazei, inventarea figurilor terorizante (dar şi hipnotizante) care în situaţii reale ar îngrozi. Jocul cu frica este şi el o cale de exorcizare a acesteia; „problema constă în aceea că oamenii sunt atraşi de ceea ce le face frică, şi asta îmi provoacă frică" (S. Moscovici).

Se constată teme recurente. Frica de Altul, de moarte, spectrul epidemiilor etc. Ruperea ordinii instituite, însoţind istoria, deschiderea spre necunoscut, spre viitor nasc angoasă, cristalizată în frică. Incertitudinea vieţii este transformată în imaginarul sfârşitului catastrofic, asociat finalului marilor perioade istorice. Frica de marile dezordini cosmice, biologice, sociale... „Astăzi nu mai avem comete, dar avem efect de seră. Nu mai avem monştri, dar avem manipulări genetice, nu mai avem războaie mondiale, dar avem invazia străinilor" (Bernanl Paillard).

Soluţia optimistă a lui Edgar Morin, la această desfăşurare de frici,care ea însăşi face frică, este reînnodarea legăturii sociale. Solidaritatea mecanică birocratică, insuficientă trebuie abandonată conştient în favoarea solidarităţii organice. Doar că liantul depăşeşte cadrul comunitar, fiind necesară o interiorizare la scară mai largă (salvarea vieţii pe Pământ, a diversităţii biologice).

Se va putea aprecia astfel şi o utilitate a fricii: a pierde sensul hazardului înseamnă a dezarma".

[1] „avându-i la mână", „la dispoziţie" - o serie de complexaţi, frustraţi, psihopaţi etc., scăpaţi accidental între anchetatori vor proiecta tipologia torţionară a abuzului violent sadic, sexual, hedonist, sub vani manifestări - vezi unanim condamnatele abuzuri semnalate la Guantanamo şi Abu Ghraib.

Secţiunea a II-a
Siguranţă şi nesiguranţă în materia interogatoriului judiciar

SARCINILE PSIHOLOGULUI CRIMINALIST

- de a identifica informaţiile utile, pertinente şi relevante cu privire la împrejurările comiterii faptei şi cu privire la persoana făptuitorului.
- de a identifica (în sensul de a aproxima predictiv) structura psihotemperamentală şi caracterial-atitudinală a persoanei interogate (generic).
- de a aprecia echilibrul emoţional al făptuitorului (potenţialul afectiv-emoţional) în contextul relaţiei interpersonale şi provocările speţei.
- de a identifica corect capacitatea autoreflexivă a făptuitorului în contextul implicării sale percepţii mentale, fixaţii infantile, exonerări şi autoculpabilizări hypo sau hyperrealiste vis a vis de consecinţe, prevederi, riscuri etc.
- de a-şi exersa arta jocului actoricesc, mimetismul empatic (transpunerea şi evadarea din rol), arta de a asculta, arta tăcerii, arta de a şti când şi (mai ales) ce să vorbească etc[1].
- de a-şi antrena capacitatea de autopercepţie ca şi proiecţie a expectanţei făptuitorului (cum este perceput de acesta, ca dominanţă, credibilitate, autoritate, teamă, încredere, respect, influenţă etc.)[2].
- de a manifesta interes, implicare şi respect faţă de persoana interogată etc.
- de a identifica şi exploata rapid momentele psihologice create.
- de a identifica şi interpreta corect indicii comportamentului expresiv ai persoanei interogate şi de a deţine ştiinţa decantării întâmplătorului de semnificativ-relevant, în contextul dat.

Secţiunea a III-a
Cunoaşterea celuilalt

Generalităţi[3]

1) dominanta proiectării şi finalizării gestului criminal este expresia hedonică (satisfacţie materială, morală sau psihofiziologic instinctuală) obiectivată în proiecţia şi finalizarea faptei.

---

[1] Fără un temeinic studiu al câmpului faptei şi o documentare detaliată a dosarului cauzei, psihologul riscă să fie nesigur şi gafeur în materie.

[2] În acest sens, ziaristul (analist politic) american Seymour Hersh - desconspira un aşa intitulat „program secret de detenţie şi interogare[44] - desfăşurat din iniţiativa şi cu acordul exclusiv al procurorului general John Ashcroft - ministrul apărării, Donald Rumsfeld şi preşedintele SUA, George Busch. În esenţă ziaristul susţine că există dovezi de netăgăduit (în speţă casete audio-video şi foto, declaraţii de martori şi victime) în sensul practicării torturii în închisorile Abu Ghraib şi Guantanamo Bay: abuzuri sexuale îndreptate împotriva tinerilor, folosirea câinilor pentru intimidare şi frică, provocare de suferinţe fizice şi psihice, agresiuni asupra pragului de suportabilitate sonică şi luminoasă, electroşocuri, deprivări psihofiziologice (somn, alimentaţie etc.) precum şi ceea ce este cel mai condamnabil, reţinerea prizonierilor fără comunicarea lor pe listele crucii roşii internaţionale.

[3] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp.11 şi urm.

2) psihanalitic comportamentul criminal este orientat către satisfacerea nevoilor pulsionale vizând proprietatea-posesia, controlul, dispoziția și detensionarea catharsică sexual-erotică, toate acestea introproiectate inconștient în nevoia compulsivă a autopedepsei (supliciul introproiectat-masochism).

3) perspectiva relațiilor interpersonale de prognostic pozitiv ca strategie de interogatoriu este fundamentată pe cunoașterea celuilalt în context real și actual (în arest, în detenție, interogatoriu, confruntare etc.)[1].

a. Potențialul de permisivitate sub aspectul binomului simpatic-antipatic

- satisfacția comunicării interpersonale și confesiunii este sever afectată în interogatoriu dominat de interesele contradictorii ale protagoniștilor - aflați pe poziții diametral opuse.

- respectul pentru celălalt, compasiunea sub aspectul înțelegerii umane, humorul, ironia fină, divagația pe teme de interes colateral interogării, conduc subconștient către creșterea potențialului de permisivitate prin acceptare, apartenență, confesiune etc. - psihologul criminalist devenind, iată, simpatic, solar, demn de încredere - sporește nevoia mărturisirii care izvorăște, iată, din presiunea internă a confesiunii.

b. Disfuncția nesiguranței și insecurizării

- starea de libertate conservă individului[2] exercițiul, dispoziția și autodeterminarea într-un câmp nelimitat de alegeri (opțiuni);

- starea de interogat (liber, reținut, arestat sau deținut) limitează opțiunile inducând disconfort și nesiguranță, habitatul fiind perceput ca ostil, în timp acumulându-se tensiuni apte a se materializa în comportamente de ostilitate, ripostă hetero și autoagresivă.

- viitorul este perceput ca incert și nesigur, favorizând proiecții de tip depresiv, fatalist, alimentând superstițiile, zvonul, panica și nu o dată suicidul.[3]

- în aceste stadii relația interpersonală este în întregime sub controlul psihologului criminalist care în intenția detensionărilor constructive poate realiza modificări confortabile în habitat (luminozitatea, spațiu, eliminarea simbolurilor și factorilor de agresiune psihosenzorială etc.) concomitent cu mărirea câmpului de opțiuni (plimbare, lectură, corespondență, pachet, țigări, contacte, consiliere psihologică etc.).

c. Protecția - conservarea imaginii proprii

- din perspectiva individului ca personalitate oglindită social, ca entitate (Eu distinct - cu proiecție individuală, motivații, aspirații și exigențe proprii) implicată cauzal-conjunctural în ecuația infracțională, psihologul criminalist va conferi înțelegere sub aspectul acceptării explicațiilor oferite de făptuitor.

---

[1] Aprecierile naive asupra psihologiei personalității umane, în context teoretic, doctrinar etc. (exclusiv de la catedră) conduc către devieri de tip utopic, infructuoase și amendate nu o dată de riscul erorii judiciare.

[2] Strategiile torționare exacerbează nesiguranța și insecurizarea în speranța învingerii rezistenței psihice și declanșarea instictului de apărare autoconservare, mărturisirile astfel smulse (cu riscul de a fi nu o dată false mărturisiri) regăsindu-se la capătul epuizării psihice.

[3] Strategiile psihologice și psihanalitice anticipează efectele accelerărilor tensionale de tip distructiv și le preîntâmpină prin relații interpersonale de tip protectiv, conciliant, relativ permisiv mărturisirile izvorând din rațiuni de liberă autodeterminare în contextul raționalizărilor de tip securizant vis a vis de presiunea externă a probatoriului.

- această strategie conferă persoanei interogate senzaţia conservării propriei imagini (reală sau falsă) dar oricum în consens cu propriile autopercepţii vis-a-vis de socius.

(N.A. - **de pe această poziţie interogatul putând fi mult mai apt de mărturisiri ale faptelor sale percepute dacă nu ca „acceptate juridic" cel puţin ca „înţelese", „explicabile" sub raportul experienţei de viaţă.)**

- orice reacţii de tip inchizitorial sau din perspectiva unor experienţe rigide, apte să-i deterioreze interogatului imaginea de sine, amorul propriu, orgoliul, capacitatea profesională, inteligenţa, inserţia socială, statussul - rolul, sunt tot atâtea indicii pentru un interogatoriu greoi şi infructuos.

- dimpotrivă, toleranţa, înţelegerea, curiozitatea vis-a-vis de explicaţiile gestului criminal, situează psihologul criminalist pe poziţii favorabile iniţiativelor de prognostic pozitiv în decelarea adevărului.

d. Gestionarea autorităţii[1]

- talentul şi ştiinţa psihologului criminalist constă în aceea că în ciuda alternanţei jocurilor de rol, a metamorfozelor, atitudinilor şi faţetelor „jucate" de psihologul criminalist în relaţia interpersonală cu persoana interogatorată acesta nu trebuie să-şi diminueze cu nimic dimensiunile constante ale personalităţii sale: profesionalismul, oficialitatea, exigenţa, inteligenţa etc. fără a le hiperboliza actoricesc sau fără a face dovada naturală a disponibilităţii sale către **exercitarea arbitrară şi discriminativă a puterii, trădând egocentrismul, sadismul, agresivitatea, frustrarea, oportunismul, în fapt slăbiciunea, incapacitatea şi ineficienţa metodelor folosite.**

Deşi a făcut şi încă mai face carieră, „anchetatorul torţionar" a abuzat de putere şi autoritate. Reţeta acestuia a fost de **un simplism echivalat doar de primitivismul metodelor, în sensul că dincolo de eficienţa discutabilă (avem în vedere nenumăratele false recunoaşteri, grave şi ireparabile erori judiciare) a avut ca reprezentare strategică climatul de teroare obţinut prin ameninţarea permanentă, proiectarea unor consecinţe distructive, aducerea în stadii de regresie şi inferioritate a persoanei anchetate vis-a-vis de care nu întotdeauna s-au obţinut rezultatele scontate.**

În ceea ce priveşte „imaginea creatoare" în materie, aceasta este (în orice colţ al lumii) inepuizabilă:

- de regulă se debutează prin teroare psihică: violenţă verbală, gestică şi mimică ameninţătoare, trivialitate în limbaj şi gesturi, atingeri aduse valorilor moral-etice proprii persoanei interogate, ton ridicat, înjurături etc.[2]

---

[1] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp.12 şi urm.

[2] Comportamentul rasist al poliţiei a făcut obiectul **Hotărârii CEDO în Cauza Bekos şi Koutropoulos versus Grecia din 13 decembrie 2005.** Curtea a constatat că autorităţile se aflau în posesia unor informaţii plauzibile privind un posibil comportament rasist al poliţiei. Cu toate acestea, Curtea a constatat că acestui aspect nu i s-a acordat absolut nicio atenţie în cursul anchetei, ceea ce echivalează cu o violare a art.14. Reclamanţii, de origine romă, au fost arestaţi pentru tentativă de furt. Ambii reclamanţi au afirmat că au fost loviţi în cursul interogatoriilor, că au fost insultaţi de către poliţişti, iar o mare parte dintre insulte aveau o evidentă tentă rasistă. După eliberare, a doua zi, reclamanţii s-au prezentat la medic care a concluzionat că aceştia au fost loviţi în ultimele 24 de ore cu un obiect contondent foarte dur. Reclamanţii au trimis şi fotografii ale corpului lor la momentul eliberării pe care se observă urmele de lovituri. Plângerea penală contra poliţiştilor s-a finalizat cu achitarea unui poliţist, iar alţii doi au fost suspendaţi din funcţie, fără ca măsura să fie pusă în executare.

- utilizarea violenței fizice, obiectivată prin adevărate strategii și tehnici provocatoare de durere fizică (lovituri în zone dureroase, șocuri electrice etc.).

- deprivări psihosenzoriale (hrană, somn, necesități psihofiziologice etc.).

- agresiuni psihofiziologice (sonore, luminoase, de inconfort etc.).

- chinuri fizice (obligare la posturi atipice de izometrie muscular-posturală, „poziția schiorului", „macavela", „împachetările" etc.).

- teroarea psihică prin inducerea trăirii situațiilor limită și de risc letal (conducerile în teren „la pădure", „înscenări de execuții", „îndemnul la evadare", suspendări, înecări etc.)[1].

---

[1] Vezi riposta unanimă a lumii civilizate, vis-a-vis de practicile reprobabile, inacceptabile juridic și moral etic ale începutului de mileniu trei, în interogările prizonierilor de război din Irak, Afganistan, Cecenia, Guantanamo. Abu Ghraim, spațiul Jugoslav, Somalia etc. În detaliu contribuțiile dr. Jenică Drăgan, Ion Oancea, Gheorghe Nicolae, *Tortura - contribuții teoretice și practice*, Editura Ministerului de Interne, București, 2001, pp. 23-24 citat integral după cum urmează:

„1. Considerații generale asupra infracțiunii de tortură

În limbajul obișnuit, tortura are semnificația unor acte de cruzime, sub aspect fizic sau moral.

De-a lungul timpului, actele de tortură au primit semnificații socio-juridice diferite.

În anumite sisteme de drept, tortura constă în producerea unor suferințe fizice sau psihice în cadrul procedurii judiciare și a executării pedepselor și care a fost, oficial, admisă fie ca mijloc de obținere a unor probe, fie ca mijloc de pedepsire a unor infracțiuni.

Tortura a fost practicată în mai mult de 72 de țări, în anul 1992. În întreaga lume tortura este studiată de anumite persoane și pusă în aplicare împotriva altor persoane având propria ei castă și un limbaj propriu care este important. Pentru cei care o aplică, tortura este o artă, dând acesteia denumiri ciudate, dar pentru victime în mod cert nu este o artă, ci o umilire.

Este important, în primul rând pentru terapeuți să înțeleagă jargonul torturii. Mohamad Beh, după o îndelungată documentare a elaborat primul dicționar al jargonului torturii, care se numește argoul victimei. Este șocant de citit, dar necesar pentru înțelegerea plăgii secolului - tortura - susține Bent Sorensen, prim vicepreședinte al Comitetului de prevenire a torturii din Consiliul Europei - Bruxelles, 1992".

În țările în care se practică tortura sunt folosite mai multe metode: Apollo; Ghapani; Macavela (cunoscută și în România); metoda cu șocuri electrice; drumul de metal (o bară metalică este rulată în sus și în jos pe corpul victimei cu presiune diferită); plimbatul pe cioburi sau obiecte ascuțite; statul în poziția motociclistului timp îndelungat; statul în apă mai mult timp; expunerea prelungită la soare sau la frig; arderea cu țigara aprinsă; scufundarea capului în apă; închiderea într-o celulă foarte îngustă; atârnarea de picioare și aplicarea unor lovituri; aplicarea de sare, piper, apă sărată sau urină în crestăturile practicate pe corp; șocuri electrice aplicate pe degete, tălpi, lobii urechii, organe genitale; interzicerea somnului, a hranei sau a apei; deținerea în celule întunecate pentru perioade îndelungate; expunerea la surse de lumină foarte puternice sau zgomot constant; intimidarea cu pistolul; umilirea prin prezentarea la interogator dezbrăcat etc.

In cursul anului 1988, în urma loviturii de stat din Myanmar, Saw Maung împreună cu oamenii din subordinea sa au torturat mii de oameni, folosind metodele arătate mai sus.

Metoda „Apollo" constă în aceea că victima este pusă pe un scaun de metal cu picioarele spre înainte, având mâinile legate de brațele scaunului, capul acoperit de o cutie metalică ce se sprijină pe umeri. Apoi, i se conectează victimei electrozi sub tensiune pe cele mai sensibile părți ale corpului, iar țipetele scoase sunt amplificate în interiorul cutiei metalice. În același timp se lovește cutia metalică cu diferite obiecte.

Metoda „Ghapani": brațul drept al victimei este îndoit pe spate peste umăr, iar brațul stâng îndoit la spate, după care se încătușează. Se pune o bucată de lemn între articulațiile brațelor, după care se agață victima de perete în așa fel încât podeaua să fie atinsă numai cu degetele mari de la picioare. Metoda este combinată cu aplicarea de lovituri. Camera de tortură poartă denumirea de „Zire Hast".

Treptat, lumea civilizată și-a schimbat atitudinea față de aceste practici inumane, tortura nemaifiind acceptată nici în procedura judiciară și nici în relațiile interumane. Tortura nu numai că nu este tolerată, dar a devenit o manifestare ilicită incriminată în legea penală chiar atunci când este comisă de persoane particulare. O mare importanță a acordat comunitatea internațională eliminării torturii ca mijloc utilizat de persoanele ce reprezintă autoritatea publică, puterea".

Exacerbarea puterii discreționare, pe lângă dezumanizarea și descalificarea profesională a celui care conduce interogatoriul, pe lângă atingerile grave aduse legislației internaționale în materie - vezi Declarația universală a drepturilor omului, art. 3 și art. 5 și Noul Cod Penal român (art. 282 din Legea nr. 286/2009) - infracțiunea de tortură - de cele mai multe ori nu-și atinge scopul, **pericolul constând dimpotrivă în falsele recunoașteri și mărturisiri, falsele implicări, înscenări judiciare etc., realități triste și ireparabile, vis-a-vis de descoperirea adevărului.**

Autoritatea și puterea psihologului criminalist trebuie să se supună științei și deopotrivă artei „gestionării efectelor" pe o relație benefică de feed-back, într-un echilibru constructiv-pozitiv către determinarea la mărturisiri voluntare corespunzătoare stării de fapt și drept.

Autoritatea este magie, atitudine și stare, rezultată din competență, oficialitate, exigență profesională, inteligență, distincție etc.

Psihologul criminalist desemnat cu interogatoriile devine implicat într-un algoritm din care nu lipsește responsabilitatea, conflictele de autoritate, semnele de slăbiciune și frustrare, componenta torționar abuzivă fiind pasibilă de sancțiune penală.

Secțiunea a IV-a
Duplicitate – simulare (minciună versus adevăr)

a) *analiza datelor realului* - psihologul criminalist evaluează prioritar personalitatea persoanei interogate ca potențial și disponibilitate (anamneza, observația, studiul documentelor, abordarea tematică, chestionarea etc.) în ecuația provocatoare a implicării (martor, victimă, făptuitor-bănuit) în contextul circumstanțelor criminogene.

b) psihologul va fi foarte atent în a decela posibilitățile și limitele cunoașterii nu numai din punct de vedere al contextului obiectiv (distanță, stare meteo, luminozitate etc.) dar mai ales al implicării persoanei interogate ca și subiect cunoscător: (cum și în ce împrejurări este implicat?!; putea să constate și să știe să rețină și să redea cele susținute?! care sunt capacitățile sale senzorioperceptive, de recepție, decodare, interpretare, memorare și redare?! cât este de sincer în implicarea ca și participant la aflarea adevărului (permisivitatea colaborării pe parcursul interogatoriului).

c) interpretarea comportamentul expresiv - demascarea comportamentului mincinos.

- psihologul pleacă de la realitatea psihologică în conformitate cu care constructul mincinos ca și alterarea voită intenționată a adevărului are conținut și orientarea exclusiv pragmatică, aduce un avantaj, un folos, este util cuiva.
- **constructul mincinos are demers mental cognitiv, raționamente și logică urmărind inducerea în eroare și presupune așadar un efort de elaborare, nu la îndemâna oricui și nu o dată dificil de realizat.**
- pericolul demascării în condițiile mizei și riscului sancțiunii penale creează o stare de disconfort agentului mincinos.

- psihologul criminalist trebuie să-şi explice mecanismele etiologice ale minciunii pentru ca odată identificate să opereze asupra lor în sensul deturnării şi dinamicii acestora ca factori de presiune generatoare duplicităţii.

Practica evidenţiază aşadar:

- minciuna spusă din sentimente de ruşine (raportarea la propria imagine sub exigenţe juridice şi moral etice interpretate).
- minciuna spusă din sentimente de teamă (de pedeapsă, de represalii, de răzbunare etc.).
- minciuna spusă din sentimente de apartenenţă la mediile interlope (obişnuinţa de a fi de partea cealaltă a baricadei) - (specifică mediilor ingractogene ostile apărării adevărului ca ripostă pur şi simplu) tăinuitori, proxeneţi, prostituate, recidivişti etc.
- minciuna spusă din raţiuni de conservare a propriei imagine a E-ului proiectat în ecuaţia existenţială majoră (de la subprețuire la succes).
- minciuna spusă din raţiuni de justiţie compensatorie (mincinosul se proiectează ca justiţiar şi deturnează adevărul în sensul dezideratelor sale).
- minciuna spusă pentru a ieşi dintr-o stare de pericol (pericolul de a fi identificat ca autor de faptă, pericolul de a-i fi probate fapte penale) etc.
- minciuna spusă pentru dobândirea de avantaje (materiale sau morale) etc.

Psihologul criminalist va purcede la reorientarea proiecţiilor disfuncţional-vătămătoare plecând de la realitatea indiscutabilă a minciunii ca mecanism totuşi defensiv (în apărare) vis-a-vis de statutul său ofensiv de superioritate ca specialist şi funcţionar public investit cu autoritate şi putere.

Din această perspectivă pot fi sancţionate prin mecanismele raţionalizării, lipsa de claritate şi logică în susţinerile persoanei interogate, disfuncţiile de coroborare, susţinere, contrarietate, nonconcordanţă etc. între cele susţinute şi piesele dosarului.[1]

Psihologul criminalist nu poate accepta necritic adunarea dovezilor (chiar dacă este obligat să o facă cu aceeaşi grijă şi exigenţă atât în acuzare cât şi în apărare) şi va fi extrem de atent faţă de informaţiile persoanelor cu interese în cauză, părţi, cerc de prieteni, aparţinători ai lumii interlope, rude apropiate şi mai ales va fi atent vis-a-vis de reacţiile autorului, comparându-le permanent cu datele demersului din perspectiva unor exigenţe ştiinţifice, expertize, constatări, rapoarte informative, mijloace de suport audio-video sau alte date emanând de la detectivi-investigatori, poliţişti, avocaţi, medici legişti etc.

Pentru psihologul criminalist itinerariul derulării interogatoriului este nu numai un prilej de continui provocări, dar mai ales pe măsură ce atitudinea sa exigent imparţială emană notele decantărilor profesioniste va provoca în strategiile expectative ale persoanei interogate amplificarea riscului demascării posibile.

Psihologul criminalist va trebui să ştie că atitudinea sa ca profesionist critic, joacă rolul stimulului extern care devine semnificativ pentru ca în strategia de

[1] Recomandăm efectuarea iniţial a testului polygraf pentru identificarea prezenţei sau nu a indicilor orientativi asupra duplicităţii (simulării, minciunii) (N.A. - efectuarea testului după procedeele la care ne referim, confruntări, reconstituiri etc. este contraindicată ştiinţific - metodologic - sub riscul impreciziei concluziilor.)

apărare a făptuitorului să încolţească ideea pericolului şi odată declanşată tema instinctuală energizată de mecanismele autoconservării speciei va prilejui exteriorizarea indiciilor mimico-gesticulari specifici comportamentului expresiv caracteristic stării de stres.

Ajungând în acest moment, găsim necesară din motive didactice o incursiune profesionistă în conţinutul lucrării reputatului criminalist dr. Tanislav Eliodor, *Criminalistica-metodologia intervievării investigative,* Editura Semne, Bucureşti, 2001, în care autorul prelucrând experienţa anglo-saxonă în materie, reuşeşte excelente observaţii pe care din perspectiva exploatării momentelor psihologice create de intuiţia pericolului, le reţinem integral[1]:

„Mecanisme defensive

Raţionalizarea constă în inventarea unor explicaţii plauzibile în legătură cu cauza. Cei intervievaţi se protejează prin acest mijloc imaginându-şi anumite etape care fie au legătură cu cauza, fie nu au legătură cu cauza, însă intră în interacţiune cu mijloacele de probă descoperite la faţa locului. Acest fenomen poate fi combătut prin inducerea subiectului mincinos a impresiei că faptele relatate presupuse mincinoase nu au legătură logică. Foarte puţini oameni rezistă „criticilor" aduse relatărilor, menţinându-şi depoziţia indiferent de argumentele contrare.

S-a demonstrat ştiinţific că oamenii se privesc ca fiind propria sursă de succes dar şi de insucces. Un fenomen în strictă legătură cu imaginea proprie este atitudinea grupului social din care face parte acesta. Senzaţiile produse astfel pot fi dintre cele mai diverse de la vinovăţie la extaz producând efecte dintre cele mai nebănuite (sinuciderile în grup). Subiectul trăieşte cu impresia că a pierdut controlul asupra propriei vieţi, lăsându-se condus de grupul social din care face parte (secte, bande de infractori, structuri mafiote etc.), încercând să-şi limiteze dependenţa. Printr-o cooperare bună, se poate obţine sprijinul unei astfel de persoane, dar mai ales prin diminuarea sentimentului de autoînvinovăţire. Acest lucru se poate realiza prin sugerarea celui anchetat a opiniei conform căreia nu este primul care a comis o astfel de faptă şi deci oprobriul public asupra lui este mult diminuat. Bineînţeles că o astfel de teorie va diminua capacitatea subiectului de a evalua urmările socialmente periculoase ale faptelor sale, însă primordial pentru anchetă este fluxul informaţional.

Proiecţia

Dinamismul acestui fenomen este în strânsă legătură cu raţionalizarea. Indivizii de multe ori aflaţi în imposibilitatea de a-şi îndeplini responsabilităţile, acuză alte persoane de eşecul lor. Cu alte cuvinte „dau vina pe alţii".

În acest fenomen apare pe primul plan agentul provocator al infracţiunii, victima, care prin atitudinea ei a determinat autorul a comite actul ilicit. Deci, conform concepţiei infractorului altcineva este de vină pentru fapta lor. Un astfel de gen de interviu nu afectează cu nimic răspunderea penală însă are o importanţă deosebită în lămurirea cauzei.

---

[1] Tanislav, Eliodor, Criminalistica-metodologia intervievării investigative, Editura Semne, Bucureşti, 2001, citat de Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp.17 şi urm.

Semnele falsităţii

Încercarea de a masca adevărul creează stres care la rândul lui se materializează în răspunsuri, tonalitatea vocii, atitudinea neverbală şi reacţiile psihologice pe timpul interviului. Mulţi indivizi care nu-şi pot ascunde acest stres, vor reveni asupra celor declarate relatând adevărul. Însă rămâne o categorie importantă de subiecţi care reuşesc, în mod surprinzător, să-şi controleze reacţiile psihologice pe timpul interviului.

Semne verbale

Declaraţiile conforme realităţii au un grad sporit de consistenţă cu multe detalii, chiar mai mult decât cele necesare. În loc să se autoprotejeze cel ce a făcut această declaraţie se simte din punct de vedere intelectual stimulat în a prezenta faptele conform adevărului, în încercarea de a demonstra capacitatea mentală organului de cercetare penală. În mod clar vor relata etapele comiterii infracţiunii făcând eforturi de a preciza cu exactitate detaliile cauzei. Dacă sunt sprijiniţi pot relata amănunte care anterior le omiseseră. Semnalele adevărului sunt în concluzie următoarele: memorie ascuţită, fluenţa narării, reconstituirea logică a faptelor. Chiar în situaţiile în care ancheta, în sine, incomodează sau jenează pe cel intervievat, un control pertinent asupra modului de desfăşurare a anchetei, poate înlătura aceste neajunsuri.

Unii actori pot minţi într-un mod inimaginabil cunoscând doar câteva aspecte despre cauză. Falsitatea merge până într-acolo încât detalii inexistente ori motivaţii sofisticate sunt prezentate drept realităţi. Funcţionează principiul conform căruia cu cât spui mai puţin, cu atât mai puţin ai şanse să fii prins. Relatările sunt însoţite de momente de contemplaţie, evaziune de la subiect, urmate de răspunsuri de tipul „nu-mi aduc aminte". Nu este exclusă nici o atitudine de genul „nu neg cele afirmate", „nu pot să vă spun mai mult de atât" sau „nu comentez".

Semne nonverbale

Sub acest aspect interviul este de fapt, duel psihologic. Cel ce declară neadevăruri va încerca să descopere din trăsăturile mimice ale feţei anchetatorului, scepticismul cu privire la cele declarate de el. Falsitatea se poate materializa prin orice semn al limbajului trupului care nu se manifestă în mod natural, indiferent că se referă la mimică, gesturi ori mod de deplasare. Un simplu muşchi care tresare sau o mişcare aproape imperceptibilă, sunt destule semnale pentru îndoială.

Pe parcursul interviului cel intervievat va încerca să se implice într-o activitate intelectuală ce-l va atrage de la cursul anchetei. Această tensiune poate fi manifestată prin intermediul unor ticuri, gesturi inexplicabile ori fără rost sau chiar prin poziţii ale corpului cu totul neconfortabile. Bineînţeles că se evită contactul direct al privirii, fixându-se un punct imaginar, clipind mult mai des decât ar fi normal. Râsul forţat şi aparenta stare de normalitate pot reprezenta semne de suspiciune cu privire la cel intervievat. Cel în cauză nu dă dovadă de spontaneitate, flexibilitate fiind caracterizat prin repetiţie, mişcări scurte, sacadate, gesturi repetate, eforturi „de supravieţuire" fiind evidente. Se întâlnesc cazuri când cel anchetat încearcă să creeze o atitudine de amiciţie, de apropiere cu interlocutorul său, cu scopul de a distrage atenţia de la interviu. Pe de altă parte contrariul celor relatate mai sus, adică gesturi suple, caracterizate prin normalitate dând aspectul unui flux atât sub aspectul relatării evenimentelor, dar şi a atitudinii exterioare.

Semne psihologice

Este o practică des întâlnită ca cei ce încearcă să înşele vigilenţa anchetatorului, să simuleze un. şoc psihic în momentul interviului prin prezentarea unor traumatisme minore sau ameţeală. Aceste simptome psihologice folosite cu scopul de a scăpa, reprezintă „teroarea" că au fost încolţiţi şi nu ştiu cum să reacţioneze. Alte manifestări psihologice de aceeaşi natură sunt voma provocată, transpiraţia abundentă, plânset necontrolat sau starea de dezorientare. Indivizii ce relatează adevărul reuşesc, cu ocazia infracţiunii, mai ales dacă anchetatorul rămâne calm şi controlează reacţiile interlocutorului. În continuare vom descrie anumite circumstanţe care produc schimbări psihice majore. Frica este principalul catalizator al schimbărilor psihologice. Motivul constă în consecinţele juridice ce le produce descoperirea autorului în flagrant. Frica de închistare şi de oprobiul public exercită o presiune psihologică destul de puternică pentru a crea indiferent de condiţiile în care se comite fapta, frica (teama). Conflictul între simţul vinovăţiei şi starea psihologică a individului accelerează o multitudine de procese fiziologice. Pe parcursul interviului majoritatea celor ascultaţi trec într-o stare de hipertensiune a cărei efect este vizibil prin vascularizarea puternică a zonei faciale, accelerarea procesului de perspiraţie şi respiraţie etc. De asemenea, sistemul nervos central vegetativ induce la rândul său o serie de semnale perceptibile de către anchetator.

Conflictul mai sus prezentat şi starea de frică sunt răspunsul individului la ceea ce a învăţat până în acel moment. Frica pe de altă parte îşi are originea în primele faze ale copilăriei fiind de asemenea „învăţată" de către subiectul interviului. Părinţii, biserica, comunitatea şi rudele sunt elementele ce stabilesc valorile, atitudinea şi moralitatea celui în cauză. Aceasta se învaţă din fragedă copilărie şi se sedimentează cu ocazia maturizării individului. De fiecare dată când acţiunile lui contravin celor de mai sus, o funcţie psihologică necontrolabilă intervine: conştiinţa.

Falsitatea şi dereglările psihologice[1]

Mincinoşii patologici sunt persoane care în mod obişnuit mint atât de exagerat şi atât de bizar, încât putem considera că ei suferă unele dereglări psihologice. Ei pur şi simplu inventează chiar dacă ar fi mai simplu şi mai la îndemână să spună adevărul. „Poveştile" lor sunt de obicei raţionalizări complexe pentru a se autolăuda, fiind uşor de identificat datorită perseverenţei în a minţi. Mincinosul patologic foloseşte minciuna în problemele cotidiene chiar în problemele cele mai simple, cum ar fi: satisfacerea nevoilor de hrană şi locuinţă.

Personalitatea psihopatică dezvoltă structuri morale şi sociale atipice fiind în imposibilitatea de a se ajusta la standardele societăţii. Psihopatul este un egoist la superlativ urmărind gratificarea lui pe moment fără a ţine cont de consecinţe. Acesta nu poate înţelege viitorul, ba chiar îl detestă. Un om normal face de multe ori sacrificii în numele viitorului, acţionând în funcţie de circumstanţele fiecărei situaţii. Individul cu o personalitate psihopatică este întotdeauna conştient de diferenţa între bine şi rău, îndeplinind de multe ori cerinţele impuse de societate, însă fiind în totalitate împotriva dominării personalităţii proprii de către aceste standarde. El are în vedere să nu intre în

[1] Ibidem.

contradicţie cu normele juridice şi chiar dacă se întâmplă acest lucru să-şi asigure, prin orice mijloace, o pedeapsă mai mică. Singura persoană la care ţine într-adevăr este propria persoană, sacrificând orice, chiar şi familia sa.

O caracteristică secundară a acestuia este lipsa de confidenţialitate, maturitate şi înţelepciune, acţionând pentru a-şi satisface propria persoană în mod impulsiv fără a folosi experienţa de viaţă acumulată.

Tratamentul personalităţilor psihopate este unul de ameliorare şi nu de însănătoşire a disfuncţiei mintale; nicio metodă nu a oferit până acum însănătoşirea pacientului. In plus indivizii dau dovadă de o stăpânire de sine deosebită, minciunile pe care le spun fiind destul de convingătoare. În ciuda acestui lucru, teama de a fi descoperit trece peste orice disfuncţii psihice, lucru ce determină „reactivitatea" normală a subiectului pe timpul testărilor cu poligraful". (vezi conf.univ.dr. Tudorel Butoi şi colaboratorii „Psihologia comportamentului ciminal - investigaţia duplicităţii suspecţilor în interogatoriul judiciar", Editura EMMA, Bucureşti 1999).

Secţiunea a V-a
Interviul investigativ

Adoptarea psihologului criminalist a abordării de tip interviu,[1] în interogatoriu - investigaţia psihologică exploratorie a persoanei

1.Comportamentul expresiv - (ceea ce poate citi celălalt) ca exteriorizare atitudinală este hotărâtor în debutul investigaţiei psihologice exploratorii a persoanei interogate.

Inducerea stării de confort (celui interogat) rezidă în aceea că (în situaţia bănuitului pe nedrept) siguranţa deţinătorului de probe testimoniale, atitudinea francă deschisă, exigent critică (aşadar realistă) induce certitudinea exonerării (în anchetator fiind proiectată încrederea faţă de profesionistul de bună credinţă) - comunicarea şi interrelaţionarea este eliberată de elemente redundante ale suspiciunii şi decurge firesc - în parametrii toleranţei interesului, respectului etc.

Poate psihologul criminalist realiza acest teren pregătitor?!

Răspunsul este afirmativ în condiţiile îndeplinirii a ceea ce şcoala anglo-saxonă în materie obiectivează în triada: congruenţă, subliniere, analiză pozitivă necondiţionată, în fapt fiind vorba despre:

a) încrederea în propria personalitate (solide cunoştinţe profesionale, potenţial aptitudinal şi temperamental-caracterial) adaptată emoţional, intelectiv şi volitiv într-un construct de personalitate dinamic şi specific profesiei.

b) capacitatea empatică nu numai de a se identifica cu celălalt retrăind experienţele sale (atitudini, sentimente etc.) în algoritmul infracţional consumat, dar, şi mai ales, **de a identifica şi accepta (în sensul de a înţelege) explicaţiile, similarităţile experienţiale în contextul motivaţiilor declanşatoare a componentelor criminogene sau nu ale celui interogat.**

---

[1] N.A. - nu credem că în această accepţiune şcoala anglo-saxonă la care ne referim, a făcut cea mai fericită alegere, câtă vreme numai de interviu „nu are chef cel care la capătul numitului demers este aşteptat de pedeapsa privării de libertate sau chiar de scaunul electric", - credem aşadar mai degrabă în interogatoriu ca investigaţie psihologică exploatatorie a persoanei.

Şcoala anglo-saxonă în interpretarea şi prelucrarea documentară a dr. Tanislav Eliodor *(op. cit.,* pp. 32-40) relevă din perspectiva atitudinii pozitive următoarele repere[1]:

„PREGĂTIREA PENTRU INTERVIU

Importanţa atitudinii pozitive

Cu cât vei reuşi să colectezi mai multe probe testimoniale cu atât poţi fi considerat un bun anchetator. Atitudinea pe care o ai cu ocazia fiecărui interviu este critică; atitudinea pozitivă jucând un rol excepţional, chiar mai important decât tactica ori metodologia adoptată.

Atitudinea reprezintă baza despre cum vedem şi suntem văzuţi de către societate. Aşa cum sarea şi piperul fac gustul unei mâncări, aşa şi atitudinea dau aroma eforturilor noastre de a desfăşura o bună activitate profesională. Atitudinea se învaţă pe perioada copilăriei şi se reintegrează în viaţa adultă prin experienţa interumană.

Atitudinea ne predispune la un anume component în diferite situaţii. Participanţii la un dialog manifestă încredere dar şi scepticism, prejudecăţi dar şi toleranţă, atitudinea dinamizând modul acestora de interacţionare. Atitudinea anchetatorului faţă de cel intervievat reprezintă exteriorizarea părţilor conturate despre aceasta, dar şi a modului în care este tratat, determinând un răspuns pe măsură.

A. Elementele atitudinii pozitive

Caracteristicile personale de tipul interes-respect, toleranţă, cât şi abilitatea de a le proiecta în activitatea profesională, reprezintă elementele unui anchetator de succes. Chiar dacă scopul principal este de a obţine probe adevărate, scopul secundar este de a-i induce celui intervievat o stare de confort, mai ales pentru a calma temerile acestuia. Cele mai multe persoane intervievate nu sunt vinovate de săvârşirea unei infracţiuni. Ei au nevoie atât de tine ca anchetator, cât şi de probele pe care le descoperă pentru a-şi dovedi nevinovăţia. Într-un interviu bine închegat trebuie încorporate trei caracteristici esenţiale pentru atitudinea pozitivă: sublinierea, analiza pozitivă necondiţionată şi congruenţa.

Congruenţa. *Pentru a fi o persoană congruentă înseamnă să ai încredere în propria personalitate, toate elementele emoţionale, intelectuale şi psihice încadrându-se într-un tot unitar adaptat profesiei. Trebuie să dai dovadă de sensibilitate într-o măsură care să-ţi permită o comunicare umană constructivă cu cel intervievat. A fi congruent înseamnă să identifici şi să accepţi similarităţile umane cu cel intervievat urmărind scopul propus. In ciuda diferenţelor comportamentale, temerile şi speranţele proprii sunt comune tuturor indivizilor.*

Sublinierea N.A. - empatia. *Această calitate poate fi descrisă ca fiind capacitatea de a te identifica cu altă persoană, de a retrăi pe cât posibil experienţa ei. Înţelegerea deplină a atitudinii şi sentimentelor celui intervievat în legătură cu un eveniment ieşit din comun reprezintă un mare avantaj pentru anchetator.*

---

[1] Tanislav, Eliodor, op.cit., pp. 32-40, citat de Butoi, Tudorel, op.cit, pp.21-28 şi urm.

Analiza pozitivă necondiționată. Această analiză se reflectă în respectul ce trebuie acordat tuturor ființelor umane prin faptul că ele sunt în viață. Putem compara această atitudine cu dragostea părintească necondiționată pentru proprii copii, indiferent de circumstanță. Un individ trebuie intervievat respectându-se acest principiu indiferent de vinovăția lui, lucru ce dezvăluie o relație interumană deosebită între anchetat și anchetator. Nu putem considera această caracteristică ca fiind o încălcare a moralei sociale, deoarece nu implică scuzarea sau diminuarea consecințelor socialmente periculoase.

B. Efectele pozitive asupra atitudinii altor persoane

Atitudinea anchetatorului afectează în mod nemijlocit rezultatul interviului. Gradul de comparare al celui anchetat este rezultatul atitudinii anchetatorului indiferent de condiții sau circumstanță. Din practică s-a demonstrat că cel anchetat apreciază stilul, atitudinea și scopul urmărit de anchetator, acționând în consecință. Când se dă dovadă de înțelegere și implicare profesională, cu siguranță că cel intervievat va coopera.

Creând atitudinea pozitivă

A. Toleranța prejudecății

Atitudinea pozitivă necondiționată este izvorul toleranței, o atitudine lipsită de judecăți negative. Prejudecățile ce vizează anumite minorități sau grupuri de persoane înceţoşează performanțele anchetatorului. Prejudecățile pot distorsiona judecata și percepția unor evenimente în mod inconștient, lucru ce se materializează atât în atitudinea verbală, cât și nonverbală a anchetatorului.

Oamenii au o capacitate uimitoare de a sesiza prejudecățile împotriva lor. Chiar cei cu experiență vor fi induși într-o stare de anxietate în legătură cu capacitatea anchetatorului de a-și menține obiectivitatea, lucru ce creează o închistare a interlocutorului. Rețineți că cei anchetați nu sunt toți răi și deci nu profită de prejudecăți pentru a-și masca atitudinea. Atunci când simțiți că atitudinea interlocutorului denotă o hipersensibilitate la prejudecăți, acordați un grad exagerat de toleranță care să-i modifice atitudinea. Cu cât scade toleranța, cu atât individul va deveni rigid, simțindu-se în pericol.

Controlând atitudinea negativă sau pozitivă în legătură cu cei care intrați în contact veți avea numai de câștigat, de exemplu, știind că mulți inculpați/suspecți declară neadevăruri cu ocazia anchetei; veți continua cu astfel de presupuneri și în cazul când cel intervievat spune adevărul, tratând fiecare persoană cu toleranță, veți semnala atitudinea pozitivă.

În special cel intervievat dă dovadă de nervozitate sau anxietate, anchetatorul va trebui să ia o atitudine calmă, imparțială. El trebuie să încurajeze intervievatul convingându-l că nimic din ceea ce va declara nu este mai agresiv ori ruşinos, cu alte cuvinte să-i lase libertatea relatării. Dacă pe plan personal poți trece cu vederea propriile convingeri despre cel anchetat, cu siguranță că vei obține proba testimonială pe care o urmărești. Trebuie să consideri că primordial este procesul de obținere a mijloacelor de probă, după care intervine părerea proprie.

Prejudecăţile duc la totalitarism, atitudine concretizată în impunerea propriei convingeri şi celorlalţi din anturajul ţău. Acest lucru induce celui intervievat sentimente de regret, răzbunare şi refuz. Libertatea reduce teama de pedeapsă şi promovează dialogul productiv.

B. Curiozitate - suspiciune[1]

Cei intervievaţi care dau dovadă de perspicacitate reuşesc să simtă atitudinea anchetatorului din modul de formulare a întrebărilor şi reacţia la răspunsuri. Nu uitaţi că scopul anchetatorului este de a obţine informaţii şi nu de a judeca. Dialogul poate fi stimulat prin întrebări de curiozitate decât prin suspiciuni cu caracter acuzator. Mulţi oameni se simt flataţi atunci când pe parcursul unei anchete judiciare le este solicitată opinia, răspunsurile lor deşi subiective, reprezintă o sursă importantă de informaţii.

Curiozitatea sedimentează raporturile anchetat - anchetator şi emană o stare de respect.

Atitudinile acuzatoare produc un efect de îngheţare a cooperării celui intervievat, procesul fiind uneori ireversibil cerând din partea anchetatorului eforturi deosebite. Dacă cel anchetat dă dovadă de reticenţă, trebuie să i se pună întrebări ce fac apel la sentimentele lui profunde urmărind concomitent tema interviului.

De foarte multe ori poliţiştii, mai ales cei tineri îşi canalizează energia şi concentrarea pe metodologia desfăşurării ascultării, decât pe scopul pe care ar trebui să-l aibă mereu în atenţie. Nu uitaţi că printr-o curiozitate adevărată anchetatorul descoperă cât mai multe date despre cel intervievat, lucrurile decurgând în modul automat spre scopul urmărit. Atitudinea unei curiozităţi directe blochează tendinţa iniţială de necooperare care pentru a fi învinsă necesită răbdare din partea celui intervievat şi încurajare din partea anchetatorului.

Nu uitaţi că meseria pe care o practicaţi ridică din start suspiciuni din partea publicului larg. Chiar dacă ancheta urmăreşte stabilirea întregului adevăr, această parte poate fi cunoscută doar parţial de către cei anchetaţi. Curiozitatea trebuie întotdeauna să marcheze suspiciunea. Fără îndoială că unele presupuneri sau întrebări pe care le adresezi vor produce o stare de apatie. Curiozitatea, dimpotrivă, reduce ostilitatea şi rigiditatea dialogului înlăturând orice suspiciuni la adresa poliţistului.

Trebuie evitat a considera pe fiecare vinovat. Chiar dacă în interviul dvs. nu aveţi încredere în nimeni şi consideraţi că o doză de înşelăciune există în declaraţiile oricărei persoane mascativă, această stare interioară formulând întrebările într-o manieră neutră ca şi cum nu aţi lua în considerare, urmări reacţia anchetatorului. Odată ce ai obţinut destule informaţii poţi să-ţi focalizezi acţiunea pe un grup de bănuiţi sau chiar pe un singur prezumtiv autor. Şi totuşi atitudinea neutră trebuie menţinută. Dacă prezumtivul autor se simte jignit de acuzaţiile tale nu va mai coopera, poate chiar înainte de a obţine toate informaţiile necesare. Asimilarea suspiciunii nu este o activitate uşoară, motiv pentru care trebuie să ţinem cont că adevărul îl va speria pe cel intervievat. O greşeală des întâlnită constă în metoda aplicată de unii poliţişti de a „confrunta" infractorul cu informaţiile sau probele obţinute până în acel moment. Nu spunem că această metodă este greşită, ci doar că ea trebuie amânată pe cât posibil până la terminarea urmăririi

---

[1] Ibidem.

penale sau până când toate celelalte metode au dat greş, observând, evaluând şi strângând materialul probator covârşitor.

C. Încăpăţânare - judecată

Dacă cel anchetat este predispus a coopera în a spune adevărul, majoritatea metodelor şi tehnicilor criminalistice nu îşi mai găsesc locul. Atitudinea pozitivă profesională şi neutră trimite un semnal către victimă, martor sau făptuitor producând o stare de încredere. Tactica de tip „este momentul adevărului" induce o conversaţie directă neîngrădită. Din păcate, această tactică nu dă rezultate în toate cazurile. Aici intervine anchetatorul care trebuie să determine, în sensul bun al cuvântului, cooperarea persoanei anchetate, dovedindu-şi astfel calităţile de interlocutor activ.

Dacă lucrurile caracterizează un interlocutor activ:

a) relaxarea mentală prin includerea în propriile calităţi;

b) exprimarea dorinţei de a asculta şi interpreta cele relatate.

Răbdarea joacă un rol important deoarece înlătură indiferenţa omului grăbit. Cel intervievat poate reacţiona oricând la semnele verbale şi neverbale ale activităţii negative. La fel ca şi anchetatorul, cei intervievaţi sunt atenţi, reacţionând la orice categorie de stimuli. Poliţistul poate simţi că intervievatul este influenţat negativ într-un mod anume, înţelegând sursa acestui stimul prin dialogul cu cel anchetat, îl poate înlătura, rezultatul fiind apropierea între cei doi.

Limbajul emoţiilor este foarte subtil, însă foarte puternic, fără a avea nevoie de cuvinte. Expresia feţei, gestica, manierele şi tonul vocii transmit sentimente şi atitudini. Comunicarea non-verbală se învaţă pe parcursul vieţii, semnalând subconştientului atitudini, intenţii sau conflicte. Oamenii au tendinţa de a recepţiona astfel de semnale, de aprobare sau dezaprobare pe timpul unor discuţii. Acest lucru se reflectă în starea emoţională a anchetatorului, care este influenţată de interlocutorul său. Pauze, mişcări ale capului, contactul privirii etc. sunt semne cum că anchetatorul pune la îndoială cele relatate. Aceasta trebuie să fie în măsură în a combate aceste reflexe, ba din contră, să ofere interlocutorului semnale total contrare. Persoanele care acceptă o dispută sunt considerate cel puţin pe jumătate ca fiind cooperante. De exemplu, cei anchetaţi care se prezintă la ora şi în ziua când au fost citaţi dau dovadă prin prezenţa lor conform citaţiei că reprezintă un potenţial de cooperare.

În astfel de situaţii se poate determina, pe ansamblu atitudinea, nevoile şi scopurile urmărite de cel intervievat. Anchetatorul acţionând asemeni unei oglinde poate afla ce urmăreşte intervievatul dar şi ceea ce urmăreşte scopul anchetei.

D. Detaşare - dezgust

Sublinierea contribuie la abilitatea anchetatorului de a prezenta o faţadă în timpul interviului. Învăţând a fi vehement poate aplica balanţa în favoarea ta mai ales atunci când eşti oripilat de actul infracţional. Este o reacţie firească de autoconservare. Chiar dacă îl consideraţi pe cel din faţă dvs. ca fiind de ultimă speţă, capacitatea de a menţine o poziţie normală faţă de aceasta sporeşte şansele unui succes.

De recomandat este ca pe timpul unui interviu să vă manifestaţi într-un mod cât mai rezervat şi cât mai puţin indignat cu privire la faptele antisociale. Supărarea şi

răzbunarea înceţoşează minţile şi limitează inventivitatea. Bineînţeles, că nici contrariul, nepăsarea ori insensibilitatea nu sunt recomandate. Fiţi permisivi în a promova o relaţie de dialog.

Încercaţi să înconjuraţi cooperarea prin stabilirea deliberată a unei forme de neutralitate. Dacă cel anchetat dă dovadă de o atitudine contrară menţineţi-vă calmul şi mintea limpede. Puteţi să menţineţi această atitudine neutră chiar dacă vă sunt adresate injurii, fiind rezultatul unui mod de acţiune instantaneu, dar fară judecată. Dacă însă acestea depăşesc limitele pe care dvs. le stabiliţi puteţi lua măsurile legale pe care situaţia le impune. Nu trebuie să pierdem din vedere comentariile celui anchetat, chiar dacă ele sunt manifestările unor sentimente interioare, speculări ale unor stări de fapt, interpretări subiective etc. Detaşarea emoţională duce la acordarea pe aceeaşi frecvenţă cu suspectul-inculpatul însă menţinând permanent controlul situaţiei. Un bun anchetator, detaşat de probleme poate să facă observaţii mentale de la un moment la altul, evaluând situaţia şi rezutatele anchetei.

Antagonismul, frica vor fi în favoarea celui anchetat. Cei intervievaţi care au o imaginaţie redusă vor simţi un sentiment de ostilitate, de repulsie faţă de interviu, lucru manifestat în incapacitatea de a da unele detalii esenţiale, pauze prelungite de gândire, evitarea unor răspunsuri etc. Evitaţi orice atitudine arogantă la adresa intervievatului. Starea de inferioritate va induce închistarea celui anchetat şi totodată un refugiu. Creaţi celui intervievat senzaţia că, cu cât dă mai mult, cu atâta va primi mai mult înapoi. Monitorizaţi-vă atitudinea continuu, fiţi într-o stare de alertă, menţinând un control asupra interviului, fară a-i oferi celui anchetat nicio portiţă de scăpare. În mod natural anticipaţi orice răspuns prin întrebări ce vor menţine într-o stare de agitaţie mentală pe cel intervievat.

E. Flexibilitate - rigiditate

Orice anchetator, înainte de a începe efectiv cercetarea, îşi formează o concluzie în funcţie de informaţiile preliminare. Bazându-se pe experienţă, cunoaşterea naturii umane şi înarmat cu abilitate intuitivă, îşi poate adapta metodele în funcţie de fiecare caz. Gândirea clară este baza activităţii. Creativitatea şi percepţia conlucrează în aflarea adevărului. Sugerăm ca fiecare anchetă să fie percepută de către poliţist cu claritate şi prospeţime, cu întrebări şi puncte de vedere. Considerăm că poliţistul trebuie să fie un om de ştiinţă care îşi foloseşte puterea de observaţie, evaluare şi de asamblare a probelor în vederea stabilirii adevărului. Poliţistul ia cunoştinţă despre un mediu ambiental necunoscut, însă strict legat de infracţiunea comisă, munca lui fiind pe drept numită artă şi ştiinţa cugetării. Anchetatorii stagiari (aflaţi sub tutelă) sunt inflexibili (rigizi) neavând nici experienţa şi nici imaginaţia unui anchetator de carieră. Ei nu îşi pot adopta talentul investigativ la varietatea persoanelor cu care intră în contact. Cu alte cuvinte le lipseşte „orientarea", capacitatea de a folosi informaţiile date în propriul avantaj, fiind inhibaţi de stereotipe teoretice.

F. Intuiţie - realitate[1]

Cunoştinţele, imaginaţia şi vigilenţa dau naştere intuiţiei. Izvoarele gândirii intuitive există în fiecare dintre noi însă aşteaptă să fie descoperite, îmbunătăţite şi maturizate. Intuiţia poartă diferite nume, cum ar fi: fler, al şaptelea simţ, bănuială etc. Reprezintă de fapt puterea de a şti fără a-ţi folosi judecata. Răspundem la gesturi cu o rapiditate extremă în concordanţă cu un set de reguli anume stabilit care nu sunt scrise, dar pe care le înţelege toată lumea.

Mulţi oameni posedă o sensibilitate remarcabilă, însă intenţia lor rămâne aproape ineficientă, datorită lipsei de exerciţiu. Şi totuşi intenţia se dovedeşte a fi un element foarte important în anchetă. Anumite situaţii ce apar cu ocazia anchetei generează o serie de reacţii din partea anchetatorului, fără ca el să fie planificat anterior, trecând de la un gen de activitate la altul.

Şi cei anchetaţi sunt persoane cu un grad ridicat de intuiţie şi nu ar trebui să-i considerăm pe nedrept inferiori anchetatorului. Ei reacţionează într-un mod pozitiv sau negativ la situaţiile artificiale pe care îi producem încercând să le canalizăm atitudinea în funcţie de nevoile anchetei. In procesul intuitiv orice persoană îşi aduce contribuţia formată din propriile calităţi. Dacă această intuiţie le va indica că vor avea de suferit în urma cooperării, mai mult ca sigur, că va acţiona în consecinţă. Este vital să creeăm o stare de echilibru între domeniul ştiinţific şi intuiţie, evitând precedee rigide.

Folosirea intuiţiei poate fi considerată ca o armă principală în anchetă, permiţând poliţistului să şi jaloneze printre mai multe subiecte sensibile. Altfel, ar fi fost total surprins şi lipsit de eficienţă în cazul unor schimbări spontane produse în decurgerea anchetei. „Dacă nu aşteptaţi imprevizibilul nu veţi descoperi adevărul" – Heraclitus, anul 500 î.Hr.

Încredinţaţi propriei persoane înţelegerea deplină a fenomenului de intuiţie. Mesaje vizuale aproape insignifiante, vă vor oferi informaţii preţioase. Hipertensiunea, vascularizarea puternică, starea de excitabilitate, frustrarea, atitudinea evazivă şi refuzul pot confirma sau nega, afirmaţiile celui intervievat.

Aparent tehnica întrebărilor arbitrare nu dă niciun rezultat, cu atât mai mult, locul intuiţiei nu este bine determinat însă anchetatorii de carieră se bazează foarte mult pe intuiţie, simt tensiunea şi spontaneitatea celui intervievat, acţionând în momentele propice pentru obţinerea unui răspuns adevărat. Bănuielile nu se pot materializa decât în momentul în care intuiţia se pune în mişcare, lucru ce necesită ca pe parcursul etapelor interviului talentul şi tehnicile nu pot funcţiona fară stocarea unor informaţii esenţiale despre persoana intervievatului ori circumstanţele legate de aceasta. Nu uitaţi să vă puneţi aceste întrebări:

- *îmi voi planifica fiecare interviu?*
- *voi adopta de fiecare dată o atitudine calmă?*
- *voi accepta celelalte fiinţe umane fară a condamna comportamentul antisocial?*
- *voi da dovadă de interes sau mă voi limita la rutină?*
- *are oare cel anchetat vreun secret şi aşteaptă de la mine un semnal pentru a fi deschis în declaraţiile sale?*
- *dau dovadă de toleranţă şi echitate?*
- *îmi cenzurez atitudinea de sentimente ostile?*
- *menţin o atitudine de neutralitate pozitivă?*

[1] Ibidem.

Schimbări de atitudine şi comportament

Fiind un bun profesionist, anchetatorul poate să facă toate eforturile necesare pentru a-şi modifica atitudinea şi schimba comportamentul. Înţelegând diferenţele culturale se poate adapta atitudinea la personalitatea şi caracterul celui anchetat urmărind un maximum de cooperare. Nu uitaţi că ceea ce spuneţi sau ceea ce faceţi reflectă perspectiva din care anchetaţi cazul influenţând modul de interacţiune al celui anchetat.

O grea încercare o reprezintă determinarea propriilor limite. Cu cât eşti conştient de calităţile tale, cu atât vei face schimbări necesare limitând atitudini de genul hărţuirii celui anchetat, ameninţări, mijloace de constrângere neortodoxe etc.

În multe cazuri, lipsa de timp, pregătire şi oportunitate a anchetatorului poate produce schimbări majore în atitudinea celui intervievat. Spre exemplu persoanele autoritare în loc să-şi schimbe atitudinea, încearcă să disciplineze interlocutorul. Folosirea constrângerii va împiedica descoperirea adevărului şi va duce la procese civile sau penale. Chiar dacă anchetatorul aparţine unei instituţii ce foloseşte metode rigide de anchetă, nu sunteţi obligaţi să acţionaţi în consecinţă. Nu trebuie nici să iubiţi, nici să urâţi aceste metode, ci să acţionaţi în consecinţă într-un mod profesional adoptat la necesităţile cauzei.

Atitudinea profesionistă se poate materializa şi în inducerea unui climat pozitiv la locul de muncă în rândul colegilor, exercitând influenţe pozitive asupra metodelor de lucru. Rolul jucat de dumneavoastră în grupul de anchetatori este vital, agresivitatea într-un interviu dovedind lipsa pregătirii şi a calităţilor persoanele necesare unui bun profesionist, mai ales dacă plecăm de la premisa neîntemeiată că cel anchetat este din punct de vedere intelectual şi al imaginaţiei inferior poliţiştilor".

Secţiunea a VI-a
Elemente de psihotactică – ghid orientativ de exigenţe standard în interogarea investigativă

Scopul interogatoriului este prin excelenţă atingerea unui standard profesional (descoperirea adevărului cu privire la faptă şi persoana făptuitorului, precum şi cu privire la împrejurările cauzei), specific probaţiunii judiciare pe terenul dreptului.

Din această perspectivă în algoritmul finalizării interogatoriului eficient, psihologul criminalist trebuie să satisfacă o serie de exigenţe specifice strategiilor psihotactice de abordare nu numai a persoanei interogate, dar mai ales în conformitate cu care să-şi nuanţeze atitudinile şi comportamentele proprii[1]:

1. Dezvoltă implicarea responsabilă, încrederea că-ţi vei atinge scopul - cultivă o abordare pozitivă şi vei avea rezultatele aşteptate.

[1] Butoi, Tudorel, op.cit, p.29 şi urm.

2. Fundamentează-ți soluționarea provocărilor viitoare pe interiorizarea experiențelor pozitive succesele anterioare în cauze complexe.

3. Respectă-ți adversarul, nu-l depersonaliza, nu-l minimaliza, nu-l umili, ajută-l, arată-i că-i înțelegi explicațiile și ți-l vei apropia... conștientizează singurătatea și disperarea lui...

4. Nu uita niciodată faptul că înainte de a vorbi ești privit, apreciat, evaluat, „cântărit", ... nimeni nu-l poate lipsi pe adversarul tău de oportunitatea care i se oferă de a te califica și eticheta[1]. Fă-l să știe ceea ce vrei tu să crezi că trebuie să știe despre tine în contextul dat.

Componenta comportamentului expresiv non-verbal (mimică, gestică, postură, atitudine, voce, ton, tăcere etc.) este arma ta cea mai redutabilă... folosește-o!... fi actor...!... fi cabotin!... creează personaje și stări!... ascunde-te sub măști!...

Transmite în mod deliberat stări și vei obține efecte, învață să creezi și să interpretezi momente psihologice și ceea ce este fundamental pentru succes „joacă simplu" și natural, fi subtil și „sincer".

5. Din partea adversarului tău, așteaptă-te la orice: cooperare sinceră, cooperare mincinoasă, refuzul cooperării, carapacea tăcerii, ostilitate, ripostă agresivă, suicid etc. De fiecare dată când te îndoiești, fă-ți adversarul să înțeleagă faptul că a făcut cea mai păguboasă (dezavantajoasă) alegere, fă-l să-ți fie „dator", fi pozitiv, creează-i atât momente de reflexie și regret, cât și momente de detensionare catharsică - minimalizează-i faptele, aduce în prim plan destinul, hazardul, „ceasul rău" etc., încarcă-l cu „datoria de a fi sincer"...

Orice tensionare nu poate dura etern, își cere mai devreme sau mai târziu detenta, eliberarea, mărturisirea... să crezi în asta, să insiști și să speri...

6. Persevează în efort mental și volitiv-afectiv, fă-ți mintea creuzetul gândirii și exersează-ți laserul intuiției, asociază, raționalizează, discriminează, operează legic și logic, surprinde subtilitățile deducțiilor și siguranța raționamentelor, „mai insistă o vreme după ce tu însăți crezi că totul este zadarnic - (gral. p.m.) Ceacanica Dumitru - dacă tu, polițist anchetator ești obosit și disperat?!... poți să-ți închipui în ce stare este adversarul tău?!... insistă și speră...".

7. Demonstrează că ești mai bun, competent, exigent, dar dincolo de toate, că ești corect, demonstrează-ți clasa, educă-ți moralul învingătorului, fi uman, fă-ți adversarul să înțeleagă că numai tu ești persoana căreia poate, trebuie și este bine să i se confieze.

8. Nu uita că adversarul tău trăiește disperarea, miza și riscul, învață să-l asculți. Ascultă-l și exersează-ți deprinderea de a-l face pe altul să vorbească - unii sunt frustrați, tensionați și doresc să se elibereze, alții sunt trădători și au multe de spus, unii sunt curioși, alții vor să-și salveze pielea, unii sunt lași, alții duplicitari și răzbunători, unii debordează de „inițiativă"... „ajută-i" pe fiecare dintre ei să vorbească, transmite mesaje non-verbale de înțelegere - acceptare, uimire - nedumerire, satisfacție, îngrijorare, încurajare etc. „ajută-i" să-și diminueze simțul critic, atenuează-le cenzura, adoarme-le vigilența, identifică-le și interpretează-le simptomatologia psihanalitică, vei decripta astfel gândurile cele mai ascunse,

[1] N.A. - nu o dată, în experiența profesională, ni s-au confesat ridiculizând, minimalizând sau ironizând comportamentele „lipsite de sânge" ale unor anchetatori: „subțiri, huseni, gherțoi, papagali, injectați etc." care prin stângăcii tactice și de comunicare erau inclusiv „respinși la interogatorii" prin strategii de „șmenuire".

vicleniile cele mai perverse, sau dimpotrivă te vei convinge de cele mai inocente comportamente.

9. Arată-te interesat şi captivat de cele ce asculţi, vei întinde astfel adversarului capcana aparentei credibilităţi, reţine cu subtilitate inadvertenţele, contradicţiile, falsele raţionamente, stângăciile justificărilor, ascultă-ţi interlocutorul conectat, alert şi interesat, exersează-ţi deprinderea duplicităţii planurilor prin antrenarea în paralel şi concomitent a algoritmului gândirii reflexiv-critice, sancţionatoare şi (deocamdată) obişnuieşte-te să amâni reacţiile de exteriorizare ofensiv interogativă.

10. Adună experienţă de viaţă, cultură şi ştiinţă de carte, strecoară în discursul tău proverbe, citate, exemple, poartă-ţi advesarul prin istorie, religie, similitudini experienţiale etc. respectă-l şi va căpăta în tine încredere, va investi în tine speranţă... şi ceea ce este mai important - va vorbi.

În sensul celor sus argumentate, deziderate didactice ne obligă să citâm integral din dr. Eliodor Tanislav, „Criminalistica - metodologia intervievării investigative", Editura Semne, Bucureşti, 2001, pp. 48-61 - referitor la experienţa şcolii anglo-saxone în materia interogatoriilor[1].

„CONCEPTE TACTICE

În mod evident noţiunea de interviu la care ne-am referit, pe parcursul acestei lucrări nu se referă la schimbul de idei şi experienţă în condiţii normale de către două persoane. La acest tip de interviu cel intervievat va domina prin relatare în timp ce cel ce investighează, acţionează prin stimularea memoriei şi a modului de redare a interlocutorului său. Anchetatorul, fiind un factor de catalizare, adresează întrebările necesare a căror răspuns au ca scop probarea, lămurirea, sau detalierea aspectelor cauzei. Putem vorbi de o apropiere a relaţiilor între cei doi a căror coordonată definitorie este cooperarea. Pentru a te pregăti a aborda o cauză trebuie de fiecare dată să o priveşti cu un ochi „proaspăt", detaşându-te de contextul emoţional printr-o atitudine pozitivă şi flexibilă. In acest rol activ vă recomand două tehnici foarte des întâlnite:

1. Ascultare activă;
2. Crearea legăturii.

1. Ascultarea activă

Încrederea reciprocă este o etapă foarte grea într-un interviu greu de atins, de multe ori partenenatul eşuând. În timp ce scopul tău este să stabileşti adevărul, „adversarul" urmăreşte să se protejeze. Un bun anchetator ştie cum trebuie să asculte. Folosind întrebările, pauzele şi reformulările ei arată că ştiu să asculte, activ. Şi sunt alerţi şi politicoşi în acelaşi dedicându-şi întreaga atenţie celui audiat. Se pare că mulţi oameni sunt frustraţi în viaţă de faptul că nu pot comunica, iar o astfel de oportunitate trebuie fructificată la maximum de anchetator. Nevoia de a se simţi importanţi îi fac pe unii să coopereze foarte bine cu poliţia.

[1] Tanislav, Eliodor, op.cit., pp. 48-61, citat de Butoi, Tudorel, op.cit, pp.31-40 şi urm.

In plus intervievaţii sunt curioşi să ştie ce importanţă au declaraţiile lor pentru bunul mers al anchetei. Ancheta trebuie derulată la jumătatea drumului între modul cum aceasta se reflectă în viaţa celui anchetat şi confidenţialitatea ce o implică o anchetă judiciară. Prea multe explicaţii, chiar şi subtile, duc de multe ori la relatări inexacte tocmai pentru că aceştia vor să fie în concordanţă cu ipotezele enunţate de poliţişti.

Evitaţi să daţi dovadă de autoritate excesivă mai ales faţă de cel anchetat, fară a pretinde prea multe, dar înţelegând totul. Nu încercaţi să iscaţi controverse cu interlocutorul care să degenereze în aprecieri şi comentarii cu privire la onestitatea celor declarate.

A. Cooperarea celui intervievat

Într-o audiere activă, anchetatorul transmite semnale de acceptare a interlocutorului care sunt recepţionate de acesta. Asemeni marii majorităţi a oamenilor, cei intervievaţi trăiesc cu impresia că ceea ce ei au relatat reprezintă lucrul cel mai important din lume şi deşi se aşteaptă ca răspunsurile lor să fie acceptate nu urmăresc neapărat ca ele să fie evaluate şi criticate. Ei trebuie să fie sprijiniţi în a da în vileag gândurile şi secretele cele mai ascunse. Pentru a simula acceptarea pot fi folosite cele mai diverse semne de acceptare, cum ar fi mormăitul sau mişcările capului. Nu uitaţi că ambele părţi implicate în interviu vor fi implicate în procesul de ascultare într-o măsură mai mare sau mai mică. Dacă cel ce ascultă dă impresia că nu este atent la cele relatate, chiar dacă acest lucru nu se întâmplă în realitate, cel ce relatează va trăi cu impresia că interlocutorul său nu dă dovadă de atenţie şi concentrare.

Anchetatorul ideal ascultă relatările într-un mod necritic, fără observaţii. Acest lucru se poate realiza prin prezentarea unui interes deosebit pentru relatarea interlocutorului, lucru ce nu-i mai lasă timp pentru critici sau admonestări. Nu uitaţi că pe timpul cât durează audierea trebuie să izolaţi valorile morale personale, să vă izolaţi de orice stimuli negativi şi să culegeţi din fluxul de informaţii ceea ce vă interesează. Să presupunem că în opinia dvs. pedeapsa pentru abuzul sexual împotriva minorilor îl constituie pedeapsa cu moartea şi sunteţi puşi în situaţia să anchetaţi un astfel de caz. Există o contradicţie enormă între postura de anchetator şi valorile morale.

B. Concentrarea

O diferenţă esenţială între anchetatorul mediocru şi cel de prima mână constă în abilitatea celui din urmă de a combina ascultării active şi analizei cu întrebările ce determină răspunsuri adevărate. Concentrarea implică ascultarea celui intervievat cu întreaga fiinţă, făcând excepţie de ceilalţi factori de stres. Există o legătură strânsă între ascultarea activă şi intuiţie. Prin concentrare se poate determina sistemul de referinţă al celui intervievat şi se poate reduce tensiunea emoţională şi genera cooperare.

Evitaţi a vă concentra asupra anumitor aspecte ale interlocutorului. Ascultaţi în mod constructiv, permiţând a fi influenţat de comentariile interlocutorului, acesta fiind foarte periculos.

De asemenea, plictiseala poate fi periculoasă. Un anchetator neglijent ar putea avea intenţia să catalogheze astfel de interviuri, drept o pierdere de timp şi bineînţeles să piardă astfel din vedere informaţii importante.

De asemenea, ascultătorii neatenţi pot să nu sesizeze anumite lucruri care nu au fost spuse, ori ascultând în mod superficial să-şi formuleze opinii total greşite. Se constată astfel lipsa replicilor alerte, rapide şi la obiect. Anchetatorul se comportă ca şi cum ar fi depăşit de evoluţia discuţiilor aflându-se în imposibilitatea de a o prinde din urmă.

În postura de anchetator, atenţia nu trebuie să fie fixată pe anumite aspecte fiind uşor distras de promisiuni ori oferte. Lipsa de concentrare vă poate induce foarte uşor în eroare prin formularea unor concluzii pripite. De asemenea, ezitarea ori îndoiala poate produce aceleaşi efecte ca lipsa de atenţie. Ascultarea înseamnă a te concentra asupra celor care au fost spuse şi asupra celor ce nu au fost spuse, atât în mod verbal cât şi neverbal.

C. Detaşarea

Ocazional vei fi nevoit să cercetezi fapte oribile care te vor zgudui până în adâncul sufletului. Indiferent de circumstanţe acest lucru nu trebuie să te abată de la normele propuse. Nu deveni supărat pentru că vei urmări apoi răzbunarea în numele victimei, rămânând detaşat şi conducând în bune condiţii ancheta, înfăptuieşti de fapt actul de justiţie. Astfel vei reuşi să te detaşezi chiar şi de oamenii de ultimă speţă, cunoscându-le sensibilităţile, reuşind să obţii cât mai multe informaţii ca să-i aduci în faţa justiţiei. Cu calm, stăpânire de sine veţi obţine probele testimoniale necesare, evitând orice ameninţări din partea intervievatului. Un anchetator neexperimentat este tentat să folosească tehnici caracterizate prin cruzime în speranţa că vor da roade, dar care nu vor face nimic altceva decât să-l sperie, sau eventual să-l amuze pe cel anchetat.

Există anumite situaţii când interviul se împotmoleşte, iar anchetatorul lipsit de experienţă simţind gradul de incompetenţă într-o astfel de situaţie va încerca să-l constrângă pe interlocutorul său. O astfel de atitudine va slăbi temporar tensiunea, însă va produce leziuni ireversibile în relaţia anchetat-anchetator.

Sub starea neutră pe care anchetatorul este nevoit să o mimeze, lipseşte împăcarea cu sine, lipseşte armonia internă între faptă şi standardele morale. Atunci când te aştepţi să fii calm corpul îţi va dicta sub presiunea faptelor o atitudine contrară cauzată de stres. Deci stresul acumulat cu ocazia problemelor profesionale, dar mai ales sociale, trebuie eliminat, fiindcă sunt cunoscute multe situaţii în care anchetatorii au cedat stresului, brutalizându-şi interlocutorul. Nu uita că în ciuda stresului vei avea permanent controlul tău. Foloseşte-ţi puterea pentru a menţine un nivel profesional foarte înalt.

Pregăteşte-te pentru a fi destul de puternic din punct de vedere emoţional, reuşind să asculte orice anchetatorul ar putea să spună: tehnica ascultării libere implică posibilitatea abordării oricăror subiecte cu ocazia discuţiei. Interlocutorul ar putea să „explodeze" sub efectul emoţiilor în timp ce tu urmăreşti fapte ale evenimentului. Indiferent ce sentimente transmite cel anchetat trebuie să fii total detaşat de ele. De exemplu poţi să auzi printre lacrimi o frântură de propoziţie care să rezolve întreaga investigaţie.

Nu este bine să răspundem într-un mod defensiv la „exploziile" emoţionale. Altfel, fie te vei alinia reacţiei intervievatului, fie îţi vei diminua autoritatea.

D. Răbdarea[1]

De multe ori tinerii anchetatori neexperimentaţi sar de la o întrebare la alta fără a fi primit niciun răspuns. Ei nu înţeleg că răbdarea este o componentă activă a ascultării. Se grăbesc printr-un tunel creat de propria imaginaţie, la al cărui cap se găseşte rezolvarea cauzei, trecând în trombă prin toate etapele ei. Răbdarea este o componentă a acestui raport mult mai largă. Trebuie să vă prezentaţi asemeni unei persoane experimentate care dă dovadă de o înţelegere profundă dar şi foarte tolerantă, acceptare şi înţelegere dar stimulează şi dialogul. Veţi avansa, astfel fără durere către scopul propus. Dacă un interlocutor devine ostil şi indignat, fiţi fară grijă, dar răbdător. Nu uitaţi ameninţările şi ultimaturile care caracterizează nerăbdarea şi protejează pe cel anchetat şi devine frustrantă.

Răbdarea este esenţială în faţa crizelor emoţionale. Un răspuns pozitiv adresat unei victime aflate în pericol poate să-i salveze viaţa eliminând frica. Permite de asemenea celui intervievat să-şi descarce energia, supărarea şi durerea, dând posibilitatea anchetatorului să ia pulsul celor întâmplate. Trebuie să fii atent cu privire la informaţiile concrete, dar mai ales la cele abstracte. Informaţiile concrete conturează clar continuarea situaţiei respective. În informaţiile abstracte comentariile subiective sunt emoţionale, nespecifice şi direcţionează pe o cale greşită. Trebuie să vă luptaţi să obţineţi comentarii obiective, fară a pierde din vedere că ele exprimă multe comentarii subiective.

Pe timpul evoluţiei carierei dvs. veţi intra în contact cu multe persoane având diferite grade de emoţie. Unii devin foarte repede iritabili, alţi refuză să coopereze. Alţii se cred atotştiutori şi deci este greu să obţii ceva de la ei. Răbdarea şi anchetarea într-un mod gentil poate îndrepta cercetarea indiferent de personalitatea celor implicaţi spre scopul urmărit de anchetator.

2. Ascultarea activă nonverbală

Ascultarea activă implică întreg corpul uman. Exprimaţi dorinţa de a asculta prin tonul vocii poziţia corpului şi expresia feţei. Cinetologia este un studiu asupra relaţiei dintre mişcările corpului şi comunicare, cu alte cuvinte studiul limbajului corpului. Aceasta include efectele vocale cum ar fi tonul vocii, care este plin de înţelesuri. Prin limbajul corpului îţi poţi comunica ceea ce aştepţi de la interlocutor dar şi reacţiile acestuia.

A. Limbajul corpului

Aceasta include poziţia, gestica şi modul corpului de a interacţiona cu alţii. Pe parcursul unui interviu atitudinea nonverbală a anchetatorului este permanent supusă analizei şi un simplu mesaj negativ poate pune capăt interviului. Singura apărare pe care o ai constă în semnele credibile de acceptare. Atitudinea nonverbală poate încuraja interlocutorul în a continua relatarea celor petrecute.

---

[1] Ibidem.

B. Mişcarea şi poziţia corpului

Acest semnal la care trebuie să fiţi foarte atenţi se referă la adoptarea unei poziţii similare cu cea a interlocutorului ori cât mai aproape de acesta, dar putându- se a se materializa şi în a te aşeza în faţă cu cel în cauză, ori într-un unghi de 45° faţă de acesta. Mişcările trebuie să fie suple şi vioaie, fără însă a-l speria pe cel în cauză. Aplecarea către înainte indică o stare de intimitate între cei doi şi că anchetatorul este atent la discuţie.

În momentul în care simţiţi că are loc comunicarea cu cel anchetat trebuie să încercaţi o mişcare fizică şi psihică asemănătoare, lucru ce va duce la o sincronie interacţională care vă va semnala că sunteţi un ascultător atent. Încercaţi să menţineţi ritmul vorbitorului. Când el se mişcă mişcaţi-vă şi dumneavoastră, acest lucru conferindu-i iluzia că împărţiţi aceleaşi elemente de caracter fiind foarte posibil ca el să vă încredinţeze în aceste condiţii informaţii confidenţiale. Faptul că sunteţi în sincronizare cu interlocutorul nu înseamnă lipsă de echilibru, aflându-vă permanent într-o stare de alertă cu privire la ce se întâmplă. Imitarea vocală, tempoul, tăcerea, expresiile feţei, mişcarea ochilor şi poziţia corpului pot confirma termeni obscuri sau contradictorii. Astfel de mesaje subtile vă pot oferi motivaţia necesară pentru a confrunta pe cel anchetat. Când nu sunteţi în totală concordanţă cu cel ascultat aveţi grijă să nu-i daţi de înţeles despre aceasta interlocutorului.

C. Gestica

Dacă limbajul corpului este într-un fel sau altul acuzator, interviul devine unul defensiv. Anchetatorii cu experienţă folosesc limbajul corpului sub forma unor tactici neofensive, ţinând spre exemplu mâinile libere şi palmele deschise. Nu este rău să plasaţi una din mâinile dumneavoastră pe mâna, braţul sau umărul interlocutorului într-un semn de reasigurare pentru a aprofunda fragila relaţie înfiripată. Un astfel de semn folosit la momentul oportun poate întări comunicarea interumană. Totuşi apar în viaţa cotidiană combinaţii de lucruri foarte complicate şi ciudate, mai ales când două persoane se ating, aşa că aveţi grijă când încercaţi acest lucru pentru că el poate fi interpretat. Spre exemplu, femeile îşi protejează spaţiul personal, aşa că este foarte posibil ca un astfel de subiect, mai ales dacă este refractar, să nu permită să fie atinsă. Alte persoane nu suportă ca cineva străin să se apropie sub o anumită distanţă de ele, cu atât mai mult să nu fie atinse. În cele mai multe situaţii de acest gen, atitudinea nu este determinată de ancheta propriu-zisă, ci de motive psihice foarte variate.

D. Expresiile feţei şi tonul vocii

Privind interlocutorul şi adaptând diferite expresii faciale veţi obţine din partea acestuia reacţii din cele mai diverse. Aceşti muşchi care controlează încruntarea, seninătatea, disperarea etc. pot transmite informaţii, dintre cele mai diverse. Puteţi schimba imediat atitudinea dintr-una de înţelegere într-una autoritară, doar prin intonaţie şi tempoul alocuţiunii. Acest lucru poate fi imediat sau ascendent. Deoarece expresiile feţei şi tonul vocii simbolizează informaţii şi atitudini ale subconştientului, ele au capacitatea de a-i influenţa atitudinea altei persoane la fel ca şi cuvintele. Sintagme

de genul „da, înţeleg", „spuneţi", „înţeleg" „vă ascult" pot indica faptul că vreţi să auziţi mai multe, însă mesajul pe care îl transmit poate fi negativ sau pozitiv în funcţie de modul cum sunt transmise. Astfel este obligatoriu ca tonul folosit să fie unul neutru fară a da naştere la interpretări.

E. Tăcerea pozitivă[1]

Când este folosită în mod corect fără a se urmări ameninţarea interlocutorului, tăcerea poate întări raportul dintre anchetat-anchetator. Tăcerea poate indica acceptare sau poate semnala faptul că anchetatorul este cel ce conduce interviul. O scurtă pauză poate indica interlocutorului faptul că dorim mai multe informaţii cu privire la întrebarea noastră chiar dacă el ne-a răspuns.

Ocazional putem prefaţa întrebarea noastră cu unele expresii de încurajare de genul „chiar dacă nu ştiţi sigur", „chiar dacă nu puteţi confirma în totalitate" etc. Odată enunţată această prefaţă o scurtă pauză între ea şi întrebare creează momentul psihologic necesar întrebării, care nu-i oferă posibilitatea celui în cauză de a răspunde cu ezitare.

Pentru un interlocutor de bună credinţă, reacţiile de tipul „tăcere contemplativă , „ochi agitaţi" etc. sunt un semn al căutării mentale. În cazul unor interlocutori de rea-credinţă, mimarea acestei căutări este de scurtă durată (fiindcă nu au ce căuta în memorie) iar răspunsul este mult prea detaliat pentru a fi rezultatul unor amintiri.

Este des întâlnită practica folosită de persoanele ce nu recunosc autoritatea anchetatorului de a face pauze foarte lungi între întrebare şi răspuns. Indiferent dacă ei sunt sau nu de rea-credinţă ei folosesc tăcerea împotriva anchetatorului. Aşa-numiţii „băieţi de cartier" pot sesiza că folosiţi tăcerea ca o tactică de anchetă încercând astfel să vă răspundă cu aceeaşi monedă. Sesizând o astfel de posibilitate puteţi evita stările conflictuale cu cel intervievat ignorând orice semne pe care ar putea tăcerea să vi le ofere pentru că ea face parte dintr-un joc între anchetat şi anchetator.

Chiar dacă tăcerea vă face să vă simţiţi frustrat este important că nu răspundeţi într-un mod agresiv. Puteţi folosi într-o astfel de situaţie tactica reformulării întrebării considerând tăcerea ca o perioadă de gândire.

Deoarece tăcerea implică şi o stare de jenă, întrebările vor fi adresate în mod direct şi cât mai simple oferindu-i celui intervievat tot timpul necesar pentru a-şi formula răspunsul corect. S-a stabilit că există o legătură directă între perioada de tăcere de după întrebare şi nivelul general de spontaneitate al răspunsului. De foarte multe ori cel intervievat pentru a completa tăcerea intenţionat produsă de anchetator va oferi mai multe informaţii, unele dintre ele fiind relevante şi de o importanţă crucială în desfăşurarea anchetei.

Atunci când nu este folosită în mod subtil, cel anchetat poate să traverseze cu indiferenţă, mai ales când această tactică are un caracter de repetabilitate. Dacă nu este folosită corect tăcerea devine o formă de pedepsire şi de autoprotecţie din partea interlocutorului. Mai mult, ea măreşte tensiunea interviului şi descurajează cooperarea. Când vă decideţi să folosiţi această tehnică trebuie să vă adaptaţi la personalitatea interlocutorului. „Folosiţi tăcerea pentru a ţine apa clocotind şi nu pentru a o da în foc". Tăcerea are două tăişuri.

---

[1] Ibidem.

Uneori este bine ca tăcerea să fie introdusă pe parcursul interviului, când interlocutorul se aşteaptă cât mai puţin. Nu uitaţi că acest lucru se poate întoarce împotriva dumneavoastră pentru că cel intervievat încearcă să distragă atenţia ori să ignore tăcerea.

F. Contactul vizual

Este una din tehnicile nonverbale cele mai importante. Asemenea gesticii, contactul vizual acţionează pentru a controla cursul conversaţiei. Foarte mulţi oameni privesc în altă parte pentru câteva secunde înainte de a termina conversaţia. Ei privească înapoi ori pe altă direcţie ca şi cum ar aştepta ca altcineva să ia cuvântul.

Puteţi afla foarte multe lucruri despre interlocutori numai din modul în care vă privesc sau chiar din contră nu vă privesc. Aşa cum am menţionat anterior, persoanele necinstite evită contactul cu privirea interlocutorului, iar celor de bună credinţă, din contră le este foarte uşor să-şi întâlnească privirile cu cele ale interlocutorului. Evitarea contactului vizual poate semnala o întrebare prin un răspuns care nu este pe placul celui în cauză. Nu uitaţi că cel cu care discutaţi caută cel mai mic semn de aprobare sau dezaprobare şi nu va evita să să se folosească în acest sens de modul cum priviţi. Faptul că priviţi insistent o anumită persoană poate provoca o stare de jenă, care poate fi interpretată ca o atitudine falsă. Nu uitaţi că trebuie să-i lăsaţi interlocutorului să-şi poată contura răspunsurile.

3. Stabilirea raportului[1]

Acele norme se aplică în mod particular interviului investigativ pentru că fără existenţa unui raport interpersonal caracterizat prin cooperare, încredere şi armonie, rezultatul nu este cel scontat. Într-un interviu, acest raport poate fi comparat cu energia electrică care circulă între cei doi. participanţi. El apare din primele faze ale interviului o dată cu întrepătrunderea acţiunilor verbale şi nonverbale între anchetat şi anchetator. Ştiinţific, s-a demonstrat că oamenii indiferent de poziţia pe care se află îşi conturează o impresie despre interlocutor în primele minute ale conversaţiei.

A. Constituirea raportului

Raportul este constituit prin abilitatea cu care ştii să asculţi. De obicei, în situaţiile în care cooperarea dă roade, acest lucru se datorează faptului că din primele momente anchetatorul s-a apropiat de cel în cauză. Această apropiere nu înseamnă o implicare emoţională, ci numai hotărârea anchetatorului, perseverenţa şi obiectivitatea de care dă dovadă pentru a „deschide" sufletul interlocutorului.

Constituirea acestui raport implică un anumit nivel de încredere reciprocă, o interacţiune nedefensivă şi o stare de confort. Acest raport se poate crea prin micile discuţii ce nu au legătură cu cauza, dar care vor crea o stare de apropiere între cei doi.

Chiar de la începutul interviului cel anchetat va da semn de împotrivire. De aici s-ar putea trage concluzia nefondată că deşi anchetatorul vrea să-l ajute, cel anchetat nu

[1] Ibidem.

are încredere în el. Acest lucru este fals pentru că de foarte multe ori intervin terţe cauze ce îl determină pe cel intervievat să nu coopereze. Gândirea calmă şi atmosfera destinsă sunt elemente vitale. Cu cât relaţia dintre cei doi devine mai apropiată cel anchetat se va destinde, va deveni cooperant chiar relaxat.

Nu rareori sunt cazurile în care tinerii anchetatori preocupaţi să-l surprindă pe interlocutor cu următoarea întrebare uită pur şi simplu să asculte răspunsul întrebării anterioare. Din această cauză anchetatorul trebuie să se afle într-o stare de alertă permanentă şi să-l asculte pe cel intervievat în adevăratul sens al cuvântului, nu să simuleze acest lucru. Şi reciproca este valabilă, faptul că interlocutorul simulează, faptul că ascultă ceea ce i se spune, realitatea este cu totul alta. Acest lucru se poate datora fie şocului emoţional, fie încercării de a se eschiva de la anchetă. Nu uitaţi să puneţi din când în când întrebări-test, chiar dacă sunt lipsite de importanţă pentru anchetă, pentru a stabili starea psihică a interlocutorului.

Nu uitaţi să vă controlaţi emoţiile, fară însă a vă pierde entuziasmul. Gândiţi într-un mod complex şi analizaţi bine comentariile înainte de a le împărtăşi cu cel anchetat. Nu uitaţi obiectivul propus în momentul în care relaţia dintre cei doi a ajuns într-un anumit stadiu cel anchetat nu se mai simte vulnerabil şi va încerca să se confeseze anchetatorului asemenea unuii prieten. Este posibil să aflaţi lucruri pe care altfel nu le-ar fi spus nimănui. In concluzie, cu cât relaţia evoluează, cu atât mai multe relaţii veţi primi.

Se poate întâmpla de asemenea ca relaţia să nu îşi pună bazele de la prima întâlnire, ci după a două sau a treia discuţie; uneori chiar infractorul fiind cel care va solicita să fiţi prezent la audiere. Când cel intervievat ştie că poate părăsi oricând sala de anchetă, acest lucru îi conferă siguranţa şi cooperează mult mai bine cu anchetatorul.

B. Diminuarea raportului

Mulţi oameni nu reacţionează atunci când sunt trataţi de pe poziţii de superioritate. Totuşi, foarte mulţi oameni reacţionează într-un astfel de context şi refuză orice legătură cu persoana care i-a pus în inferioritate. Acţiunile care pot bloca acest raport sunt foarte diverse, cum ar fi: comentarii negative, monologuri, contrazicerea celor declarate, grăbirea audierii etc. Intr-adevăr sarcasmul, cinismul şi ridiculizarea creează o stare de tensiune şi limitează gradul de cooperare.

Nu sunt excluse nici situaţiile în care cel anchetat preia conducerea interviului. Evident că acest lucru nu este de dorit şi este de recomandat fie ca interviul să înceteze, fie prin obţinerea subtilă a controlului acestuia.

Când un interviu eşuează nu trebuie să faceţi din aceasta un eşec profesional. Chiar dacă interlocutorul este ostil dialogului nu vă arătaţi frustarea ori nemulţumirea, ci din contră menţineţi atitudinea pozitivă. Astfel aţi pus bazele unei audieri viitoare lăsând impresia că aţi fost mulţumit de prestaţia interlocutorului.

4. Concluzii

Unele persoane anchetate simt nevoia de a domina interviul. Ei pun la îndoială tactica adoptată de neutralitate; considerând-o înjositoare pentru că nu li se acordă atenţia dorită. Lor trebuie să li se motiveze această atitudine prin necesitatea menţinerii unei curtoazii profesionale faţă de toţi cei implicaţi, indiferent de poziţia lor juridică, fără însă a uita că este necesar să se contureze o relaţie, chiar şi temporară de încredere între anchetat şi anchetator. Nu uitaţi scopul pe care vi l-aţi propus, acela de a rezolva cazul, iar dacă vreţi să aveţi mai multe succese notabile, trebuie să adoptaţi o atitudine în consecinţă".

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul II

ANALIZA INTEROGATORIULUI JUDICIAR

Secţiunea I
Între manipulare şi coerciţie

"... S-a dovedit faptul că tehnicile de intervievare manipulative şi coercitive pot avea consecinţe negative, constând în mărturii false, subminarea încrederii publice în sistemul justiţiei penale, resentimente şi ostilitate printre acuzaţi...".

International review of psychiatry, march 1994.

Recent, o serie de consideraţii şi aprecieri referitoare la disfuncţii de natură manipulatorie şi coercitivă subliniate în „International review of psychiatry, march 1994" readuc în discuţie elementele psihotactice elaborate demonstrate şi validate de redutabilul cuplu de profesionişti - Reid şi Inbau (vezi „Interogatoriul şi confesiunile", lucrare a aceloraşi autori), parţial utilizate şi în metodologia română - pre test - specifică detecţiei comportamentelor simulate şi mai ales, episodic, mărturisirilor complete sau parţiale - post test.

În faţa acestor interesante comentarii, pentru autori, în orice caz o interesantă provocare, ne propunem ca după parcurgerea integrală a articolelor intitulate „Interogatoriul: cercetări recente şi concluzii" şi mai ales a prezentării „Manualului de contraspionaj şi Anchetă al KUBARK-CIA-SUA", să revenim încă o dată asupra diferenţelor proprii şi anume de a insista asupra valenţelor redutabile specifice interogatoriului psihoanalitic pe de o parte, iar pe de altă parte să revenim încă o dată asupra tehnicii poligraf în expresia ei clasică (fără psihocibernetizare şi asistenţă fetiş a computerului) familiarizând o dată mai mult specialiştii preocupaţi nu atât de spectaculozitatea domeniului, cât mai ales avertizaţi asupra posibilităţilor, limitelor şi vulnerabilităţii sale.

În acest sens materialul la care ne referim subliniază următoarele[1]:
International review of psychiatry, march, 1994
Interogatoriul: cercetări recente şi concluzii

1. Rezumat

Acest studiu elaborează câteva concluzii despre natura, metodele şi consecinţele interogatoriului. Progresele juridice recente din Anglia permit îmbunătăţirea protecţiei suspecţilor care sunt reţinuţi pentru interogatorii la secţiile de poliţie, precum şi a

[1] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 41.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

procedurilor şi tehnicilor de interogare. S-a dovedit faptul că tehnicile de intervievare manipulative şi coercitive pot avea consecinţe negative, constând în mărturii false, subminarea încrederii publice în sistemul justiţiei penale, resentimente şi ostilitate printre acuzaţi, tulburări cauzate de stressul posttraumatic şi mărturii care nu sunt admise de către instanţă. Autorul sugerează că există un echilibru sensibil între facilităţile pentru activitatea poliţiei în prevenirea şi investigarea delictelor şi întâmpinarea nevoilor şi protecţia drepturilor suspecţilor si a martorilor.

Scopul acestei lucrări este acela de a îndrepta atenţia către concluziile şi problemele ridicate uneori în contextul interogatoriului judiciar (investigative interview). Acesta este conceptual folosit în Anglia pentru a descrie intervievarea de către poliţie a suspecţilor, martorilor, victimelor şi reclamanţilor. Principalul scop al interogatoriului judiciar este de a colecta informaţii şi relatări faptice de la cei intervievaţi. Scopul şi natura interviului vor depinde de cazul investigat, de circumstanţele sale, precum şi de particularităţile celui investigat. Unele interogatorii, care sunt cele referitoare la cazuri simple implică numai descrieri directe ale evenimentelor, iar persoanei i se cere să facă o prezentare liberă a ceea ce a observat. Interogatoriile sunt mai extinse atunci când informaţia implică descrieri ale unor evenimente de anvergură şi interacţiuni sociale. Aici, descrierea emoţiilor, gândurilor şi intenţiilor devin foarte importante.

Fără îndoială că interogatoriul este o parte foarte importantă a procesului investigativ. De obicei, principalul scop al interogării suspecţilor este obţinerea unei confesiuni, care este apoi folosită ca probă a acuzării în instanţă. Chiar şi atunci când probele erau insuficiente sau lipseau, o confesiune autoincriminator este suficientă pentru condamnare. Acest lucru s-a schimbat radical în UK ultimilor 10 ani, o dată cu recunoaşterea de către magistraţi al riscului unei false confesiuni şi eliminarea ei ca probă acolo unde s-a constatat o încălcare esenţială a codului de procedură (Police Codes of Practice). Rezultatul a fost preocuparea poliţiei pentru îmbunătăţirea tehnicilor de interogatoriu o dată cu formarea profesională a ofiţerilor.

Tendinţa generală în ceea ce priveşte interogatoriul în America în ultimii 50 de ani, în conformitate cu Leo (1992), s-a mişcat din zona utilizării metodelor coercitive fizice către manipularea psihologică şi inducerea în eroare. Asemenea tehnici pot fi extrem de eficiente în distrugerea rezistenţei suspecţilor (Inbau, Reid). Din nefericire, aceste tehnici nu rămân fără ecou, iar scopul acestei lucrări este de a atrage atenţia asupra unor consecinţe nedorite ale interogatoriului manipulativ - coercitive recomandat în manualele de tactică a interogatoriului folosite de poliţişti.

Schimbarea fundamentală din modalitatea de aplicare a interogatoriului judiciar a survenit din pricina numeroaselor erori judiciare, urmare a condamnării greşite a unor inculpaţi pe baza probei mărturiei.

Police and Criminal Evidence Act (PACE) are implicaţii majore în modul în care interogatoriile poliţiei sunt realizate iar rezultatele acestora sunt folosite ca probă. Cele mai novatoare schimbări au întărit fidelitatea şi corectitudinea interviurilor judiciare prin introducerea înregistrării lor pe bandă şi folosirea „adulţilor potriviţi" pentru protejarea indivizilor vulnerabili (minori, bolnavi psihic) în locul depoziţiilor care să ducă pe căi greşite. „Adulţii potriviţi" pot fi rude ale suspectului sau persoane independente precum asistenţii sociali, psihologi, psihiatrii. Rolul lor este de a asigura corectitudinea

interviului, de a sfătui suspectul, de a facilita comunicarea. Apărătorul suspectului nu poate deține rolul de „adult potrivit".

Până de curând, formarea polițiștilor englezi în domeniul obținerii informațiilor prin interviu a fost minimă, iar în anii '80 tehnicile de interogatoriu au fost influențate de cele americane.

WALKLEY (1987) a realizat primul manual englez pentru anchetatori. Lucrarea a urmat modelul de intervievare dezvoltat de-a lungul mai multor ani de către Inbau și Reid, promovând eliminarea rezistenței suspecților prin șmecherii, inducere în eroare, amăgire și manipulare psihologică. Cele două direcții principale recomandate de Inbau și Reid implică exagerarea de către polițist a probelor pe care le deține împotriva suspecților (pretind că dețin dovezi care fac legătura între suspect si crimă, chiar dacă nu au niciuna) și nominalizând percepțiile nedorite asociate cu mărturisirea (minimalizarea gravității delictului, sugerând că a fost un accident sau că victima poartă cea mai mare parte a vinei).

GUDJONSSON comentează pe larg tehnicile recomandate de Inbau și Reid și sugerează că ele dau naștere unor probleme, considerându-le lipsite de etică și periculoase. De pildă Inbau și Reid depășesc limitele eticii când recomandă ca *„în cazul delictelor sexuale poate fi de ajutor ca anchetatorul să indice suspectului că va fi indulgent cu el dacă mărturisește"*.

Într-adevăr, aceasta înseamnă că polițiștii sunt încurajați să facă o mărturisire falsă lor înșile pentru a obține mărturia suspecților. Din acest motiv nu este surprinzător că Inbau și Reid sunt împotriva înregistrării pe bandă a interogatoriului. Faptul că multe interogatorii nu sunt înregistrate pe bandă în SUA în mod coerent și comprehensiv, face imposibilă evaluarea exactă a ceea ce se întâmplă în cursul acestora.

Studiul efectuat de către Irving arată că mai multe dintre tehnicile manipulative de interogatoriu recomandate de Inbau și Reid și care au fost utilizate de ofițerii englezi au scăzut ca frecvență după implementarea PACE (Irving, McKenzie 1987). Spre deosebire de partea americană, englezilor nu li se permite să mintă în mod deliberat suspecții în legătură cu forța probelor pe care le dețin împotriva lor și cazurile au fost respinse de instanță pe acest motiv.

Într-o lucrare recentă, Wiliamson subliniază necesitatea formării ofițerilor de poliție în interogatoriul judiciar și discutarea cadrului etic și principiilor care stau la baza programului național de formare. După Wiliamson, cele trei principii ale programului de formare sunt:

a. transformarea urmăririi penale tradiționale și accentuarea demersului de descoperire a adevărului;

b. încurajarea ofițerilor de poliție pentru a aborda investigația cu deschidere mai degrabă decât să plece de la prezumția de vinovăție;

c. încurajarea ofițerilor de poliție de a fi corecți în investigații.

Noul Ghid de interogare a suspecților și victimelor în UK a fost dezvoltat de echipa Proiectului Național de Cercetare și Dezvoltare a Interogatoriului Judiciar sub patronajul Asociației Ofițerilor de Poliție/Conducerea Ministerului de Interne. Intenția este de a îmbunătăți practica interogatoriului. Abordarea recomandată este, în principiu, non-confruntațională, accentul punându-se pe strângerea informațiilor și nu pe obținerea unei mărturii (obtaining confession per se).

Modelul recomandat rezidă într-o serie de operaţii codificate sub denumirea de PEACE:

P - pregătire şi planificare (proceduri premergătoare interogatoriului),

E - angajarea şi explicarea (la începutul interogatoriului se încearcă o stabilire a raportului şi asigurarea unei schiţe a motivelor interogatoriului),

A - contabilizarea (stadiul în care a ajuns declaraţia - amintirea - recollection - interogatului şi modul de abordare),

C - closure (interogatului i se dă posibilitatea de a pune întrebări, interogatoriul se încheie treptat şi nu abrupt, interogatul este informat în legătură cu ceea ce se va întâmpla la următoarea şedinţă),

E - evaluare (după fiecare interogatoriu, informaţia obţinută este corelată cu contextul speţei şi cu aspectul legal).

Următoarele principii fundamentale cu privire la planificarea interogatoriului sunt recomandate:

- înţelegerea scopului interogatoriului,
- schiţarea obiectivelor interogatoriului,
- recunoaşterea şi înţelegerea aspectelor legale ale probei (intenţia şi acţiunea),
- analiza probei care este deja la îndemână,
- evaluarea necesităţii unei probe şi de unde poate fi obţinută,
- înţelegerea PACE şi a Codului de Procedură,
- abordarea flexibilă a interogatoriului.

Este clară sublinierea unei pregătiri corespunzătoare înainte de interogatoriu şi a corectitudinii şi integrităţii profesionale în timpul acestuia. Cele 2 abordări descrise în ghid sunt corespunzătoare abordării cognitive şi convorbirii direcţionate (Conversation Management). Abordarea formală se bazează pe tehnicile cognitive a lui Geiselman şi Fisher (1989), care au fost dezvoltate într-un mod original pentru a intensifica funcţia mnezică a martorilor printr-o interferenţă minimă cu intervievatorul. Fisher a argumentat recent că interviul cognitiv poate fi utilizat în cazul suspecţilor cooperanţi. De pildă *„...odată ce suspectul mărturiseşte o crimă, interviul cognitiv poate fi folosit pentru a solicita detalii şi pentru a face legături cu alte persoane"*.

Nu există niciun motiv ca abordarea cognitivă să nu poate fi aplicată martorilor, ca şi suspecţilor asigurându-se cooperarea deplină a acestora. Avantajul abordării cognitive este că reduce interferenţa anchetatorului şi se obţin informaţii de mare acurateţe. Problemele apar în cazul aplicării acestei tehnici atunci când suspecţii nu sunt cooperanţi, exercitându-se dreptul la tăcere şi manifestă refuzuri repetate de a face declaraţii.

Abordarea prin conversaţia direcţionată, care este ştiinţific, mai puţin impresionantă decât cea cognitivă este focalizată pe anchetator subdivizând abordarea liberă a intervievatului de la începutul anchetei în părţi distincte pentru un interogatoriu în profunzime. Anchetatorul hotărăşte care parte a relatării vrea să fie dezvoltată şi urmăreşte relatarea liberă prin întrebări specifice, ne-sugestibile. întrebările deschise sunt folosite atunci când se doreşte o mai mare profunzime a răspunsului.

Din nefericire, recomandările nu sunt suficiente pentru a-i sfătui pe ofiţerii de poliţie cum să procedeze în cazul suspecţilor dificili, bolnavi psihic, furioşi sau necooperanţi.

2. Surse de eroare în cadrul interogatoriului

Una dintre preocupările de bază ale poliției implică descoperirea crimelor. Deseori, ofițerii au nevoie de persuasiune în metodele de interogatoriu pentru a obține o relatare completă a evenimentelor. Măsura în care le e permis să uzeze de presiune psihologică și de manipulare variază de la o țară la alta. La aceasta se adaugă faptul că judecătorii nu sunt constanți în considerațiile despre ceea ce este corect, fidel, opresiv.

Autorul argumentează că, cu cât tensiunea din timpul interogatoriului este mai mare pentru intervievat, cu atât mai mari sunt consecințele neplăcute ale acestuia. Prin înregistrarea pe bandă a tuturor interogatoriilor există riscul ca suspecții să fie tot mai mult presați în afara interviului formal stabilit (în mașinile poliției, în arest).

Sunt mai multe moduri în care un interogatoriu poate implica erori. Aceasta se poate întâmpla atunci când:

- Relatarea obținută este incompletă sau falsă.
- Când circumstanțele și natura interogatoriului sunt astfel încât declarația obținută să fie considerată inadmisibilă de către instanță.
- Când o serie de erori judiciare subminează încrederea publică în sistemul justiției penale.
- Când oamenii reacționează la interogatoriu cu ostilitate și furie din cauza credinței că au fost manipulați, înșelați sau presați să dea o declarație care a fost obținută prin mijloace necinstite.
- Când anchetatorul eșuează în obținerea unei declarații de la interogați care se simt presați de poliție și refuză să coopereze.
- Când interogatul suferă tulburări de stres post traumatic, ca rezultat al interogatoriului.

Fiecare dintre aceste 6 situații sunt surse ale unor reacții adverse ale interogatoriului judiciar realizat impropriu sau incorect.

3. Probe invalide și vulnerabilitatea psihologică

Când oamenii sunt intervievați în scopuri judiciare, este important ca relatarea obținută să fie relevantă, completă și fidelă. Poliția trebuie să se concentreze asupra subiectelor care au relevanță în speța respectivă. Relatarea obținută trebuie să fie cât mai completă astfel încât poliția și instanța să intre în posesia tuturor faptelor și informațiilor relevante. În sfârșit, informația asigurată de suspect, martor, victimă sau reclamant trebuie obținută în așa fel încât să se poată constitui ca probă în instanță.

Fidelitatea și credibilitatea probelor sunt determinate de un mare număr de factori ce pot fi clasificați în două grupe (Undeutsch, 1982) raportate la[1]:

a) factori motivaționali,

b) factori de vulnerabilitate.

[1] Ibidem.

Factorii motivaționali se referă la refuzul subiectului de a spune adevărul în timp ce factorii de vulnerabilitate se referă la caracteristicile inerente ale persoanei care poate în anumite împrejurări să facă relatarea sa nedemnă de crezare.

Mulți suspecți, uneori chiar martorii sunt șovăitori în dezvăluirea adevărului atunci când sunt intervievați de poliție (Gudjonsson, 1992). Anchetatorii își pot da seama că nu spun adevărul supunându-i la presiuni pentru a obține relatări veridice. In mod obișnuit, polițiștii îi confruntă pe subiecți cu propriile minciuni. Problemele apar adesea atunci când suspiciunile că interogatul nu spune adevărul sunt nefondate, iar poliția presează subiectul pentru a fi de acord cu o relatare care nu concordă cu realitatea.

Există o serie de factori de vulnerabilitate ce pot face ca relatarea unei persoane din timpul interogatoriului să fie nerelevantă. Gudjonsson îi clasifică în 3 grupe.

În primul rând, acei interogați care suferă de tulburări psihice în momentul interogatoriului. Cei care suferă de o stare psihică anormală în timpul privării de libertate și a interogatoriului, precum și anxietatea severă, reacții fobice la detenție, reacții specifice privării de drog, care pot deteriora abilitatea persoanei de a face față satisfăcător la interogatoriu. În al treilea rând, caracteristici ale personalității ca sugestibilitatea sau conformismul, pot face ca interogatoriile să fie susceptibile de a colecta informații incorecte atunci când li se pun întrebări relevante, în condiții de tensiune ori manipulare.

Informațiile despre caracteristicile și vulnerabilitatea indivizilor reținuți pentru interogatoriu sunt sărace. Un studiu recent s-a efectuat pentru evaluarea psihologică a 164 de suspecți reținuți pentru interogatoriu la 2 secții de poliție din S-E Angliei. Variabilele includeau starea mentală, procesele intelectuale, deprinderea de citire, anxietatea, sugestibilitatea și înțelegerea drepturilor legale pe care le au.

S-a constatat în primul rând că media IQ în eșantion era numai de 82 (între 61 și 131). Aceasta poate și din cauza circumstanțelor în care s-a efectuat evaluarea (secția unde urmau să fie interogați) chiar dacă starea psihică nu părea să aibă legătură semnificativă cu scorul IQ. Aceasta sugerează că, de obicei, poliția interoghează indivizi cu inteligență scăzută. În al doilea rând, că limitele intelectuale ale multor deținuți nu erau imediat evidențiate de interviu. Mulți păreau capabili să-și ascundă deficitul intelectual și problemele psihice care n-au ieșit la iveală decât prin testări psihologice și interviu clinic. În al treilea rând, poliția a fost în stare să identifice toate problemele psihice ale arestaților și să le asigure protecția legală, deși au avut dificultăți în identificarea celor care sufereau de incapacitatea de învățare (slabă sau la limită), ca și pe cei pe care cercetătorii i-au diagnosticat drept depresivi. În al patrulea rând, chiar dacă numai o mică parte dintre subiecți (7%) suferă de boli psihice, mulți dintre ei manifestau o stare de anxietate severă. Inbau, Reid și Buckley susțin că cei mai mulți infractori își neagă cu consecvență vina și pretind că nu ar fi mărturisit-o dacă nu ar fi fost forțați fizic sau nu li s-ar fi indus confesiunea prin promisiuni de tratament preferențial în timpul procesului. Retragerea declarației anterioare este obișnuită, dar ceea ce este interesant este faptul că Inbau și colegii săi nu iau în considerare posibilitatea ca suspecții să fi comis delicte pe care nu le-au comis. Mai mult decât atât, sugerează că „niciunul dintre acești pași nu este în măsură să determine o persoană nevinovată să recunoască ceva ce nu a comis, iar toate aceste metode sunt atât de legale, cât și justificate din punct de vedere moral". Este o demonstrație a faptului că tipurile de tehnici recomandate de către acești autori dau uneori

rezultate în cazul unei mărturii false, chiar şi atunci când nu se ştie exact cum au decurs lucrurile (Gudjonsson).

Mărturiile false sunt determinate adesea de o multitudine de factori şi implică un proces social complicat (Gudjonsson). In plus sunt trei tipuri distincte de mărturii false (Kassin, Wrightsman, 1985) care tind să fie asociate cu factorii de vulnerabilitate. Ceea ce este evident, constă în faptul că acele caracteristici psihologice ale subiectului investigat şi starea lui mentală interacţionează cu o serie de factori, inclusiv seriozitatea, natura circumstanţelor acuzaţiei şi factori ce ţin de arest (durata detenţiei, tipul şi natura interogatoriului).

Este importantă reamintirea faptului că factorii de vulnerabilitate nu rezultă invariabil de pe urma unor false informaţii obţinute sau a proastei lor gestionări. Vulnerabilitatea înseamnă în anumite circumstanţe că interogatul face declaraţii care nu se pot constitui în probă, fiind necesare măsuri speciale atunci când se solicită informaţii de la el. Chiar şi atunci când vulnerabilitatea este severă ea nu constă în mod invariabil şi necesar într-o declaraţie care nu poate fi validată.

Gudjonsson (1992) a recomandat diverse moduri de reducere a riscului unei declaraţii false care se focalizează pe latura educativă, pe nivele psihologice şi judiciare ale abordării dinaintea, din timpul procesului şi după pronunţarea sentinţei. Accentul se pune pe reducerea riscului. Motivaţiile mărturiilor false sunt adesea de o înaltă complexitate iar unele sunt generate din interior (motivaţia intrinsecă-Gudjonsson).

4. Interogatorii inadmisibile

În Anglia şi în Wales, problema admisibilităţii poate fi pusă de către instanţă referitor la orice probă. Aceasta include auto-incriminarea şi declaraţiile făcute de suspect în timpul interogatoriului ce pot fi eliminate dacă instanţa are convingerea că ele au fost obţinute în urma opresiunii sau în circumstanţe care invalidează (secţiunea 76PACE, subsecţiunea a şi b). Dacă secţiunea 76 eşuează (în cazul opresiunii şi a lipsei de validitate), atunci, apărarea poate argumenta, conform secţiunii 78, că ar fi nedrept să fie permisă mărturia în faţa juraţilor. Pe când originile opresiunii se raportează la natura interogatoriului însăşi, problema invalidităţii şi a corectitudinii includ caracteristicile inerente acuzatului (boală mentală, incapacitate de învăţare, toxicomania, sugestibilitate). Secţiunea 76 b şi 78 au un succes din ce în ce mai mare în cazul delictelor, urmate de o serie de cazuri aduse în faţa Curţii de Apel (Gudjonsson), Argumentele legale referitoare la opresiune rareori au succes, deşi recent au fost două cazuri în care autorul s-a comportat ca un apărător expert (Pithers, 1993).

5. Subminarea încrederii publice

Tacticile de interogatoriu manipulative şi coercitive, după cum sugerează Leo (1992), subminează încrederea opiniei publice în poliţie, încurajând corupţia în rândurile acesteia. Într-adevăr, sunt dovezi că recentele erori judiciare din Anglia au afectat serios

încrederea publică şi sistemul judiciar în general. Faptul este recunoscut de Comisia Regală care sublimează necesitatea re-instaurării încrederii publice în activitatea justiției penale, ca rezultat al unei serii de erori judiciare ce implicau mărturii obținute prin metode coercitive.

6. Mărturii obţinute prin coerciţie, generatoare de resentimente

Interogarea persoanelor suspecte de o infracțiune reprezintă o activitate specializată care necesită o pregătire specifică pentru a putea fi condusă într-o manieră satisfăcătoare. Înainte de toate, *obiectivul precis al unui interogatoriu* trebuie să fie foarte clar explicat: scopul trebuie să fie acela de a obține informații precise și fiabile pentru a descoperi adevărul despre problemele investigate şi nu de a obține o confesiune de la cineva deja bănuit vinovat de cei care conduc interogatoriul. În afară de o pregătire adecvată, elaborarea unui cod de conduită pentru interogarea persoanelor suspecte de o infracțiune va facilita considerabil adeziunea membrilor forțelor de ordine la acest obiectiv[1].

Sunt din ce în ce mai multe dovezile ce atestă faptul că tehnicile manipulative si coercitive promovate de către Inbau şi colegii săi tind să genereze resentimente şi amărăciune în rândurile infractorilor, care pot persista de-a lungul mai multor ani (Gudjonsson, Petursson 1990). Dimpotrivă, atunci când infractorii mărturisesc datorită unei necesități interioare sau atunci când probele împotriva lor sunt puternice, percep confesiunea lor într-un mod mult mai favorabil. Aceasta indică faptul că atitudinea infractorilor fată de mărturia lor, inclusiv probabilitatea ca ei să retracteze declarația anterioară, va fi influențată de percepția despre interogatoriu. Se poate ca motivul pentru care suspecții lui Inbau să retracteze cele declarate anterior să se datoreze resentimentului generat de tehnicile manipulative si coercitive utilizate.

Metodele de interogare şi presiunile psihologice au făcut obiectul **Hotărârii CEDO în Cauza Ebbinge contra Olanda**. După arestarea sa, reclamantul a fost supus unei tehnici speciale de interogare, care avea drept obiectiv să obțină mărturisirea din partea subiectului făcând să retrăiască experiențe trecute, grație unei metode de interogare extrem de sofisticate. După o condamnare în primă instanță, reclamantul a formulat apel susținând că modul în care s-a obținut mărturisirea sa constituie un tratament inuman, însă apelul său a fost respins. Metoda respectivă de interogare a fost interzisă printr-o lege din noiembrie 1996, în urma unei campanii dusă în presă şi în mediul juridic împotriva sa. Metoda de interogare litigioasă era destul de sofisticată din punct de vedere psihologic, iar utilizarea sa în contextul unei anchete penale pare extrem de criticabilă, în condițiile în care în linii generale consta în crearea unei false atmosfere de intimitate prin câştigarea încrederii suspectului cu ajutorul unei serii de întrebări destabilizatoare legate de experiențele trecute ale acestuia. Totuşi, prin raportare la prevederile art.3, o astfel de metodă nu pare să fi creat niciun fel de durere de ordin fizic sau psihic asupra persoanei interogate, astfel încât art.3 nu poate fi incident.

[1] Normele CPT, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2010.

7. Efectul bumerang

Este o dovadă că obligarea suspecților să mărturisească poate genera efecte adverse. Se poate ca suspecții care nu au nevoie de timp pentru a mărturisi, să se închidă atunci când sunt grăbiți sau tratați necorespunzător de către poliție. În alte cazuri, cei care au mărturisit deja, retractează ceea ce au spus când sunt presați să dea alte informații.

Aceste fenomene pot fi explicate prin teoria rectanței (Brehm, 1966) care arată că atunci când oamenii simt că libertatea de a alege sau a acționa este în pericol, pot reacționa într-un mod asertiv. În unele ocazii aceasta poate genera așa numitul efect bumerang: subiecții nu numai că pot deveni mai puțin sugestibili sensibili la tensiune, dar pot adopta o atitudine opusă aceleia de comunicare cu interogatorul (reacționează prin rezistență crescută). Gudjonsson argumentează cum se poate întâmpla aceasta în realitate, atunci când suspecții se simt presați prea mult. Consecințele pot fi devastatoare pentru poliție, deoarece instanța tinde să considere astfel de interogatorii inadmisibile.

8. Tulburări de stress post-traumatic

Au existat mai multe studii efectuate asupra efectului torturilor psihologice (Basoglu, Paker, Ozmen 1994), ce indică faptul că mai mulți supraviețuitori suferă de tulburări de stres post traumatic. Un studiu efectuat asupra metodelor de interogatoriu ale poliției britanice din Ulster în anii '70 arată că unii pot suferi de PTSD ca rezultat al verificării nevinovăției prin tortură.

Arestarea, detenția și interogatoriul în incinta secțiilor de poliție poate fi extrem de stresant pentru unii. De pildă, Gudjonsson, Clare, Rutter și Pearse au descoperit că 20% dinspre suspecții reținuți pentru interogatoriu au înregistrat scoruri anormale la Inventarul de măsurare a anxietății al lui Spielberger. În plus, interviul clinic arată că 1/3 din eșantion aveau o stare psihică anormală care ar fi putut interfera cu abilitatea de a coopera cu interogatorul.

Gudjonsson și MacKeith iau în discuție 2 cazuri în care suspecții au fost traumatizați prin arestarea și interogarea lor. În unele cazuri, umilința de a fi reținut de poliție poate fi suficientă pentru a determina PTSD la indivizii vulnerabili, așa cum este ilustrat de următoarele cazuri. Ambii indivizi, un bărbat și o femeie, erau perfecționiști, iar imaginea lor era foarte mult asociată cu cinstea și corectitudinea. Niciunul nu a fost acuzat de vreun delict de către poliție. Șocul și sentimentul umilinței asociate cu arestul au generat o serie de simptome corespunzătoare PTSD. În alte cazuri, interogatoriul în sine a fost generator de PTSD. De pildă, doi martori care probau un alibi la o crimă au fost supuși presiunilor pentru a altera dovada confirmată de ei, dar au rezistat. Ambii au experimentat probleme majore, cu idei suicidare și alte simptome PTSD care au persistat mai mulți ani.

9. De ce mărturisesc suspecții?

Gudjonsson comentează pe larg 5 abordări teoretice ale mărturiei.

Este clar că suspecții se confesează de obicei poliției datorită unei combinații de factori psihologici din care se evidențiază 3 grupe mai importante:

- percepţia pe care o au suspecţii că există dovezi puternice împotriva lor,
- nevoia interioară de a mărturisi,
- presiunea exterioară precum teama de detenţie şi de interogatoriu.

Recent, Sigurdsson şi Gudjonsson (1994) au extins aceste concluzii şi au identificat un sub-grup de deţinuţi care au făcut mărturisiri ca rezultat al obişnuitei dileme a deţinutului din timpul interogatoriului datorată situaţiei de co-participant la infracţiune (co-defendant). Unii suspecţi au relatat că nu au avut de ales, deoarece erau îngrijoraţi de faptul că un alt coparticipant va mărturisi primul şi îi va incrimina. De aceea, acolo unde sunt coparticipanţi, se pot confrunta cu dilema amintită, care poate influenţa mult comportamentul din timpul interogatoriului.

10. Concluzii parţiale

Scopul principal al interogatoriului judiciar este obţinerea informaţiilor pe baza cărora să se stabilească faptele relevante pentru elucidarea şi soluţionarea cazului. Obţinerea unei mărturisiri este o importantă parte a acestuia, cel puţin în UK unde s-a înregistrat o schimbare a accentului faţă de informaţiile generale şi faţă de folosirea interogatoriilor mai puţin coercitive ca rezultat al erorilor judiciare. În plus, odată cu introducerea Police and Criminal Evidence Act în 1986, a crescut protecţia legală a suspecţilor reţinuţi la secţiile de poliţie.

Americanii, în contrast cu englezii folosesc încă tehnici manipulative şi coercitive, procedură care este sancţionată legal.

Mărturia este de obicei rezultatul unei combinaţii de factori. Cel mai important motiv pentru care suspecţii mărturisesc este percepţia dovezilor pe care poliţia le deţine împotriva lor. Rolul avocatului este de asemenea, relevant, prezenţa acestuia în timpul interogatoriului reducând probabilitatea ca suspecţii să mărturisească. Cercetări recente arată că majoritatea suspecţilor care nu fac mărturisiri nu sunt suspecţi principali (prime suspects). Tehnicile manipulative şi coercitive sunt legitime atât timp cât rămân corecte şi legale. În Anglia ele nu mai sunt considerate astfel. Dacă acest lucru va reduce numărul mărturisilor, rămâne de văzut.

Secţiunea a II-a
Tehnici invasive, manipulare-coerciţie (sugerarea mărturisirii)

„Ne pronunţăm hotărât împotriva tuturor tehnicilor de manipulare sau coerciţie, căci a trata un om cu mijloace exclusiv psihoanalitice indiferent de gradul lui de dezumanizare, constituie o protecţie nu numai asupra lui, cât şi asupra anchetatorului care altfel riscă să se dezumanizeze şi el, în încercarea de a se purta cu interogatul pe măsura faptelor sale... ".

Ioana Teodora Butoi.

O dezvăluire recentă - expresie a victoriei legii liberului acces la informaţii - ne relevă următoarele:

„În ianuarie 1997, Agenţia Centrală de Informaţii a SUA (CIA) a fost obligată să facă publice o serie de documente secrete, după ce a fost ameninţată cu un proces de către

cotidianul „Baltimore Sun". Manualul de Contraspionaj şi Anchetă al „KUBARK" (numele de cod al agenţiei) dezvăluie o şocantă panoramă de tactici de tortură psihică şi fizică. Trebuie precizat că declasificarea unor asemenea dosare nu ar fi fost posibilă dacă în Statele Unite nu ar fi în vigoare Legea liberului acces la informaţie.

O victorie a presei

Manualul a fost editat în iunie 1963 şi este destinat agenţilor de contraspionaj. Tehnicile de tortură recomandate de manual au fost abandonate, oficial, abia la mijlocul anilor '80. Bucuria succesului înregistrat de presă, odată cu publicarea documentului, a fost totuşi ponderată de o analiză mai atentă a textului: porţiuni semnificative fuseseră cenzurate de CIA înainte de declasificare. De exemplu, capitolul în care este discutată politica CIA de arestare fără mandat (lucru complet ilegal, de altfel) este complet obturat cu tuş negru fără a denatura în vreun fel problematica strict psihologică în materie, care rămâne actuală şi sensibilă oricărui interogatoriu, în contextul consecinţelor atacurilor îndreptate împotriva SUA - 11 septembrie 2001, World Trade Center şi Pentagon - anticipăm serioase restricţii şi limitări ale unor drepturi şi libertăţi până acum ocrotite procedural juridic, în ciuda acestor omisiuni, manualul KUBARK conţine informaţii valoroase despre câteva programe secrete ale CIA, inclusiv despre cele destinate controlului asupra minţii omeneşti. De asemenea, actul clarifică mari pete albe din istoria politicii externe a SUA, făcând legătura între agenţie şi organizaţii criminale din întreaga lume.

1. Tehnici „non-violente"

Metodele prezentate în manual indică faptul că CIA a acordat o atenţie considerabilă mijloacelor prin care oamenii pot fi făcuţi să mărturisească. Tacticile agenţiei cuprind o arie extrem de largă, de la strategii blânde pentru inducerea confuziei, până la torturi cumplite. Ancheta ideală, explică autorii manualului, este metodică, cuprinzătoare şi atent planificată. Ea trebuie să aibă etape distincte, gândite după personalitatea celui anchetat, şi trebuie efectuate de o echipă completă de experţi torţionari. Echipa include un anchetator, un operator de poligraf care să verifice veridicitatea declaraţiilor, un tehnician audio care să înregistreze interogatoriul şi, în unele cazuri, un hipnotist sau un doctor, pregătit să administreze droguri halucinogene.

Manualul împarte tehnicile în două: violente şi non-violente. Chiar şi în cazurile aşa-numite „non-violente", documentul precizează că „ancheta trebuie făcută sub presiune maximă, atât cât să ducă la supunerea subiectului". Diferenţa dintre cele două metode, se mai precizează, este că, în cazul anchetei „non-violente" presiunea „se exercită în interiorul celui anchetat, subminându-i-se rezistenţa, sporindu-i-se dorinţa de a ceda, până când acesta sfârşeşte învingându-se singur".

Se trece apoi la enumerarea unor tactici relativ cunoscute, precum metoda anchetatorului „prieten", falsificarea mărturiilor asociaţilor subiectului etc. Pe lângă acestea însă există şi multe aşa-zise metode „non-violente" cât se poate de crude, cum ar fi de exemplu tehnica numită „Alice în ţara Minunilor". Scopul acesteia este de a controla „aşteptările şi reacţiile instinctive" ale subiectului, „tot ce îi este familiar fiind înlocuit cu

straniu". Subiectul asediat de „întrebări cu dublu înțeles sau „ilogice" începe să-și piardă contactul cu realitatea. „Pe măsură ce procesul continuă, zi după zi dacă este necesar, încercările subiectului de a înțelege situația devin imposibile", se menționează în manual." În acest punct, el va face mărturisiri importante sau chiar va dezvălui tot ce știe, numai pentru a opri aversa de aberațiile care îl asaltează[1].

2. Tortura

Recomandate pentru folosirea în cazul „surselor care opun rezistență", metodele violente au drept scop o regresiune a capacității mentale a subiectului până la stadiul copilăriei. Bazate pe studii ale unor reputați cercetători în domeniu, metodele de regresie a personalității includ întreg spectrul, de la simpla izolare, până la tortura fizică și hipnoză.

Potrivit teoriilor citate de manual, pe măsură ce anchetatul alunecă dinspre maturitate către o stare infantilă, tot ce-a învățat de-a lungul vieții dispare, inclusiv rezistența la interogatoriu. Mijloacele de a obține această stare merg de la izolare, deprivare de stimuli senzoriali, uzul amenințărilor, al durerii, al drogurilor și al hipnozei.

În manual există doar indicii despre ceea ce înseamnă cu adevărat „tehnici violente".

Paginile prea „sensibile" au fost cenzurate. Un exemplu - la pagina 8 există o referire la politica CIA de a autoriza cele mai brutale tactici:

„Este necesară obținerea aprobării Conducerii la nivel KUDOVE, pentru interogarea unei surse împotriva voinței acesteia sau în următoarele circumstanțe:

1. dacă va fi supusă unor violențe fizice;
2. dacă metodele medicale, chimice sau electrice urmează să fie folosite;
3. CENZURAT..."

Acest pasaj cenzurat l-a determinat pe jurnalistul Daniel Schorr, de la National Public radio, să comenteze: „Vă puteți imagina ce oroare poate să fie acolo, așa de mare încât CIA se teme să o facă publică chiar și acum?".

Tortura și maltratarea figurează printre violările cele mai odioase ale drepturilor omului și ale demnității umane. În conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, nimeni nu trebuie supus torturii, pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante. Dreptul internațional nu autorizează nicio excepție. Toate țările sunt obligate să respecte interdicția necondiționată a tuturor formelor de tortură și de maltratare.

Toate statele membre ale Uniunii Europene (UE) susțin cu fermitate politica privind acțiunile în favoarea prevenirii și eliminării tuturor formelor de tortură și de maltratare în UE și în întreaga lume. Promovarea și protecția acestui drept reprezintă o prioritate a politicii UE privind drepturile omului.

Textul celui de-al șaselea principiu promovat în cadrul Ansamblului de principii ONU pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare precizează că *"nicio persoană supusă unei forme oarecare de detenție sau de încarcerare nu va fi supusă torturii, nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane*

[1] Butoi, Tudorel, op.cit.

sau degradante. Nicio circumstanţă, oricare ar fi, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura sau oricare altă pedeapsă sau tratament crud, inuman sau degradant".

Pe parcursul anilor, delegaţiile CPT-ului au discutat cu un număr considerabil de deţinuţi din diverse ţări care au făcut afirmaţii credibile în legătură cu relele tratamente fizice care le-au fost aplicate sau despre faptul că au fost intimidaţi sau ameninţaţi de către poliţiştii care încercau să obţină mărturii în timpul interogatoriilor. Este evident că un sistem penal care pune mai presus de toate *"mărturia prin confesiune"* poate incita anchetatorii – adeseori sub presiune în vederea obţinerii de rezultate – să recurgă la constrângeri fizice sau psihologice. În scopul de a preveni tortura şi alte forme de rele tratamente, este fundamental să se dezvolte metode de anchetare penală care să permită reducerea utilizării mărturiilor şi a altor probe sau informaţii obţinute prin intermediul interogatoriilor de susţinere a vinovăţiei[1].

În mai multe rânduri şi în mai multe ţări, Comitetul a descoperit **încăperi rezervate interogatoriilor care aveau un grad ridicat de intimidare**: de exemplu încăperile erau decorate în întregime în negru şi echipate cu reflectoare îndreptate către scaunul folosit de persoana interogată. Astfel de încăperi nu îşi au locul într-un serviciu de poliţie.

Încăperile rezervate interogatoriilor trebuie să fie corect luminate, încălzite şi aerisite şi trebuie să fie echipate astfel încât să permită tuturor participanţilor la procesul de interogare să fie aşezaţi pe scaune de acelaşi tip şi confort. Ofiţerul care efectuează interogatoriul nu trebuie să se găsească în poziţie de dominant (spre exemplu: în poziţia ridicat) sau să fie aşezat departe de suspect. În plus, culorile interioarelor trebuie să fie neutre.

Într-un anumit număr de ţări, CPT-ul a fost confruntat cu practica **legării la ochi** de către poliţie a persoanelor deţinute, în special în timpul interogatoriilor. Delegaţiile CPT au primit nenumărate - şi adesea contradictorii - explicaţii din partea ofiţerilor de poliţie privitor la scopul acestei practici. Ţinând cont de informaţiile strânse de-a lungul anilor, este evident pentru CPT că în multe, dacă nu în majoritatea cazurilor, persoanele sunt legate la ochi pentru a evita ca ele să poată identifica membrii forţelor de ordine care-i maltratează. Chiar şi în cazurile când nu au loc rele tratamente fizice, a lega la ochi un deţinut - şi în special o persoană care este pe cale de a fi interogată – reprezintă o formă de opresiune al cărei efect asupra persoanei implicate va conduce în mod frecvent la un rău tratament psihologic.

Nu este neobişnuit pentru CPT să găsească în secţiile de poliţie **obiecte suspecte**, cum ar fi bastoane din lemn, cozi de mături, bâte de baseball, tije metalice, bucăţi groase de cablu electric, imitaţii de arme de foc sau cuţite. Prezenţa acestor obiecte a dat credit, în mai multe rânduri, declaraţiilor primite de delegaţiile CPT-ului că persoanele ţinute în clădirile respective au fost ameninţate şi/sau lovite cu obiecte de acest fel. O explicaţie des întâlnită primită din partea ofiţerilor de poliţie referitor la asemenea obiecte este aceea că au fost confiscate de la suspecţi şi că vor fi folosite drept probe. Faptul că obiectele respective sunt invariabil neetichetate şi sunt adesea găsite izolat înăuntrul clădirii (spre exemplu: în spatele draperiilor sau dulapurilor), nu poate decât să ridice suspiciuni

[1] Normele CPT, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2010.

privitor la această explicație. Pentru a evita speculațiile asupra comportamentului incorect al polițiștilor și a face să dispară sursele de potențial pericol pentru personal cât și pentru deținuți, obiectele confiscate pentru a fi utilizate ca probă trebuie întotdeauna să fie etichetate corect, înregistrate și ținute într-un loc special amenajat. Orice alte obiecte de asemenea fel, menționate mai sus, trebuie să fie înlăturate din secțiile de poliție.

3. Filiera științifică

Referirile științifice din manual fac parte dintr-un program mult mai general, extins la nivelul tuturor departamentelor însărcinate cu apărarea. Manualul nu este decât unul dintre miile de proiecte guvernamentale destinate folosirii științelor care studiază comportamentul uman în scopuri militare și de spionaj, într-un studiu al științelor psihologice, cercetătoarea Elen Herman scrie: „între 1945 și mijlocul anilor '60, armata SUA era cel mai important sponsor al cercetării psihologice „cheltuind peste 16 milioane dolari pe an". De asemenea, guvernul a făcut un efort similar, încercând să pună cercetările din domeniul comunicațiilor în slujba propagandei americane și a campaniilor contrarevoluționare din diverse țări.

Bibliografia citată în manualul KUBARK include o lungă listă de oameni de știință implicați în proiectul cu numele de cod MKULTRA. Acest program secret al CIA, cu fonduri de milioane de dolari, era destinat finanțării experimentelor în domeniul controlului asupra minții și comportamentelor umane.

Una dintre realizările de vârf ale cercetărilor CIA asupra minții a fost Sistemul de Evaluare a Personalității (PAS), o metodă de evaluare și clasificare ale indivizilor aflați în obiectivul spionajului american. Pus la punct de psihologul John Gitinger, PAS a fost folosit pentru a determina intențiile liderilor străini, precum și pentru selectarea personalului forțelor de securitate pro-americane din țări precum, Coreea de Sud, Vietnam sau Uruguay.

4. FOIA

Lăsându-vă să trageți singuri concluziile, vă sugerăm să vizitați, în scop de documentare, adresa de Internet unde manualul KUBARK poate fi consultat în întregime: http:/www.parascope.com/arti-cles/0397/kubark01.htm.

Trebuie, totodată, să amintim despre Legea liberului acces la informație (FOIA). „The Freedom of Information Act" obligă agențiile guvernamentale „să facă publice, conform legilor în vigoare (...), orice manual destinat instruirii personalului care ar putea afecta un membru al publicului".

Prin decizia oricărui tribunal districtual agenția care a refuzat să se conformeze FOIA poate fi obligată să facă publice actele în cauză. Este de datoria agenției să dovedească faptul că documentele sunt secrete. Dacă tribunalul decide că agenția a refuzat în mod nejustificat să pună la dispoziția publicului actele cerute, acei angajați care au luat decizia reținerii documentelor vor fi sancționați conform legii.

În fine, în Statele Unite nu constituie secret de stat decât acele acte autorizate în mod specific de către Executiv, în interesul apărării naționale sau politicii externe; legate strict

numai de regulile interne ale unei agenții (...) sau informații prelucrate strict în scopul instaurării legii, în măsura în care publicarea lor ar dezvălui tehnici și proceduri destinate anchetelor legale și ar periclita impunerea legii.

Există, deci, și prevederi care protejează secretul de stat, dar și unele, temute, iată, și de CIA, prin care un cetățean poate obține declasificarea unui dosar. Prin definiție, puterea corupe, dar într-un stat unde democrația înseamnă cu adevărat „Puterea poporului", omul de rând poate controla acțiunile celor care-l conduc.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul III

INTEROGATORIUL PSIHANALITIC

„Forţa interogatoriului psihanalitic rezidă în stupefianta performanţă a psihologului criminalist de a-i provoca adversarului său (prezumtiv autor, suspect, inculpat) tendinţa mărturisirilor spontane izvorâte liber consimţit din nevoi sufleteşti interne ca o alternativă la a-i proba culpabilitatea prin dovezi exterioare".

psih. dr. Tudorel Butoi, expert criminalist.

Secţiunea I
Interpretări psihanalitice

1. Noţiuni generale

Spre deosebire de terminologia cunoscută îndeobşte în literatura de specialitate referitoare la urmărirea penală în sensul „anchetei judiciare" termen impropriu, cu conotaţii imprecise, sociologice, de opinie, încărcat de amintirea relelor tratamente pe care încă o poartă, sau „ascultare a suspecţilor" termen pasiv, contemplativ didactic de polarizare univocă, vom redescoperi termenul de interogatoriu judiciar (cu totul altceva decât interogarea judecătorească), definindu-l ca fiind *„contactul interpersonal verbal relativ tensionat emoţional, desfăşurat sistematic şi organizat ştiinţific pe care-l poartă reprezentantul autorităţii publice cu persoana bănuită în scopul culegerii de date şi informaţii despre o faptă antisocială în vederea prelucrării şi verificării lor ulterioare pentru a identifica autorii, a lămuri împrejurările în care s-a comis fapta şi în funcţie de adevăr, a stabili răspunderile"*[1].

Pe lângă faptul că definiţia în sine repune în drepturi instituţia judecătorului de instrucţie, credem noi că evidenţiează mult mai fidel: tensiunea emoţională, opozabilitatea intereselor protagoniştilor, demersul neuniform rectiliniu, atacul şi riposta probatorie, dinamica comportamentelor emoţional-expresive, într-un cuvânt confruntarea inteligenţelor în condiţii de risc şi miză.

În opinia experţilor FBI, interogatoriul judiciar reprezintă:

- Adresarea sistematică de întrebări unui individ cu scopul de a stabili măsura în care persoana respectivă este implicată într-o infracţiune.
- încercare de a afla informaţii – de natură specifică – de la un subiect ostil şi reticent – care l-ar putea incrimina pe subiectul supus întrebărilor.

[1] Butoi, Tudorel, op.cit.

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

2. Definirea interogatoriului psihanalitic

Din arsenalul tactic al procedeelor psihologice de interogare, vom trata aici interogatoriul psihanalitic pe care-l vom defini interogatoriul viitorului fie şi numai pentru faptul că la ora prezentului el este totalmente necunoscut.

Miezul interogatoriului psihanalitic este identificarea comportamentului duplicitar înţeles ca *„efort conştient întreprins cu perseverenţă de către subiectul interogat în timpul interogărilor pentru a masca, a tăinui unele stări sufleteşti, intenţii, acţiuni, fapte, date şi probe cu scopul de a induce ancheta judiciară pe piste greşite"....*

Totuşi în timpul interogatoriilor bănuitul lasă să-i scape în dialogul pe care-l poartă cu reprezentantul autorităţilor publice, nume şi date pe care conştient nu doreşte să le divulge, dar pe care el nu se poate înfrâna să le spună. Aceste scăpări neintenţionate au totuşi sens profund întodeauna extrem de relevant.

Enunţând metodele psihanalizei, Freud Sigmund sesizează faptul că anumite insuficienţe ale funcţiilor psihice exprimate prin acte în aparenţă neintenţionate, se dovedesc a fi, dacă sunt supuse unei analize abisale, perfect motivate şi determinate de raţiuni care scapă conştiinţei comune.

3. Caracteristici şi mecanisme ale interogatoriului psihanalitic

Duplicitatea implică o manifestare intenţionată a adevărului învăluită şi susţinută pragmatic. Interesul pus în joc prezidează efortul agentului mincinos că sub ocrotirea principiului prezumţiei de nevinovăţie se pune în mişcare un mecanism determinat să-i inducă interlocutorului său o convingere intimă convenabilă lui.

Procesele psihice ce preced şi însoţesc săvârşirea infracţiunii precum şi cele ce succed acesteia sunt integrate însă structurii Eului persoanei interogate, sub forma unui pattem infracţional stabil implementat scoarţei cerebrale sub forma a ceea ce noi înţelegem a fi matricea culpabilizatoare -amintirea despre faptă.

Interogatoriul supraliciteză tensiunile dintre Eul Conştient care exprimă datele factuale cu conţinut infracţional şi structurile subconştiente energizate pulsional.

În timp, fie datorită detenţiei sau relaxării induse, fie datorită oboselii şi slăbirii vigilenţei persoanei interogate, conflictul dintre pulsiunile inconştientului şi actul conştient, determinat de raportul EU - Realitatea (fapta penală) se concretizează în manifestări ce scapă cenzurii conştientului fiind localizate la nivelul preconştientului. Astfel spus conţinuturile cognitive sunt uneori respinse, refulate de către conştiinţă sau sunt suprimate ca stări ce trezesc interogatului atitudini de autocontrol în scopul acoperirii manifestărilor emoţionale. Dar ele continuă să-şi exercite presiunea asupra cenzurii conştiinţei provocând acte greşite, lapsusuri sau stări emotive a căror exteriorizare este mai greu de stăpânit. Aceste manifestări, care scapă cenzurii conştientului îi dau reprezentantului autorităţii publice motive întemeiate să presupună că faptele relatate de cel interogat sunt fie încercări de a masca realitatea pentru îndrumarea interogatoriului pe piste greşite fie ceea ce mărturiseşte este purul adevăr.

Neliniştea psihică, tensiunea afectivă, pe care o traversează interogatul în timpul interogării va produce o presiune asupra căilor conştiente de exteriorizare, împingând astfel în conştiinţă situaţiile neconsumate, scopurile nelichidate.

Simptomatologii semnificative

În acord cu literatura psihanalitică în interogatoriul psihanalitic şi interpretarea psihanalitică a comportamentelor persoanelor incluse în cercurile de bănuiţi, vom regăsi o gamă largă de simptomatologii semnificative conduitelor duplicitare, şi anume:

- revenirea autorului în câmpul faptei (amestecat în grupul curioşilor sau oferindu-se să sprijine organele de cercetare ale poliţiei judiciare) etc.;
- asociaţiile de idei (cu ocazia relatării verbale);
- erorile de scriere şi lectură (cu ocazia dispoziţiilor scrise);
- actele ratate;
- uitarea (de către autor) a obiectelor în câmpul faptei;
- lapsusuri (uitări de nume proprii şi cuvinte);
- acte simptomatice accidentale;
- acte agresive disperate;
- conduite de simulare de tip Hysteroid etc.

Toate acestea constituind mesaje pentru funcţionarul public însărcinat cu luarea interogatoriului, în sensul că aceste „acte nesemnificative" ce scapă conştientului, au o motivaţie determinată în mod obiectiv legată de interogatoriul în curs şi de fapta comisă.

4. Perspectiva viitorului

Aplicarea psihologiei, de inspiraţie psihanalitică în interogatoriul judiciar va fi posibilă în viitorul imediat pe măsură ce acei desemnaţi s-o facă, vor şti mecanisme şi tehnici psihanalitice.

Demersul psihanalitic este o necesitate a viitorului nu numai din perspectiva necesităţii de a nu brutaliza fizic şi psihic persoana interogată respectându-i drepturile şi libertăţile, dar şi dintr-un calcul al eficienţei.

Din cazuistica personală avem suficiente argumente să demonstrăm că rezistenţa la mărturisire a celor interogaţi creşte proporţional cu gradul de abuz fizic practicat asupra lor, diminuându-se însă în urma abordărilor de tip psihanalitic.

Specialiştii în tehnicile interogatoriului judiciar ale viitorului trebuie să fie fără excepţie specialişti în psihologie şi drept, dubla licenţă oferindu-le doar temelia începuturilor.

Pe baza unui cumul de competenţă ei vor trebui să utilizeze şi să construiască proceduri şi tehnici de abordare psihanalitică a personalităţii implicate în drama judiciară. Fără îndoială vor fi intuitivi, inteligenţi, spontani, actori, profesionişti, exigenţi şi totodată umani, căci a trata un om cu mijloace psihologice indiferent de gradul de dezumanizare al acestuia constituie o protecţie, nu numai asupra lui, ci şi asupra funcţionarului public, care riscă altfel să se dezumanizeze şi el în încercarea de a se purta cu interogatul pe măsura faptelor sale.

Secţiunea a II-a
Interpretări psihanalitice şi repere orientative ale psihanalizei în interogatoriul judiciar

„Interogatoriul psihanalitic este interogatoriul viitorului, curat, fără violenţe, torturi sau ameninţări. Toată acumularea tensionată a adversarilor, psihologul criminalist pe de o parte şi persoana bănuită pe de altă parte, rezidă exclusiv în interesele lor profund diferite; primul să descopere adevărul şi să contribuie la înfăptuirea actului de dreptate, cel de-al doilea să ferece adevărul şi să-l ascundă în adâncul fiinţei sale; unul slujeşte binele, celălalt este robul răului".

psiholog dr. Tudorel Butoi, expert criminalist.

1. Sediul conflictului

În cercetările noastre referitoare la conduitele simulate, atragem atenţia că forţa nerodei rezidă în conflictul dintre matricea morală şi matricea infracţională, ambele disputându-şi supremaţia în raport cu răspunderea faţă de fapta a cărei investigaţie face obiectul detenţiei.

În mod similar vom vedea că psihanaliza criminală pune accentul pe achiziţiile sociale exprimate în cenzură şi gama refulărilor aflate în subteranele sufletului delicventului.

Astfel, cenzura morală în sensul comentat de noi, nu este nimic altceva decât conştiinţa înţeleasă ca o grilă de exigenţe ale societăţii interiorizată în individ, ea este glasul altuia, Eul social în noi.

Începând cu perioada copilăriei, omul primeşte continuu valenţe sancţionar-prohibitive adresate hedonismului de tip anarhic capricios, energia voluptoasă a libidoului fiind orientată de influenţa educativă a familiei către tablele de valori ale ambianţei sociale, care i se grevează astfel în conştient.[1]

Autorii utilizează termenii de matrice morală psihanalitic corespunzătoare cenzurii - principiul realităţii şi matricea infracţională, psihanalitic corespunzătoare Sinelui, principiul plăcerii (hedonismul infracţional)[2].

Astfel în structura personalităţii oricărui delincvent, vom identifica două Euri:

-Eul înăscut, dominat de legile Libido;

-Eul social, interiorizat în timp prin contactul cu subiectul social.

Între aceste două Euri trebuie să existe armonie. Dacă echilibrul a fost deranjat, apar nevrozele şi delictele ca expresie neliniştitoare a dezacordului materializat în conflictul trăit.

Prin săvârşirea crimei, a delictului său prin dezlănţuirea crizelor se intră în centrul conflictului care generează criza.

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992.

Mai devreme sau mai târziu, în forme clare sau numai prin acte simptomatice a căror detecţie şi interpretare face obiectul psihanalizei criminale - împotriva voinţei sale, făptaşul se va demasca, dându-se la iveală pentru a elimina tensiunea discordiei (conflictului) dintre cele două Euri.

Autorul infracţiunilor se poate ascunde de multe, numai de sine nu....

2. Lăsarea obiectelor

Deseori în cursul cercetărilor ştiinţifico-tehnice (inexact denumită cercetare criminalistică) desfăşurate asupra câmpului faptei[1], specialiştii identifică primele acte simptomatice ale subconştientului, care sunt veritabili indici orientativi în direcţia identificării făptaşului, psihanalitic ele constituind simptome de autodemascare.

Ne referim la lăsarea de obiecte, „uitarea" în câmpul faptei a unor corpuri delicte, obiecte personale (brichete, cuţite, legitimaţii, cărţi etc.) care după cum vom vedea au o sorginte şi o explicaţie simptomatico-psihanalitică.

Lăsarea obiectelor nu este o neglijenţă întâmplătoare (în psihanaliză totul este relevant; sufletul omenesc refuză hazardul deopotrivă cu actele gratuite) ci dorinţa confuz exprimată a Eului Social, refulat, de autodenunţare, de revenire pe locurile crimei. Acest act simptomatic este explicabil prin automatismul psihologic dezvoltat în metafizică sub terminologia „eternei reveniri".

3. Revenirea la locul faptei

Revenirea la locul faptei (deseori au fost identificaţi autorii unor crime din chiar grupul de curioşi, cu ocazia cercetării ştiinţifico-tehnice la locul faptei) este o consecinţă a realităţii psihanalitice a necesităţii detensionării făptaşului sub presiunea Eului social, care reprobă inconştient actul criminal.

Plăcerea înfiorătoare şi dureros de dulce a tensiunilor emoţional-afective pe care i-o prilejuieşte făptuitorului revenirea la locul faptei (fie chiar şi retrăirea mentală sub forma reveriei celor întâmplate), contribuie la descărcarea treptată a tensiunilor. Desensibilizarea tensională poate fi asemuită obişnuinţei treptate într-o situaţie de adaptare, fiind de fapt consecinţa psihanalitică a fenomenului de apărare-defensă. Refularea faptei nu poate fi păstrată multă vreme fără inconveniente şi chiar pericol pentru sănătatea psihică.

În interogatorii profesioniste cu demers psihanalitic - anchetatori cu dublă pregătire (licenţiaţi în psihologie şi drept) din reţeaua de detecţie a conduitelor simulate a Poliţiei Române au demonstrat excelent acest lucru - criminalii surprinşi sunt aduşi în situaţia de a mărturisi deschis şi în detaliu comiterea crimelor (de fapt interogatoriul nu face nimic altceva decât să energizeze Eul social din conştiinţa individului, mărturisirea fiind în cele din urmă opţiunea sa personală ca act finalmente necesar de eliberare, detensionare a refulărilor)[2].

---

[1] Repere modeme asupra domeniului dezvoltă distinsul nostru coleg, prof. univ. dr. Emilian Stancu în „Ştiinţa investigării infracţiunilor", în Criminalistica, Editura Şansa, Bucureşti, 1994.

[2] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p.61 şi urm.

4. Comentarii asupra interogatoriului judiciar de tip psihanalitic

În interogatoriul care se adresează unor bănuiți criminali aceştia se vor autodemasca sub influența Eului sedimentat în subconştient alături de Eul primitiv şi brutal, identificând la aceştia: lapsus-uri, erori caracteristice, acte simptomatice, uitarea sau deformarea unor nume familiare etc.

De modul în care sunt identificate şi interpretate în comportamentul acestor criminali simptomaticile subconştientului delicventului, depinde orientarea primelor cercetări către soluții corecte, juste şi civilizate[1].

Sarcina specialistului psiholog este de a pătrunde în mod indirect în subconştient, unde cenzura a refulat crima sau delictul, pentru a apăra individul față de eventuala demascare şi responsabilitate.

Totuşi cenzura este şi ea supusă unor scăderi ale stării de vigilență (sentimentul religios, alcoolul, evenimente emoționale pozitive sau negative, stresul etc.) situații în care dacă nu direct şi expus, atunci deghizat şi simptomatic, ecouri ale refulărilor evenimentului criminal răzbat intempestiv în comportamentul vizibil. Intuiția psihologului expert constă tocmai în identificarea corectă şi justa interpretare prilejuită de surprinderea acestor momente. Iată de ce o condiție esențială a interogatoriului psihanalitic este crearea unor stări de intimitate, confort şi liniște, apte să inducă relaxarea şi detenta (inclusiv diminuarea spiritului critic şi vigilenței cenzurii) când bănuitul se supraveghează mai puțin, când cenzura se anihiliază în stereotipul mental al ideilor, să nu mai fie supus restricțiilor cum este de obicei în starea de veghe[2].

Exemplificativ:

Porfiri Petrovici, genial judecător de instrucție al lui Dostoievski, care utilizează metoda psihanalitică de delicvenți, poate nu atât în detalii cât în spiritul ei, caută atunci când îl anchetează pe Raskolnikov să-l facă să-şi părăsească atenția care-i este concentrată asupra Eului său interior şi să se îndrepte spre alte locuri. Îi vorbeşte cu persistență enervantă despre chestii indiferente. I. Raskolnikov care era un coleric, sfârşeşte prin a se enerva şi a-şi ieşi din sărite, comițând gesturi şi spunând lucruri semnificative pentru ceea ce căuta intuitivul Porfiri Petrovici.

Din experiența personală, facem remarca asupra faptului că uneori, odată cu realizarea atmosferei de intimitate, se poate obține detenta, starea de încredere şi climatul de confiantă propice atmosferei în care un interogatoriu profesionist permite Eului social - matricei morale (în sensul detecției conduitelor simulate) să se armonizeze cu tensiunile refulate, prin actul mărturisirii şi detensionării matricei infracționale, până la anularea (recunoaşterea faptei şi acceptarea pedepsei).

---

[1] Necesitatea pregătirii psihologice a funcțiilor publice din serviciile de interogatorii ale poliției, parchetului şi judecătoriilor este o necesitate a gradului de civilizație şi a aspirațiilor viitoare ale societății contemporane.

[2] Ne opunem cu hotărâre utilizării în interogatorii a hipnozei sau utilizării narcoanalizei care induce artificial o stare de scădere a vigilenței - experții psihologi trebuie să-l respecte pe adversar, lăsându-i nealterată capacitatea de ripostă cognitiv-afectivă şi volitivă, dreptul de a se apăra cu inteligență şi viclenie -inclusiv de a-şi nega fapta - demersul psihanalitic este prin excelență terenul care respectă drepturile şi libertățile persoanei interogate (Ioana Teodora Butoi, observații personale).

B.C.U "M. EMINESCU" IASI

5. Psihanaliza medicală – psihanaliza criminală (similitudini şi deosebiri)

Obiecţia cea mai serioasă care se poate aduce psihanalizei criminale ca disciplină independentă de psihanaliza medicală este faptul că în acest din urmă caz, bolnavul are tot interesul să coopereze cu psihologul în identificarea motivelor ascunse care-i tulbură sistemul nervos, pe când delicventul va pune la contribuţie toată reaua lui credinţă şi toată viclenia perversă nu o dată înăscută sper a disimula şi sustrage de la stabilirea vinovăţiilor şi răspunsurilor.

Această obiecţie nu rezistă experienţei practice, alături de Wittles remarcând nu o dată impendentabilitatea arătată de unii din pacienţii noştri, ca şi de curioasa lor încăpăţânare de a ascunde detaliile cele mai semnificative. Aşa şi faptul că, aşa cum psihanalitic se cunoaşte, bolnavul îşi face din boală un refugiu confortabil din care cu greutate evadează. Nu o dată pacientul se baricadează în sine şi nu ţine deloc ca detaliile, gândurile şi preocupările-i interne să-i fie cunoscute şi de ceilalţi.

Acelaşi lucru şi la criminal. Repulsia de a mărturisi este din fericire însă mai temporală fiindcă psihanalitic omul este supus legităţilor comentate de Platon şi Nietzche - „eterna reîntoarcere" - ce-a fost vrem să fie, să mai simţim o dată plăcerea sau durerea retrăirii întâmplărilor trecute, să repetăm emoţiile violente sau delicate prin care am trecut. Ce-l împinge pe criminal să viziteze locul unde a comis crima dacă nu legea eternei reveniri. Experţii psihologi specializaţi în interogatorii au remarcat faptul că o curiozitate ce nu ţine seama de nici o primejdie îl îndeamnă pe infractor nu o dată să reexamineze împrejurările în care a comis fapta. Reîntoarcerea pe urma paşilor tăcuţi este o necesitate fundamentală a individului. Psihologii remarcă reveriile maturilor către tainele copilăriei şi ale bătrânilor către vigoarea maturităţii, imposibile de reactualizat. „La retour eterne" - o forţă irezistibilă îndeamnă pe fiecare să peregrineze în trecut! De aceea demersul interogaţiilor de tip psihanalitic este mult uşurat. Pe lângă tendinţa de refulare, subzistă şi voluptatea fatală a reîntoarcerii pe drumuri deja parcurse[1].

Astfel ne putem explica aviditatea cu care asasinii citesc presa de senzaţie referitoare la abominabilele lor fapte - asasinii dirijorului Ioan Luchian Mihalea, la data arestării mărturiseau că citiseră cu o curiozitate diabolică tot ce se scrisese în presă, zi de zi cu privire la fapta pe care-o comiseseră.

În ce-l priveşte pe Raskolnikov, puţin timp după omorârea bătrânei se întoarce la locuinţa ei şi face o vizită amănunţită. Deşi camera era goală, recunoaşte după urma lăsată pe tapet, un ungher unde era locul tapetului şi al icoanelor. întreabă pe vopsitori unde este pata de sânge şi trece în coridor să tragă clopoţelul. „Era acelaşi clopoţel, acelaşi sunet de tinichea! Sună o dată, a doua oară îşi aţinti urechea chemându-şi amintirile. Impresia grozavă ce o simţi înainte, la uşa bătrânei, îi veni şi acum în minte cu o claritate şi o trăire mai pronunţată. De fiecare dată se înfioară şi îi făcea o plăcere tot mai mare!".

Practica demonstrează că inclusiv autorii unor omoruri care premeditează până la detalii crima, scapă din vedere câte un lucru cu o neglijenţă de necrezut şi în contrast

[1] Butoi, Tudorel, op.cit.

frapant cu pregătirea metabolică a restului. Nu este neglijență de necrezut, ci act simptomatic generat de subconștient și care arată dorința de reîntoarcere.

În conformitate cu nucleul personalității criminale compus de Jean Pinatel, asasinii cei mai insensibili afectiv care operează în câmpul faptei, făcând dovada unui calm sinistru, sunt totodată și cei mai avizi de reîntoarcere la locul crimei. În același timp tot ei sunt cei care fac o serie de greșeli frapante, uitându-și în câmpul faptei uneltele ucigașe sau obiecte personale.

Ipoteza nervozității și a fricii este greu de acceptat dată fiind îndrăzneala, calmul și cinismul cu care înfăptuiesc omorurile. Singura explicație a acestei uitări este de a le considera acte simptomatice. E. Jones spune că un medic poate măsura gradul simptomatic pe care îl au clienții pentru dânsul după numărul umbrelor, galoșilor, ziarelor, fularelor etc. pe care le poate strânge în timp de o lună.

Deci, dorința de reîntoarcere într-un loc se manifestă prin uitarea unor obiecte acolo, care te obligă să te duci să le iei. Regularitatea cu care infractorul își lasă câte ceva care îi aparține dovedește nevoia de a reveni, lucrul care este întărit și de experiențele judiciare, căci nu o dată autorul faptelor a fost reținut din chiar „grupul curioșilor polarizați în jurul câmpului faptei".

În cadrul interogatoriului psihanalitic, psihologul știe că la început cenzura îl va opri pe bănuit de la o confesiune, dar curând va fi slăbită de nevoia retrăirii a ceea ce a fost, retrăire care mai are avantajul detensionării eventualelor refulări.

Nu va fi o confesiune propriu-zis conștientă, ci una inconștientă. În vorbele sale se va observa chiar că are lucruri pe care le ocolește. În felul în care evită punctele nevralgice se exteriorizează influența conștientului încă treaz iar slăbirea cenzurii se vădește prin comiterea de lapsusuri semnificative, acte simptomatice etc.

Considerații de interogatoriu psihanalitic desprinse din dramatismul unor opere literare

Interogatoriile clasice (inclusiv cele contemporane) păcătuiesc prin aceea că se centrează aproape în exclusivitate pe construirea probațiunii, exclusiv pe baza materialității faptelor, uitându-se că nu întotdeauna se pot găsi dovezi concludente. Jocul coincidențelor și întâmplarea pot produce erori pe cât de grosolane, pe atât de iremediabil regretabile[1]. Un exemplu edificator îl oferă episodul misticului Nikolai din „Crimă și pedeapsă" a lui Dostoievski, care se denunță pentru o crimă pe care nu o săvârșise să aducă dovezi convingătoare. Însuși Porfiri Petrovici, abilul judecător de instrucție, rămâne uimit. Inteligența sa care mânuie la perfecție metoda psihanalitică (cu mult înaintea lui Freud) l-a prezervat de comiterea unei dureroase erori judiciare. De altminteri, romanele marelui scriitor rus oferă un material documentar criminologic de primul ordin. Enrico Ferri a fost primul din școala pozitivistă italiană întemeiată pe baze științifice care a recunoscut intuiția genială în trasarea tipurilor de criminali a lui Feodor Dostoievski.

---

[1] Vezi cazul „Anca", 1977, București, în care interpretându-se strict tehnicist materialul probatoriu, excelent coroborat printr-un joc al coincidențelor și hazardului - și cu totala ignorare a factorului uman (negarea faptei de către presupusul asasin, atitudinea și conduita expresivă în interogatoriu, fără a mai vorbi de expertiza privind detecția conduitelor simulate care-l excludea total) - a fost condamnat un nevinovat.

Găsim necesar să adăugăm că nu este numai intuiţie genială ci şi o vastă experienţă căpătată în închisorile Siberiei. Se ştie că autorul „Fraţilor Karamazov" a fost condamnat la moarte ca deţinut politic. Cu puţin timp înainte de execuţie, i s-a schimbat pedeapsa cu deportarea în Siberia. „Amintirile din casa morţilor" ca şi romanele ulterioare cuprind o vastă colecţie de tipuri de criminali. Observaţiile sale pertinente cu privire la psihologia delicvenţilor se datorează nu numai timpului petrecut în Siberia ci şi unei pătrunzătoare şi geniale autoanalize, condusă în spirit creştin primitiv. Din punct de vedere al trăirilor autentice se spune că marele romancier într-un acces de epilepsie a violat o fetiţă - coşmarul lubric al lui Svidrigailov, din noaptea care a precedat sinuciderea, constituie probabil reminiscenţă. Împins de remuşcări şi-a mărturisit crima lui Turgheniev pentru al cărui caracter de altfel avea un mare dispreţ. La sfârşitul spovedaniei a mai adăugat că acum îl disprețuieşte şi mai mult. Rusul occidentalizat Turgheniev rămase înmărmurit în faţa acestor zguduitoare derulări. Romanele lui Dostoievski, oferă, aşadar, un material documentar de prim rang pentru psihologia delicvenţilor. Una din părţile slabe pe care o are metoda faptelor materiale în cercetarea judecătorească este demonstrată de probaţiunea în autoacuzarea lui Nikolai, care în întregime conducea la vinovăţia acestuia în aşa fel încât însuşi abilul Porfiri Petrovici l-a crezut culpabil. Dar judecătorul de instrucţie în care Dostoievski a pus atâta inteligenţă, subtilitate simţ al datoriei şi umană compasiune pentru vinovaţi vedea bine că probele materiale erau în conflict cu observaţiile psihologice strânse de dânsul.

Interogatoriile psihanalitice cer aşadar (şi acesta credem că este saltul calitativ al interogatoriilor viitorului) interpretarea sufletului delicventului, punând accentul mai mult pe ceea ce delicventul spune şi face în mod lămurit şi conştient, decât pe acţiunile inconştientului.

Dostoievski a avut ca nimeni altul înaintea lui Freud intuiţia felului cum se exteriorizează subconştientul. Tipic pentru cazurile de „uitare simptomatică" este interpretarea momentului când mama lui Raskolnikov vine împreună cu fiica sa Avdotia Romanova la Petersburg. Amândouă fac neuitata vizita în mansarda în care Rodea îşi concepuse crima. Pe când se aflau cu toţii acolo îşi face apariţia şi Sonia prostituata sfântă ca să-l invite la parastasul lui Marmeladov. La plecare mama sa n-a putut s-o salute şi şi-a luat rămas bun numai de la Razumihin.

Sora sa s-a înclinat însă cu amabilitate în faţa prostituatei, iubită şi respectată de Rodion. În coridor, deşi îşi dăduse mâna pentru plecare, Raskolnikov uită aceasta şi-i spune: - Dunio, adio! Dar dă-mi mâna! La care Dunia îi răspunde, oarecum contrariată: - Dar ţi-am mai dat-o, ai uitat?!

Uitarea ad-hoc era o formă sub care se arată recunoştinţa lui şi dorinţa de a-i strânge încă o dată mâna. Detalii de genul acesta abundă în „Crimă şi pedeapsă" -„Amintiri din casa morţilor" şi în general în opera lui Dostoievski - ceea ce dovedeşte că psihanaliza şi interogatoriul psihanalitic au fost intuite genial de celebrul autor.

6. Lapsus-ul

Se pare că el este tributar imaginilor flotante care sunt în apropierea cercului luminos al conştiinţei. Influenţa lor se resimte făcând să devieze curgerea normală a vorbirii nu din cauza asemănărilor pur acustice dintre două cuvinte ci din pricina unui

gând ţinut ascuns sau din pricina unei stări sufleteşti general - contradictorii celei pe care-o afirmă verbal.

In interogatoriul judiciar psihanalitic, lapsus-ul este de o importanţă evidentă în găsirea adevărului ascuns de bănuit. Nu este nevoie ca între înţelesul cuvântului care trebuia pronunţat şi intre cel care s-a pronunţat să fie o înrudire, căci lapsusul nu trebuie neapărat să se refere la crimă în înţelesul lui direct explicit.

Lapsus-ul dintr-un interogatoriu criminal apare de regulă fără legătură directă cu crima, dar apariţia sa ca simptomatologie psihanalitică se poate interpreta în legătură cu crima.

Exemplificativ[1]*:*

Un caz de amnezie temporală, urmat de lapsus este următorul: o pacientă a lui Freud nu-şi poate aminti partea corpului „murdărit" de mângâierea unei mâini impertinente şi voluptoase. Câteva zile mai târziu era în vizită la o prietenă şi se întreţinea cu ea despre vacanţă şi călătorii. La întrebarea unde se găseşte casa sa din localitatea M., aceasta răspunde: pe COAPSA muntelui, în loc să-i zică COASTA muntelui.

Similar se poate imagina un delicvent care a provocat leziuni în COAPSELE cuiva şi nu vrea să mărturisească. La întrebarea unde se află situată casa lui, comite un lapsus: pe COAPSA dealului X. Specialistul psiholog iniţiat în psihanaliză va interpreta lapsus-ul în sensul legăturii bănuitului cu leziunile provocate pe coapsele victimei.

7. Fenomenele de „uitare"

Fenomenul frecvent şi banal al uitării căruia nu i se dă altă importanţă decât cea a unei enervări de-o clipă a fost ingenios studiat de Freud, descoperindu-i-se legi şi mecanisme care ne pot pune în legătură cu preocupările intime ale delicventului.

Cercetarea numelor proprii în interogatoriu este de o însemnătate primordială. Atenţia trebuie îndreptată nu atât spre unele nume în legătură directă cu vina şi asupra cărora conştiinţa veghează, ci mai mult asupra numelor proprii incidentale. Deformarea lor într-un sens care indică o legătură cu numele victimei sau în relaţia cu victima este un indiciu concludent.

Adeseori încercăm zadarnic să ne reamintim un nume de care ne dăm bine seama că îl cunoaştem. In locul său se substituie alte nume a căror inexactitate este imediat recunoscută de memorie. Între numele adevărat şi cel substituit, Freud găseşte o relaţie cu preocupările intime refulate.

Substituirea nu se face în mod cu totul întâmplător, ci după legi posibile de stabilit. De altminteri, orice gest, orice cuvânt, orice mişcare au cauze previzibile şi îşi găsesc întodeauna o explicaţie.

Un gând intenţionat ascuns face oricând o erupţie. Pentru un psiholog specializat în interogatorii judiciare de tip psihanalitic care are o bănuială, poate să şi-o verifice cu ajutorul numelor deformate, al omisiunilor sau al substituirilor de nume. Datele sufleteşti, cu ajutorul cărora se poate reconstitui adevărul ascuns, sunt furnizate de aflarea până în

[1] Butoi, Tudorel, op.cit., p. 66.

cele mai mici detalii, nu numai a împrejurărilor în care s-a făptuit delictul, ci şi prin cunoaşterea directă a personalităţii şi caracterului cel bănuit[1].

Analizând datele recoltate cu declaraţiile obţinute, gândul refulat se poate indifica fie:

a) printr-o uitare a unui nume foarte familiar acuzatului, dar care este în legătură directă sau indirectă cu victima;

b) printr-o deformare a unui nume, deformarea făcută în sensul unei afinităţi cu crima.

Ideea care este refulată răzbate la cea mai mică ocazie şi felul cum se exteriorizează este specific pentru structura morală şi intelectuală a individului.[2]

La un individ caracterial format sub grila unor exigenţe moral etice şi religioase, refularea îndelungată a crimei duce la o adevărată explozie, asemenea unei cantităţi de aburi foarte mari, închisă într-un volum prea mic. Raskolnikov după comiterea crimei, pentru a scăpa de tortura remuşcărilor, face explozie, adică îşi mărturiseşte vina şi îşi uşurează conştiinţa.

În cazul unui interogatoriu judiciar psihanalitic putem iniţia următorul mecanism: găsim un nume care, din dosar, este familiar acuzatului şi care să fie în legătură - chiar numai o simplă asemănare de sunete - cu numele pe care vrea să-l ascundă. Îi punem apoi întrebarea dacă îşi reaminteşte de acest nume, în legătură cu un fapt oarecare din viaţa lui. În cazul unei ezitări, a unei deformări, a unei uitări, evident că avem un indiciu mai bun că ceea ce i se imputa nu-i este străin.

8. Erorile de lectură şi de scris

Interpretarea erorilor de lectură şi de scris îşi găseşte de asemenea utilizarea în lumea labirintică a interogatoriilor psihanalitice, al cărui demers vizează descifrarea subconştientului.

Sorgintea erorilor este aceeaşi ca şi la lapsus: o idee refulată sub presiunea unei neplăceri ulterioare.

Imaginile flotante din jurul conştiinţei prin forţa lor dinamică, modifică mersul normal al scrisului şi al cititului! Este cunoscut de altfel faptul curent că în cazul când o emoţie invadează psihicul cuiva, expresia nu mai urmează drumul obişnuit. Petre Pandrea dă în acest sens un exemplu foarte sugestiv în sensul că o doamnă, ridicând de pe jos un bilet de hârtie pierdut de soţul ei în sufragerie, citeşte pe dosul acesteia cuvântul TESTAMENT (scris de soţul acesteia). Uitându-se de fapt mai atent, sesizează că era scris cu totul altceva TANASE-TEATRU, însemnarea având rostul de a aminti soţului să cumpere bilete de teatru[3].

Interpretarea erorii de lectură este următoarea: doamna respectivă avusese certuri cu soţul său, pentru a-i face proprietatea unei case pe numele ei personal, temându-se de un eventual divorţ. Încercarea a fost zadarnică. Gândurile refulate şi prea puţin favorabile la

---

[1] Recomandăm în acest sens utilizarea tehnicilor proiective Rorscharch, Szondi şi Lucher

[2] Petre Pandrea, Psihanaliză judiciară, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1945, p.50, prelucrări personale, şi selectiv exemplificări semnificative.

[3] Butoi, Tudorel, op.cit., p. 69.

adresa soţului s-au dat însă la iveală prin această eroare de lectură care a pus-o în vădită perplexitate!...

Iată aşadar că, analiza documentelor bănuitului (înscrisuri, declaraţii date în dosar etc.) de dinaintea şi după comiterea crimei, pot oferi indicii orientative cu privire la implicarea sa. Nu este lipsită de interes practica de a-l pune pe bănuit ca în final să-şi citească propriile declaraţii, interpretându-i erorile de lectură şi comportamentul expresiv în raport cu anumite cuvinte sau pasaje pronunţate eronat.

9. Actele simptomatice

În interpretarea psihanalitică, actele simptomatice sunt mărturisiri involuntare ale unor gânduri, ale unor afecţiuni sau ale unor repulsii ce scapă de sub controlul vigilent al Eului conştient. Autorul unei acţiuni simptomatice îşi dezvăluie o intenţie a subconştientului într-un moment când cenzura nu-şi exercită cu strictețe rolul său. Cele mai mici tulburări funcţionale ale vieţii noastre psihice au înţelesul lor profund. Influenţa lumii subterane din noi se arată nu numai la marile cotituri ale vieţii, în momentele critice ci şi într-o considerabilă sursă de fapte accidentale.

Hans Sachs ne dă în acest sens un exemplu semnificativ: *„...am avut ocazia să asist la masa unei perechi în vârstă, cu care sunt înrudit. Ea are o afecţiune hepatică şi ţine un regim riguros. Când s-a adus friptura, bărbatul a rugat-o pe soţia sa să-i dea muştarul. Ea deschide bufetul, de unde ia un mic flacon ce conţinea pastile pentru afecţiunea ei hepatică şi-l pune în faţa soţului. Intre flaconul cu pastile şi borcănaşul de muştar nu era evident nicio asemănare susceptibilă de a fi creat vreo confuzie; totuşi soţia nu şi-a dat seama de eroarea sa decât atunci când soţul i-a atras atenţia făcând haz de această gafă banală, de fapt expresie elocventă a unui act simptomatic...".*

Actele simptomatice, pe care fiecare le facem aproape zilnic sunt determinate mai ales de fapta pe care Eul nostru interior o duce pentru adaptarea sa la realitate şi mediul social. Între ceea ce dorim şi ceea ce trebuie să facem este întotdeauna o diferenţă.

Cu cât organismul este mai puternic, cu atât actele simptomatice se înmulţesc. Comiterea unei crime sapă o prăpastie între ceea ce simte şi între ceea ce trebuie să facă cineva, de aceea şi actele simptomatice sunt mai numeroase la delicvenţi.

10. Asociaţiile de idei

Agluţinarea ideilor şi centrarea acestora pe un trunchi ideatic principal nu mai este o noutate în psihologie. În acest sens se vorbeşte de stereotipii ideatice, mentale în sensul că o idee aduce după sine o altă idee de care este legată într-un fel sau altul.

Anarhia şi haosul mental nu se găsesc decât în delir sau în stări cu totul patologice. Chiar şi în delir se găseşte lait-motivul care ajută la sondarea abisurilor sufleteşti. În acest sens pentru Profiri Petrovici din „Crimă şi pedeapsă", nu delirul lui Raskolnicov, ci lait-motivul perlelor şi ascunderea ghetelor (pătate de sângele bătrânei cămătărese) au fost un indiciu pentru descoperirea crimei. Relativa ordine a inteligenţei umane contribuie ca ideile să se asocieze unele cu altele după afinităţi. Un cuvânt sau o idee, care face parte dintr-un anumit complex psihic, va avea ca ecou alt cuvânt sau altă idee din acelaşi complex.

Breuer şi Jung au iniţiat experienţe de asociaţii verbale, în care persoana examinată răspunde la un cuvânt pronunţat înaintea sa prin alt cuvânt care îi vine în minte cu această ocazie; timpul scurt între excitaţie şi reacţie fiind măsurat.

Aceste experienţe pot fi pentru un psiholog un fel de tensiometru al evoluţiilor sufleteşti ale bănuitului. Modul cum reacţionează faţă de un cuvânt oarecare, arată ceva din starea sufletească în care se află. Cuvintele alese ca excitante pentru producerea reacţiei sunt preferabile să se refere indirect la crimă sau delictul pe care acuzatul se încăpăţânează să-l nege, în experienţă este bine să se repete. Pentru ca o excitaţie (stimulare verbală) să devină concludentă, trebuie ca răspunsul să fie dat fără amestecul conştiinţei, perioada de latenţă (întârzierea răspunsului asociativ) sau simbolica răspunsului în raport cu stimulul inductor, devenind singurele repere semnificative în interpretarea celui ce conduce interogatoriul.

Din punct de vedere al metodei[1], iniţial se realizează detenta prin aşezarea delicventului într-un fotoliu comod, într-o cameră liniştită din care sunt absenţi stimuli parazitari, pentru ca atenţia să-i poată fi orientată exclusiv introspecţionist. Psihanalistul se aşează în spatele lui şi-i sugerează să-i comunice tot ceea ce-i trece prin minte, pentru început banalităţi accesibile sau incitante.

Din când în când, specialistul în interogatorii psihanalitice intervine în gândurile care se înlănţuie prin întrebări şi cuvinte introductoare semnificativ canalizării reveriei persoanei interogate, în sensul pe care-l bănuieşte a fi adevărat. Criteriul care arată apropierea de complexele refulate este în primul rând emoţia pe care o arată delicventul, la care se adaugă lapsusurile, epuizarea, plânsul sau râsul nervos etc.

În condiţiile contemporane s-a agravat conflictul etern dintre Eul individual şi cel social. În locul dualismului mai mult sau mai puţin echilibrat avem o numeroasă diversitate de idealuri, în conflict cu viata interioară individuală, creând astfel confuzie, haos şi dezorientare. Neliniştea, spaima, torturile intime sau dezabuzarea, cinismul rece şi ratarea sunt caracteristicile dedublărilor şi multiplicărilor sufleteşti. Limanul salvator este totdeauna cunoaşterea exactă a patrimoniului său veritabil în găsirea mijloacelor care vor duce la înlăturarea piedicilor din afară, în echilibrarea forţelor şi a tendinţelor interne şi externe, aflate în conflict şi mai ales în trăirea elementelor proprii, şi nu a celor împrumutate. Cu ocazia comiterii unor crime, se interpune un element străin în angrenajul psihic. Refularea fară tulburări periculoase nu este posibilă decât pentru scurtă vreme.

Interpunând verbiajului incoerent o asociaţie de idei, descoperim complexele latente şi ascunse ale individului. Dintre toate mijloacele tehnice ale psihanalizei judiciare, acesta pare a fi cel mai bun, deoarece omul are o pornire înnăscută de a da la iveală ceea ce a ascuns, după cum ochiul trebuie să elimine firele de praf care îl jenează pe pleoapă.

Mărturisirea unei greşeli, spovedania din punct de vedere religios, corespunde necesităţii de a elimina refularea. Nevoia de comunicare nu implică remuşcare, sentiment cunoscut numai de criminali experţi şi absolut ignorat de criminalul iresponsabil. Refularea şi demascarea refulării există însă la toate categoriile de criminali.

Iată de ce în finalul acestei modeste contribuţii la dezvoltarea psihanalizei la noi, pledăm pentru captarea psihologului psihanalist-poliţist în rândul celor care fac front comun împotrivirii la răul din om, punctându-i abisurile şi scoţându-i la iveală răul din el în lumina pururea eternă a adevărului!

---

[1] Recomandăm excelenta contribuţie în materie a redutabilului prof.univ.dr. George Ionescu (decedat) în lucrarea: „Tratat de psihologie medicală şi psihoterapie", Editura Asklepios, 1995, capitolul „Psihanaliza şi psihoterapia psihanalitică" - pp.231-252.

Secţiunea a III-a
Mecanisme operaţionale şi terminologie în psihanaliză

A. O pornire pulsională a SINE-lui este reprimată de Supraeu (cenzură); exemplu: tendinţă-incest, este un stadiu prin care dat fiind mecanismul regresiei se conservă pornirea instinct.

B. Reîntoarcerea în inconştient prin refulare a unor porniri pulsionale instinctuale, reprimarea libidoului - mecanism creator de tensiune.

C. Sublimare, mecanism care ocolind cenzura permite exprimarea deghizată a pornirilor pulsionale (tendinţelor) sinelui.

D. Cenzura tolerantă permite exprimarea sublimată prin deghizare a unei tendinţe (de exemplu incestuoase) de a se exprima prin artă, muzică, pictură etc.

-se realizează astfel catharsis-ul (detensionarea eliberatoare-hedonism estetic).

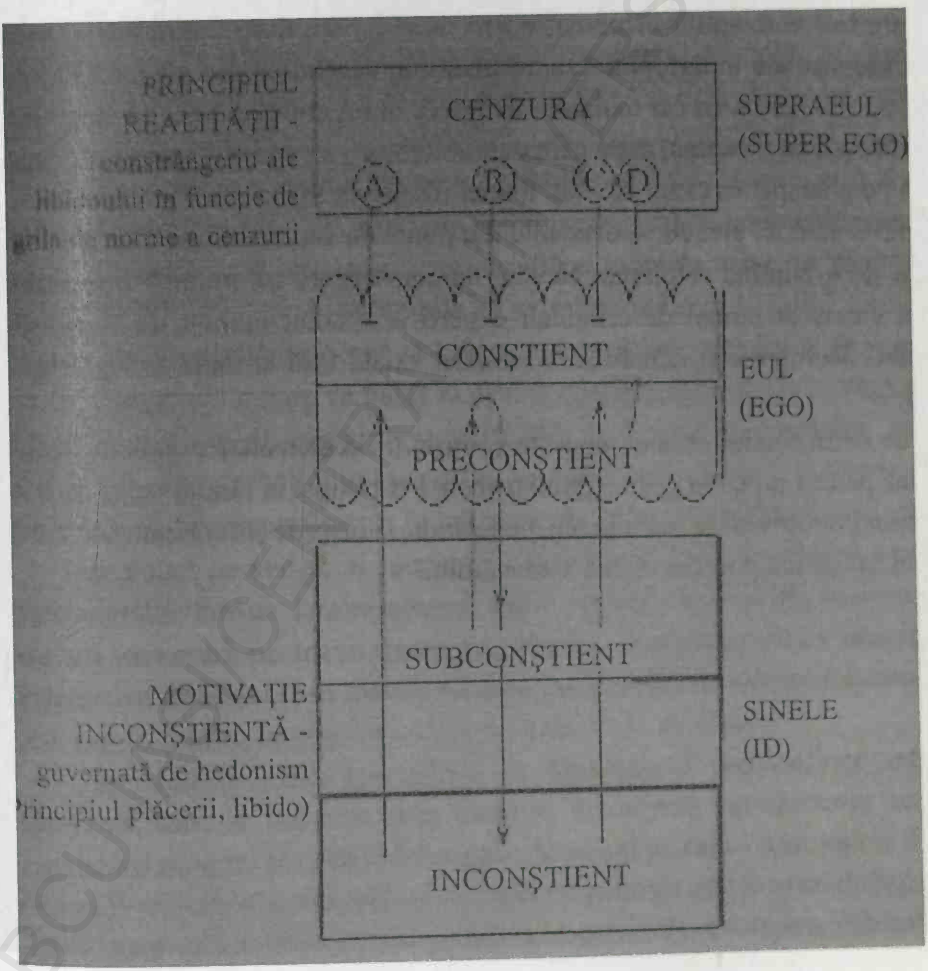

BCU "LUCIAN BLAGA" CLUJ-NAPOCA LIBRARY

PRINCIPIUL REALITĂŢII - CONSTRÂNGERI ALE LIBIDOULUI ÎN FUNCŢIE DE GRILA DE NORME A CENZURII

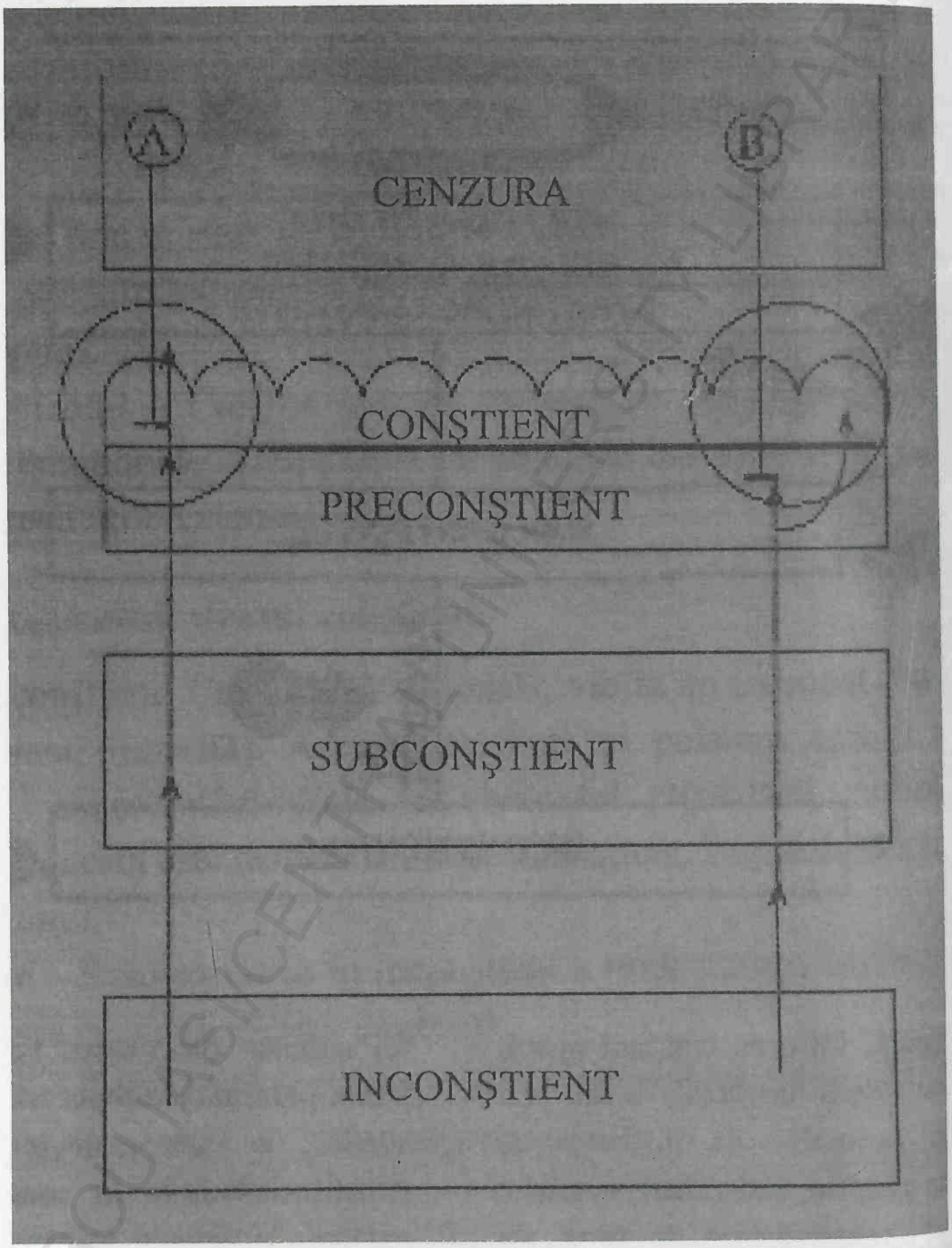

BCU "SICENTHU" UNIVERSITY LIBRARY

A. - modalitatea de soluționare a conflictului prin penetrarea cenzurii de către tendința incestuoasă.

- viol și incest - (infracțiune).

B. - modalitatea de soluționare a conflictului prin ocolirea cenzurii și exprimarea deghizată a tendinței.

- sora, „copilul rău" al familiei întreține relații intime cu logodnicul surorii sale, „copilul bun" și preferat al familiei - (competiția dintre surori este tranșată prin acest gest sublimat - „copilul rău" devenind iată „performant").

SUPRA EUL, SUPRA EGO - STRATUL CENZURII[1]

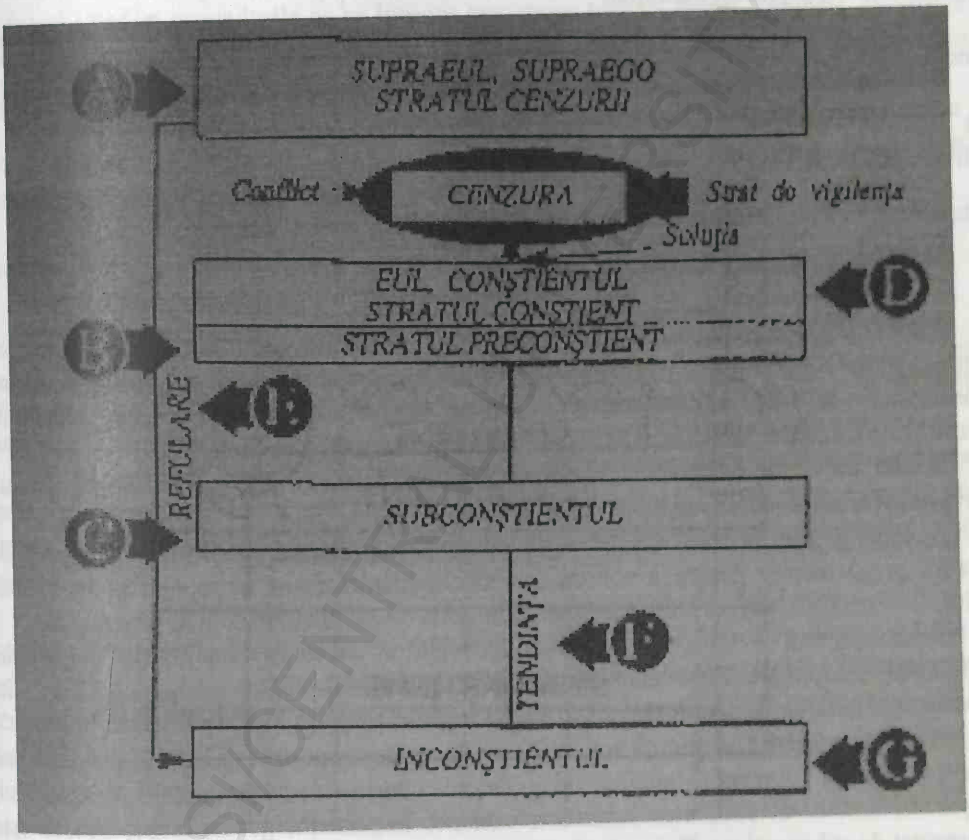

A. Strat de vigilență, filtru cu conținut moral, etic și juridic. Strat artificial, creat prin interiorizarea normelor de instrucție și educație. Este propriu, individual. Formează coordonatele de bază ale caracterului. Reprimă și refulează tendințele neconforme standardelor sale.

[1] Butoi, Tudorel, op.cit., p. 74.

B. Acceptă şi ţine în stare de rezervă tendinţele şi pulsiunile nerefulate acceptate de cenzură, pregătindu-le pentru a accede şi a fi conştientizate de către ego la momentul optim.

C. Conţine puterea individului stocată, concluziile personale, complexele emoţionale. Ţine seama de cerinţele individului şi intră în conflict permanent cu realităţile externe.

D. Stratul conştient. Conştiinţa acţională, vie la un moment dat (starea trăită) şi exprimă starea prezentă. Acceptă tendinţe şi pulsiuni cărora le dă valenţele prezentului, conştientizându-le în contextul stimulării externe. În termeni psihanalitici acesta este determinat de subconştient. Reprezintă trăirea de o clipă a subconştientului.

E. Reîntoarcerea în inconştient a unor porniri instinctuale. O acumulare de energie ce se va elibera deghizat, sublimat.

F. Reprezintă pornirea tensională a sinelui. Este reprimată de supraeu atunci când nu concordă cu grila exigenţelor sale.

G. Purtătorul experienţelor şi trăsăturilor fundamentale ale speciei şi rasei. Este un dat ancestral, natural, primar, biologic. Conţine instinctul de conservare a speciei şi individului.

SUPRA EUL, SUPRA EGO - STRATUL CENZURII

Reprezintă stratul de vigilenţă (ochiul interior al individului). Este un filtru cu conţinut moral, etic şi juridic, creat artificial în ontogeneză, este relativ stabil conservând coordonatele de bază ale caracterului, reprimă şi refulează tendinţele şi pulsiunile neconforme standardelor sale (de aici conotaţia de cenzură).

Sublimare: actul care permite deghizat exprimarea socializată a pulsiunilor Sinelui, activ, onirică, activ ludică, artă, sport, politică etc.

Acceptă şi ţine în stare de rezervă tendinţele şi pulsiunile nerefulate acceptate de cenzură pregătindu-le pentru a acorda şi a fi conştientizate de către ego la momentul optim.

Subconştientul - Conţine puterea individului stocată, concluziile personale, complexele emoţionale. Ţine seamă de cerinţele individului şi intră permanent în conflict cu realităţile externe. Eul, conştientul, stratul conştient

Stratul conştient. Conştienţă acţională, vie la un moment dat (starea trăită şi exprimă starea prezentă). Acceptă tendinţe şi pulsiuni cărora le dă valenţele prezentului, conştientizându-le în contextul stimulării externe. În termeni psihanalitici, acesta este determinat de subconştient. Reprezintă trăirea de o clipă a subconştientului.

Refulare - Reîntoarcerea în inconştient a unor porniri instinctuale. O acumulare de energie ce se va elibera deghizat.

Tendinţă - Reprezintă pornirea tensională a sinelui. Este reprimată de supra eu atunci când nu concordă cu grila tangenţelor sale.

Secţiunea a IV-a
Interogatoriul psihanalitic pe terenul pragmatismului, mizei şi riscului – psihanaliza judiciară (speţă exemplificativă)

Scurt istoric[1]

13 aprilie 1992...spre primăvară... Cercetarea la faţa locului evidenţiază tabloul tipic infracţiunilor de omor.

Victima numită, I.M. în vârstă de 58 de ani este găsită în decubit dorsal, cu faţa plină de sânge şi craniul plesnit de lovituri... câteva scaune răsturnate, pe jos două pahărele şi o sticlă de vodcă, toate mirosind a alcool... La o primă vedere - lipsa buteliei de aragaz tăiată din furtun, pe pereţi stropi de sânge... Urmele vizibile ale acestei morţi violente au declanşat imediat procedurile ce se impun: cercetarea locului faptei, autopsia, expertizele medico-legale şi investigaţiile judiciare în vederea descoperirii autorului acestei crime odioase.

Cercetarea criminalistică evidenţiase un lucru extrem de interesant, pe paharele şi sticla de vodcă răsturnate pe jos, experţii identificaseră urme proaspete de ştergere a amprentelor papilare ... şi cam atât...

Investigaţiile judiciare s-au extins cu rapiditate... cerc de prieteni, datorii neonorate, rivalităţi, interese materiale etc.

Cine avea interese să suprime viaţa victimei?

Cu cine băuse victima? Cui acceptase aceasta să-i deschidă uşa şi să-i fie gazdă?

Analize, versiuni, ipoteze, cerc de bănuiţi, interogatorii, verificarea alibiurilor, testări de identificare a indicilor conduitei simulate efectuate asupra martorilor şi bănuiţilor suspectaţi de nesinceritate şi în final, excluderi, excluderi şi din nou de la capăt.

De fiecare dată însă o realitate evidentă se impunea cu pregnanţă: victima acceptase vizita unei persoane apropiate cu care consumase vodcă şi întreţinuse discuţii, deci, aceasta trebuia identificată din rândul persoanelor cunoscute apropiate, chiar rude, vecini, prieteni.

Iată de ce declaraţiile vecinei de pe palier numită T.M. de etnie romă, evidenţiind toate caracteristicele rasei, brunetă, veşnic în mişcare iscoditoare, cu aluniţe bătute în culori indigo şi nări fremătând de animalitate şi mlădiindu-se fentos plină de solicitudine pentru curioşii aflaţi gură cască la faţa locului, se impuneau a fi cercetate cu multă atenţie...

A. Analiza şi interpretarea psihanalitică a conduitelor femeii bănuite

Am luat cunoştinţă de dosar....

Analiza psihologică a comportamentului tinerei de etnie romă a evidenţiat:

1. exces de zel cu privire la solicitudinea cu care răspundea nevoilor mărunte ale specialiştilor care executau cercetarea la faţa locului şi care obiectiv vorbind se desfăşură pe palier în pragul uşii sale.

---

[1] Speţa este descrisă pe larg în lucrarea Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp. 77-81.

a) indice psihanalitic - solicitudinea se dorea a fi o pornire subconştientă legată de nevoia de securizare, de a fi permanent în legătură cu rezultatul cercetării la faţa locului.

2. suspect de liniştitoare intervenţii asupra faptului că victima nu mai fusese văzută, motivate prin aceea că ar fi putut pleca să-şi ajute un frate infirm din provincie, aflate în contradicţie cu ideea de a anunţa autorităţile şi mai ales cu îndoieli repetate pe care le facea pentru a sparge uşa victimei.

b) indice psihanalitic - conduita contradictorie rezultă din tendinţele subconştiente, pe de o parte de a amâna descoperirea faptei (nu sunt probleme, o fi plecat la fratele ei infirm din provincie), iar pe de altă parte de nevoia compulsivă a eternei întoarceri (să spargem uşa să vedem ce se întâmplă, de ce nu răspunde, unde-o fi, că n-am mai văzut-o de trei zile).

3. sărăcia datelor desprinse din declaraţiile tinerei de etnie rromă, toate lacunare, prudente, în esenţă susţinând că n-a văzut pe nimeni, că n-a auzit niciun zgomot, că nu ştia ultimele preocupări ale vecinei sale şi că habar n-are ce s-ar fi putut întâmpla, cum s-ar fi putut desfăşura lucrurile şi cine ar fi putut fi autorul oribilei fapte.

c) indice psihanalitic - ermetismul deschiderii poate fi efectul vigilenţei cenzurii, secretizării posibilei matrici infracţionale depozitată în mentalul prezumtivei autoare.

B. Derularea interogatoriului de sorginte psihanalitică

Am cerut să-mi fie adusă...

Interogatoriul de sorginte psihanalitică se supune unor reguli tactice, între care una stipulează că orice anchetator ştie realitatea conform căreia „înainte de a vorbi eşti privit".

Prin extrapolare, impresia creată persoanei bănuitului de ambianţa în care se derulează interogatoriul psihanalitic cât şi de personalitatea criminalistului psiholog în derularea ulterioară a demersului judiciar, are un rol hotărâtor...

O privesc pe sub ochelari trebăluind printre hârtiile de pe birou... creez un moment de tăcere supraveghind-o discret, mă priveşte cu suspiciune... halatul alb, pereţii şi uşile capitonate, mocheta pe jos, aparatura de pe birou, cablurile de conectare, electrozii captatori, penițele inscriptoare, ledurile în funcţiune, curăţenie, linişte, calm... impactul cu sobrietatea şi oficialitatea psihologului criminalist, copleşesc... Realizez intuitiv că pot tulbura apele subconştientului prin procedura stimulării frontale...

O privesc în ochi şi-mi trag scaunul în faţa ei... stăm faţă-n faţă, o fixez printre lentilele cenuşii ale ochelarilor, îi simt respiraţia, pe nas şi pe pometii obrajilor îi apar stropi minusculi de sudoare... întreb brusc:

-Să-mi spui când ai stat ultima oară de vorbă cu vecina ta, doamna I.M? Repede, acum, nu sta pe gânduri vreau adevărul, şi mă ridic trecând în spatele ei...Te ascult...!

Intenţionez să redeştept în ea ancestralul, structurile de arhetip ale criminalului încolţit, hăituit, aflat în faţa pericolului iminent, teama de a-i fi descoperită fapta... psihanalitic comenzile de alarmă ale subconştientului se activează, instinctul de conservare trece pe primul plan, cenzura, şi autocontrolul sunt paralizate de conduita primară emoţional-destructivă. Aştept fisura şi ea se produce... Sunt din nou în faţa ei, mă aşez pe scaun liniştit, sigur şi calm... spune fetiţo!... încearcă să fugă cu privirea în stânga şi-n dreapta, priveşte-n podea şi dintr-o dată mieroasă, linguşitoare...

-D-le doctor, dumneavoastră vă zic, ălora nu le-am zis că s-au dat la mine şi mi-au vorbit urât. Am văzut-o chiar cu două zile înainte de a fi găsită... am fost pă la ea, că mă mai duceam când şi când... io vă zic adevărul că poate m-o şi văzut o vecină şi să nu ziceţi că v-am minţit... am fost pă tanti, tanti a scos nişte vodcă, am băut două ciocănele şi pe urmă am plecat... zicea că se culcă...

Am plecat să nu zică femeia că stau pe capul ei.

Are buzele de cretă, un tremur incontrolabil îi străbate tot corpul... mă priveşte-n ochi, forţându-şi intuiţia la maxim pentru a aprecia pe mimica mea efectele acestei versiuni pe care-o vrea salvatoare...

C. Interpretarea psihanalitică

Din disputa matricei morale (cenzura) cu matricea infracţională (ca achiziţie mentală pe planul- Eului a săvârşirii faptei), subconştientul îi dictase alegerea căii de mijloc (nici recunoaşterea comiterii faptei, nici negarea faptului că n-ar fi vorbit cu victima în urmă cu trei zile)...

Mărturisind că o vizitase pe „tanti" la data critică, din punctul de vedere al logicii criminalistice greşise fatal... Invadată de afectiv, cenzura nu realizase pericolul... obosită de preocuparea permanentă de a ţine lucrurile sub control, cenzura fusese fisurată sub chinuitoarele întrebări ale bănuitului oricărui interogatoriu. Ce probe are?... Cum de-a ajuns la mine?... Cine ştie?... Cât ştie?... De unde ştie?... În speţă... „io vă zic adevărul' că poate m-o şi văzut fo vecină şi să nu ziceţi că v-am minţit"...

Corelez rapid conţinutul afirmaţiilor bănuitei cu datele cercetării la faţa locului şi intuiesc brusc... nefericita comisese crima... Recunoaşte că a intrat în casă şi a băut votcă, subconştientul indictându-i această conduită ca supapă de atenuare a acumulării tensiunii instinctului de conservare, surescitat de pericolul demascării prin faptul că poate o fi văzut-o cineva intrând la victimă şi-o denunţase poliţiştilor...

În acest sens intuisem corect când alesesem procedeul stimulării frontale, chestionând-o direct cu privire la ultima întâlnire cu victima.

D. Exploatarea interpretării psihanalitice în planul probaţiunii judiciare

În interpretarea logicii criminalistice, raţionamentul era pe cât de riguros pe atât de simplu: dacă după cum susţinea că ar fi fost o vizită obişnuită, fără legătură cu omorul, pe sticla şi paharele răsturnate am fi găsit firesc şi natural amprentele digitale ale vizitatorului, ori specialiştii criminalişti identificaseră cert pe pahare şi sticlă urme proaspete de ştergere a urmelor digitale. Ce interes a avut atunci tânăra de etnie rromă să-şi şteargă urmele de pe pahare? - Unul singur şi anume, să ascundă prezenţa ei în camera victimei în perioada critică! De ce? Bănuita T.M. trebuia să răspundă acestei „inofensive" întrebări. Am considerat că este încă prea devreme... doream atenuarea stării tensionale, încercând sondarea subconştientului folosindu-mă de procedura stimulării prin analogie indirectă, încet, încet, cu marginea halatului imaculat, încep să-mi şterg lentilele ochelarilor, păşesc spre birou calm şi-mi şterg ochelarii cu meticulozitate, fără grabă.

Între noi se instalează tăcerea, doar mişcarea mea prin birou, gesturile stereotipe, mecanice ale ştergerii ochelarilor şi tânăra de etnie rromă privindu-mă cu ochii dilataţi. Dintr-o dată încep cu glas abia şoptit:

-Vezi ce fac? Ştii de ce fac asta?!... Ce fac eu acum?... răspunde cu gura uscată, cu glas abia şoptit şi vocea gâtuită...

-Ştergi ochelarii, Dle doctor!

-Da, dar de ce-i şterg... poţi să-mi spui de ce-i şterg?...

-De deşte.... e murdari, de deşte...!

Dintr-o dată speriată tace... e prea târziu „E murdari de deşte..." subconştientul ejectase răspunsul firesc „îi ştergi pentru că sunt murdari"... murdăria putând fi orice, transpiraţie, grăsime, praf şi urme de degete fără îndoială... cenzura fusese penetrată, însă de reliefarea „cauzei" urmele degetelor, - efect al simetriei subconştiente a amprentelor slinoase pe care le ştersese autorul omorului de pe paharele şi sticla de votcă.

Gestul inductiv provocase răspunsul analog indus prin simetrie acest lucru n-ar fi fost posibil dacă faptul real concret, „ştergerea amprentelor digitale de pe pahare şi sticlă", n-ar fi existat o realitate mentală obiectivă în matricea infracţională a săvârşirii faptei (amintirea).

Rapiditatea exploatării „momentelor psihologice" ale interogatoriului psihanalitic este o altă regulă care îi condiţionează succesul, atac brusc fără a-i mai da nici o clipă de răgaz.

-Nefericite, citesc minciuna în ochii tăi... ai omorât femeia şi te-ai umplut de păcate, credeai că o să scapi ştergând urmele degetelor de pe paharele şi sticla de votcă?!... Salvarea ta este doar în mâinile lui Dumnezeu... Are umerii căzuţi, priveşte-n pământ, niciun gest de apărare, nicio ripostă verbală, tace,.. Insist...

-Ştii de la bărbatu' tău cum este prin gherle şi puşcării, hotărăşte-te repede căci timp nu prea mai ai, descarcă-ţi sufletul şi mărturiseşte.

Este bine de ştiut (psihanaliştii mai mult ca oricare alţii confirmă) faptul că semantica cuvintelor, conotaţiile mesajului comunicării energizate afectiv prin intonaţie, pauze, timbru, au ca efect transferul persuasiv al îndemnului, realizând prin inducţie mentală transferul către interlocutor al intenţiei (sugestie-persuasiune) în sensul dorit de psihologul criminalist.

Apelul la divinitate, păcat, salvare, în condiţiile tensionate ale crizei de timp, vis-a-vis de reprezentarea pedepsei interiorizate socio-cultural într-o manieră hiperbolizată în codul etniei din care face parte, a condus la reechilibrarea tensiunilor în conştiinţa criminalului. Mărturisirirea, catharis-ul în plan psihologic au curs firesc, eliberator de povara omorului; matricea infracţională ferecată în amintirea mentalului sub apărarea despotică a cenzurii s-a diluat odată cu mărturisirea faptei... „Sunt halită, să n-am parte, s-a dus tinereţile mele, blestemu-i pe capul meu şi pă viaţa mea... să mor dacă nu spui tot... am intrat la tanti dă i-am adus nişte bulinuri, butelia o ginisem mai demult. Femeia m-a cinstit, p'ormă m-a rugat să-i desfac butelia şi mi-o dat cheia... da când m-am văzut în mâna cu cheia, mi-a venit aşa o nebuneală în creier, de-am început să-i dau cu cheia în cap. După ce-am omorât-o m-a luat aşa un tremurici şi-am luat un cuţit şi-am tăiat furtunul la butelie, am luat un capot a lui tanti de m-am şters de sânge cu el, am şters cu colţul capotului sticla şi paharele să nu iasă pe ele, deştele mele, p 'ormă am înfăşurat butelia cu capotul... şi-am trecut holul la mine ... Când am ieşit, ştiu că nu m-a văzut nimeni, să n-am parte...".

Interogatoriul psihanalitic este interogatoriul viitorului, curat, fără violenţe, torturi sau ameninţări. Toată acumularea tensională a adversarilor, psihologul criminalist pe de o parte şi persoana bănuită pe de alta, rezidă exclusiv în interesele lor profund diferite: primul să descopere adevărul şi să contribuie la înfăptuirea actului de dreptate, cel de-al doilea să ferece adevărul şi să-l ascundă în adâncul fiinţei sale: unul slujeşte BINELE, celălalt este robul RĂULUI.

Pe T.M. aveam să o mai revăd preţ de câteva minute înainte de-a fi luată:

-„Dom" doctor, io zic că mai bine c-am zis'o, să n-am parte m-am uşurat... De la morgă o luasem eu c-o soră de-a ei, d-am băgat-o la capelă. Sor'sa a dormit o noapte la mine cât i-am făcut cele de cuviinţă, că era de prin Ardeal şi-i cam plăcea şi la asta să bea... da noaptea... Dumnezeu e sus, să mă calce trenu dă spui minciuni, dă n-am visat-o pe tanti cum s-aburcase pe mine să mă strângă de gât... M-am trezit sufocată, lac dă apă şi dă spaimă să nu mă fi scăpat dracu prin somn cu ceva, să m-auză sora moartii... Da' aia n-avea treabă, să n-am parte... puteai să tai butuci pe ea, numai io n-am închis ochii pân'la ziuă..."

Elocvent pentru sufletul criminal şi evidenţierea terenului pe care psihologul criminalist de sorginte psihanalitică îl are de explorat... sufocarea, gestul strângerii de gât, spaima... simbolica reflexă a oniricului, consecinţă a gândului că autorităţile poliţieneşti erau pe urmele ei, interiorizarea psihanalitică inconştientă a cercului care începea să se strângă, diminuându-i orice şansă de scăpare...

T.M. a fost judecată şi condamnată pentru infracţiunile de omor deosebit de grav şi tâlhărie la ispăşirea unei pedepse de 20 de ani. Butelia, capotul plin de sângele victimei şi cheia, corpuri delicte, au fost descoperite în locuinţa asasinei.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITARA

Capitolul IV

PSIHOLOGIA INTEROGATORIULUI JUDICIAR – ANCHETA (personalitatea umană în raporturi de opozabilitate şi confruntare)[1]

"... Ne opunem ferm utilizării în interogatorii a hipnozei sau utilizării narcoanalizei care induce artificial o stare de scădere a vigilenţei - experţii psihologi trebuie să-l respecte pe adversar, lăsându-i nealterată capacitatea de ripostă cognitiv-afectivă şi volitivă, dreptul de a se apăra inteligent sau viclean, inclusiv de a-şi nega fapta sau retracta mărturisirile - demersul psihanalitic şi psihologic rămâne prin excelenţă terenul pe care sunt respectate în totalitate drepturile şi libertăţile persoanei interogate... ".

Secţiunea I
Noţiuni introductive - distincţii şi conotaţii asupra interogatoriului judiciar din perspectiva adunării dovezilor (urmărirea penală în perspectivă psihologică)

Din perspectivă psihologică, urmărirea penală - prin excelenţă ancheta judiciară - şi cercetarea judecătorească constituie o sumă de relaţii interpersonale ale unui subiect constant, reprezentantul organului de urmărire penală şi ceilalţi participanţi, părţi sau subiecţi ai procesului.

Densitatea relaţiilor interpersonale ale anchetatorului care rămâne acelaşi în timp ce partenerii săi se schimbă, indică de la bun început caracterul complex al activităţilor de anchetă, iar din perspectivă psihologică constatarea obligatorie a modalităţii mentale care trebuie să-l caracterizeze pe anchetatorul autentic.

Conform art. 285, alin. (1) din Noul Cod de procedură penală (NCPP) – Legea nr. 135/2010, *„urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existenţa infracţiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârşit o infracţiune şi la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată".*

Din punct de vedere tehnico-tactic, strângerea probelor necesare reprezintă atât operaţia de adunare a probelor, cât şi examinarea şi evaluarea lor pentru a se constata dacă sunt suficiente, în vederea luării hotărârii privind trimiterea sau netrimiterea cauzei în judecată.

Prin identificarea făptuitorilor, legiuitorul a vrut să precizeze că în cadrul urmăririi penale, probele adunate trebuie să ajute la depistarea celor care au săvârşit fapta penală

[1] Vezi operele comune: N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, Psihologia judiciară, Casa de Editură şi Presă Şansa, Bucureşti, 1992; Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Psihologie judiciară, Casa de Editură şi Presă Şansa, Bucureşti, 1994, scurte extrase, selectiv din opera colectivă cap. V - prelucrări personale.

(autori, instigatori, complici), înţelegând prin aceasta atât stabilirea faptului că urmarea socialmente periculoasă se datorează unei activităţi umane, cât şi aflarea datelor de identitate ale celui care a săvârşit fapta penală. Prin stabilirea răspunderii făptuitorului se înţelege că probele adunate în cursul urmăririi penale trebuie să contribuie nu numai la lămurirea aspectelor privind fapta penală, ci ele trebuie să elucideze şi aspectele legate de vinovăţia făptuitorului, dacă acesta poate să fie sau să nu fie subiect al răspunderii penale[1].

În obiectul urmăririi penale, de asemenea se înscrie şi identificarea victimei infracţiunii, deşi acest lucru nu este prevăzut expres în art. 285 NCPP. Această activitate este necesară pentru rezolvarea laturii penale şi laturii civile a cauzei penale.

1. Comentarii şi distincţii de natură psihologică vis-a-vis de termenii: ascultare, audiere, anchetă etc.

Având în vedere că marea majoritate a infracţiunilor se săvârşeşte sub semnul clandestinităţii, descoperirea şi administrarea probelor presupune o muncă de înaltă calificare şi măiestrie profesională adaptată la „particularităţile fiecărui caz în parte"[2].

Săvârşirea unei infracţiuni, având în vedere că infracţiunea este o faptă a omului, este însoţită de modificări materiale în aproape toate cazurile. Pe lângă acestea, se mai produc şi anumite transformări de natură imaterială (N.A. - matricea infracţională „păstrată ca trăire mentală în conştiinţa făptuitorului sub forma amintirii despre faptă"), reprezentând schimbările petrecute în plan psihic, la nivelul conştiinţei aceluia care a participat la săvârşirea unei infracţiuni, ca autor, complice, instigator, celelalte părţi, martori. Aceste transformări care iau forma impresiilor în plan psihic, pot fi cunoscute de organul judiciar pe o cale indirectă, mijlocită şi nu direct cum este cazul urmelor materiale. Purtătorul informaţiei (cel care a perceput împrejurări legate de faptă, făptuitor) se află între organul judiciar şi sursa informaţiei. „Cunoaşterea acestor informaţii presupune exteriorizarea, comunicarea, adică transpunerea în imagini verbale a expresiilor păstrate în memorie"[3]. Acest lucru presupune, obligatoriu, contactul dintre purtătorul informaţiei şi organul judiciar, această tangentă realizându-se prin chemarea în faţa organelor judiciare a celor care cunosc împrejurări legate de infracţiune pentru ascultarea lor.

Una din modalităţile de abordare a persoanei de-a lungul procesului penal este indubitabil ascultarea: *„desfăşurarea procesului penal, atât în cursul urmăririi penale cât şi al judecăţii este de neconceput fară ascultarea celui în jurul căruia se va concretiza întreaga activitate a organelor judiciare şi a părţilor, purtătorul celor mai ample şi utile informaţii - suspectul sau inculpatul"*[4].

Ascultarea reprezintă actul procedural prin care anumite persoane, suspectul sau inculpatul, celelalte părţi, martorii, cu privire la care există o presupunere că deţin

---

[1] Neagu Ion, Tratat de procedură penală, Editura Pro, Bucureşti. 1994, p. 40.
[2] Stancu Emilian, Criminalistica, Editura Actami, Bucureşti, 1995, p.36.
[3] Aurel Ciopraga, Criminalistica. Tratat de Tactică, Editura Gamma, Bucureşti, 1996, p. 129.
[4] Ibidem.

informaţii în legătură cu infracţiunea sau făptuitorul acesteia, sunt chemate să dea relaţii sau explicaţii în faţa organelor judiciare penale. Alături de termenul de ascultare se utilizează şi termenul de **audiere**, fără a mai vorbi de consacrata **anchetă judiciară**, iar atunci când această activitate îl are în vedere pe suspect sau inculpat, este denumită **interogatoriu**. Reproducerea orală este principala modalitate de obţinere a informaţiilor de la persoanele care apar în procesul penal în diferite calităţi. Această reproducere orală într-un proces judiciar poate să apară sub două forme:

- relatarea liberă (nedirijată) a faptelor percepute;
- răspunsurile la întrebările adresate de organul judiciar - ancheta, interogatoriul.

Din perspectivă strict psihologică, câteva comentarii se impun:

a) **ascultarea, audierea** par a fi termeni didactici mult mai apropiaţi verificării unor cunoştinţe şcolare sau schimbului unilateral de informaţii, conotaţiile ambilor termeni, având caracter contemplativ-static ori această semnificaţie este departe de relaţia de opozabilitate interpersonală de tip special specifică urmăririi penale;

b) termenul de **anchetă**, de asemenea, ni se pare impropriu, deoarece trimite către domeniile sociologiei pe de o parte, iar pe de altă parte acest termen prin specificul consacrării sale în trecut, se asociază relelor tratamente şi abuzului specific anchetatorului de tip torţionar;

c) deşi părerile continuă să fie împărţite, opiniem pentru termenul de **interogatoriu**[1] şi respectiv **interogarea judecătorească**, judecata drept fiind cele mai nimerite denumiri ale realităţilor pe care în fond le vizează.

În literatura de specialitate, în practica judiciară, termenul de interogatoriu este impropriu folosit şi îi este redus sensul, aria sa de activitate. În accepţiunile acestora, termenul în cauză vizează doar o latură a activităţii de ascultare, şi anume momentul adresării întrebărilor şi al primirii răspunsurilor, neacoperind în totalitate sensul acestui act procedural. In aceste accepţiuni nu se identifică cu noţiunea de ascultare care presupunea atât relatarea liberă a faptelor de către cel ascultat, cât şi adresarea de întrebări de către reprezentanţii organului judiciar. În sprijinul acestei afirmaţii vine NCPP prin art. 107-110, cât şi opiniile unor specialişti consacraţi - ascultarea persoanelor constituie rezultatul aplicării procedeului mixt de audiere.

În ceea ce ne priveşte, continuăm să credem că definind **interogatoriul ca „fiind contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoţional, desfăşurat sistematic şi organizat ştiinţific, pe care îl poartă reprezentantul organului de stat cu persoana bănuită în scopul culegerii de date şi informaţii despre o faptă penală în vederea prelucrării şi lămuririi împrejurărilor în care s-a comis fapta, a identifica făptuitorii şi în funcţie de adevăr a stabili răspunderile"**[2], ne apropiem cel mai mult de realitatea pe care urmărirea penală o reclamă.

---

[1] Conform „Dicţionarului limbii român moderne", termenul de interogatoriu desemnează *„totalitatea întrebărilor adresate de organul judiciar persoanelor care sunt ascultate în procesul penal cu privire la faptele ce formează obiectul procesului şi a răspunsurilor date de acesta"*.

[2] Butoi Tudorel, Note de curs, Facultatea de Drept „Spiru Haret", 1994-2000.

O astfel de definiție pornește prin urmare nu numai de la o problematică dificilă, dar și de la o diversitate de aspecte, cărora autoritatea publică trebuie să li se adecveze pentru a-și îndeplini obiectivele:

- strângerea probelor (dovezilor) care constă atât în operația de adunare a lor, cât și de examinare și coroborare pentru a se constata dacă sunt suficiente pentru soluționarea cauzei;
- existența infracțiunilor, consumate sau rămase în stare de tentativă;
- identificarea făptuitorilor și a poziției acestora față de infracțiune (autori, instigatori, complici, tăinuitori ori favorizatori);
- stabilirea răspunderii penale a făptuitorilor care comportă două aspecte principale:

-existența sau inexistența stării de imputabilitate a făptuitorilor;

-existența sau inexistența stării de culpabilitate a făptuitorilor, ca și formele specifice de culpabilitate.

2. Caracteristicile interogatoriului

Imaginea poziției psihologice a reprezentantului autorității publice în interogatoriu nu va putea fi recepționată și înțeleasă corect, nici dimensinea reală a responsabilității sale sociale, inclusiv sensul profesional, dacă se ignoră complexitatea fenomenului de criminalitate și dificultățile cauzelor complexe pline de hățișuri cu care acesta se confruntă, fară a mai lua în calcul riscurile și amenințările cărora adesea trebuie să le facă față.

Tensiunea anchetei judiciare este esențială pentru a găsi soluția dreaptă, ea fiind comparabilă cu tensiunea psihologică specifică unei partide de șah, în care se confruntă parteneri cu stiluri diferite: anchetatorul tehnic și plin de imaginație pe de o parte, iar pe de alta infractorul viclean și speculativ.

Practica judiciară a impus evidențierea câtorva caracteristici distincte proprii interogatoriului judiciar: opozabilitatea intereselor; inegalitatea statutului; tensiunea comportamentului expresiv; demersul neuniform, contradictoriu, în „zig-zag"; intimitatea, stresul și riscul[1].

a. Opozabilitatea intereselor - anchetatorul este motivat de standardele sale profesionale, aflarea adevărului cu privire la făptuitor și faptă, elucidarea comiterii faptei sub toate aspectele etc., pe când infractorul este motivat de diminuarea responsabilității sale în cauză; pe unul îl animă prestigiul profesional, pe celălalt miza apărării cu orice preț a libertății sale. De fapt, opozabilitatea de interese dintre suspect sau inculpat și organul judiciar este explicată de statutul diferit al celor doi participanți la proces.

b. Inegalitatea statutului - inculpatul sau suspectul apare în poziția celui ce a săvârșit infracțiunea, în poziția celui care a nesocotit legea, iar în cazul confirmării învinuirii ce i se aduce, urmează să suporte consecințele faptei comise; organul judiciar ocupă o poziție opusă, el este învestit cu autoritatea de stat, cu prerogative proprii funcției

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit.

pe care o exercită în vederea tragerii la răspundere penală a suspectului sau inculpatului. Aparent avantajul poziției este deținut de organul judiciar. El are posibilitatea de a ține sub un permanent control pe cel interogat, de a observa acele indicii psihologice ale stării de emotivitate provocate de diverse tulburări neurovegetative, de a observa întreaga atitudine, modul de a se comporta al suspectului sau inculpatului și pe această bază să identifice momentele psihologice de alternare și diversificare a procedeelor tactice de ascultare. De asemenea, organul judiciar se poate folosi și de „elementul surpriză" atunci când se află în posesia unor date verificate și pe care în cursul ascultării le poate folosi, nu o dată caracterul surprinzător al acestora, zdruncinând rezistența opusă.

Se întâlnesc însă și cazuri când organul judiciar este pus în situația de a duce confruntarea în condiții inegale. Este vorba de faptul că în timp ce organul judiciar folosește în exclusivitate mijloacele legale, suspectul sau inculpatul poate uza de orice mijloace, chiar și ilegale, fară a fi sancționat în mod expres.

Toate acestea explică complexitatea activității de interogare a suspectului sau inculpatului, importanța care trebuie să i se acorde, precum și multitudinea însușirilor cerințelor impuse celui chemat să o efectueze - „așadar ascultarea suspectului sau inculpatului constituie o luptă, un joc al inteligenței, purtat, înainte de toate, cu arme psihologice"[1].

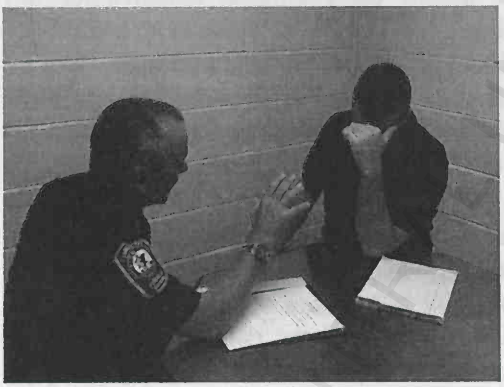

Modele de interogatoriu
Sursa: Training and Standards Bureau, 2011.

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

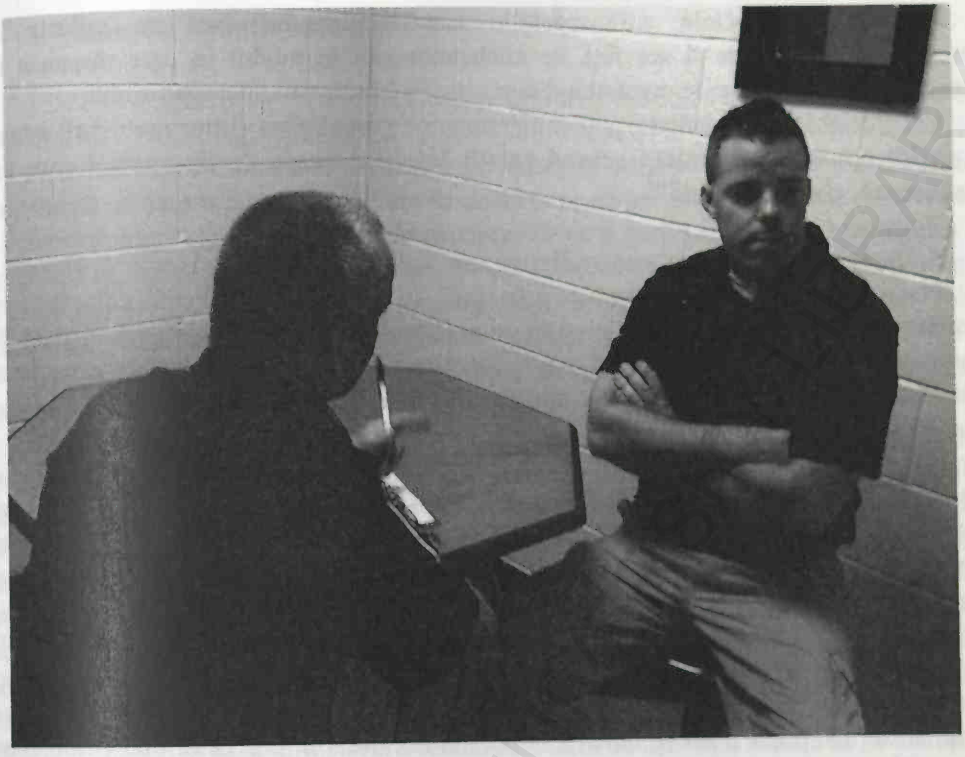

c. Tensiunea comportamentului expresiv - atitudinea suspectului sau inculpatului în interogatoriu este una voluntară, în care persoana, autoare a infracțiunii, își dirijează comportarea în mod conștient, ținând seama de situația reală prezentă și prevăzând și urmările actelor sale.

Habitudinile lui sociale vor fi prezente în atitudinea infractorului, constituind unul din factorii ei determinanți. Atitudinea suspectului sau inculpatului este „rezultatul dintre habitudinile sociale și dominanta defensivă"[1] constând din prezența și persistența în scoarța cerebrală a suspectului sau inculpatului a unor puternice focare de excitație cu caracter dominant reprezentând pericolul care amenință libertatea lui. Există în jur de patru categorii de manifestări în timpul interacțiunii dintre anchetator și anchetat, care reprezintă elemente accesibile unei observări psihologice în timpul interogării:

- anumite **trăsături de comportament** care apar din prima clipă de când suspectul sau inculpatul este introdus în cabinet (motricitatea, timpul de reacție, disconfort psihic etc.);

- **expresiile emoționale** care se pot urmări fie prin libera lor manifestare fie prin modul discret de inhibare a lor (modificări de paloare, spasm glotic etc.);

- **gândirea** suspectului sau inculpatului este și ea obiectul observării, dar și parte în raționamentul logic sau mai puțin logic privind faptele expuse sau în contradicții mai mari sau mai mici care compun relatarea faptelor (raționamente și judecăți, argumentație logică sau afectivă etc.);

[1] Bogdan Tiberiu, Curs de psihologie judiciară, Tipografia învățământului, București, 1957.

- **atitudinea socială** a suspectului sau inculpatului care se reflectă în comportamentul pe care îl are față de anchetator sau în modul în care răspunde la avansurile, serviciile pe care organul judiciar i le oferă în timpul interogatoriului.

Concluzionând cele arătate, putem menționa că **„ascultarea (interogatoriul) aduce pe poziții opuse protagoniștii acestei relații interpersonale de tip special care nu colaborează, ci se confruntă"**[1].

d. Demersul neuniform, contradictoriu, în „zig-zag"

Practica judiciară demonstrează că infractorii, în special cei ocazionali, chiar dacă nu imediat, ajung să mărturisească din ce în ce mai mult din fapta comisă, iar în final, în funcție de abilitatea anchetatorului ajung la mărturisiri totale. În aceste cazuri dominanta defensivă se manifestă prin anumite ajustări mai mari sau mai mici ale realității, aici având de a face cu o atitudine lineară în cabinetul de anchetă.

Însă de cele mai multe ori infractorul „merge în zig-zag" (rectiliniu), recunoscând o parte la început, negând apoi cu înverșunare, revenind câteodată asupra celor declarate, pentru ca în cele din urmă să facă mărturisirea finală, dar și aceea, de foarte multe ori incompletă. Aceste atitudini sunt expresia unor poziții tactice ale infractorului (suspectului sau inculpatului) ce nu sunt determinate numai de gradul de vinovăție a lui, ci și de poziția relativă pe care o are față de anchetator. Dacă suspectul sau inculpatul îl socotește pe organul judiciar inferior lui, fie ca posibilitate de gândire, fie în raport cu datele, dovezile deținute de acesta, atunci suspectul sau inculpatul va fi foarte atent și va mărturisi cât mai puțin și nu va renunța la poziția lui, decât în fața celor mai zdrobitoare probe. Când însă superioritatea anchetatorului este clară și pentru infractor, atunci dominanta defensivă a acestuia se va manifesta doar prin ajustări ale faptei[2].

e. Intimitatea, stresul și riscul - sunt specifice derulării interogatoriului. Mărturisirea nu este o chestiune exclusiv tehnică, ci concomitent psihologică. Pentru ca aceasta să se pună în fapt, relația interpersonală devine specială prin intimitate. În cabinetul de interogare nu trebuie să pătrundă alte persoane, camerele trebuiesc izolate fonic, să aibă luminozitate și confort minim.

Nu o dată suspectul trebuie să treacă peste sentimentul de rușine, peste starea de teamă, știut fiind că este extrem de greu să fie mărturisite fapte reprobabile: viol, incest, crimă etc., în prezența unor persoane, altele decât anchetatorul. În același timp, mărturisirea nu este posibilă decât odată cu câștigarea încrederii, cu trăirea sentimentului de înțelegere, cel puțin umană, a dramei judiciare pe care suspectul o trăiește.

Desigur, rămas singur cu suspectul, în raporturile de confruntare nu o dată tensionate, reprezentantul organului de urmărire penală poate avea în față o personalitate cu un mental disfuncțional, disperat, răzbunător, simulant etc., capabil de gesturi hetero- și autoagresive.

Riscul profesional este o realitate la care anchetatorul consimte liber și pe care și-l asumă din perspectiva profesionistului.

---

[1] Tudorel Butoi, op.cit.

[2] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit.

3. Planurile situaţionale

„Un bun magistrat ar trebui să aibă înţelepciunea lui Solomon, logica lui Aristotel, răbdarea lui Hristos, riguozitatea ştiinţifică a lui Pasteur şi inventivitatea lui Edison"[1].

Activitatea profesională a organelor de urmărire penală constă într-o confruntare permanentă pe care o poartă în calitate de anchetator cu persoanele bănuite, concretizată în contextul unor relaţii interpersonale primare. Pe de o parte, anchetatorul cu tehnica şi imaginaţia sa, iar pe de altă parte infractorul care speculează orice amănunt, creându-se o tensiune care se desfăşoară pe mai multe planuri, oferind diferite situaţii în care rolul primordial în descoperirea adevărului îl are anchetatorul.

Din perspectiva experienţei practice, se disting următoarele patru situaţii (planuri situaţionale)[2]:

a) planul situaţional deschis este caracterizat de situaţia în care datele despre comiterea infracţiunii sunt cunoscute de ambele părţi (de exemplu, infracţiunile flagrante). Aici pot să apară unele capcane psihologice legate de infracţiunea în cauză, situaţie în care infractorul dându-şi seama şi cunoscând exact datele pe care le cunoaşte sau despre care are cunoştinţă anchetatorul, le poate nega, pe considerentul că nu sunt probe suficiente împotriva sa. O altă situaţie delicată se iveşte atunci când infractorul recunoaşte cu uşurinţă fapta pentru care este cercetat, acoperind practic altele mai grave, dar despre care anchetatorul nu are informaţii. Deşi în mod practic acest gen de situaţii nu ridică probleme deosebite din perspectiva probaţiunii, trebuie acordată o atenţie deosebită întregului context şi dacă infractorul a recunoscut totul cu uşurinţă, trebuie să fie analizată cu atenţie această poziţie.

b) planul situaţional orb este caracterizat de situaţia în care datele despre comiterea infracţiunii, probele materiale şi informaţionale sunt cunoscute numai de anchetator (de exemplu, denunţurile, exploatarea mijloacelor speciale de supraveghere sau cercetare – investigator şi colaborator sub acoperire, supraveghere electronică etc.). În această situaţie anchetatorul nu trebuie să-l determine pe infractor să recunoască faptele, punându-i probele direct în faţă prin procedeul frontal, deoarece este posibil să mai existe totuşi alte date şi informaţii ascunse despre care anchetatorul să nu ştie. Interogatoriul trebuie să decurgă lent, urmărind toate detaliile, iar probele trebuie administrate pe rând, de la cele mai simple la cele complexe, urmărind reacţia infractorului de fiecare dată când i se administrează erori flagrante în construcţia apărărilor formulate, de obicei pline de contradicţii, iar în final şi-au recunoscut vinovăţiile;

c) planul situaţional ascuns este caracterizat de situaţia în care datele despre comiterea infracţiunii sunt cunoscute numai de către persoana interogată. Aceste situaţii se întâlnesc predilect în cauzele cu autori necunoscuţi, cauze vechi (A.N.-uri), peste care timpul a curs în favoarea făptuitorilor. De regulă, este vorba de infracţiuni grave, complexe, faptele fiind comise cu premeditare, în finalizarea acestora autorii ştergând urmele, distrugând sau ascunzând corpurile delicte, denaturând şi dezinformând, creându-şi alibiuri sau determinând tăcerea eventualilor martori.

---

[1] A. B. Tucicov, M. Golu, P. Golu, Dicţionar de psihologie socială, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
[2] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit.

În practica judiciară se cunosc situaţii în care infractorii au fost cunoscuţi în calitate de bănuiţi în cadrul interogatoriului, dar audierile clasice nu au condus la niciun rezultat, iar dosarele au rămas în stadiul iniţial, cu urmărirea penală începută „in rem", iar autorul continuând să rămână necunoscut. În condiţiile utilizării investigaţiilor comportamentului simulat prin tehnica poligraf, planurile situaţionale ascunse sunt tot mai frecvent răsturnate, autorii fiind demascaţi prin identificarea matricei infracţionale (amintirea despre faptă), structurată în conştientul acestora şi concomitent (prin conversie) efectuându-se în mod operativ probaţiunea completă[1];

d) planul situaţional necunoscut este caracterizat de situaţia în care datele despre comiterea infracţiunii nu sunt cunoscute nici de anchetator (acesta nu ştie dacă bănuitul din faţa sa este cel care a comis infracţiunea vizată), nici de infractor (bănuitul neştiind dacă anchetatorul cunoaşte vreuna din faptele comise de el, când?, cum? şi de unde? a aflat) (exemplu tipic pentru suspecţii cercetaţi cu ocazia unor razii, scotociri, filtre de circulaţie etc.).

În situaţia planului necunoscut, convorbirea dintre anchetator şi infractor este lipsită de temei informaţional, iar respectarea prezumţiei de nevinovăţie blochează orice dialog constructiv pentru anchetă, mai ales că o persoană invitată la poliţie pentru o asemenea procedură de interogare ar putea reclama pur şi simplu un abuz din partea organelor de urmărire penală.

Aceste situaţii sunt excelente oportunităţi de a clarifica prin investigaţiile comportamentului simulat, implicarea sau nu a persoanei bănuite în speţa care face obiectul interogatoriului.

Referitor la planurile situaţionale ascunse sau necunoscute, apar situaţii neprevăzute care pot duce la descoperirea întâmplătoare a faptelor în cauză. Aceasta presupune răbdare, calm, tact în discuţiile purtate de către anchetator cu orice persoană care nu are aparent nicio legătură cu fapta comisă. Astfel se educă şi se exersează intuiţia, calităţile şi aptitudinile personale, valorificându-se odată cu trecerea anilor în ceea ce se înţelege îndeobşte prin fler profesional.

O deosebită importanţă în cadrul relaţiilor interpersonale o are autocontrolul anchetatorului asupra manifestărilor comportamentului său expresiv (nervozitate, superficialitate, duritate, labilitate emoţională, simpatie sau antipatie faţă de persoana interogată etc.).

Autocontrolul nu este un exerciţiu în sine, gratuit, ci dimpotrivă este o necesitate menită a contracara studierea anchetatorului de către persoana suspectă. Practica evidenţiază în acest sens existenţa unei categorii de infractori extrem de intuitivi şi vicleni, capabili să interpreteze cu abilitate comportamentul anchetatorului, reuşind să-şi dea seama de impresiile pe care le produc declaraţiile sale, sau să deducă ce informaţii sau probe deţine organul judiciar în legătură cu obiectul ascultării.

Creativitatea în gândire, capacitatea de prelucrare cu obiectivitate şi simţ critic a datelor, exersarea intuiţiei şi îndeosebi utilizarea investigaţiei tehnico-ştiinţifice a comportamentului simulat al persoanelor incluse în cercurile de bănuiţi pot duce la eliminarea situaţiilor de blocaj, în opinia noastră, hazardul în soluţionarea cauzelor complexe nefiind nimic altceva decât expresia limitelor de competenţă.

---

[1] Ibidem.

Secţiunea a II-a
Investigarea personalităţii din unghiul observaţiei comportamentului expresiv

Observaţia - constă în concentrarea tuturor mecanismelor senzoriale prin care omul ia act de structura unui obiect sau de particularităţile desfăşurării unui fenomen, a unei acţiuni, a unor acte de conduită. Observaţia nu reprezintă un proces care are la bază exclusiv funcţia vederii. Datorită caracterului ei complex, cunoaşterea care se bazează pe observaţie nu se limitează la aspectele de suprafaţă direct sesizabile, ci cu ajutorul mecanismelor gândirii (judecata, raţionamentul de tip analitic sau sintetic, inductiv sau deductiv), pătrunde dincolo de acestea, dezvăluind laturi, aspecte noi, anterior necunoscute.

În domeniul judiciar, observaţia se bazează pe elementele de suprafaţă care sunt cel mai uşor de determinat, şi anume: simptomatica labilă (include toate aspectele dinamice ale corpului), pantomima (ţinuta, mersul, gesturile), mimica (expresiile feţei, modificările vegetative, vorbirea) (Ceauşu, 1978) - citat selectiv.

Fiecare persoană la întâlnirea cu o altă persoană (necunoscută) realizează, în cursul unui proces care la început este pur intuitiv şi care treptat devine conştient, o cunoaştere a însuşirilor psihice ale persoanei respective şi în funcţie de care îşi adaptează aproape automat propriile manifestări (gesturi, expresii etc.). Această cunoaştere se realizează la început pe baza elementelor exterioare care sunt cel mai uşor de sesizat: statura, ţinuta, mersul, gesturile, fizionomia, mimica şi exprimarea. Se formează, astfel, aşa-numita „prima impresie", care constituie cel mai important element de reglare reciprocă a conduitei, la nivelul simţului comun. Uneori, prima impresie poate fi eronată, dar chiar în situaţiile în care este corectă, aceasta reprezintă în mod cert o formă insuficientă de cunoaştere a oamenilor. De aceea, trebuie să acordăm un credit limitat primei impresii şi să apelăm ori de câte ori este posibil la observarea lucidă, sistematică.

Există în fiecare om tendinţa firească de a căuta să apară în faţa celorlalţi semeni, în lumina cea mai bună şi dacă se poate ceva mai mult sau altfel decât este (mai inteligent, mai important etc.). Aceasta duce la intensificarea voită a unor trăsături sau la ascunderea, mascarea altora (cu atât mai mult la persoanele care au comis fapte penale). De regulă, o reacţie cu cât este mai rapidă, mai apropiată de limita spontaneităţii, cu atât este mai adevărată. La unele persoane există un decalaj, o lipsă mai mică sau mai mare, de suprapunere între structura reală şi cea prezentată prin „mască sau poză", ceea ce dă naştere unui comportament forţat, ascuns. De aceea, observaţiile asupra conduitei oamenilor trebuie să fie mereu supuse analizei pentru a discerne ceea ce este adevărat de ceea ce reprezintă numai o aparenţă. O concluzie formulată în urma observării unei anumite manifestări, trebuie să fie considerată ca adevărată numai dacă este confirmată şi de analiza altor reacţii sau acte de conduită.

Observaţia are un caracter selectiv. Noi observăm modul de reacţie al subiectului într-o anumită situaţie cu un caracter determinat. Se pune problema în ce măsură aspectele exterioare observate sunt caracteristice subiectului sau situaţiei.

În continuare, vom analiza sursele de elemente semnificative din cadrul simptomaticii labile şi câteva concluzii posibile[1]:

Pantonima - reprezintă ansamblul reacţiilor la care participă întreg corpul: ţinuta, mersul şi gesturile.

Ţinuta sau **Atitudinea** exprimă, printr-o anumită poziţie a corpului, dar şi printr-un anumit conţinut psihic, răspunsul sau reacţia individului într-o situaţie dată faţă de efectul unei solicitări; modul de a aştepta confruntarea cu un anumit eveniment. Cel mai adesea, poziţia generală a corpului este edificatoare pentru trăirea psihică a individului în momentul respectiv. Astfel, atitudinea caracterizată prin: umerii „căzuţi", trunchiul înclinat în faţă, capul plecat, mâinile întinse de-a lungul corpului denotă în mod frecvent fie o stare de oboseală fie o stare depresivă, în urma unui eveniment neplăcut. Poziţii corporale asemănătoare pot indica: modestie, lipsă de opoziţie sau de rezistenţă, atitudine defensivă, un nivel scăzut al mobilizării energetice, tristeţe.

Umerii drepţi, capul sus, mâinile evoluând larg pe lângă corp, picioarele uşor depărtate, denotă cel mai adesea siguranţa de sine, tendinţă dominatoare.

O condiţie importantă pentru descifrarea semnificaţiei pe care o are atitudinea constă în cunoaşterea situaţiei, a contextului în care se plasează ea, pentru că aceeaşi ţinută poate avea alte semnificaţii în situaţii diferite.

Mersul furnizează anumite indicii asupra particularităţilor psihice ale oamenilor. Principalele particularităţi ale mersului sunt viteza, elasticitatea şi fermitatea. Pe baza acestora se disting următoarele tipuri de mers: lent şi greoi, lent, nehotărât, timid, rapid, energic, suplu şi ferm. In general, se poate spune că mersul reprezintă unul dintre semnalele importante ale dinamicii neuropsihice. Mersul rapid denotă o mobilitate mare pe plan neuropsihic, iar un mers lent exprimă o mobilitate neuropsihică redusă. Desigur, prin calificativele rapid şi lent se înţeleg caracteristicile naturale ale mersului şi nu nivelurile de viteză ce pot fi imprimate mersului în mod voluntar. De asemenea, mersul exprimă fondul energetic de care dispune persoana şi constituie un semnal al coloraturii afective a acesteia. Buna dispoziţie, optimismul, încrederea în sine au drept corespondent mersul rapid, vioi, ferm, cu paşi largi, în timp ce tristeţea, stările depresive determină un mers lent, cu paşi mici. La rândul lor, emoţiile determină perturbări ale mersului. Astfel, la unele persoane simpla senzaţie că sunt urmărite cu privirea de către cineva este suficientă pentru a le perturba automatismul mersului, iar emoţiile deosebit de puternice, aşa-numitele şocuri emoţionale, pot avea ca efect incapacitatea momentană de a merge.

Gesturile reprezintă, alături de mers, unul dintre cele mai vechi mijloace de exprimare a reacţiei organismului la o modificare survenită în mediul exterior sau interior. Gesturile pot fi împărţite în trei categorii[2].

a) gesturile instrumentale sunt cele prin intermediul cărora se efectuează o anumită activitate. Din analiza raportului dintre viteza şi precizia gesturilor instrumentale se pot obţine concluzii psihologice cu privire la dinamica personalităţii.

Astfel gesturile rapide, dar de o precizie mediocră, denotă în general o stare de hiperexcitabilitate (caracteristică a temperamentului coleric).

---

[1] Ibidem.

[2] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit., citat de Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, pp. 93 şi urm.

Gesturile prompte, sigure şi precise denotă calm, stăpânire de sine, încredere în sine, prezenţă de spirit (temperamentul sangvinic).

Gesturile lente, dar sigure şi precise, semnifică meticulozitate, grijă deosebită pentru detalii - amănunte (temperamentul flegmatic sau melancolic).

b) gesturile retorice sunt cele care, fie însoţind, fie înlocuind vorbirea, au drept scop să convingă pe interlocutor sau să îi provoace o anumită stare emoţională, afectivă. O serie de concluzii psihologice pot fi desprinse în primul rînd din caracteristicile de ordin formal ale gesturilor, cum ar fi frecvenţa, amplitudinea şi energia.

Gesturile rare, de mică amplitudine (strânse pe lângă corp) pot denota: atitudine defensivă, teamă, nivel scăzut al mobilizării energetice, stare de indiferenţă, plictiseală, apatie, tendinţă de izolare.

Gesticulaţia bogată, impetuoasă, largă, poate denota: buna dispoziţie, veselie, nivel ridicat de mobilizare energetică, receptivitate pentru o idee sau o cauză.

Gesturile rapide, violente, când însoţesc vorbirea cu ton ridicat semnifică: stare de iritaţie, dorinţă de afirmare proprie, de dominare, exercitarea autorităţii.

c) gesturile reactive sunt constituite din acele mişcări ale corpului şi membrelor efectuate ca răspuns la diferitele solicitări sau situaţii neaşteptate cu care se confruntă subiectul. Gesturile reactive au un rol de apărare şi de obicei, nu sunt elaborate conştient. În funcţie de promptitudinea declanşării, viteza de desfăşurare, frecvenţă, amploare şi intensitate se pot obţine indicii cu privire la dinamica neuropsihică.

Mimica[1] - reprezintă ansamblul modificărilor expresive la care participă părţile nobile ale feţei: ochii, sprâncenele, fruntea, gura, maxilarele, obrajii.

În cadrul mimicii un rol esenţial revine privirii, aceasta reprezentând cheia expresiei feţei. În funcţie de modul în care se îmbină deschiderea ochilor, direcţia privirii, poziţiile succesive ale sprâncenelor, mişcările buzelor, expresiile feţei sunt extrem de variate, exprimând: mirare, nedumerire, acceptare, melancolie, tristeţe, veselie, mânie, severitate, plictiseală, surprindere, precauţie, nerăbdare, suspiciune, confuzie etc.

Gradul de deschidere a ochilor este în mare măsură edificator pentru situaţia în care se află persoana. Astfel, ochii larg deschişi poate semnifica: neştiinţă, absenţa sentimentului de culpă sau de teamă, atitudine receptivă, de interes, de căutare, înţelegerea noutăţii pe care o aduc informaţiile.

Deschiderea mai redusă a ochilor poate semnifica: atitudine de neacceptare, de rezistenţă faţă de informaţiile primite, suspiciune, tendinţa de a descifra eventualele gânduri ascunse ale interlocutorului, tendinţa de a ascunde, de a masca propriile gânduri sau intenţii, oboseală, stare de plictiseală.

Direcţia privirii joacă un rol important în determinarea expresiei feţei.

Privirea în jos sau în lateral poate semnifica atitudine de umilinţă, sentiment al vinovăţiei, ruşine.

Privirea în sus, peste capul interlocutorului, denotă de regulă lipsă de respect pentru acesta.

Ochii îndreptaţi ferm către interlocutor, susţinând fără dificultate privirea acestuia, arată sinceritate, atitudine deschisă, hotărâre sau în altă situaţie, atitudine critică sau provocare.

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

În strânsă legătură cu direcția, este necesar să se ia în considerare mobilitatea privirii. Persoanele la care privirea le fuge în permanență, în toate direcțiile, neputându-se fixa și susține pe cea a interlocutorului se pot caracteriza prin lipsă de fermitate, tendință de a-și ascunde intențiile, gândurile, iar uneori prin sentiment al vinovăției sau laşitate. Privirea fixă, imobilă, denotă o anumită lipsă de aderență, de contact cu realitatea sau uneori, atitudine de înfruntare a interlocutorului.

De regulă, când două persoane se privesc, coborârea sau întoarcerea privirii în altă parte de către una din ele semnifică retragerea acesteia pe poziții defensive.

În domeniul judiciar, utilitatea cunoașterii comunicării extraverbale constă în faptul că pe acest canal se transmite un surplus de informații, iar în condițiile tensionale în care se desfășoară audierea, astfel de manifestări nu mai sunt cenzurate de către subiect, scapă controlului conștient.

Vorbirea poate fi, de asemenea, analizată și valorificată din punct de vedere psihologic. Analiza trebuie să vizeze concomitent atât aspectele formale, cât și aspectele legate de semnificația termenilor.

Analiza formală distinge în special însușirile de ordin fizic ale verbalizării, cum sunt: intensitatea medie a sunetelor (sonoritatea), fluența, debitul sau viteza, intonația, pronunția (și în legătură cu aceasta, eventualele defecțiuni de limbaj). Aceste însușiri nu sunt lipsite de semnificație psihologică. Astfel: intensitatea medie a sunetelor constituie un indice al fondului energetic al individului, dar și al unor însușiri ca hotărârea, autoritatea, calmul, încrederea în sine. Ca urmare, vocea puternică, sonoră, denotă energie, siguranță de sine, hotărâre etc., în vreme ce vocea de intensitate sonoră scăzută indică lipsa de energie, eventual oboseala, nesiguranța, emotivitatea, nehotărârea etc.

Fluența, respectiv caracterul continuu sau discontinuu al vorbirii, constituie un indice direct al proceselor cognitive, al vitezei de conceptualizare, de ideație. Vorbirea fluentă denotă ușurința în găsirea cuvintelor, a termenilor convenabili pentru exprimarea ideilor dorite, ceea ce presupune, printre altele, rapiditate și precizie în desfășurarea activității cognitive (implicând procese de gândire, memorie, atenție etc.), precum și un tonus neuropsihic ridicat. Dimpotrivă, vorbirea lipsită de fluență (discontinuă, întreruptă frecvent de pauze) denotă dificultăți de conceptualizare, deci dificultăți în găsirea cuvintelor potrivite. Desigur nu este vorba aici de situațiile de necunoaștere a problemei în discuție în care orice individ poate prezenta o anumită lipsă de fluență în exprimare, ci de acelea în care este evident că lipsa de fluență reprezintă o caracteristică a individului. Dificultățile de conceptualizare ce reies de aici pot avea cauze multiple: tonus neuropsihic scăzut (lipsă de dinamism, oboseală precoce), desfășurare lentă a activității psihice în general și a celei cognitive în special, reactivitate emoțională sporită (lipsă de încredere în sine, teamă), dificultate în elaborarea deciziilor etc.

O formă specială a lipsei de fluență o reprezintă așa-numita „vorbire în salve". Aceasta se caracterizează prin grupuri de cuvinte rostite precipitat, dar cu pauze relativ mari între ele, prezentând de regulă și multe aspecte de incoerență - cel puțin din punct de vedere gramatical. Aceasta denotă adesea o reactivitate emoțională crescută.

Debitul sau Viteza exprimării constituie cel mai adesea o caracteristică temperamentală. Astfel, în vreme ce colericul vorbește mult și repede, flegmaticul se exprimă cu un debit deosebit de redus. Pe de altă parte, debitul depinde de gradul de

cunoaştere a obiectului discuţiei, de relaţia afectivă în care se află individul care vorbeşte cu interlocutorul său. Astfel, cu cât cunoaşterea obiectului este mai amplă, cu atât debitul va fi mai mare. De asemenea, debitul este mai mare atunci când relaţia dintre indivizii între care se poartă discuţia are un caracter de afinitate. Relaţia de respingere, unilaterală şi cu atât mai mult bilaterală, se caracterizează în primul rând prin reducerea sau chiar suspendarea comunicării verbale dintre indivizii în cauză.

În aprecierea caracteristicilor fizice ale vorbirii este necesar să nu se facă confuzia între fluenţă şi debit. Astfel debitul scăzut, deci viteza de exprimare redusă, nu înseamnă neapărat şi lipsa de fluenţă. Vorbirea poate fi fluentă şi atunci când viteza de exprimare este mai mică, tot aşa cum lipsa de fluenţă poate fi întâlnită şi în condiţiile exprimării cu un debit ridicat.

Intonaţia are, de asemenea, multe componente psihice. Cea mai importantă ar putea fi considerată capacitatea sau tendinţa exteriorizării pe plan social a trăirilor emoţional-afectiv. Astfel, intonaţia bogată în inflexiuni este caracteristică indivizilor cu un fond afectiv bogat şi în acelaşi timp tind, conştient sau nu, să-şi impresioneze (afectiv) interlocutorii. În schimb, intonaţia plată, monotonă, săracă în inflexiuni poate denota fie un fond afectiv sărac, fie anumite dificultăţi sau inhibiţii în comportamentul social ca: incapacitatea exteriorizării propriilor sentimente, dificultăţi în stabilirea de contacte cu oamenii din cauza timidităţii etc. În lectura cu voce tare, intonaţia săracă, neadaptată semnelor de punctuaţie, denotă lipsă de exerciţiu în materie de scris-citit. Dar chiar şi în vorbirea liberă, intonaţia reflectă până la un punct gradul de cultură şi de educaţie.

Pronunţia depinde pe de o parte de caracteristicile neuropsihice, iar pe de altă parte de nivelul de cultură generală şi profesională a individului. Ca tipuri se disting: pronunţia deosebit de corectă (reflectând pentru corectitudine, mergând până la pedanterie), pronunţia de claritate şi corectitudine medie, pronunţia neclară, neglijentă, de exemplu: eliminarea din unele cuvinte a unor sunete, contopirea într-un sunet confuz a sfârşitului unor cuvinte, coborârea tonului şi pronunţarea neclară a sfârşitului unor cuvinte, coborârea tonului şi pronunţarea neclară a sfârşiturilor de frază etc.

Cel mai frecvent, formele defectuoase de pronunţie pot fi întâlnite la temperamentele extreme, la colerici şi la melancolici. Astfel, colericii din pricina grabei, deformează unele cuvinte, iar pe altele le elimină din vorbirea lor înlocuindu-le cu gesturi sau prin expresii de mimică.

Pe de altă parte, la melancolici se constată adesea scăderea sensibilă a sonorităţii şi contopirea în sunete confuze a unor sfârşituri de cuvinte sau de fraze.

În strânsă legătură cu pronunţia trebuie să fie luate în considerare eventualele particularităţi sau chiar defecţiuni dc limbaj. Acestea pot servi pe de o parte la identificarea vocii, în absenţa imaginii interlocutorului (în convorbirile telefonice), iar pe de altă parte ele pot da şi unele indicaţii asupra trăsăturilor sale psihice. De exemplu, în cazul manifestărilor de bâlbâială se poate presupune, fără mari riscuri de a greşi, că individul se caracterizează şi printr-o rectivitate emoţională sporită.

Analiza semantică vizează o altă latură a vocabularului, şi anume semnificaţiile termenilor utilizaţi. În legătură cu aceasta pot fi supuse analizei: structura vocabularului, cantitatea dc informaţie şi nivelul de abstractizare a termenilor, adecvarea lor la

conținutul sau obiectul comunicării, coerența în judecăți și raționamente, plasticitatea și expresivitatea termenilor.

Prin **structură** se înțelege, în linii mari, numărul și varietatea termenilor. Un vocabular bogat și variat denotă, abstracție făcând de nivelul cunoștințelor generale sau profesionale, interes pentru cunoaștere, precum și o anumită capacitate intelectivă, respectiv posibilitatea de a înțelege și rezolva mai ușor situațiile întâlnite în viață sau activitate. **Cantitatea de informație** reprezintă o dimensiune a vocabularului, reflectând frecvența de utilizare a termenilor. Cu cât vocabularul este constituit din termeni comuni, de largă utilizare, cu atât cantitatea sa de informație, respectiv de „noutate", este mai scăzută, și invers, cu cât termenii sunt mai deosebiți, mai rar utilizați, cu atât cantitatea de informație este mai ridicată. În strânsă legătură cu cantitatea de informație se află nivelul de abstractizare al termenilor. În general, nivelul de abstractizare este cu atât mai ridicat cu cât cantitatea de informație este mai mare. Desigur, toate cuvintele „abstractizează" realitatea, dar nu în egală măsură. Astfel, în vreme ce unele cuvinte redau proprietăți concrete, larg cunoscute, ale lucrurilor, altele se referă la însușiri sau relații mai puțin evidente care se plasează în mod firesc la un nivel mai ridicat de abstractizare. **Nivelul de abstractizare** furnizează și el o serie de indicații asupra calității „instrumentelor" intelectuale cu care operează individul, precum și asupra „produselor"- judecăți, raționamente, teorii etc., obținute cu ajutorul lor. **Adecvarea la conținut** reprezintă măsura în care termenii utilizați sunt potriviți pentru a exprima cele dorite. Se întâmplă ca unii oameni din dorința de a impresiona pe cei din jur, să folosească termeni de circulație mai redusă, dar fără a le cunoaște precis semnificația. Aceasta denotă nu numai o informare insuficientă asupra problemei, dar și înfumurare, atitudine de supraestimare a propriilor posibilități. De o atare atitudine poate fi vorba însă și în cazul în care astfel de termeni sunt utilizați, chiar corect în locul altora cu aceeași semnificație, mai cunoscuți, și care tocmai de aceea sunt considerați banali.

Un alt aspect al exprimării îl constituie **coerența în judecăți și raționamente**, respectiv în gândire. Orice manifestare verbală a omului, oricât de scurtă, reprezintă independent de conținutul comunicării și o mostră a modului său de a judeca, a felului în care interpretează datele realității. Până la un punct, modul de a judeca este dependent de pregătirea școlară și profesională, de educația primită, de suma influențelor sociale ce s-au exercitat asupra individului. În același timp însă prin aceasta se dezvăluie și o parte din însușirile intelectuale proprii structurii sale. Drept criterii pentru aprecierea coerenței în gândire pot fi folosite: precizia în judecăți și raționamente (cu deosebire înlănțuirea dintre premise și concluzii), originalitatea în aprecierea oamenilor și a diverselor evenimente, cunoașterea și aplicarea regulilor gramaticale în vorbire și scris etc.

Plasticitatea și expresivitatea termenilor sunt noțiuni înrudite. De cele mai multe ori, pentru a exprima un lucru este necesar să se aleagă între mai multe expresii verbale, asemănătoare ca semnificație, dar cu nuanțe diferite. Alegerea nu este niciodată întâmplătoare deoarece, chiar fără voia individului, ea este determinată în mare măsură de atitudinea față de realitatea luată în considerare: acceptarea sau respingerea, minimalizarea sau supraaprecierea etc. Pe de altă parte, se știe că oamenii se deosebesc mult sub raportul capacității de exprimare: în vreme ce unii pot spune multe, cu ajutorul unor cuvinte puține, dar bine alese, alții, chiar cu prețul a numeroase cuvinte spun în

realitate foarte puțin. Astfel, prin plasticitate și expresivitate, din punct de vedere psihologic, se înțeleg acele însușiri ale limbajului care reflectă capacitatea individului de a reda nu numai realitate ca stare, ci și atitudinea sa față de ea, într-un mod susceptibil de a provoca și la cei din jur aceeași rezonanță afectivă. Din plasticitatea și expresivitatea termenilor se pot deduce: nivelul, bogăția fondului lexical, raportul în care se plasează individul cu lumea în general, caracteristicile sale de ordin afectiv etc.

Tot în cadrul simptomaticii labile intră ticurile, reacții stereotipe ce se repetă des, de multe ori fără știrea și, în orice caz, fără voia individului, ce pot apărea fie numai într-una din categoriile menționate (pantomimă, mimică, gesturi, vorbire), fie ca o manifestare complexă împrumutând elemente din mai multe categorii. Uneori ticurile dezvăluie anumite particularități psihice ca nervozitate, emotivitate etc., ajutând la particularizarea cunoașterii oamenilor, facilitând evocarea lor. Se întâmplă chiar ca un detaliu în aparență neînsemnat, cum este un tic, odată reamintit, să fie suficient pentru evocarea unei serii întregi de însușiri sau fapte ale unui om.

În condițiile procesului judiciar, comportamentul suspectului sau inculpatului este afectat de situația specială în care se află, de starea de frustare în fața autorității etc. impunându-se o cât mai atentă analiză a datelor observației, pentru a se elimina eventualele erori de apreciere a comportamentului.

În continuare, prezentăm o altă sursă de date cu privire la însușirile psihice ale oamenilor, care însă nu se mai încadrează în ceea ce am denumit mai sus simptomatica stabilă sau simptomatica labilă. Este vorba de **aspectul vestimentar**.

Îmbrăcămintea constituie un indiciu asupra stării materiale a individului, dar dincolo de aceasta ea are și multiple semnificații psihologice. Astfel, ea reflectă preferințele estetice, gustul celui ce o poartă, dar în mare măsură și ideea pe care acesta și-o „face" despre sine, respectiv cea pe care ar dori ca lumea să și-o facă despre el. Desigur, îmbrăcămintea standard, de serie mare, nu îngăduie prea multe concluzii cu privire la simțul estetic al individului ce o poartă, alegerea fiind determinată, în mod evident, în primul rând de criterii materiale.

Principalele aspecte ale îmbrăcămintei care au o semnificație psihologică sunt: croiala, îmbinarea culorilor, concordanța sau discordanța față de moda zilei etc.

Croiala neobișnuită, culorile stridente și, cu atât mai mult, îmbinările frapante de culori, precum și tendința exagerată de a fi în pas cu moda, denotă o oarecare superficialitate, o concepție despre lume și viață care pune prea mult preț pe aspectul exterior al oamenilor și lucrurilor. Aceasta nu înseamnă însă că la polul opus întâlnim însușiri psihice. Dimpotrivă, atunci când îmbrăcămintea este neglijentă, vădind absența oricăror preocupări de estetică și ordine, concluziile de ordin psihologic sunt, cel puțin, la fel de severe ca și în primul caz. Se poate vorbi de mentalitate retrogradată, lipsă de respect sau chiar atitudine de sfidare a normelor și uzanțelor sociale. În urma observațiilor comportamentului subiecților, se pot detecta câțiva indici care constituie expresia psihologică a temperamentelor.

Temperamentul exprimă **dinamica generală a persoanei, disponibilul său energetic care se manifestă și imprimă o notă dominantă tuturor trăirilor și comportării sale.** Dinamica temperamentală se exteriorizează atât în mișcările persoanei,

cât şi în afectivitate, în conduitele voluntare sau procesele de cunoaştere; ea se exprimă în mimica persoanei, în viteza şi ritmul vorbirii, în aspectele scrisului său etc.

Indicii psihologici ai temperamentului sunt[1]:

- **impresionabilitatea**, respectiv profunzimea şi tăria cu care sunt trăite fenomenele psihice, îndeosebi cele senzoriale şi afective. După capacitatea de recepţie a stimulărilor şi profunzimea impresiilor produse, precum şi după ecoul lor în întreaga fiinţă a subiectului, unele persoane sunt adânc impresionabile, iar altele doar superficiale. In primul caz, informaţiile primite, ca şi impresiile formate au o rezonanţă mare în sfera personalităţii, iar trăirile afective o fac să vibreze puternic;
- **impulsivitatea**, care se referă la caracterul brusc al răspunsurilor, la descărcări sacadate în desfăşurarea proceselor sau, dimpotrivă, înregistrând perioade de latenţă mărită şi intensitate redusă;
- **ritmul reacţiilor** şi al trăirilor interioare ne înfăţişează alternarea lor uniformă sau neuniformă între răspunsuri şi pauze sau o instabilitate psihică şi neregularităţi evidente;
- **tempoul** modificărilor neuropsihice temperamentale se exprimă în frecvenţa fenomenelor într-o anumită unitate de timp. Sub acest aspect există persoane cu modificări abundente, cu frecvenţă mare în unitatea de timp având un tempou tumultuos, ridicat şi persoane cu o frecvenţă de evenimente psihice şi trăiri reduse manifestând un tempou scăzut, pe aceeaşi unitate de timp;
- **expresivitatea psihică** în descifrarea temperamentului apare în intonaţia, debitul şi fluenţa limbajului, în mişcările de mers automatizate, în expresiile emoţionale şi mimice, în sensul şi direcţia relaţiilor persoanei cu ceilalţi din colectivitate.

Temperamentul colorează întreaga viaţă psihică a persoanei. El redă atât tabloul comportamental al persoanei sub aspect dinamic, cât şi proprietăţile fundamentale ale sistemului nervos central. Legătura dintre tipul de activitate nervoasă superioară definit prin intensitatea, echilibrul şi mobilitatea proceselor centrale de excitaţie şi inhibiţie şi temperament este directă şi strânsă. Tipul de activitate nervoasă superioară formează baza neurofuncţională a temperamentului; temperamentul fiind manifestarea tipului de activitate nervoasă superioară în sfera activităţii psihice. Deşi aceste două noţiuni sunt în interdependenţă, ele nu trebuie confundate. Tipul este o noţiune fiziologică, temperamentul - una psihologică, între tip şi temperament nu există o coincidenţă, ci o corespondenţă.

Fiecare din tipurile de activitate nervoasă superioară se manifestă în activitatea psihică şi în conduită ca tip de temperament (Roşca & colab., 1976; Radu & colab., 1991). Astfel, s-a stabilit o corespondenţă între tipul putemic-neechilibrat-excitabil şi temperamentul coleric, tipul puternic-echilibrat-inert şi temperamentul flegmatic, tipul slab şi temperamentul melancolic (desigur, toate sunt pure teoretizări).

Colericul neliniştit, impetuos, uneori impulsiv, mişcări rapide, limbaj cu intonaţii oscilante, trăiri afective intense, dar inegale, reacţii explozive, adesea manifestă momente de încordare şi o stare de alarmă internă, dar ambele nejustificate, stăpânirea de sine lasă de dorit, conduita privită în ansamblu este inegală (când foarte activ, agitat, când foarte

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

pasiv, cuprins de stări depresive), doarme agitat, întâmpină dificultăți în realizarea unei acțiuni sistematice, se supune greu la disciplină; capabil de sentimente puternice și durabile.

Sangvinicul - mobil, cu o mare capacitate de adaptare la orice fel de împrejurări, aproape întotdeauna bine dispus, stabilește cu ușurință relații cu cei din jur; este vesel, energic, cu posibilități de păstrare a calmului, are o vorbire clară, curgătoare, cu intonații; se adaptează ușor la condițiile noi de viață, receptiv la nou; poate deveni repede indiferent față de o activitate migăloasă și neinteresantă, sentimentele apar și se substituie cu repeziciune, nefiind înclinat spre sentimente puternice și stabile, se poate stăpâni cu ușurință dacă este educat în acest sens.

Flegmaticul - liniștit, de un calm aproape imperturbabil; lent în mișcări, nu are reacții emoționale vii și rapide, pare deseori indiferent, se impresionează mai greu; vorbirea este monotonă, dar egală; necesită mai multe repetiții pentru a învăța un material, este ordonat; stările afective se desfășoară lent, dar sunt stabile; își păstrează calmul chiar în situații dificile; rezervat în activitate se concentrează puternic și nu este distras cu ușurință; are un semn liniștit, chiar înainte sau după unele solicitări mai intense.

Melancolicul - sensibil, afectiv, timid, închis, nehotărât; tonus slab al conduitei; rezistență scăzută la eforturile intelectuale; o slabă capacitate de concentrare, cu înclinații spre reverie; se adaptează greu la situații noi, mai puțin prietenos; nu rezistă la stările de încordare și suprasolicitare, dar în condiții de liniște, este capabil de acțiuni analitice, migăloase, de mare finețe care cer multă răbdare și grijă pentru detalii.

Temperamentele nu pot fi apreciate „în sine" ca fiind bune sau rele, acceptabile sau neacceptabile, izolate de conținutul persoanei a cărei dinamică o exprimă. Fiecare prezintă calități, dar și riscul unor însușiri negative. În viață, tipurile temperamentale pure apar foarte rar. Cel mai frecvent întâlnim temperamentele combinate în care domină trăsăturile unui anumit tip.

În determinarea temperamentului, rolul fundamental îl are situația concretă pe care o trăiește persoana (situație care poate fi obișnuită, inedită, critică sau limitată). Indiferent de situația în care se află persoana la un moment dat, există mecanisme de compensare învățate în cursul vieții care pot completa sau chiar masca un anumit tip de temperament.

Secțiunea a III-a
Problematica psihologică a relației anchetator-anchetat[1]

Relația interpersonală anchetator-anchetat pune în evidență, în primul rând, trăirea emoțională creată de contactul cu reprezentantul oficial al autorității, în cadrul căruia se va derula o activitate cu caracteristici absolut speciale (anchetă judiciară). Atitudinea oficială, politicoasă, dar rezervată, profesională, prin ținută și vocabular a anchetatorului, care solicită lămuriri, chestionează, pune în vedere, precizează etc., creează un fond difuz emoțional pentru persoana anchetată (făptuitor, suspect, inculpat), fapt resimțit de altfel

[1] C. Aioniţoaie, T. Butoi, Ascultarea învinuitului sau inculpatului, în volumul „Tratat de criminalistică", Editura Carpați, 1992, pp. 109-122 și urm.

de oricare altă persoană chemată în mod oficial pentru a da relaţii în cauză (martori, reclamant etc.).

Datorită acestui fapt, majoritatea cercetărilor se desfăşoară într-o anumită tensiune emotivă sau nervoasă, cel interogat, de multe ori, apreciind hiperbolizat gesturi, expresii, fapte etc. ale anchetatorului. „Din motive diferite (între care: lipsa obişnuinţei de a avea de-a face cu autorităţile, tradiţiile deformate referitoare la caracterul represiv ori optica relelor tratamente exercitate de organele de cercetare etc.) persoana anchetată manifestă teamă". Fie şi numai din aceste motive, iată de ce cunoştinţele de psihologie devin obligatorii pentru magistratul însărcinat cu derularea anchetei judiciare, în cadrul căreia psihologul vine să „cenzureze" penalul în sensul benefic aflării adevărului, aceasta presupunând consolidarea aşa-zisului „fler" prin „ştiinţa anchetei" în efortul mereu perfectibil de a-i reda acestei activităţi profesionalismul şi demnitatea care i se cuvin în actul de justiţie independentă.

1. Contactul interpersonal în biroul de anchetă judiciară

În baza contactelor iniţiale, anchetatorul apreciază comportamentul expresiv, în mod special mimica suspectului ca pe o realitate evidentă, ca pe o totalitate de trăsături şi caracteristici dinamico-funcţionale care evidenţiază stări, sentimente şi dispoziţii sufleteşti a căror interpretare corectă este o necesitate absolută. In acest sens, anchetatorul trebuie să fie atent asupra componentei voluntare a comportamentului expresiv, înţelegând prin aceasta procesele funcţionale dinamice mai mult sau mai puţin deformate emoţional, deghizate, simulate în scopul de a masca adevăratele stări sufleteşti resimţite în timpul ascultării. Suspectul poate simula stăpânirea de sine, calmul, nedumerirea, unele stări de suferinţă (boală, leşin), atitudinea de revoltă ori protest, toate cu scopul de a impresiona, de a intimida pe anchetator.

Lipsa de naturaleţe şi de convingere a acestor simulări este evidentă în faţa unei conduite ferme, ofensive a anchetatorului, înlăturarea lor fiind, de regulă, consecinţa exploatării calificate a unor momente psihologice abil create pe parcursul ascultării. Spre deosebire de acestea, manifestările involuntare reprezintă reacţii fiziologice interne ale anumitor sisteme funcţionale aflate preponderent sub dependenţa sistemului neurovegetativ, ele nu pot fi mascate şi nici nu pot fi provocate de om în scop voit.

Literatura de specialitate subliniază că cele mai ilustrative manifestări în acest sens sunt: înroşirea (paloarea feţei), creşterea volumului vaselor sanguine (observabile la tâmple sau în zona carotidei), spasmul glotic, tremurul vocii, sudoraţia temporală, frământatul mâinilor, perioada de latenţă în răspunsuri, ezitarea privirii anchetatorului. Este evident că un anchetator experimentat nu poate scăpa un astfel de comportament. Pentru acesta, tremurul vocii, al mâinilor, culegerea unor scame imaginare, mototolirea pălăriei ori a poşetei, pauzele, contraîntrebările etc. vor fi suficient de lămuritoare asupra conduitei unei persoane care trăieşte din plin disconfortul psihic intern în contact cu autoritatea. Experienţa demonstrează nu greutatea de a surprinde aceste aspecte, ci deficienţa de a le interpreta corect.

Nu rareori inhibiția emoțională (teama inocentului prilejuită de contactul interpersonal cu reprezentantul autorității) este interpretată ca indiciu al vinovăției, iar comportamentul suspectului se apreciază ca fiind simulat. Cu privire la problematica interpretării corecte a tabloului psihocomportamental, ea își fundamentează temeiurile în psihologia persoanei, psihologia medicală etc. dar a cere acestor discipline punerea în formule interpretative precise a gesturilor, a mimicii, a conduitei de relație și expresie a unei persoane într-o împrejurare, este mult prea pretențios.

Trecerea de la știință către arta anchetei judiciare se face prin personalitatea anchetatorului, observator și investigator fin, a cărui intuiție profesională este izvorul interpretării.

Revenind la acest aspect, trebuie să se discearnă între motivele care provoacă starea emoțională. Ele sunt, ca primă posibilitate, legate de abilitatea psihotemperamentală a suspectului, de trecutul său infracțional, de starea prezentă, de problemele personale pur și simplu (inclusiv starea de sănătate psihomedicală) sau ca o a doua posibilitate, izvorând exclusiv în raport cu problematica critică a cauzei pentru care acesta este cercetat. De regulă, procedând la discuții introductive, corelate, legate de situația familială, profesională, antecedente, stare de sănătate, probleme de perspectivă ș.a. se obține o anumită deconectare a individului, o încălzire a relației interpersonale, absolut necesară trecerii către chestionarea cu privire la bănuiala care i se aduce.

În cazul persoanelor sincere, dar labile emoțional (sfera în care, de regulă, intră minorii, femeile, bătrânii, convalescenții), fără experiență în raport cu situațiile de acest gen, este necesară, ca o condiție a reușitei, crearea unui climat de siguranță și încredere reciprocă, a unui dialog deschis, degajat în care ele să-și înțeleagă statutul în fața autorității și ce obligații le revin. Nerealizarea acestui climat poate duce (mai ales atunci când se utilizează procedeul frontal al ascultării), odată cu atacarea problemei critice, la inhibări emoționale artificiale, cu întregul lor cortegiu de manifestări mimico-gesticulare și neurovegetative. Labilul emoțional (chiar fără a fi vinovat) va reacționa și-și va argumenta spusele împovărat de disconfortul inhibant al temerii naturale pe care o resimte față de implicațiile conjuncturale referitoare la învinuire, la care se adaugă blocajul afectiv față de interlocutorul însuși. Gesturile de nervozitate, ticurile sau ridicarea tonului pe lângă faptul că semnifică lipsa de profesionalism a anchetatorului, pot provoca o adevărată degringoladă în gândirea și stările sufletești ale suspectului (bănuitului) emotiv.

Există în acest punct al contactului interpersonal, pericolul de a se interpreta greșit așa-zisul „moment psihologic" creat și de a-l „exploata eficient" prin chestionare directă, implicare. Precizările cu caracter acuzatorial sau prezentarea de probe poate complica și mai mult tabloul psihocomportamental al emotivului, el putând ajunge, în ultimă instanță, chiar la recunoașterea unor fapte pe care nu le-a săvârșit. Din acest motiv trebuie privită cu multă precauție orice relatare a suspectului și, în special, tot ceea ce afirmă și îi este defavorabil. Așa stând lucrurile, dacă labilului emoțional (în situația bănuitului care totuși nu a comis fapta), i s-a creat un climat introductiv de încredere (realizabil prin abordarea în faza contactului inițial, a unor problematici colaterale, față de care organul de urmărire să manifeste interes, să dea un sfat, să aibă o intervenție, să strecoare o glumă sau să știe să asculte cu răbdare) i se poate aduce în față problematica critică fără niciun risc. Mai

mult, aceasta prilejuieşte, de regulă, un comportament în care se descifrează uşor indiciile naturaleţii şi dezinvolturii în argumentare şi justificări, sinceritatea surprinderii, suspectul manifestând, mai degrabă, curiozitate faţă de învinuire decât teamă, exprimându-şi păreri, răspunzând prompt la întrebări şi punând, la rândul său, o serie de întrebări.

Astfel stau lucrurile în situaţia în care în persoana suspectului se află chiar autorul faptei. Se constată, de regulă, că discuţiile introductive pe problematica colaterală nu dau roadele scontate. Ambianţa rămâne rece, răspunsurile sunt monosilabice, suspectul nu se angajează sincer în dialog, „nu dă nimic de la el"[1]. Analizând comparativ reactivitatea mimico-gesticulară a suspectului, o fină interpretare va surprinde faptul că, dacă totuşi pe fondul sărac al dialogului colateral, se obţin răspunsuri şi crâmpeie de discuţii în limite relativ normale, nu acelaşi lucru se întâmplă atunci când se atacă problemele critice. Revenind la exemplul menţionat, prin aducerea în discuţie a problematicii ridicate de împrejurările săvârşirii omorului, s-au evidenţiat pe lângă negările stereotipe („nu cunosc", „nu ştiu", „nu-mi amintesc"), manifestări frecvente de evitare a privirii, pauze înainte de răspuns, spasmul glotic, sudoraţie, tremurul mâinilor, lipsa oricărei iniţiative, toate acestea pe un fond general de suspiciuni din partea suspectului. Manifestarea acestor tulburări psihocomportamentale net diferenţiate se explică printr-un mecanism psihologic extrem de subtil. Esenţa sa constă în aceea că persoana care a comis fapta dispune, în planul intim al personalităţii sale, de capacitatea psihică de a se degaja cu uşurinţă de situaţia de suspect în cauză. Ea, neavând nimic cu cauza care este ascultată, îşi comută cu uşurinţă sfera preocupărilor şi a atenţiei către problematica introductivă, colaterală ce o captivează şi pe care o acceptă cu plăcere şi interes. Dimpotrivă, suspectul care a săvârşit infracţiunea „nu are posibilităţi pentru tematici colaterale", cu alte cuvinte, nu se dispune de capacitatea psihică de comutare. Problematica sa centrală se exercită cu o forţă inhibitorie deosebită asupra oricăror altor aspecte care se aduc în discuţie. Centrul excitaţiei sale nervoase polarizează întreaga personalitate exclusiv către fapta săvârşită şi implicaţiile acesteia. Chiar dacă i se oferă posibilitatea destinderii, structurile subconştiente, prin mecanisme inhibitive îl ţin prizonierul condiţiei de suspect în cauză, statut şi rol pe care nu le poate abandona.

Deşi în faţa organului de urmărire penală, suspectul îşi impune conştient ieşirea din rol, stă în posibilităţile anchetatorului experimentat să desprindă cu uşurinţă şi să interpreteze corect notele artificialului, lipsa de participare, starea de disconfort psihic, teama şi suspiciunea continuă în întreaga atitudine de relaţie şi expresie a suspectului nesincer. Această teamă rezultă din aceea că persoana care a comis fapta realizează natura pur introductivă a discuţiilor colaterale. Ea este preocupată de ceea ce bănuieşte că va urma după aceasta, fiind continuu în gardă cu privire la aspectele critice pe care le intuieşte că urmează şi în raport cu care îşi făureşte alibiurile[2].

---

[1] De exemplu: în discuţiile iniţiale avute cu N.V. suspect de omorul comis la 16.11.1986, a cărui victimă a fost numitul M. N., deşi au fost puse în discuţie aspecte cu o problematică diversă, antrenantă, respectiv profesie, cerc de prieteni, timp liber, relaţii cu partenerii de sex opus apropiate vârstei şi preocupărilor fireşti ale acestuia, totuşi nu s-a putut obţine o deschidere către dialog, atmosfera rămânând artificială, cu lungi tăceri, lipsită complet de iniţiativa firească şi spontaneitatea contextului care i se oferea.

[2] De exemplu: în cauza privind omorul comis la 15.11.1980 a cărui victimă a fost numitul A.A., suspecta B.A., concubina victimei, deşi s-a antrenat în discuţii colaterale, a participat la un dialog lipsită de naturaleţe, stângace, artificială, fără tonus, viaţă, întreaga personalitate a suspectei era parcă „la pândă" în intenţia de a

Cât priveşte persoana care nu a săvârşit fapta ce i se impută, acesta se dăruieşte lesne tematicii abordate, participând cu naturaleţe la dezvoltarea ei. Odată fiindu-i lămurite statutul şi rolul în cadrul ascultării, el va alunga din plan psihic toată problematica ce-i provocase temere, iar cu privire la învinuire va argumenta natural, dezinvolt, participativ, dezinhibat, neavând, cu alte cuvinte, nimic care să-i inspire teamă.

Rezultate deosebit de interesante în diferenţierea celor două conduite opuse se pot obţine prin interpretarea manifestărilor psihocomportamentale şi a reactivităţii de expresie a suspecţilor faţă de întrebările directe în raport cu aspectele critice. Astfel, adresându-i-se întrebări de genul: Dacă susţineţi că nu aţi săvârşit fapta, atunci pe cine bănuiţi? Ce credeţi, va fi descoperit autorul acestei fapte? Ce credeţi că ar merita autorul pentru fapta sa? etc.

Persoana care nu a săvârşit fapta va fi caracterizată printr-o participare autentică.

De regulă, persoana sinceră este deosebit de spontană, îşi spune părerea deschis şi chiar dacă de exemplu, nu bănuieşte o persoană anume, oferă totuşi, păreri care se vor plauzibile, cu forţă, cu argumente. De obicei, aceasta îşi exprimă convingerea că autorul „nu poate scăpa de rigorile legii", că „oricât de târziu, adevărul tot va ieşi la lumină". În privinţa, de exemplu, a pedepsei, îşi exprimă, de regulă, indignarea şi ura pentru făptuitor, cerând sancţiuni foarte mari sau suplicii. Toate acestea pe fondul unei atitudini sincere, apropiate, deschise, care oferă indicii suficiente pentru un comportament natural, degajat, dincolo de implicaţiile cauzei.

În faţa aceleiaşi întrebări, suspectul care a comis infracţiunea este ezitant, stânjenit, „deosebit de încurcat". Explicaţia psihologică constă în efectul paralizant-inhibitoriu, în stupoarea creată de întrebarea de genul „Ce credeţi, va fi identificat autorul omorului?" ...pusă tocmai într-o împrejurare deloc plăcută pentru acesta, vizând tragerea la răspundere penală pentru înfăptuirea justiţiei. De asemenea, referitor la identificarea făptuitorului, răspunsurile sale de obicei sunt: „eu ştiu ce să zic?", „depinde", iar în privinţa pedepsei pe care o consideră că ar merita-o autorul, cele mai frecvente răspunsuri sunt: „ce-o vrea legea" sau „eu ştiu ce să zic?", „nu mă pricep". De aceea, ce trebuie interpretat este nu atât răspunsul în sine, care poate să difere de la o persoană la alta, ci mai ales, efectele de-a dreptul paralizante ale acestor întrebări în conştiinţa individului care ascunde adevărul.

Suspiciunea bănuitului în raport cu sărăcia datelor pe care le deţine referitor la ce ştie anchetatorul, cât ştie, de la cine ştie, împovărează la maximum conduita acestuia. Neparticipativ, ostil, rămânând în expectativă, de regulă, nu are puterea de a bănui pe cineva, vine cu justificări şi temeri de genul „nu pot să dau vina pe nimeni" ori „s-ar putea să greşesc", nepropunând soluţii sau, chiar dacă o face, devine stângaci, neplauzibil, artificial.

Neputând fi marcate, dar nici provocate de om în scop voit, manifestările comportamentale şi psihofiziologice amintite vor acompania ca un veritabil cortegiu

---

urmări şi „descifra", la rându-i, efectele spuselor sale pe mimica anchetatorului. Faţă de întrebările critice şi problematica împrejurărilor rezultând din câmpul infracţiunii, suspecta a relatat permanent o istorioară verosimilă, lipsită însă de vigoare, precum şi invariabilele „nu ştiu", „nu-mi pot explica", rostite în mod stereotip, indiferent de forţa şi logica probelor în acuzare, care au întărit în mod cu totul justificat, convingerea că acest comportament este caracteristic efectelor emoţionale ascunderii adevărului - fapt dovedit pe parcursul anchetei judiciare.

starea de disconfort psihic pe care o trăieşte suspectul. Cu privire la această complexă problematică trebuie subliniat însă faptul că, a socoti asemenea manifestări drept probe de vinovăţie înseamnă a face o greşeală tot atât de mare ca şi atunci când s-ar afirma că siguranţa de sine ori promtitudinea şi certitudinea răspunsurilor date sunt probe certe ale vinovăţiei. Ceea ce trebuie reţinut este faptul că expresiile emoţionale, coroborate cu probe verificate, pot sublinia, adică pot confirma sau infirma, ca un argument în plus, o teză valabilă, constituind indici orientativi asupra tentativelor comportamentului simulat în ancheta judiciară.

2. Comunicarea non-verbală - reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate şi confruntare

Comunicarea dintre anchetator şi suspect sau inculpat nu se efectuează numai pe plan verbal utilizând limbajul natural articulat, ci oamenii realizează transfer de informaţii şi pe alte canale, prin aşa-numita comunicare non-verbală, extralingvistică (gestică, mimică, fond sonot al vorbirii).

Canalele non-verbale realizează un surplus de comunicare, transmiţându-se stări psihoemoţionale, anxietate, depresie etc. Avantajul comunicării extra-verbale constă în faptul că acesta scapă, în general, controlului voluntar, conştient creând astfel o posibilitate de acces spre procesele informaţionale, atât din sfera gândirii reflectate, cât şi a nivelurilor psihologice nereflectate, antrenate în comunicarea realizată involuntar.

Majoritatea transferului informaţional al afectivităţii are loc prin canalele extra-verbale. În timpul conversaţiei, comunicarea extra-verbală, şi, în concret, „contactele oculare" care au loc între privirile interlocutorilor în timp ce vorbesc sunt foarte importante. Controlul din privire se efectuează de către emiţător (suspectul sau inculpatul) chiar şi în timpul în care el vorbeşte. Pe parcurs urmăreşte reacţia partenerului, reacţie încă neverbală, şi în funcţie de ceea ce i se pare că vede la el îşi ajustează a doua parte a emisiunii sale. Astfel de controale oculare sunt făcute frecvent în cabinetul de interogatoriu, mai ales atunci când suspectul sau inculpatul nu ştie de ce probe dispune anchetatorul şi mai ales atunci când emite informaţii denaturate sau false. Pentru suspect sau inculpat, este important să constate dacă anchetatorul a „înghiţit" sau nu informaţia incorectă.

În timpul unei conversaţii obişnuite sau al unei relatări, privirea pendulează la partener cu intermitenţă. În momentele cruciale, exact la argumentele cele mai importante, oriunde ar fi, privirea revine la interlocutor spre a controla dacă a înţeles, dacă este de acord sau nu cu cele relatate. Urmărirea acestei pendulări oculare cere din partea anchetatorului foarte multă experienţă şi inteligenţă, căci revenirea la privirea directă poate semnala că suspectul sau inculpatul a ajuns la un punct nodal, unde vrea să strecoare un neadevăr care ar putea avea importanţă.

Anchetatorul va obţine o informaţie preţioasă, fie că este un adevăr şi atunci îl apropie de lămurirea cazului, fie că este o minciună, şi atunci poate evalua mai corect gradul de sinceritate, respectiv de nesinceritate a bănuitului.

Cunoaşterea valorii informative a pendulării privirii trebuie să îl facă circumspect pe anchetator, care este dator să-şi însuşească controlul cât mai perfect al mimicii, al

privirilor sale. Cu cât anchetatorul vrea să fie mai puțin permisiv, să nu se lase tatonat de bănuit, cu atât trebuie să fie mai stăpân pe cele mai mici reacții involuntare care l-ar putea trăda și ar da o armă valoroasă bănuitului.

În anumite momente ale dialogului, bănuitul nu trebuie să știe sub niciun motiv că anchetatorul aprobă sau nu unele din afirmațiile sale. Privirea interlocutorului nu este o sursă de informații, ci și un mijloc de condiționare a interlocutorului. La prima audiere, când i se cere bănuitului să relateze faptul incriminat, și unde el va da o versiune evident favorabilă lui, anchetatorul trebuie să îl lase să spună tot ce vrea, să aibă mare fluență în expunere. Dacă în cursul acestei relatări spontane suspectul nu este întrerupt, ci dimpotrivă, prin privirea sau prin mișcările capului, anchetatorul îl încurajează, foarte probabil el va furniza suficient material pentru ca monologul odată terminat, să se ajungă la un dialog critic. Această condiționare prin gratificare este o capcană eficientă, care îl va ajuta pe anchetator să elaboreze în continuare o tactică adecvată situației.

În credința populară, cei care evită privirea interlocutorilor sunt oameni nesinceri. Mulți psihologi sunt însă de părere că evitarea privirii în ochii altora, mai ales în ochii celor investiți cu autoritate, este un semn de frustare. Prin definiție, orice suspect sau inculpat, cei aflați în arest preventiv, sunt într-o puternică stare de frustrare. Pierderea, chiar și vremelnică a libertății, contribuie la acea stare de frustrare, care în majoritatea cazurilor va duce la manifestări agresive. Agresivitatea în camera de audiere se manifestă mai ales în răspunsuri insolente, încercări de sfidare și ca reacție la privirea scrutătoare a anchetatorului, evitarea de a-l privi în față. Simptomul stării de frustrare nu trebuie să fie deci confundat cu o trăsătură de personalitate (sinceritate - nesinceritate).

Anchetatorul care vrea să stabilească un contact uman cu suspectul sau inculpatul trebuie să evite orice privire, gest sau vorbă care ar potența, cât de cât, starea de frustrare în care se găsește acesta.

Practica judiciară a experților FBI în materia interogatoriului judiciar a evidențiat unii indicatori exemplificativi de identificare a comportamentului non-verbal sincer sau nesincer al suspectului, după cum urmează:

a) indici ai comportamentului sincer al suspectului

- suspectul este poziționat în față pe scaun,
- se așează confortabil și relaxat,
- are o poziție dreaptă pe parcursul interogatoriului,
- deseori se apleacă în față – arătând interes,
- dă răspunsurile cu dinamism,
- face contact vizual și îl menține.

b) indici ai comportamentului nesincer al suspectului

- adoptă o poziție strâmbă sau căzută pe scaun,
- are o poziție încordată sau imobilă pe scaun,
- comite gesturi de aranjare,
- comite gesturi de protejare,
- adoptă poziții care impun o barieră,
- evită contactul vizual,
- este nerăbdător să plece.

c) lista de verificare pentru suspecții vinovați

- atenție acordată părului,
- umezirea constantă a buzelor,
- scărpinat,
- își freacă mâinile,
- se trage de nas și de urechi,
- tușește/își drege glasul,
- pupile dilatate,
- schimbări radicale de postură,
- țopăitul piciorului,
- mișcare bruscă de picior,
- atenție acordată unghiilor,
- căscat/oftat,
- scuturare - tremur de mâini,
- transpirare excesivă,
- se joacă cu bijuterii,
- aranjarea hainelor,
- strângerea scamelor,
- bocănit și joacă cu obiecte,
- pocnirea încheieturilor,
- baterea ritmului cu degetele,
- buze strânse/mușcarea buzelor,
- mișcarea ochilor dintr-o parte în alta,
- respirație rapidă.

3. Reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate și confruntare[1]

În literatura de specialitate, sunt câteva reguli tactice care pot facilita nu numai stabilirea unui contact verbal între interlocutori, dar și în același timp, pot aduce un oponent în situația de a colabora:

- în contactul cu adversarul înainte de a fi ascultați, suntem priviți;
- exprimarea clară, în limbaj inteligibil a interlocutorului este obligatorie;
- înainte de a vorbi, trebuie să știm să observăm și să ascultăm. Din primele clipe de contact cu bănuitul trebuie să-l studiem la început în ansamblu, și apoi mișcările necontrolabile în momentul în care este chestionat asupra problematicii critice. Mare semnificație au și pauzele pe care le face bănuitul, durata acestora putând fi interpretată ca indice al efortului de denaturare sau disimulare;
- față de interlocutor se recomandă a se avea o atitudine deschisă. Adesea cel anchetat trebuie să fie încurajat, fie prin flatare („Eu te știam de băiat deștept..."), fie prin utilizarea unei formule de generalizare și nu de particularizare („Da, au

[1] Bogdan, Tiberiu, Sântea, Ioan, Drăgan-Cornianu, Rodica, Comportamentul uman în procesul judiciar, Serviciul Editorial Cinematografic, Ministerul de Interne, București, 1983, pp. 151-152 și urm. - prelucrări și interpretări personale.

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

mai făcut şi alţii aşa ceva, nu eşti dumneata singurul..."), ori de minimalizare şi îndepărtare a pericolului („Vezi unde duce anturajul, consumul de alcool, în alte împrejurări fapta asta nu s-ar fi putut întâmpla...") etc.;

- suspectul sau inculpatul trebuie să fie convins că este ascultat cu cea mai mare atenţie, căci această atitudine exprimă respectul anchetatorului faţă de el. De aceea după ce îşi termină relatarea şi are impresia că a fost integral crezut, se pot valorifica momentele psihologice create de întrebările de verificare a elementelor contradictorii sau nonconcordante, consecinţă a neadevărurilor structurate de interlocutor;
- faţă de interlocutor se recomandă a avea o atitudine echilibrată, exasperant de calmă, răbdătoare (de fapt tenacitate şi rezistenţă - „mai insistă încă puţin după momentul în care tu însuţi simţi că totul este zadarnic"). Aceasta deoarece în majoritatea cazurilor, timpul operează în defavoarea suspectului sau inculpatului, starea tensională în care se află, până la mărturisirea completă, insecuritatea crescândă pe care o resimte în privinţa viitorului făcându-l să comită greşeli;
- înţelegerea umană faţă de suspect, prescrisă de legile noastre, dar care nu se confundă cu „bunăvoinţa" sau cu „iertarea", respectul persoanei suspectului sau inculpatului, oricare ar fi crima pe care a săvârşit-o, creează un climat favorabil pentru a obţine în limitele posibilului, cât mai multe informaţii de la suspect sau inculpat - un gest de prietenie (apropierea scaunului, oferirea unei ţigări, a unei cafele etc.), un sfat, istorisirea unei întâmplări asemănătoare prin consecinţe, un proverb, o bătaie prietenească pe umăr etc., pot duce în momentele psihologice adecvat create, la mărturisiri complete.

4. Etape şi strategii de interogare a suspectului sau inculpatului

4.1. Etapele ascultării suspectului sau inculpatului[1]

Atât faza urmăririi penale cât şi faza cercetării judecătoreşti, audierea suspectului sau inculpatului, cuprind trei etape distincte:

- verificarea identităţii civile a suspectului sau inculpatului, adică cunoaşterea statutului de persoană fizică a suspectului sau inculpatului, în sensul legii civile;
- ascultarea relatării libere;
- adresarea de întrebări, din partea anchetatorului în faza de urmărire penală; a procurorului şi a părţilor în faza cercetării judecătoreşti, prin intermediul preşedintelui completului de judecată şi de către preşedinte sau membrii completului, tot prin intermediul preşedintelui de complet.

[1] Aioniţoaie, C. Butoi, T., op.cit., pp. 90-120.

a) Verificarea identității civile[1] a suspectului sau inculpatului

Parcurgerea acestei etape este obligatorie pentru a nu fi suspectă altă persoană decât cea care a săvârșit infracțiunea. Verificarea identității constă în întrebări cu privire la nume, prenume, poreclă, data și locul nașterii, codul numeric personal, numele și prenumele părinților, cetățenia, starea civilă, situația militară, studiile, profesia ori ocupația, locul de muncă, domiciliul și adresa unde locuiește efectiv și adresa la care dorește să îi fie comunicate actele de procedură.

Un moment important al acestei etape îl constituie introducerea în atmosfera suspectului, scop în care i se pot adresa întrebări ce nu au legătură cu cauza, în vederea stabilirii contactului psihologic. În continuare se aduce la cunoștința suspectului calitatea în care este audiat, fapta prevăzută de legea penală pentru săvârșirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și încadrarea juridică a acesteia. Prima etapă a ascultării reprezintă, de fapt, primul contact dintre suspect și cel care efectuează ascultarea și este hotărâtoare pentru orientarea modului cum se va desfășura activitatea ulterioară a a organului de urmărire penală.

Verificarea identității nu constituie doar un simplu act tehnic, ci un bun prilej de a studia comportamentul suspectului față de situația în care se află, modul cum reacționează la întrebările ce i se adresează, gesturile, starea de tensiune sau calmul pe care le afișează. Aceste observații ajută la stabilirea procedeelor tactice de ascultare; cu cât ele sunt mai complete și mai temeinice, cu atât ascultarea va fi mai ușoară.

b) Ascultarea relatării libere

Începe prin adresarea unei întrebări cu caracter general prin care suspectului i se solicită să declare tot ceea ce are de arătat în legătură cu fapta pentru care este suspectat, în acest mod, organul de anchetă judiciară oferă suspectului posibilitatea de a declara tot ceea ce consideră că interesează cercetarea. O astfel de întrebare ar putea fi formulată în maniera: „Sunteți suspectat de săvârșirea infracțiunii de omor, faptă prevăzută și pedepsită de art. 188 C.p., constând în aceea că în ziua de ...ați aplicat numitului B.N. mai multe lovituri de cuțit, în urma cărora acesta a decedat. Ce aveți de declarat cu privire la aceasta?"

Suspectul are posibilitatea să prezinte faptele în succesiunea lor firească, fără a i se limita în vreun fel expunerea prin adresarea altor întrebări. În același timp, anchetatorul are posibilitatea să-l studieze pe suspect, să-l observe și să noteze omisiunile, ezitările, aspectele cu privire la care apar contraziceri pentru ca, ulterior, pe marginea lor, să-și stabilească procedeele tactice ce le va adopta în ascultare. In timpul ascultării libere, anchetatorul trebuie să evite întreruperea relatării suspectului, aprobarea sau dezaprobarea afirmațiilor acestuia, să-și manifeste satisfacția sau nemulțumirea. In funcție de poziția

[1] S-ar putea formula anumite obiecții privind utilizarea termenului de identitate civilă. Susținem această formulare pornind de la necesitatea ca identificarea să se facă pe baza cărții de identitate sau a actelor de stare civilă. În practică se cunosc situații când identificarea s-a făcut pe baza unor legitimații, iar autorii infracțiunilor s-au sustras apoi urmăririi. De asemenea, s-au întâlnit situații, mai rare, de trimitere în judecată, în lipsă, a unor persoane ce nu aveau identitatea corect stabilită.

celui ascultat trebuie să dovedească stăpânire de sine, răbdare, calm şi, în general, o atitudine prin care să nu-şi exteriorizeze sentimentele faţă de suspect.

Relatarea liberă este un bun prilej pentru anchetator de a cunoaşte şi de a analiza poziţia suspectului prin compararea celor prezentate cu materialul probator existent la dosarul cauzei. Toate observaţiile făcute în cursul acestei etape vor constitui temei pentru stabilirea procedeelor tactice care vor fi folosite în continuare. De aceea, chiar şi atunci când suspectul neagă faptele, denaturează adevărul, nu trebuie adoptată o poziţie rigidă, ostilă faţă de acesta, deoarece există posibilitatea ca ulterior, să i se demonstreze poziţia obstrucţionistă în anchetă.

c) Adresarea de întrebări şi ascultarea răspunsurilor suspectului sau inculpatului. După ca suspectul a relatat liber referitor la fapta prevăzută de legea penală pentru săvârşirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mişcare acţiunea penală, i se adresează întrebări cu privire la fapta ce formează obiectul cauzei. Adresarea de întrebări în scopul lămuririi tuturor împrejurărilor cauzei reprezintă ultima etapă a ascultării suspectului ori inculpatului, etapă în care se oglindeşte în cel mai înalt grad modul cum a fost pregătită această activitate[1]:

- să fie clare şi precise;
- să fie formulate la nivelul de înţelegere al celui ascultat;
- să nu sugereze răspunsul pe care-l aşteaptă organul de urmărire penală;
- să oblige pe suspect să relateze şi nu să determine un răspuns scurt de genul da sau nu;
- să nu pună în încurcătură pe suspect, mai ales atunci când acesta este bine intenţionat, interesat în a declara adevărul.

În această etapă se adresează întrebări prevăzute în planul de ascultare care pot fi completate cu întrebări formulate pe parcursul ascultării, în funcţie de răspunsurile suspectului, de poziţia sa, de problemele nou apărute în timpul ascultării.

Întrebările folosite în timpul ascultării pot fi clasificate în mai multe categorii, în raport cu scopul urmărit, cu natura şi aria de cuprindere a aspectelor care urmează a fi lămurite, astfel:

- **întrebări „temă"** (cu caracter general), care vizează fapta - învinuirea în ansamblul său;
- **întrebări „problemă"** prin care se urmăreşte lămurirea unor aspecte ale activităţii ilicite desfăşurate, anumite aspecte ale cauzei;
- **întrebări „detaliu"**, având caracter strict limitat la anumite amănunte prin care se urmăreşte obţinerea de explicaţii ce pot fi verificate. Aceste întrebări pot fi de

[1] Bieltz, P., Gheorghiu, D., Logică judiciară, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 1998 - *„Propoziţiile interogative numite şi „întrebări", ocupă un loc important şi au o însemnătate deosebită, deopotrivă în activitatea ştiinţifică şi în activitatea practică, iar analiza lor sistematică este de competenţa unei discipline logice speciale - logica erotetică - parte a logicii aplicate ale cărei rezultate au o importanţă specială şi pentru logica juridică. De pildă, printre cele mai importante instrumente la care apelează cercetările psiho-sociale (sondajul de opinie, ancheta socială şi interviul), iar altele se dovedesc indispensabile juriştilor în diferite etape esenţiale pentru activitatea lor, cum sunt: interogatoriul, ancheta sau detecţia judiciară, nu sunt altceva decât sisteme de întrebări cu particularităţi şi organizare specială".*

precizare, de completare, de control, prin adresarea cărora se urmăreşte determinarea cu exactitate a unor împrejurări, pentru lămurirea unor aspecte omise cu ocazia relatării libere, pentru verificarea siguranţei şi constanţei în declaraţii a persoanei ascultate.

Alegerea întrebărilor care vor fi folosite în timpul anchetei depinde, în primul rând, de poziţia suspectului cu privire la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată, poziţie ce poate consta în recunoaşterea faptei, negarea, respingerea, diminuarea, atenuarea învinuirii prin recunoaşterea parţială, de regulă a unor aspecte mai puţin grave ale activităţii ilicite desfăşurate, refuzul de a face declaraţii.

În cazul recunoaşterii vinovăţiei, după terminarea expunerii libere, dacă se apreciază că declaraţia nu este completă sau unele probleme sunt neclare, se procedează la adresarea unor întrebări de completare, de precizare şi de control.

Suspectul sau inculpatul are dreptul să se consulte cu avocatul atât înainte, cât şi în cursul audierii, iar organul judiciar, când consideră necesar, poate permite acestuia să utilizeze însemnări şi notiţe proprii.

Organul judiciar trebuie să aducă la cunoştinţa inculpatului posibilitatea încheierii, în cursul urmăririi penale, a unui acord, ca urmare a recunoaşterii vinovăţiei, iar în cursul judecăţii posibilitatea de a beneficia de reducerea pedepsei prevăzute de lege, ca urmare a recunoaşterii învinuirii.

Întrebările trebuie să se refere la fapte, împrejurări concrete, evitându-se a se solicita suspectului să facă aprecieri, presupuneri ori să exprime opinii personale.

În condiţiile când suspectul încearcă să nege faptele, pe lângă întrebările de completare, de precizare şi de control, trebuie să se folosească, în mod deosebit, întrebările detaliu. O situaţie aparte o prezintă aceea că suspectul refuză să facă declaraţii. Cunoscând personalitatea şi psihologia celui ascultat, anchetatorul trebuie să stabilească motivele pentru care el refuză colaborarea. Totuşi, trebuie precizat că NCPP prevede că, în cursul audierii, suspectul sau inculpatul îşi poate exercita dreptul la tăcere cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care este întrebat.

4.2. Strategii de interogare a suspectului sau inculpatului[1]

Cunoşterea împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea şi stabilirea corectă a datelor privind persoana suspectului (inculpatului) folosesc anchetatorului la stabilirea procedeelor tactice de efectuare a ascultării.

Tactica ascultării suspectului (inculpatului) cuprinde metode şi mijloace legale folosite în activitatea de ascultare, în scopul obţinerii unor declaraţii complete şi veridice, care să contribuie la aflarea adevărului şi clarificarea tuturor aspectelor cauzei. Dispoziţiile legale şi regulile tactice criminalistice reprezintă elemente de bază în stabilirea tacticii. O tactică adecvată presupune adaptarea regulilor generale în fiecare cauză în parte, la personalitatea celui ascultat şi la poziţia suspectului (inculpatului).

[1] Aioniţoaie C., Butoi T., op.cit., pp. 109-120.

În cele ce urmează vom prezenta procedeele tactice de ascultare a suspectului, cunoscute în practica autorităților judiciare:

a) Strategii de interogare vizând folosirea întrebărilor de detaliu

Întrebările de această natură se folosesc pentru a obține de la suspect amănunte referitoare la diferitele împrejurări ale faptei săvârșite, care să permită verificarea explicațiilor. Scopul utilizării acestor întrebări este de a demonstra bănuitului netemeinicia susținerilor sale și de a-l determina să renunțe la negarea faptelor săvârșite. Practica atestă că acest procedeu tactic dă rezultate bune în cazul suspecților recidiviști (infractori cu experiență) care, deși își pregătesc atent declarațiile, comit totuși erori și inconsecvențele logice. Ori, tocmai asemenea aspecte trebuie exploatate, prin folosirea acestui gen de întrebări, pentru a determina furnizarea datelor necesare aflării adevărului, colaborarea suspectului, clarificarea problemelor cauzei. De aceea, întrebările detaliu, împreună cu alte procedee de ascultare, sunt folosite frecvent în cazul când suspectul face declarații nesigure, contradictorii.

b) Strategii de interogare repetată

Acest procedeu constă în reaudieri ale suspectului cu privire la aceleași fapte, împrejurări, amănunte, la intervale diferite de timp. Intre diversele declarații ale suspectului vor apare, inevitabil, contraziceri, nepotriviri, cu toate încercările de a reproduce cele relatate anterior, pentru că detaliile nu vor putea fi puse la punct, nu vor putea fi repetate, cu toate pregătirile făcute în acest sens de către acesta, demonstrându-i-se, astfel, netemeinicia afirmațiilor pe care le-a făcut anterior și putând fi determinat să recunoască adevărul.

c) Strategii de interogare sistematică

Acest procedeu se folosește atât în cazul suspectului sincer, pentru a-l ajuta să lămurească complet toată problematica cauzei, mai ales în cauzele complexe, cât și al celor nesinceri pentru că îi obligă să dea explicații logice și cronologice la toate aspectele privind învinuirea.

În cadrul acestui procedeu, prin intermediul întrebărilor problemă, suspectului i se solicită să clarifice sistematic cum a conceput și pregătit infracțiunea, persoanele participante și modul în care a acționat fiecare. Atunci când cel ascultat a săvârșit mai multe infracțiuni, în raport cu personalitatea și psihologia acestuia, anchetatorul va stabili dacă ascultarea va începe în legătură cu infracțiunea cea mai ușoară sau cea mai gravă. Când există mai mulți suspecți în cauză, fiecare trebuie ascultat atât cu privire la activitatea proprie, cât și separat, cu privire la activitatea fiecărui participant.

d) Strategii de interogare încrucișată

Scopul acestui procedeu este de a înfrânge sistemul de apărare al suspectului nesincer, care se situează pe poziția negării totale a faptelor săvârșite. Este un procedeu ofensiv și constă în ascultarea aceluiași suspect de către doi ori mai mulți anchetatori ce s-au pregătit în mod special în acest scop și cunosc problemele cauzei în care se face

ascultarea. Procedeul prezintă un anumit avantaj, dar şi dezavantaj. Avantajul constă în faptul că suspectului sau inculpatului nu i se dă posibilitatea să-şi pregătească răspunsuri mincinoase, întrebările fiind adresate de fiecare anchetator alternativ, într-un ritm susţinut, alert. Dezavantaje: derutarea persoanelor cu structură psihică slabă, încurcarea celui ascultat, anchetatorii înşişi putându-se încurca reciproc, mai ales atunci când nu toţi stăpânesc perfect problema cauzei.

Modelul FBI de interogatoriu judiciar

În opinia experţilor FBI, întotdeauna trebuie să fie doi anchetatori prezenţi la intervievarea sau interogarea unui suspect, şi din considerente privitoare la protecţia anchetatorilor împotriva unor acuzaţii nefondate venite din partea celui audiat în calitate de suspect. În acest caz, trebuie desemnat un intervievator principal şi unul secundar.

Intervievatorul principal are următoarele atribuţii: stabileşte rapid o legătură, pune întrebările, răspunde la întrebările suspectului, pune toate întrebările de clarificare, are cele mai multe cunoştinţe despre caz. Intervievatorul secundar: are rol de martor, prezenţă discretă, ia multe notiţe, notează discrepanţele, notează aspectele care trebuie detaliate, nu "SE BAGĂ" peste intervievatorul principal, are în vedere securitatea.

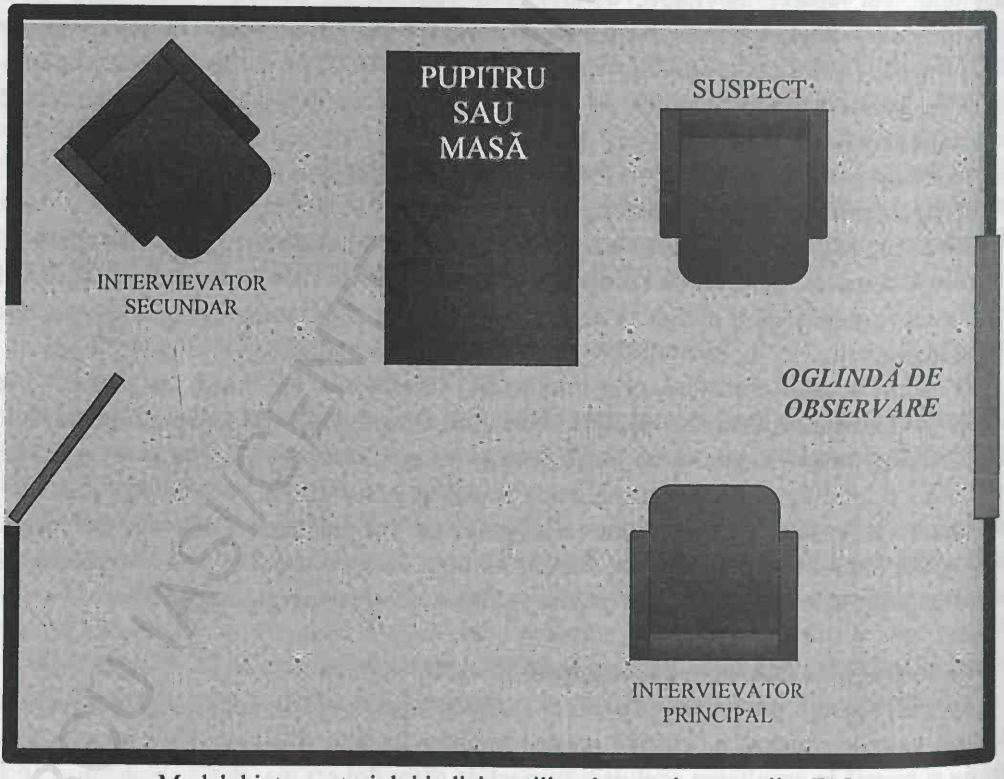

Modelul interogatoriului judiciar utilizat în practica agenţilor FBI

e) Strategii de interogare vizând tactica complexului de vinovăţie

Acest procedeu constă în adresarea alternativă a unor întrebări care conţin cuvinte afectogene (critice) privitoare la faptă şi la rezultatele ei şi a unor întrebări ce nu au legătură directă cu cauza. Pentru realizarea scopului - obţinerea unor declaraţii sincere - trebuie observate, atent reacţiile suspectului la diversele întrebări ce i se adresează, întrucât reuşita procedeului nu depinde numai de răspunsurile celui ascultat, ci şi de observarea şi aprecierea acestuia.

f) Strategii de interogare vizând folosirea probelor de vinovăţie

Procedeul se foloseşte în ascultarea suspectului nesincer, care încearcă să denatureze adevărul, să îngreuneze cercetările, mai ales dacă este recidivist, ce, de regulă, recunoaşte faptele numai în măsura în care este convins despre existenţa şi temeinicia probelor administrate împotriva sa. Procedeul se utilizează numai după cunoaşterea exactă a poziţiei suspectului. Aceasta presupune ca suspectului ascultat să i se consemneze declaraţia, indiferent de poziţia avută faţă de faptele pentru care este suspect, întrucât numai astfel se poate adopta procedeul tactic de ascultare adecvat.

Obţinerea de rezultate bune prin folosirea acestui procedeu este asigurată de respectarea unor cerinţe, printre care:

- cunoaşterea temeinică de către anchetator a tuturor probelor din dosar, a legăturii ce există între acestea şi activitatea ilicită desfăşurată de către suspect;
- cunoaşterea valorii fiecărei probe din dosar;
- stabilirea celui mai indicat moment pentru folosirea probelor de vinovăţie şi a ordinii în care acestea vor fi prezentate;
- stabilirea judicioasă a întrebărilor ce vor însoţi prezentarea probelor.

Atenţia care trebuie acordată folosirii acestui procedeu de ascultare se explică prin aceea că orice eroare din partea anchetatorului poate compromite întreaga muncă desfăşurată pentru determinarea suspectului să facă declaraţii veridice şi complete; luând cunoştinţă prematur de probele existente, cel ascultat va recunoaşte numai ceea ce este dovedit sau, convingându-se de insuficienţa ori de forţa probantă redusă a dovezilor de vinovăţie prezentate, va continua să persevereze în a respinge învinuirea adusă. În raport cu personalitatea şi psihologia suspectului se poate proceda la prezentarea frontală sau prezentarea progresivă a probelor de vinovăţie. Prima metodă presupune prezentarea în mod neaşteptat, de la început, a probelor care îi dovedesc vinovăţia şi adresarea de întrebări directe cu privire la fapta săvârşită. Înaintea acestui moment, suspectul sau inculpatul trebuie să fie întrebat în legătură cu împrejurările dovedite prin probele care urmează a fi folosite, urmărindu-se, astfel, crearea momentului psihologic necesar cunoaşterii faptelor, renunţării la poziţia de nesinceritate.

În practica organelor de anchetă judiciară este mai frecvent folosită prezentarea progresivă a probelor de vinovăţie, ce constă în ascultarea în mod treptat, plecându-se de la aspecte mai puţin importante, cu prezentarea de probe care nu dovedesc nemijlocit săvârşirea faptei, vinovăţia, continuându-se cu cele ce au relevanţă deosebită, din care rezultă direct vinovăţia.

g) Strategia interogării unui suspect sau inculpat despre activitatea celorlalți participanți la săvârșirea infracțiunii

Procedeul se aplică atunci când în cauză există mai mulți suspecți (inculpați) participanți la săvârșirea aceleiași infracțiuni. Cunoașterea suspecților și inculpaților implicați în cauză permite anchetatorului să găsească veriga cea mai slabă în rândul participanților și cu aceasta să înceapă ascultarea. Se solicită celui ascultat să declare ceea ce cunoaște despre activitatea celorlalți participanți la infracțiune, lăsându-i impresia că persoana sa interesează mai puțin organul de urmărire penală.

În acest mod, suspectul poate prezenta date valoroase în legătură cu infracțiunea săvârșită, date pe care ulterior, va trebui să le explice, iar apoi să facă declarații despre propria activitate.

Procedeul prezintă și dezavantaje pentru că nu întotdeauna cel ascultat este dispus să divulge activitatea participanților, având în vedere înțelegerile stabilite înainte, dar mai ales după săvârșirea infracțiunii, privitoare la modul de comportare în eventualitatea descoperirii faptelor. Neștiind dacă și ce au declarat ceilalți participanți, fiecare va avea rețineri, dar va manifesta, în schimb, un interes deosebit pentru a afla din anchetă care este poziția celorlalți suspecți. Cu răbdare, tact și perseverență se poate ajunge la determinarea suspecților să facă mărturisiri, să declare despre faptele comise de către ceilalți participanți.

Prin confruntarea datelor obținute din declarațiile participanților, chiar dacă nu au declarat totul despre propria activitate, anchetatorul poate desprinde concluzii cu privire la sinceritatea celor implicați în cauză. Acest procedeu permite obținerea unor rezultate pozitive, întrucât fiecare suspect aflat în fața unor date cunoscute de anchetator, despre care el nu declarase nimic anterior, va fi mai cooperant în relatarea activităților infracționale a celorlalți participanți, în măsura în care le cunoaște.

h) Strategia interogării vizând spargerea alibiului[1] sau justificarea timpului critic.

Timpul critic reprezintă suma duratei activităților ce au precedat săvârșirea infracțiunii a acțiunilor ce caracterizează săvârșirea infracțiunii și perioada imediat post-infracțională. Acest procedeu se folosește, de regulă, atunci când bănuitul refuză să facă declarații. Cunoscându-se activitatea bănuitului i se va solicita să declare locul unde s-a aflat, cu cine a luat legătura, ce a întreprins înainte, în timpul și după săvârșirea infracțiunii. Explicațiile date vor fi verificate minuțios pe zile, ore, minute și locuri. De asemenea, procedeul se folosește în ascultarea infractorilor nesinceri, refractari, oscilanți în declarații, care încearcă să îngreuneze aflarea adevărului. Acestora li se va cere să arate ce au făcut pe zile și ore, să prezinte locurile unde s-au aflat și persoanele cu care au luat legătura.

Verificarea datelor furnizate de bănuit oferă anchetatorului posibilitatea constatării nesincerității relatărilor, întrucât în declarațiile acestuia apar neconcordanțe în justificarea timpului critic.

---

[1] Definim alibiul ca pe un construct mental (strategie) cognitiv-demonstrativă, parțial acoperită faptic, prin care persoana bănuită caută: a) în timp - să rămână cât mai aproape de timpul comiterii faptei; b) în spațiu - să se plaseze cât mai departe de locul comiterii faptei unde c) să-și facă simțită prezența.

Pe baza rezultatelor verificărilor, folosindu-se starea psihică a bănuitului, acesta va putea fi determinat să recunoască faptele cu ocazia unei noi ascultări. In cazul acestui procedeu se mai poate solicita bănuitului să justifice sursa mijloacelor de existenţă (în cazul celor neîncadraţi în muncă), să dea explicaţii cu privire la proveniența bunurilor, valorilor găsite cu ocazia percheziţiilor corporale sau domiciliare.

Utilizarea procedeului de justificare a timpului critic permite extinderea anchetei judiciare asupra altor infracţiuni şi făptuitori mai ales că, aşa cum demonstrează cazuistica judiciară, tăcerea reprezintă, la fel ca şi alibiul, încercarea de a ascunde şi alte fapte, ca şi pe participanţi.

i) Strategii vizând interogatoriul psihanalitic

Interogatoriul psihanalitic[1] este interogatoriul viitorului, este inofensiv, curat, respectă „integral demnitatea, drepturile şi libertăţile cetăţeanului din perspectiva prezumţiei de nevinovăţie, este un joc al inteligenţei prilejuit preponderent de o simplă discuţie asupra cazului şi care dă posibilitatea individului dc a se apăra cu toate mijloacele - cele legale sau ilegale".

Comportamentul duplicitar este des întâlnit în practica judiciară, simularea desemnând efortul conştient întreprins cu perseverenţă de către subiectul interogat pentru a masca trăiri, unele stări sufleteşti, intenţii, acţiuni, fapte şi probe cu scopul de a aduce ancheta judiciară pe căi greşite, în vederea sustragerii de la pedeapsă. Duplicitatea (simularea) este caracteristica unei persoane care adoptă două atitudini şi joacă premeditat două roluri, afişează sentimente şi gânduri diferite de cele pe care le simte cu adevărat. Analizând minciuna la intersecţia dintre forma gândită, forma transmisă şi factualitate, se reţine:

- **simularea** este asigurată de divergenţa dintre forma gândită şi cea exprimată;

Minciuna reprezintă constructul mental strategic, apărarea, pe care, din perspectiva psihologiei judiciare, bănuitul o îndreaptă împotriva celui ce îi interoghează, adoptând un comportament voit contrafactual cu referinţă voit pragmatică şi vizând o finalizare persuasiv intenţională.

[1] Butoi T., Psihanaliza crimei, Editura Ştiinţifică şi Tehnică, Bucureşti, 1994.

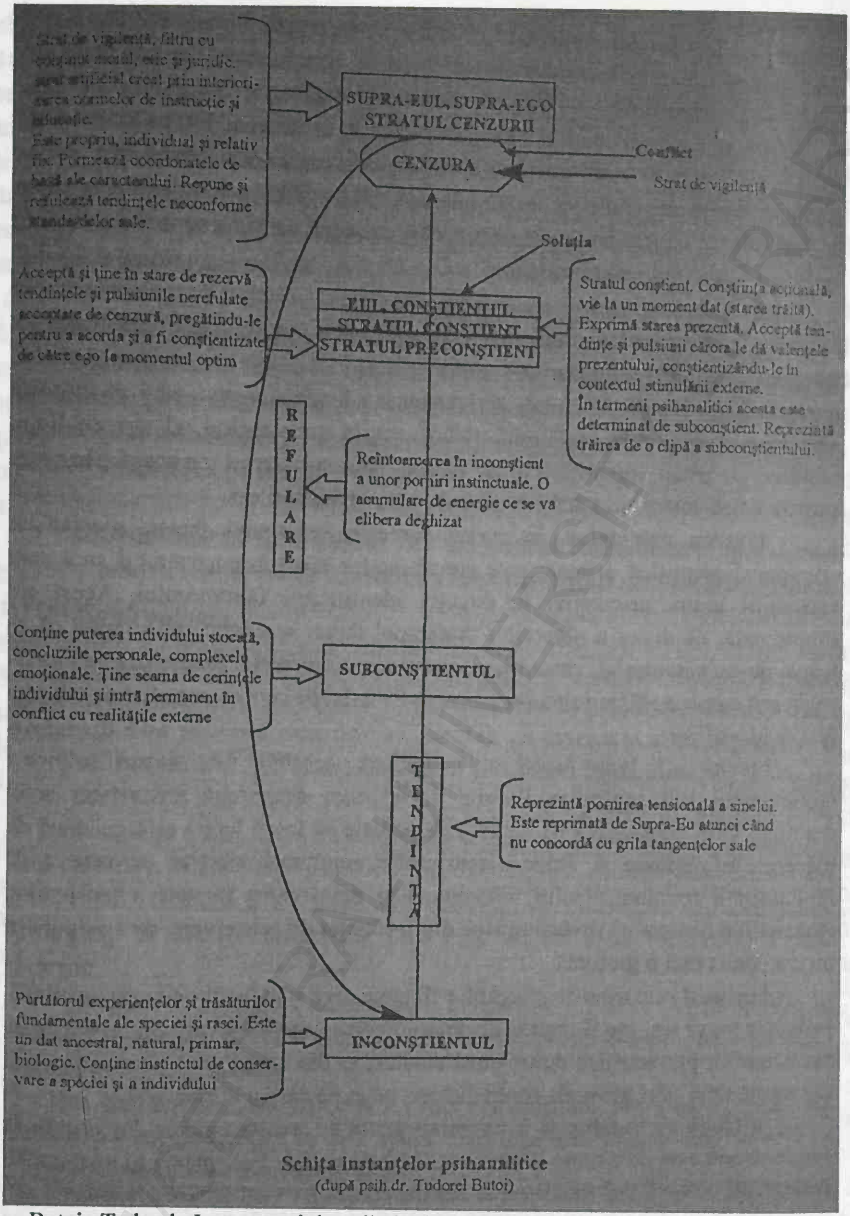

Schița instanțelor psihanalitice
(după psih.dr. Tudorel Butoi)

Sursa: Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p.119.

În timpul anchetei apare la individul supus ei, un dezechilibru psihic provocat de excesiva acumulare de energie determinată de conflictele interpsihice. Astfel, conflictul dintre pulsiunile inconştientului şi actul conştient determinate de raportul Eu-realitate, se concretizează în manifestări ce scapă cenzurii conştientului, fiind localizate la nivelul preconştientului.

Altfel spus, conținuturile intelectuale sunt respinse, refulate de conștiință ca stări ce trezesc anchetatorului atitudini de autocontrol în scopul acoperirii manifestărilor emoționale, dar ele continuând să-și exercite presiunea asupra cenzurii conștientului, provocând acte greșite. În interogatoriul care se adresează făptuitorului acesta se va autodemasca sub influența Eu-lui sedimentat în subconștient, alături de Eu-ul primitiv și brutal, identificând la aceștia lapsusuri, erori caracteristice, acte simptomatice, uitarea sau deformarea unor nume familiare etc.

- **lăsarea obiectelor** în cursul cercetării câmpului faptei, specialistul criminalist identifică primele acte simptomatice ale subconștientului care sunt veritabilii indici orientativi în direcția identificării făptuitorului. Acest act simptomatic de uitare a obiectelor în câmpul faptei se explică prin faptul că se scapă de sub controlul cenzurii a unora din elementele asupra cărora acesta veghează, aceasta slăbindu-se din cauza instinctului de conservare activat de teama de a fi identificat;

- **revenirea la locul faptei** este consecința necesității detensionării psihice a făptuitorului sub presiunea Eu-ului social care dezaprobă inconștient actul criminal. Unii autori cred că eterna reîntoarcere la locul faptei este generată de plăcerea înfiorătoare și dulce a tensiunilor emoțional afective pe care o dă făptuitorului retrăirea actului infracțional și descărcarea treptată a tensiunilor. Psihanalitic credem că revenirea vine din instinctul de conservare, de a asigura că nu s-a comis nici o greșeală;

- **lapsusul** este tributar imaginilor flotante care sunt în apropierea conștiinței. Influența lor se resimte făcând să devieze curgerea normală a vorbirii, nu din cauza asemănărilor pur acustice dintre două cuvinte, ci din cauza unui gând ascuns sau din cauza unei stări generale contradictorie celei pe care o afirmă verbal;

- **uitarea cuvintelor și a numelor proprii**: cercetarea numelor proprii în interogatoriu este de o mare importanță. Atenția trebuie îndreptată asupra numelor în legătură directă cu vina, asupra cărora conștiința veghează cu rezonanță sau contiguitate în acest sens.

- **erorile de lectură și de scris:** cauza este aceeași ca și la producerea unui lapsus. O idee este refulată sub presiunea unei neplăceri ulterioare, imaginile flotante din jurul conștiinței prin forța lor dinamică modifică mersul normal al scrisului și cititului, de aceea nu este lipsit de importanță obiceiul unor magistrați de a-l pune pe reclamant să-și citească singur declarațiile;

- **actele simptomatice accidental,** sunt mărturisiri involuntare ale unor gânduri, afecțiuni, repulsii, care scapă de sub controlul vigilent al Eu-ului conștient. Autorul unui act simptomatic își dezvăluie o intenție a subconștientului într-un moment când cenzura nu își exercită cu strictețe rolul său;

- **asociațiile de idei**[1] se bazează pe aglutinarea ideilor și centrarea lor pe un trunchi ideativ, un cuvânt sau o idee ce face parte dintr-un complex psihic.

Condiția interogatoriului psihanalitic este **realizarea atmosferei de intimitate din care se poate obține starea de confianță permițând Eu-ului social, matricei morale să se armonizeze cu tensiunile refulate prin actul mărturisirii, acceptării comiterii faptei și a pedepsei.**

---

[1] Butoi, T., Psihanaliza crimei, Editura Științifică și Tehnică, București, 1997. Studenții și masteranzii vor studia comportamentele mecanismului psihanalitic și analizele de caz (omorul cu jaf-victimă Ionescu Maria, autor Tarantoc Maria și criminalul în serie Pascu Nicolae).

j) Coordonatele psihologice ale instituţiilor confruntării, prezentării pentru recunoaştere şi reconstituirii ca activităţi ale urmăririi penale

Confruntarea

Din perspectivă strict psihologică, **confruntarea,** ca activitate de urmărire penală, constă în **ascultarea a două persoane, una în prezenţa celeilalte, între declaraţiile lor existând contraziceri esenţiale cu privire la aceeaşi problemă.**

Deşi scopul principal al confruntării îl constituie înlăturarea contrazicerilor dintre declaraţiile persoanelor ascultate cu privire la una şi aceeaşi problemă, totuşi nu trebuie să se omită faptul că efectuarea acestui act poate duce şi la realizarea altor obiective. În practica organelor de urmărire penală, confruntarea este folosită şi în scopul verificării şi precizării unor declaraţii ale suspecţilor sau inculpaţilor participanţi la aceeaşi infracţiune prin care aceştia şi-au recunoscut faptele săvârşite.

Procedând la pregătirea confruntării, organul de urmărire penală trebuie să cunoască persoanele ce vor fi confruntate şi sub aspectul ***dominantelor de ordin psihologic.***

Este ştiut faptul că emotivii pot fi neclari în declaraţii, într-o oarecare măsură nesiguri, se pot contrazice, se pot inhiba uşor, mai ales atunci când se află în confruntare cu persoane superioare lor prin cultură, statur social, forţă fizică. Trebuie ţinută seama de faptul că procedura confruntării creează, de regulă, chiar şi pentru persoanele de bună-credinţă, un climat tensional, de îngrijorare prin prisma reflexiei asupra „consecinţelor". În timpul confruntării se impune observarea atentă a persoanelor confruntate şi, în special, a celei care neagă, considerată nesinceră, pentru a vedea cum reacţionează la diferitele întrebări care i se adresează, la care întrebare a manifestat nelinişte, care a surprins-o, la care a evitat răspunsul, reacţiile sale faţă de răspunsurile persoanei cu care este confruntată. De fapt pentru cel ce instrumentează cauza, confruntarea este un bun prilej de observare psihologică a persoanelor confruntate. Organul de urmărire penală trebuie să acorde atenţie nu numai declaraţiilor persoanei confruntate, ci şi manifestării ei, efectelor pe care le produc asupra acesteia, diferitele întrebări care i se adresează, modului cum sunt formulate şi promptitudinea răspunsurilor pe care le dă. Fin observator, cu temeinice cunoştinţe psihologice, anchetatorului i se oferă aşadar prilejul de a discerne asupra simptomatologiei comportamentului simulat al persoanelor confruntate.

Permanent atent, nu va pierde niciodată din vedere faptul că dacă interpretarea psihologică a datelor desprinse cu ocazia ascultărilor anterioare este importantă, aceasta este esenţială la confruntare.

Se recomandă contactul psihologic direct, faţă în faţă al organului de urmărire penală cu persoanele confruntate pentru asigurarea tuturor posibilităţilor de studiu şi supraveghere. Practica demonstrează că tatonarea directă, îndeosebi vizuală, observativă, pune în stare de inferioritate psihică pe cel care ascunde adevărul. În general, la acesta se constată pe parcursul confruntării, un întreg cortegiu caracteristic comportamentului simulat: scădere a fermităţii argumentării, ezitări, reveniri şi perioada de latenţă în răspunsuri. Un anchetator cu o bună pregătire psihologică poate să le surprindă pentru că este greu de susţinut un neadevăr în faţa celui care cunoaşte realitatea.

Prezentarea pentru recunoaştere

Prezentarea pentru recunoaştere (reglementată în art. 132-137 NCPP ca **identificare a persoanelor sau obiectelor**) are un loc distinct în cadrul urmăririi penale sau al judecăţii, **prin această activitate urmărindu-se identificarea persoanelor sau obiectelor care au legătură cu cauza prin mijlocirea persoanei care le-a perceput anterior şi a reţinut în memorie semnalmente, trăsăturile exterioare ale persoanelor, ori caracteristicile obiectelor.** Precizarea se impune pentru a se preveni orice confuzie între realitatea psihică de recunoaştere şi noţiunea de recunoaştere în accepţiunea sa juridică, respectiv de mărturisire a adevărului.

Potrivit art. 132 NCPP, *"(1) Identificarea persoanelor sau obiectelor se poate dispune dacă este necesară în scopul clarificării împrejurărilor cauzei. (2) Identificarea persoanelor sau obiectelor poate fi dispusă de procuror ori de organele de cercetare penală, în cursul urmăririi penale, sau de instanţă, în cursul judecăţii"*.

Recunoaşterea este un proces psihologic mai uşor pentru că reactualizarea informaţiilor percepute anterior nu solicită un efort mare, spre deosebire de reproducerea întâlnită în cazul mărturiilor obişnuite. Datorită faptului că reprezintă rezultatul unor mecanisme psihologice: observare, memorare şi redare, recunoaşterea poate fi mai mult sau mai puţin precisă. De aceea în desfăşurarea prezentării pentru recunoaştere, şi mai ales, în aprecierea rezultatelor obţinute, trebuie să se ţină seama de legile psihice care guvernează procesul cognitiv, de factorii obiectivi şi subiectivi ce pot influenţa perceperea, memorarea şi reproducerea. De asemenea, trebuie să fie avut în vedere pericolul apariţiei unei false identificări, din cauza imposibilităţii localizării în spaţiu şi timp a unor fapte şi împrejurări, persoane, ori obiecte ce prezintă unele trăsături asemănătoare şi apar ca familiare persoanei chemate să facă recunoaşterea.

Sublinierea posibilităţilor de apariţie a erorilor, a identificărilor false, se impune în mod deosebit, deoarece în cadrul prezentării spre recunoaştere, elementele de sugestie pot să influenţeze uşor declaraţiile persoanelor chemate să facă recunoaşterea. Se poate aprecia că prezentarea pentru recunoaştere are o importanţă egală cu a activităţii de ascultare propriu-zise a oricărui subiect procesual ce cunoaşte despre vreo faptă sau împrejurare de fapt de natură să servească la aflarea adevărului, inclusiv la identificarea autorului ori victimei unei infracţiuni.

Psihologia judiciară atrage atenţia că valoarea probantă a recunoaşterii se exprimă exclusiv în coroborare cu toate celelalte materiale de probă administrate în cauză. Faptul că o anumită persoană bănuită de săvârşirea unei infracţiuni a fost recunoscută de către un martor nu este un motiv suficient şi temeinic ca acesta să fie în mod cert şi autorul faptei.

Interogatoriul în cazul prezentării pentru recunoaştere se desfăşoară după regulile privind ascultarea persoanelor vătămate, martorilor, suspecţilor ori inculpaţilor, însă prezintă unele particularităţi datorită faptului că în cazul primului fel de ascultare, persoana nu este solicitată să redea împrejurări şi condiţii ale săvârşirii infracţiunii, ci să descrie semnalmentele sau caracteristicile care pot duce la recunoaşterea obiectului supus

identificării[1]. Ascultarea persoanei ce urmează să facă recunoaşterea vizează realizarea mai multor obiective:

- ❖ cunoaşterea posibilităţilor reale de percepere, memorare şi redare a persoanei;
- ❖ stabilirea condiţiilor de loc, timp şi mod de percepere, precum şi al factorilor obiectivi ori subiectivi care ar fi putut-o influenţa;
- ❖ determinarea datelor referitoare la caracteristicile de identificare percepute şi memorate de persoane, pe baza cărora va putea face recunoaşterea.

Tot cu ocazia ascultării, trebuie să se stabilească dacă perceperea s-a făcut cu ocazia şi în condiţiile săvârşirii infracţiunii ori în alte împrejurări, aspect deosebit pentru aprecierea posibilităţilor persoanei de a reţine elementele de bază în virtutea cărora urmează a se face recunoaşterea. Este cunoscut faptul că perceperea se realizează de cele mai multe ori, în momentul săvârşirii infracţiunii. Dacă la acestea se adaugă faptul că persoana sau obiectul de recunoscut au fost văzute o singură dată, rezultă dificultăţile pe care le întâmpină cel chemat să facă identificarea cu ocazia ascultării, apoi a prezentării pentru recunoaştere. Deci, imposibilitatea persoanei de a prezenta elementele pe baza cărora urmează a se face identificarea nu înseamnă şi incapacitatea acesteia de a face recunoaşterea.

De aceea, organizarea acestei activităţi sau renunţarea la efectuarea ei, atunci când, cu ocazia ascultării, persoana nu reuşeşte să redea elementele caracteristice care să formeze convingerea posibilităţilor sale de a face identificarea, se hotărăşte de la caz la caz, în raport cu particularităţile cauzei, ţinându-se seama de condiţiile ce au putut influenţa perceperea, memorarea şi reproducerea. Avându-se în vedere aceste dificultăţi, se impune organizarea prezentării pentru recunoaştere într-un moment cât mai apropiat de cel în care s-a făcut perceperea, pentru a se înlătura posibilitatea ştergerii din memorie a semnalmentelor ori influenţa persoanelor interesate în rezultatele acestei activităţi.

Reconstituirea

Poate fi definită ca fiind **reproducerea artificială a împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea sau oricare fapt care prezintă importanţă în cauză pentru a se stabili dacă fapta a avut ori putea să aibă loc în condiţiile date (spaţiu, condiţii meteo etc.).**

Reconstituirea constă în reproducerea tuturor împrejurărilor săvârşirii infracţiunii sau numai în reproducerea unora dintre episoadele ei ori chiar a unor fapte izolate, care, însă prezintă importanţă pentru cauză, în sensul că ajută la clarificarea unor probleme ale acesteia.

Perspectiva psihologiei judiciare asupra reconstituirii evidenţiază următoarele:

- ❖ în cadrul reconstituirii, organul judiciar percepe nemijlocit, fenomenele, acţiunile şi nu urmele acestora, obiectul perceperii este fenomenul, experienţa şi rezultatele lor;

---

[1] Art. 133 NCPP: *„(1) După dispunerea măsurii şi înainte ca identificarea să fie realizată, persoana care face identificarea trebuie audiată cu privire la persoana sau obiectul pe care urmează să îl identifice. (2) Audierea constă în descrierea tuturor caracteristicilor persoanei sau ale obiectului, precum şi a împrejurărilor în care au fost văzute. Persoana care face identificarea este întrebată dacă a mai participat anterior la o altă procedură de identificare privind aceeaşi persoană sau acelaşi obiect ori dacă persoana sau obiectul de identificat i-au fost indicate ori descrise anterior".*

- ❖ în cursul reconstituirii se pot reproduce şi verifica fapte, fenomene care nu lasă urme materiale. De exemplu, în cazul reconstituirii efectuate în scopul verificării posibilităţilor de a vedea sau de a auzi;
- ❖ la reconstituire, faptele, fenomenele examinate sunt întotdeauna provocate artificial, de aceea ele sunt asemănătoare, dar nu identice cu cele adevărate;
- ❖ reconstituirea este, de fapt, o experienţă, este o încercare de a stabili pe cale experimentală posibilităţile de existenţă a faptelor sau fenomenelor;
- ❖ cu ocazia reconstituirii, nu o dată, se obţin probe noi şi se asigură extinderea urmăririi penale.

4.3. Sondarea sentimentului de vinovăţie[1]

Procedeele tactice în audierea făptuitorului, suspectului sau inculpatului se utilizează de către anchetator în funcţie de caracteristicile cauzei, precum şi de particularităţile psihice ale persoanelor aflate în ancheta judiciară, în diversele ipostaze, impuse de stadiul urmăririi penale. Aceste procedee pot fi utilizate atât la modul singular, la opţiunea anchetatorului faţă de una din metode, cât şi în mod combinat.

De fiecare dată însă, anchetatorul se află în faţa unei chestiuni fundamentale:

Problema - de a şti care anume sentimente se află la originea simptomelor constatate.

Sentimentele se exprimă prin anumite simptome. Sub formă de simptome se manifestă acele urme lăsate în psihicul nostru de impresia faptului produs. La autorul infracţiunii trebuie să se regăsească expresia unui sentiment de culpabilitate care indică participarea sa la comiterea infracţiunii.

Dificultăţi - ce se pot întâlni:

- ➧ simptomele pot fi mai mult sau mai puţin transparente, exteriorizate;
- ➧ simptomele pot fi contrafăcute, impure, depinzând de o dispoziţie particulară a subiectului sau de împrejurarea că acestea se pot raporta la alte sentimente;
- ➧ simptomele pot constitui expresia mai multor sentimente;
- ➧ sentimentul poate fi slab dezvoltat sau exprimat, poate fi frânat sau stăpânit;
- ➧ sentimentul poate fi simulat;
- ➧ suspectul sau inculpatul poate încerca un sentiment de culpabilitate pentru o infracţiune săvârşită anterior, rămasă nedescoperită, deşi în legătură cu infracţiunea pentru care este cercetat el afirmă adevărul;
- ➧ în fizionomia celui vinovat, pot fi semnalate simptome înşelătoare de vinovăţie la gândul că va putea fi condamnat datorită acuzaţiilor nedrepte care planează asupra sa.

METODA: Se referă la utilizarea simptomelor psihologice în vederea aflării adevărului în procesul penal, atunci când suspectul contestă săvârşirea faptei.

---

[1] A. Ciopraga, Sondarea sentimentului de vinovăţie, în Criminalistică. Tratat de Tactică, Editura Gama, Bucureşti, 1996.

Constă în încercarea de a desprinde, prin maniera de interogare diverse simptome pe care le poate manifesta cel ascultat, de natură a releva sentimentele sale.

Finalitatea: manifestarea diverselor simptome ce relevă sentimentele trăite.

Paşi - un anumit interval de timp, suspectul sau inculpatul este ascultat asupra faptelor ce i se pun în sarcină sau asupra unor împrejurări exterioare cazului;

- nu mult după aceea, obiectul interogatoriului este deliberat îndreptat pe un alt făgaş;
- apoi organul judiciar formulează faţă de cel ascultat opiniile, observaţiile şi explicaţiile sale, adoptând faţă de acesta, când o atitudine conciliantă, când o atitudine severă.

Scopul - obţinerea asupra suspectului sau inculpatului a unui efect psihologic care să se exprime prin simptome ale sentimentelor trăite.

Soluţii - utilizarea unei serii de reguli şi procedee în vederea interpretării, investigării, elucidării simptomelor de culpabilitate sau de inocenţă, de minciună sau verocitate.

A. Interpretarea

Se impune determinarea în cazul dat, care anume din sentimente a provocat simptomul sau ansamblul de simptome explicate.

Se recomandă intensificarea/atenuarea, încercarea de a face să dispară pentru moment simptomele manifestate.

Exemplu: faţă de cel care plânge, organul judiciar va face o primă remarcă de natură a spori încrederea şi a doua natură de a intensifica neliniştea sub stăpânirea căreia se află.

Dacă: - intensitatea acestor simptome se diminuează sau încetează în primul caz, rezultă un sentiment de verocitate.

- continuă şi sporeşte în cel de-al doilea caz, rezultă un sentiment de culpabilitate.

B. Investigarea

- dublează procedeele de interpretare prin urmărirea determinării, dacă simptomele manifestate în cursul dialogului dintre organul judiciar şi suspect sau inculpat se raportează la obiectul interogatoriului şi sunt pertinente şi pentru abordarea faptului imputat sau dacă, dimpotrivă, acestea se datorează unor cauze străine şi trebuie eliminate.

Se impune cunoaşterea trăsăturilor caracteriale ale subiectului pentru a ne putea explica cum se exprimă sentimentele şi măsura în care formarea acestora se poate abate de la tipul normal.

Se recomandă comutarea obiectului interogatoriului pe un teren neutru faţă de fapta ce i se pune în sarcină, pentru a îndepărta efectul sentimentului de culpabilitate dat de minciună, constatat iniţial când interogatoriul se purta asupra faptei imputate. Dacă în acest caz efectele dispar, şi fac loc unor sentimente contrarii, înseamnă că sentimentul de culpabilitate sau de minciună este real.

Verificarea concluziei: pe neașteptate interogatoriul este readus la obiectul cauzei. Dacă o nouă schimbare se produce în sensul inițial, concluzia este bună.

C. Elucidarea

- se folosește pentru a pune în evidență simptomele ce au fost slab exprimate. Atunci când suspectul sau inculpatul relatează un fapt cu intenția de a spune adevărul, o face limpede, clar, iar dacă are impresia că anumite aspecte nu au fost bine înțelese, reia expunerea căutând să fie cât mai persuasiv, însoțind relatarea cu o gestică anumită pentru a explica ceea ce s-a întâmplat (simptom semnificativ sincerității).

Precauții: organul judiciar trebuie să se abțină de la orice intervenție de natură a suscita asupra subiectului sentimente străine (iritare, indignare);

- după depunerea jurământului, martorilor importanți trebuie să li se adreseze un avertisment, circumstanțiat de solemnitate, de natură a da naștere unui conflict de conștiință în eventualitatea în care ar avea intenția de a nu confirma adevărul sau de a-l ascunde. Dacă persevereză în această intenție, conflictul va spori simptomele de minciună în timpul interogatoriului. Pentru a avea efectul psihologic scontat, avertismentul trebuie rostit clar, pe un ton ferm, care să convingă martorul de importanta declarațiilor sale sincere și, totodată, de gravitatea consecințelor la care se expune dacă nesocotește obligația de a spune adevărul;

- confruntarea suspectului sau inculpatului cu alți participanți la procesul penal, sporește eficiența interogatoriului.

4.4. Elemente explicative privind procesele psihologice post-infracționale

Etapa post-infracțională aflată în legătură indisolubilă cu momentul ascultării suspectului sau inculpatului se caracterizează prin apariția procesului psihic determinat de teamă, de lupta dusă de făptuitor pentru evitarea răspunderii penale specifice încercărilor de simulare, de disimulare și, în general, minciunii.

Dacă în primele două etape, conturarea laturii subiective a infracțiunii și desfășurarea activității infracționale, întâlnim o succesiune de stadii, de momente intrapsihice: reprezentarea și tendința de înfăptuire a actului, deliberarea și ezitarea, conturarea intenției, alegerea mijloacelor, hotărârea momentului săvârșirii, punerea în act a rezoluției infracționale (executarea), strategia eludării identificării și probării faptei, elementul caracteristic psihologiei infractorului după săvârșirea faptei este tendința de a se apăra, de a se sustrage identificării învinuirii sau sancțiunii. Comportamentul este, în genere, reflexiv-acțional, activitatea psihică dominantă constă în trecerea în revistă a celor petrecute (inclusiv revenirea în câmpul faptei, dezinformarea etc.).

După săvârșirea unei fapte penale, la marea majoritate a infractorilor se instalează o stare de tensiune psihică, alta decât cea pre-infracțională, mai mult sau mai puțin evidentă, detensionată de teama de a nu fi descoperit și care motivează dominanta defensivă a individului. Aceste procese psihice, caracteristice acestor momente, generează neliniște, nesiguranță și un comportament nefiresc, explicându-se astfel o serie întreagă de acțiuni întreprinse de făptuitori după săvârșirea infracțiunii[1]:

[1] Se exemplifică studenților prin studiu asupra unor declarații de recunoaștere a faptelor în cauze deosebit de grave. (Vezi T. Butoi - arhiv. pers.).

- plecarea precipitată de la locul faptei;
- distrugerea sau ascunderea unor mijloace de probă;
- dispariția de la domiciliu (internarea, părăsirea localității etc.);
- încercarea de creare a unor alibiuri prin deplasarea imediată într-un alt loc în care încearcă să se facă remarcat.

Infractorii mai versați încearcă să-și ascundă fapta gravă prin simularea unor alte infracțiuni. De exemplu, în cazul delapidării se simulează un furt, o tâlhărie, incendiu, în cazul omorului se simulează o sinucidere, un accident etc.

Alții, după ce constată că fapta a fost descoperită, încearcă să obțină date despre evoluția cercetărilor, revenind la fața locului sau căutând să intre în contact cu persoanele ascultate[1]. Toate aceste acțiuni efectuate sub o evidentă stare de tensiune psihică conduc la erori, greșeli, la scăpări foarte variate, ca de exemplu: contradicții ulterioare în declarații; negarea unor fapte stabilite cu certitudine; dorința de revenire asupra unor declarații.

Organul judiciar trebuie să aibă în vedere că aceiași factori care influențează percepția unui martor, pot influența și procesul de percepție al suspectului sau inculpatului.

Situația în care infractorul reapare la locul desfășurării anchetei, căutând să obțină informații despre evoluția investigațiilor, poate duce la acțiuni ulterioare prin denunțuri, scrisori anonime[2], modificări ale câmpului faptei, înscenări, înlăturări de probe cu scopul de a deruta ancheta în curs.

Reîntoarcerea la locul infracțiunii se poate explica și prin fenomenul de amnezie post-infracțională - vezi Tiberiu Bogdan.

Având în vedere solicitarea deosebită a instanțelor subcorticale, aceasta cauzează lacune în memorie în perioada post-infracțională. În stare de neliniște generală, mărită datorită lacunelor memoriale infractorul nu se simte în siguranță, nu-și poate aminti bine dacă totul a fost pus la punct, dacă nu cumva a comis o greșeală fatală, trădătoare. Din acest motiv, cu greu poate rezista impulsului de a se reîntoarce la locul faptei, întoarcere fatală în cele mai multe cazuri.

Duplicitatea infractorului care joacă rolul omului cinstit, al omului cu preocupări cu totul diferite infracționalității, dă artificialitate întregului său comportament, denaturând chiar actele și faptele obișnuite, cotidiene, făcându-l depistabil pentru un bun observator.

Strădania obsesivă de a nu fi descoperit face ca în orice caz infracțional să existe sau nu o greșeală trădătoare prin executare.

Frica dominantă inhibă parțial instanța superioară corticală în funcționarea căreia se vor ivi lacune, iar necesitatea vieții duble, care sapă o prăpastie între infractor și societate, duce la creșterea presiunii psihice. În căutarea satisfacției morale sau materiale infractorul acționează fără să fie frânat în ultimă instanță de un sistem inhibitoriu elaborat pe linie socială. Conștient de caracterul eminamente destructiv al actului său, lucrează în taină,

---

[1] Se exemplifică studenților prin interogatoriul psihanalitic, vezi „Visul asasinei" - Psihanaliza crimei, T. Butoi - și prin reîntoarcerea în câmpul faptei - Raskolnikov - vezi Crimă și pedeapsă, Dostoievski.

[2] Se explică studenților prin cauza Postolache Ion - omor - Valea Tutovei, Bacău, autor necunoscut, descoperit după 3 ani de la comitere. Vezi corespondența simulată.

observă, plănuieşte, execută ferit de ochii oamenilor şi ai autorităţilor, în special, de unde duplicitatea lui, căci infractorul nu are o altă etică, ci o altă practică.

4.5. Elemente de psihologie a infractorului din perspectiva tipologiilor umane. Contracararea atitudinilor de rezistenţă la interogatoriu

Fiecare individ uman prezintă o anumită formulă psiho-comportamentală, care cuprinde o serie de trăsături specifice. Cunoaşterea profilului de personalitate a prezumtivului autor, suspectului sau inculpatului, prezintă o mare importanţă pentru organul judiciar care organizează activitatea de ascultare a acestuia.

În funcţie de structura sa de personalitate, suspectul sau inculpatul se va manifesta, şi se va exterioriza într-un anume fel în timpul confruntării cu organul judiciar, manifestând o rezistenţă mai mare sau mai mică în faţa instanţelor organului judiciar de a stabili adevărul.

Tot în funcţie de tipologia sa, suspectul sau inculpatul se va manifesta într-un anume fel faţă[1] de fapta comisă, fiind mai mult sau mai puţin afectat de ea sau manifestând chiar indiferenţă faţă de aceasta.

Neliniştea, anxietatea pot pune stăpânire în mare măsură pe personalitatea suspectului sau inculpatului, producându-i unele schimbări, dezorganizări sau asemenea stări pot fi total inexistente.

Cunoaşterea structurii de personalitate de către organul judiciar are o mare importanţă pentru că în funcţie de aceasta se pot adopta strategii de influenţare a acestuia.

Un individ care adoptă o structură psihică deosebit de anxioasă în faţa organului judiciar poate adopta o serie de acte comportamentale care să constituie pentru organul judiciar „dovezi" ale vinovăţiei celui ascultat. Astfel, acesta poate deveni incoerent, se încurcă în relatări şi poate prezenta într-un grad exagerat teamă, nelinişte, nestăpânire de sine. În linii mari se pot departaja două situaţii, în ceea ce priveşte utilitatea cunoaşterii structurii psihologice a infractorului[2]:

- suspectul sau inculpatul, graţie structurii sale de personalitate, manifestă o mare rezistenţă în anchetă, el manifestându-se calm, liniştit, logic, coerent, cooperant, sociabil, apărând cu multă abilitate punctul său de vedere. Ascultându-l şi urmărindu-i reacţiile, un simplu ascultător ar putea fi tentat să-l considere total nevinovat sau mult mai puţin vinovat decât este;

- suspectul sau inculpatul, tot graţie structurii sale de personalitate, manifestă o mică rezistenţă în faţa învinuirii sau acuzării devenind extrem de neliniştit, ilogic, incoerent, foarte sigur pe sine şi foarte puţin cooperant. Un simplu ascultător, ascultându-l şi urmărindu-i reacţiile, în mod pripit ar putea fi tentat să îl considere în mod indubitabil vinovat sau mai puţin vinovat decât este.

Chiar de la început, organul judiciar trebuie să înlăture acest ecran pe care îl oferă comportamentul expresiv al tipului de personalitate a suspectului sau inculpatului pentru

---

[1] Vezi Revista Dreptul nr. 12/1993 - „Tipologia umană şi implicaţii asupra activităţii de ascultare a învinuitului sau inculpatului".

[2] Mitrofan, Nicolae (coordonator), Voicu Zdrenghea, Tudorel Butoi, op.cit.

a analiza obiectiv datele pe care acesta le furnizează în relatări sau ce răspunde la întrebări.

Cunoscând structura de personalitate a celui ascultat, organul judiciar va dirija în așa manieră procesul ascultării încât factorii de posibilitate ai acestuia, emotivitatea, extroversia-introversia, gradul de sociabilitate, stăpânirea de sine, să devină mijloace ajutătoare pentru conturarea și definitivarea adevărului.

De exemplu, extrovertul are cu mult mai deschise canalele de comunicare cu alte persoane (deci și cu organele judiciare) decât introvertul care este mult mai rezervat, mai atent și căruia îi scapă foarte greu amănuntele.

Din punct de vedere tactic, pentru fiecare categorie de indivizi, se vor aborda procedee specifice de interogare.

De exemplu, extrovertul, mult mai orientat către lume și mai puțin orientat către propria persoană, poate cădea mai ușor pradă capcanelor psihologice față de introvertit care este mai interesat de propriul Eu, de lumea interioară.

Suspectul sau inculpatul caracterizat prin hiper-emotivitate, în timpul ascultării trebuie să fie astfel abordat încât să se evite stările de blocare emoțională care pot aduce deservicii atingerii obiectivelor ascultării. Dacă acesta încearcă să nege comiterea faptei, în felul de abordare trebuie introduse cuvinte cu mare încărcătură afectogenă care-i vor măcina rapid rezistența psihică, determinându-l, în final, să-și recunoască vinovăția. În fața suspectului sau inculpatului caracterizat prin hipoemotivitate și chiar indiferentism afectiv nu pot fi utilizate mijloace de influențare de natură psiho-emoțională, ci în acest caz se vor utiliza mijloace logico-raționale.

Colericul își poate ieși repede din fire, este irascibil, inconstant în reacții și uneori mai superficial. Vis-a-vis de „invazia" de întrebări a anchetatorului, intoleranța sa se exprimă în pierderea autocontrolului și comiterea unor gafe ușor de exploatat ulterior în interogatoriul judiciar.

Melancolicii, caracterizați prin energie nervoasă, scăzută, prin lentoare în reacții, tendință spre introversiune și culpabilitate, sunt mult mai ușor de manevrat tactic în momentul ascultării.

În privința dimensiunii de personalitate, rezonanța reprezentărilor sau gradul de impresionabilitate, indivizii umani se pot încadra în două categorii: tipul primar și tipul secundar.

Viața tipului primar se află sub dependența directă a evenimentelor prezente și acționează sub influența prezentului, iar tipul secundar se orientează după trecut, după ceea ce s-a întâmplat. Astfel, tipul primar va fi orientat spre în afară, iar tipul secundar spre interior. Tipul primar este capabil de adaptări rapide, cu reacții vii, dar superficiale, pe când tipul secundar sc angajează profund în tot ceea ce face, înlocuiește spontaneitatea prin reflexie, fiind omul întoarcerii spre sine. El se adaptează mai greu circumstanțelor noi, dar face față surprizelor prin simțul său de prevedere. La individul cu funcție secundară predominantă, orice reflexie, orice activitate continuă să exercite o influență asupra activității psihice actuale.

4.6. Coordonatele psihologice ale recunoaşterii comiterii faptei. De la refuzul recunoaşterii la mărturisire

În timpul ascultării, suspectul sau inculpatul se poate situa fie pe poziţia recunoaşterii, fie pe poziţia nerecunoaşterii faţă de învinuirea care i se aduce.

1. În cazul recunoaşterii, se pot distinge două situaţii:

a) suspectul sau inculpatul îşi recunoaşte vinovăţia şi recunoaşterea este sinceră pentru că el este cel care a săvârşit infracţiunea, iar faptele s-au petrecut astfel cum acesta apar în declaraţiile sale;

b) suspectul sau inculpatul recunoaşte în total sau în parte învinuirea care i se aduce, dar declaraţiile sale nu sunt sincere.

2. În cazul nerecunoaşterii învinuirii aduse, de asemenea, se pot deosebi două situaţii distincte:

a) suspectul sau inculpatul nu recunoaşte învinuirea care i se aduce, dar declaraţiile sale sunt de rea-credinţă;

b) suspectul sau inculpatul nu recunoaşte faptele sale, dar declaraţiile sale sunt sincere, pentru că nu el este autorul faptei.

3. Alături de atitudinea de nerecunoaştere, este cea de a refuza să dea declaraţii, adică atitudinea de tăcere a suspectului sau inculpatului

I.a) În practica cercetării infracţiunilor se întâlnesc situaţii în care dintr-un motiv sau altul, fără să opună rezistenţă, suspecţii sau inculpaţii recunosc faptele săvârşite, recunoaştere care este determinată de diverse cauze şi care poate fi sinceră sau nesinceră.

Prezumţia de sinceritate a recunoaşterii (mărturisirii) îşi are fundamentul psihologic în faptul că cei ce se recunoaşte vinovat de săvârşirea unei infracţiuni este conştient de gravitatea consecinţelor la care se expune, fiind nefiresc ca cineva să se acuze în mod fals de comiterea unei infracţiuni, o astfel de conduită opunându-se acelei tendinţe naturale de autoconservare, tendinţă instinctuală căreia niciun om adult normal nu i se poate sustrage.

Recunoaşterea poate fi determinată de diverse motive[1]:

- la o anumită categorie de infractori, după săvârşirea infracţiunii, propria activitate este supusă unei analize critice, unui examen de conştiinţă care duce uneori la o atitudine de dezaprobare a faptei comise sau la luarea hotărârii de a înlătura consecinţele dăunătoare ale propriei activităţi. „În aceste situaţii motivul determinant al recunoaşterii este regretul, căinţa, mustrarea de cuget: dorinţa de a dobândi liniştea sufletească, nevoia de descătuşare, împing făptuitorul la mărturisire"[2].
- de multe ori recunoaşterea este pornită din nevoia de uşurare interioară, din nevoia de a se elibera. În cursul ascultării, între suspect sau inculpat şi organul judiciar se duce o luptă psihică care inevitabil crează celui ascultat o stare de extremă încordare. De-a lungul acestei lupte, efortul prelungit, permanentul

[1] Ibidem.
[2] A. Ciopraga, Criminalistica. Tratat de tactică, Editura Gama, 1996, p. 241.

autocontrol, pot înfrânge orice capacitate de rezistență, iar recunoașterea constituind pentru el o adevărată eliberare;

- alteori, recunoașterea este pornită din nevoia de a se confesa, de a se destăinui, tendință proprie celor care au săvârșit infracțiuni sub stăpânirea unor puternice sentimente. Această atitudine este provocată de învinuirea care i se aduce, în fața căreia făptuitorul nu rezistă tentației de a exprima punctul său de vedere, de a explica mobilul care l-a împins la săvârșirea faptei, toate acestea într-un scop defensiv, de scuză;
- recunoașterea poate fi provocată și de rațiuni logice atunci când probele care susțin învinuirea sunt imbatabile, iar suspectul sau inculpatul se află în impas, convingându-se de inutilitatea negării unor fapte de deplin dovedite. În acest caz, recunoașterea este favorizată de apelul repetat al organului judiciar de a spune adevărul și de asigurarea că recunoașterea sinceră va constitui o împrejurare favorabilă care va fi luată în considerare la individualizarea pedepsei;
- recunoașterea poate fi rezultatul regretului provocat de posibilitatea condamnării pe nedrept a unei persoane nevinovate, regret care poate să învingă reflexul de autoapărarea făptuitorului și ca urmare a acestui fapt se va recunoaște drept autor al faptei puse pe seama altcuiva. Mărturisirea pornește din dorința de a se evita tragerea la răspundere penală a unei persoane nevinovate și poate interveni atât în cursul urmăririi penale, cât și în timpul judecății cauzei sau după pronunțarea hotărârii de condamnare;
- recunoașterea, la unii infractori, poate fi determinată de orgoliu, de o varietate nemărginită.

1.b) Recunoașterea poate fi sinceră sau nesinceră. Sinceritatea sau nesinceritatea ei, nu poate fi întotdeauna constatată în cursul efectuării ascultării. Există situații când audierea suspectului se plasează într-un moment al cercetărilor în care organul judiciar se află în posesia unor sumare informații care îl împiedică să se pronunțe asupra poziției pe care se situează acesta. In situații ca acestea, sinceritatea sau nesinceritatea recunoașterii se constată într-un moment ulterior, în procesul verificării declarațiilor, al confruntării lor cu celelalte mijloace de probă existente în cauză.

Oricât de convingătoare ar fi declarațiile de recunoaștere ale suspectului sau inculpatului, chiar și atunci când nu există nici cea mai mică îndoială în privința acestora, nimic nu garantează că de aici înainte suspectul se va menține pe aceeași poziție. De exemplu, în situația în care recunoașterea este obținută în momentul imediat următor săvârșirii infracțiunii, când făptuitorul se află sub o stare de tulburare, mărturisirea este pusă pe seama unor sentimente superioare, însă cu trecerea timpului, intensitatea unor asemenea simțăminte se atenuează, iar diversele motivări menite a justifica propria conduită nu vor întârzia să apară. Odată depășit momentul de tulburare sub a cărui stăpânire, făptuitorul a mărturisit faptele, sentimentul de regret se stinge.

Primejdia retractării mărturisirii este și mai evidentă în cazul suspecților sau inculpaților de rea-credință. Suspecții sau inculpații abili, cu experiență în viața infracțională, prin recunoașterea faptelor urmăresc să determine trimiterea lor în judecată

fără ca recunoaşterea să fie sprijinită şi de alte probe temeinice, pentru ca în faţa instanţei de judecată să retracteze declaraţiile, în scopul sustragerii de la răspunderea penală.

Pentru a împiedica aceste situaţii, trebuie avut în vedere, pe lângă simpla recunoaştere şi consemnarea la modul general a declaraţiei, circumstanţierea, raportarea mereu obligatoriu a acestora la fapte. „Aprecierea sincerităţii declaraţiilor impune detalierea acestora, adică consemnarea tuturor împrejurărilor comiterii infracţiunii - circumstanţe de loc, timp, mod, mijloace de săvârşire, mobilul şi scopul infracţiunii, participanţii la infracţiune etc."[1] - precum şi a probelor care să permită verificarea ulterioară a acestor împrejurări.

2.b) În practica judiciară sunt cunoscute, deşi puţine la număr, **falsele mărturisiri,** adică situaţiile în care suspectul sau inculpatul recunoaşte integral sau parţial faptele, dar declaraţiile nu sunt sincere pentru că sunt pornite din mobiluri străine de realitate[2].

Falsa recunoaştere se opune instinctului primar, instinctului de conservare, şi cel care conştient de gravitatea consecinţelor la care se expune se recunoaşte vinovat pentru o faptă pe care în realitate nu a săvârşit-o, având probabil motive serioase să o facă, sau uneori integritatea facultăţilor mintale să fie pusă sub semnul întrebării.

Astfel, motivele care pot duce la falsa recunoaştere se pot căuta fie în limitele normalului, al conştientului, fie în limitele patologicului.

În cauzele de natură patologică se înscriu afecţiunile psihice (melancolia, isteria etc.). Ori de câte ori modul de manifestare a celui adus în faţa organului judiciar sau chiar şi conţinutul declaraţiei acestuia pun sub semnul întrebării integritatea psihică a acestuia, organul judiciar trebuie să ceară concursul unui medic de specialitate.

În seria motivelor situate în sfera normalului, se înscriu cauze diverse:

a) falsa recunoaştere inspirată de motive altruiste; devotamentul faţă de adevăratul făptuitor, de care este legat prin sentimente extrem de durabile (părinţi, fraţi, surori);

b) situaţia în care o persoană recunoaşte săvârşirea unei infracţiuni mai uşoare pentru a scăpa de răspundere pentru o infracţiune mai gravă (recunoaşte o infracţiune de furt, pe care nu a săvârşit-o pentru a scăpa de răspundere pentru o infracţiune de omor);

c) constrângerea exercitată de către adevăratul făptuitor sau de către organul judiciar;

d) sau cel care se autoacuză se află în eroare datorită unei false convingeri cu privire la propria responsabilitate.

Recunoaşterea poate fi integral falsă ori integral adevărată. Cel mai des întâlnită în practica judiciară este recunoaşterea parţial sinceră. Făptuitorul silit de evidenţa probelor, recunoaşte fapta, dar alături de elementele reale, adaugă circumstanţe false, sau pentru a-şi ameliora situaţia omite anumite împrejurări.

Astfel, se întâlnesc situaţii când suspectul sau inculpatul este cercetat pentru mai multe infracţiuni, recunoaşte doar una dintre ele, negându-le pe celelalte. Per a contrario, când este urmărit pentru o singură infracţiune, care este posibil să fi fost comisă în condiţii agravante, recunoaşte fapta în forma ei simplă pentru a beneficia de o pedeapsă în limite mai reduse.

---

[1] A. Ciopraga, Criminalistica. Tratat de tactică, Editura Gama, 1996, p. 245.
[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

Organul judiciar, pentru a dezvălui caracterul fals al mărturisirii, are la îndemână câteva posibilități.

Atunci când recunoașterea este integral falsă, declarațiile celui care se autoacuză pot fi rezultatul fanteziei, situație care se datorează unor cauze de ordin patologic. În această ipoteză, cel chemat în fața organului judiciar se acuză de săvârșirea unui fapt inexistent în realitate. Constatarea discordanței dintre realitate și declarațiile date constituie dovada falsității mărturisirii. Același scop servește și conținutului declarației al cărui conținut și aspect fantezist, poate să constituie un indiciu că ne aflăm în prezența unei recunoașteri false, explicată de motive patologice.

Alteori fapta este săvârșită în realitate, iar acela care se autoacuză, a luat cunoștință de faptă, de la adevăratul autor, sau pe altă cale. În această ipoteză, organul judiciar se poate afla în posesia unor informații obținute prin mijlocirea unor alte activități.

Organul judiciar cunoaște împrejurări legate de acea infracțiune în urma cercetării modificărilor produse la locul săvârșirii infracțiunii. „Existența unor discrepanțe între constatările făcute nemijlocit de către organul judiciar și declarațiile date, poate constitui, ca și în situația precedentă, dovada falsității recunoașterii".[1]

Recunoașterea falsă, ca de altfel și cea sinceră, trebuie să cuprindă cât mai multe elemente de detaliu, prin întrebările adresate să se obțină date, care după ce au fost verificate, să poată demonstra caracterul fals al mărturisirii.

Altă tactică ce ar putea dezvălui nesinceritatea declarației, este ascultarea repetată, ce pune în evidență existența unor contradicții între o primă declarație și cele ce i-au succedat. Eficient va fi și procedeul întrebărilor cu privire la acele împrejurări pe care cel ce face o falsă mărturisire, dacă ar fi fost cu adevărat făptuitorul, în mod obligatoriu ar fi trebuit să le cunoască.

3.b) Nerecunoașterea învinuirii aduse de către inculpat sau suspect, este cea mai tipică atitudine întâlnită în practica judiciară.

Importanța deosebită a declarațiilor suspectului sau inculpatului pentru justa calificare și soluționare a unei cauze penale, face necesară și obligatorie aplicarea unor reguli tactice specifice, începând cu pregătirea ascultării și terminând cu fixarea rezultatelor acesteia. Pregătirea ascultării trebuie minuțios organizată de la studierea materialului existent în cauză și până la organizarea modului de desfășurare a ascultării.

Un rol important îl joacă cunoașterea personalității suspectului ce are „o incidență directă și imediată asupra tacticii de ascultare servind la conturarea ulterioară a laturii subiective a infracțiunii[2]. Toate acestea trebuie avute în vedere în toate cazurile, deci inclusiv în cele prezentate anterior.

În cazul inculpatului sau suspectului ce contestă învinuirea, criteriul de diferențiere a procedeelor tactice de ascultare trebuie raportate la cazul particular în care se află acestea. Individualizarea procedeelor se va face în funcție de natura și gravitatea infracțiunii săvârșite, de caracterul probelor, adaptate toate acestea la personalitatea celui ascultat, la trăsăturile sale caracteriale și temperamentale.

Personalitatea individului este pusă în lumină de însușirile caracteriale și temperamentale definitorii, cu trăsăturile care îl caracterizează ca individ. Astfel că

---

[1] A. Ciopraga, op.cit., p. 248.

[2] E. Stancu, Criminalistica, vol. 2, București, 1981, p. 57.

organul judiciar trebuie să fie înzestrat cu acea capacitate de a descifra trăsăturile de caracter, trăsăturile personalității suspectului sau inculpatului de natură a explica poziția pe care se situează, iar în raport de aceasta să precizeze propria atitudine, propria linie tactică[1].

Față de un suspect sau inculpat care, atunci când informațiile în posesia cărora se află organul judiciar, cât și constatările directe sunt facilitate de contactul direct cu acesta, arată un caracter dârz, tenace, o capacitate de rezistență la eforturi prelungite, perseverență în minciună, trebuie adoptată o linie directă, energică, pe măsura rezistenței opuse, menită a distruge sistemul său defensiv.

Aceeași metodă a mijloacelor severe, defensive se poate folosi și atunci când suspectul sau inculpatul aparține tipului nervos, echilibrat, care se domină cu ușurință, ce reprimă până la un moment dat, manifestările specifice emoțiilor. Aceeași linie tactică se impune și atunci când suspectul sau inculpatul este un tip abil, insidios, perfid, inteligent, care are capacitatea de a aprecia autocritic efectul motivelor invocate, iar întrebările adresate de către organul judiciar le contracarează cu motivări plauzibile.

Din punct de vedere al temperamentului, procedeele tactice utilizate trebuie să difere după apartenența suspectului sau inculpatului la tipul emoțional sau neemoțional.

Psihologia suspectului sau inculpatului ce aparține tipului emoțional, după săvârșirea infracțiunii, este dominată de un sentiment de regret, de remușcare, de sentimentul vinovăției. În această situație, cea mai indicată tactică este atitudinea conciliantă, de înțelegere a situației în care suspectul sau inculpatul se află, a creării acelei atmosfere de apropiere propice recunoașterii sincere a faptelor.

În cazul suspectului sau inculpatului care aparține tipului neemoțional, care nu încearcă mustrări de conștiință sau care, dacă există, sunt de o intensitate redusă, atitudinea de înțelegere a organului judiciar se dovedește a fi mai puțin eficientă, în această ipoteză, tactica utilizată trebuie să aibă la bază analiza faptelor, prezentarea riguroasă a probelor incriminatoare. Tactica folosită de organul judiciar „trebuie să se adreseze bunului simț elementar, rațiunii ce dictează renunțarea la minciună și într-o mai redusă măsură sentimentelor. Finalitatea urmărită prin aplicarea acestor procedee este aceea de a convinge prin forța faptelor, că vinovăția suspectului sau inculpatului este stabilită sau că va fi curând stabilită, și că, așa fiind, este logic să o constate"[2].

Temerea că recunoașterea ar atrage oprobriul public, desconsiderarea și supradimensionarea pedepsei ce îl așteaptă, cât și a gravității faptei.

Organul judiciar trebuie că știe exact ce anume probe urmează a fi prezentate, numărul acestora, modalitatea și momentul în care vor fi înfățișate.

Necesitatea de a nu dezvălui, într-un anumit moment de desfășurare a procesului, aspecte ce nu trebuiesc cunoscute de suspect sau inculpat, este o regulă tactică potrivit căreia nu trebuie prezentate de odată toate probele de învinuire, ci acestea trebuie prezentate rând pe rând, la anumite intervale de timp. Dacă nu s-ar respecta acestea, organul judiciar ar comite o gravă greșeală ce ar putea avea repercusiuni asupra întregii activități de cercetare, pentru că s-ar găsi dezarmat în fața suspectului sau inculpatului ce

[1] A. Ciopraga, op.cit., p. 248.
[2] Ibidem, p. 250.

se menține pe poziția negării faptelor, deoarece acesta intuiește că probele deținute de organul judiciar sunt insuficiente.

Prezentarea tuturor probelor ce confirmă învinuirea - ca procedeu tactic - se va folosi atunci când prin numărul și caracterul lor demascator se asigură un efect psihologic cert, iar negarea în continuare, contestarea vinovăției, este inutilă.

Cunoașterea și identificarea motivelor reale ce explică rezistența opusă, este de asemenea, importantă. Negarea faptelor poate fi determinată de motivații și de cauze diverse, cum ar fi:

- convingerea că împotriva sa nu sunt și nu pot fi strânse probe suficiente, și în lipsa nerecunoașterii sale, nu poate fi tras la răspundere penală;
- dorința de a nu dezvălui identitatea participanților la infracțiune, dacă printre aceștia se află persoane apropiate lui.

Dacă organul judiciar se află în posesia numai a câtorva din probele incriminatoare, iar prezentarea deodată a lor ar putea duce la dovedirea parțială a vinovăției lui, se va adopta procedeul tactic al prezentării izolate a probelor. Dacă față de dovezile aduse, suspectul sau inculpatul furnizează noi explicații, activitatea de strângere a probelor trebuie continuată. Dacă se ajunge la situația în care organul judiciar a epuizat toate probele, iar suspectul sau inculpatul sesizează aceasta, fie se întrerupe ascultarea, iar până la reluarea ei, organul judiciar va căuta să strângă alte probe, ori va continua ascultarea într-o altă direcție astfel încât cel ascultat să nu-și dea seama de ce probe dispune organul judiciar.

Tot de ordin tactic este și alegerea momentului în care urmează a fi prezentate probele. Determinarea suspectului sau inculpatului să renunțe la atitudinea de tăgăduire a faptelor depinde de alegerea judicioasă a celui mai propice moment, a momentului optim în care trebuie să prezinte probele ce confirmă vinovăția. Modul în care ascultarea evoluează, caracterul, forța demascatoarea a probei care urmează a fi prezentată, poziția pe care se situează suspectul sau inculpatul reprezintă tot atâtea împrejurări ce trebuie luate în considerare la identificarea celui mai potrivit moment pentru efectuarea aceste activități. Aprecierea exactă a stării psihice sub stăpânirea căreia se află suspectul sau inculpatul reprezintă un element de care trebuie să se țină seama neapărat. Stările de tensiune, de derută, reduc capacitatea de rezistență a suspectului sau inculpatului și de aceea reprezintă cele mai propice momente în care pot fi prezentate probele de învinuire.

Mai înainte de a se prezenta probele ce confirmă prezența celui ascultat la locul faptei, suspectul sau inculpatul trebuie întrebat dacă a fost în acel loc, când, și în ce împrejurare. În general, la astfel de întrebări se obține un răspuns negativ, suspectul sau inculpatul invocând un fals alibi. Acesta este momentul în care organul judiciar trebuie să intervină pentru demascarea minciunii, momentul în care suspectul sau inculpatul contestă prezența sa la locul săvârșirii faptei. În acest caz ar fi greșit ales momentul dacă înainte de a i se cere suspectului sau inculpatului vreo lămurire cu privire la acea împrejurare, s-ar recurge la prezentarea concluziilor de specialitate, pentru că acesta ar putea găsi ușor motivări plauzibile care să justifice prezența sa în acel loc.

În cursul audierii, sunt întâlnite și situații când prezentarea unor probe este socotită inoportună, însă din motive de ordin tactic este indicat ca suspectului sau inculpatului să i

se facă cunoscut faptul că organul judiciar ar deține astfel de probe, să se insinueze existența acestora.

În acest caz, normele eticii profesionale, ce trebuie să coordoneze atitudinea organului judiciar de-a lungul întregului proces, impun o comportare coerentă, incompatibilă cu inducerea în eroare a suspectului sau inculpatului. Astfel, este interzisă încercarea de a convinge suspectul sau inculpatul de inutilitatea negării pe considerentul că unul din participanți ar fi recunoscut faptele, când de fapt nu este așa, sau să se susțină că bunurile ce constituie produsul infracțiunii au fost găsite într-un anumit loc, la unul dintre complici, când de asemenea, nu este așa. Acestei conduite i se opun mai multe justificări temeinice. Una dintre ele este faptul că este nedemnă o astfel de atitudine, constituind un obstacol în calea realizării rolului educativ al procesului penal. Apoi, o astfel de atitudine aduce prejudicii autorității, prestigiului celui pe care statul l-a investit cu atribuții de organ judiciar. Nu în ultimul rând, acest fapt poate avea repercusiuni asupra reușitei activității de cercetare, căci suspectul sau inculpatul care constată că organul judiciar afirmă neadevăruri își va da seama că acesta nu este în posesia unor probe convingătoare, incriminatoare și va continua să nege cu și mai mare rezistență fapta.

Procedeul tactic cu o mare eficiență îl constituie prezentarea probelor ce confirmă învinuirea, precum și a celor ce infirmă apărările formulate de suspect sau inculpat.

Experiența activității de cercetare a infracțiunilor recomandă două principale procedee de prezentare a probelor incriminatoare față de suspectul sau inculpatul care neagă faptele. Aceste două procedee sunt numite progresiv și frontal de audiere sau de interogare ori de prezentare a probelor de învinuire. Utilizarea uneia sau alteia pun în discuție chestiunea de ordin tactic a caracterului, a importanței probelor ce urmează a fi prezentate într-un anumit stadiu de desfășurare a ascultării suspectului sau inculpatului și în raport cu importanța lor să se stabilească ordinea în care vor fi înfățișate pentru a convinge pe cel ce contestă faptele de inutilitatea negării lor.

Pentru a se aprecia importanța și eficiența probelor ce vor fi prezentate, ele trebuie raportate la faptele și împrejurările a căror existență sau inexistență o dovedesc. Forța doveditoare a unor probe este mai redusă, prin mijlocirea lor, se poate stabili doar existența unor împrejurări accesorii, iar la concluzia existenței faptului principal, dovedirea săvârșirii infracțiunii și a vinovăției făptuitorului, ajungându-se pe o cale ocolită.

Alte probe, care stabilesc existența faptului principal, fac direct dovada săvârșirii infracțiunii și a vinovăției infractorului.

„După cum în cursul ascultării suspecților sau inculpaților, înfățișarea dovezilor în învinuire debutează cu probele cele mai importante sau cu cele mai puțin importante, în literatură și în practica interogatoriilor se face distincție între procedeele tactice progresiv și frontal"[1].

Atunci când organul judiciar se află în posesia unor probe elocvente, puternice cu privire la modul de comitere a unei infracțiuni, se poate utiliza procedeul tactic al evocării de către organul judiciar, episodic, a principalelor etape ale activității infracționale, din primul și până în ultimul moment al săvârșirii faptei.

---

[1] A. Ciopraga, op.cit., p. 251.

Procedeele tactice în situațiile în care infracțiunea cercetată a fost comisă fie în participație (procedeul ascultării unui participant despre activitatea celorlalți), fie suspectul sau inculpatul are o anumită experiență în domeniul vieții infracționale și pentru a-și susține nevinovăția își creează un alibi (procedeul verificării timpului liber), sau fie la ascultarea suspectului sau inculpatului participă mai multe organe judiciare, concomitent sau succesiv (ascultarea încrucișată, ascultarea repetată), au fost detaliate în secțiunea vizând „Strategiile de interogare".

Indiferent de metodele sau procedeele tactice utilizate, ancheta penală modernă este incompatibilă cu tortura. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 4 al Convenției împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, la care România a aderat prin Legea nr. 19/1990: *„1) Fiecare stat parte veghează că toate actele de tortură constituie infracțiuni în raport cu dreptul său penal. Se va proceda tot astfel în legătură cu tentativa de a săvârși tortura sau cu orice act comis de oricare persoană, care constituie complicitate sau participare la actul de tortură. 2) Fiecare stat parte consideră aceste infracțiuni ca fiind pasibile de pedepse corespunzătoare, dată fiind gravitatea lor"*[1].

Prin **tortură,** în sensul Convenției, se înțelege **„orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice sau psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri".**

Tortura, așa cum este definită, are în vedere subiectul calificat pentru că în continuarea textului citat se stipulează că există tortură „atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane"[2].

4.7. Aspecte psihologice privind calitățile personale ale anchetatorului

Exigențele legale cer anchetatorului cunoașterea profundă și nuanțată a dispozițiilor legii penale și procesual penale, a drepturilor fundamentale ale omului, la care ar trebui să se raporteze în permanență; de asemenea, a modului în care legislația procesuală, îndeosebi cea din materia probelor, permite abordarea procedeelor de tactică și metodică în efectuarea anchetei judiciare[3].

Exigențele morale, într-o perspectivă mai largă, vizează raportarea reală și sinceră a anchetatorului la valorile umane - perene de adevăr, dreptate, justiție, bună-credință. Din acest punct de vedere anchetatorul va trebui să cunoască și cât au fost de lezate valorile și interesele legitime ale omului în colectivitatea semenilor săi, în lumina drepturilor și obligațiilor sale. Atitudinea generală a anchetatorului se raportează la suma de valori și norme morale unanim acceptate, care se sprijină și vin în întâmpinarea literei și spiritului legii.

---

[1] Monitorul Oficial al României nr. 112/10.10.1990.

[2] Art. 1 din Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, în Monitorul Oficial al României nr. 112/10.10.1990.

[3] Mitrofan, Nicolae (coordonator), Voicu Zdrenghea, Tudorel Butoi, op.cit.

Exigenţele de competenţă au în vedere pregătirea modernă de specialitate, experienţa pozitivă, şi, nu în ultimul rând, abilitatea anchetatorului de a utiliza, în condiţiile pe care i le permite legea, tehnologia judiciară integrată ştiinţei criminalisticii, de a solicita contribuţia expertizelor de specialitate pe care le reclamă cauzele judiciare. Armonizarea, într-o sinteză echilibrată a cerinţelor generale ce fundamentează statutul deontologic al anchetatorului, va permite acestuia să aplice legea conform gradului înalt de responsabilitate pe care îl cere profesia lui.

Interesante prevederi în sensul consideraţiilor menţionate sunt cuprinse în Codul de conduită pentru persoanele răspunzătoare de aplicarea legii, adoptat de Adunarea Generală a ONU, în decembrie 1979, din care citãm:

„Art. 1 - Persoanele răspunzătoare de aplicarea legii trebuie să se achite permanent de datoria pe care le-o impune legea, servind colectivitatea şi protejând orice persoană împotriva actelor ilegale, conform înaltului grad de responsabilitate pe care li-l cere profesia lor.

Art. 2 - în îndeplinirea sarcinilor pe care le au cei răspunzători de aplicarea legii trebuie să respecte şi să protejeze demnitatea umană, să apere drepturile fundamentale ale oricărei persoane.

Art. 5 - Nicio persoană răspunzătoare de aplicarea legilor nu poate aplica, provoca ori tolera un act de tortură sau orice altă pedeapsă ori tratament crud(ă), inuman(ă) sau degradant(ă), nici nu poate invoca un ordin al superiorilor săi ori împrejurări excepţionale, cum ar fi: starea de război, o ameninţare contra securităţii naţionale, instabilitatea politică internă sau orice altă stare de excepţie, pentru a justifica tortura ori alte pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante".

Revista Internaţională de Poliţie Criminală, comentând aceste prevederi, subliniază: „Persoanele responsabile de aplicarea legilor ce se conformează dispoziţiilor prezentului Cod merită respectul, sprijinul moral activ şi concursul colectivităţii în care îşi exercită funcţiile, pe cel al serviciului de care aparţin, precum şi al colegilor lor"[1].

În doctrină[2] s-a opinat că anchetatorul trebuie să dispună de o bună pregătire psihologică, de anumite calităţi precum inteligenţă, perspicacitate, abilitate, tact, intuiţie, perseverenţă, răbdare, calităţi fără de care nu ar putea fi eficient în activitatea de ascultare a suspectului, activitate complexă şi anevoioasă. În timp, anchetatorul îşi dezvoltă şi alte calităţi profesionale cum ar fi:

- ✓ obişnuinţa de a privi interlocutorii în ochi pe tot parcursul ascultării, interpretându-le corect comportamentul;
- ✓ deprinderea anchetatorului de a nu-şi permite gesturi de nervozitate,
- ✓ ticuri, ridicarea tonului ori alte accese de slăbiciune;
- ✓ evitarea amplificării nefondate a unor date sau exagerării semnificaţiei acordate unor gesturi şi manifestări secundare din conduita celor anchetaţi.

---

[1] Revue Internationale de Police Criminelle nr. 358, mai 1982, pp. 129-131.

[2] Olteanu, Gabriel Ion; Voicu, Costică; Păun, Costică; Pletea, Constantin; Lazăr, Elena; Ciucă, Anca; Răscol, Ramona, Ascultarea persoanelor în cadrul anchetei judiciare, Editura AIT Laboratories, 2008.

Calităţi psiho-intelectuale şi moral-afective ale anchetatorului

Intre calităţile ce structurează profilul-intelectual şi moral-afectiv al anchetatorului, psihologia judiciară se opreşte în mod constant asupra gândirii, memoriei, integrităţii senzoriale, echilibrului psihologic şi mai puţin sau deloc asupra capacităţii de a judeca diferite roluri şi a bunei-credinţe.

Gândirea este un proces psihic de integrare a informaţiei la nivel conceptual prin care subiectul cunoaşterii individuale „devine capabil să depăşească limitele hic et nunc ale percepţiei şi să pătrundă mai adânc, nu atât constatativ, cât mai ales comprehensiv - explicativ, în esenţa realităţii"[1]. În cazul anchetatorului, gândirea sa orientată spre esenţa realităţii judiciare, a evenimentului, căci numai această esenţă poate fundamenta o soluţie judiciară, trebuie să se caracterizeze prin claritate, profunzime, rigoare şi să se bazeze pe un dezvoltat spirit critic autoreflexiv. De regulă, faptele relatate în ancheta judiciară par întotdeauna reale, verosimile, dar se întâmplă ca unele din afirmaţii să fie, mai ales la nivelul amănuntelor, contradictorii sau neplauzibile.

De aceea, pentru sesizarea inadvertenţelor, a decelării aspectelor reale de cele imaginare sau a semnificativului de nerelevant, anchetatorul trebuie să acţioneze cu perspicacitate şi o mare putere de discernământ. In felul acesta gândirea, ca proces psihic cognitiv, distinct de celelalte procese psihice cognitive, va putea să asigure: calitatea informaţiei judiciare; integrarea informaţiei în raport cu realitatea externă din care aceasta a fost extrasă (evenimentul judiciar); informaţia să fie codificată într-un limbaj care să exprime în mod fidel esenţa evenimentului judiciar.

Memoria[2]**.** În cadrul sistemului psihic, memoria ocupă un loc distinct şi are o individualitate specifică. **Ea prezintă un subsistem, ale cărui elemente le constituie conţinuturile informaţionale elaborate în cursul comunicaţiei anterioare a individului cu mediul extern şi a cărui dinamică rezidă în transformările de tip *integrativ sau instrumental executiv* efectuate de grupuri speciale de operatori asupra acestor conţinuturi.** Astfel spus, într-o primă aproximare, memoria este ceea ce se obţine în urma operaţiilor de stocare şi conservare a informaţiei despre stările surselor externe şi despre acţiunile şi trăirile subiective în raport cu ele. În structura memoriei nu vom găsi obiecte şi evenimente ca stare, ci mesaje informaţionale de tipul ***codurilor - imagine, codurilor simbolic-conceptuale*** sau ***codurilor „tensiunilor" sau „relaxărilor"*** variabilelor motivaţionale afective. Caracteristica principală a acestor mesaje constă în faptul că ele dau ***„dimensiunea istorică"*** a sistemului psihic şi a sistemului personalităţii în ansamblu, legând în timp şi după principiul opus direcţiei de scurgere a timpului cel al reversibilităţii sau recursivităţii - stările şi comportamentele anterioare de cele actuale"[3].

În activitatea de stabilire, pe bază de probe, a stării de fapt, anchetatorul operează reversibil şi recursiv. Pe de altă parte, în procesul de coroborare şi verificare a probelor, anchetatorul stochează informaţiile şi „menţine continuitatea fluxului informaţional în cadrul sistemelor analizatorilor un timp suficient pentru codificare - recodificare, prelucrare şi interpretare"[4].

---

[1] Golu, M., Principiile psihologiei cibernetice, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975, p. 158.
[2] Ibidem, pp. 209-227.
[3] Idem, p. 210.
[4] Idem, pp. 221-222.

Anchetatorului îi este necesară memoria de lungă durată, adică acea memorie care prezintă „principalul rezervor de păstrare a experienței acumulate în cursul activității anterioare"[1]. „Memoria de lungă durată nu cuprinde numai informație pur constatativă despre evenimentele percepute sau trăite, ci și evaluările, interpretările ei prin prisma unor criterii și etaloane de esență socio-culturală, științifică, filozofică, etică, estetică etc."[2].

Este limpede că întrucât ancheta judiciară debutează la nivelul fiecărui partener al relațiilor interpersonale, în mod oral, anchetatorului îi este necesară și memoria de scurtă durată pentru a reuși să consemneze și în scris relatările partenerilor relației, operațiune care este ulterioară convorbirii.

Integritatea senzorială are în vedere **condiția fiziologică normală a analizatorilor anchetatorului, cunoscut fiind că „valorile funcției sensibilității sunt supuse unor oscilații ca urmare a fenomenelor de adaptare, depresie, oboseală, involuție, sau a celor de sensibilizare, contrast, învățare (evoluție)"**[3]. Integritatea senzorială a anchetatorului constituie fundamentul psihofiziologic al corectitudinii și exactității redactării documentelor de anchetă ce constituie suportul material al mijloacelor de probă. De aceea, anchetatorul trebuie să posede o stare corespunzătoare a sănătății și să dispună de o mare capacitate de efort voluntar. Integritatea senzorială definește în ultimă analiză personalitatea anchetatorului, permițându-i acestuia un comportament profesional echilibrat pe fondul psihofiziologic general pozitiv.

Echilibrul emoțional vizează **componenta afectivă a psihicului anchetatorului.** Procesele afective iau naștere prin „corelare informațională, din perspectiva sarcinilor de reglare sau a stării echilibrului optim, a cursului evenimentelor din planul intern al subiectului"[4].

Complexitatea și durabilitatea contactelor comunicaționale specifice activităților de anchetă judiciară implică întotdeauna acțiunea mai puternică sau mai slabă a unui factor de noutate, declanșând mecanismul psihic al afectivității ce se poate exterioriza prin manifestări incompatibile cu profesiunea de anchetator, cum ar fi: dezgustul, plictiseala, sila, agresivitatea etc. Asemenea manifestări trebuie contracarate prin autocontrolul pe care și-l impune anchetatorul și exercițiul perseverent al răbdării, toleranței, disponibilității de a asculta și stăpânirii de sine.

Dacă anchetatorul nu va reuși să-și asigure „o suprafață psihică perfect plană" și, prin manifestările sale negative, va apare în fața interlocutorului ca un om impresionabil, nervos, agresiv, frământat de problemele proprii, atunci în cadrul general al desfășurării anchetei va deveni precar, șansele de realizare a scopurilor propuse diminuându-se.

Echilibrul emoțional al anchetatorului este condiționat și de lipsa de prejudecăți sau a dușmăniei față de persoana anchetată. Importante garanții juridice pentru eliminarea prejudecăților sunt stabilite în art. 282 C.p. care, incriminând tortura, menționează în mod expres „pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare". De asemenea, în art. 2 din

---

[1] Idem, p. 225.
[2] Idem, p. 226.
[3] Idem, p. 130.
[4] Idem, p. 249.

Codul de conduită pentru persoanele răspunzătoare de aplicarea legii este stabilită obligația juridică a acestora „să respecte și să protejeze demnitatea umană, să apere drepturile fundamentale ale oricărei persoane". Este, credem, în afara oricărei discuții că dispozițiile documentului de drept internațional citate oglindesc preocuparea legislației penale moderne pentru înlăturarea prejudecăților din conduita autorităților judiciare răspunzătoare de aplicarea legii.

Importante din perspectiva echilibrului psihologic al anchetatorului sunt și dispozițiile art. 7 și 8 din Codul de conduită în conformitate cu care:

„Art. 7 - Persoanele care răspund de aplicarea legilor nu trebuie să comită nici un act de corupție. Ele trebuie să se opună cu vigoare oricăror acte de acest gen și să le combată.

Art. 8 - Persoanele răspunzătoare de aplicarea legilor trebuie să respecte legea și prezentul Cod. De asemenea, ele trebuie să împiedice orice încălcare a legii sau a prezentului Cod și să li se supună cu hotărâre, cu întreaga lor capacitate".

Capacitatea anchetatorului de a judeca protagoniștii din afacerile judiciare

În literatura de specialitate se apreciază că anchetatorului îi este necesară și o capacitate actoricească pentru a putea, la nevoie, să simuleze perfect orice stare sau trăire, sau să joace orice personaj pentru a-i înțelege mai bine motivele, stările afective și reacțiile existente în momentul comiterii faptei și, în general întreaga personalitate[1].

În activitatea de anchetă judiciară nu se justifică, nici legal și nici moral, procedeele artei teatrale și nici scenariile. Anchetatorul nu joacă un rol de infractor sau victimă, „nu intră în pielea infractorului sau victimei", aceasta fiind numai expresia metaforică a abilității anchetatorului, inteligenței și talentului său profesional de a intui jocul infractorului sau al falsei victime.

Ancheta judiciară prezintă o anumită duritate, fiind presărată cu obstacole, cu răsturnări de situații, cu coincidențe stranii care solicită la maximum inteligența, priceperea și rezistența psihică a anchetatorului.

Legislația procesuală asigură un cadru juridic adecvat anchetei, sobru și solemn, procedee suficiente pentru descoperirea adevărului, principii și garanții corespunzătoare pentru asigurarea drepturilor și respectarea demnității fiecărui participant la procesul penal, nefiind necesar împrumutul procedeelor din arta dramatică. De asemenea, metodele tactice, tehnica criminalistică, ca și cunoștințele operaționale de psihologie judiciară permit identificarea autorilor și adevărul faptelor lor în condițiile impuse de standardele moderne ale procesului penal.

Pentru toate aceste argumente, teza jucării rolurilor de către anchetator, după procedeele artei dramatice, ni se pare vetustă. În realitate, anchetatorul face mai mult știință decât artă.

În realitatea judiciară nemijlocită cu care se confruntă anchetatorul, actul profesional frecvent utilizat este cel al analizei și judecării rolurilor pe care diferitele persoane implicate în afacerile judiciare le joacă și dacă acestea sunt reale sau fictive[50].

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

În toate cazurile prezentate activitatea anchetatorului a fost una cerebrală, de analiză psihologică a comportamentului persoanelor aflate în relația sa profesională. Această activitate s-a fundamentat pe informațiile obținute în anchetă, pe logica sau lipsa de logică a faptelor sau a unor împrejurări legate de faptă, pe analiza contradicțiilor apărute în anchetă.

Tactica de cercetare în exemplele prezentate se constituie pe indicii de probabilitate ce se grupează în algoritmul ipotezelor pereche[1], specific în disimularea faptelor penale, algoritm frecvent utilizat în ancheta judiciară, îndeosebi în cauzele complicate în care este implicată și activitatea laboratorului de psihologie judiciară. Un sinoptic simplu este edificator pentru a învedera ceea ce înseamnă o „ipoteză pereche"[2].

---

[1] Iată câteva exemple în acest sens:
1. Șeful grupei de pază și gardă al unui demnitar, audiat în cazul unui furt de valută de la reședința demnitarului, fiind întrebat pe cine suspicionează, a furnizat o listă de suspecți, sugerând verificarea minuțioasă a acestora pe perioada timpului critic. În acest stadiu al anchetei a intervenit psihologicul care, situându-se pe ipoteza judecării rolului pe care și l-a asumat șeful gărzii demnitarului de a coopera cu anchetatorul, și-a pus problema dacă acesta este un rol real, adică și-a propus să-i judece rolul din perspectivă psihologică. Temeiurile acestui demers sau indiciile de probabilitate spre versiunea opusă celei susținute de șeful gărzii au fost furnizate de lipsa oricăror urme la fața locului, după o cercetare criminalistică „lege artis". În consecință i s-a propus șefului gărzii să urmeze procedura firească a investigației vizând detecția comportamentului simulat pentru a fi exclus din cercul suspecților și pentru ca anchetatorul să se convingă că sprijinul pe care s-a declarat dispus să-l ofere anchetei judiciare este dezinteresat și de bună-credință. Cel în cauză a acceptat testarea, necunoscând că aceasta se va face prin biodetecție. Când însă s-a aflat în laboratorul de testare psihologică, în fața aparatului „Polygraph", despre eficiența căruia era foarte bine informat (din surse străine) a recunoscut fără nicio ezitare că este autorul furtului valutei pe care trebuia să o păzească.
Cazul a fost soluționat în urma șocului psihologic creat de impactul tehnicii de biodetecție asupra unei persoane perfect documentate despre metodologia de testare și rezultatele acesteia, la mai puțin de 2 ore de la primul contact cu organele de anchetă ale poliției judiciare ale Inspectoratului de Poliție a Municipiului București. O lovitură de teatru s-ar putea afirma. La prima vedere, da. Procedeul utilizat are însă o fundamentare științifică, de psihologie judiciară, îndelung exersată și validată de zeci de cazuri.
2. Un soț reclamă dispariția soției de la domiciliul conjugal, susținând și versiunea unei posibile aventuri amoroase. În mod surprinzător, prin utilizarea unor martori mincinoși, direcționați subtil spre organele de anchetă, soțul obține confirmarea oficială a fugii soției cu un amant. Evident o soluție eronată. După 3 ani de la reclamație, printr-o acțiune de judecare a rolului soțului, ce s-a declanșat în urma unei reclamații a părinților dispărutei, cu sprijinul detecției, se stabilește rolul real al soțului - acela de ucigaș al soției sale - al cărei cadavru l-a ascuns într-o fântână.
3. Un afacerist reclamă că a fost tâlhărit de autori necunoscuți, în holul de la intrarea în locuința sa, prilej cu care i s-a luat o importantă sumă de bani. Leziunile constatate prin certificatul medico-legal sunt însă disproporționate și atipice în raport cu descrierea agresiunii din plângerea penală. La o analiză psihologică de finețe a conținutului reclamației, transpiră ipoteza înscenării. Testul de specialitate, constând în verificarea prin biodetecție a sincerității reclamației, infirmă rolul de victimă și îl confirmă pe cel de escroc, pentru că prin reclamarea tâlhăriei afaceristul a intenționat să-și însușească sumele aparținând asociaților săi.
4. Pentru a-și motiva lipsa de acasă, în fața părinților, o tânără reclamă că a fost victima unui viol, săvârșit de trei tineri. Fiind testat rolul de victimă al tinerei, acesta nu se confirmă. Testul asupra tinerilor îi inocentează. Așadar, „victima" era autoarea unei plângeri penale calomnioase, iar „infractorii" inocenți.
[2] Butoi, Tudorel, op.cit., p. 148.

Versiunea reclamată (falsă)	Versiunea anchetei (adevărată)
Dispariţie de persoane[1]	Omor
Accident rutier	Omor
Incendiu cu victimă	Omor
Sinucidere	Omor
Tâlhărie cu autor necunoscut	Inexistenţa faptei (înscenare)
Furt cu autor necunoscut	Inexistenţa faptei (înscenare)
Viol comis în grup	Inexistenţa faptei (înscenare)
Furt	Delapidare

În asemenea situaţii cercetările bazate pe algoritmul „ipotezelor pereche" aduc în faţa anchetatorului datele (indicii) de disimulare care se polarizează în jurul versiunii anchetei şi care, în mod firesc, îl orientează pe anchetator spre actul profesional al judecării şi stabilirii adevăratului rol al protagoniştilor cazului judiciar.

În toate situaţiile de infracţiuni disimulate au apărut perioade de blocaj a anchetei, lipsa acută de informaţii autentice i-a obligat pe anchetatori, pornind de la particularităţile cazului, să reconstituie variante ale unor posibile moduri de acţiune, să încerce să penetreze necunoscutul. Toate aceste activităţi, esenţialmente psihologice, nu sunt altceva decât activităţi de inferenţă operativă, de efort cerebral, de căutări care depăşesc, indiscutabil, un simplu joc dramatic.

Prin urmare, anchetatorul nu joacă roluri, activitatea sa nu este cea a unui actor, ci esenţa activităţii sale constă în a gândi şi, aşa cum constată Jean Piaget: „a gândi înseamnă, în primul rând, a experimenta mental pentru a se putea trece de la problemă la

[1] Autorităţile statale de pretutindeni se confruntă adesea cu cazuri de părinţi disperaţi de faptul că le-au dispărut copiii, cu ucigaşi de minori, cu pedofili versaţi, cu traficanţi de persoane, cu proxeneţi, care, într-un fel sau altul, aduc atingere drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale minorilor. În prezent, diverse categorii de persoane sunt declarate dispărute, de la cei foarte tineri la persoanele în vârstă, băieţi şi fete, bărbaţi şi femei, oameni care fug de acasă şi oameni care dispar în anumite împrejurări suspecte. Foarte mulţi minori din întreaga lume sunt daţi dispăruţi în fiecare an, cei mai mulţi dintre ei fiind localizaţi sau întorcându-se acasă, la scurt timp după producerea dispariţiei. Sunt inevitabile însă acele cazuri în care minorul nu este găsit niciodată sau este identificat ca victimă a unei crime. Cu atât mai mult, există un număr necunoscut de dispariţii care nu sunt niciodată sesizate sau investigate. De fapt, sunt multe „necunoscute" în domeniul cercetării dispariţiilor de minori, incluzând ambiguităţi în definirea termenilor, precum şi incertitudini referitoare la ce anume s-a întâmplat cu minorii dispăruţi.

ipoteză, de la aceasta la verificarea ei". A gândi logic (a experimenta logic, cum se exprimă Piaget), implică posibilitatea unui control conştient asupra cursului operaţiilor mentale, asupra mecanismului acestor operaţiuni. Ori, acest control implică, în mod necesar, posibilitatea de a ne desprinde de succesiunea faptelor mentale, posibilitatea de a reveni la punctul de plecare, de a reface sau reconstitui unele secvenţe etc., „într-un cuvânt, capacitatea reversibilităţii"[1].

Acestea sunt argumentele pentru care pledăm pentru judecarea rolurilor, nu pentru jucarea lor, pornind - aşa cum sublinia Piaget - de la problema (de soluţionat) la ipoteză, iar de la aceasta la verificarea ei.

În mod practic, acesta este algoritmul anchetatorului în situaţia „ipotezelor pereche": problema de soluţionat pusă în actul de sesizare este transpusă în „ipotezele pereche", iar apoi se trece la verificarea acestora, una trebuind să se confirme, iar a doua, evident, să fie infirmată. Nu de puţine ori, cazuri judiciare deosebit de grele au fost rezolvate prin utilizarea detecţiei judiciare.

Buna-credinţă. Anchetatorul, magistratul, trebuie să fie profesionişti de bună-credinţă. În ce măsură buna-credinţă îşi justifică tratarea într-un curs de psihologie judiciară vom încerca să demonstrăm în consideraţiile următoare.

Buna-credinţă s-a cristalizat ca un concept juridic fundamental în dreptul roman şi este specific sistemelor de drept din familia romano-germană, deci şi sistemului de drept român. În lucrarea, pe care o considerăm de referinţă în materia bunei-credinţe, „Buna-credinţă în raporturile juridice civile", este citată şi definiţia ilustrului om politic, filosof, scriitor şi jurist roman Marcus Tullius Cicero, conform căreia buna-credinţă constă în „sinceritate în cuvinte (veritas) şi fidelitate (constantia) în angajamente"[2]. „Pornind de la această definiţie, se poate spune că faptele generatoare ale bunei credinţe creează două stări de concordanţă sau de conformitate: pe de o parte, conformitatea între ceea ce omul gândeşte şi ceea ce el afirmă (sinceritate în cuvinte), iar pe de altă parte, conformitatea între cuvinte şi actele sale (fidelitatea în angajamente)"[3]. La rândul lor, doctrinele moderne de drept dau diferite definiţii bunei-credinţe, toate pornind însă de la cunoscuta maximă romană „Honeste vivere, alterum non laedare, suum quique tribunere".

Având în vedere ideea fundamentală ce ne preocupă, respectiv buna-credinţă a anchetatorului, am preferat, după autorul citat, o definiţie analitică şi deci mai didactică, pornind de la convingerea că o prezentare a laturilor conceptului bunei-credinţe în ştiinţa şi practica dreptului (aceasta din urmă incluzând şi exerciţiul psihologiei judiciare) serveşte mai eficient deontologia activităţii de anchetator şi ideea de justiţie.

Aşadar, laturile conceptului bunei-credinţe pot fi grupate în următoarea ordine:

- un grup de fapte psihologice determinate care alcătuiesc onestitatea („honeste vivere") constând în: loialitate, prudenţă, ordine şi temperanţă, toate acestea având un conţinut etic;

[1] Piaget, J., Psihologia inteligenţei, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 9.
[2] Gherasim, D., Buna-credinţă în raporturile juridice civile, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1981, p. 7.
[3] Ibidem, pp. 24-35.

- un grup de elemente intrate în sfera dreptului ca o consecință a faptelor psihologice menționate și anume: intenția dreaptă, diligența, liceitatea și abținerea de la producerea prejudiciului[1].

Cum se caracterizează aceste elemente în activitatea anchetatorului și magistratului, vom încerca să răspundem, pornind de la datele pe care le furnizează practica anchetei și a instanțelor penale:

- **intenția dreaptă:** subordonarea activității autorităților judiciare obiectivului aflării adevărului, respectării legii și ordinii de drept; respingerea oricăror ingerințe în actul de justiție; soluționarea cauzelor numai pe probe certe;
- **diligenții:** circumscrierea eforturilor de soluționare a cauzelor judiciare în limitele admise de procedurile legale; evitarea abuzurilor de orice fel;
- **liceitatea:** utilizarea în ancheta judiciară numai a procedurilor admise de legislația procesual penală și procesual civilă; respectarea garanțiilor procesuale, a prezumției de nevinovăție și a dreptului la apărare, precum și a drepturilor omului stipulate în actele de drept internațional, fără niciun fel de discriminare;
- **abținerea de la producerea prejudiciilor:** observarea posibilelor vicii în activitatea de urmărire penală sau de judecată, sesizarea și înlăturarea acestora; receptivitate la cererile apărării față de posibilele prejudicii.

Buna-credință va trebui să conducă la soluții temeinice și legale atât în activitatea de urmărire penală, cât și în cea a instanțelor judiciare.

În antiteză cu buna-credință, „reaua-credință" se va fonda întotdeauna pe fapte psihologice situate exact la antipodul celor menționate, adică: intenție răufăcătoare, imprudență, ilicitate și vătămare, toate ca rezultat al lipsei de onestitate.

4.8. Intima convingere

Vom porni la analiza acestui concept de la Hegel care, în „Principiile filosofiei dreptului", sublinia: *„ultimul cuvânt în decizie îl constituie convingerea subiectivă și conștiința (animi sententia), așa cum, în ce privește dovada, care se sprijină pe declarații și mărturii ale altora, jurământul rămâne garanția ultimă, deși subiectivă"*[2].

Dacă pentru mărturii, jurământul rămâne garanție ultimă, se pune în mod firesc întrebarea care este garanția ultimă a intimei convingeri pe care se fundamentează o soluție judiciară. Din perspectivă psihologică această garanție nu poate fi alta decât respectarea de către anchetator a principiilor și legilor de formare a probelor, a utilizării criteriilor psihologice, iar din perspectivă etică, garanția este moralitatea anchetatorului și buna sa credință.

Din perspectiva judiciară, garanția intimei convingeri este dublă, pornind de la principiul constituțional al separației puterilor în stat, care trebuie prevăzut expres în orice Constituție democratică și terminând cu principiul independenței magistraților și supunerii lor numai legii. Credem că această dublă garanție este obligatorie și pentru celelalte categorii ce funcționează în sistemul autorităților judiciare, răspunzătoare de corecta aplicare a legilor.

---

[1] Ibidem, p. 34.

[2] Hegel, G.F.W., Principiile filosofiei dreptului, Editura Academiei Române, București, 1963, p. 256.

În plus, legea organică de organizare judecătorească stabileşte şi inamovibilitatea magistraţilor pentru că, din categoria mare a celor ce contribuie la înfăptuirea actului de justiţie, magistraţii sunt aceia care soluţionează cauzele penale, constatând că, prezumţia de nevinovăţie a început să nu mai funcţioneze în favoarea inculpatului, acesta fiind declarat vinovat.

În ultimă analiză există şi un drept la intimă convingere, pe care se fundamentează posibilitatea magistraţilor ce constituie un complet de judecată de a avea opinie separată.

Pentru a asigura corecta funcţionare a intimei convingeri şi a feri deliberarea de orice influenţă, aceasta va avea loc imediat după încheierea dezbaterilor şi se va face în secret. La deliberare nu asistă nici reprezentantul Ministerului Public şi nici grefierul. Judecătorii vor delibera mai întâi asupra chestiunilor de fapt, deci cele strâns legate de probaţiune şi apoi asupra celor de drept, adică calificarea faptului şi aplicarea pedepsei.

În art. 324, alin. 2 din Codul de procedură penală Carol al II-lea, se pretinde că părerile sunt culese de preşedinte începând cu judecătorul cel mai mic în grad şi continuând în ordinea numirilor. Evident legiuitorul a ţinut seama în această reglementare de un însemnat motiv psihologic: „pentru că judecătorii cu o experienţă mai mare, deci cu o prestanţă faţă de ceilalţi, să nu îi influenţeze"[1].

Prin urmare şi instituţia deliberării are o componentă psihologică, mai puţin relevantă în literatura de specialitate.

Oricum, procesele psihologice ale deliberării pot fi surprinse în motivarea hotărârilor judecătoreşti, care sunt opera gândirii magistraţilor şi care, volens-nolens, încorporează şi psihologia lor.

Credem că intima convingere este o stare psihologică comună tuturor oamenilor în legătură cu părerea lor fermă, de neclintit despre anumite fenomene, evenimente, situaţii etc.

În drept, intima convingere este starea psihologică a persoanelor răspunzătoare de aplicarea legilor, bazată pe buna-credinţă, care sunt împăcate cu propria lor conştiinţă morală, care i-a călăuzit în aflarea adevărului, prin utilizarea mijloacelor legale şi în stabilirea măsurilor legale consecutive stărilor de fapt stabilite.

Mai rămâne, în mod evident, validarea acestei convingeri intime, care va opera în momentul rămânerii definitive a hotărârii ce o încorporează.

Credem, în finalul tuturor consideraţiilor expuse, că structura anchetei judiciare realizată din perspectivă psihologică poate şi trebuie să fie sistemul de referinţă al temeiurilor unor soluţii judiciare fundamentale pe adevăr şi justiţie.

Modele de conduită şi tipuri de anchetatori

Contactul îndelungat cu suspecţii ori inculpaţii, în situaţii şi împrejurări complexe, îşi pune amprenta formativă în educarea (în condiţiile unui fond nativ existent) la anchetatori a unor calităţi speciale ca: perspicacitatea, spiritul de observaţie, insistenţa, subtilitatea deducţiilor şi sintezelor, rapiditatea sesizării unor relaţii şi forţa argumentării logice, a căror rezultantă formează intuiţia profesională, aşa-zisul fler. Un anchetator bun trebuie să fie o persoană căreia să-i placă să lucreze cu oamenii, pentru că nu va reuşi

[1] Vrăbiescu, G., Curs de procedură penală, Ediţia a II-a, revăzută şi întregită conform ultimelor modificări aduse Codului de Procedură Penală Carol al II-lea, p. 413.

niciodată să câştige încrederea şi respectul celui ascultat, nu va poseda niciodată forţa de persuasiune, ca o condiţie absolut necesară unei interogări eficiente.

Anchetatorul trebuie să posede capacitatea de a se exprima clar şi de a discuta în mod inteligent, atribut al unei gândiri suple şi mobile şi al unui înalt grad de profesionalism[1].

În contextul exigenţelor menţionate sunt incompatibile deontologic: mulţumirea de sine generată de încrederea exagerată în propriile calităţi şi în experienţa proprie; ruperea contactului cu elementele teoretice sau de noutate din profesiune, instalarea stereotipurilor, automatismelor şi spiritului rutinei; bănuiala excesivă privind orice persoană anchetată; tendinţa de a suspecta orice om de activitate infracţională; amplificarea nefondată a unor date sau exagerarea semnificaţiei acordată unor gesturi şi manifestări secundare din conduita celor anchetaţi; modul uneori absent sau defectuos de a formula întrebări; impertinenţă, aroganţă sau chiar vulgaritate în relaţiile cu persoanele anchetate etc.[2]

La toate acestea se adaugă atitudini absolut particulare adoptate în raport cu categoriile de suspecţi: vanitoşi, orgolioşi, sensibili la flatare şi la aprecieri, care-şi fac din statutul de infractor un renume. Oricum, a începe ascultarea fără a fi cunoscut în profunzime persoana celui cu care urmează confruntarea este ca şi aruncarea în valuri fară cunoaşterea înotului. La toate acestea se adaugă o serie de ***calităţi profesionale***, între care: obişnuinţa de a privi interlocutorii în ochi pe tot parcursul ascultării, sondându-le şi interpretându-le corect comportamentul expresiv în raport cu întrebările semnificative; deprinderea de a asigura anchetei liniştea şi intimitatea necesară; deprinderea anchetatorului de a nu-şi permite gesturi de nervozitate, ticuri, ridicarea tonului ori alte accese de slăbiciune; deprinderea de a intra în anchetă cu încredere în capacitatea personală, calm şi echilibrat, precum şi tăria morală de a mai insista încă puţin din momentul în care s-a ajuns la concluzia că totul este zadarnic.

Studierea comportamentului anchetatorilor, în relaţia anchetator-anchetat, a condus la diferite clasificări, între care cea mai frecvent întâlnită în literatura de specialitate îi categoriseşte pe anchetatori în următoarea tipologie, frecvent întâlnită şi în clasificarea tipurilor de conducători[3]:

Anchetatorul temperat: se caracterizează printr-un comportament firesc, îşi ascultă cu atenţie şi interes interlocutorul, răbdător, calm şi analitic. Intervine oportun şi eficient, cu tactul corespunzător situaţiei, pentru lămurirea aspectelor esenţiale ce interesează ancheta.

Anchetatorul amabil: manifestă o anumită transparenţă în relaţia cu interlocutorul şi jovialitate, nu ezită să-şi trateze interlocutorul cu o ţigară sau o cafea. Atmosfera degajată pe care o creează oferă premisele unui studiu psihologic mai adecvat a anchetatului. Dacă amabilitatea nu este constatată, echilibrul anchetei se poate rupe, anchetatul se inhibă, iar investigaţia poate fi compromisă.

---

[1] Altavilla, E., Psihologia giudiziaria, vol. I, Unione tipografico - editrice torinesse, 1955, pp. 902-908.
[2] Ibidem, pp. 866-882.
[3] Mitrofan, Nicolae (coordonator), Voicu Zdrenghea, Tudorel Butoi, op.cit., citat de Butoi, Tudorel, op.cit., pp.153-154.

Anchetatorul autoritar: se particularizează printr-o atitudine rigidă, gravă, cu accent de solemnitate, impunându-şi la modul imperativ voinţa în faţa interlocutorului. Nu este interesat în studiul psihologiei anchetatului şi din această cauză nu găseşte modalităţile optime de a stimula pozitiv convorbirea. Anchetatorul autoritar mizează mai mult pe intimidarea anchetatului decât pe stimularea psihologică a acestuia pentru a coopera.

Anchetatorul vorbăreţ este un tip complexat de necesitatea afirmării sau necesitatea de a se descărca de o tensiune afectivă, iar logoreea este modalitatea de a se elibera de aceste stări. Din motivele menţionate, sau a altora asemănătoare, anchetatorul vorbăreţ intervine inoportun şi lipsit de eficienţă în relatările anchetatului, putând compromite ancheta.

Anchetatorul cabotin: este cel care exagerează în utilizarea procedeelor actoriceşti, ce caracterizează stilul unor anchetatori. Asemenea exagerări pot provoca stări impropii pentru ancheta judiciară, cum ar fi: amuzamentul, dispreţul, penibilitatea sau chiar inhibarea anchetatului, situaţii ce pot prejudicia rezultatele anchetei.

Anchetatorul patern: adoptă un comportament blând în anchetă, manifestând uneori chiar compasiune faţă de anchetat. Asemenea atitudini pot fi speculate de infractorii recidivişti care nu vor ezita să-şi atenueze faptele.

Nu am inclus în acestă clasificare pe anchetatorii violenţi, întrucât în sistemul judiciar modern existenţa acestora este greu de imaginat. Istoria cunoaşte însă această categorie de anchetatori sub diverse denumiri, între care cea mai frecventă este aceea a **anchetatorilor torţionari**, categorie specifică sistemelor judiciare ale statelor totalitariste[1].

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA A III-A
TEHNICA POLIGRAF ŞI DETECŢIA COMPORTAMENTULUI SIMULAT

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul I

SIMPTOMATICA COMPORTAMENTULUI SIMULAT

Secţiunea I.
Comportamentul infracţional din perspectiva psihologică

1. Consideraţii de psihologie judiciară asupra vinovăţiei ca atitudine psihică şi realitate juridică

În săvârşirea faptei ce prezintă pericol social se reflectă o anumită poziţie a făptuitorului faţă de valorile sociale ocrotite prin normele dreptului penal, ceea ce face ca infracţiunea să fie caracterizată de lege şi printr-o **trăsătură de natură morală, subiectivă, constând în vinovăţia făptuitorului, adică fapta să fie expresia unei anumite atitudini psihice a subiectului în ceea ce priveşte voinţa de a săvârşi fapta şi conştiinţa caracterului şi a urmărilor acesteia.**

Astfel spus, fapta este o expresie materializată a proceselor psihice contrare intereselor şi valorilor sociale protejate prin norme juridice.

Vinovăţia constă în atitudinea psihică a (persoanei) făptuitorului faţă de fapta socialmente periculoasă săvârşită de el şi faţă de consecinţele acelei fapte, adică atitudinea psihică pe care autorul a avut-o la momentul săvârşirii faptei ilicite, mai exact, la momentul imediat anterior săvârşirii acesteia, faţă de faptă şi urmările ei.

a) Teoria normativă a vinovăţiei

Pentru prima dată, Frank Reinhard a conceput vinovăţia ca o judecată de valoare asupra conţinutului psihic al faptei, ea exprimând un raport de contrarietate între voinţa subiectului şi norma de drept, fiind resimţită la nivel afectiv ca trăire, sentiment de culpabilitate.

În ceea ce priveşte formele sub care se exprimă vinovăţia - intenţia, culpa şi intenţia depăşită (conform Noului Cod Penal - Legea nr. 286/2009) - se consideră că faptul intenţionat este un fapt care nu trebuia produs, caz în care se reproşează voinţei că nu a împiedicat producerea faptei.

Vinovăţia apare astfel ca o atitudine reproşabilă sub aspectul modului în care agentul concepe obligaţiile sale faţă de ordinea juridică, un mare rol avându-l valoarea motivelor care au stat la baza vinovăţiei.

---

[1] Pentru interesante aspecte interdisciplinare, specialiştii, studenţii şi masteranzii pot aprofunda în cap. VII - Detecţia judiciară din N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, Psihologia judiciară, Casa de Editură şi Presă Şansa, Bucureşti, 1992 (în accepţiunea lector univ. avocat Zdrenghea - Şcoala românească de biodetecţie). A se vedea pentru identitate de opinii pe larg şi Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Psihologie judiciară, Casa de Editură şi Presă Şansa, Bucureşti, 1994.

În această teorie, vinovăția devine un concept autonom fără un conținut psihic. Evaluarea reprosului se face după criterii individuale și sociale. Criteriul individual va avea în vedere modul de comportare a altei persoane care, într-o situație similară cu cea în care s-a găsit agentul și având aceleași însușiri ca și aceasta (vârstă, sex, pregătire profesională etc.) ar fi acționat în alt mod, respectând legea.

Însușirile individuale ale agentului și specificitatea situației sunt transferate altei persoane luate ca termen de referință. Criteriul social va ține seama de anumite circumstanțe concomitente faptei legate de condițiile familiale, economice, sociale în care a acționat agentul și au influențat asupra motivației faptei.

În cadrul acestei teorii se subliniază dubla poziție a intenției: pe de o parte, intenția este un proces psihic care explică finalitatea și caracterul acțiunii volitive, iar pe de altă parte, este un factor revelator al atitudinii interioare a agentului față de ordinea juridică. De fapt teoria normativă nu conduce la o desprindere a proceselor psihice care însoțesc și se manifestă în luarea hotărârii de a acționa și în punerea în execuție a hotărârii, ci duce la o adâncire a acestora, la o examinare a lor în lumina întregii personalități a agentului. Accentul analizei se mută deci, de la procesele psihice implicate în săvârșirea faptei, la procesele psihice care explică comportarea făptuitorului, atitudinea sa internă față de ordinea juridică.

b) Teoria psihologică a vinovăției

Teoria psihologică a vinovăției consideră că aceasta nu poate fi analizată decât în raport cu o persoană responsabilă, capabilă să-și dea seama de condițiile în care acționează și de consecințele faptei și să-și coordoneze activitatea în raport cu aceste cunoștințe. În lipsa capacității psihofizice, agentul poate comite doar fapte periculoase, dar nu fapte intenționate sau culpabile. Rezultatul nociv pe care l-ar putea produce persoanele incapabile apare mai degrabă ca o consecință mecanică, pur cauzală a mișcării membrelor persoanei incapabile.

Distinsul prof.univ.dr. George Antoniu[1] subliniază cele două ipostaze ale vinovăției: aceea de element al conceptului de infracțiune și aceea de proces psihic descris în norma de incriminare (în subsidiar, trăire psihică a culpabilității între conștiința culpabilă și norma juridică incriminatoare).

2. Matricea infracțională (culpabilizatoare). Matricea morală din perspectiva contradictorialității

Sub aspect psihologic, punerea în operă a proiectului infracțional este precedată de procesul specific al concepțiunii faptei penale care cuprinde analiza posibilităților de acțiune, evaluarea avantajelor și dezavantajelor, a riscurilor acțiunilor ilicite, a măsurilor de împiedicare a identificării. Evaluarea acestor elemente se poate finaliza fie prin renunțarea la proiectele ilicite, fie dimpotrivă, la deliberarea și asumarea riscurilor și, în consecință, la executarea proiectului infracțional[2].

---

[1] G. Antoniu, Vinovăția penală, Editura Academiei Române, București, 1995.
[2] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit.

Procedeele psihice ce preced şi însoţesc săvârşirea infracţiunii precum şi cele ce succed acesteia sunt integrate conştiinţei infractorului sub forma unui patern infracţional stabil, cu conţinut şi încărcătură afectiv-emoţională specifică şi cu o caracteristică fundamentală - psihosensibilitatea - în virtutea căreia este posibilă conservarea în structurile memoriei a unei realităţi psihice obiectivată în mod fascinant la nivelul amintirii despre faptă (inclusiv substratul ei afectiv-emoţional).

Structurile informaţionale reprezentând matricea infracţională, rămân implementate în neuronii scoarţei cerebrale datorită psihosensibilităţii latente ce poate fi reactivată, dislocată şi exteriorizată (monitorizată) în diagramele specifice investigaţiei conduitelor simulate fiind identificabilă (exclusiv la autorii faptelor penale) sub impactul stimulilor de natură psihologică.

Definită strict, matricea infracţională este o realitate a conştiinţei infractorului, filmul netrucat al derulării infracţiunii, autoimplementat secvenţă cu secvenţă în memoria infractorului.

3. Comportamentul infracţional din perspectiva reperelor sale psihologice

3.1. Dinamica secvenţelor comportamentale

Structura informaţională psihosensibilă are în conţinutul său patru secvenţe distincte sub aspect psihologic, care se diferenţiază în intensitate şi se delimitează în timp[1].

Secvenţa primară însumează procesele psihice care se nasc şi se consumă până la decizia de a comite infracţiunea proiectată. Această etapă se caracterizează prin perceperea şi prelucrarea de către agentul infractor a informaţiilor declanşatoare de tendinţe şi motivaţii antisociale, pe care se fundamentează opţiunea pentru mobilul comportamentului ilicit, adică deliberarea.

Secvenţa secundară cuprinde procesele psihice care au loc din momentul luării deciziei infracţionale până la pregătirea materială şi săvârşirea faptei. Această etapă se caracterizează printr-un intens consum lăuntric, problematica psihologică fiind axată pe coeficientul de risc, mai ales pe miza pusă în joc. Un rol deosebit în luarea deciziei infracţionale îl are funcţia de proiecţie-anticipare, care stimulează câmpul reflecţiei asupra consecinţelor în raport cu reuşita sau nereuşita, sentimentul satisfacţiei coexistând cu trăirea anxiozităţii, nesiguranţei şi îndoielii.

Fiind intime şi deosebit de intense, toate aceste procese psihologice sunt caracterizate printr-un mare consum de energie nervoasă, manifestându-se la unii infractori printr-un anumit grad de surescitare. În acest stadiu, intenţia infracţională primeşte un contur precis generând reechilibrarea sferei afectiv-emoţionale, pe primul plan trecând de această dată procesele reflexiv-volitive.

Secvenţei secundare îi sunt specifice procesele de analiză şi sinteză a datelor deţinute de agentul infractor şi de structurare a acestora pe variante de acţiune, din care se va alege varianta optimă. Activităţile specifice etapei secundare se desfăşoară sub forma reprezentării mentale a unui plan de acţiune despre mijloacele şi modalităţile de realizare

[1] Doctrina dreptului clasic acceptă următoarea evoluţie: apariţia motivului, lupta motivelor, adoptarea hotărârii şi, în fine, executarea acţiunii.

a scopului, timpului de săvârşire a infracţiunii, asigurarea rezultatelor acesteia, măsurile de acoperire şi sustragere de la identificare şi răspundere, precum şi alte elemente necesare reuşitei.

Un rol deosebit de important în prelevarea şi anticiparea mentală a finalităţii acţiunilor proiectate îl au stabilirea orientării antisociale şi experienţa din trecut a agentului infractor, acestea fiind componente esenţiale ale potenţialului său criminogen. Odată definită hotărârea de a comite infracţiunea, latura imaginativ-prospectivă a acesteia este urmată de acţiunile materiale cu caracter pregătitor. Specificul actelor preparatorii constă în procurarea de instrumente şi materiale necesare actelor de executare a infracţiunii, contactarea de complici, culegerea de informaţii despre victimă(e), despre locul infracţiunii, supravegherea obiectivului şi studiul acestuia, recunoaşterea locului faptei, experimentarea privind pătrunderea şi ieşirea de la locul faptei, posibilităţile de acoperire şi fugă în caz de surprindere etc.

Rezultanta comportamentului infractorului din faza actelor preparatorii poate fi, după caz, fie fundamentarea în plan material a hotărârii de a comite fapta prin realizarea condiţiilor optime reuşitei, fie desistarea ori amânarea, în aşteptarea unor condiţii şi împrejurări favorizante.

Secvenţa terţiară cuprinde procesele psihologice care însoţesc săvârşirea infracţiunii (în faza tentativei şi consumării faptei). În timpul comiterii infracţiunii, agentul infractor trăieşte stări emoţionale deosebit de intense. Actele şi acţiunile care se derulează în câmpul infracţiunii sunt tributare crizei de timp şi neprevăzutului, care generează trăirea unui acut sentiment de precipitare şi teamă.

Psihologic, obiectele, fiinţele sau fenomenele percepute de agentul infractor în timpul comiterii faptei (instrumentele destinate săvârşirii infracţiunii, valorile ce constituie obiectul material al infracţiunii, victima/victimele), contextul spaţio-temporal al desfăşurării activităţilor specifice comiterii infracţiunii etc., în funcţie de proprietăţile lor fizico-chimice (intensitate, formă, mărime, culoare, dispunere spaţială, rezistenţa victimei etc.) determină trăiri şi reacţii emoţionale tributare atât imperfecţiunii simţurilor, cât şi surescitării nervoase în care aceasta se derulează. Teama de a fi descoperit, necesitatea de a găsi noi soluţii unor situaţii de fapt neprevăzute, trăirea reală a riscului bulversează structurile emoţionale şi precipită acţiunile făptuitorului. Lipsa unui autocontrol caracteristic pentru un mod de acţiune şi gândire în situaţii normale, generează scăpări, chiar şi în cazul infractorilor ce operează „cu sânge rece". Astfel, din cauzele menţionate, infractorului i se diminuează autocontrolul, acesta poate pierde obiecte personale în câmpul faptei, uită obiecte corp-delict purtătoare de urme, sau uită să şteargă anumite categorii de urme, renunţă în cursul activităţii infracţionale la portul mănuşilor, se accidentează etc. Toate acestea sunt exploatate de poliţia judiciară şi tehnico-ştiinţifică, prin metode şi tehnici criminalistice şi de investigaţie judiciară, în scopul identificării autorului şi soluţionării cauzei[1].

Secvenţa a patra cuprinde procesele psihologice care se produc după săvârşirea infracţiunii, în intenţia sustragerii de la răspunderea penală. Elementul caracteristic psihologiei infractorului după săvârşirea faptei penale este efortul de a se sustrage identificării, inculpării şi executării pedepsei. În general, comportamentul agentului

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

infractor în această fază - post-infracțională - este reflexiv-acțional, întreaga lui activitate psihică fiind dominată cu autoritate de trecerea în revistă a celor petrecute.

Istoria criminalității demonstrează existența, încă din cele mai vechi timpuri, a unor strategii și scenarii de contracarare a activităților de identificare și tragere la răspundere penală a autorilor de infracțiuni.

În contextul acestor strategii și scenarii, nu puțini sunt infractorii care își creează alibiuri, încercând să convingă că era imposibil ca ei să fi săvârșit fapta (faptele) sau mizează pe imposibilitatea administrării probelor de către organele judiciare.

În cazul alibiului, stratagema utilizată este, de regulă, aceea de a se îndepărta în timp util de la locul infracțiunii și de a apărea cât mai curând în alt loc, unde, prin acțiuni menite a atrage atenția, caută să fie remarcați pentru a-și crea probe, bazându-se pe ideea că, după o anumită scurgere a timpului, organului de urmărire penală îi va fi greu să stabilească cu exactitate succesiunea în timp a celor două evenimente. Alteori, dimpotrivă, infractorul apare în preajma locului unde se desfășoară cercetările, căutând să obțină informații referitoare la cursul acestora, acționând prin denunțuri sau scrisori anonime, modificări în câmpul faptei, înscenări, înlăturări de probe, dispariții de la domiciliu, internări în spitale sau săvârșirea de noi infracțiuni mărunte pentru a fi reținut și a dispărea din aria de investigare a poliției judiciare.

În urmărirea scopului lor, infractorii nu ezită a întrebuința orice mijloace care i-ar putea ajuta: minciuna, perfidia, încercări de intimidare a anchetatorului, deseori lăsând să se înțeleagă că vor apela la „persoane influente" care să curme „șirul ilegalităților".

3.2. Etiologia suportului psihologic (mobilul, trebuința, motivul, idealul, concepția, scopul etc.)

Comportamentul uman este determinat de modificările interne (neuro-endocrine) și de stimuli (excitanți) externi care influențează scoarța cerebrală. Modificările psiho-fiziologice determină starea de tensiune psihică care inițiază un comportament propriu fiecărui individ. Motivația acțiunii/inacțiunii infracționale constituie forța motrice interioară, elementul primar care asimilează și sedimentează influențele externe și va genera fapta, persistând până la reducerea tensiunii psihice apărute (prin săvârșirea sau desistarea de la producerea faptei)[1].

Conduita individuală este rezultatul intervenției unui ansamblu de factori conștienți, inconștienți, fiziologici, afectivi, intelectuali, sociali, aflați în interacțiune care incită, sedimentează sau amplifică structura psihică individuală (influențată de anumite predispoziții individuale). Motivația acțiunii/inacțiunii este declanșată de trebuințe, interese, convingeri, idealuri, concepții care dezechilibrează biopsihosocial infractorul și încetează prin satisfacerea acestora.

Trebuința infractorului având o natură diferită (socială, biologică, materială), impune stări și imbolduri acționale tensionate, orientând comportamentul individual spre reducerea tensiunii prin satisfacerea acestora sau amplificarea tensiunii din cauza neîmplinirii lor. Tendința de a trece la satisfacerea unor trebuințe în mod conștient sau inconștient, constituie faze comportamentale ale motivației individuale reprezentată de

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit., citat de Butoi, Tudorel, op.cit., p. 161.

mobilul acţional care declanşează, impulsionează şi orientează acţiunea/inacţiunea infracţională.

Selectarea şi asimilarea trebuinţelor şi mobilurilor (motivelor) într-o structură constantă şi eficientă în domeniul infracţional, formează **interesele infractorilor.**

Motivele se află într-o interacţiune instabilă care generează stări tensionale sau chiar între infractor şi societate, determinând pe infractor să opteze între satisfacerea prin infracţiune sau respingerea motivelor prin desistarea sa.

Trebuinţele şi interesele infractorului se contopesc uneori cu unele convingeri trăite afectiv, fiind implicate în sentimentele, pasiunile, emoţiile şi dorinţele sale.

Convingerile stabilizează propriile aprecieri despre unele fenomene şi situaţii psihosociale, infractorul intervenind sau acţionând pentru menţinerea sau înlăturarea celor care nu-l satisfac. Derularea existenţei sociale poate să fie idealizată de infractor în sensul preluării unor modele comportamentale sau a anticipării unor soluţii care să justifice propria sa atitudine infracţională.

Idealul infractorului va constitui un ţel suprem al acţiunii - omisiunii socialmente periculoasă, atât sub aspectul formei de realizare, cât şi a finalizării acesteia reprezentând un înalt grad de pregătire acţională, idealizare infracţională ce trebuie să caracterizeze sensul, scopul şi modelarea întregii activităţi infracţionale a unui individ.

Sfera conceptului de motivaţie comportamentală se încheie cu elementul de **concepţie despre viaţă şi societate a infractorului,** ca orientare fundamentală a comportamentului individual spre domeniul infracţional. Concepţia despre rezolvarea conflictelor individuale şi sociale numai prin infracţiune (ca rezultat al experienţei proprii) se caracterizează printr-un grad mai mic de înţelegere a exigenţelor sociale şi este o negare a educaţiei individuale.

Mobilul (motivul) acţiunii/inacţiunii infracţionale reprezintă elementul subiectiv al conţinutului infracţiunii şi constă într-o cauză determinată, un imbold psihic care impulsionează, declanşează fapta socialmente periculoasă. Mobilul dezvăluie natura morală a acţiunii/inacţiunii. Reprezentând o caracteristică de impuls afectiv după selectarea, asimilarea şi sedimentarea unor influenţe externe, mobilul se materializează în obiectul rezoluţiunii delictuoase şi în direcţionarea executării dinamice a acesteia pentru satisfacerea unor cerinţe morale individuale: gelozie, glorie, gratitudine, fanatism, lăcomie, răzbunare, sacrilegiu. Guvernând întreaga motivaţie acţională, mobilul reprezintă un factor declanşator al faptei în sensul determinării stării psihice necesare orientării spre satisfacerea cerinţelor individuale, devenind astfel un obiect al cunoaşterii individualităţii psihologice a infractorului responsabil. În funcţie de geneza şi conţinutul mobilului acţional, în comportamentul infractorului se regăsesc elemente esenţiale ale temperamentului, obişnuinţelor, direcţionării morale, experienţei şi adaptării la un anumit tip de viaţă, precum şi ale tulburărilor mentale (frustrări, nevroze, obsesii, maladii mentale)[1].

Mobilul faptei este variabil şi se caracterizează printr-un grad mai mic sau mai mare, mai simplu sau mai complex de organizare, ceea ce înseamnă că sensul său diferă de la infractor la infractor sau după condiţiile specifice de realizare „non sine causa acceditur" (nu se acţionează fără motiv). Nivelul de profunzime în reflectarea realităţii psihosociale

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

a mobilului infracțional va caracteriza și gradul de responsabilitate socială sau de iresponsabilitate a infractorului. Determinând infracțiunea, mobilul o individualizează și o califică, însă prezența sa nu este obligatorie pentru desăvârșirea conținutului infracțiunii. „Mutabile semper causa" (mobilul se schimbă mereu), însă el poate lipsi din derularea unor infracțiuni spontane, fapta care nu exclude realizarea conținutului infracțiunii deoarece acțiunea - omisiunea săvârșită cu intenție sau din culpă are un rezultat socialmente periculos dacă infractorul are capacitatea psihofizică să răspundă penal. Practic, nu există acțiune - omisiune care să nu aibă la bază un mobil acțional ce însoțește psihic și acțional comportamentul infractorului, însă în anumite situații, legea penală califică infracțiunea și după existența perceptibilă a mobilului: omorul săvârșit din interes material (art. 189, alin.1, lit.b Noul C.pen.); în anumite situații legea impune cu necesitate existența mobilului pentru a se împlini elementul subiectiv al conținutului infracțiunii (abuzul în serviciu prin îngrădirea unor drepturi pe temei de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, apartenență politică, avere, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA - art. 297, alin. 2 Noul C.pen.), asfel că în lipsa mobilului, infracțiunea nu va exista, iar fapta nu va fi sancționată.

Uneori, mobilul reprezintă o circumstanță agravantă în realizarea infracțiunii, devenind astfel și un element circumstanțial în activitatea de individualizare legală și judiciară a pedepsei, conform art. 77 Noul C.pen.

Mobilul infracțional se dezvoltă, în genere, înaintea debutului faptei, devansând fazele acționale și devenind o circumstanță subiectivă a acțiunii - inacțiunii socialmente periculoasă. Formarea mobilului și acceptarea acestuia de către infractor reprezintă o parte componentă a afectivității individuale care este preponderent și stabil negativă, constituind un caz tipic de neacceptare a exigențelor sociale, explicând din ce motiv a fost săvârșită fapta penală.

Scopul, ca element subiectiv al conținutului infracțiunii - scopul infracțional este reprezentat de considerentele fixate în mod conștient de infractor care se vor realiza în mod concret prin săvârșirea unei acțiuni-inacțiuni. Prin scop, infractorul anticipează rezultatul faptei care urmează a se definitiva ulterior. Scopul este rezultatul unui proces psihic, al unei deliberări prin care făptuitorul anticipează satisfacerea unor interese și își fundamentează modul de acțiune concretă pentru a se finaliza rezultatul propus. În sens restrâns, scopul reprezintă reflectarea subiectivă, conștientă a unui rezultat infracțional viitor, intuit, realizat și acceptat de infractor. În sens larg, scopul semnifică stabilizarea conștientă, volitivă a gândirii infractorului asupra unui obiectiv, deliberarea și adoptarea unei strategii acționale adecvate modului și condițiile concrete de săvârșire a faptei pentru obținerea rezultatului anticipat.

Sensul scopului se precizează în contextul acțiunii, exprimând caracteristica procesului acțional, a însușirilor, a circumstanțelor în care va avea loc acțiunea pentru a se ajunge la rezultatul prevăzut inițial. Scopul este dependent de rezultatul infracțional, fiind element subiectiv al conținutului infracțiunii doar în anumite condiții. Scopul realizează joncțiunea între actul deliberativ, volițional și rezultatul urmărit, însă nu în toate cazurile sfera și felul scopului urmărit de făptuitor fac parte din sfera și felul scopului incriminat ca element subiectiv al conținutului unei infracțiuni. Dacă scopul

infracțiunii concrete se ocupă de modul cum este organizată aceasta pentru producerea rezultatului, infracțiunea abstractă stabilește un scop generalizat socialmente periculos pentru întreaga categorie de acțiuni posibile a se realiza. În acest mod, scopul devine element subiectiv al conținutului infracțiunii doar în condițiile în care fapta a urmărit realizarea scopului generalizat, socialmente periculos. În conținutul infracțiunii, scopul este utilizat sub înțelesurile de destinație, de rezultat și de circumstanță și face parte din latura obiectivă a infracțiunii.

4. Matricea morală

Înainte de a fi un concept, matricea morală (aflată în raporturi de incompatibilitate cu matricea infracțională) este o realitate mentală, un construct cognitiv-intelectiv plasat la nivelul conștiinței individuale și ușor identificabilă la fiecare individ al speciei umane, normal din punct de vedere bio-psihic.

Premisele demersului se pot constitui din definirea moralei: *„Morala poate fi definită din diferite puncte de vedere; ea poate fi definită ca știința binelui și a fericirii. Morala este știința profilaxiei și a terapeuticii răului. Ea este filosofia și igiena fizică și psihică a vieții sociale, conștiința echilibrului social, știința moralității și imoralității, a drepturilor, a îndatoririlor, a viciilor și a virtuților. Morala este știința moravurilor, a ansamblului regulilor care guvernează raporturile dintre oameni, ea este știința acordului sau a societății, știința reacțiilor între indivizi și arta de a le evita: știința prudenței și a prevederii, știința estimării propriei slăbiciuni"*[1] sau din altă perspectivă *„morala este ultimul capăt al unei asociații alternative între acțiune și reacție, între rău și răzbunare, între căință și consolare" - „există o morală pozitivă (morală binelui) - în joncțiuni pozitive, comandamente pozitive, ceea ce trebuie făcut, alături de o morală a răului (prohibiții) - comandamente negative, ce trebuie să omitem sau să ne abținem de a face"*[2].

Pentru a defini și înțelege Binele și Răul, conștiința și cunoașterea morală trebuie să atingă un anumit grad de evoluție și de maturizare, prin socializare, instrucție și educare continuă, inclusiv autoeducarea educatorilor. Aceasta deoarece cineva poate cunoaște ce este binele, dar face răul din slăbiciune, invidie, ranchiună, duplicitate și simulare morală, datorită unor iluzii sau din rațiuni "mai înalte" (se sacrifică un om sau un grup de oameni pentru a se salva o comunitate mai mare etc.)[3].

Morala, chiar condiționată istoric, constantă și actuală, în fiecare din noi, este matricea noastră morală, spațiul psihologic, forul interior de decizie, sau cum spunea Kant - „liberul arbitru".

Matricea morală cuprinde legea morală implacabilă ce nu poate fi modificată, tocmai pentru că este lege. Legea morală cunoaște și răul și binele, și nu poate transforma răul în bine și nici binele în rău, ea este infailibilă, categorică, se supune unui singur comandament, cel al imperativului categoric.

---

[1] Odobleja, Ștefan, Psihologia Consonantistă, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p.553.
[2] Ibidem, p. 554.
[3] Sârbu, Tănase, Etică: valori și virtuți morale, Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez", Iași, 2005, p. 149.

În sinteză, **matricea morală este o constelaţie de exigenţe moral-etice structurată la nivel mental într-un construct cu rol de filtru selectiv, aflată în raporturi de excludere cu matricea infracţională, vis-a-vis de care dezvoltă la făptuitori sentimentul culpabilităţii (vinovăţiei) de fiecare dată când exigenţele sale sunt încălcate.**

Psihodetecţia este posibilă tocmai în virtutea realităţii şi caracterului modificabil al matricei morale sedimentară mental a speciei umane, pentru că psihodetecţia se adresează unui comandament moral - comandamentul adevărului şi sincerităţii, coordonate ale personalităţii morale a omului.

În virtutea acestor realităţi, toate experimentele de detecţie a comportamentului simulat confirmă, la unison, că sindromul relevant se află în consonanţă cu legea morală a planului decelării răului de bine, în timp ce comportamentul simulat se află în contradicţie cu legea morală.

Secţiunea a II-a
Interpretarea comportamentului simulat

1. Noţiuni şi definiţii asupra comportamentului simulat

Una dintre formele de simulare (sau disimulare) o constituie minciuna, atunci când este comunicată prin limbaj. Rousseau comenta definiţia în felul următor: *„a minţi înseamnă a ascunde un adevăr ce trebuie dat în vileag"*, afirmând totodată că trecerea sub tăcere a acestor adevăruri pe care nu ai obligaţia de a le face cunoscute nu înseamnă „a minţi".

Sinceritatea este o prescripţie morală care nu poate fi întotdeauna o realitate psihologică.

Minciuna afirmată de subiect este justificată sau nu, astfel ea reprezintă starea unei încercări de a falsifica răspunsul just la o întrebare, ascunzând stările emoţionale demascatoare. Din punct de vedere psihofiziologic, detectarea simulării poate fi studiată şi este analizată uneori în aspectele ei mai grave, infracţionale, cât şi, mai ales, în laborator, - fără a fi interesaţi de doza de justificare a celor implicaţi sau de caracterul oarecum artificial în care sunt induşi subiecţii de experienţă.

O altă formă mai intimă de simulare, nu mai puţin răspândită însă, o constituie refuzul de a-şi mărturisi şi de a recunoaşte o anumită atitudine reală faţă de o persoană oarecare sau încercarea de a-şi camufla faţă de sine însuşi o anumită dorinţă pe care totuşi o simt.

Simulând, oamenii caută să-şi convingă auditorii de poziţia pe care şi-o expun aparent. La anxioşi, de exemplu, se observă adesea tăinuirea adevăratului motiv de anxietate. Simularea îmbracă în exterior intenţia de inducere în eroare prin trei procedee mascate[1]:

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, op.cit., citat de Butoi, Tudorel, op.cit., pp. 166-167.

- printr-o atitudine raţionalizatoare în care individul încearcă să ofere raţiuni cât mai plauzibile pentru justificarea unor greşeli sau a unui comportament pe care singur îl bănuiesc a fi condamnabil;
- alţii caută să-şi proiecteze atitudinile personale în contul altora;
- inversul acestui tip de mascare o constituie identificarea, prin aceasta individul atribuindu-şi voit componente sau atitudini ale altor persoane.

Schema acestor procedee de mascare a motivelor reale, care sunt surse ale anxietăţii, aparţine lui Coleman (influenţa freudiană).

Ca şi în minciună, în orice alt tip de simulare există un anumit grad de intenţionalitate în a înşela. Intenţia este acea caracteristică esenţială care deosebeşte o eroare de un fals. Simularea este, deci, o semnificaţie socială. Odată cu complicarea vieţii sociale, tipurile de simulare, unele mai mult, altele mai puţin justificate, devin tot mai numeroase şi, în general vorbind, nişte necesităţi.

Cazul simulării absolute, a falsificării voite a adevărului printr-o formă exprimată verbal „minciuna" - cu ascunderea expresiilor aparente ar putea-o demasca. Oricărui comportament aparent îi corespunde, cu necesitate aspectul lui inaparent. Ceea ce este fals este sensul imprimat de individ componentei oferite spre observaţie directă, adică sensul care trebuie atribuit, după intenţia sa, comportamentului aparent.

Comportamentul este, în fapt, inseparabil de formele sale de manifestare şi acţionează ca un tot. De aici şi posibilitatea cunoaşterii sigure a simulării comise. Inaparenţa în simulare este până la urmă nu numai ceea ce se încearcă a fi ascuns, ci produsul dintre inaparenţa care corespunde cu ceea ce este lăsat voit să se exteriorizeze şi inaparenţa care trebuie să rămână un secret personal.

2. Exprimarea aspectului inaparent în comportamentul simulat

Acţiunea simulării are un aspect aparent (care ne poate induce în eroare), dar şi unul inaparent. Formele comportamentului inaparent - evidenţiabile cu ajutorul indicatorilor fiziologici - sunt numeroare, de la modificările bioelectrice surprinse de EEG într-un moment de atenţie, până la creşterea tonusului sau la mişcări musculare care anticipează direcţionarea unor organe senzitive sau apatice către obiectul atenţiei.

Prima schemă la care apelăm se referă la „comportamentul de acomodare". Astfel, între o funcţie a sistemului (S) şi comportament (R) au loc o serie de procese:

- de prelucrare a informaţiilor primite implicând procesele receptive (prin care se selecţionează stimulii care dezvăluie, care arată o semnificaţie anumită);
- de evaluare (prin care se definesc cerinţele de acomodare şi se formulează acţiunile posibile);
- de selecţie (prin care se aleg acţiunile, după riscul şi recompensa pe care le presupun).

Toată această prelucrare este influenţată de: cadrul de referinţă al individului; pattern-ul motivaţional: trebuinţe, interese etc.; resursele de mânuire a acţiunii comportamentale: capacitate, talent, învăţare, potenţialităţi etc.; condiţii diverse, momentane: implicaţii emoţionale, oboseală etc.

Rezultă, din această schemă, că între factorii perfect vizibili şi controlabili, (S) şi (R), există unele variabile intermediare care influenţează şi întârzie răspunsul vizibil. Comportamentul simulat trece printr-o succesiune asemănătoare de etape - procese, dintre care, în unele comportamentul se poate exprima în ambele lui aspecte, în altele numai în formele inaparente. Dintr-o astfel de schemă se remarcă existenţa a două elemente importante pentru conduita simulată, şi anume:

- primul element este reprezentat de momentul în care stimulului i se stabileşte sau i se reactualizează o anumită semnificaţie pentru subiect, semnificaţie care poate fi cu totul alta decât cea unanim stabilită;
- al doilea element îl constituie evaluarea, mai concret spus, selectarea tipurilor de răspunsuri, de acţiuni. Aici se controlează punctul în care subiectul care încearcă o simulare trebuie să-şi traducă într-un stadiu aparent intenţiile asupra cărora a deliberat, cât şi formele de exprimare găsite a fi convenabile.

Într-o a doua schemă, comportamentul punctează şi mai clar verigile inaparente incluse în acţiunea de simulare: stimul - semnificaţie - mediere - intenţie - răspuns. În această schemă care aparţine lui Smedslund este de reţinut existenţa a două „zone nelegiferate" („non lawfull region") în care sunt introduşi factori de incertitudine: una după recepţionarea stimulului, o a doua înaintea răspunsului efectelor. Prima zonă indică lipsa unei reacţii logice între (S) şi o anume semnificaţie constantă. A doua arată lipsa acestei reacţii din stimularea respectivă şi semnificaţia personală locală. Rezultă că odată cu sau după apariţia intenţiei de a răspunde, un răspuns poate fi întârziat, viciat, falsificat cu un altul care nu corespunde uneia de tipul statistic, ca depersonalizat. A doua zonă de incertitudine împreună cu intenţia de a răspunde, reprezintă, posibil, momentul şi locul cel mai caracteristic pentru acţiunea demascatoare a aspectului inaparent din comportamentul de simulare, în care obiectiv ar fi poate imposibil de pătruns dacă ea n-ar fi strâns legată de coloratura emoţională a acţiunilor planificate, de efectul atitudinii pregătitoare şi nesiguranţa asupra rezultatului acestor acţiuni care presupun un risc pentru individ[1].

În comportamentul inaparent al simulării există unele verigi, unele etape semnificative. Desfăşurarea acestor etape nu are loc fără un anumit ecou efectiv, emoţia le însoţeşte, dându-le o anumită consistenţă, adică, o implicare în primul rând a manifestărilor organice, musculare şi glandulare care îngroaşă cu mult latura evidenţiabilă a acestor evenimente.

3. Indicatorii verbali, motori şi fiziologici ai conduitei simulate în expresia aparentă (semnificaţia şi sensul stimulilor declanşatori de emoţie)

Metoda asocierilor de idei în detecţia minciunii îşi bazează eficienţa pe faptul că o stare emoţională, o anumită semnificaţie a cuvintelor ce se prezintă sau se spun cuiva poate influenţa asocierile pe care acesta le stabileşte uneori. Libertatea unui subiect de a stabili asociaţii de limbaj la un cuvânt-stimul dat este îngrădită, orientată de o serie de criterii care uneori scapă controlului individual. Asociaţia făcută poate să apară - atât

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

pentru experimentator, cât şi pentru subiectul însuşi - ca fiind întâmplătoare. Totuşi, din punct de vedere al legăturilor, circuitelor condiţionate care sunt reactive şi care stau la baza asocierilor verbale, formularea de „asociaţie întâmplătoare" trebuie privită cu circumspecţie. Există cercetări ale căror date probează faptul că în conţinutul asocierilor pe care le facem pot fi incluse până şi aspectele unor perceperi subliminale. Ideile nu ne vin în minte, deci, la întâmplare.

Folosirea metodei asocierilor verbale în scopul detectării unui anumit conţinut de idei, legat de o stare momentană (emoţională, mentală) capătă şansa de a deveni, prin intermediul unei metode adecvate, un singur instrument investigator.

Ca o concluzie referitoare la folosirea metodei asociaţiilor verbale, se afirmă *că „dacă viteza de reacţie verbală este diferită la cuvintele critice faţă de acelea nesemnificative, dacă subiectul refuză răspunsul la cuvintele critice sau repetă voit. în lipsa unui cuvânt înlocuitor la îndemână, răspunsurile verbale anterioare - atunci vinovăţia simultanului (subiectului) poate fi dovedită".*

Indicatori vegetativi. În multe cazuri experimentale s-a constatat că stimulii prezentaţi subiectului au şi un aspect afectiv, dar cel cognitiv este primordial. Într-un context afectiv situaţia se schimbă. Simularea constituie tocmai unul dintre aceste cazuri: aspectul emoţional este mai viu, datorită însuşi contextului afectiv în care este silit să acţioneze subiectul sau infractorul. De aceea, indicatorii vegetativi se situează pe primul plan prin modificările pe care le produc: pulsul creşte imediat după minciuna afirmată, poziţia verticală a undelor pulsaţiilor înscrise este modificată. Dintre alţi indicatori vegetativi, unii autori susţin că EDG are o mare eficienţă in detectarea răspunsurilor simulate. Personalul de specialitate care lucrează în criminalistică opiniază însă că în condiţiile anchetei (cu un stres mai ridicat, deci), EDG are o eficienţă întradevăr mai bună, dar mai scăzută comparativ cu alţi factori, cum ar fi presiunea sangvină.

Înregistrările fiziologice sunt asociate cu alţi indicatori de detecţie a simulării şi contribuie considerabil la detectarea comportamentului simulat.

Un alt indicator, expresia sonoră a răspunsului verbal, a stat la baza detecţiei comportamentului simulat într-o metodă pusă la punct de Olechowski.

3.1. Indicatorii fiziologiei, semnificaţia şi sensul stimulilor declanşatori de emoţie în simulare

După 1900, cercetările întreprinse în direcţia „detectării simulării", „a minciunii' au fost tot mai numeroase, specialiştii plecând de la faptul că stările de tensiune psihică, apărute în momentele de nesinceritate, cum sunt şi cele specifice suspectului sau inculpatului care caută să ascundă adevărul, determină o serie de modificări fiziologice. Unele dintre aceste modificări (răguşeala, congestionarea, crisparea, scăderea salivaţiei, dereglarea ritmului respiraţiei şi a celui cardiac etc.), pot fi sesizate direct de către cel ce efectuează ascultarea, dacă are cunoştinţe de psihologie, fiziologie şi, bineînţeles, spirit de observaţie adecvat profesiunii.

Plecându-se de la manifestările specifice tensiunii psihice, în literatura de specialitate s-a încercat chiar stabilirea unor reguli după care se poate detecta minciuna, vinovăţia sau inocenţa. Astfel, potrivit lui Le Clere:

- răspunsul vinovatului este mai lent şi ezitant, cel al inocentului este spontan, detaliat şi deseori indignat;
- vinovatul suportă mai greu privirea, spre deosebire de inocent care însă, roşeşte mai uşor;
- inocentul face apel la corectitudinea sa şi caută să demonstreze că nu ar avea nici un interes pentru faptele care i se impută;
- inocentul dă mai greu explicaţii privind modul în care şi-a petrecut timpul critic, spre deosebire de vinovat care oferă imediat un „excelent" alibi;
- inocentul este inconsecvent în declaraţiile pe care le face[1].

Tehnicile de investigare, care detectează emoţia şi nu cauzează acesteia, se bazează, în esenţă, pe următoarele elemente:

-în momentul simulării, individul prezintă o serie de manifestări emoţionale[2];

-persoana ascultată nu-şi poate controla în întregime aceste manifestări emoţionale.

Indicatorii fiziologici care pot servi la depistarea tensiunii emoţionale folosiţi în actualele tehnici de detecţie a simulării, a sincerităţii sau a nesincerităţii, sunt consecinţa unor procese fiziologice (cauzate de tensiunea psihică specifică sistemului nervos vegetativ), cum ar fi:

a) modificările activităţilor cardiovasculare, manifestate în ritmul şi amplitudinea pulsului, precum şi în tensiunea arterială;

b) modificarea caracteristicilor normale ale respiraţiei care, în prezenţa emoţiei, devine neregulată şi mai grea;

c) modificarea rezistenţei electrice a pielii, denumită reacţia electrodermică (R.E.D.);

d) modificarea caracteristicilor normale ale vocii, funcţiei fonatorie influenţată de schimbarea tremurului fiziologic al muşchiului aparatului fonorespirator;

e) modificarea caracteristicilor scrierii, îndeosebi în privinţa vitezei de execuţie şi a presiunii, care se poate accentua sau reduce[3].

Alţi indicatori fiziologici sunt: tensiunea musculară (crisparea); temperatura corpului; comportamentul ocular; activitatea electronică a scoarţei cerebrale, înregistrată prin intermediul electroencefalografului sub forma electroencefalogramei (EEG), fiind un indicator important al tensiunii psihice.

3.2. Mijloace psihologice de detectare a tensiunii psihice cuprinse în chestionare şi teste de personalitate

Performanţa realizată de un subiect într-o cercetare experimentală depinde, printre altele, de calitatea şi intensitatea simulării, de anumite capacităţi psihofizice, de disponibilitatea de moment, de gradul de sănătate şi oboseală, de motivaţia pentru experiment. Influenţa acestor condiţii asupra creşterii sau descreşterii performanţei, în

[1] E. Stancu, op.cit., p. 145.
[2] T. Butoi, I. Butoi, Psihologia comportamentului criminal - ghid de observaţie, Editura Enmar, Bucureşti, 1999, p. 137 şi urm.
[3] T. Bogdan, T. Butoi, Tratat practic de criminalistică, vol. II, p. 368.

obținerea unor rezultate care corespund realmente sau nu posibilităților subiectului, a fost deseori abordată obiectiv.

O importanță deosebită o are asupra rezultatelor și influența sau încrederea subiectului față de adevăratul scop al activității experimentatorului, uneori, condiții care îl pot determina să apeleze în ceea ce spune sau face, la răspunsuri nesincere.

Este necesară o analiză amănunțită privind rolul stimulărilor în cercetarea psihologică, influența acestora asupra nivelului performanței și, în general, asupra îmbunătățirii modelului de investigare a simulării.

Se observă indici de simulare în:

- chestionarele psihologice - care răspund anumitor tematici - în care o parte dintre cei solicitați au tendința de a face o „bună impresie" examinatorului. În cazul în care indivizii sunt preveniți că obiectul urmărit, odată cu prezentarea chestionarului, îl constituie investigarea tendinței de a minți, are loc o mai frecventă formare a răspunsurilor, cu o puternică dorință de a face aceeași „bună impresie". Astfel, pentru a preveni falsitatea răspunsurilor, s-a pus problema introducerii în chestionare a „scalelor speciale" de detecție a unor disimulări reușite (fake good responses);
- testul M.M.P.I. conține, de asemenea, o „scală specială" de 18 elemente, asemănător testului de personalitate al lui Mandley (M.P.I.) și o „scală specială pentru copii" (J.M.P.I.), cu doi indici de simulare (F-K, K-L), identificați ca fiind factori care exprimă o „tendință de a minți" și o „apărare perceptivă", disimularea și apărarea perceptivă având un factor comun: starea de apărare („liberty");
- testul de apercepție tematică (T.A.T.), aplicat într-o condiție standard, comparat cu o agresivitate simulată poate avea ca rezultat evidențierea încercărilor de a da răspunsuri false.
- testul de frustrație ROSENZWEIG - acumularea agresivității este introproiectată, exteriorizată sau mediată.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITARA

Capitolul II

INVESTIGAŢIA PSIHOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI SIMULAT

Secţiunea I
Statutul ştiinţific şi practic-operaţional al metodei de detecţie a comportamentului simulat

Deschiderea de mare amplitudine a criminalisticii spre ştiinţele particulare a determinat pe specialiştii acestui important domeniu al activităţii umane, pus în slujba ideilor de adevăr, dreptate, justiţie şi legalitate, să adopte pentru această disciplină denumirea de *Investigaţia ştiinţifică a infracţiunii*. Noul concept ce desemnează ştiinţa criminalisticii reflectă evoluţia dinamică şi complexă a proceselor de adaptare a cuceririlor ştiinţelor particulare la necesităţile obţinerii de noi metode şi tehnici de investigare ştiinţifică a faptelor care reclamă intervenţia organelor judiciare[1].

O succintă incursiune în istoria criminalisticii învederează adeziunea fidelă a acestei ştiinţe la noile descoperiri din domeniile fizicii, chimiei, biologiei, medicinei, precum şi din domeniile ştiinţelor moderne constituite sub impactul exploziv al noii revoluţii tehnico-ştiinţifice.

De fiecare dată, criminalistica sau investigaţia ştiinţifică a infracţiunii, în conceptul său modern, şi-a elaborat un nou capitol, în concordanţă cu metodele şi tehnicile puse la dispoziţie de evoluţia ştiinţelor, toate acestea adjudecându-şi în timp, printr-o muncă asiduă - validată de rezultate incontestabile - un statut propriu, cu toate consecinţele ce au decurs de aici în planul elaborării sistemului conceptual-operaţional al metodelor si tehnicilor, al aparaturii de investigare.

În practica şcolii româneşti de criminalistică din ultimul timp a fost utilizată, cu rezultate notabile, metoda de identificare a stresului emoţional la o varietate de subiecţi testaţi. Prezenta lucrare (pornind de la cele anterioare – vezi lucrările de pionierat ale lui V. Zdrenghea şi T. Butoi) îşi propune, pe, baza cercetărilor întreprinse, să prefigureze un statut ştiinţific pentru identificarea, pe baza principiului biofeedback-ului, a stresului emoţional la potenţiali subiecţi procesuali penali.

Bazele ştiinţifice ale biofeedback-ului sau principiilor cibernetice specifice fiinţei umane aparţin ştiinţei fiziologiei sistemului nervos central-cel mai complex sistem cibernetic. Aceste principii au fost dezvoltate în anii '70, ca urmare a cercetărilor în domeniul psihofiziologiei.

În literatura de specialitate biofeedback-ul este definit ca un principiu general în psihofiziologie, potrivit căruia un individ plasat într-o anumită situaţie va emite

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 11-15.

răspunsuri ale căror frecvență și intensitate vor crește dacă consecințele lor sunt pozitive și vor descrește dacă consecințele sunt negative sau nule.[1]

Pe baza acestui principiu a fost elaborată metoda de autocontrol și/sau relaxare bazată pe înregistrarea unor fenomene fiziologice involuntare și transformarea lor în semnale perceptibile, cu scopul de a fi folosite ca indicatori ai stării de relaxare și de evidențiere a autocontrolului. Se poate realiza controlul operant al unei serii de funcții ca: vasodilatația, ritmul cardiac, ritmurile cerebrale, tensiunea arterială, contracțiile stomacale etc. În cercetările psihofiziologice au fost puse în evidență multiple posibilități de condiționare operantă a sistemului neurovegetativ și a musculaturii netede.

Ecuația fenomenului biofeedback este următoarea:

Stimul - organism - răspuns +/- consecințe

Pe datele științifice prezentate în mod sintetic se fundamentează și metoda de detecție a stresului emoțional cu ajutorul tehnicii POLIGRAF.

Dezvoltată sub cupola generoasă și receptivă a științei criminalisticii pe terenul investigației judiciare, testarea psihofiziologică, bazată pe biofeedback, pentru testarea comportamentului disimulat al subiecților testării, a depășit prin amploarea problematicii pe care o ridică, prin eficiența și rezultatele spectaculoase dar mai ales prin stringența cerințelor de perfecționare a activității de justiție și, în cadrul acesteia, în mod special a celei de urmărire penală stadiul de metodă a depistării stresului emoțional, revendicându-și statutul de disciplină autonomă.

La întrebarea dacă această cerință se legitimează prin criteriile de constituire a științelor, validate de cunoașterea și cultura universală, răspunsul este pozitiv pentra că noua disciplină se bazează pe[2]:

- un domeniu al realității pe care este chemată să-l cerceteze – criminalitatea - din perspectiva agenților infractori ce se cer identificați în procesul de înfăptuire a justiției penale;
- un interes social, moral și juridic pentru identificarea operativă și eficientă a infractorilor ca deziderat major al jurisdicției penale a statului de drept în vederea antrenării răspunderii penale a vinovaților, a prevenirii și combaterii infracțiunilor și, în același timp, pentru evitarea erorilor judiciare;
- legi specifice, de natură psihofiziologică, a căror dinamică se urmărește în procesul testării, în scopul decelării comportamentului simulat;
- legi specifice, de natură metodologică, în conformitate cu care subiectul testat este condus, prin intermediul bateriilor de teste, elaborate în raport cu particularitățile fiecărui caz, spre ținta finală: identificarea vârfului de tensiune emoțională a comportamentului simulat;
- un sistem de concepte și noțiuni specifice ce se cere elaborat pe baza generalizărilor și a demersurilor teoretice, plecând de la realizările actuale ale metodei și materialul factologic existent, obiectiv pe care și-l propune prezenta

[1] Constantin Gorgos, Vademecum în psihiatrie. Editura medicală, București, 1986, p.580.
[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

lucrare, în limitele experienței acumulate de autori, lăsând deschisă problema pentru toți cei cu vocație spre această utilă și interesantă materie;

- un sistem de norme de analiză, apreciere și concluzionare asupra diagramelor obținute în procesul testării psihofiziologice;
- tehnică de investigare de tip medical în care sunt încorporate realizări de vârf ale electronicii;
- un fond de informații științifice deosebit de bogat care se cere studiat, interpretat, clasificat, ierarhizat după norme științifice și care își așteaptă specialiștii;
- raporturi interdisciplinare cu psihologia, medicina, criminologia, criminalistica, dreptul penal și procesual penal care se cer studiate în cadrul necesității configurării psihofiziologiei judiciare ca știință autonomă.

Angajarea pentru determinarea statutului de disciplină autonomă a psihofiziologiei judiciare, ca descendentă modernă din clasica psihologie judiciară și criminalistică, este o decizie serioasă și responsabilă, care impune eforturi susținute din partea specialiștilor poliției, având în vedere că gestația acestei idei a avut loc în procesul eforturilor continue a lucrătorilor de poliție judiciară pentru perfecționarea mijloacelor și metodelor de luptă împotriva criminalității, a adeziunii crescânde, an de an, a tot mai multor lucrători din formațiunile de poliție față de metoda testării psihofiziologice și rezultatele sale, care au condus, în majoritatea cazurilor, spre probațiuni concludente și pertinente concretizate într-o valoroasă finalitate judiciară a cauzelor penale.

Secțiunea a II-a
Cadrul instituțional-juridic al detecției comportamentului simulat

În materia drepturilor omului doctrinele moderne ale științei dreptului, abordând din perspectivă sistemică conexiunile dintre normele juridice ale dreptului internațional pozitiv și cele ale sistemelor pozitive naționale, stabilesc supremația normelor juridice cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului în raport cu normele juridice interne[1].

La nivelul dreptului pozitiv intern este stabilită supremația normelor constituționale - în raport cu normele juridice cuprinse în ramurile sistemului de drept.

În materie penală, în care se implică detecția comportamentului simulat, principiul fundamental de la care se pornește în mod constant este **prezumția de nevinovăție.** Astfel, în art. 23 al Constituției României care reglementează **libertatea individuală** în alin. (11) se arată că *"Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată"*, iar în alin.(12) *"Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii"*.

[1] A se vedea în acest sens art. 11 din Constituția României potrivit căruia: *„Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte. Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern"*.

BCU "M EMINESCU" IASI

Aceste texte constituționale concordă cu art. 11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, conform căruia:

1. „Orice persoană acuzată de comiterea unui delict are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale".

2. „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau în momentul când au fost comise un act cu caracter penal conform dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai grea decât aceea care era aplicată în momentul când a săvârșit actul cu caracter penal".

Textul art.11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului juxtapune două drepturi fundamentale ale omului, și anume:

La punctul 1: dreptul persoanei acuzate de comiterea unui delict de a fi presupusă nevinovată până la stabilirea în mod definitiv a culpabilității sale.

La punctul 2: dreptul persoanei acuzate de a fi beneficiara absolut necondiționată a principiilor legalității incriminării, legalității pedepsei și neretroactivității legii penale, precum și a principiului legii mai blânde sau favorabile (mitior lex)[1].

Juxtapunerea acestor drepturi, care se regăsesc și în legislația penală a României, nu este întâmplătoare, ea își are geneza în norma juridică - principiu potrivit căruia, în mod universal, răspunderea juridică, oricare ar fi natura ei, se întemeiază pe fapte. Când este vorba de răspunderea juridică penală, faptele trebuie să fi fost incriminate la data săvârșirii lor[2].

Pentru a se ajunge la reglementarea modernă - actuală, a fost însă necesar efortul întregii umanități, efort care s-a prelungit până în zilele noastre, deschizând perspective reale pentru racordarea dreptului intern al diferitelor state la normele dreptului internațional.

Păstrând perspectiva istorică asupra prezumției de nevinovăție, evidențiem prestigioasa operă juridică a ilustrului jurist italian Cesare Beccaria intitulată DEI DELITTI E DELLE PENE, scrisă în anul 1865. Apariția cărții lui Cesare Beccaria este punctul de plecare spre era care, în istoria dreptului penal, este numită era „umanitară" și în care a fost zdrobit în mod treptat sistemul penal inchizitorial, atât sub influența concepției „beccariene", cât și a climatului de libertate, demnitate și umanitate propulsat de ideile Marii Revoluții Franceze de la 1789 - Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului.

Opera lui Cesare Beccaria, care propovăduia o lume nouă, o stigmatizare și respingere a brutalității, a violenței, a formulat, așa cum se exprima celebrul penalist R. GARAUD, „programul de revendicări al spiritului de umanitate în materia dreptului penal". *În acest program locul de prim ordin îl ocupă prezumția de nevinovăție.*

---

[1] În art. 20, alin. (1) al Constituției României se precizează că: *„Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate (s.n.) în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte"*, iar în alin. (2): *„Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale (s.n.) ".*

[2] A se vedea pe larg și Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, *Biodetecția judiciară*, Editura Ministerului de Interne, București, 1992, pp. 7-10.

„Un om nu poate fi socotit vinovat înainte de pronunțarea hotărârii judecătorești, nici societatea nu-i poate retrage protecția publică decât atunci când s-a stabilit că a violat convențiile prin care i-a fost acordată. Care este deci DREPTUL, în afară de cel al FORȚEI care îi dă unui judecător puterea de a aplica o pedeapsă unui cetățean, atâta vreme cât stă la îndoială dacă acesta este VINOVAT sau NEVINOVAT?"[1]

Chestiunea prezumției de nevinovăție trebuie abordată și în contextul incriminării internaționale a torturii în condițiile societății contemporane, mai ales că practica justiției totalitare nu a fost scutită de utilizarea torturii fizice și psihice, de abuzurile psihiatrice.[2]

„... Infracțiunea este ori certă, ori incertă; dacă este certă, nu se cuvine pentru altă pedeapsă în afară de cea stabilită de legi, iar tortura este inutilă pentru că inutilă este mărturisirea inculpatului; dacă infracțiunea este incertă nu trebuie să fie torturat un om nevinovat, deoarece așa este, potrivit legilor, un om a cărui infracțiune nu este dovedită".[3]

Prezumția de nevinovăție exclude, prin urmare, orice idee preconceputâ împotriva persoanelor implicate în cauze penale, ca și tratarea unilaterală - numai în acuzare - a acestora. Organele din sistemul justiției penale nu sunt dușmancele acuzatului, ele caută adevărul prin mijloace legale, umane.[4]

Iar despre adevăr și justiție, ilustrul profesor Mircea Djuvara spunea: *„... nu poate fi progres juridic, decât acolo unde soluțiunile fac toate eforturile posibile spre a lăsa departe abstracțiunile și a se apropria prin cunoștință cât mai amănunțită a faptelor concrete de ideal (idealul fiind adevărul) așa încât sancțiunile să poată fi cît mai drepte".*[5]

„Soluționarea juridică nedreaptă nu este o soluționare, este o eroare juridică".[6]

„Fără dreptate, adică fără justiție și fără securitate, dreptul nu poate să aibă un înțeles, este numai un mijloc de tortură al oamenilor, iar nu un mijloc de conviețuire între ei"[7].

Principiul prezumției de nevinovăție, enunțat în art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului[8], reprezintă unul dintre drepturile individuale mai importante, în procesul justiției penale. Poliția, care este deseori, „prima verigă a lanțului" în acest proces, are o responsabilitate destul de dificilă, deoarece ea trebuie să ancheteze un caz în

---

[1] Cesare Beccaria, Despre delicte și pedepse, Editura științifică, București, 1965, p. 29.

[2] La această abordare ne obligă Constituția României, care în art. 22, alin. (2) stabilește la modul imperativ: *„Nimeni nu poate fi supus torturii și nici vreunui fel de pedeapsă sau tratament inuman ori degradant".*

[3] Idem, supra, p. 29.

[4] A se vedea în acest sens Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

[5] Mircea Djuvara, Teoria generală a dreptului, vol. II, Editura SOCEC & Co., București, 1930, p. 26.

[6] Ibidem.

[7] Ibidem.

[8] În UE, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale constituie baza comună pentru protecția drepturilor persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, care include etapa care precede procesul penal și etapa procesului penal. În plus, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum a fost interpretată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reprezintă o bază importantă pentru statele membre, prin care se asigură faptul că statele membre au încredere în sistemele de justiție penală din celelalte state membre și se consolidează încrederea reciprocă. În acelasi timp, există posibilitatea unor acțiuni suplimentare din partea UE menite să asigure punerea în aplicare și respectarea pe deplin a standardelor convenției și, după caz, să asigure aplicarea coerentă a standardelor aplicabile și ridicarea nivelului acestora.

mod obiectiv şi, chiar dacă elementele de probă acumulate împotriva celui în cauză par covârşitoare, este necesară respectarea prezumţiei de nevinovăţie. Problema se complică, dacă este vorba de relaţiile poliţiei cu publicul şi, în special, cu mass-media.

În esenţă, aceste principii, norme şi idealuri ale justiţiei penale călăuzesc întreaga activitate de detecţie a comportamentului simulat (detecţia judiciară).

Detecţia judiciară nu-şi poate valorifica potenţialul ştiinţific decât lucrând cu „pacienţi" sănătoşi din punct de vedere medical, care nu au fost maltrataţi nici fizic şi nici psihic; de asemenea, nu au fost supuşi unei anchete excesive care să-i fi adus într-o stare de oboseală psihică. Deci, prima condiţie - condiţia iniţială imperios necesară a detecţiei judiciare - este starea de NON STRES a „pacientului" ce se prezintă la examenul de detecţie[1].

Detecţia judiciară nu poate fi considerată, prin urmare, nici prin conţinut, nici prin formă şi nici prin tehnica pe care o utilizează ca fiind o procedură ce încalcă prezumţia de nevinovăţie şi mijloacele legale de căutare a probelor. Dimpotrivă, este o metodă integral umană.

Din punctul de vedere exprimat, expertul psiholog îşi face un postulat pe care îl cultivă şi îl transmite cu o obstinaţie pozitivă tuturor celor care, făcând parte din sistemul justiţiei penale, îi solicită serviciile.[2]

Secţiunea a III-a
Paternitatea metodei detecţiei comportamentului simulat

Detecţia comportamentului simulat se bazează pe un principiu cunoscut încă din antichitate: interdependenţa psihosomatică, adică raportul legic dintre funcţionarea corpului (legile generale somatice) şi a „sufletului" (legile generale psihice).

Nu ne vom referi la lucrările anticilor, nici la opera remarcabilă a lui Avicenna (Ibn Sina, 980-1037), ci ne vom opri la celebra lege psihofiziologică a americanului William James şi a norvegianului G.C. Lange, care în 1885 formulează baza concepţiei moderne asupra emoţiilor. Aşa cum arată britanicul H.J. Eysenck, legea James-Lange întoarce secvenţa evenimentelor pe care noi le-am considera ca fiind logice. De pildă, suntem încredinţaţi că, fiind trişti, noi plângem, ori că, fiind speriaţi, bătăile inimii se accelerează. Cu alte cuvinte, emoţia apare la început, iar fenomenele fiziologice după aceea. James şi Lange au demonstrat experimental că fenomenele se petrec invers. De pildă, ca reacţie la o situaţie dată, glandele suprarenale pompează un surplus de adrenalină în sânge, fapt ce aduce după sine supărarea noastră. Tot aşa reacţionăm la o situaţie printr-o tahicardie mărită, ceea ce produce sentimentul subiectiv al fricii. Cu alte cuvinte, arată H.J. Eysenck, stimulul exterior (S) produce unele reacţii fiziologice (RF), care, la rândul lor, produc emoţia resimţită (E). Astfel, legea James-Lange se poate formuliza: S-RF-E[3].

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 10.

[2] Serviciile detecţiei comportamentului simulat pot fi solicitate şi în materie extrapenală, ca de exemplu: stabilirea sau tăgada paternităţii, acte juridice simulate, lipsa de loialitate a funcţionarilor, concurenţa neloială etc.

[3] A se vedea pe larg şi Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 11-16.

Chiar dacă în acest domeniu mai există încă necunoscute[1], totuşi, este indubitabil că unele fenomene fiziologice apar legic însoţite de fenomene psihologice bine determinate, ceea ce practic înseamnă că apariţia unuia este o dovadă a existenţei celuilalt. Trebuie însă să subliniem că fenomene fiziologice ca: mărirea subită a tensiunii sanguine, creşterea consumului de oxigen, dilatarea bronhiolelor, inhibarea mişcărilor peristalice gastrice etc. sunt controlate de sistemul nervos vegetativ şi, în consecinţă, nu sunt supuse voinţei decât parţial şi în grad nesemnificativ, astfel încât înregistrarea lor electronică la detector semnifică comportament simulat în 95 la sută din cazuri.

H.J. Eysenck formulează un principiu de bază faţă de care utilizarea detectorului nu are sens. Anume, el susţine că regula principală în a considera drept minciună o reacţie fiziologică ce urmează unei întrebări relevante trebuie să fie diferită de orice altă reacţie fiziologică provocată de întrebări nerelevante. În al doilea rând, se poate formula şi un alt principiu, şi anume că o unică reacţie (răspuns) nu poate fi considerată ca dovadă a nesinceritătii, că mai multe întrebări de acelaşi fel sau foarte asemănătoare, dând reacţii similare, pot constitui baza unei concluzii de probabilă vinovăţie.

În lucrările lor, John E. Reid şi Fred E. Inbau, consideraţi cei mai competenţi specialişti în domeniul aplicării tehnicii poligraf, susţin că testele poligraf, dacă sunt aplicate de către operatori competenţi, sunt de mare utilitate practică. În primul rând, cu ajutorul poligrafului e uşor să determini minciuna şi cu o mare acurateţe, ceea ce nu se realizează cu alte sisteme. În al doilea rând, trebuie să menţionăm că instrumentul, testele şi procedurile însoţitoare posedă un mare efect psihologic, astfel încât indivizii vinovaţi sunt foarte uşor convinşi să facă mărturisiri complete.

Actualele aparate poligraf nici pe departe nu mai seamănă cu cele care se utilizau, cu un veac în urmă, la descoperirea simulării. Încă din 1895, Cesare Lombroso experimenta cu ajutorul unui aparat primitiv care se numea „hidrosfigmograf" ce era legat cu un cilindru pe care se aplica negru de fum. Cilindrul, fiind învârtit de un mecanism de ceasornic, permitea inscripţia variaţiilor de puls.

W.M. Marston (1917) utiliza captarea tensiunii sistolice pentru descoperirea minciunii dar, înaintea lui, Vittorio Benussi se folosea în aceleaşi scopuri de înregistrarea schimbărilor respiratorii care pentru el constituiau indicii certe ale simulării verbale.

Unul din marii precursori ai actualelor tehnici a fost psihologul germano-american Hugo Munsterberg, care s-a preocupat mult de problema martorilor şi a declaraţiilor lor veridice sau false. În acelaşi an, 1908, James MacKenzie, celebrul cardiolog britanic, şi-a denumit aparatul „The ink Polygraph" (Poligraful cu inscriptor în cerneală) ce a slujit drept model pentru J. A. Larson (devenit psihiatru din ofiţer de poliţie), care a construit apoi (1922) cardio-penumo-psihograful ce constituie prima generaţie a poligrafului perfecţionat utilizat în zilele noastre.

Cu toate rezultatele indubitabile care s-au obţinut cu ajutorul tehnicii poligraf, nici până astăzi nu există totuşi unanimitate în privinţa nulităţii şi, mai cu seamă, în privinţa valorii sale. Fără a ne preocupa de părerea juriştilor, care acordă sau nu valoare de probă rezultatelor obţinute pe calea poligrafului pentru psihologia judiciară, nu există decât o singură problemă de natură ştiinţifică: datele poligrafului sunt sau nu indicatorii

[1] Cercetările şcolii româneşti de biodetecţie au depăşit stadiul unor necunoscute, aşa cum vom încerca să dovedim în această lucrare.

veridicității sau non-veridicității declarațiilor date de inculpați (sau martori) într-un caz? Răspunsul nostru este, evident, pozitiv. Sub aspect psihologic este un adevăr incontestabil că, în realitate, cu excepția unor psihopați, a unor actori de mare clasă ori oameni de știință (fiziologi), manifestările înregistrate ale activității sistemului nervos vegetativ nu pot fi controlate de voință! Din acest motiv, 95% din rezultatele obținute la poligraf (Reid-Inbau) trebuie să fie considerate ca fiind valabile[1].

Știm din istorie că la început multe din progresele tehnicii au fost primite cu scepticism sau chiar cu ostilitate. Incepând de la mașina de cusut și până la primele avioane, inventatorii trebuiau să lupte pe două fronturi: să convingă pe cei „sceptici" de valoarea ideilor lor de bază și, concomitent, să lucreze la îmbunătățirea invențiilor lor.

Nici poligraful nu a constituit o excepție. Criminaliștii de formație veche, mai ales, aveau mai multă încredere în propria intuiție sau în flerul lor, decât în niște aparate ale căror baze științifice le erau total necunoscute. Faptul că există o marjă de eroare evaluată la 12% (de către unii specialiști) nu scade considerabil din valoarea datelor ce se pot obține cu ajutorul poligrafului.

Argumentele unor juriști, de asemenea, nu sunt impedimente cu valabilitate absolută. Dacă, așa cum arată realitatea, aplicarea poligrafului nu implică nici promisiuni, nici amenințări și nici traumatizarea subiecților - singurul inconvenient fiind doar aplicarea pe corp a legăturilor pentru captarea variațiilor respiratorii, ale tensiunii sanguine etc. - atunci ele nu invalidează nici juridic și nici moral recurgerea la poligraf.

Discuții în jurul utilizării și valorificării juridice a poligrafului, desigur, au avut loc în țara noastră. Totuși, încă la mijlocul deceniului trecut, s-au introdus în România aceste tehnici. Școala românească de detecție a comportamentului simulat prezintă o reușită ilustrare a ceea ce poate să facă poligraful atunci cînd este mânuit cu pricepere științifică.

Nimeni nu trebuie să uite că orice instrument valorează atât cât valorează priceperea și experiența celui care îl mânuiește. *Sub acest aspect, specialiștii români au obținut rezultate nebănuite și în timp scurt, acolo unde nici intuiția, nici flerul și nici empirismul nu pot duce decît la eșecuri și, astfel, principiul juridic (suum cuique tribuere) este eludat, infractorul scapă de pedeapsa ce i se cuvine*[2].

Controversele în jurul poligrafului erau încă în toi - ele nu s-au stins nici astăzi - când la noi s-a hotărât achiziționarea unor aparate poligraf perfecționate, precum și formarea unor operatori de înaltă calificare. La scurt timp de la utilizarea în România a acestei tehnici moderne, rezultatele pozitive nu s-au lăsat așteptate[3].

Pentru cunoașterea aplicării pe plan mondial a utilizării detecției judiciare vom prezenta unele aspecte privind evoluția utilizării metodei în țările cu tradiție în folosirea tehnicii de detecție poligraf.

În **Statele Unite ale Americii,** primele cercetări constituie opera lui John A. Larson care, în colaborare cu profesorul de psihologie Robert Giselle, a realizat în 1920 un aparat poligraf portabil (instrument capabil să înregistreze în mod continuu toate cele trei

---

[1] În metodologia școlii românești de biodetecție rezultatele testării sunt supuse validării prin procedura „Conversiunii informațiilor", procedură ce nu se utilizează în alte școli de biodetecție.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 13.

[3] O primă sinteză a acestor rezultate, din perspectivă psihocibernetică și praxiologic-operațională, o reprezintă lucrarea „Investigația psihologică a comportamentului simulat", având ca autori pe foștii ofițeri de poliție, colonel Zdrenghea Voicu și locotenent-colonel Butoi Tudorel.

fenomene: tensiunea arterială, pulsul şi respiraţia), pe care îl utilizau mai ales pe când lucrau pentru poliţia lui Berkley. Keller, care urmărise primele lucrări ale lui Larson, şi-a imaginat un poligraf îmbunătăţit, pe care de altfel îl şi realizează în anul 1925 sub denumirea „Keller Polygraph", punând bazele poligrafului modern. O formă perfecţionată este realizată în 1945 de John Reid[1], care stabileşte legătura între activitatea musculară neobservată şi tensiunea arterială, poligraful „Reid" putând astfel înregistra: tensiunea-pulsul, respiraţia, reacţia electrodermogalvanică şi reactivitatea neuromusculară[2].

Pe plan statistic, laboratorul de detectare al Poliţiei Ştiinţifice din Chicago a efectuat între anii 1938-1941 un număr de 1127 teste. În registru a fost relevată culpabilitatea în 84% din cazuri.

Şcoala de detecţie americană a comportamentului simulat este operaţională şi astăzi, cu rezultate excepţionale, fiind utilizată nu numai în afacerile judiciare, ci şi în testele de loialitate la care sunt obligate, în mod periodic, anumite categorii de funcţionari publici, între care, cu titlu de exemplu, menţionăm pe funcţionarii poliţiei Capitoliului, a căror fidelitate şi loialitate faţă de îndeplinirea atribuţiilor legate de apărarea instituţiei prezidenţiale este testată din 6 în 6 luni[3].

În **Canada**, poligraful este utilizat în mod regulat ca instrument criminalistic de investigaţie şi uneori pentru testarea loialităţii personalului din organizaţiile guvernamentale. În anul 1987, Decizia Curţii Supreme a Canadei în cauza R. v. Béland, a respins rezultatele testului poligraf, ca probă în justiţie. Această decizie nu a afectat, totuşi, utilizarea poligrafului în investigaţia judiciară.

Japonia a luat exemplul Statelor Unite ale Americii şi, în 1956, poliţia din această ţară realizează testări cu ajutorul poligrafului la 51 persoane. Până în anul 1963 s-au efectuat 4 215 examene asupra unor suspecţi şi martori, din care 3,6% au prezentat reacţii neconcludente, dar mai mult din cauza stării fizice şi mintale debile[4] a persoanelor examinate. Deci, eficienţa testărilor s-a ridicat la 96,4 %.

În anul 1964, prefecturile de poliţie japoneze dispuneau de 99 tehnicieni specializaţi în utilizarea poligrafului şi interpretarea diagramelor. Aceşti tehnicieni sunt, în primul rând, titularii diplomei de învăţământ superior în psihologie, iar *„rezultatele testelor sunt supuse tribunalelor şi opiniei experţilor, fiind admise ca mijloc de probă".*[5]

Israelul utilizează frecvent poligraful, aducându-şi, totodată, o valoroasă contribuţie la perfecţionarea tehnică a aparaturii şi a metodologiei de investigaţie prin folosirea unor dispozitive electronice în funcţionarea canalelor de detecţie-înregistrare a poligrafului. Comunicarea Israelului vizând rezultatele cercetărilor experimentale în acest sens a fost

---

[1] John E. Reid, directorul Laboratorului ştiinţific de detectare criminală al Poliţiei din Chicago şi Fred E. Inbau, profesor de drept la Northwestern University, sunt personalităţile ştiinţifice cele mai reprezentative în şcoala americană de detecţie.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 14.

[3] Emisiunea „Vocea Americii" pentru România din iunie 1990, ora 20,00. În acelaşi sens şi col. C. Turner, Detection scientifique du mensonge dans l'Armee Americaine, Revue Moderne de la Police, nr. 61, july-august, 1963.

[4] Jean Pinatel, El detector de mentiras, Mundo-Policial nr. 25, mayo-junio, Editorial Policial Argentina, Buenos Aires, 1974, p.58.

[5] Tanemoto Furuhata, Le detecteur de mensonges (polygraph) au service de la police japonaise - Revue Internationale de Police criminelle, mars, Paris, 1966, p. 62.

primită cu mult interes la Conferința profesională a poliților științifice A.P.A. Convention în 1973 la Miami[1].

În **India** preocupările sunt de dată relativ recentă, primele cercetări (A.A. Ganguly și Lahry) finalizându-se în 1976. Subdirecția „biroului central de anchete", Laboratorul central al poliției științifice din New-Delhi a creat o secție de „detectarea minciunii" având misiunea de a acorda asistență în primul rând poliției din Delhi și Biroului Central de Poliție. Pentru specialiștii din India aportul esențial al tehnicii poligrafului constă în a stabili veridicitatea declarațiilor date de suspecți. Recentele lor comunicări se referă la necesitatea ca operatorii în tehnica poligraf să aibă studii superioare în psihologie și foarte mulți ani de psihologie aplicată" [2].

În **Franța** la Verdun, Orleans și Poitiers. Aceste orașe corespund sediului Cartierelor Generale ale trupelor americane staționate în Europa și mai precis Corpului de Poliție Militară Americană"[3]. *„Operatorii poligrafului aparțin Corpului Poliției Militare Serviciului de anchete criminale (C.I.D.). Care este pregătirea lor tehnică ? Operatorii trebuie să posede în primul rând o solidă experiență de anchetator, experiență câștigată fie în sânul serviciilor poliției militare, fie în funcții echivalente din serviciile civile. Ei sunt titulari ai unei diplome de absolvire a unei școli de specialitate, patronată de armata americană, diplomă a cărei valoare este recunoscută atât de organismele armatei cât și de către cele ale Poliției civile americane. Programul de învățământ se execută sub forma unui stagiu cu o durată de 8 săptămâni. Materiile predate cuprind pe de o parte cursuri de psihologie, fiziologie, medicină generală, drept penal și pe de altă parte cursuri privind poligraful atât în plan tehnic cât și din punct de vedere al manierei de pregătire a unui test și de verificare a indicațiilor acestuia - N.A. interpretarea diagramei - Diploma de „Lie Detector operator" conferă personalului ei dreptul de a dirija și de a interpreta testele"* [4].

În **Elveția,** *„Institutul de psihologie aplicată din Zurich a întocmit rapoarte de expertiză privind folosirea tehnicii poligraf la cererea judecătorilor de instrucție. Nici o eroare n-a fost constatată în concluziile formulate de experți. In septembrie 1954 Tribunalul Criminal d'Apponzel - Rhodes - Exterieur a admis raportul întocmit la poligraf ca mijloc de probă într-o afacere criminală"*[5].

În **Germania,** Curtea Federală de Justiție s-a pronunțat cu privire la inadmisibilitatea probei cu poligraful în cadrul unui proces penal, aceasta fiind percepută ca neconcludentă[6].

În țările est-europene, tehnica poligraf a început să fie utilizată, în anii 1960-1970, în fosta Iugoslavie Polonia și România.

---

[1] R. Corni, Microwave, Respiration Measurement for "Lie Detector", Department of Criminal Investigation, Israel, Tel-Aviv, 1973

[2] A.K. Ganguly, S.K. Lahry, H.L. Bami, Le polygraphe (detecteur de mensonge) son utilisation dans l'enquete criminelle en Inde, Revue internaționale de police criminelle nr. 328, mai 1979.

[3] Guy Maudet, Le polygraph et son utilisation en justice, Revue internationale de criminologie et police techique, vol. XIII, Geneva 1959, p. 299.

[4] Ibidem.

[5] Jean Craven, Revue internationale de criminologie et de police socientifique, vol. XIII, 1958.

[6] Bundesgerichtshof: Entscheidungen vom 17.12.1998, 1 StR 156/98, 1 StR 258/98.

În **fosta Iugoslavie,** începuturile aplicării tehnicii poligraf sunt legate de preocupările Serviciului pentru cercetări criminologice al Secretariatului de Interne din Zagreb, care, în 1959 a propus şi folosit în scop experimental aparatura de tip poligraf. Din 1967, aceasta a intrat deja în practica organelor de cercetare, cu aplicabilitate însă asupra unui număr limitat de cazuri[1].

În **Polonia,** în perioada dintre cele două războaie mondiale şi, ulterior, niciuna dintre metodele poligraf nu a fost folosită nici chiar în scop experimental. Abia ulterior, una din aceste metode, bazată pe acţiunea „variografului" a fost folosită în cazul unei crime anchetate de tribunalul din Alaztyna, la sfârşitul anului 1963. Pentru efectuarea cercetărilor în domeniul detecţiei comportamentului simulat al persoanelor incluse în cercul de bănuiţi, a fost solicitat şi profesorul dr. P. Baraszowski de la Facultatea de Medicină din Varşovia[2].

În **România,** detecţia comportamentului simulat prin intermediul poligraf-ului este utilizată din 1975, îndeosebi în cazurile de omor. Începând cu anul 1983, aria de aplicare s-a extins treptat. Au apărut şi primele cercetări şi încercări de generalizare a rezultatelor experimentelor efectuate. Perfecţionările de ordin metodologic, având ca fundament ştiinţific rezultatele cercetărilor psihocibernetice şi de psihofiziologie judiciară, au permis obţinerea unor rezultate remarcabile în materie.

"Ca şi astăzi, politicul şi manipularea prin imagine erau chestiuni curente. Se dorea introducerea psihologiei în mecanismele tactice ale anchetelor. Generalii Jean Moldoveanu şi Ion Anghelescu, băieţi inteligenţi, puseseră de mult ochii pe tehnica poligraf, dar pe care americanii o ţineau sub embargo. Pe de altă parte, sub presiunile Vestului, regimurile totalitare erau silite să facă relative concesii, compartimentele ştiinţifico-tehnice se perfecţionau încet, încet, în defavoarea practicilor torţionare".[3]

În ţară, funcţionează mai multe centre de detecţie a comportamentului simulat, în structura inspectoratelor de poliţie ale unor judeţe şi a municipiului Bucureşti, aflate sub îndrumarea Institutului de criminalistică al Inspectoratului General al Poliţiei Române din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În România testarea poligraf este benevolă, se efectuează numai cu acordul scris al persoanei, iar refuzul examinării nu incumbă efecte juridice. În dotarea Poliţiei Române există 2 modele de aparate poligraf, ambele produse de firma Lafayette, modelul computerizat LX 4000 si modelul clasic Statesman. Aparatul poligraf înregistrează parametrii fiziologici precum: tensiune arterială, puls distal, reacţie galvanică a pielii, inervare neuromusculară toracică, inervare neuromusculară abdominală şi micromişcări musculare[4].

Cu privire la activitatea acestora[5], este sugestivă aprecierea profesorului universitar Tiberiu Bogdan, reputat om de ştiinţă în domeniul psihologiei judiciare care, prefaţând prima lucrare de biodetecţie operaţională „Investigaţia psihologică a comportamentului simulat", menţiona că specialiştii români *„cu o vastă experienţă empirică anterioară, de*

---

[1] Svorimir Roso, Din practică pentru practică, Zagreb, 1959.
[2] Problemy Kryminalistika nr. 48, Buletin de traduceri nr. 9, 1964, p. 15.
[3] Tudorel Butoi, Timpolis, nr. 887/2002.
[4] http://www.politiaromana.ro/Criminalistic/poligraf.htm
[5] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 16.

un deceniu şi mai bine colaborează la aplicarea poligrafului şi la evaluarea minuţioasă, după toate regulile artei, a urmelor lăsate de inscriptori. Din multitudinea de cazuri cercetate, cele alese pentru a fi prezentate în această lucrare - pe care o credem şi dorim să fie doar un început - constituie un valoros argument de validitate a poligrafului, nu numai pentru precizia cu care s-au făcut cercetările, ci şi pentru faptul că este vorba de cazuri ce reflectă specificul infracţionalismului din ţara noastră".

„Autorii acestei lucrări au făcut un panoramic sui generis al aplicabilităţii poligrafului, al avantajelor recurgerii la folosirea lui, printre care, nu în ultimul rând, reducerea sensibilă a timpului real necesar efectuării unei cercetări penale prin eliminarea persoanelor nevinovate. Această economie de timp este un imens avantaj de care profită nu numai organele de anchetă, dar şi bănuiţii".

„De asemenea, nu se poate trece cu vederea nici asupra preocupării pe deplin justificate - şi moral şi legal - a autorilor de a demonstra că prin tehnica poligraf nu se caută numai inculparea suspecţilor, ci în egală măsură şi date evidente de disculpare. Cine înţelege bine aceste pasaje găseşte nu numai un argument valabil pentru folosirea poligrafului, ci şi ajutorul pe care îl poate da la actul înfăptuirii justiţiei"[1].

Secţiunea a IV-a
Particularităţile fenomenului biofeedback în procesul identificării judiciare şi criminalistice

Cercetările psihofiziologice au stabilit, pe baza a numeroase experimente, multiple posibilităţi de condiţionare operantă a sistemului neurovegetativ prin folosirea stimulilor apţi să producă modificări (reacţii) la nivelul scoarţei cerebrale, cu determinarea unor transformări corespunzătoare în planul altor funcţii ale organismului uman, sesizabile în parametrii comensurabili, evidenţiaţi de aparatul de detecţie[2].

Acţiunea de obţinere a efectului biofeedback, de la care porneşte identificarea criminalistică şi judiciară, debutează prin alegerea stimulilor ca instrumente psihologice orientate nemijlocit spre conştiinţa subiectului testat prin intermediul limbajului, sub forma întrebărilor orale, respectiv a conversaţiei libere dintre psiholog şi subiectul testat aflat sub controlul aparatului. De menţionat că alegerea stimulilor se realizează în cadrul activităţilor preparatorii pe baza studierii cauzei în care s-a solicitat testarea şi a unei cunoaşteri, sub aspect criminologic şi al stării de sănătate, a persoanei ce urmează a fi testată.

Natura psihologică a stimulilor trebuie subliniată de la bun început pentru a preveni apariţia ideilor de incompatibilitate a metodei cu principiul juridic al inviolabilităţii persoanei şi al interdicţiei legale absolute de folosire a mijloacelor de constrângere fizică sau morală a subiectului testat, procedee care, dacă ar fi folosite, ar compromite iremediabil eficienţa metodei. Aceste principii fundamentale de apărare a personalităţii

---

[1] Profesor universitar doctor Tiberiu Bogdan, în Prefaţă la Investigaţia psihologică a comportamentului simulat. Serviciul editorial al Ministerului de Interne, Bucureşti, 1991.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 15-23.

umane, de garantare a inviolabilității persoanei, nu sunt cu nimic afectate prin stimulii psihologici, care nu lezează în nici un mod integritatea sau sănătatea persoanei testate.

În această ordine de idei relevăm faptul că unele opinii, exprimate în literatura de specialitate, situează tehnica poligraf în categoria procedeelor de examinare ilicită a mijloacelor de probă, alături de constrângerea fizică și morală, hipnotizarea și așa-zisul ser al adevărului, invocându-se ca argument legal prevederile art. 101-102 NCPP (principiul loialității administrării probelor și excluderea probelor obținute în mod nelegal). Cu privire la această opinie este de observat că art. 101 NCPP conține o reglementare generică privind mijloacele de constrângere, stipulând: *„(1) Este oprit a se întrebuința violențe, amenințări ori alte mijloace de constrângere, precum și promisiuni sau îndemnuri în scopul de a se obține probe. (2) Nu pot fi folosite metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicția se aplică chiar dacă persoana ascultată își dă consimțământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare. (3) Este interzis organelor judiciare penale sau altor persoane care acționează pentru acestea să provoace o persoană să săvârșească ori să continue săvârșirea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe".* Nu cunoaștem considerentele care au fundamentat această opinie. Este însă limpede că tehnica de detecție poligraf este un aparat medical de testare psihofiziologică care nu produce niciuna din consecințele pe care le pot provoca constrângerea fizică sau morală, hipnotizarea ori așa-zisul ser al adevărului. Este mai probabilă situația că necunoașterea tehnicii de detecție și a metodologiei procesului de testare propriu-zisă a condus la această concluzie, plecându-se de la termenul impropriu pe care l-au folosit autorii, respectiv „mașina de detectat minciuni", ca și când aceasta ar fi mijlocul prin care „se examinează probele", ca să păstrăm exprimarea exactă a autorilor. În realitate, „mașina de detectat minciuni" este aparatul care constată modificările ce se produc în psihicul uman exprimate în parametri psihofiziologici, iar acțiunile care provoacă aceste modificări, respectiv *mijloacele de examinare, denumite - în termenii consacrați de știința psihofiziologiei - stimuli*, sunt întrebările orale, cu efect psihologic, însoțite de alți excitanți, de regulă, vizuali, ca de exemplu: fotografii, diapozitive, filme, corpuri delicte etc.

În mod practic, modificările de ordin psihologic percepute cu simțurile proprii de anchetatorul penal, judecătorul de instrucție sau ofițerul judiciar cu prilejul interogării persoanelor vinovate - modificări constând în tremolul vocii, transpirația abundentă, mimica, dereglările în limbaj, senzația de lipsă a aerului cu blocarea respirației etc. - sunt receptate și materializate exact în diagrama poligrafului.

În locul anchetatorului penal, al procurorului, al ofițerului de poliție judiciară sau, generic spus, în locul organelor de urmărire penală, a apărut psihologul care interpune între sine și subiectul testat aparatul complet inofensiv - poligraful - și adresează subiectului, împreună cu organul de urmărire penală, bateria de întrebări pe care a preparat-o pe baza studiului cauzei și a cunoașterii criminologice a suspectului.

Dacă în cazul perceperii modificărilor de ordin psihologic, de către organul de urmărire penală în mod nemijlocit, prin propriile simțuri, acestea generau suspiciuni asupra persoanei interogate care determinau o perseverență în activitatea procesuală de interogare, cu consecința prelungirii în timp a interogării și cu rezultate incerte, în cazul

testării modificărilor psihice cu tehnica poligraf rezultatele sunt certe, se constată rapid, iar diagrama poligraf indică şi izvorul probei, elemente pe baza cărora psihologul furnizează organului de urmărire penală informaţiile ce deschid calea spre probaţiunea pertinentă, concludentă şi utilă în cauza dată.

În plan fiziologic stimulul are valoarea unui excitant nervos care determină modificări pe traseele funcţiilor fiziologice testate.

Forma concretă a stimulilor cu valoare excitantă, pentru obţinerea efectului biofeedback, o reprezintă întrebarea cu conţinut relevant în raport cu fapta de natură penală pentru care este suspectat subiectul testat. În literatura de specialitate acest gen de întrebări-stimul sunt denumite cu termenii: „întrebări relevante", „întrebări critice", iar în primul studiu pe care l-am dedicat acestei probleme am utilizat termenul de „întrebări cu încărcătură incriminatorie" sau „întrebări incriminatorii", „întrebări stresante", „agenţi stresori"[1].

Toţi aceşti termeni îndeplinesc una şi aceeaşi funcţie, de a verifica reacţia subiectului în raport cu suspiciunea care a determinat conducerea sa în laboratorul de testare psihofiziologică şi verificarea prin intermediul tehnicii poligraf.

Pentru a putea determina existenţa modificărilor la nivelul funcţiilor fiziologice testate sunt necesari şi stimuli de control şi relaxare ai funcţiilor respective, care să determine reacţii corespunzătoare ce se constituie în termenii de comparaţie ai reacţiilor date de întrebările relevante. Pe baza comparaţiilor respective se formulează concluziile psihologului cu privire la modificarea sau menţinerea reacţiilor normale ale funcţiilor fiziologice testate la întrebările incriminatorii.

La întocmirea bateriei de stimuli sau a testului poligraf se va urmări realizarea unui echilibru, între tipurile de întrebări care să permită subiectului şi stări de relaxare.

În procesul administrării bateriei de stimuli pot interveni modificări parazitare la toate tipurile de întrebări. Dacă psihologul examinator constată o perturbare a stării psihice a subiectului testat, va încerca o aducere a acestuia la starea psihică optimă pentru testare, respectiv reacţii normale la întrebările de control şi relaxare, putând apoi ataca cu întrebările incriminatorii.

Mecanismul obţinerii efectului biofeedback se declanşează prin urmare prin întrebările relevante (incriminatorii) ce conţin încărcături psihologice apte să provoace o stare de conflict la nivelul conştiinţei subiectului testat, pe baza legilor psihicului uman, concretizată printr-o stare ridicată a tensiunii nervoase pe care am mai definit-o şi cu termenul „stare de stres emoţional".

Încărcătura specifică la întrebările incriminatorii vizează, de regulă culpabilitatea persoanei în infracţiunea cercetată, ca de exemplu „Aţi omorât pe X? Aţi furat obiectul Y de la persoana Z?" - deci întrebări cu caracter frontal. Alteori, încărcătura specifică nu se referă nemijlocit la culpabilitate, ci la aspecte colaterale, dar care în ultimă analiză vizează tot culpabilitatea, ca de pildă: Aţi aruncat victima în lacul Pantelimon? Aţi îngropat victima în beciul din locuinţa dumneavoastră? Aţi ars victima şi aţi aruncat cenuşa? Obiectele sustrase le-aţi valorificat la X? Obiectele sustrase (bijuterii) le aveţi ascunse (se indică locul)? etc.

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 17.

Întrebărilor cu încărcătură specifică li se adaugă întrebări cu o încărcătură stresantă generică, dar pe fondul aceleiaşi cauze, de forma: Aţi fost tentat vreodată să omorâţi o persoană cu care aţi intrat în conflict? Aţi furat vreodată ceva de la cineva? Dar de la locul de muncă? ş.a.m.d. Aceste întrebări rămân întrebări de control dacă se răspunde negativ. În ipoteza că se răspunde pozitiv se vor formula alte întrebări de control până se ajunge la negare pentru a se vedea dacă, supus apoi la aparat, subiectul prezintă stare de stres.

În mod curent, în practică şi în mod constant în literatura de specialitate naţională şi străină se consideră că stimulii se rezumă la întrebările cu încărcătură stresantă, adresate frontal subiectului testat. În practica Poliţiei Capitalei se cunosc cazuri în care stimulilor psihologici orali cu încărcătură incriminatorie li s-au adăugat stimuli vizuali, respectiv prezentarea unor fotografii în vederea recunoaşterii acestora, subiectul testat fiind instruit să răspundă afirmativ (da) la recunoaştere şi negativ (nu) la nerecunoaştere.

Prezentăm în acest sens următorul caz: la 19 septembrie 1983 dispare în împrejurări suspecte numita C.A. În cauză nu exista niciun indiciu care să permită construirea unei versiuni. Se formează totuşi un cerc de suspecţi dintre bărbaţii în anturajul cărora se afla C.A., unde este inclus numitul P.I., cunoscut cu antecedente penale constând în comiterea unor infracţiuni cu violenţă. La 29 iunie 1985. P.I. este testat, inclusiv prin prezentarea mai multor fotografii ale unor persoane de sex feminin. În faţa fotografiei dispărutei C.A., subiectul P.I. neagă cunoaşterea acesteia, timp în care grafica diagramei poligraf se modifică printr-o spectaculoasă abatere de la normal, anunţând efectul biofeedback apt să concretizeze o identificare. A urmat întrebarea „Ai ucis-o pe C.A.?", cu acelaşi răspuns negativ al subiectului P.I. şi un nou efect biofeedback apt să conducă la identificare.

Cum omorul fără descoperirea cadavrului nu permite inculparea, subiectului P.I. i s-a pus un şir de întrebări în legătură cu locul unde se află cadavrul, şi la întrebarea „Ai îngropat cadavrul în beciul locuinţei tale?", urmat de negaţie, grafica diagramei a prezentat din nou semnele corespunzătoare stării de stres emoţional.

S-au obţinut în acest fel, în cadrul unei testări unice, trei efecte biofeedback apte să conducă la identificarea autorului omorului numitei C.A. în persoana subiectului testat P.I.

Înainte însă de a se proceda la exhumarea cadavrului victimei C.A. din beciul unde acesta fusese înhumat, P.I. face mărturisiri complete.

Concluziile ce se desprind din acest caz depăşesc scopul iniţial pentru care l-am prezentat, respectiv acela de folosire a unor stimuli combinaţi, de natură să declanşeze reacţii de mare intensitate, menite să atenţioneze pe psihologul examinator asupra necesităţii concentrării sale maxime în *procesul de condiţionare operantă a efectelor biofeedback* apte să conducă la identificare. Cazul relevă, în acelaşi timp, şi o simetrie în interiorul aceleiaşi diagrame la întrebările cu încărcătură incriminatorie, simetrie ce a fost exploatată cu multă competenţă profesională şi fineţe tactică de ofiţerul psiholog şi ofiţerul de poliţie judiciară ce instrumenta cazul. Într-adevăr, simetria internă a diagramei a condus la identificarea probelor şi la coroborarea acestora.

Obținerea informațiilor psihofiziologice al căror conținut generic îl formează existența sau inexistența stresului emoțional la persoana testată, așa cum a rezultat din considerațiile anterioare, conduce nemijlocit la probațiune. Metoda de tip feedback este experimentală. Alături de celelalte forme de cunoaștere științifică, folosite în mod consecvent de criminalistică (metodele inductive, deductive, istorice, axiomatice, formalizării, modelării și altele), aceasta contribuie în mod substanțial la soluționarea temeinică și legală a unor cauze penale de cea mai mare complexitate.

Particularitatea principală a acestei metode de tip experimental constă în faptul că este o formă activă de intervenție umană în desfășurarea fenomenelor psihologice de conștiință al cărei rezultat este sporirea cunoștințelor în cauza aflată pe rol, verificând și omologând, la nivelul experimentului, cunoștințele, respectiv plusul de informații pe care îl oferă[1].

Ca orice tip de experiment, testarea poligraf este un act deliberat, conștient, îndeplinit etapă cu etapă, pe baza unor anticipări, ipoteze sau simple presupuneri care vizează obiective precis determinate.

Desfășurarea experimentului presupune mai întâi *un moment de concepție* ce implică în mod obligatoriu elaborarea unei versiuni (ipoteze), care trebuie să fie suficientă pentru soluționarea problemei ce ridică, în cazul nostru *depistarea comportamentului simulat al persoanei testate.*

În procesul de elaborare a versiunilor (ipotezelor) se au în vedere teoria existentă în materie, activitățile experimentale anterioare, cazuistica rezolvată, precum și datele existente în cazul aflat pe rol. Versiunile (ipotezele), supozițiile raționale ce preced momentul practic al experimentului sunt indispensabile pentru obținerea unor rezultate concludente, respectiv depistarea comportamentului simulat.

Elaborarea versiunilor (ipotezelor), supozițiilor este de maximă importanță pentru reușita experimentului, în acest proces fiind necesară o strânsă conlucrare între organul de urmărire penală și psihologul examinator pentru studierea datelor ce se dețin în afacerea judiciară aflată pe rol, selectarea, analiza si interpretarea lor riguroasă în vederea întocmirii bateriei de întrebări ce vor fi adresate de psihologul examinator persoanei testate.

În alcătuirea bateriei de întrebări vor fi prevăzute întrebări *de control, neutre și relevante*, urmând ca efectele în plan psihofiziologic ale acestor întrebări, concretizate în răspunsuri de „DA" sau „NU", să constituie materialul de interpretare și concluzii.

De regulă, la scurt timp după efectuarea testului și comunicarea rezultatului persoanei testate, căreia i se arată și explică traseele funcțiilor verificate, nominalizându-se întrebările urmate de reacția de stres emoțional, subiectul face declarații complete. Este momentul de salt calitativ, când rezultatele investigației psihofiziologice se convertesc în declarații. Pentru început, aceste declarații se consemnează pe versoul diagramei și se semnează, urmând ca apoi, în cadrul audierii (interogării) procesuale să se valorifice elementele date de metoda testării „poligraf".

După cum a rezultat din cele prezentate, metoda experimentală de tip poligraf se derulează după normele „biofeedback", valențele sale cibernetice conferindu-i un veritabil statut științific, alături de celelalte componente științifice pe care le vom evidenția și argumenta.

---

[1] Ibidem, p. 19.

Aportul informațiilor relevante furnizate de diagramele poligraf constă în indicarea izvorului probei, adică a mijlocului de probă care poate pune în evidență, cu grad de credibilitate și persuasiune, fapte, împrejurări, date etc. cu privire la obiectul probațiunii, respectiv ce anume trebuie dovedit (factum probandum) pentru a putea fi soluționată o anumită cauză penală după regula potrivit căreia probațiunea are ca obiect toate acele realități ce sunt necesare pentru cunoașterea adevărului într-o cauză penală.

Secțiunea a V-a
Mijloacele tehnice de detecție a comportamentului simulat

Dintre mijloacele tehnico-științifice de detectare a tensiunii emoționale, folosite în diverse țări, de către organele de urmărire penală, iar în unele state occidentale și de către instituții particulare, cele mai apreciate ca răspunzând nevoilor anchetei sunt considerate următoarele[1]:

A. Poligraful, cunoscut și sub denumirea populară de „detector de minciuni" (Lie detector), este rezultatul experimentelor efectuate de către Larson (1925), în Statele Unite ale Americii, ulterior fiind concepute aparate tot mai perfecționate. Se poate prezenta sub forma aparaturii complexe de laborator (de exemplu, Complete Keller Poligraf) sau ca aparatură de tip portativ utilizabilă în teren și putând fi alimentată cu baterii. Este un instrument care înregistrează sub formă grafică trei indicatori de bază ai modificărilor fiziologice tipice stărilor de stress psihologic: tensiunea arterială și pulsul; dereglările respirației (cu două trasee); rezistența electrodermică (RED).

Înregistrarea se face pe o bandă de hârtie specială, prin intermediul unor pârghii prevăzute cu peniță, a căror acționare se face electronic, peniță care descriu trasee specifice, din interpretarea cărora se pot deduce momentele de tensiune ale persoanei ascultate. La aparatele care au apărut mai târziu, se înregistrează și un al patrulea indicator: presiunea musculară exercitată de mâinile și picioarele celui ascultat, care se modifică în momentele de stres-tensiune.

În concepția populară, poligraful („detectorul de minciuni") mai este imaginat și ca un instrument care face să sune un clopoțel, să se aprindă o lumină sau produce alt semnal rapid de alarmă, de îndată ce persoana testată spune o minciună. Specialiștii au totuși la dispoziție instrumente care sunt capabile să efectueze înregistrări ale fenomenelor fiziologice, ce pot fi utilizate ca bază pentru delimitarea adevărului de minciună. Pentru diagnosticarea adevărului, în prezent există mai multe tipuri de poligraf. Cu toate că funcționalitatea și structura mecanică a unora este superioară altora, cel mai important factor implicat în utilizarea oricăruia dintre ele rămîne nivelul de instruire, experiența și integritatea examinatorului.

[1] T. Bogdan, T. Butoi, pp. 375-376.

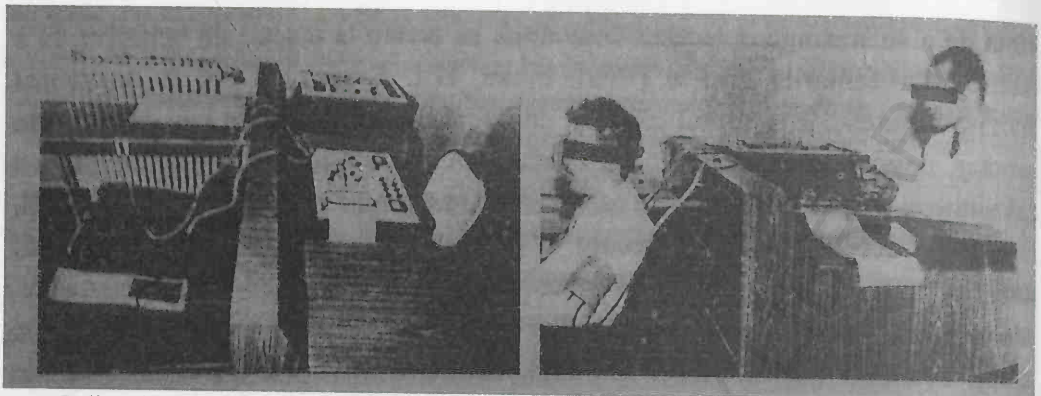

Poligraful, la momentul primelor testări realizate în Poliția Română de prof.dr. Tudorel Butoi

Indiferent de variantă, poligraful este în principal un înregistrator mecanic (în variantele moderne electronic) operând pneumatic modificările de tensiune arterială, puls și respirație, suplimentat cu un element pentru înregistrarea refluxului galvanic al pielii (R.E.D.). La unele tipuri o unitate adițională permite înregistrarea unei oarecare activități musculare, în special a presiunii musculare exercitată de antebrațul, coapsele sau picioarele persoanei examinate. Aparatele poligrafice cele mai bune sunt cele prevăzute cu o serie de peniță anexe care marchează în trasee momentele aparițiilor stimulilor și momentele răspunsurilor subiectului, perioadele de latență având în acest fel o reprezentare grafică deosebit de fidelă.

În prezent, în marea majoritate a statelor care utilizează în activitatea judiciară și investigativă aparatura poligraf, aparatele în sistem analog au fost înlocuite de poligrafe în sistem digital.

În prezent, examinările poligraf se realizează cu aparatură de acest gen

BCU IAȘI/CEL

Imagini ale examinărilor de tip poligraf

BCU IAȘI LIBRARY

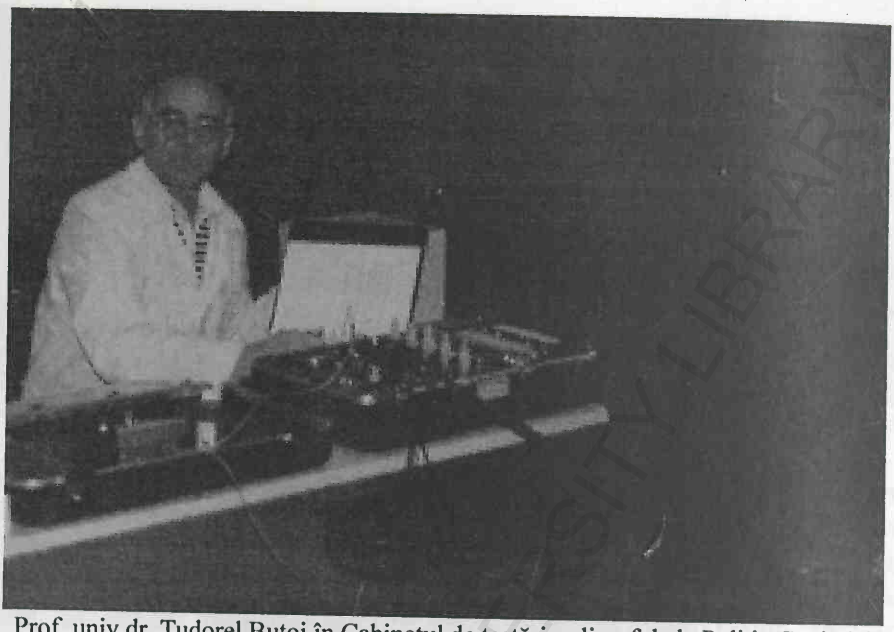

Prof. univ.dr. Tudorel Butoi în Cabinetul de testări poligraf de la Poliția Capitalei

Kit-ul computerizat al sistemului poligraf Lafayette model LX5000-505

Kit-ul computerizat al sistemului poligraf Lafayette model LX4000-505

Sursa: http://www.lafayettepolygraph.com/product_detail.asp?itemid=1226

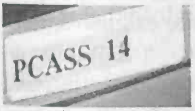

Ultima tehnologie în materie de poligraf

Acesta este un detector de minciuni portabil. Este suficient de mic încât poate să încapă în buzunarul unui soldat. Numele dat de Pentagon este **PCASS**. Armata Statelor Unite a trimis trupelor primele 90 astfel de dispozitive, mai întâi celor din Afganistan şi apoi în Irak. Acestea sunt folosite pentru a restrânge cercul de suspecţi în cazul atacurilor cu bombe artizanale sau pentru a ajuta la luarea deciziilor privind cine poate lucra ca interpret în cadrul unei baze militare americane[1].

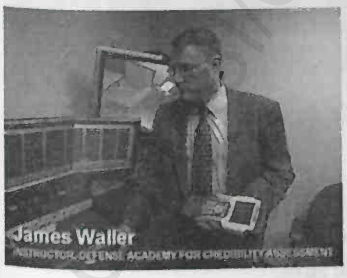

James Weller, instructor în cadrul Academiei de Apărare pentru Stabilirea Credibilităţii (*Comportament Simulat*):

„Vrem să ne asigurăm că o persoană nu are legături cu membri talibani. Aşa că putem întreba: eşti membru taliban? I-ai

[1] Tudorel Butoi, Alina Tănase, Poligraful – instrument clasic în anchetă sau dovadă de tehnică ultra-modernă ?, în Revista de criminologie, criminalistică şi penologie nr.1/2009, pp. 77-82.

ajutat în vreun fel pe talibani? Pentru a te supune testului va trebui să te conectez la niște componente. O să pun acest mic instrument pe vârful degetului, ceea ce ne va permite să îți înregistrăm activitatea ta cardio-vasculară. Apoi o să pun aceste două plăcuțe metalice care ne vor permite practic să monitorizăm activitatea glandelor tale sudoripare. În momentul în care receptez un semnal suficient de puternic în urma întrebării, acesta îmi va spune dacă ești sincer sau nu."

Un interpret pune întrebările cu răspuns închis, în limba arabă, și punctează apoi răspunsul pe un PDA. Computerul analizează datele pentru câteva momente, urmând a arăta verde când concluzia este că persoana spune adevărul, roșu dacă persoana minte și galben în caz de incertitudine.

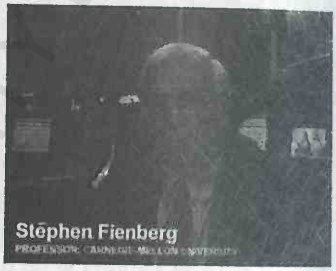

Oare este acest lucru este sprijinit de *știință*?

Coordonatorul studiilor în domeniul poligraf, efectuate de Academia Națională de Științe spune că NU și avertizează că există riscul ca soldații să se bazeze prea mult doar pe computer, acordând prea multă atenție celor care primesc culoarea roșu și neacordând suficientă atenție în cazul luminii verzi.

Stephen Fienberg, profesor la Universitatea Carnegie – Mellon:

„Există suficiente dovezi în sprijinul faptului că rezultatul nu va fi unul valoros."

Dar cât de exact este acest instrument? Conform statisticilor armatei, răspunsurile date de PCASS sunt adevărate în proporție de 80-92%. Acest procent este inferior celui al unui poligraf care înregistrează mai multe informații și este utilizat de examinatori cu o pregătire extensivă, însă este clar că este mult mai bine decât să dai cu banul.

Dar Pentagonul poate susține acel nivel de acurateţe numai dacă nu include cazurile când instrumentul nu a putut furniza un răspuns – acele semnale galbene. Dacă sunt incluse și acestea, acurateţea este mult mai mică.

Donald Krapohl, Academia de Apărare pentru Stabilirea Credibilității (*Comportament Simulat*):

„Nu promitem perfecțiune. Suntem foarte atenți când facem afirmații. Ceea ce promitem este că dacă aparatul este utilizat corespunzător, acesta va duce la o îmbunătățire a situației actuale."

Pentagonul studiază și alte metode de încercare a determina cine minte și cine spune adevărul.

➢ ***Analiza termo-facială*** – pentru a măsura punctele fierbinți de pe față, care se pare că sunt provocate de stres.

➢ *Laser* pentru a detecta mişcările carotidei, chiar şi de la distanţă. (puteţi observa pe gâtul subiectului un punct roşu, indicat cu degetul)

➢ Acestea reprezintă măsurători externe. Poate că într-o zi Departamentul de Apărare va folosi *MRI* (imagini cu rezonanţă magnetică) pentru a descoperi modificările ce apar la nivelul creierului. Dar pentru moment are detectorul de buzunar.

Donald Krapohl, Academia de Apărare pentru Stabilirea Credibilităţii (*Comportament Simulat)*:

„În cele din urmă sperăm să ajungem să dispunem de detectorul perfect, dar ceea ce avem acum este PCASS. Este cel mai bun lucru în acest moment. Dar dacă reveniţi anul viitor sau peste cinci ani, probabil că vă vom putea da un alt răspuns".

B. **Detectorul de stres emoţional în voce (PSE),** cunoscut şi sub denumirea de „Dektor". Indicatorul fiziologic folosit pentru detectarea tensiunii psihice îl reprezintă microtremurul vocii, determinat de stările neurovegetative specifice emoţiei.

Datând din 1970, analizatorul stressului psihologic în voce (dektorul) a apărut ca urmare a faptului că *„ofiţerii de informaţii din armată - N.A. armata americană - căutau un dispozitiv asemănător poligrafului dar mai puţin vizibil pentru interogatoriile persoanelor suspecte... Lt.col. Allan Bell, ofiţer de carieră ataşat serviciilor deinformaţii şi specialist în electronică, a aflat că sub efectul fricii ori numai a tensiunii nervoase (emoţionale) interne, anumite vibraţii ale vocii sau microtremorale suferă o modificare, teama activând într-o anumită măsură sistemul nervos simpatic ceea ce provoacă o schimbare de frecvenţă a microtremorului coardelor vocale. Era suficient deci de a avea un sistem destul de sensibil pentru a dezvălui fluctuaţiile acestor vibraţii şi a le reproduce în mod grafic"*[1]. Bell s-a gândit să pună la punct un nou dispozitiv în colaborare cu lt.col. Charles McQuinston, specialist în tehnicile de detecţie de tip poligraf, în cele din urmă Bell inventând „evaluatorul stressului psihologic" P.S.E.-ul, iar McQuinston ocupându-se de sarcina înregistrărilor grafice şi a problemelor de instruire. Asociindu-se cu alţi colegi din armată, a luat naştere societatea care asigură fabricarea P.S.E.- ului[2].

[1] Berkley Rice, Les nouveaux detecteurs de mensonges leur developpement menace la liberte individuelle, Centre d'etude et de promotion de la lecture, psychologie-novembre 1978, Champs-Elysees, Paris, pp. 65-72.
[2] Tudorel Butoi, Crima sub lupa detectorului de minciuni, Editura Press Mihaela S.R.L., Bucureşti, 1997.

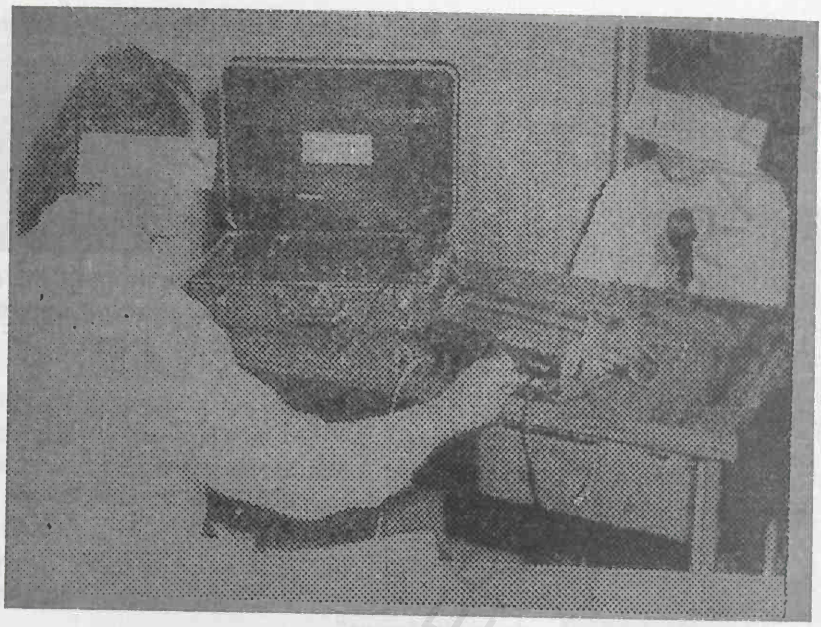

Aspect din timpul primelor investigații cu tehnica P.S.E. - cu ajutorul magnetofonului cuplat la P.S.E. se înregistrează răspunsurile subiectului față de întrebările adresate.

Progresul electronicii pus în slujba citirii audiovizuale a permis de asemenea fabricarea unui alt dispozitiv (finanțat de armată și creat de Fred Fauer), analizatorul de voce Mark II. De mărimea unei simple valize, trebuie cuplat la un magnetofon cu mai multe viteze cu ajutorul căruia se înregistrează răspunsurile persoanei ascultate în raport cu întrebările legate de cauză. Ulterior banda sonoră conținând aceste răspunsuri se derulează la viteza de 1/4 din viteza de înregistrare, mesajul sonor al răspunsurilor subiectului fiind filtrat și înregistrat în expresie grafică de către P.S.E. pe ale cărui diagrame apar curbele de frecvență ale microtremorului influențate semnificativ sau nesemnificativ de prezența factorului emoțional, reprezentând diferite forme de răspunsuri încărcate „nesincere" sau dimpotrivă fără încărcătura stresului emoțional „sincere"[1].

În reprezentarea grafică se observă cum aspectul filiform ascuțit al răspunsurilor de NU fără încărcătură emoțională este alterat de apariția stresului emoțional, „blocaj" în cazul răspunsului de „NU".

[1] Anghelescu, Ion, Posibilitatea stabilirii disimulării adevărului în voce cu ajutorul aparatului P.S.E., în Prezent și perspectivă în știința criminalistică, Ministerul de Interne, 1979.

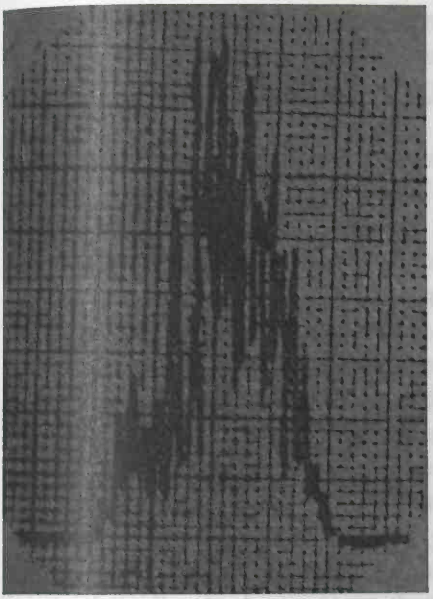

Diagrama vocii unei persoane nestresate în transcrierea unui „nu" sincer

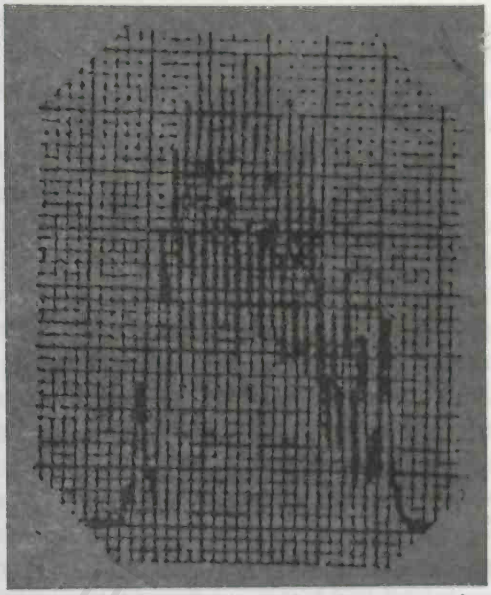

Desen în formă de boltă în transcrierea unui răspuns de „nu" nesincer

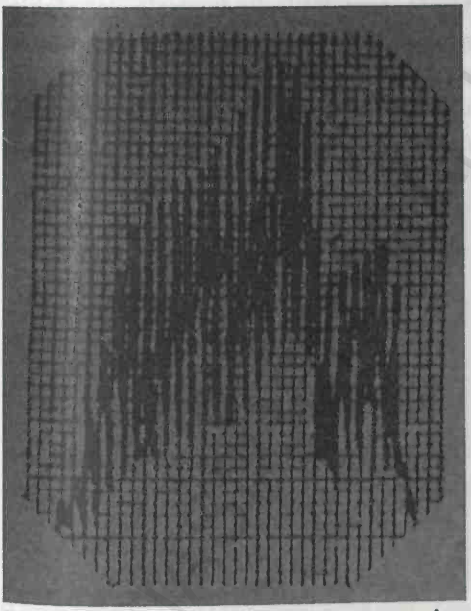

Desen în formă de romb în transcriere a unui răspuns de „nu" nesincer

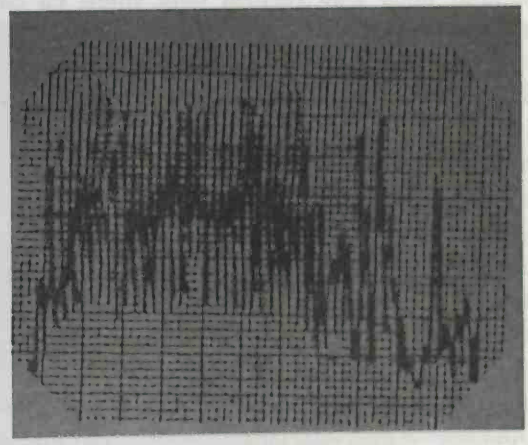

Desen în formă de dreptunghi în transcrierea unui răspuns de „nu" nesincer

Recitirea la 1/4 din viteză şi complexitatea interpretării graficului diagramei cere mai mult timp la aparatura P.S.E. decât la Mark II care dă instantaneu nu numai expresia numerică a stressului psihologic prin afişarea digitală dar şi curba valorilor pe un barograf.

Fără a prolifera încă în alte ţări, evaluatorul stressului emoţional în voce este din ce în ce mai folosit în S.U.A. El ar putea foarte bine să înlocuiască poligraful pentru că are o funcţionare mai simplă, mai rapidă şi nu necesită un contact fizic între persoana testată şi aparatura de investigaţie. Trebuie remarcat însă un minus deloc neglijabil al acestei moderne tehnici de detecţie constând în aceea că nu oferă date decât în registrul unui singur parametru psihofiziologic, şi anume în voce. Din acest punct de vedere poligraful îi este net superior, permiţând interpretări de mare finețe şi nuanţă cu privire la exploatarea datelor corelative ale modificărilor de trasee ce survin la nivelul a trei sau chiar cinci parametrii psihofiziologici (puls tensiune, reacţie electrodermică, respiraţie în variantă abdominală şi toracică, reactivitatea miokinetică).

Ceea ce este interesant însă în folosirea acestui aparat constă în faptul că, deşi *„multe sute de comisariate de poliţie şi servicii de pompieri sunt prevăzute cu aparate de acest fel, care se folosesc în anchetele criminale... sectorul particular reprezintă domeniul cel mai lucrativ, cel mai interesant de cucerit pentru producătorii analizorului vocii"*[1]. Din acest punct de vedere, asistăm la o chestiune paradoxală şi anume că, deşi în spiritul publicului detectorii stressului emoţional în voce sunt asociaţi cu anchetele criminale, în realitate utilizatorii sunt în principal societăţile industriale şi marile magazine. *„Ele urmăresc un dublu scop: testarea celor ce solicită angajarea în serviciu pe de o parte şi reperarea hoţilor pe de altă parte"*[2]. Totuşi, se apreciază că seriozitatea cercetărilor şi fundamentarea ştiinţifică a metodologiei ţine tot de sectorul securităţii statului unde s-au realizat deja studii cu caracter independent vizând performanţele acestei metode de detectie a stressului emoţional. „Un astfel de studiu a fost realizat de către Michael Kradz de la poliţia districtului Haward în Haryland. Utilizând P.S.E.-ul pe 36 de suspecţi el a avut un procentaj de reuşită de 100%. Celălalt studiu a fost condus de John Jeisse, detectiv privat la Burlington, în Vermont... ajungând la un rezultat estimat a fi de 96% exactitudine în răspunsuri. Suntem de părere că în această direcţie statutul actual al tehnicilor de detecţie trebuie cu strictețe păstrat în domeniul sectorului oficial al securităţii statului şi al înfăptuirii justiţiei, căci ideea controlului asupra stărilor emoţionale şi în general asupra comportamentului uman coborâtă în marele public la discreţia oricui şi servind oricărui scop poate genera atitudini stranii şi neliniştitoare". De altfel pe plan naţional în S.U.A. Comisia Federală pentru drepturile private a recomandat o atitudine de secretizare birourilor de detecţie a minciunii. Senatorul Birch Barh a prezentat un proiect de lege care vizează acordarea permisului de „Lie Detector Operator" numai specialiştilor serviciilor oficiale de securitate a teritoriului. Referindu-se la rezervele pe care le întâmpină folosirea tehnicilor de detectie a stressului emoţional în rândurile publicului larg, profesorul Jean Pinatel sublinia: *„Printr-un paradox, nu abuzurile constatate în domeniul justiţiei penale constituie cauza. Ea se datoreşte*

[1] Berkley Rice, Les nouveaux detecteurs de mensonge, leur develloppement menace la liberte individuelle, Centre d'etude et de promotion de la lecture - psychologie - novembre 1978, Champs-Elysees, Paris, pp. 65-72.
[2] Ibidem.

faptului, în esență, că s-au făcut excese de folosire socială a poligrafului fiind utilizat în mod masiv de polițiile particulare ale Băncilor și Marilor Magazine, servind la angajarea și selecționarea personalului firmelor comerciale, controlându-se capacitatea de a minți"[1].

C. Constatarea disimulării adevărului cu ajutorul aparatului pentru detectarea efectelor emoției asupra scrisului[2]

Tributare progresului tehnic, metodologiile detecției stressului emoțional promit noi direcții de dezvoltare. Sunt semnalate cercetări legate de utilizarea mesei de scris pentru evaluarea blocajului emoțional în traseul „grafic", această tehnică exploatând principiul conform căruia stările emoționale își exercită influența asupra actului scrierii prin modificarea vitezei de execuție, în sensul accelerării acestuia (atunci când emoția produce o stare de excitație generală) sau al încetinirii ei (la o inhibare a reflexelor normale) precum și prin perturbații ale forței cu care se apasă instrumentul scriptural.

Metoda de testare a disimulării adevărului cu ajutorul scrisului se impune să fie folosită în paralel cu testarea clasică la poligraf și testarea cu ajutorul vocii. În aceste condiții, se va realiza o completare și o verificare reciprocă a rezultatelor obținute prin cele două metode, reducându-se simțitor posibilitățile de eroare existente în cazul folosirii lor izolate.

Influența sistemului nervos central și neurovegetativ sub diferite forme, așa cum au constatat specialiștii în grafoscopie, duce în mod inevitabil la modificări și chiar alterări ale scrisului. Astfel, stări maladive, boli mintale, stări psihice deosebite, emoții puternice își pun amprenta asupra scrisului.

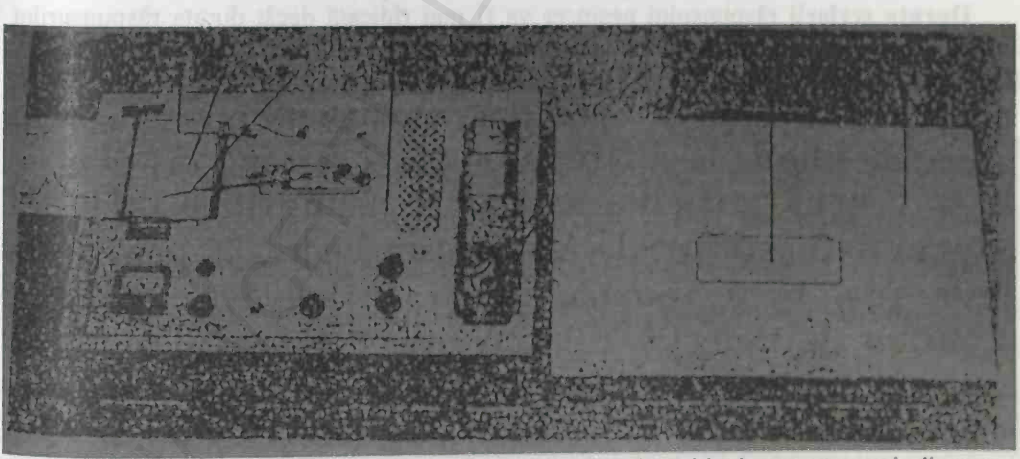

Dispozitivul pe care subiectul scrie răspunsul la întrebare și dispozitivul pentru transcris diagrama

[1] Jean Pinatel, El Detector de Mentiras, Mundo Policial nr. 25, mayo - juniu, Editor Policial Argentina, Buenos Aires, 1974, p.58.

[2] A se vedea pe larg Nichifor Alfred Jean, Constatarea disimulării adevărului cu ajutorul aparatului pentru detectarea efectelor emoției asupra scrisului, în Tratat practic de criminalistică, vol. II, Ministerul de Interne, 1978, pp. 406-413.

Dacă examinăm o diagramă realizată cu ajutorul aparatului descris anterior, vom putea observa că este alcătuită din două trasee: traseul superior şi cel inferior.

Traseul superior serveşte la marcarea momentului terminării întrebării pusă de examinator, marcaj utilizat la stabilirea timpului de latenţă al răspunsului dat de subiect.

Traseul de la partea inferioară înregistrează apăsările (presiunile) exercitate de subiect asupra instrumentului scriptural în timpul scrierii răspunsului, care se măsoară pe verticală în grame forţă (aparatul poate fi etalonat în diferite scări de sensibilitate).

Timpul de latenţă (Tl) va fi mai mic decât media etalon a răspunsurilor la întrebările de control cu caracter neutru. Acest fenomen se datorează efortului făcut de subiect pentru a da un răspuns promt, efort soldat cu o exagerare a promptitudinii, dincolo de valoarea normală.

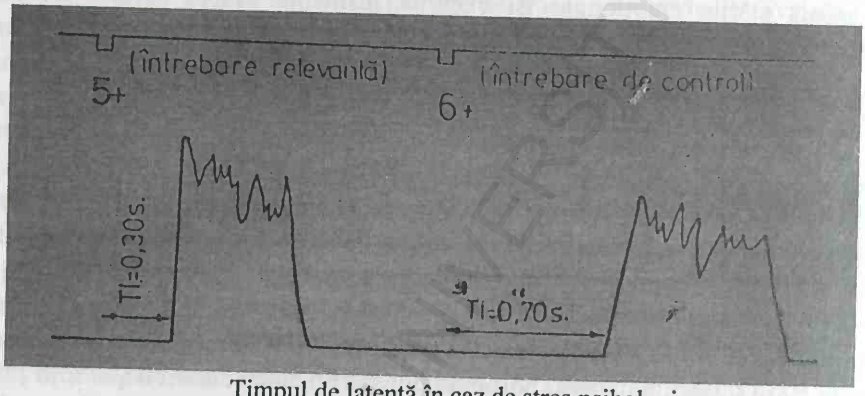

Timpul de latenţă în caz de stres psihologic

Durata scrierii răspunsului nesincer va fi mai ridicată decât durata răspunsurilor sincere la întrebările de control fără încărcătură emoţională. Acest fenomen se datorează, de asemenea, dorinţei subiectului de a-şi disimula nesinceritatea.

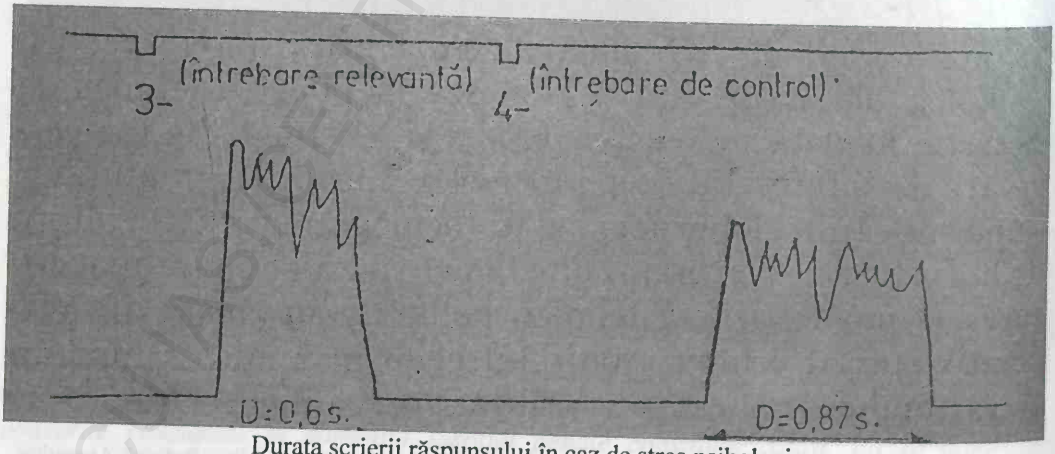

Durata scrierii răspunsului în caz de stres psihologic

Presiunea scrierii va fi de regulă, mai mare decât cea înregistrată la scrierea răspunsurilor sincere.

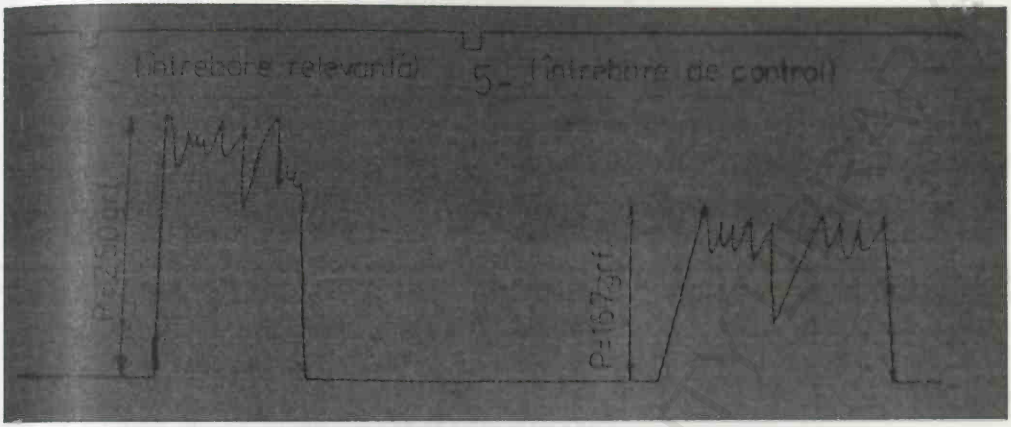

Presiunea scrierii

Conformaţia liniei de atac. Întotdeauna tendinta de disimulare a adevărului se va evidenţia în aspectul primului traseu al scrierii, şi anume în panta acestuia. Astfel, când nu se depun eforturi de a se disimula adevărul (subiectul scrie normal) primul traseu al apăsării va fi mai mult sau mai puţin înclinat.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSI

Capitolul III

COMPONENTELE METODOLOGICE ALE DETECŢIEI COMPORTAMENTULUI SIMULAT

Secţiunea I
Componenta psihologică a detecţiei comportamentului simulat – etapele examinării

1. Examinarea medicală a subiectului

Aceasta este o etapă obligatorie, având drept scop eliminarea unor eventuale incompatibilităţi de examinare şi, în ultimă instanţă, a erorilor de interpretare a diagramelor. În acest sens, înainte de testare sunt necesare următoarele examinări medicale:

- examenul sistemului cardiovascular, în scopul depistării unor eventuale afecţiuni sau particularităţi ale activităţii cardiovasculare (efectuarea electrocardiogramei);
- examenul sistemului respirator, în scopul depistării unor eventuale afecţiuni sau particularităţi (examen spiroergometric);
- examenul neuropsihiatric şi psihologic, în scopul depistării unor eventuale boli neuropsihice, oligofrenii etc.

2. Întocmirea testelor

În general, afecţiunile sistemelor amintite sunt eliminatorii pentru examinările poligraf. De regulă, produc greutăţi în efectuarea examinării (şi, mai ales, în interpretarea diagramelor) şi persoanele de vârstă înaintată, cele suferind de obezitate sau care prezintă în timpul examinării afecţiuni pasagere (răceală, tuse, surmenaj excesiv etc.)[1].

Condiţia obligatorie a prezentării la examinarea poligraf este existenţa integrităţii stării psihice şi fiziologice.

Se mai impune o precizare pentru organele de cercetare penală care dispun testarea, şi anume aceea ca subiectul înainte de testare să nu fi fost ascultat, întrucât orice întrebare legată de faptă este de natură a îngreuna activitatea de interpretare a diagramelor.

Întocmirea testelor se realizează de examinator, după studierea atentă a tuturor materialelor cauzei, în colaborare cu organul de cercetare penală căruia îi este repartizat

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 43-69.

cazul spre soluționare. Este o etapă deosebit de importantă, dificultatea constând în capacitatea de a realiza efectul psihologic al întrebărilor.

În general, maniera clasică de elaborare a testelor presupune următoarele etape:

a) informarea asupra tuturor aspectelor cauzei;

b) întocmirea testului de bază (testul A);

c) întocmirea testului de excitare, provocare (cu o carte de joc sau o cifră - testul B);

d) repetarea testului de bază (testul C);

e) întocmirea testului întrebărilor amestecate (testul D).

Lista de întrebări se compune din următoarele categorii:

- **întrebările neutre,** neavând nicio legătură cu cauza, în scopul calmării subiectului și diminuării tensiunii emoționale resimțite de el;
- **întrebările cu încărcătură,** cu valoare afectogenă, direct legate de cauză;
- **întrebările de control,** ale căror răspunsuri exprimate pe diagramă servesc drept criteriu de comparație cu întrebările relevante.

Unele cauze prezentând o serie de particularități reclamă testări cu caracter specific, cum ar fi, de exemplu:

- **Testul „complexului de vină",** constând în a pune întrebări referitoare la un caz fictiv, însă verosimil și asemănător cu cel în speță. Testul are drept scop eliminarea persoanelor cu grad de emotivitate ridicată.
- **Testul „tensiunii vârf"** (POT) este un test care vizează obținerea reacțiilor semnificative din aproape în aproape, fixându-se, de regulă, pe detalii (cu caracter discriminatoriu din întrebare în întrebare), până la obținerea reacției semnificative (se folosește în scopul depistării unor ascunzători, a unor scule folosite în infracțiune, al determinării unor valori etc.). Testul este realizabil și în varianta prezentării de diapozitive.

3. Asigurarea condițiilor necesare examinării

Testările poligraf trebuie efectuate într-o cameră separată, liniștită, pe cât posibil izolată fonic. Zgomotele din afară, ca soneria unui telefon sau conversația, prezența altor persoane sau „spectatori" în cameră pot induce tulburări și distrageri ale atenției, care să determine denaturarea unor reacții fiziologice ce interferează cu un diagnostic de poligraf satisfăcător. Camera trebuie să fie sobră în ce privește zugrăveala și mobilierul. Dispozitivele de iluminat ale camerei trebuie să fie aranjate în asemenea mod, încât să dea o lumină bună, dar nu excesivă sau orbitoare. Este important ca această cameră să fie aerisită în mod corespunzător și să aibă o temperatură plăcută.

4. Instructajul făcut subiectului înainte de testare

Niciun test nu trebuie efectuat fără o convorbire pre-test, care să cuprindă în mod obligatoriu instructajul făcut subiectului în scopul pregătirii sale pentru testare. Pe durata a 20-30 minute, examinatorul trebuie să dea subiectului toate datele în legătură cu funcționarea aparatului, prezentându-i principiile care fundamentează științific metoda.

Aceasta va servi la sporirea preocupării persoanei testate asupra problemelor ce formează obiectul examinării[1].

Atunci când persoana este introdusă în cabinetul de testare, comportamentul pe care-l va manifesta examinatorul va fi politicos dar rezervat. În cabinetul de testare, persoana va fi invitată să ia loc pe scaun iar examinatorul își va declina numele, funcția și competența[17] trecând apoi la ascultarea persoanei cu privire la datele sale de identitate însoțite de un scurt „curiculum vitae" toate acestea în contextul faptei care a făcut necesară examinarea sa cu tehnicile de detecție a stressului emoțional. Examinatorul va da persoanei orice informații despre poligraf, felul de a-l aplica și de a înregistra, despre scopul, modalitățile de efectuare a examenului, utilitatea și finalitatea acestuia[2]. Aceasta va spori preocuparea persoanei mincinoase asupra detectării posibile care este cerința cea mai importantă, preocupare ce-l va face să se autodemaște. Invers, astfel de informații vor potoli orice teamă ce ar putea-o avea persoana sinceră privind răul fizic ce i s-ar face prin conectarea la aparat. În timpul convorbirii examinatorul trebuie să se asigure dacă persoana se simte sau nu se simte fizic sau psihic confortabil din cauza temperaturii din cameră sau din cauza altor factori fiziologici. Unele persoane în special cele sincere, se sfiesc să ceară o schimbare de temperatură sau să meargă la toaletă. Orice jenă de acest tip poate afecta materialmente exactitatea testului. După ce persoana se va fi familiarizat cu atmosfera cabinetului de detecție și va fi înțeles scopul, modalitatea de examinare și finalitatea examenului, se trece la consemnarea declarației de consimțământ la examinare.

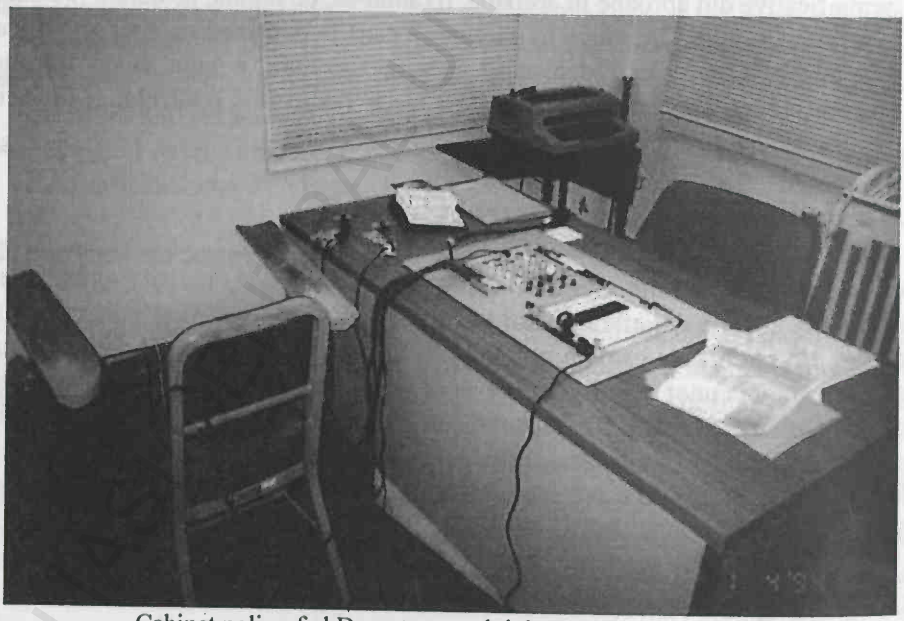

Cabinet poligraf al Departamentului de Poliție din Arkansas

[1] Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial și Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, București, 1979.

[2] Se va pune accentul pe faptul că aparatul nu produce niciun fel de rău fizic sau psihic, prezent sau viitor.

Instructajul are menirea de a deduce orice teamă pe care ar încerca-o o persoană nevinovată şi, în acelaşi timp, de a spori preocuparea persoanelor vinovate cu privire la răspunsurile ce trebuie să le dea.

După ce i se vor expune principiile de examinare şi drepturile legale de care beneficiază, se va cere consimţământul subiectului pentru testare. Dacă este de acord, subiectul va completa o declaraţie pe care o va semna, aceasta fiind apoi ataşată la raportul de constatare tehnico-ştiinţifică.

După ce examinatorul se asigură că persoana se simte bine, că mediul ambiant este propice, îi face instructajul cu privire la modul de comportare în timpul testării. Se recomandă ca instructajul să cuprindă următoarele indicaţii:

- se va cere subiectului ca în timpul efectuării testului să stea relaxat în scaun, să fie atent la întrebările puse şi să nu mişte corpul sau mâinile;
- se cere subiectului să răspundă la întrebările puse cu „DA" sau „NU", fară a da în timpul testului explicaţii suplimentare;
- se explică subiectului că în pauza după test are posibilitatea să dea explicaţiile pe care le crede necesare.

5. Instalarea subiectului la poligraf şi verificarea exactităţii funcţionării aparatului

Odată semnată declaraţia de consimţământ se consideră că se poate trece la partea de conţinut a discuţiei pretest şi se invită persoana care trebuie examinată să se aşeze în fotoliul din completul tehnicii de detecţie[1].

Instalarea subiectului la poligraf nu este un ceremonial deosebit, ci o activitate firească, naturală, compusă din manevre asemănătoare celor medicale. Subiectul este aşezat în fotoliu, relaxat, cu spatele întins, cu picioarele întinse, uşor depărtate.

Un tub pneumograf este fixat cu ajutorul unui lanţ „bordat" în jurul toracelui sau abdomenului persoanei. Un manşon de tensiune arterială, de tipul aceluia utilizat de medici, este fixat în jurul unuia din braţele persoanei. Un set de electrozi este ataşat la suprafaţele palmare şi dorsale ale mâinii sau la degetele celuilalt braţ.

Tensiunea arterială-pulsul, respiraţia şi RED sunt înregistrate simultan şi continuu pe suprafaţa hârtiei care rulează, fiind redate prin sistemul de peniţe inscriptoare. Din cauză că modificările de presiune pot fi influenţate de unele tipuri de mişcări musculare neobservabile, este recomandabil ca poligraful să fie înzestrat cu un element pentru a înregistra o astfel de activitate musculară.

După ataşarea tubului pneumograf, persoana trebuie întrebată dacă se simte în largul ei. Dacă spune NU sau dacă manifestă vreun dubiu în această privinţă, tubul va fi reajustat sau relaxat până ce va ajunge într-o poziţie confortabilă. Electrozii pentru R.E.D. (G.S.R) vor fi plasaţi pe degetele mâinii stângi. In cursul ataşării acestor captatori examinatorul poate întreba persoana „ai mai fost vreodată examinat cu tehnica de detecţie a comportamentului simulat?".

[1] În continuare se va trata specificul tehnicii poligraf din a cărui metodologie, cea mai complexă şi mai pretenţioasă sau desprins cu abateri de mică importanţă metodologiile P.S.E.-ului şi a altor tehnici de detecţie.

Niciun alt comentariu nu va mai fi făcut de examinator în timpul conectării subiectului la aparat. Examinatorul va asculta însă atent orice va spune persoana ca reacție față de aparat ori față de testul înseși. După atașarea pneumografului, a manșonului de tensiune arterială și a electrozilor, examinatorul se va așeza pe un scaun în fața persoanei și va lua note scrise asupra oricăror comentarii pe care persoana le-ar fi făcut din momentul intrării în camera de examinare. Se vor lua de asemenea notițe în timpul convorbirii pretest privind atitudinea persoanei. O atenție specială trebuie dată expresiilor reflectând atitudinea față de test și oricăror comentarii sau întrebări privind starea fizică, mintală, sau emotivă. Răspunzând concis întrebărilor pe care persoana le pune despre aparat examinatorul nu trebuie să încurajeze niciun comentariu sau afirmație prelungită privind problema în cercetare sau încercarea de a se disculpa de responsabilitate. O persoană mincinoasă, căreia i se permite să se dedea la astfel de discuții poate, prin aceasta, să se relaxeze de sub tensiunea minciuni - fapt ce poate face ca minciuna să fie mai greu de detectat. În niciun moment în timpul convorbirii pretest examinatorul nu trebuie să pună vreo întrebare în scopul de a obține o mărturisire a vinovăției[1].

Fotografii reprezentând subiectul conectat la detector și supravegherea acestuia de către expertul psiholog

[1] Tudorel Butoi, Crima sub lupa detectorului de minciuni, Editura Presss Mihaela, București, 1997.

Verificarea modului în care funcţionează aparatul cuprinde manevre elementare: verificarea peniţelor, a alimentării cu energie electrică, a butoanelor şi cadranelor, a etanşeităţii mecanismelor pneumografice etc. Se cuplează sistemul de derulare a hârtiei şi se lasă un timp să curgă în scopul realizării desenului normal al curbelor, urmărind ca pe o durată de 30 sec. - 2 min. să se realizeze stabilitatea acestora. La fiecare nouă testare vor trebui stabilite noile curbe normale. Această etapă este un prilej de cooperare cu subiectul, care va fi întrebat dacă este jenat de ceva şi dacă are o poziţie confortabilă. Totodată, se vor face ultimele ajustări ale electrozilor, ale manşonului tensiune-puls şi tubului pneumograf pentru respiraţie.

6. Aplicarea testelor şi formularea întrebărilor

Formularea întrebărilor constituie partea critică a acestei activităţi. Întrebările se formulează scurt, pentru a asigura spontaneitatea răspunsului, şi conţin, de regulă, termenii cei mai familiari interogatoriului. Se răspunde numai cu „DA" sau „NU". In mod curent, trei până la cinci diagrame sunt suficiente pentru a pune un diagnostic exact. Dintre acestea, cel puţin două trebuie să conţină aceleaşi întrebări importante, inserate printre cele neutre şi de control. Primul test cu întrebări generale trebuie să fie cât mai amplu posibil şi să indice legătura subiectului cu infracţiunea cercetată. Chiar dacă primul test nu trădează o conştiinţă încărcată, este indicată o chestionare asupra detaliilor.

Dacă primul test trădează o conştiinţă încărcată, detaliile vor fi testate în câteva încercări succesive. În funcţie de situaţie, de modul de manifestare a personalităţii subiectului şi de complexitatea cauzei se vor executa şi testele „complexului de vină" şi cel al „tensiunii de vârf". Pe tot timpul testării este important ca vocea examinatorului să fie sub un control absolut. Nu se fac sublinieri de cuvinte, expresii sau propoziţii, excepţie făcând cazurile când examinatorul face acest lucru în scop de autocontrol. Procedeele clasice sunt caracterizate prin chestionarea verbală (stimulii verbali) şi prin răspunsurile „DA" sau „NU[44] la fiecare întrebare. Nu sunt lipsite de interes procedeele în care se utilizează stimulii, în acest din urmă procedeu subiectului prezentându-i-se la intervale de 10-15 sec. diapozitive înfăţişând aspecte legate de faptă. Şocul emoţional poate fi sesizat pe diagramele poligraf şi în raport cu recunoaşterea unor persoane sau a unor obiecte corp-delict (prezentate concret sau prin diapozitive-film).

Pentru procedeele clasice, operatorul poligraf adresează întrebările din 10 în 10 sec., iar subiectul nu răspunde decât afirmativ sau negativ. În momentul în care operatorul poligraf pune întrebarea, notează numărul acesteia pe diagramă, adăugând în funcţie de răspunsul afirmativ sau negativ al subiectului semnul (+ sau -). Operatorul poate nota pe diagramă şi alte aspecte incidente testării: mişcări, comentarii, tuse, oftat etc. Diagrama se derulează cu viteza constantă, peniţele înregistrând simultan traseele ritmului cardiac, ritmului respirator şi reacţiei electrodermine, surprinzând modificările caracteristice care însoţesc răspunsurile subiectului.

În privinţa formulării întrebărilor-test credem că utilizarea unui caz ipotetic poate servi cel mai bine pentru ilustrarea procedurii pe care o recomandăm[1].

---

[1] John Reid, Fred Inbau, Truth and Deception, the polygraph „lie detector" technique, Baltimore, 1977, p. 25 şi urm.

Să presupunem[1] deci că individul ce trebuie testat B, zis şi „Roşcovanul" este suspectat de asasinarea lui C sâmbătă noaptea, cu scop de jaf folosind arme albe (un şiş) cu care victima a fost înjunghiată mortal. Criminalul a jefuit apoi victima luându-i ceasul de aur de la mână, banii şi alte obiecte de valoare. Se presupune deci că B cunoaşte identitatea victimei. Primele cercetări au dus la descoperirea unor urme de picior la locul crimei în spatele unor boschete unde probabil tâlharul s-a ascuns pentru a-şi aştepta victima. Examinatorul îi comunică lui B că la test va fi întrebat : „L-ai înjunghiat pe C sâmbătă noaptea"? şi îşi va nota întrebarea pe o foaie de hârtie care în final va conţine toate întrebările ce vor fi puse în cursul testului (această întrebare specială va fi plasată la poziţia nr. 5). În continuare i se va spune lui B că va fi întrebat „Ai furat ceasul de aur al lui C sâmbătă noaptea? (această întrebare va fi pusă în lista întrebărilor la poziţia nr. 3). B. este apoi informat că va fi întrebat „Ştii cine l-a omorât pe C ?" (întrebare care va fi plasată la poziţia nr. 9). Va fi formulată apoi întrebarea: „Ale dumitale au fost urmele de picior de lângă cadavrul lui C?".

Aceasta este o întrebare referitoare la „dovada de legătură" între criminal şi crimă care nu are nici o semnificaţie pentru un individ nevinovat (întrebarea va fi pusă la poziţia nr. 8)[2].

La acest punct aproape de sfârşitul convorbirii preliminare (pretest) şi pregătirii întrebărilor de test, examinatorul va căuta să dezvolte întrebarea de control - întrebare despre un act infracţional de aceeaşi natură generală ca şi incidentul principal în cercetare şi la care individul, după toate probabilităţile va minţi sau răspunde sau va fi de o valabilitate dubioasă chiar în propria lui minte; în cazul care-l implică pe B. poreclit „Roşcovanul" ca suspect, deoarece tâlhăria este o formă de furt, cea mai eficientă întrebare de control în convorbirea pretest este: „Ai furat vreodată ceva?". Dacă răspunsul este „NU" examinatorul va insista: „vrei să spui că niciodată în viaţa Dtale?", întrebare care de obicei va antrena răspunsul: „Ei bine, copil fiind, am mai făcut-o, dar de atunci nu". In astfel de cazuri examinatorul revine la întrebarea iniţială: „In afară de cazurile când ai fost copil, ai mai furat vreodată ceva ?". În cazurile în care persoana continuă să susţină că nu a furat niciodată nimic, examinatorul o va întreba: „Ai încercat vreodată să furi ceva?". Dacă iar spune „nu", atunci va fi întrebată: „Te-ai gândit vreodată să furi ceva?". Ori de câte ori individul spune „nu" la oricare din aceste întrebări, examinatorul poate considera că şi-a asigurat o întrebare de control. Dacă spune adevărul în problema în cercetare, minciuna lui la întrebarea de control sau preocuparea lui pentru exactitatea răspunsului va produce de obicei un răspuns pe diagramă mai sustanţial decât orice răspuns ce ar putea să apară pe diagramă atunci când spune „NU" la întrebarea despre

---

[1] Tudorel Butoi, op.cit., pp. 53-57.

[2] Iată un alt exemplu al utilităţii unei întrebări dovadă de legătură. Într-un caz de furt a fost spartă o fereastră de la clădirea unei companii comerciale. Unul dintre suspecţi avea mai multe zgârieturi pe dosul mâinii. Când a fost întrebat despre ele a spus că au rezultat de la unghiile unei prietene cu care s-a certat. În timpul testului la poligraf a fost întrebat „Ţi-ai zgâriat mâna la fereastra spartă de la compania Z?". Reacţia la test atunci când e spus „NU" la această întrebare a fost mai pronunţată decât atunci când a spus „NU" la întrebarea generală despre furt. În cursul unei convorbiri ulterioare individul a recunoscut că întrebarea „dovadă de legătură" l-a deranjat mai mult decât cea generală. Instrumentul dovadă de legătură poate fi folosit chiar dacă nu există o dovadă reală. De exemplu, dacă există vreo posibilitate ca să fi rămas o urmă a piciorului tâlharului la locul faptei, chiar dacă locul a fost bătătorit de publicul curios. Un individ mincinos va fi întotdeauna preocupat de această întrebare. (După John Reid şi Fred Inbau).

incidentul principal. Totuşi, în cazul unui individ mincinos interesul lui va fi mai mare în ce priveşte incidentul principal, decât pentru problema relativ minoră din întrebarea de control. In fapt minciuna la întrebarea de control sau probabilă nevalabilitate a răspunsului poate să nu-l preocupe deloc. De aceea, răspunsul înregistrat va fi mult mai substanţial atunci când este întrebat despre problema principală. In afară de întrebarea de control generală, care se află la poziţia nr. 6 pe test, o altă întrebare, de natură mai aparte, poate fi folosită ca ultimă întrebare din test. Această a doua întrebare de control, bazată pe alte genuri de infracţiuni, va mări posibilităţile de sensibilizare. A doua întrebare de control poate fi enunţată astfel: „Ai furat vreodată ceva de la locul unde ai lucrat ?". Dacă individul recunoaşte că a furat, întrebarea va fi pusă din nou sub forma: „In afară de cele despre care mi-ai spus, ai mai furat vreodată altceva de la locul unde ai lucrat ?"[1].

În urma dezvoltării şi formulării întrebărilor de „control" ca şi a întrebărilor „relevante" exprimate mai înainte individului (în situaţia cazului nostru ipotetic) i se spune că celelalte întrebări de test vor fi: „Ţi se spune Roşcovanul ?" (nr. 1), Ai mai mult de 21 de ani ?" (nr. 2), „Locuieşti în oraşul R. acum?" (nr. 4), „Ai frecventat vreodată şcoala?" (nr. 7). Persoana este apoi informată că aceste întrebări (menţionate ca „nerelevante") vor fi amestecate cu celelalte deja menţionate. Scopul principal al întrebărilor nerelevante este de a stabili reacţiile normale ale persoanei - „norma" sa în condiţii de test. Fiecare din întrebările nerelevante (1,2, 4 şi 7) trebuie să trateze despre un fapt cunoscut şi nu despre o situaţie bazată numai pe o probabilitate. De exemplu, este o certitudine că la un moment dat individul din cazul nostru ipotetic a fost supranumit „Roşcovanul". După ce au fost pregătite, întrebările de test trebuie citite persoanei (nu neapărat în ordinea în care au fost scrise) spre a le înţelege perfect. După aceea, va fi informată că numai aceste întrebări îi vor fi puse în cadrul testului. Aşadar în cazul nostru ipotetic, întrebările de test în succesiune logică vor fi:

1. Ţi se spune „Roşcovanul"? (în convorbirea pretest s-a arătat că este poreclit astfel).
2. Ai mai mult de 21 de ani?
3. Ai furat ceasul de aur al lui C. sâmbătă noaptea?
4. Locuieşti în oraşul R. acum ?
5. L-ai înjunghiat pe C sâmbătă noaptea?
6. În afară de cele ce mi-ai spus, ai mai furat vreodată altceva ?
7. Ai frecventat vreodată şcoala?
8. Ale dumitale au fost urmele de picior de lângă cadavrul lui C?
9. Ştii cine l-a omorât pe C?
10. Ai furat vreodată ceva de la locul unde ai lucrat?

Cazul ipotetic al lui B (Roşcovanul) pe care l-am folosit este mai complicat decât multe din cazurile obişnuite întâlnite de un examinator.

De obicei problemele sunt mult mai simple şi implică numai una sau două întrebări de fond. Diversele ilustrări reale care apar mai târziu în acest test vor demonstra natura şi poziţia întrebărilor puse în mai multe feluri obişnuite de cazuri. Scopul principal al aducerii la cunoştinţa persoanei a întrebărilor de test ce i se vor pune este de a risipi orice

[1] Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial şi Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, Bucureşti, 1979, pp. 68-69 şi urm.

teamă din partea ei că i se vor pune întrebări tratând despre o altă problemă, fără legătură cu cea în cauză, care ar putea s-o încurce. Mai mult, prin aducerea la cunoştinţa persoanei a întrebărilor examinatorul se va asigura că aceasta le înţelege, evitându-se riscul unei interpretări greşite, exprimate prin inflexiuni sau pauze ale vocii ce pot surveni atunci când întrebările sunt puse chiar în cursul testului. După convorbirea pretest, persoanei i se va spune că după primul test va fi supusă la altele, dar că fiecare din ele îi va fi explicat în prealabil. Examinatorul va trebui din nou să-i precizeze persoanei, că singurele întrebări ce i se vor pune vor fi cele discutate în prealabil cu ea.

7. Interpretarea diagramelor

Este partea cea mai dificilă a întregii operaţii de testare cu ajutorul poligrafului. Diagrama este o reprezentare grafică, cuprinzând ritmurile şi modificările caracteristice fiecărei întrebări, semnele (+) sau (-), înscrise de operator, consemnând afirmaţia sau negaţia.

Procesul interpretării este o desfăşurare de raţionamente în care se împleteşte intuitivul cu ştiinţificul şi care se fundamentează pe cunoştinţe de psihofiziologie şi pe o bogată experienţă în ceea ce priveşte psihologia infractorului. La baza interpretării diagramelor stau procesele de comparaţie, analiză şi sinteză atât maniera global-generală, cât şi detalii. Corelaţiile se fac pe de o parte între caracteristicile calitative ale traseelor răspunsurilor unor întrebări distincte şi pe de alta între parametrii cantitativi cantitativi (amplitudine, frecvenţă, durată etc.) ale aceloraşi caracteristici de traseu.

În interpretarea diagramelor se procedează, în prima fază, astfel:

- se stabilesc caracteristicile de traseu care evidenţiază răspunsurile sincere (lipsite de emotivitate), corespunzătoare întrebărilor neutre fără încărcătură, caracterizate prin „DA" sau „NU" sincer;
- se stabilesc caracteristicile de traseu ce evidenţiază răspunsurile nesincere (în care tensiunea emoţională este prezentă) corespunzătoare întrebărilor de control cu încărcătură generală şi care caracterizează răspunsurile de „DA" şi „NU" nesincere;
- se compară caracteristicile de traseu ale răspunsurilor întrebărilor cu încărcătură, cu caracteristicile corespunzătoare răspunsurilor afirmative şi negative la întrebările neutre şi cele de control;
- în urma procesului de analiză a asemănărilor şi deosebirilor dintre caracteristici, cele semnificative pentru aspectele de nesinceritate se compară cu caracteristicile traseelor etalon şi se trag primele concluzii de ordin calitativ.

Faza a doua presupune prelucrarea matematică a celor trei categorii de caracteristici şi sesizarea variaţiilor semnificative care apar în parametrii constituenţi ai acestora (amplitudine, latenţă, durată, frecvenţă etc.). Rezultă astfel concluzii referitoare la aspectele cantitative ale diagramelor.

Faza a treia implică compararea caracteristicilor răspunsurilor semnificative cu modificările care apar la răspunsurile verbale ce trădează prezenţa emoţiei în voce.

Faza a patra presupune compararea caracteristicilor răspunsurilor semnificative cu modificările care apar la traseele date în scris ce trădează emoţia în forma grafică a răspunsului.

8. Formularea concluziei

Specialistul în tehnica poligraf poate formula, după caz, una din următoareie categorii de concluzii:

- certă pozitivă. De exemplu: „Numitul V.N. a prezentat modificări caracteristicile stresului psihologic la următoarea întrebare: «Aveţi vreun amestec în dispariţia concubinei dumneavoastră?»";
- certă negativă. De exemplu: „Numitul V.V. nu a prezentat modificări caracteristice stresului psihologic la întrebările cu relevanţă pentru fapta penală";
- de imposibilitate. De exemplu: „Nu se pot stabili modificări caracteristicile stresului în testarea numitului O.A., întrucât înainte de testare acesta a fost interogat excesiv".

Secţiunea a II-a
Componenta fiziologică a detecţiei comportamentului simulat[1]

Relevanţa în detecţia judiciară este dată de abaterea de la normal a traseelor funcţiilor testate, adică crearea vârfurilor de tensiune în funcţia biocurenţilor, treptele în traseele respiratorii ori linia dreaptă determinată de un stop respiratoriu elongat sau iadeşuri ori depăşirea liniilor de bază în traseele puls-tensiune etc.

Toate cele menţionate sunt simptome ale disfuncţionalităţilor pe care le creează întrebările de impact asupra funcţiilor testate, în raport cu starea de calm relativ la întrebările neutre.

În realitate, impactul stimulilor psihologici asupra biologicului este total, starea de alertă a organismului este sinergică. Biodetectorul o reflectă însă parţial pentru că este o tehnică de descompunere a reactivităţii sinergice, pe funcţiile pentru care a fost proiectat.

Componenta fiziologică a detecţiei judiciare este de mare finețe în sensul că valorile vectorilor desenaţi de inscriptori pe caroiajul diagramei sunt direct proporţionale cu implicarea culpabilă a persoanei testate.

De aceea, interpretarea fiziologică este esenţială pentru diagnosticul diagramei. Ea este o interpretare comparativă, având la bază cuantificarea vectorilor pentru răspunsul fiziologic la fiecare din întrebările de impact de genul: „Ştii unde se află acum X?" „Ştii că X a fost omorât?" „Dumneata l-ai omorât pe X?" Această strategie de testare pune în evidenţă cu regularitate gradul de inculpare a persoanei testate.

Pentru expertul psiholog, componenta fiziologică îndeplineşte o funcţie transdisciplinară de la fiziologie la psihologie, având în vedere că zona psihologică nu poate fi investigată nemijlocit ci numai mediat, prin fiziologie. Dar, în mod cert, fiziologicul reflectă starea psihologicului, calmul sau alerta.

---

[1] A se vedea pe larg şi Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 46-54.

Conceptul de simetrie a segmentelor aparţine tot componentei fiziologice a detecţiei, pentru că el reflectă, desemnează, sub aspect grafic, starea funcţiilor testate. Cauza simetriei este sinergismul rectivităţii psihosomatice, deci este o cauză unică. *Unicitatea cauzei este însă de natură psihologică, incapacitatea liberului arbitru de a stăpâni, de a controla zona afectivă.*

Sub impactul stimulilor psihici incriminatorii, întregul organism al infractorului se află în stare de alertă, reactivitatea sinergică fiind constatabilă în întregul câmp bioinfracţional al diagramei, segmentele de diagramă corespunzătoare răspunsurilor la întrebările incriminatorii şi la cele investigatorii conexe, fiind în mod evident deviate comparativ cu traseul marcat de inscriptori în cazul răspunsurilor la întrebările neutre.

Simetriile de tip orizontal (la nivelul aceleiaşi funcţii) şi cele de tip vertical (la nivelul tuturor funcţiilor) au o cauză unică - sentimentul de culpabilitate conservat de matricea infracţională care se evidenţiază în mod diferenţiat în grafia diagramei.

Funcţiile respiratorii (toracică şi abdominală) şi funcţiile de puls-tensiune (distală şi brahială) nu oferă analizei fiziologice decât o singură constatare, şi anume: **starea de stres emoţional** în *cazul răspunsurilor simulate la întrebările incriminatorii şi la cele investigatorii conexe optime.*

Spre deosebire de aceste două funcţii, funcţia biocurenţilor oferă în câmpul bioinfracţional, la întrebările incriminatorii şi la cele investigatorii conexe-optime, aşa-numitele **vârfuri de tensiune.** În cazul acestei funcţii, fenomenele electrofiziologice ce au loc la nivelul celular al organismului uman, deşi percepute la nivelul dermei, prezintă diferenţe uşor sesizabile în câmpul bioinfracţional, respectiv, *grade ale vârfurilor de tensiune.*

Caracteristici care pun în evidenţă emoţia determinată de disimularea adevărului[1]

a) În traseul respirator

În lipsa stării de stres, respiraţia este liniştită, regulată, fără tensiune emoţională. Ea este reprezentată grafic prin trasee normale, ce înregistrează 12-22 cicluri de respiraţie pe minut (traseele A, B, C, D, E, F, G şi H). Se remarcă o uşoară nervozitate, oglindită în aspectul incidental al traseelor B, F şi G, care se include însă normal.

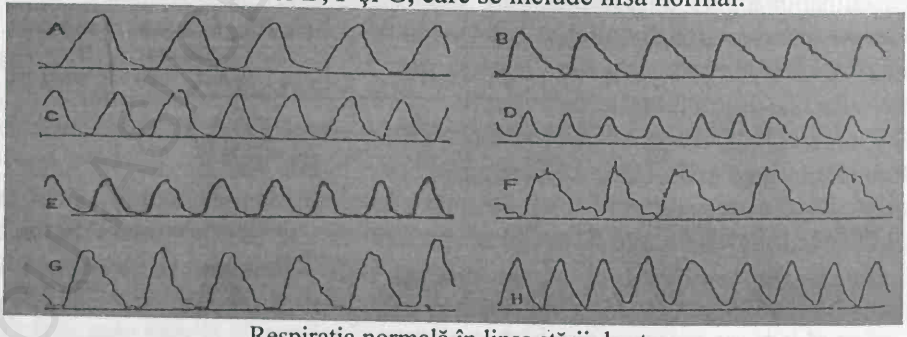

Respiraţia normală în lipsa stării de stres

[1] J.E. Reid, F.E. Inbau, op.cit., p. 50, citat de Butoi, Tudorel, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012, pp. 282-286.

Emoţia determinată de disimularea adevărului este evidentă în traseul respirator prin următoarele caracteristici:

Blocaje respiratorii, care pot dura 5-20 secunde. Ele pot păstra la sfârşitul stadiului de exhalare al ciclului respirator (A), la sfârşitul stadiului de inhalare (B) şi între aceste stadii (C).

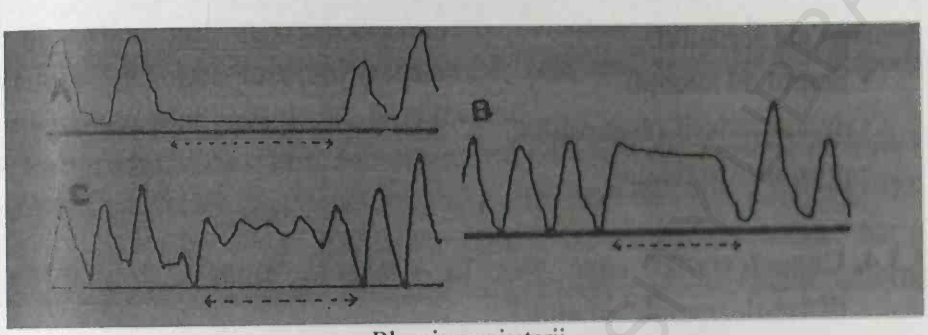

Blocaje respiratorii

Respiraţia în trepte. Aceasta este consecinţa unei reţineri a respiraţiei, ce îmbracă aparenţa unei trepte sau a unui set de trepte în pantă şi care începe imediat după ce s-a răspuns întrebării-test. Grafic, această reacţie apare în variate forme de manifestare.

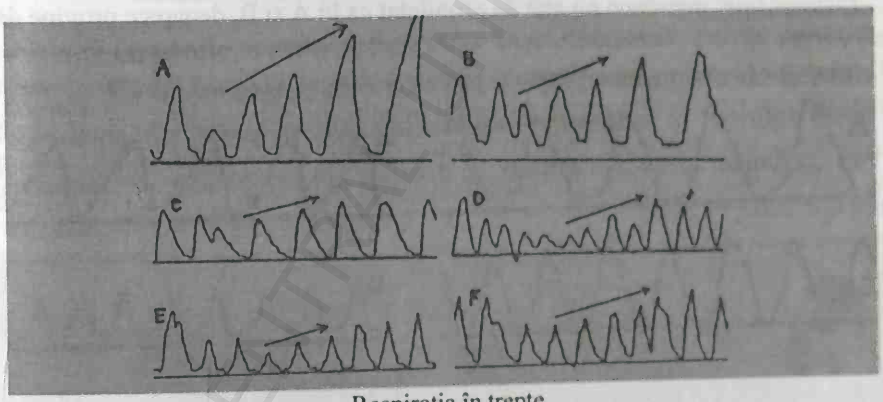

Respiraţia în trepte

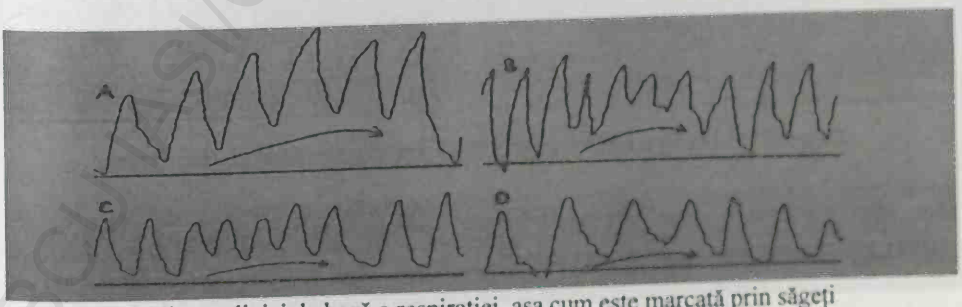

Ridicarea liniei de bază a respiraţiei, aşa cum este marcată prin săgeţi

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

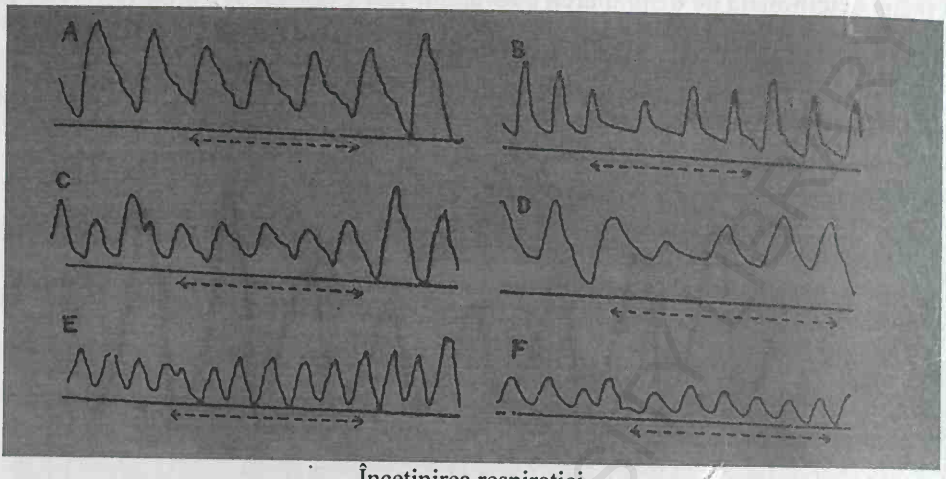

Încetinirea respirației

b) Traseul tensiune-puls

Reacțiile de stres provocate de minciună sunt concretizate în modificări de tensiune arterială și de puls și apar grafic astfel:

A și B - răspuns tipic mincinos prin ridicarea nivelului bazei graficului;

C - răspuns tipic mincinos nu atât de pronunțat ca în A și B, deoarece provine de la o persoană obeză;

D - răspuns tipic mincinos pentru o persoană care anticipează întrebarea relevantă: se observă ușurarea de tensiune după răspunsul mincinos;

E - răspuns tipic mincinos pentru o persoană cu puls extrem de încetinit;

F - răspuns tipic mincinos de tensiune arterială-puls de forma unui „rollercoaster" (mișcarea unei nave pe hulă)

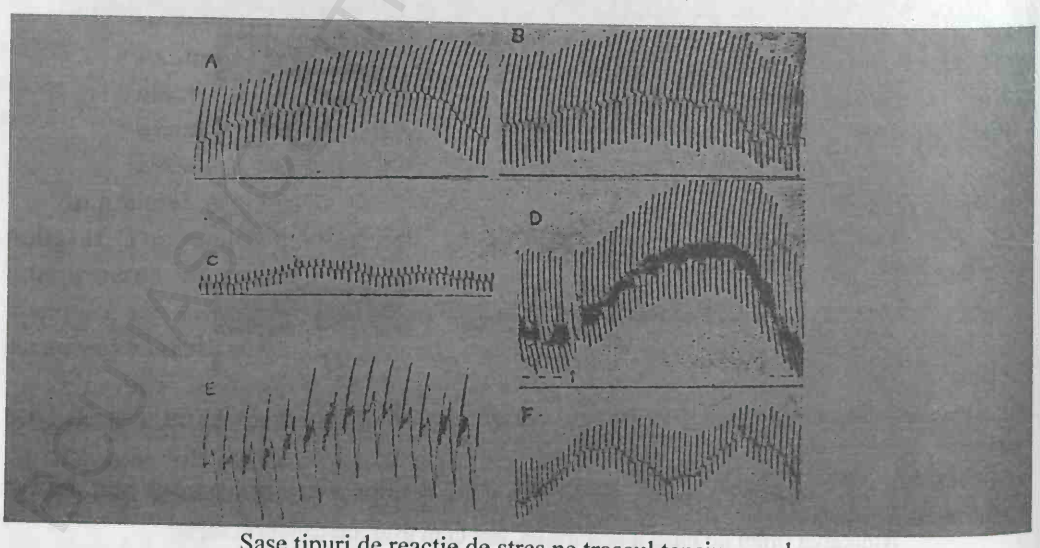

Șase tipuri de reacție de stres pe traseul tensiune-puls

c) În ambele trasee: respirator şi tensiune-puls

Răspunsul caracteristic de stres generat de minciună poate apărea concomitent în ambele reprezentări grafice.

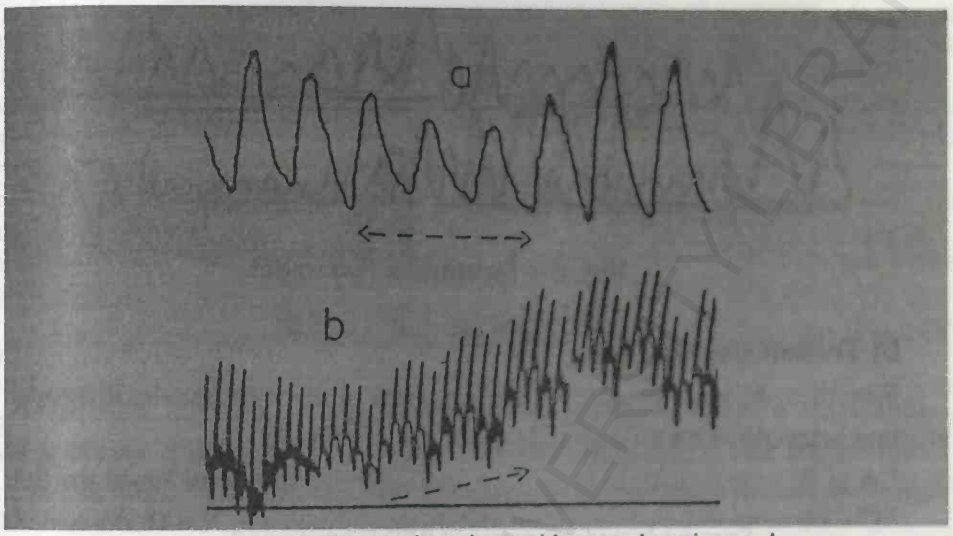

Stres dublu: a) în traseul respirator şi în traseul tensiune-puls

d) În traseul rezistenţei electrodermice[1]

Reprezentarea grafică a rezistenţei electrodermice (RED) constituie înregistrarea „testului cu cartonaşe", în care apare ilustrat răspunsul mincinos la cartonaşul (14) ales.

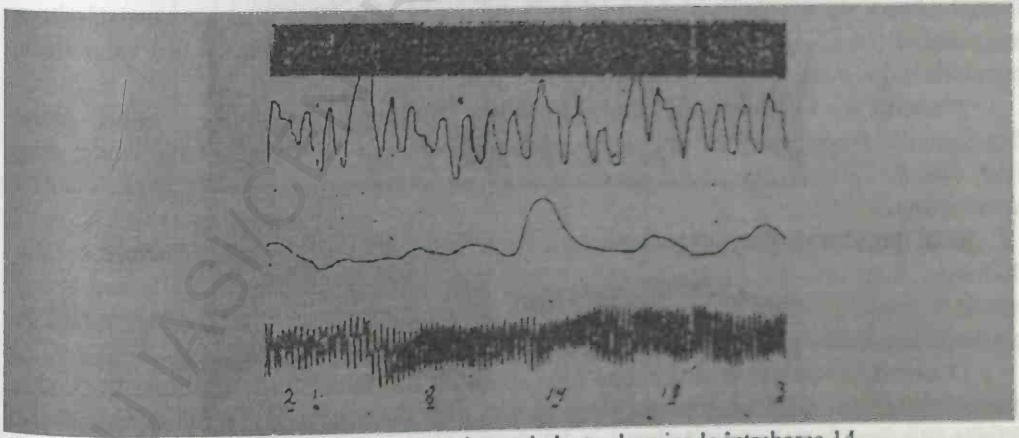

Stres manifestat în traseul rezistenţei electrodermice la întrebarea 14

[1] Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 186.

În figura de mai jos este redată înregistrarea de „test tensiune vârf" într-un caz real de furt, în care graficul rezistenței electrodermice a pus în evidență stresul generat de minciună la întrebarea 3.

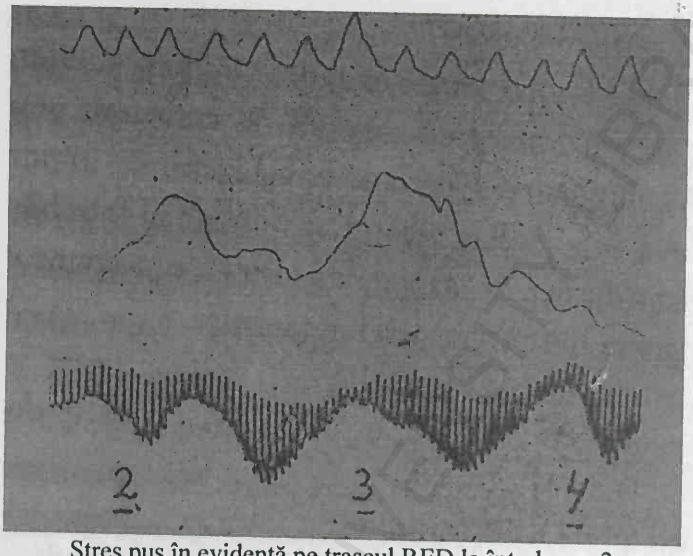

Stres pus în evidență pe traseul RED la întrebarea 3

În cadrul experimentelor la detector, de obicei a celor având ca obiectiv identificarea autorilor de infracțiuni, au apărut vârfuri de tensiune de diferite înălțimi, evident la întrebări diferite, dar toate fiind în legătură cu infracțiunea supusă investigației de tip psihofiziologic.

Fenomenul diferențierii vârfurilor de tensiune a fost constatat în numeroase cazuri, dar cercetarea și explicarea acestora, îndeosebi cu privire la cauzele de diferențiere, nu au format obiect de preocupare. În mod cu totul izolat, în unele cazuri, constatându-se asemenea diferențieri s-au făcut unele aprecieri care, din nefericire, nu au fost valorificate concludent din punct de vedere operativ.

Modelul de conversiune citat a ridicat probleme raportului posibil dintre dimensiunile *triunghiului de tensiune emoțională, la cele trei întrebări relevante, care sunt diferite, și mesajul psihic pe care îl poate exprima, mai corect spus, această diferențiere.*

Este, cu alte cuvinte, problema de a ști ce reprezintă și care sunt cauzele acestor diferențe. Sunt acestea diferențele întâmplătoare în raport cu experimentul efectuat sau există o relație? Dacă da, care sunt natura, termenii și consecințele acestei relații în planurile bio-informațional și al conversiunii.

O primă precizare ce se impune este aceea că triunghiurile de tensiune în funcția biocurenților au apărut numai la persoanele *purtătoare de matrice infracțională,* iar diferențele de dimensiuni tot la acestea. De unde, concluzia că diferențierile necesită a fi cercetate în legătură cu structura esențială a diagramei și nu cu elementele parazitare ale acesteia, determinate de cauze, cum ar fi: încercarea de eludare a testării (bruiaj), mișcări involuntare ale persoanei testate, deficiențe de reglaj la nivelul tehnicii de testare etc.

A doua precizare, de ordin metodologic, este de a nu omite analiza diferenţierilor triunghiurilor de tensiune în vederea stabilirii legăturilor reciproce dintre acestea.

În fine, a treia chestiune ce se impune a fi menţionată, se referă la exploatarea prin conversiune a diferenţierilor de intensitate a biocurenţilor.

Cele trei precizări privind analiza diferenţierilor la triunghiurile de tensiune fundamentează o normă deontologică esenţială, atât pentru psihologul examinator, cât şi pentru organul judiciar care instrumentează cauza, deoarece diferenţierile, aşa cum au demonstrat-o ultimele experimente, deschid posibilităţi certe de abordare a persoanelor testate, în cadrul discuţiilor posttest, de pe poziţii de cunoaştere, care surprind persoana testată cu exactitatea lor, determinându-le la mărturisiri complete, verificabile[1].

Pornind de la aceste constatări, psihologului examinator îi revine sarcina de a provoca, prin întrebările pe care le pune, în raport cu specificul cauzei, triunghiuri de tensiune diferenţiate, urmând ca prin comparările de rigoare să deschidă calea spre o conversiune realistă a informaţiilor.

Prezentăm câteva tipuri de întrebări care provoacă la purtătorii de matrice infracţională triunghiuri de tensiune diferenţiate la întrebările incriminatorii.

În cazul unui omor comis la data de 14 februarie 1991, în comuna Clinceni, Sectorul Agricol Ilfov (în prezent judeţul Ilfov), primul suspect propus a fi testat nu a prezentat stare de stres emoţional la niciuna din întrebările incriminatorii.

Acesta indică însă două persoane care, fiind testate, sunt plasate, în urma analizei diagramelor, una în poziţie de complice, iar a doua în poziţia de autor al omorului.

Şi acum *secţiunea biocurenţilor* din diagrama suspectului inocentat:

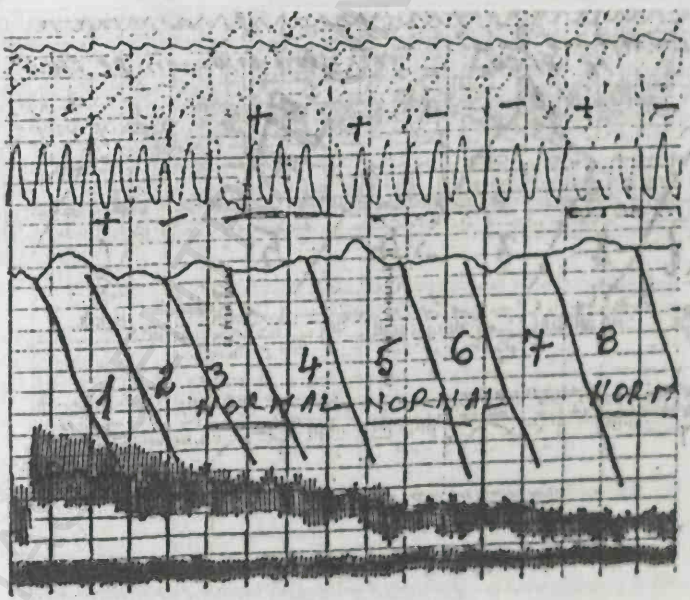

Diagrama suspectului inocentat se constituie, sub raportul testului psihofiziologic, în diagramă martor faţă de diagramele autorului omorului şi complicelui acestuia, dovedind că stările de stres emoţional se evidenţiază numai în cazul suspecţilor *purtători ai matricei infracţionale*.

[1] A se vedea în acest sens, *Modelul de conversiune* prezentat în volumul I - „Investigaţia psihologică a comportamentului simulat", Serviciul editorial al Ministerului de Interne, pp. 57-59.

Caz de omor[1]

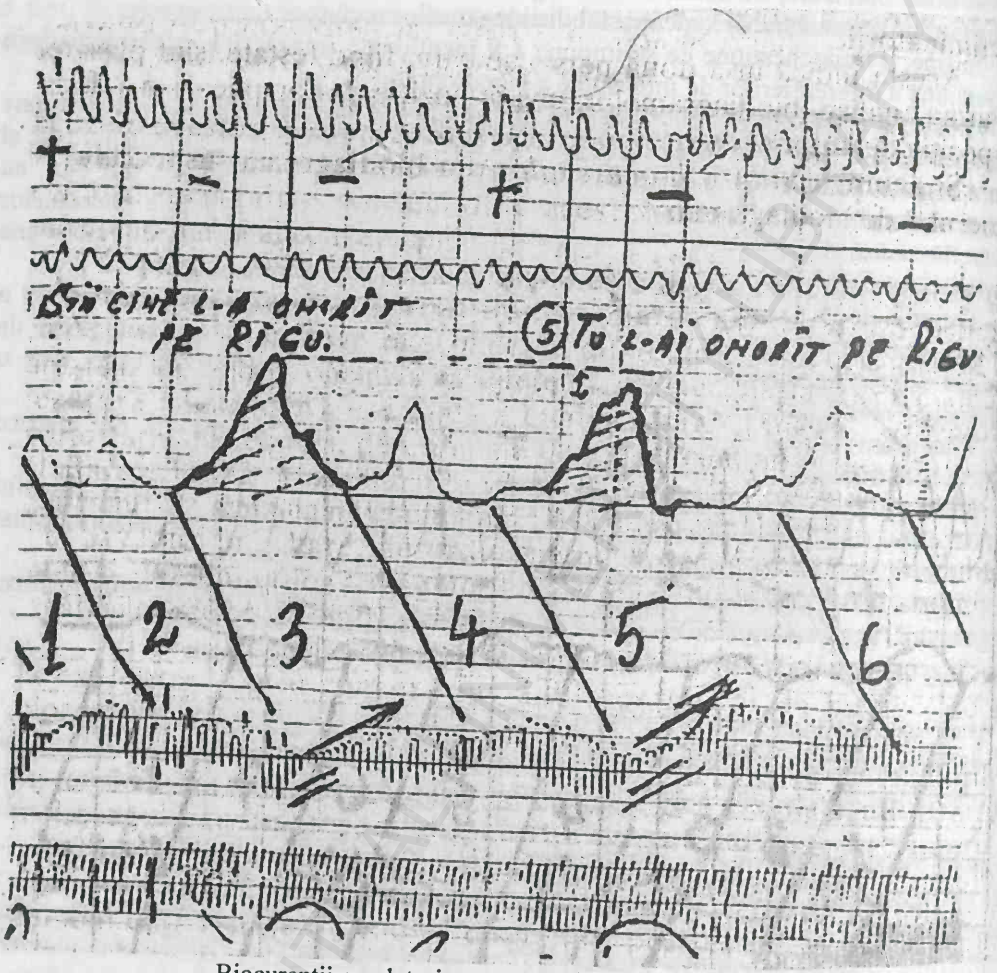

Biocurenţii revelatori care au condus la conversiune

Caz de tâlhărie

Autorul a fost depistat prin conversiunea unei diagrame obţinute de la tăinuitor

Biocurenţii care au condus la conversiune.
La întrebarea 3 se observă o „explozie trifazică" a biocurenţilor, reechilibrarea suspectului făcându-se cu dificultate

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, p.50 şi urm.

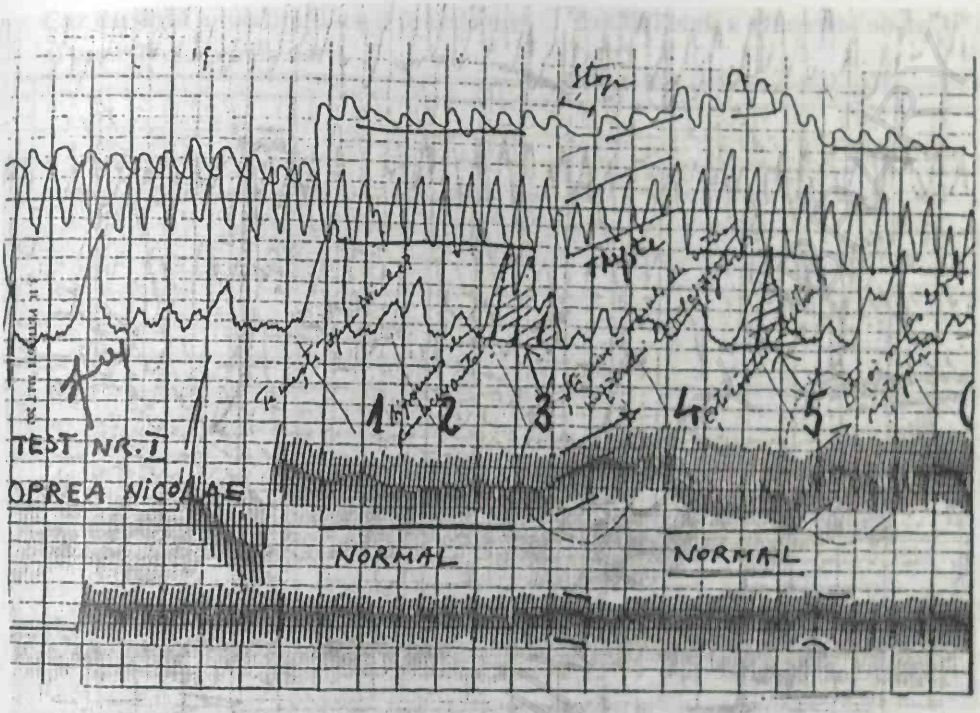

Caz de mărturie mincinoasă

Biocurenţii care au condus la conversiune.
La întrebarea nr. 8 (incriminatorie) „Ai declarat adevărul la organele de poliţie'", suspectul a prezentat o puternică reacţie în traseul biocurenţilor, precum şi traseele puls-tensiune

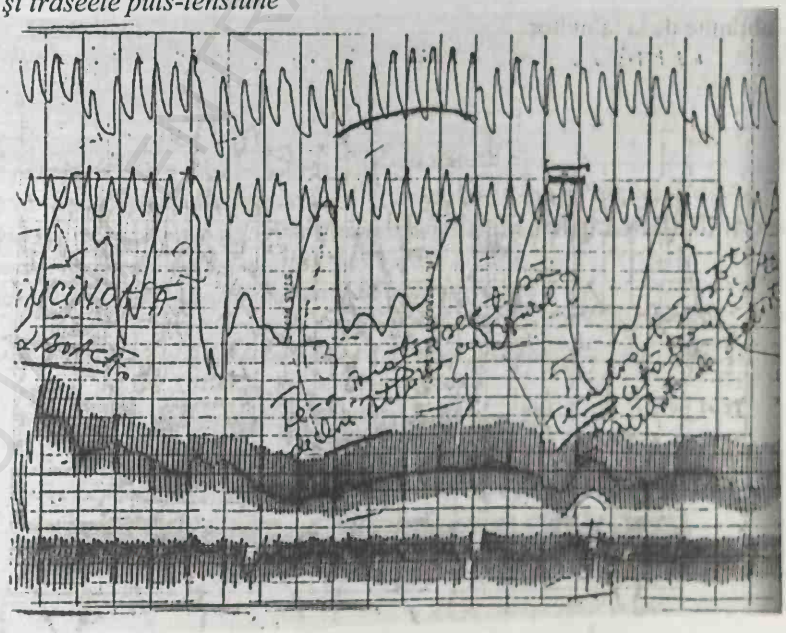

Caz de înscenare a unei tâlhării[1]

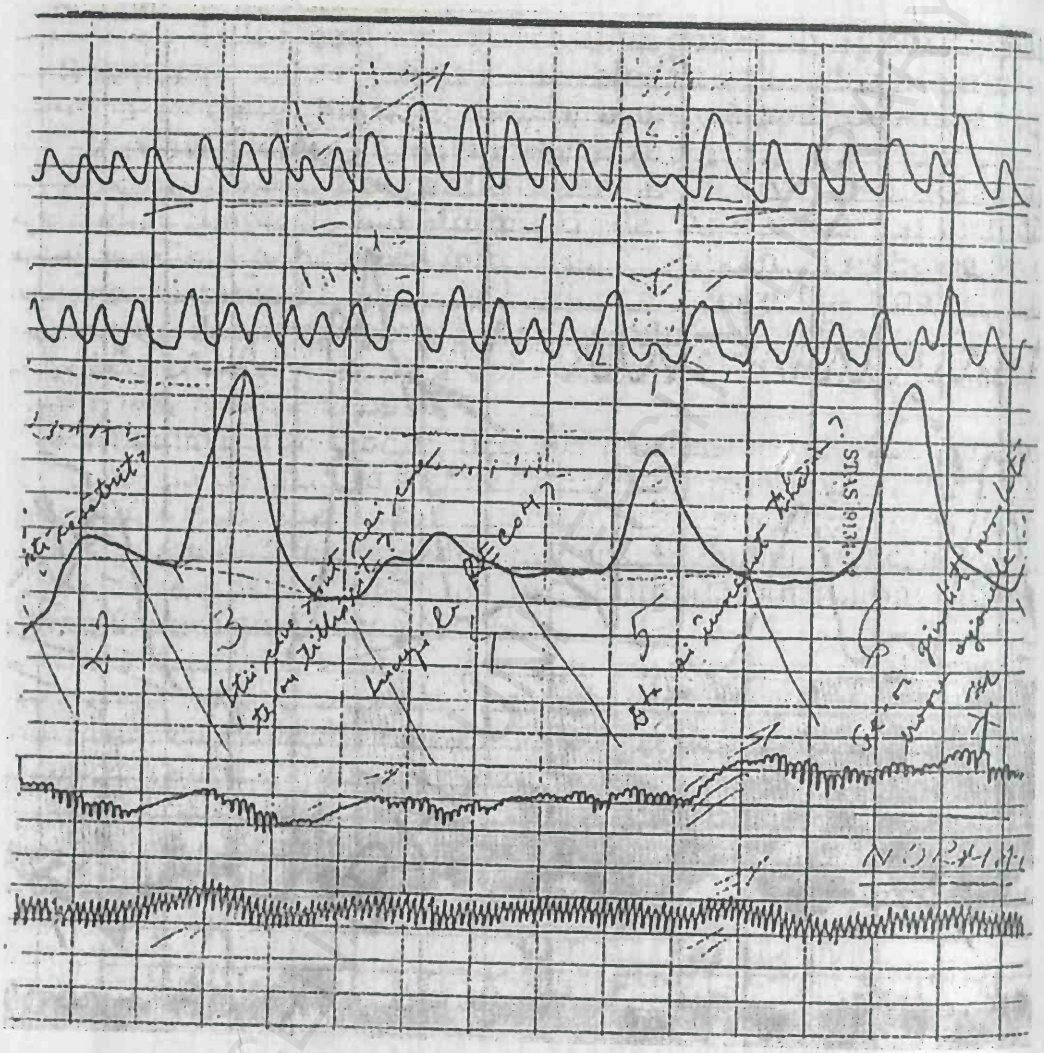

Biocurenţii care au condus la conversiune

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 53.

Caz de lipsă a loialităţii unui funcţionar al unei firme particulare

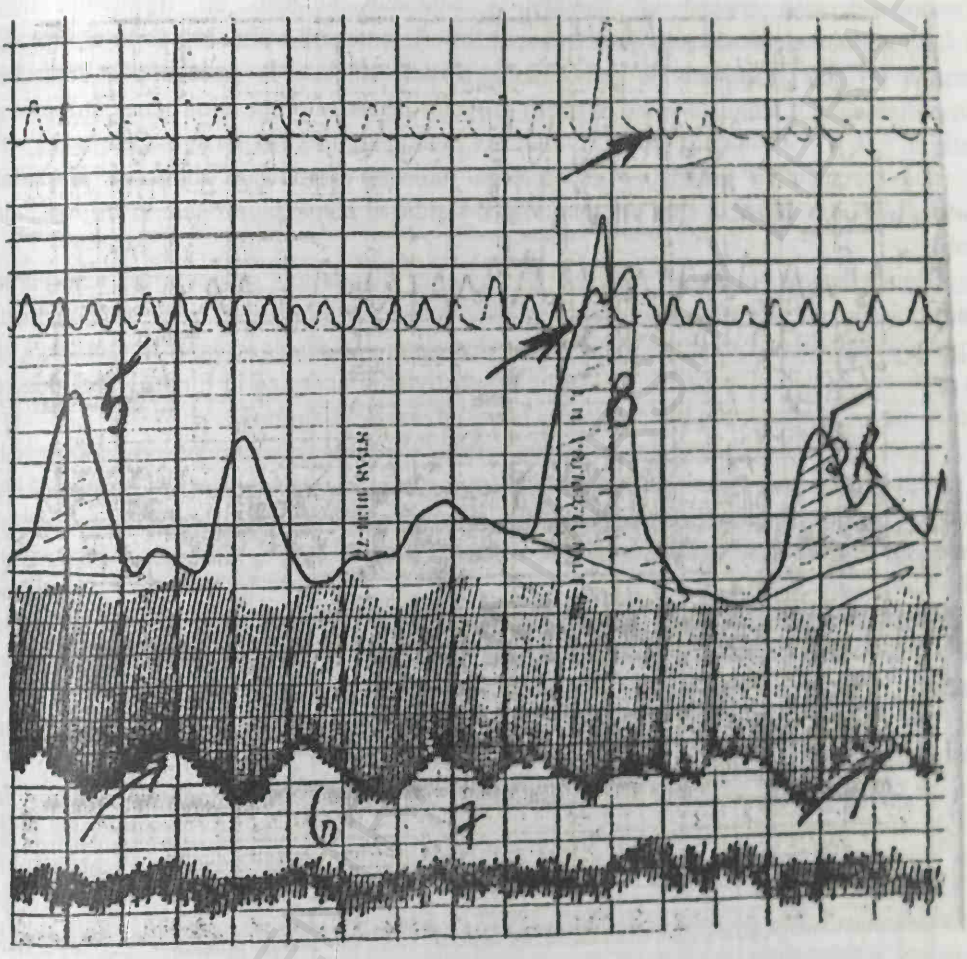

Se observă reactivitatea diferenţiată a biocurenţilor la întrebările critice:

5 - Ştii unde se află documentaţia referitoare la contractele firmei «LIANT»?

8 - Dumneata ai sustras documentaţia referitoare la contractele cu firma «LIANT»?

(La controlul inopinat asupra documentelor funcţionarului M.N. - bănuit de lipsă de loialitate, s-a descoperit că avea ascuns şi dosarul cu contractele care dispăruseră – bineînţeles că raporturile sale cu instituţia a cărei încredere o înşelase au încetat din acel moment).

Secţiunea a III-a
Componenta cibernetică a detecţiei comportamentului simulat[1]

Experimentele de detecţie judiciară sunt experimente psiho-fiziologice în esenţa lor, identice cu cele practicate de psihofiziologie, dar adaptate la necesităţile depistării comportamentelor simulate şi ale obţinerii probelor necesare procesului penal, înfăptuirii justiţiei.

Din perspectiva finalităţii sale, detecţia judiciară urmăreşte obţinerea **efectului biofeedback,** ce urmează apoi procesul logico-juridic al conversiunii sale în mijloace de probă.

Condiţionarea operantă creează, la nivelul diagramei suspectului, câmpurile bioinformaţionale. Aceasta este o metodă de comunicare interpsihologică între psihicul expertului psiholog şi cel al persoanei testate, *conectate la detector,* care funcţionează ca un procesor de descompunere a fenomenului reactivităţii sinergice în funcţiile fiziologice pentru care a fost proiectat, să le separe şi monitorizeze pe diagramă.

Particularităţile cibernetice ale acestei metode de comunicare intercerebrală constau în faptul că expertul psiholog - *pornind de la datele inferenţei operative* - provoacă, în mod deliberat, cu scop cognitiv, o anumită reacţie, adică răspunsul celuilalt psihic, al persoanei testate, care posedă matricea infracţională (în limbaj cibernetic programul infracţiunii consumate).

Dacă în cadrul discuţiei pretest comunicarea interpsihologică - de la expert la subiectul testat - nu are caracter cibernetic, *în cazul comunicării cu subiectul conectat la detector, caracterul cibernetic al comunicării interpsihologice este asigurat.*

În procesul testării - în poziţia conectat la detector - se realizează două circuite interpsihologice, şi anume:

- circuitul aparent (necibernetic), simulat din perspectiva subiectului purtător de matrice infracţională;
- circuitul inaparent (cibernetic), „sincer fiziologic" din perspectiva subiectului testat.

Detectorul este investigatorul (procesorul) care ecforează, după legile ciberneticii, matricea infracţională sau, dacă aceasta nu există, deschide calea spre inocentarea subiectului suspectat.

Valenţele cibernetice ale circuitului „b" sunt date, prin urmare, de faptul că mecanismele de condiţionare operantă a „efectului biofeedback" şi reflectarea acestuia în câmpurile bioinformaţionale de tensiune psihologică sunt în esenţă cibernetică, iar diagrama ca structură relaţională între câmpurile bioinformaţionale subiective şi obiective, se conduce după principiile logicii cibernetice.

Cheia întregului sistem de detecţie judiciară se află în „sanctuarul" psihologiei cibernetice şi al logicii cibernetice.

Cele două circuite au în vedere „binomul simulaţiei" pe care îl rezolvă prin condiţionarea operantă a celor două categorii de câmpuri bioinformaţionale esenţiale

[1] A se vedea pe larg şi Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 55-57.

pentru detector: câmpurile bioinformaționale de natură obiectivă; câmpurile bioinformaționale de natură subiectivă.

Prin urmare - demonstrată în cazul unor experiențe de ordinul miilor în practica școlii românești de detecție judiciară - acțiunea de testare prin comunicare interpsihologică de natură cibernetică îndeplinește funcția de condiționare operantă a psihicului purtător de matrice infracțională sau a celui care este inocent.[1]

Exemplificarea departajării diagramei în câmpuri bioinformaționale

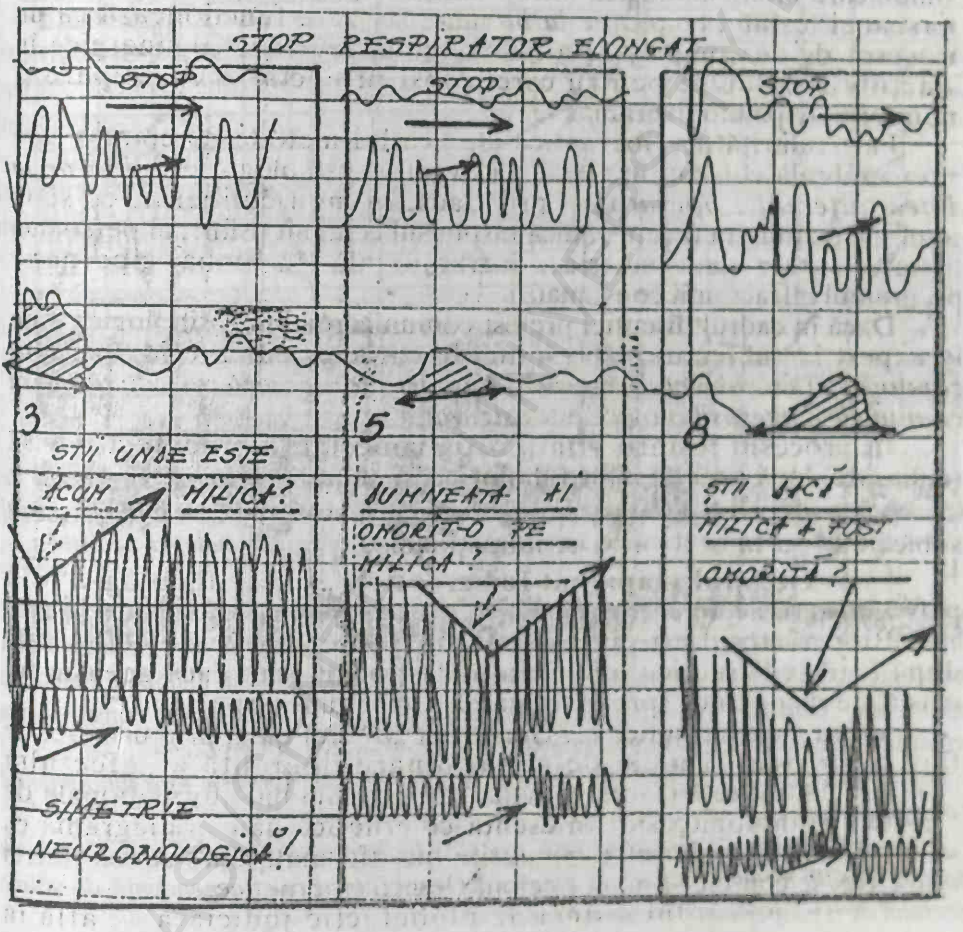

[1] Cu privire la comunicarea interpsihologică și caracteristicile sale, a se vedea Ștefan Odobleja, Psihologia consonantistă, Editura științifică și enciclopedică. București, 1982, pp. 451-452.

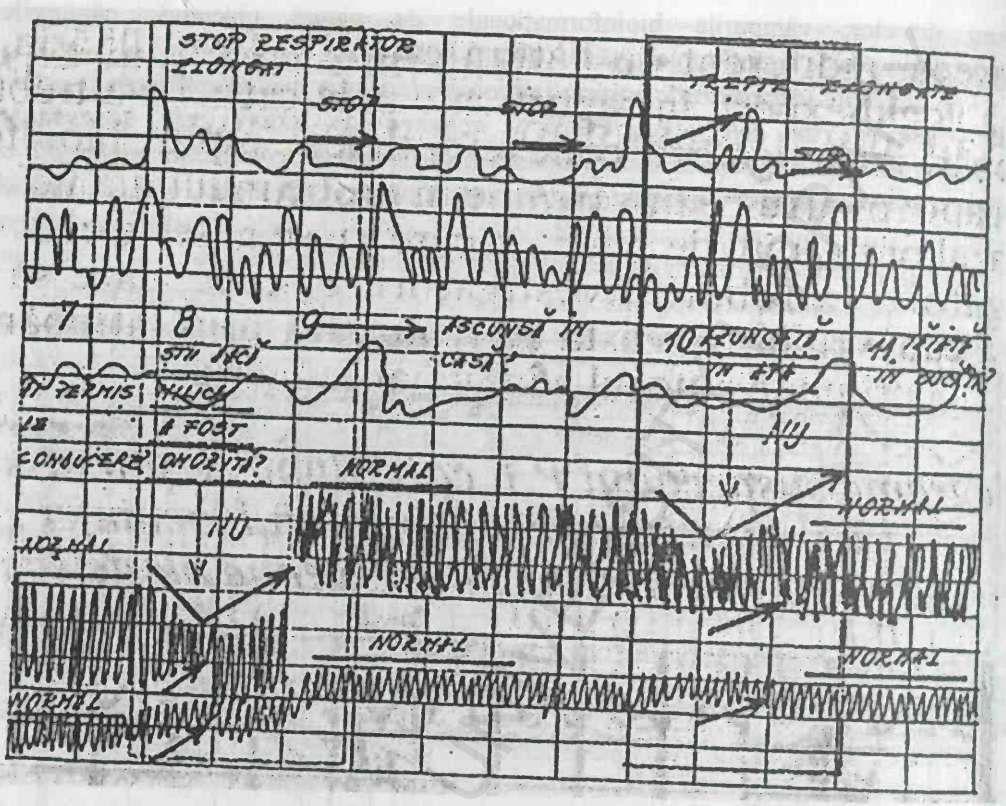

Câmpurile se constituie prin gruparea reacțiilor, după criteriul naturii întrebărilor de condiționare operantă. În exemplul nostru, reacțiile de la întrebările 5 și 8 constituie câmpul bioinformațional subiectiv, iar cele de la întrebările 3 și 10 câmpul bioinformațional obiectiv[1].

Importanța câmpurilor bioinformaționale pentru detecția judiciară de căutare, finalmente, a probelor necesare procesului penal rezidă din faptul că fundamentează metodologic activitatea de concepere a bateriei de stimuli capabili să disloce elementele esențiale ale matricei infracționale psihosensibile și să faciliteze conversiunea informațiilor ce constituie sindromul relevant.

Zona conversiunii obiective sau câmpul bioinformațional obiectiv este fundamentul cert al conversiunii.

Zona conversiunii subiective sau câmpul bioinformațional subiectiv este un fundament posibil al conversiunii, în acest caz conversiunea fiind dependentă de voința suspectului de a coopera cu psihologul-expert.

Să examinăm, mai în detaliu, aceste câmpuri bioinformaționale ce se constituie în zone de conversiune a informațiilor.

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., p. 57.

Câmpul bioinformaţional obiectiv[1]

În practica justiţiei penale se întâlnesc numeroase situaţii în care autorii unor infracţiuni retractează mărturisirea iniţială, în mod deosebit în situaţiile în care celelalte probe sunt friabile, inconsistente.

Detecţia judiciară nu este indiferentă faţă de această situaţie. De aceea, psihologul expert nu consideră realizată misiunea sa prin obţinerea unei informaţii relevante ce conduce numai la mărturisirea pură şi simplă. Trimiterea în justiţie numai pe baza unei asemenea recunoaşteri, chiar dacă aceasta are la bază o diagramă pozitivă, este riscantă.

De aceea, indiferent de natura cauzei - furt, tâlhărie, viol, omor etc. psihologul-expert, în raport cu datele cauzei, va trebui să creeze, prin întrebări investigatorii conexe-optime, câmpuri bioinformaţionale obiective, apte pentru o conversiune în probe indubitabile.

În cazul omorului, de pildă, în care nu se găseşte cadavrul victimei, sunt obligatorii întrebări investigatorii conexe, care să conducă la depistarea cadavrului. Aceasta se realizează prin întrebări referitoare la posibile locuri unde autorul a înhumat cadavrul.

Diagrama suspectului P.I. care, după ce şi-a ucis amanta, i-a înhumat cadavrul în beciul locuinţei (caz soluţionat numai la intervenţia detecţiei judiciare)

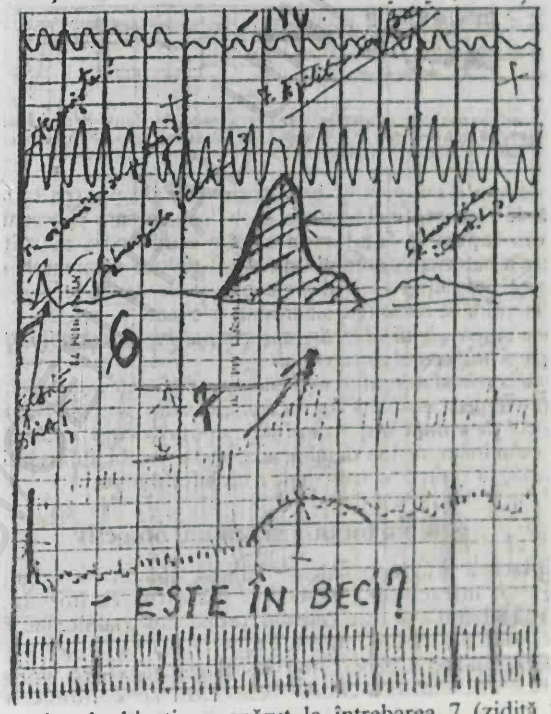

Câmpul bioinformaţional obiectiv a apărut la întrebarea 7 (zidită în beci?). Se observă reactivitatea foarte pronunţată în traseul biocurenţilor la întrebarea: Zidită în beci ?

[1] Ibidem, pp. 57-59.

Diagrama suspectului C. D. care, după ce şi-a ucis soţia, i-a aruncat cadavrul într-o fântână din comuna Prisaca, judeţul Olt (caz soluţionat numai la intervenţia detecţiei judiciare)

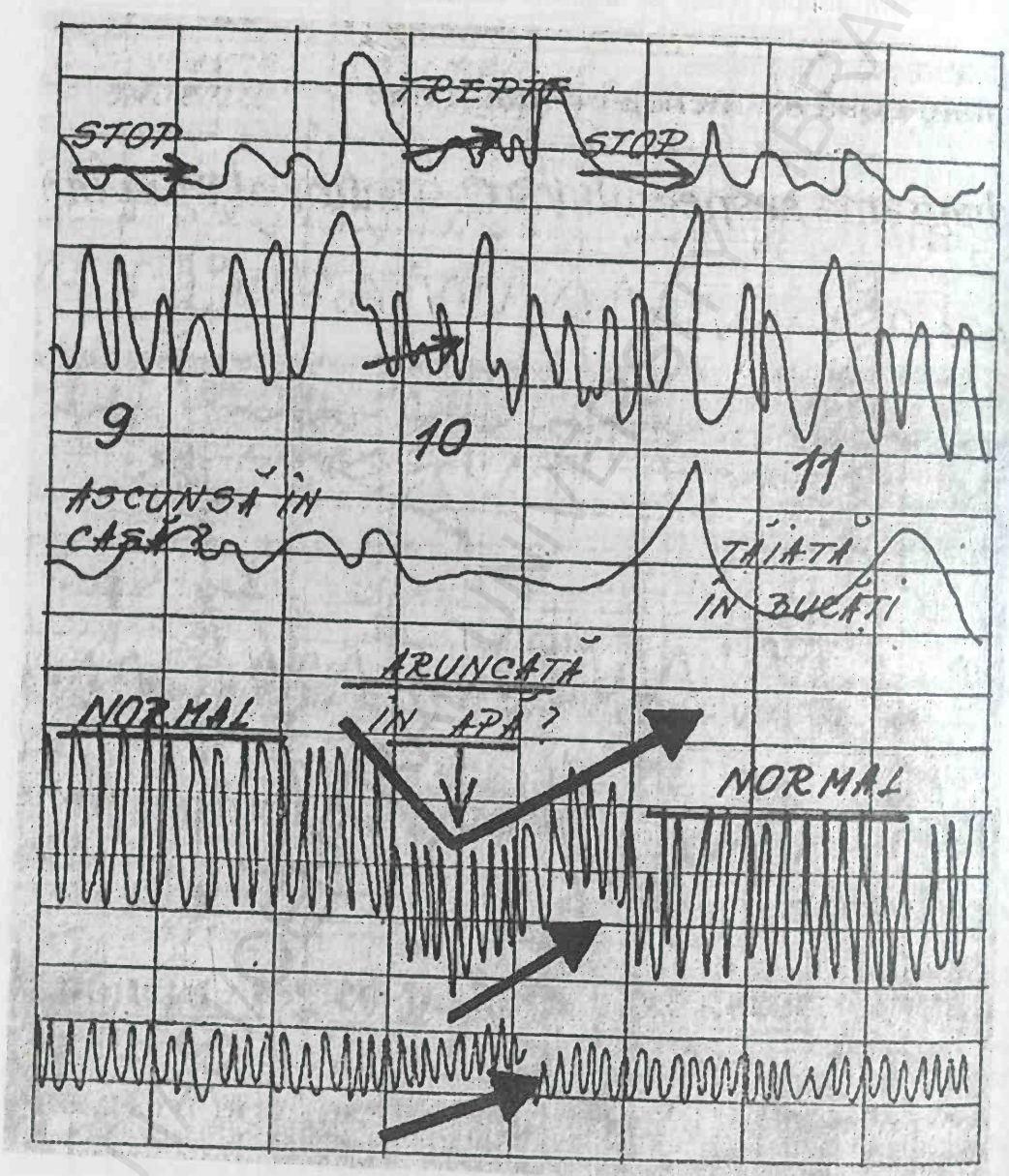

Se observă reactivitatea generală - în toate traseele funcţiilor testate - la întrebarea:

Aruncată în apă?

Câmpul bioinformaţional subiectiv[1]

Câmpul bioinformaţional subiectiv se creează prin utilizarea întrebărilor vizând direct sau indirect culpabilitatea.

Întrebări directe: L-aţi omorât pe X? Ai furat de la Y?

Întrebări indirecte: Ştii cine l-a omorât pe X? Ştii cine a furat de la Y?

Dacă autorului unui omor, de exemplu, i se pun asemenea întrebări, reactivitatea, îndeosebi in funcţia biocurenţilor, va fi mai mică la întrebarea „Ştii cine l-a omorât pe X"? şi mai mare la întrebarea „Dumneata l-ai omorât pe X"?

Dimpotrivă, dacă persoana testată este implicată în omor, având calitatea de instigator, complice sau favorizator, reactivitatea va fi mai mică la întrebarea „Dumneata l-ai omorât pe X?"

Prezentăm două asemenea diagrame:

Diagrama suspectului S.C. - autor al unui omor

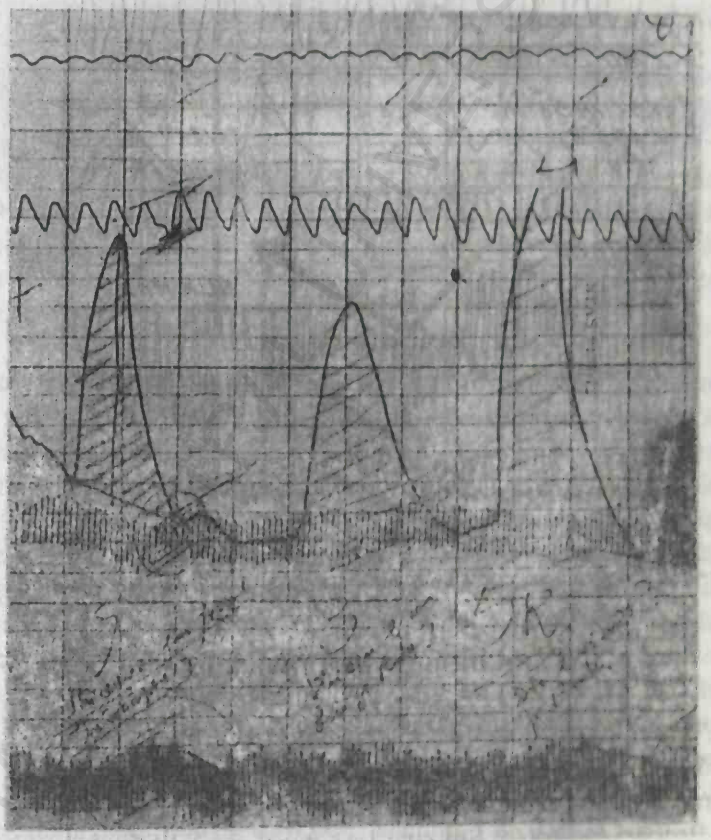

Se constată o mai mare reactivitate la întrebarea „Dumneata l-ai omorât pe Radu?" şi o mai mică reactivitate la întrebarea „Ştii cine l-a omorât pe Radu ?"

[1] A se vedea pe larg şi Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 59-61.

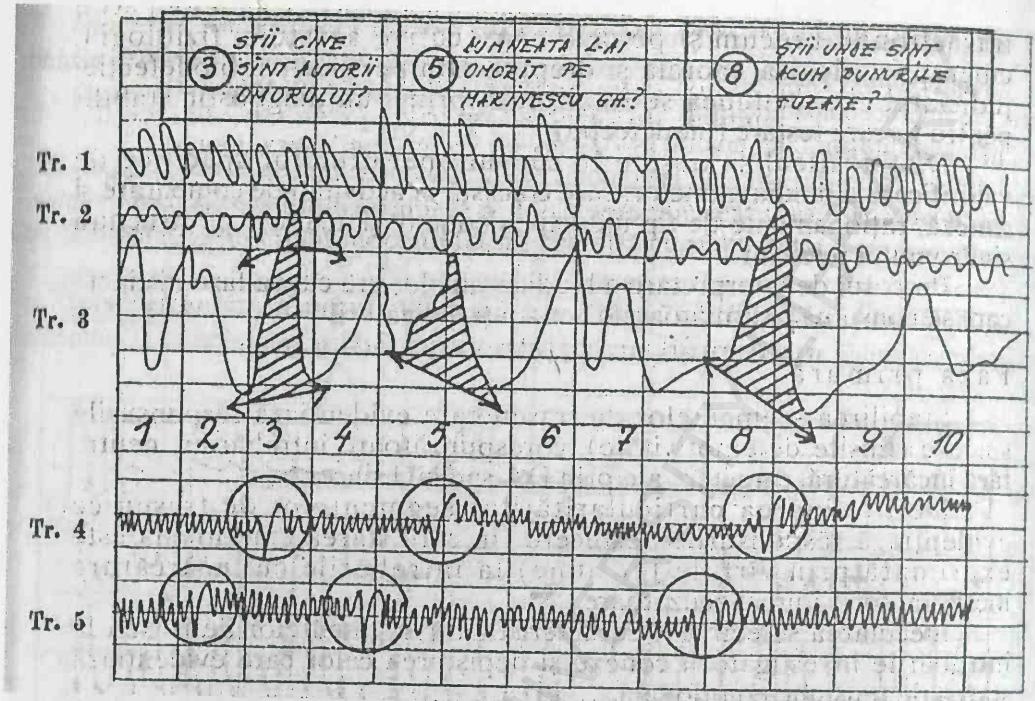

Diagrama suspectului I.P. - vânzător al unui „pont", care s-a soldat cu omorârea persoanei la care, iniţial, se urmărea doar tâlhărirea.

Secţiunea a IV-a
Componenta logico-juridică a detecţiei comportamentului simulat[1]

Componenta logico-juridică a detecţiei judiciare se fundamentează pe principiul sau legea identităţii potrivit căreia A = A; B = B; C = C; ş.a.m.d.

De aceea, întotdeauna când în câmpurile bioinformaţionale se înregistrează vârfuri de tensiune în traseul biocurenţilor, trepte în traseele respiratorii, depăşirea nivelului de bază în traseele puls-tensiune, ne aflăm în faţa unui adevăr psihofiziologic - **sindromul relevant,** adevăr pe care îl cunoaştem. Este „A" din planul psihofiziologic care obligă la căutarea celuilalt „A" din planul juridic. Acest „A" din planul juridic va fi proba judiciară, rezultată în procesul conversiunii.

Prin urmare, ecuaţia de identitate va fi:

„A" psihofiziologicul = „A" proba certă.

In lipsa acestei ecuaţii de identitate specifică pentru statutul epistemologic al probelor judiciare în materie penală, nu se pot formula concluziile conversiunii şi, în mod corespunzător, concluziile de culpabilitate sau nonculpabilitate.

[1] Ibidem, pp. 61-67.

Conversiunea sindromului relevant, aşa cum a rezultat din cele precedente, este un proces complex, pluridisciplinar, implicând, în vederea stabilirii retroactive a proceselor psihologice ce au însoţit actul infracţional, precum şi pe cele consecutive acestuia: fiziologia, cibernetica, logica, morala şi dreptul. Din perspectiva detecţiei judiciare, conversiunea se finalizează printr-un diagnostic stabilit pentru fiecare testare (biodetecţie).

Diagnosticul se obţine în cadrul operaţiunilor specifice de valorificare a diagramelor, care consistă în activităţi de comparare şi sinteză, raţionamente de tip inductiv, deductiv şi analogic pe structura sindromului relevant.

Procesul de interpretare a diagramelor are câteva faze distincte care se consumă în următoarele activităţi obligatorii:

Faza primară

Stabilirea segmentelor de traseu care evidenţiază răspunsurile sincere (lipsite de emotivitate), corespunzătoare întrebărilor neutre fără încărcătură, caracterizate prin DA sau NU sincer.

Determinarea particularităţilor segmentelor de traseu ce evidenţiază răspunsurile nesincere (în care starea emoţională este exprimată prin vârf de tensiune) la întrebările cu încărcătură incriminatorie, direct acuzatoare.

Decelarea selectivă a caracteristicilor segmentelor de traseu la întrebările investigatorii conexe şi depistarea celor care evidenţiază starea de tensiune emoţională.

Identificarea trăsăturilor specifice segmentelor de traseu ce evidenţiază răspunsurile nesincere (în care tensiunea emoţională este prezentă) la întrebările de control cu încărcătură generală.

Faza secundară

Dacă în prima fază se stabileşte, pe segmentele diagramei corespunzătoare tipului întrebărilor, existenţa unor informaţii pozitive (care cuprind reacţii de stres emoţional), în faza secundară se procedează la compararea segmentelor relevante cu cele neutre şi a celor de detaliu cu cele neutre, concluzionându-se, pe baza antitezei (opoziţiei) grafice dintre aceste segmente, asupra existenţei comportamentului simulat al subiectului testat.

Se compară apoi segmentele corespunzătoare întrebărilor de control cu cele ale întrebărilor neutre şi se stabilesc diferenţele (dacă acestea există) şi în ce măsură se coroborează cu segmentele relevante.

După cum se poate constata, în cadrul acestei faze are loc un proces minuţios de depistare a celor mai sensibile modificări în traseele funcţiilor testate.

Faza terţiară

În faza terţiară se concluzionează, sintetizându-se elementele obţinute în fazele primară şi secundară. Concluziile stabilesc un diagnostic pentru diagramă, respectiv:

- *diagrama pozitivă, aptă pentru conversiune în probe de vinovăţie;*
- *diagrama negativă, inaptă pentru conversiune în proba de culpabilitate, dar aptă pentru probe de neculpabilitate;*

❖ *diagrama incertă, ce nu oferă posibilităţi de conversiune în probe.*

Prezentăm diagramele a două persoane care au fost testate în acelaşi caz, una fiind inocentată, iar cealaltă culpabilizată.

Diagrama negativă a unei persoane suspecte de omor, care a fost inocentată prin detecţie judiciară[1]

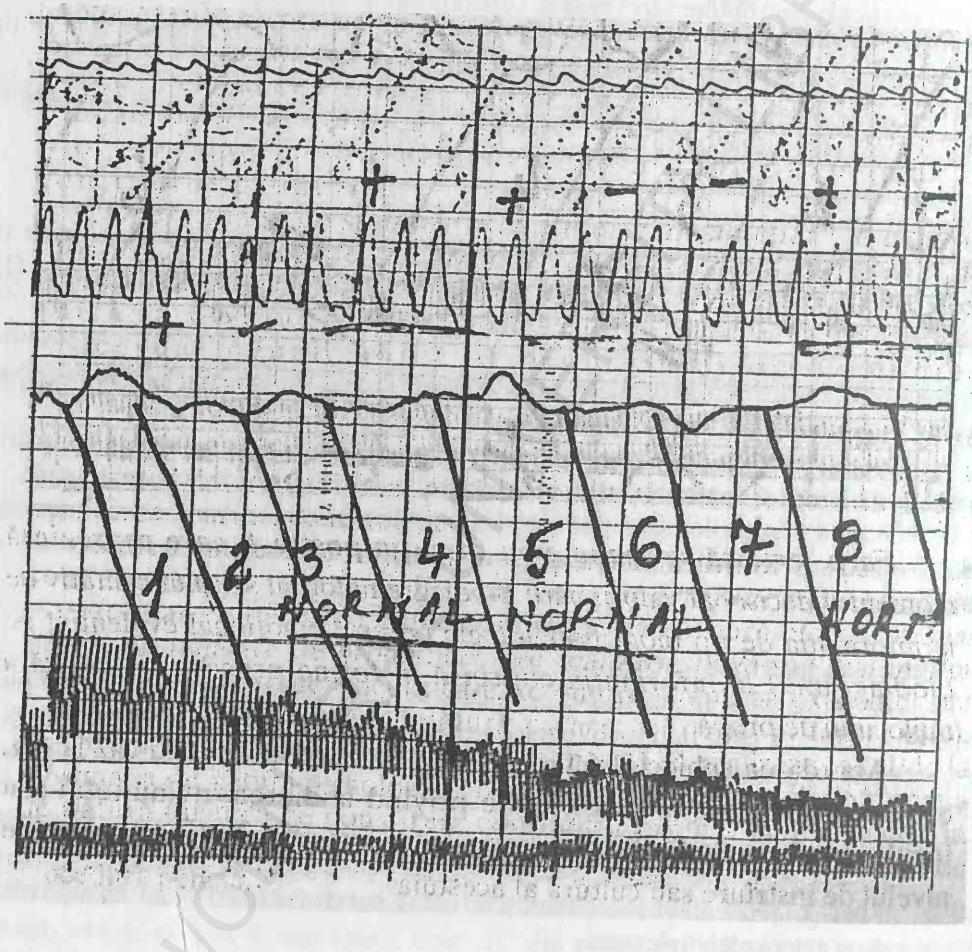

[1] Ibidem, p. 63.

Diagrama pozitivă a unei persoane suspecte de omor, în legătură cu care s-a constatat că este purtătoare a matricei infracţionale

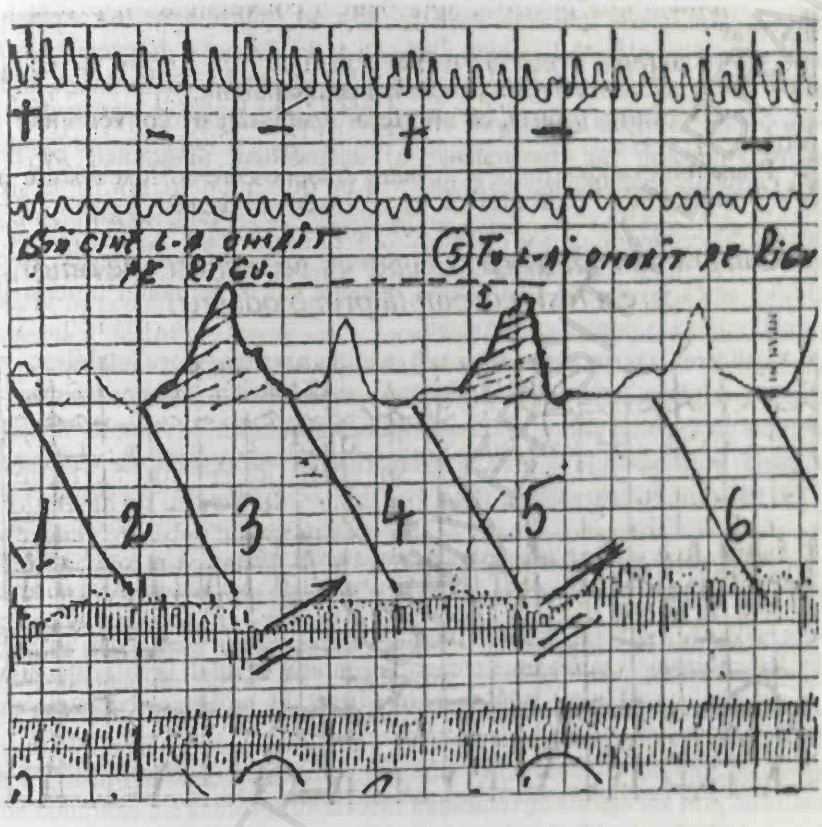

Faza terţiară se încheie cu discuţia posttest, care reprezintă momentul decisiv al valorificării diagramelor, al saltului calitativ de la informaţia de tip psihofiziologic (stresul emoţional evidenţiat pe diagramă) la informaţia cuprinsă în forma procesual-juridică a mijlocului de probă.

Abordarea subiectului testat se individualizează, de la caz la caz, cu respectarea regulilor generale privind audierea suspectului sau inculpatului, metodic, logic, argumentat, calm, ţinându-se seama de nivelul de instruire sau cultură al acestuia.

În desfăşurarea intercomunicării posttest, rolul esenţial îl are, în cele mai multe cazuri, abilitatea psihologului-examinator de a-l convinge pe subiect să încerce, după propria sa pricepere, să explice stările emotive pe cale le-a simţit şi care s-au reflectat în diagramă; la impactul întrebărilor incriminatorii conexe, în raport cu starea de relaxare la întrebările neutre.

Dacă discuţia posttest rămâne negativă în raport cu diagrama pozitivă a subiectului, valorificarea se realizează recurgându-se la conversiunea informaţiilor din câmpul bioinformaţional obiectiv, care indică locul unde se află corpurile delicte, instrumentele

ce au servit la săvârşirea infracţiunii, cadavrele victimelor în cazurile de omucidere ş.a.m.d.

Rezultatul conversiunii poate fi pozitiv, în sensul validării bioinformaţiei, indiferent dacă diagrama reflectă un diagnostic pozitiv sau negativ în legătură cu problema de fond a detecţiei.

În unele cazuri, conversiunea poate fi negativă, invalidând o diagramă pozitivă sau una negativă, rezultatul testării fiind în opoziţie cu rezultatul conversiunii, situaţie în care este imperios necesară elucidarea etiologiei contradicţiei dintre cei doi termeni fundamentali ai relaţiei de conversiune: a) diagnosticul diagramei; b) rezultatul conversiunii, exprimat în conţinutul probelor.

Operaţiunea de stabilire a cauzelor contradicţiei are ca prim obiectiv să localizeze la care din cei doi termeni ai relaţiei de conversiune este cantonată cauza: la termenul psihofiziologic, adică la nivelul sindromului relevant sau la termenul procesual penal, adică al probaţiunii ori la puntea conversiunii.

După localizarea cauzei este cercetată natura acesteia şi se stabilesc măsurile necesare pentru reluarea, cu mijloace adecvate, a procesului de conversiune, până la rezultate corecte care includ şi explicarea apariţiei contradicţiei.

Sintetizând consideraţiile asupra particularităţilor procesului de conversiune, îl putem defini ca fiind *operaţiunea practică de transformare a informaţiilor, cu respectarea normelor procesual penale, în mijloace de probă necesare realizării uneia sau mai multor funcţii de conversiune* (identificare de autori, stabilirea existenţei sau inexistenţei cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei etc.).

Cu alte cuvinte, conversiunea este menită să realizeze saltul de la informaţia de natură psihologică, rezultat al detecţiei comportamentului simulat, la informaţia de natură juridică ce constituie conţinutul probei, materializată în mijloace legale de probă, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală.

În concluzie, sub raport teoretic, conceptual, componenta logico-juridică a detecţiei este nominalizată prin sintagma **conversiunea informaţiilor.**

Componenta logico-juridică a detecţiei judiciare se călăuzeşte după legea identităţii care, aplicată domeniului său, înseamnă eliminarea contradicţiei încorporate binomului simulaţiei, dată de:

- **răspunsurile** negative ale persoanei purtătoare de matrice infracţională la întrebările incriminatorii şi investigatorii conexe-optime (obţinute de psiholog în comunicarea interpsihologică de tip cibernetic - condiţionare operantă - în faza pretest şi în faza „conectat la detector");
- **răspunsurile pozitive** pe care le conţine sindromul relevant, la aceleaşi întrebări şi cu aceeaşi procedură, în faza în care subiectul purtător de matrice se află „conectat la detector".

Deci, termenul „a": răspunde negativ = secretizarea adevărului; şi termenul „b": răspunde pozitiv = recunoaşterea adevărului.

Prin componenta operaţională logico-juridică, termenul „a" se reduce la termenul „b", deci se realizează principiul identităţii b = b.

Dar identitatea nu se obţine întotdeauna, cauza stresului emoţional putând fi, aşa cum a rezultat din practica testărilor, nu numai sentimentul culpabilităţii penale, ci şi o

altă cauză ce se situează în afara oricărui raport al subiectului cu cauza în care a fost testat. *De aceea, în fiecare caz în parte, determinarea cauzelor concrete ale stresului emoţional la întrebările relevante este sarcina principală a conversiunii.*

Cauza stresului emoţional se află în proba de vinovăţie, după cum tot în probe - de această dată - de nevinovăţie, se află şi lipsa stresului emoţional al persoanelor nevinovate.

În practică au apărut situaţii de stres emoţional care nu au fost omologate (validate) de recunoaştere sau de alte probe. Evident că, sub aspect teoretic-metodologic, pentru perfecţionarea tuturor laturilor metodei, s-a impus stabilirea cauzelor stresului.

Vom prezenta o situaţie concretă apărută în cazul omorului comis, în ziua de 31 august 1980, la un liceu din Bucureşti, asupra fochistei C.A., care se afla în serviciul de pază. În această cauză, printre metodele utilizate în vederea descoperirii autorului a fost şi metoda testării la poligraf. Printre persoanele testate s-a aflat şi B.C., funcţionar administrativ în şcoală, care, la întrebările referitoare la uciderea numitei C.A., a dat reacţii puternice de stres. Urmele de la locul faptei (plantare, părul din mâna victimei, saliva de pe resturile de ţigări, amprentele existente pe obiectele cu care i s-au aplicat victimei mai multe lovituri), constituite în criterii de verificare şi coroborare, nu au validat reacţia de puternic stres emoţional ca posibil rezultat al culpabilităţii penale. În discuţiile posttest, B.C. a explicat că are remuşcări determinate de faptul că în ziua de 30 august 1980 numise pe victima C.A. de serviciu peste rând, cu toate că aceasta îl rugase insistent să-i acorde zi liberă, deoarece urma să-şi serbeze ziua onomastică. În speţă, cauza stresului nu a fost sentimentul culpabilităţii penale, ci al „culpabilităţii morale" manifestată la o persoană cu o mare sensibilitate psihologică, pe fondul relaţiilor sale anterioare cu victima.

Revenind la aspectul esenţial al conversiunii informaţiilor psihofiziologice, date de efectul biofeedback, în probe, cu valoare de principiu metodologic, considerăm că informaţia psihofiziologică, în raport cu întrebarea relevantă care a provocat-o, deschide calea spre orice tip de probă. Probele sunt indicate, în unele situaţii, în mod nemijlocit de diagramă, chiar în lipsa recunoaşterii subiectului testat, însă în cele mai multe situaţii de explicaţiile complete ale subiectului în cadrul discuţiei posttest.

Secţiunea a V-a
Măsuri de precauţie împotriva tentativelor de eludare a detectării comportamentului simulat

Un individ care minte în ceea ce priveşte problema în cercetare va adopta una din următoarele două atitudini în timpul examinării la poligraf. El poate urma instrucţiunile examinatorului la fiecare procedeu al testului nemanifestând nicio tentativă de interferare în aplicarea testului ori de denaturare a reprezentărilor grafice. În astfel de cazuri minciuna poate fi dedusă din diversele moduri de a răspunde (descrise anterior). Sau poate să refuze cooperarea în privinţa procedeului testului ori să denatureze reprezentările grafice ale poligrafului printr-un mijloc oarecare. Ceea ce asemenea indivizi nu reuşesc să realizeze este că însuşi compartamentul lor evaziv este semnificativ pentru detectarea minciunii[1].

[1] Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial şi Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, Bucureşti, 1979, pp. 74-89.

Este de asemenea caracteristic pentru tipul de individ evaziv recurgerea la diferite tactici defensive înainte de examenul poligrafic. De exemplu, el se poate concentra în activităţi extenuante fizic sau mintal într-un „efort de epuizare voită", poate consuma alcool sau medicamente în intenţia de a se pregăti pentru un rezultat favorabil al examinării. Unii dintre indivizi vor căuta să evite testarea invocând diverse motive.

Aşa cum a rezultat într-un număr de cazuri, unii indivizi încearcă să eludeze detectarea prin respiraţie controlată sau prin mişcări musculare şi presiuni. Acesta este motivul pentru care am recomandat mai înainte să se facă reprezentări grafice scurte - eşantioane ale respiraţiei individului şi apoi şi ale tensiunii arteriale-pulsului respiraţiei - înaintea punerii întrebărilor test ca şi la terminarea fiecărui test.

Respiraţia controlată. Un model de grafic respirator în general denaturat, la testul obişnuit, necorespunzător unei denaturări asemănătoare în timpul testului cu cartonaşe sau pe fragmentul de grafic respirator (cînd manşonul sfigomanometrului nu este umflat şi când nu sunt puse întrebări) este un indiciu de minciună. Dacă totuşi denaturarea de respiraţie persistă la testul cu cartonaşe şi pe proba reprezentării respiratorii, acest fapt sugerează posibilitatea ca denaturarea să fie datorată unui defect fiziologic sau nervozităţii generale a individului.

Ca alternativă a efortului respirator denaturat, unii indivizi mincinoşi încearcă să eludeze detectarea printr-o denaturare localizată, ca aceea de a manifesta o respiraţie grea în momentul când i se pune o întrebare nerelevantă sau când se pune orice întrebare ori numai când îi este pusă o întrebare relevantă. Ocazional se pot produce blocaje foarte extinse.

Iată de ce trebuie să fim circumspecţi în privinţa semnificaţiei totale şi precise ce trebuie acordată oricăror eforturi de denaturare care pot fi rezultatul unei eschivări în ce priveşte oricare din consecinţele principale ale cazului sau numai al unor aspecte particulare.

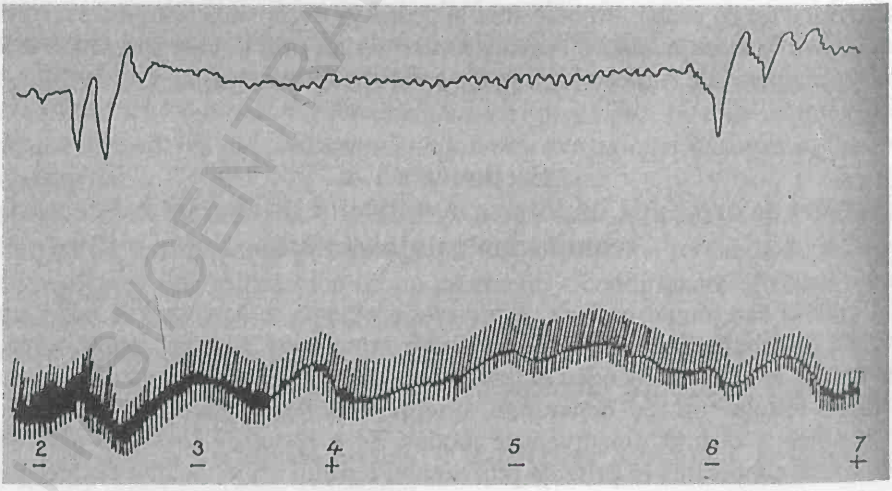

Înregistrarea unui individ care a fost examinat privitor la dispariţia mai multor cecuri pentru liste de plată. Întrebările 2 şi 4 sunt nerelevante, 3 şi 5 se referă la dispariţia cecurilor pentru listele de plată, 6 este o întrebare de verificare generală („Ai furat vreodată ceva ?"). De observat graficul respirator denaturat în tot timpul testului - o dovadă clară de minciună.

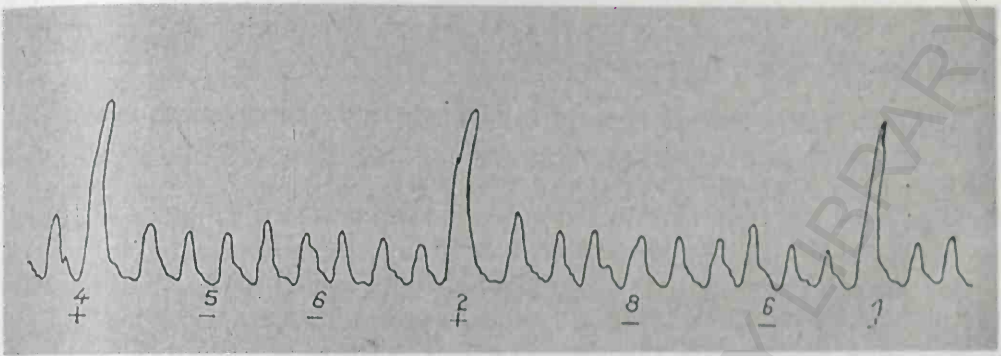

Reprezentarea grafică a testului unui funcţionar public acuzat de mită ce a încercat să eludeze detectarea prin simularea unei respiraţii grele când i s-au pus întrebările nerelevante 4, 2 şi 1.

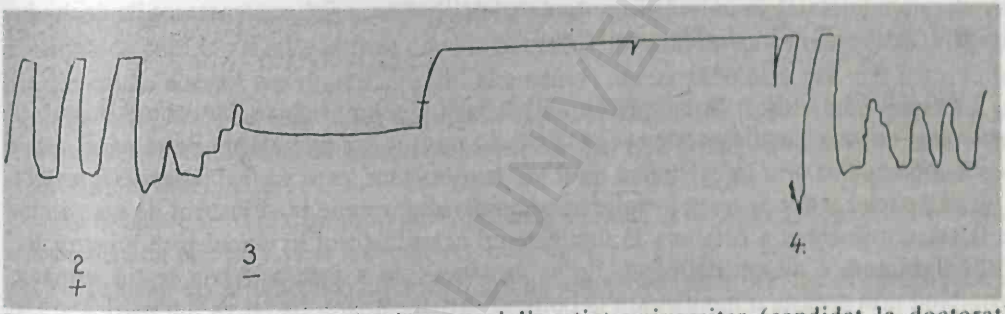

Reprezentarea grafică de respiraţie a unui licenţiat universitar (candidat la doctorat) acuzat de libertăţi indecente cu un copil. La întrebarea relevantă 3, individul şi-a reţinut respiraţia timp de mai bine de 60 de secunde. Durata blocajului respirator este o dovadă clară a unei denaturări deliberate. Dar blocajele respiratorii de 5 până la 15 secunde pot reprezenta veritabile răspunsuri de minciună create inconştient.

Mişcările musculare susţinute sau producerea mai multor mişcări musculare în cursul primei părţi a unui test ori de-a lungul întregului test sunt adesea rezultatul unor eforturi deliberate ale individului mincinos, în scopul de a împiedica o înregistrare satisfăcătoare la poligraf. Din experienţa noastră a rezultat că plângerile verbale privind jena creată de manşon, dacă se produc în prima parte a testului, sunt mult mai probabil ca emanând de la un individ mincinos decât de la unul sincer. Un individ sincer va accepta de obicei jena creată de manşon şi se va abţine de la mişcări musculare sau reclamaţii până la ultima parte a testului ori până când testul este terminat.

În cazurile în care se produc mişcări musculare în tot timpul sau într-o parte a unui prim test, examinatorul va supune individul testului obişnuit cu cartonaşe, fără a face vreo remarcă privind mişcările. Dacă în timpul testului cu cartonaşe nu se produc mişcări similare, examinatorul va proceda la al treilea test de rutină. Iar dacă aici apare o repetare a mişcărilor braţului, este valabilă concluzia că mişcările sunt deliberate şi indică tentativa de a eluda detectarea.

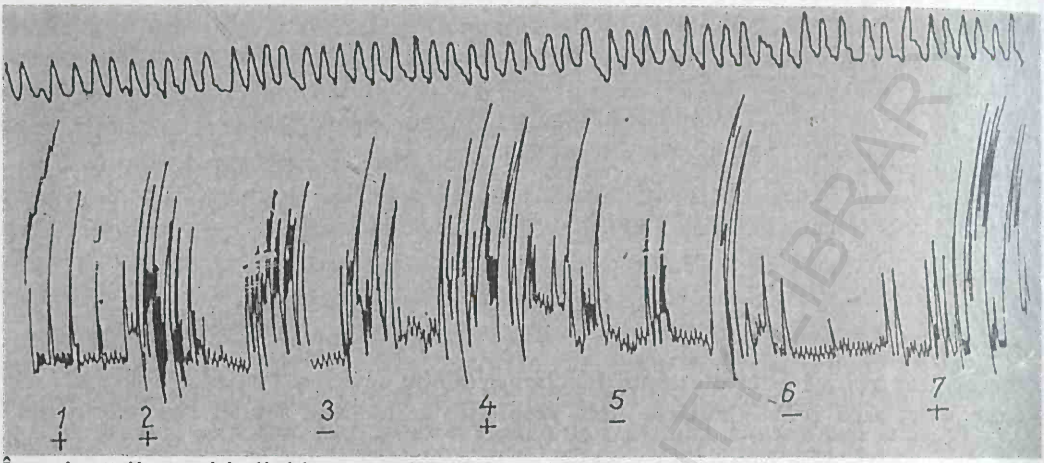

Înregistrările unui individ acuzat de o gravă abatere la regimul circulației. El a negat de a fi consumat vreo băutură alcoolică înainte de a se urca la volan. De observat pe grafic dovada neîndoielnică a mișcării musculare deliberate prin contractarea mușchiului biceps drept (manșon al sfigomanometrului).

Atunci când mișcările se produc în decursul celor 3 teste incluzând testul cu cartonașe, nu este justificată nicio concluzie despre un act intenționat până când nu va exista confirmarea prin înregistrarea unui test suplimentar, care va fi o repetare a testului 3. Înaintea unei astfel de testări suplimentare individul trebuie bine instruit de a se abține de la orice mișcare și a colabora în totalitate cu examinatorul în cursul testului următor. Un individ care a mișcat deliberat, fie se va abține de a face astfel în testul următor, permițând prin aceasta o înregistrare la poligraf satisfăcătoare, fie își va intensifica și mai mult eforturile de mișcare în vederea eschivării. Mișcări intensificate vor garanta prezumția că individul minte în ceea ce privește problema în cercetare; dacă el se va abține de la astfel de mișcări și într-adevăr minte, criteriile obișnuite de minciună vor fi evidente pe înregistrarea celui de-al 4-lea test. Pe de altă parte o continuare a mișcărilor musculare în timpul celui de-al 4-lea test de un grad comparabil (respectiv nu mai importante decît acelea din primele 3 teste) trebuie considerată cu precauție în ce privește sinceritatea individului.

Eschivarea psihologică[1]. Ca o alternativă a efortului destinat eschivării fizice, unii indivizi recurg la efortul psihologic de eschivare. Un astfel de efort poate implica din partea individului tentativa de a transfera procesele de gândire de la întrebările relevante la cele nerelevante sau de la problema în cercetare la o altă infracțiune de natură similară. De exemplu când i se pune o întrebare relevantă individul poate încerca să se concentreze asupra uneia din întrebările nerelevante sau când este interogat asupra violului unei anumite femei el se va concentra asupra experienței sale de comportament sexual deviant cu o altă femeie. Un individ care părea că posedă o foarte mare abilitate în acest domeniu era T., autor al unui mare număr de violuri. Înregistrările la poligraf ale lui T., obținute înaintea folosirii tehnicii de interogator de control, au fost mai degrabă nedefinite dar din cauza unor împrejurări care indicau culpa posibilă a lui T. examinatorul a început să-l

[1] Ibidem, p. 78 și urm.

interogheze în prezumţia că este realmente vinovat, ceea ce a avut drept rezultat o mărturisire completă. Ulterior T. s-a destăinuit că ori de câte ori era interogat în cursul unui test dacă a violat-o pe M. a reconstituit în minte diferite experienţe sexuale anterioare pe care le-a avut cu o altă femeie având acelaşi prenume. El a afirmat că făcând aceasta de fiecare dată când i se punea întrebarea, a fost capabil să-şi scoată temporar din minte violul în discuţie.

Cazurile în care acest fel de tactici evazive reuşesc sunt foarte rare, deoarece este extrem de greu de a bloca în minte detaliile de comportament într-o faptă aflată în curs de cercetare; în al doilea rând înseşi eforturile de a proceda astfel produc de obicei unele denaturări în graficul respirator.

Un tip neaşteptat de evaziune psihologică poate rezulta dintr-o convingere a individului - oricât de nefondată ar fi - că administrându-şi un anumit medicament va împiedica dovedirea minciunii în cursul testului. Prin aceasta el se poate elibera de teama de detectare posibilă, fie evitând reacţiile de minciună, fie provocând o înregistrare la poligraf care să nu permită un diagnostic precis. Alt exemplu: un poliţist cu o inteligenţă mijlocie a fost observat înainte de test că a plasat cartuşe sub tubul pneumografului şi sub manşonul sfigomanometrului, crezând probabil că astfel va suprima orice indicaţie de minciună de care în alt fel s-ar face dovada în cursul testului. Înregistrările sale la poligraf (fie din cauza acestei convingeri, fie din alte cauze) atunci când s-au pus atât întrebările relevante cât şi cele de control au fost lipsite de criteriile de minciună. Astfel minciuna ar fi rămas nedetectată dacă introducerea cartuşelor nu ar fi fost observată din camera de supraveghere învecinată.

Au existat cazuri în care individul mincinos a recurs la rugăciuni religioase în efortul de a suporta un test fără a i se detecta vreo minciună.

În ceea ce priveşte tentativele de eschivare a detectării printr-o denaturare fie a respiraţiei fie a graficului sau prin evaziune psihologică, examinatorul va trebui să considere acest factor ca o dovadă de minciună numai în ce priveşte un aspect oarecare important al cazului, *dar nu în mod obligator cel crucial.*

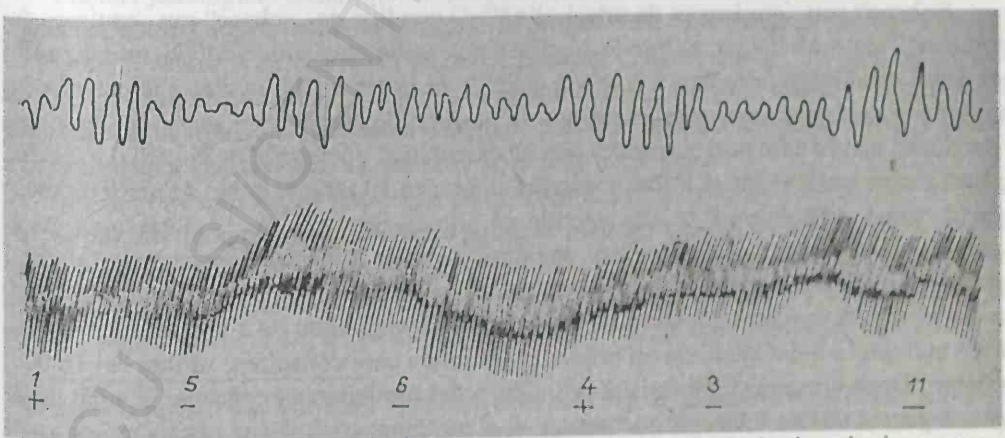

Înregistrarea testului de întrebare combinată a unui suspect de hoţie mincinos care a recurs la tentative de evaziune psihologică prin rugăciuni în decursul testului. El a admis că efortul nu i-a servit scopului intenţionat, aşa cum se poate observa din răspunsurile la întrebările relevante 5 şi 3.

Deteriorarea mecanică a poligrafului. Există un număr de exemple cunoscute în care diverşi indivizi au încercat, atunci când au fost lăsaţi singuri cu poligraful, să-l deterioreze fie prin înţeparea tubului pneumografului sau a manşonului sfigomanometrului, prin îndoirea fişelor galvanografului sau prin îndoirea sau ruperea peniţelor de înregistrare. Majoritatea acestor tentative au fost detectate prin ţinerea individului sub supraveghere din camera de observaţie, un motiv suplimentar de a dispune de o încăpere anexă la camera de examinare.

Interogarea excesivă înainte de test. Un interogatoriu obişnuit, de rutină, luat de un anchetator înainte de convorbirea cu examinatorul de poligraf şi de test nu stânjeneşte eficacitatea tehnicii. Totuşi un interogatoriu extins bazat pe acuzaţii frecvente şi constante de culpabilitate poate afecta în mod nefavorabil exactitatea concluziilor testului, mai ales când testul este efectuat curând după aceea. Aceasta cu atât mai mult atunci când un interogatoriu preliminar prelungit a fost însoţit de ameninţări sau loviri.

Acuzaţiile de culpabilitate înaintea testului, în special când sunt aduse foarte puţin înaintea examinării, pot produce reacţii la test din partea unui individ ce spune adevărul care va simula adevărate criterii de minciună. Pe de altă parte, acţiunea pre-test de asemenea natură poate servi în a-l face pe un individ mincinos nereactiv la întrebările relevante din test.

Pentru un test la poligraf unde se pune o bază atât de mare pe prezenţa sau absenţa modificărilor fiziologice o persoană care a fost supusă la o asemenea experienţă nu mai este un subiect corespunzător pentru diagnostic, aşa cum nu ar fi un pacient care apare într-un cabinet medical pentru un test de metabolism sau o examinare a inimii după ce a urcat pe scări zece etaje.

Întrebări excesive şi teste precedente. O persoană căreia i se pun un număr mare de întrebări în timpul unui test la poligraf foarte lung poate în final deveni nereactivă atunci când minte. Acelaşi factor poate prevala cu privire la mai multe reexaminări făcute de examinatori diferiţi în scopul de a verifica exactitatea diagnosticului examinatorului precedent.

„Subşoc" sau „epuizarea de adrenalină". O condiţie de „subşoc" sau „epuizare de adrenalină[14] este alt factor ce poate justifica nereactivitatea unui individ mincinos în momentul examinării la poligraf. Această condiţie se poate întâlni mai ales în cazurile în care un individ nesincer este examinat în decursul câtorva ore după ce a comis infracţiunea pentru care este suspectat. Iată un exemplu al unei astfel de situaţii. Un casier de bancă care a mărturisit că a fost constrâns să predea 10 000 de dolari în numerar unui individ care-l ameninţa că în caz contrar va arunca banca în aer, a fost supus unei examinări la poligraf la numai câteva ore după pretinsa tâlhărie. Înregistrările lui erau absolut lipsite de orice indicaţii de minciună atunci când a fost întrebat dacă tâlhăria a fost sau nu adevărată sau dacă a fost ori nu implicat. Şi totuşi mai târziu a rezultat că bărbatul căruia individul i-a dat banii era un prieten de-al lui cu care conspirase să fure cei 10 000 de dolari. După arestare şi mărturisire individul a dat următoarea explicaţie: imediat după reţinere pentru testare a început să tremure şi a continuat să facă aşa până aproape cu 5 minute înainte de a fi introdus în camera de examinare. Apoi brusc tremuratul a dispărut şi s-a simţit cu desăvârşire calm şi stăpân pe sine cu toate că s-a menţinut încă preocuparea că minciuna lui ar putea fi detectată. El a menţionat că în timpul testului s-a

gândit că minciuna lui ar putea fi indicată pe banda de înregistrare şi a rămas surprins că după ce s-a terminat testul nu a fost acuzat şi interogat în continuare. Aceasta s-a întâmplat înaintea aplicării tehnicii actuale de întrebări de control care ar fi relevat nereactivitatea individului. O reexaminare ulterioară este aparent singura alternativă în astfel de situaţii. Nu ştim precis ce ar putea să explice această senzaţie „internă" şi nereactivitatea casierului în momentul testului, dar există motive să presupunem că era într-o stare de „subşoc" sau de „epuizare de adrenalină". Într-o astfel de condiţie nu este rezonabil să ne aşteptăm ca el să resimtă tulburările fiziologice care în alt fel ar fi produs criteriile de minciună. Principiul tehnicii poligrafului este bazat pe faptul că o tensiune emotivă internă provoacă un exces de adrenalină în sânge din glandele suprarenale şi produce un moment de surescitare adrenalinică care afectează inima şi plămânii. Totuşi, suprarenalele nu au o rezervă gata pregătită. Ele produc adrenalină după necesităţi. Dintr-o stare de frică acută şi continuă sau alt stress emotiv celulele suprarenalelor pot deveni atât de obosite încât să fie incapabile de a face faţă cererii totale. De aici condiţia de subşoc sau de epuizare a suprarenalelor [1].

Anomalii fiziologice şi mentale. În privinţa influenţei anomaliilor fiziologice şi mentale se poate formula ca regulă generală că dacă ele sunt suficient de serioase pentru a afecta material rezultatele de test, de obicei se pot recunoaşte ca atare, fie în tipul de înregistrare care le produc fie în alt fel prin comportarea persoanei ce trebuie testată.

Principala limită a tehnicii actuale la poligraf este imposibilitatea de a detecta minciuna la unele persoane din cauza lipsei lor de reactivitate adecvată la întrebările relevante în comparaţie cu reactivitatea lor la întrebările de control; cu alte cuvinte, reacţiile lor la întrebările relevante 3 şi 5 vor fi cu puţin mai mari decât reacţiile la întrebarea de control 6, în timp ce tehnica permite un diagnostic de minciună numai dacă diferenţa este considerabil de mare. Este tocmai acel tip de individ care practic poartă vina rezultatelor de test neconcludente sau imprecise obţinute de examinatori competenţi.

Factori fiziologici. Condiţiile de tensiune arterială urcată sau scăzută de obicei nu împiedică un diagnostic precis la poligraf. În primul rând, înregistrarea respiraţiei ne stă la dispoziţie pentru o apreciere. In al doilea rând, în ciuda tensiunii arteriale urcate sau scăzute (în limite rezonabile), răspunsurile de minciună vor apărea totuşi în înregistrarea tensiunii arteriale-pulsului. Mai mult o stare de tensiune arterială anormală nu va produce, prin ea însăşi, răspunsuri care să simuleze criterii de minciună.

Nu se pot emite reguli fixe în ce priveşte condiţiile exacte ale tensiunii arteriale în care se pot sau trebuie efectuate teste la poligraf. Înainte ca astfel de informaţii să ne stea la dispoziţie mai sunt necesare încă foarte multe cercetări şi experimente. De aceea în momentul de faţă un examinator trebuie să folosească propria lui putere de judecată în ce priveşte faptele particulare ale fiecărui caz. În cazuri de natură îndoielnică examinatorul

[1] Problema implicării sau extinderii implicării activităţii suprarenalelor în criteriile de minciună a devenit o problemă foarte disputată. Dr. Condon şi dr. Ford au efectuat teste de minciună de natură experimentală pe doi pacienţi care fuseseră supuşi unei adrenalectomii bilaterale totale pentru hipertensiune malignă. Ambii subiecţi au dat răspunsuri pronunţate de minciună. Într-o comunicare dr. Condon a afirmat: *„Nu am studiat acest tip de lucru din punct de vedere ştiinţific îndeajuns pentru a putea trage concluzii dar sunt sigur că alţii o vor face, iar noi trebuie să ne reevaluăm concepţiile despre fiziologia implicată în tentativele de minciună".*

trebuie, dacă este posibil, să trimită individul la un medic şi să se ghideze după avizul acestuia dacă se poate face un test la poligraf; altfel examinatorul va refuza să efectueze testul sau va proceda (fără a înregistra modificările de tensiune arterială-puls) la interpretarea celorlalte înregistrări cu riscul de a face un raport neconcludent.

Cu privire la bolile de inimă de care individul poate să ştie sau nu, credem că dacă sunt suficient de serioase pentru a afecta sau a interfera rezultatele testelor, acest fapt va deveni evident în înseşi reprezentările pulsului. In astfel de cazuri examinatorul fie se va abţine de a pune un diagnostic, fie va găsi valabile indicaţiile de minciună sau sinceritate în respiraţie (astfel încât să nu fie necesar să se bizuie pe indicaţia presiunii arteriale-pulsului). Altă alternativă este de a programa o reexaminare. Uneori a doua examinare nu conţine indicaţii despre anomalii fiziologice în care caz se va manifesta precaut faţă de graficul tensiunii arteriale-puls.

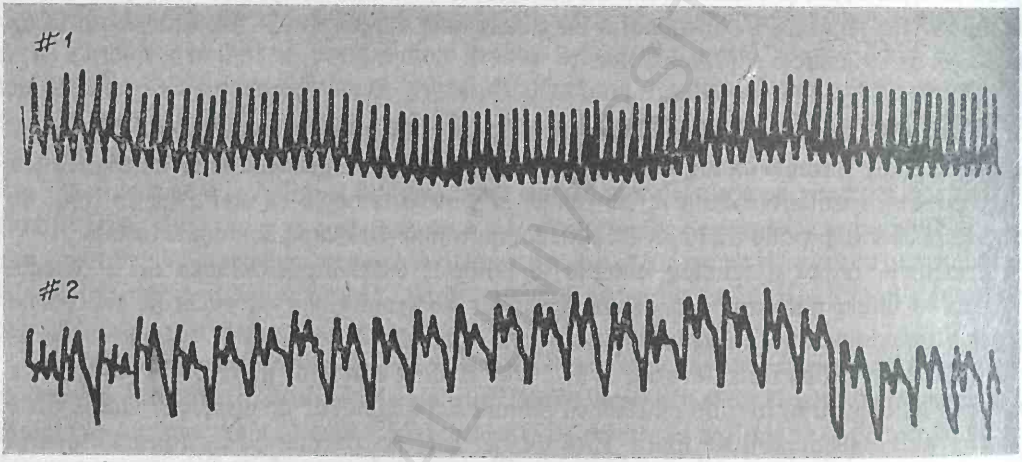

Comparaţie între o bătaie de puls: normală (nr. 1) şi anormală (nr. 2).
Anomalia este foarte aparentă în reprezentarea grafică de jos.

Indicaţiile unor tulburări cardiace relativ minore caracterizate prin „extra sistole" sau „duble bătăi de inimă" sunt uneori prezente pe o înregistrare poligraf. Această stare apare reflectată pe grafic ca un puls pierdut. Pe înregistrare apare mai mult sau mai puţin ca o întârziere în indicaţia diastolei şi de obicei este urmată imediat de o creştere a tensiunii arteriale. Un examinator cu experienţă nu va confunda o creştere a tensiunii arteriale ce urmează unei „extra sistole" ca o indicaţie de minciună. Acolo unde aceste sistole apar la intervale rare în timpul testului, de obicei nu împiedică un diagnostic de minciună deoarece foarte adesea întrebările de test se pot situa la intervale care nu coincid cu „extra sistolele", iar dacă se întâmplă să coincidă răspunsul de la acest punct poate fi eliminat.

Uneori, apariţia unui grup de extra sistole la un anumit moment al testului, poate constitui în mod real o indicaţie de minciună, aşa cum s-a arătat mai înainte.

Altă anomalie fiziologică întîlnită uneori este „hipertiroidismul" - o stare căreia i se poate datora un puls extrem de rapid în tot timpul testelor. Deoarece un puls extrem de rapid nu este considerat el însuşi ca o indicaţie de minciună, factorul hipertiroidian nu prezintă o consecinţă particulară.

Există şi alte stări fiziologice de natură temporară sau relativ minoră ce denaturează rezultatele testelor sau care în alt fel fac ca administrarea acestora să nu fie recomandabilă. De exemplu un individ răcit care are accese periodice de tuse nu este adecvat în acel moment. Nici acela care suferă de febră mare sau de un atac de astm. Prudenţa este valabilă pentru persoana aflată sub influenţa alcoolului, care sughite ori prezintă alte tulburări de genul acesta. Totuşi trebuie manifestate precauţii împotriva posibilităţii ca dezordini de acest tip să nu fie simulate în scopul de a eluda detectarea. Faptul că starea fiziologică momentană este de asemenea natură încât nu se poate efectua un test nu este un motiv pentru a elimina definitiv persoana din cercul prezumtivilor autori ai infracţiunii.

Sedative, ca barbituricele sau tranchilizantele, sunt uneori utilizate de indivizii mincinoşi în scopul de a eluda detectarea. Aceste droguri au capacitatea de a scădea pulsul şi viteza respiraţiei şi pot scădea de asemenea tensiunea arterială. Experienţa a arătat că dacă un drog este destul de puternic încât să reducă material reactivitatea unui individ, înfăţişarea fizică, comportamentul său (somnolenţa, lenea mintală) vor indica clar o stare anormală, indusă artificial. În situaţii ca acestea examinatorul va interoga individul în vederea stabilirii factorului cauzator. În orice caz, testul la poligraf trebuie amânat şi, dacă este posibil, individul va fi pus sub observaţie şi examinat la o dată ulterioară fără a-l înştiinţa cu mult timp înainte ca să-şi poată procura un nou drog.

În privinţa tranchilizantelor din prezent, dorim să atragem atenţia asupra unui caz implicând un mare număr de indivizi, care se cunoşteau între ei şi toţi erau suspectaţi de acelaşi tip de rea conduită. Toţi luau tranchilizante în doză moderată, efect semnificativ pentru criteriile de detectare la poligraf a minciunii. Ei ştiau că prea multe tranchilizante le-ar putea afecta înfăţişarea şi comportamentul într-un asemenea grad încât ar fi observaţi de examinator. Judecând după indicaţiile dramatice de minciună prin care indivizii s-au manifestat, pare rezonabilă prezumţia că prin luarea tranchilizantelor ei, în fond, şi-au accentuat preocuparea pentru detectare, cu consecinţa că i-a transformat în indivizi şi mai reactivi.

Factori mentali[1]. Tehnica poligrafului este bazată pe teoria că criteriile de minciună apar într-o înregistrare din cauza tulburărilor emotive rezultând din conştiinţa unui individ că minte şi din preocuparea lui asupra unei detectări posibile. De aceea este limpede că o persoană de inteligenţă inferioară (care poate fi incapabilă de a distinge cum se cuvine limita între adevăr şi minciună, de a înţelege obligaţia morală de a spune adevărul) nu este adecvată pentru un test de asemenea natură. Pentru acest motiv persoanele slabe la minte, idioţi şi imbecili - sunt peste puterile unui examinator care încearcă să detecteze minciuna cu ajutorul acestei tehnici. Dar un examinator competent poate uşor stabili aceste defecte mentale extreme în timpul convorbirii dinaintea testului şi prin aceasta va evita eroarea. Pe de altă parte nu se poate dispune cu uşurinţă de grupul celor uşor retardatari[2].

---

[1] Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial şi Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, Bucureşti, 1979, p.85 şi urm.

[2] Vorbim aici de idioţi ca indivizi adulţi a căror inteligenţă nu depăşeşte pe aceea a unui copil normal de circa 3 ani; de imbecili, a căror inteligenţă este aceea a unui copil normal între 3 şi 7 ani; de uşor retardatari sau cretini a căror inteligenţă este echivalentă cu aceea a unui copil normal între aproximativ 7 şi 10 ani.

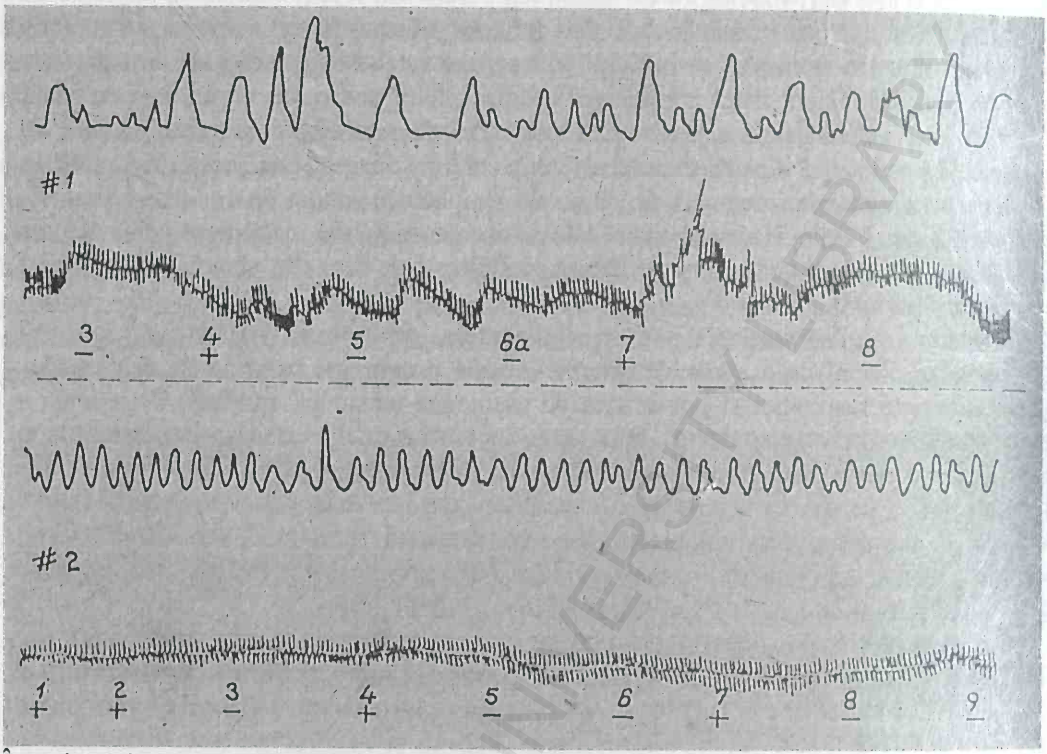

Înregistrări care ilustrează faptul că tehnica poligrafului este mult mai utilă la examinarea unor indivizi inteligenţi decât a acelora cu mentalitate scăzută. Înregistrările de mai sus provin de la doi indivizi acuzaţi împreună de o faptă. Unul din indivizi era inteligent, celălalt avea o inteligentă foarte redusă. Individul inteligent (nr.1) era foarte impresionabil în cursul testelor sale, celălalt (nr.2) era relativ neimpresionabil, cu excepţia schimbării de respiraţie la întrebarea relevantă nr.3 (şi întrebările 5, 8 şi 9 erau relevante). Ambii indivizi minţeau.

Psihoticii. Psihozele sau „cazurile de nebunie" prezintă un alt factor care trebuie luat în consideraţie la punerea unui diagnostic de minciună. Totuşi acest factor nu ridică multe probleme unui examinator de poligraf. Asemenea persoane nu-i vor fi prezentate spre examinare - decît arareori - din cauza stării lor mentale anormale (de exemplu mania grandorii, complexul de persecuţie etc.). Ele sunt de obicei identificate de anchetatori, în cazul în care ei realizează că condiţia mentală a persoanei face imposibil un diagnostic la poligraf. Totuşi când astfel de indivizi intră în atenţia unui examinator la poligraf (şi în mod incidental pare că sunt mai des întâlniţi ca reclamanţi sau victime presupuse ale unor crime, decât ca criminali sau suspecţi) starea lor anormală va reieşi desigur în cursul examinării. Există de asemenea cazuri în care evidenta lipsă de echilibru a individului este însoţită de reprezentări grafice la poligraf care nu pot fi explicate pe altă bază decât a instabilităţii emotive a individului. In asemenea cazuri dacă se încearcă un diagnostic la poligraf, rezultatele trebuie raportate cu o rezervă considerabilă.

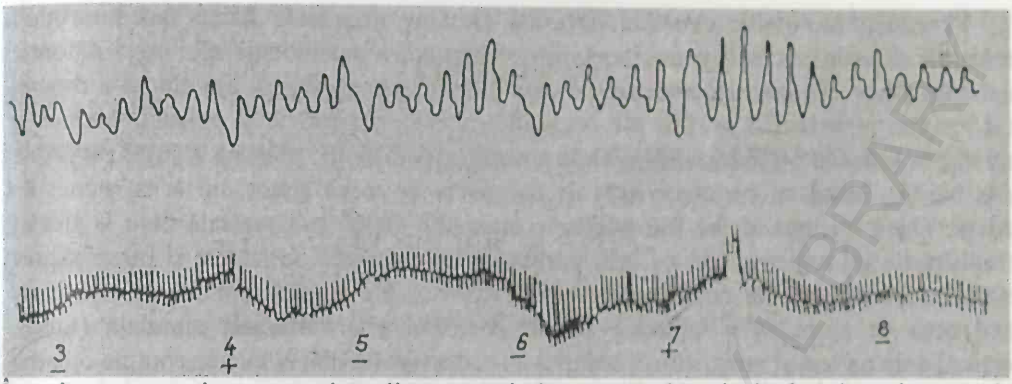

Înregistrarea unui agent sanitar dintr-un spital, care era bănuit de furtul unei sume de bani din fondurile spitalului. Din cauză că fusese eliberat din armată ca „nevrotic", precum şi din cauza observaţiilor referitoare la comportarea bizară a individului şi a naturii dezordonate a reprezentărilor grafice, examinatorul a întocmit un raport cu concluzii nedefinite. Cercetări ulterioare au dus la arestarea unei alte persoane şi prin urmare la scoaterea din cauză a acestui individ.

Psihonevroticii şi psihopaţii. Dintre indivizii mental-anormali, psihonevroticii şi psihopaţii produc cele mai mari dificultăţi. Ei sunt persoanele care în terminologia unui nespecialist sunt „trăsnite" sau „dezechilibrate", de obicei totuşi nu în asemenea măsură încât să fie internate într-o clinică de specialitate.

Faptul pur şi simplu că un individ este psihonevrotic sau psihopat nu înseamnă în mod necesar că este imposibil să i se facă un diagnostic poligrafic. Totuşi acest grup include unele tipuri de persoane cu care este imposibil de a se efectua o examinare valabilă. Un exemplu demn de luat în seamă a unui astfel de tip este aşa-numitul mincinos patologic, termen utilizat pentru a caracteriza o persoană care minte fără niciun profit şi a cărei minciună este coercitivă sau necontrolabilă, una care va minţi indiferent de poziţia sau de situaţia sa în viaţă şi care eventual atinge un stadiu în care ea însăşi nu mai este sigură de ceea ce este adevărat şi de ceea ce nu este. Pentru aceste motive, minciuna nu este detectabilă prin această tehnică, în afară de cazul că anchetatorul a descoperit în mod independent sau se află în posesia faptelor reale despre care individul minte. Totuşi, din fericire astfel de indivizi sunt rari în situaţiile de examinare la poligraf.

Instabilitatea emotivă care caracterizează mulţi psihonevrotici şi psihopaţi produce adeseori o înregistrare atât de neregulată şi eratică a modificărilor fiziologice (în special în ceea ce priveşte respiraţia), încât este practic imposibil de a se ajunge la un diagnostic prin poligraf. Din fericire totuşi un examinator cu experienţă nu poate să greşească în interpretarea înregistrării ca fiind indicatoare de minciună. Greutatea pentru examinator constă în efortul pe care trebuie să-l facă pentru a elimina factorii externi (cum ar fi tacticile de evaziune) şi a se asigura dacă instabilitatea emotivă are sau nu vreo legătură cu natura eratică a înregistrării.

Cu indivizii care par să fie instabili din punct de vedere emotiv, examinatorul trebuie să evite folosirea „procedeelor de stimulare" descrise anterior şi recomandate ca făcând parte din tehnica poligrafului pentru majoritatea tipurilor de indivizi. Altfel factorul interferent de instabilitate va deveni şi mai accentuat.

Precauţii împotriva erorilor datorate stărilor anormale fizice sau mentale[1]. Precauţia cea mai eficientă a unui examinator împotriva posibilităţii unei erori datorate unei stări fizice sau mentale anormale a unui individ este să obţină, aşa cum s-a descris mai înainte, reprezentări grafice ale respiraţiei, tensiunii arteriale şi pulsului înainte şi după acele părţi ale testului alcătuite din întrebare şi răspuns, precum şi între diversele teste înseşi. Testul cu cartonaşe este de asemenea de mare ajutor din acest punct de vedere. Dacă un individ are într-adevăr o anomalie fizică sau mentală care a afectat înregistrările lui reglementate de test, porţiunile lui de grafic de ne-test şi înregistrarea testului cu cartonaşe vor conţine de asemenea dovezi ale acestui fapt. Pe de altă parte dacă ceea ce apare ca o indicaţie a unei anomalii este realmente simulată (falsă), porţiunile de ne-test şi înregistrarea testului cu cartonaşe de obicei nu vor conţine o astfel de indicaţie.

De asemenea cu privire la indivizii pe care îi bănuieşte a fi nereactivi din cauza unei oarecari anomalii mentale, examinatorul se poate baza pe o altă precauţie. De exemplu dacă cel ce acuză este disponibil pentru o examinare la poligraf, el trebuie testat. Dacă cel ce acuză apare ca spunând adevărul, examinatorul poate proceda la interogarea persoanei nereactive acuzate cu prezumţia că minte. Cu alte cuvinte dacă examinarea altor persoane implicate în problemă arată nevinovăţia lor, atunci examinatorul va efectua un interogatoriu al individului nereactiv. În acest fel pot fi rezolvate anumite cazuri care în alt mod ar rămâne nelămurite din punctul de vedere al rezultatelor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[1] Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial şi Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, Bucureşti, 1979, p.88 şi urm.

Capitolul IV

PREZENTAREA GENERALĂ A DIAGRAMEI POLIGRAF

Secţiunea I
Diagrama – definiţie, conţinut şi clasificare

Definirea diagramei îndeplineşte funcţii specifice, contribuind la cunoaşterea teoretică a mecanismului detecţiei stresului emoţional, a valorii sale ştiinţifice şi a soluţionării practice a cazurilor penale.

Diagrama poate fi definită ca reflectare grafică, prin intermediul mecanismului transductorilor detectorului (aparatul de testare poligraf), a parametrilor psihofiziologici corespunzători stărilor psihice, specifice subiectului testat, respectiv pulsul, tensiunea, respiraţia şi reacţia electrodermică în raport cu întrebările relevante (incriminatorii), de investigare, neutre şi de control în planul funcţiilor ale căror modificări faţă de normal se verifică[1].

Diagrama, în accepţiunea noţională menţionată, reprezintă o *structură relaţională de tip cauzal între informaţiile date de întrebările relevante (incriminatorii) şi cele date de întrebările investigatorii (de detaliu) conexe,* adică acelea care se dovedesc a fi în legătură cu întrebarea relevantă.

Definiţia diagramei cuprinde şi elementul specific al întrebării investigatorii sau de detaliu, în raport cu care se impun câteva precizări. Astfel, întrebările incriminatorii se structurează pe limbajul legii penale utilizat pentru determinarea elementului material caracteristic laturii obiective a fiecărui tip de infracţiune, ca de exemplu: „ai ucis", „ai furat", „ai delapidat", „ai falsificat", „ai traficat", „deţii nelegal" „ai fost nesincer" ş.a.m.d., corespunzător acţiunilor umane de pericol social incriminate de Codul penal sau în legile penale speciale.

Întrebările investigatorii nu sunt concepute pentru depistarea complexului de vinovăţie a subiectului testat, ci a unor elemente de fapt care, pentru ipoteza nerecunoaşterii săvârşirii infracţiunii, permit identificarea unor situaţii de stres la nivelul psihicului subiectului testat ce deschid, cu regularitate, calea spre probe de netăgăduit, contribuind la mărturisiri complete din partea subiectului, şi articulându-se într-un probatoriu concludent.

Întrebările investigatorii, intercalate între întrebările incriminatorii, de control şi cele neutre sunt specifice, şi ele, fiecărui tip de infracţiune. Astfel, în cazul dispariţiei unei persoane, cu suspiciunea de omor, întrebările investigatorii vor urmări să obţină informaţii cu privire la locul unde se află persoana dispărută în legătură cu care s-a formulat ipoteza omorului.

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 23-35.

În cazul dispariţiei numitei C.M. din comuna Adunaţii-Copăceni, judeţul Ilfov, soţului acesteia, C.D., suspectat de omorârea soţiei sale, i s-au pus următoarele întrebări investigatorii: „Ştii locul unde este?", „Ascunsă în casă?", „Tăiată în bucăţi?" „Ascunsă în pământ?", „Aruncată în apă?". C.D. a dat reacţii de stres emoţional în toate traseele testate la întrebările „Ştii locul unde este?" şi „Aruncată în apă?". Informaţiile pozitive la întrebarea incriminatorie „Dumneata ai ucis-o pe Milica?" şi la cele două întrebări investigatorii menţionate au condus la concluzia că C.D. şi-a ucis soţia, după care a aruncat-o în apă. Audierea lui C.D., pe baza datelor desprinse din interpretarea diagramei sale, a determinat recunoaşterea infracţiunii comise cu explicaţii minuţioase asupra faptului că, în cursul nopţii ce a urmat uxoricidului, a transportat cadavrul victimei cu autoturismul proprietate personală pe teritoriul comunei Prisaca din judeţul Olt, unde l-a aruncat într-o fântână situată pe câmp. Verificările efectuate de Poliţia judeţului Olt au stabilit existenţa în evidenţa cadavrelor neidentificate a acestui organ, a unei persoane de sex feminin, descoperită cu un an în urmă, în fântâna indicată de C.D.

DIAGRAMA INFRACTORULUI C.D.
Întrebările 1, 2, 3, 4, 5 şi 6

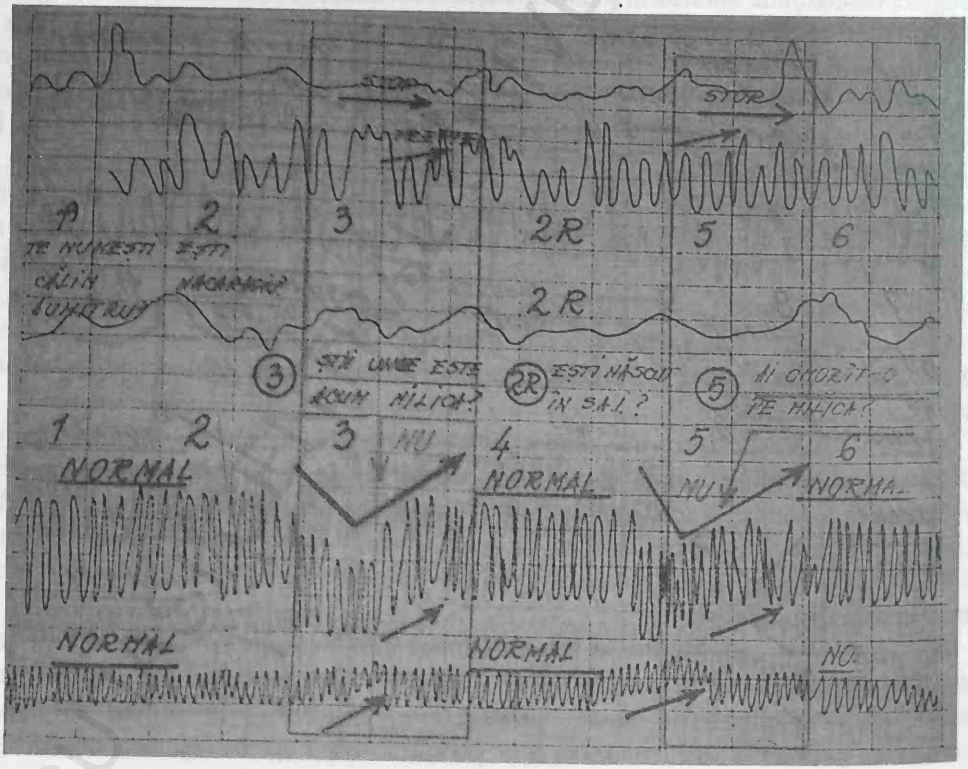

Întrebarea investigatorie

(3) „Știi unde se află acum Milica?" indică o puternică stare de stres emoțional în toate traseele funcțiilor testate.

Întrebarea incriminatorie

(5) „Dumneata ai omorât-o pe Milica?" indică, de asemenea, existența stresului emoțional.

Se constată echivalența dintre segmentele incriminatorii (5) și segmentele investigatorii (3), precum și diferențele față de segmentele normale la întrebările neutre.

DIAGRAMA INFRACTORULUI C.D.

(continuare) întrebările 7, 8, 9, 10.

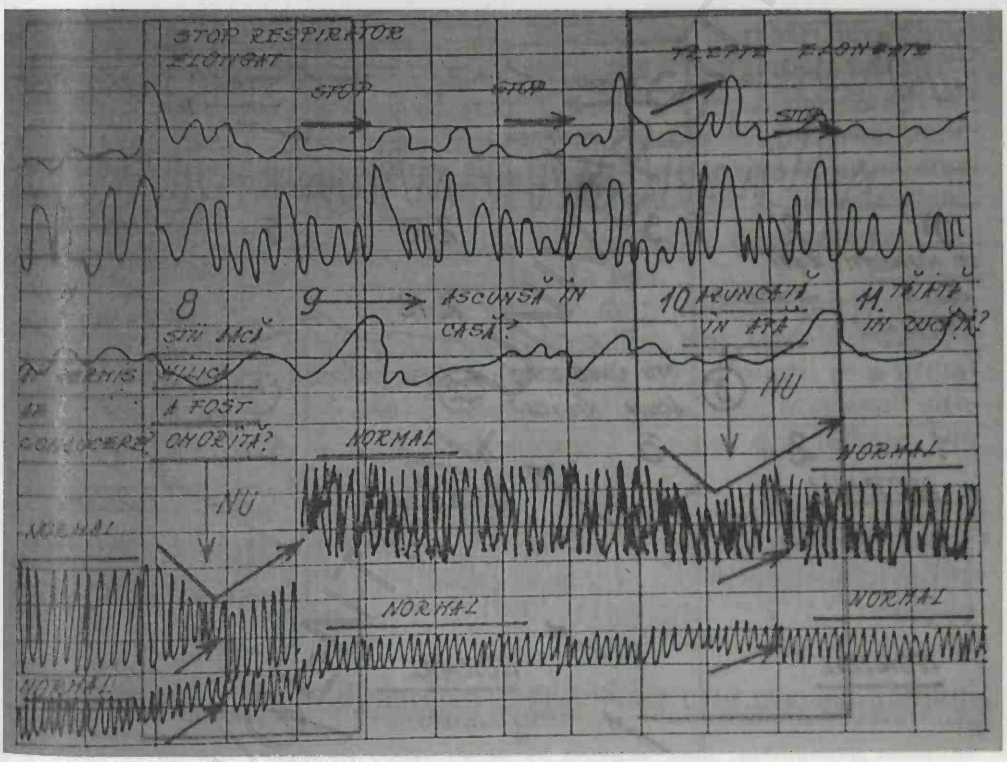

Întrebarea investigatorie (8) „Știi dacă Milica a fost omorâtă?" confirmă, printr-un segment echivalent, reacția de stres emoțional obținută în cazul întrebării incriminatorii (5) din prima parte a diagramei.

Întrebarea investigatorie cu privire la locul unde a fost ascuns cadavrul victimei („Aruncată în apă?"), în raport cu celelalte întrebări investigatorii, ce au rămas în stadiu de ipoteză, a încheiat testarea cu rezultate pozitive.

COMPARAREA SEGMENTELOR INVESTIGATORII CU SEGMENTUL INCRIMINATOR[1]

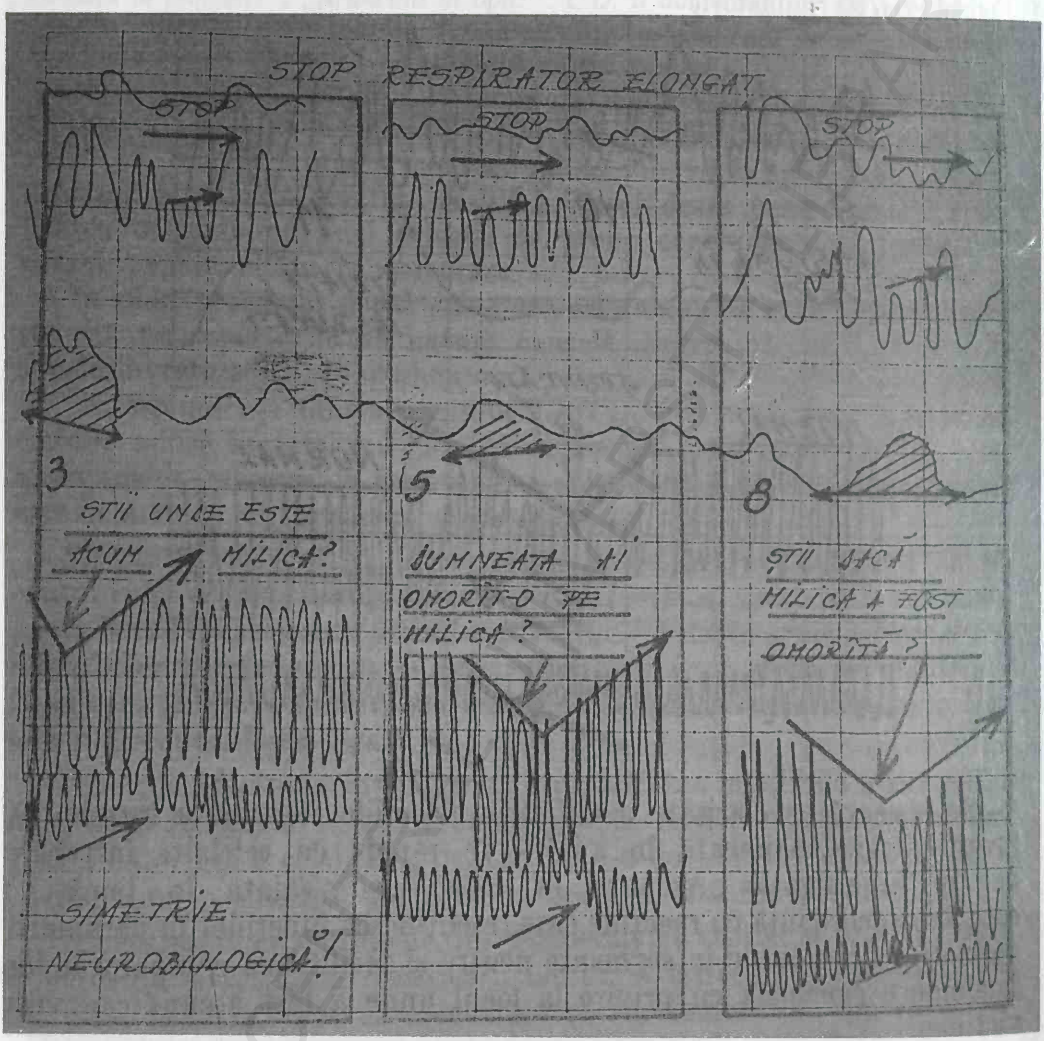

Întrebările investigatorii conexe (3 şi 8) cu întrebarea incriminatorie „Dumneata ai omorât-o pe Milica?" (5) au produs aceleaşi stări de stres emoţional în psihicul infractorului. Din nou diagrama a pus în evidenţă echivalenţa dintre segmentele incriminatorii cu cele investigatorii conexe.

[1] Ibidem, p. 27.

SEGMENTUL DE DIAGRAMĂ REZULTAT ÎN URMA ÎNTREBĂRII INVESTIGATORII PRIN CARE SE CAUTĂ BIOINFORMAŢIA REFERITOARE LA LOCUL UNDE A FOST ASCUNS CADAVRUL VICTIMEI

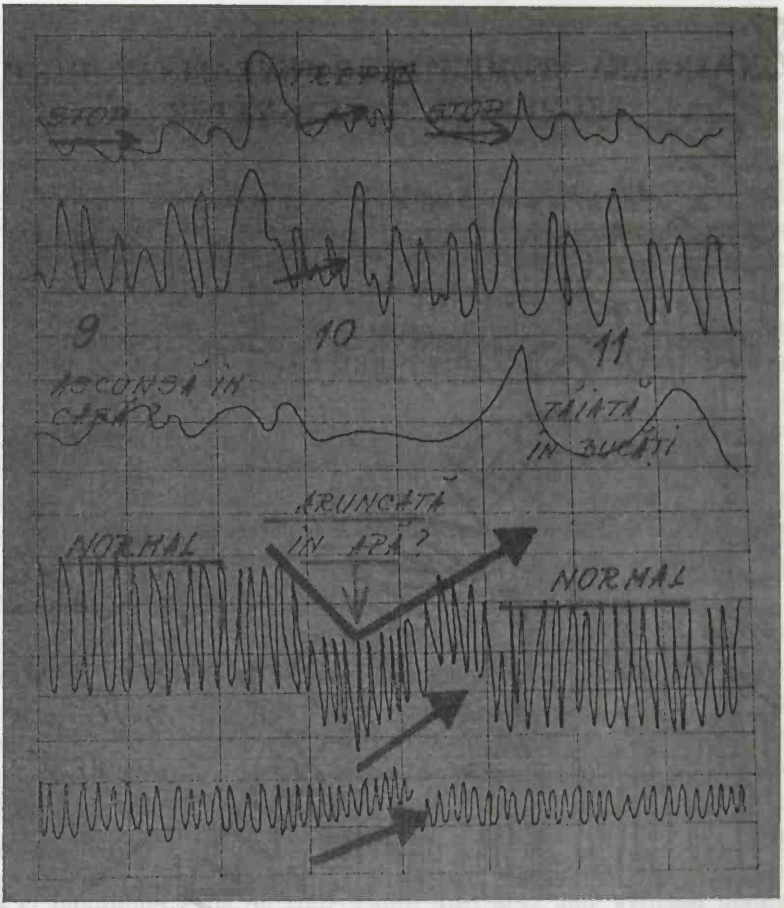

Se observă cu claritate modificările funcţiilor testate la întrebarea investigatorie „Aruncată în apă?", în raport cu celelalte întrebări de tip investigator „Ascunsă în casă?" şi „Tăiată în bucăţi?" care, în concordanţă cu reacţiile date (menţinerea funcţiilor în parametri normali) se constituie în segmente neutre şi facilitează comparaţia, iar finalmente concluzia cu privire la locul unde a fost ascuns cadavrul victimei.

Întrebările investigatorii (de detaliu) şi rezultatele acestora au o importanţă determinantă sub raport ştiinţific, pentru combaterea tezei false potrivit căreia stările de stres emoţional ar fi determinate nu de sentimentul culpabilităţii penale, ci de cel al sentimentului firesc, de teamă, pe care orice individ îl manifestă în relaţiile sale cu anchetatorul penal, cînd i se pun întrebări cu valenţe acuzatoare. In toată cazuistica operativă, precum şi în cea studiată în cartoteca diagramelor Serviciului criminalistic al Poliţiei municipiului Bucureşti, subiecţii testaţi cu întrebări investigatorii (de detaliu) nu au dat reacţii decât la cele care corespundeau împrejurărilor reale ale faptei comise cu

privire la locul unde se află corpurile delicte, urmele infracțiunilor sau instrumentele utilizate la comiterea acestora.

Întrebările investigatorii au validat, în toate cazurile, indiferent de infracțiunea aflată pe rolul poligrafului, bioinformația principală, vizând culpabilitatea penală a subiectului testat. *Iată de ce am definit diagrama ca structură relațională de tip cauzal.*

Dacă valoarea teoretică a informațiilor date de întrebările investigatorii este demonstrată la nivelul diagramei, în sensul că validează bioinformația principală vizând vinovăția subiectului testat, valoarea practică a acestora rezidă în deschiderea perspectivelor reale pentru constituirea unei colecții de probe concludente și pertinente cauzei penale aflate în cercetare.

În plan procesual penal structura relațională a diagramei, constituită pe raporturile de natură cauzală dintre întrebările relevante și cele investigatorii, fundamentează principiul aflării adevărului obiectiv, corespondența dintre conținutul probelor și realitatea faptelor ce trebuie aduse în fața justiției, ca expresie a exercitării rolului activ al organelor judiciare, în care tehnica de detecție bazată pe biodetectori este o metodă de cea mai mare eficiență.

Suntem în măsură să concluzionăm că structura relațională de tip cauzal între informațiile ce indică stări psihice corespunzătoare sentimentului de culpabilitate penală a subiectului testat în urma administrării întrebărilor incriminatorii și cele investigatorii cu efecte de validare a bioinformației principale (incriminatorii) poate fi apreciată ca o legitate a psihofiziologiei judiciare[1].

Testările efectuate învederează regularitatea infailibilă a succedării celor două fenomene în cadrul experiențelor. Astfel, repetarea întrebării incriminatorii și a celei investigatorii ce s-a dovedit a fi reală indică în diagramă o simetrie perfectă cu cea din testarea primară.

Cercetarea diagramelor din perspectivele teoriei și practicii pune în evidență necesitatea clasificării lor după criterii riguros științifice.

Un prim criteriu, care se constituie ca fundament al operațiunii de clasificare, este cel al finalității judiciare a diagramelor. Din acest punct de vedere diagramele pot fi pozitive sau negative.

Diagramele pozitive sunt cele care indică stări de stres emoțional la întrebările incriminatorii și de investigare, iar informațiile corespunzătoare stărilor de stres pot fi transformate, în procesul conversiunii, în probe.

Diagramele pozitive nu pot fi transformate însă întotdeauna în probe, situații în care subiecții testați rămân în continuare în atenție pentru verificări prin alte mijloace de investigare.

Diagramele negative (de excludere sau de eliminare) sunt cele în conținutul cărora starea de calm a subiectului testat este plenară și coerentă în toate traseele funcțiilor testate, excluzând existența sentimentului de culpabilitate.

La aceste două tipuri de diagrame situate la extreme, respectiv culpabilitate și neculpabilitate, se adaugă diagramele incerte ce pot avea o etiologie foarte variată ca, de exemplu, stări maladive, surescitări nervoase, stări de psihastenie sau oboseală fizică, tentative de eludare a testării prin diferite manopere. În cazul diagramelor incerte,

[1] Idem, p. 29.

readucerea subiectului testat într-o stare psihofiziologică normală permite readministrarea testului cu obținerea unor diagrame cert pozitive sau cert negative ce pot fi valorificate în mod corespunzător.

Din punctul de vedere deontologic al anchetatorului, indiferent din ce organ de urmărire penală face parte acesta, se impune cu stringență luarea tuturor măsurilor pentru ca prezentarea subiecților penali la testare să se facă cu asigurarea capacității biopsihice a acestora, fiind prohibite măsurile de constrângere morală sau fizică ce pot compromite în mod iremediabil succesul testării.

Un al doilea criteriu de clasificare a diagramelor este dat de unicitatea sau pluralitatea subiecților infracțiunii, după cum acestea au fost comise de un singur autor sau în formele participațiunii penale stabilite în partea generală a Codului penal.

După acest criteriu, clasificarea diagramelor cuprinde: diagrame simple și complexe.

Diagramele simple urmăresc cunoașterea stărilor psihice ale unui singur infractor, conținutul lor, așa cum a rezultat din considerațiile anterioare, cuprinzând informații ce indică starea de culpabilitate, situație în care se evidențiază o diagramă simplă pozitivă, după cum, în lipsa informațiilor stării de culpabilitate ne aflăm în fața unei diagrame simple negative. *Diagramele simple pot fi și incerte*, așa cum am menționat.

Diagramele complexe reprezintă suma unor diagrame simple, dar reciproc complementare, datorită relațiilor pe care acestea le indică între participanții la o infracțiune cu subiecți plurali, indiferent de poziția lor sub aspectul gradului de participare, respectiv coautori, instigatori complici sau autori ai unor infracțiuni autonome subsecvente infracțiunii autonome principale (ca de exemplu furt și tăinuire).

De menționat că o diagramă simplă, cu o autonomie aparent proprie poate deveni complementară cu ajutorul unei întrebări investigatorii de forma: „Ați mai cooperat cu altă persoană (alte persoane) la comiterea infracțiunii (furtului, omorului, tâlhăriei etc.)?", dacă întrebarea pune în evidență o stare de stres emoțional. În acest gen de situații se pune în mod obligatoriu problema găsirii și testării coparticipanților.

În testările de tip devolutiv apar diagrame reciproc complementare. Este cazul infracțiunilor cu mai mulți participanți în care apar contradicții în probatoriul administrat, Reverificarea acestuia, totală sau parțială, cu ajutorul tehnicii poligraf, s-a dovedit singura eficientă. Pe această linie prezentăm un interesant exemplu:

În seara zilei de 7 octombrie 1982 numiții P.S., D.M., P.F. (victima) au consumat băuturi alcoolice pe terasa restaurantului Favorit. În împrejurări neelucidate de primele cercetări, numitul L.A. a suferit un traumatism craniocerebral, fiind transportat la Spitalul nr. 9, unde, cu toate intervențiile acordate, a decedat. Actul medico-legal a reținut „fractură de boltă care interesează sutura interparietală cu disjuncția frontalului pe o linie perpendiculară stingă".

Din declarațiile numiților P.S. și D.M., comeseni din seara respectivă, s-a reținut aspectul unor discuții contradictorii ce ar fi avut loc la masă între I.A. și P.F., dar, cu privire la modul în care a survenit traumatismul victimei, aceștia susțin că nu cunosc nimic, întrucât ar fi lipsit de la masă o perioadă de timp.

La rândul său, P.F. a negat că ar fi avut discuții contradictorii cu victima, declarând că, la un moment dat, s-a ridicat de la masă în intenția de a merge la toaletă,

dar după ce a parcurs o distanţă de 10-20 m atenţia i-a fost atrasă de un zgomot, la întoarcerea capului observându-l pe I.A. căzut jos, motiv pentru care, împreună cu personalul localului, i-a acordat acestuia primul ajutor, anunţând şi „Salvarea".

Faţă de datele dosarului, investigaţia poligraf a căutat, într-o primă etapă, să elucideze dacă: P.S. şi D.M. ştiu cine l-a lovit pe I.A.; aceştia au perceput afectiv, cu propriile simţuri, desfăşurarea evenimentului; P.F. este cel care l-a lovit pe L.A.; o altă persoană a aplicat lovitura; I.A. s-a certat la masă cu P.F.

În urma testării s-au obţinut următoarele rezultate:

Pentru D.M.: indicii certe de comportament simulat vizând ascunderea adevărului cu privire la faptă. Pus în faţa diagramelor şi demonstrându-i-se (pe parcursul a aproximativ două ore) interpretarea comparativă a reactivităţii pe genuri de întrebări (neutre, de control şi relevante) în toţi cei trei parametri psihofiziologici înregistraţi, *acesta a recunoscut că ascunsese adevărul cu privire la comiterea faptei*, făcând declaraţii complete.

Impresionat de posibilitatea de detecţie a comportamentului simulat, numitul P.S. a dat declaraţie de renunţare la examinare, menţionând că s-a hotărât să spună adevărul cu privire la faptă, aşa cum a perceput-o cu propriile-i simţuri.

Din declaraţiile celor doi, a rezultat faptul că în urma discuţiilor contradictorii dintre P.F. şi I.A., primul i-a aplicat celui de-al doilea o lovitură de pumn care, dezechilibrându-l l-a proiectat puternic cu capul de ciment. Ulterior, P.F. a încercat acordarea primului ajutor, alarmând personalul de serviciu al unităţii şi anunţând, totodată, „Salvarea". Martorii au avut reţineri în a relata adevărul datorită ameninţărilor lui P.F., cunoscut cu un comportament violent.

Într-o a doua etapă s-a trecut la abordarea frontală şi investigaţia poligraf a principalului bănuit, numitul P.F.

Concluziile examinărilor au fost clare: *indicii certe de comportament simulat vizând ascunderea adevărului.*

Deşi în urma examinării, respectivului i s-au explicat detaliat modificările reactivităţii traseelor diagramelor obţinute, demonstrându-i-se în mod clar precizia detecţiei în funcţie de răspunsurile la întrebările adresate, *numitul P.F. a negat cu înverşunare fapta.*

Continuându-se cercetările şi exploatându-se în mod judicios datele oferite de coroborarea indiciilor tehnicii poligraf cu celelalte materiale ale cauzei (confruntări, expertize medico-legale, experimente etc.) s-a ajuns la *determinarea firească a numitului P.F. de a-şi recunoaşte fapta şi de a da detalii şi explicaţii referitoare la comiterea acesteia.*

În cazul prezentat caracterul complex al diagramelor s-a constituit pe raportul dintre diagrama pozitivă simplă a lui D.M. (care din prezumtiv autor a devenit martor în cauză) şi diagrama infractorului P.F.

Caracterul complementar al celor două diagrame a fundamentat eforturile organelor judiciare de conversiune a informaţiilor în probe certe de culpabilitate pentru P.F., după ce cazul s-a aflat în situaţia de a nu fi fost clarificat timp de aproape un an.

Studiul diagramelor simple pune în evidenţă, cu regularitate, prezenţa aspectelor de simetrie geometrică între expresiile grafice ale răspunsurilor nesincere la întrebările incriminatorii şi cele de investigare, precum şi în cazul repetării acestor întrebări. Este o simetrie internă.

Studiul diagramelor complexe pune, de asemenea, în relief, tot cu regularitate, prezenţa unor aspecte de simetrie geometrică la întrebările incriminatorii şi cele de investigare. Este o simetrie externă a diagramelor complementare date de testarea participanţilor la comiterea aceleiaşi infracţiuni.

Având în vedere problematica, cu valoare ştiinţifică, a simetriei diagramelor, îi consacrăm cuvenita analiză în secţiunea următoare.

Secţiunea a II-a
Simetria diagramelor

Orice diagramă pozitivă cuprinde, corespunzător tipurilor de întrebări, segmente specifice. Sunt decelabile, astfel, segmente incriminatorii (relevante), segmente conexe incriminării, segmente neutre şi segmente de control. Segmentele incriminatorii şi cele conexe incriminării, corespunzătoare întrebărilor incriminatorii (relevante) şi întrebărilor investigatorii (conexe) prezintă, sub aspect grafic, modificări substanţiale în raport cu segmentele neutre. Modificările faţă de segmentele neutre cuprind şi segmentele de control[1].

Mai înainte însă de a trece la problematica simetriei diagramelor învederăm, pentru a putea opera, în continuare, în cunoştinţă de cauză, că întrebarea investigatorie conexă este acea întrebare, făcând parte din gama întrebărilor investigatorii ipotetice, care *se confirmă ca optimă în cazul testat*, printr-o grafie ce indică o stare de stres emoţional maxim în raport cu celelalte întrebări investigatorii ce rămân, prin neconfirmare, în stadiul ipotezei, iar în planul diagramei se concretizează într-un segment identic cu segmentele neutre.

La o diagramă pozitivă simplă apar modificări similare la segmentele incriminatorii (relevante) şi la segmentele conexe incriminării, corespunzătoare întrebărilor investigatorii optime.

Constatările expuse caracterizează, fără excepţie, diagramele pozitive, la obţinerea cărora s-au folosit întrebări investigatorii, ceea ce permite formularea unei concluzii, cu valoare de legitate, pe care am înţeles să o formulăm în următorii termeni: *sentimentul de culpabilitate este prezent în toate cazurile de comportament simulat, exprimându-se, sub aspect grafic, în segmente incriminatorii şi segmente conexe incriminării, acestea prezentându-se într-un raport de simetrie geometrică.*

După cum se cunoaşte, principiul simetriei în ştiinţele matematicii reflectă proprietatea unui ansamblu spaţial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente şi de a prezenta, pe această bază, o anumită regularitate, ordine şi armonie. Elementară este

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 35-39.

simetria a două puncte situate de o parte şi de cealaltă parte, la distanţe egale, de un alt *punct* de o axă sau de un plan. Aceasta este simetria simplă.

În fizică, principiul simetriei este proprietatea funcţiei de undă care descrie starea unui sistem de particule identice de a nu-şi schimba sensul prin permutarea coordonatelor unei perechi de particule.

Dar fenomenul indicat de diagrame nu este nici fenomen geometric şi nici fenomen fizic, ci un fenomen psihofiziologic, exteriorizat de detector în semnele geometrice cuprinse de diagramă. Deci, nu se confundă esenţa cu fenomenul, conţinutul cu forma.

Prin urmare, simetria indicată de diagramele pozitive simple nu este o simetrie geometrică sau fizică, ci o simetrie psihofiziologică, rezultând din sentimentul de culpabilitate, iar multitudinea coincidenţelor între punctele curbelor de pe diagramele subiecţilor testaţi suprapuse, după clasicul procedeu geometric al hârtiei de calc, nu este decât expresia grafică a identităţii reacţiei feedback la stimulii formaţi din întrebările incriminatorii si cele investigatorii conexe incriminării.

În raport cu diagramele pozitive complexe, cercetările efectuate au surprins şi o simetrie complexă, specifică, în cauzele penale în care raportul de drept penal material (ca relaţie între subiecţi penali faţă de care urmează să se exercite acţiunea penală) cunoaşte coautori, complici, instigatori şi instigaţi, deci subiecţi penali specifici infracţiunilor ce se comit prin participaţiune, ca şi autori ai unor infracţiuni autonome care au fost urmate de infracţiuni subsecvente de tipul tăinuirii şi favorizării sau altor forme infracţionale subsecvente, ce pot apărea în varietatea faptelor antisociale.

În situaţiile specifice menţionate, în procesul testării psihofiziologice, la întrebările relevante şi investigatorii conexe incriminării, adresate subiecţilor aflaţi în poziţia de suspecţi în calitate de coautori, complici, instigatori şi instigaţi sau de autori, tăinuitori şi favorizatori, pentru cazul infracţiunilor subsecvente, au apărut în diagramele pozitive modificări identice în traseele funcţiilor psihofiziologice testate, punându-se în evidenţă aspecte de simetrie între diagramele complementare ale cazului.

Am selecţionat pentru prezentarea simetriei complexe următorul caz[1]:

Într-o localitate rurală s-a comis un omor al cărui mobil a fost jaful, victime fiind două persoane în vârstă - soţ şi soţie. Analiza cazului, pe baza cercetării la faţa locului, a condus la formularea ipotezei principale că autorii (autorul) sunt localnici, motiv pentru care s-a procedat la testarea unui număr de 63 de locuitori ai satului. În cursul testării au apărut semnale psihofiziologice concludente, constând în modificări sensibile ale traseelor funcţiilor testate, la un număr de trei persoane, ce au fost investigate la intervale diferite de timp. Echipa de cercetare s-a oprit asupra unuia dintre cei trei subiecţi în legătură cu care s-a apreciat că poate fi abordat cu rezultate optime pentru recunoaştere şi explicaţii. Într-adevăr, procedându-se la interogarea subiectului punctat de poligraf cu stare de stres caracteristică sentimentului culpabilităţii, acesta a recunoscut fapta şi a indicat ca participanţi la săvârşirea omorului, în calitate de coautori, pe ceilalţi doi subiecţi indicaţi de diagramele poligraf în stare de stres emoţional la întrebările incriminatorii. Audierea celorlalţi coautori a condus la rezultate pozitive.

[1] Ibidem, p. 36.

Revenind la aspectele teoretice ale simetriei complexe, ca expresie sintetică (conceptuală) a identității diagramelor subiecților implicați în infracțiune (infracțiuni), comisă în forma participațiunii, formulăm o altă concluzie cu valoare cauzală: *stările de stres emoțional caracteristice sentimentului de culpabilitate în infracțiunile comise în forma participațiunii apar la toți subiecții implicați ce au fost testați cu tehnica de detecție a comportamentului simulat, iar rezultanta lor reflectă unitatea rezoluției infracționale a participanților, ce a fost condiționată operant de întrebările incriminatorii și investigatorii conexe incriminării.*

În procesul testării psihofiziologice, simetria complexă de tip negativ a apărut în acele situații în care verificările conținutului unui denunț sau plângeri penale, întreprinse în cadrul actelor premergătoare au condus la concluzia inexistenței faptelor reclamate.

În aceste situații s-au obținut atât diagrama persoanei denunțătoare sau reclamante, cât și diagrama persoanei (persoanelor) reclamate. Tipul de diagramă a persoanei denunțătoare sau reclamante a fost pozitiv, ca urmare a faptului că la întrebarea specifică - „Cele denunțate (reclamate) sunt adevărate?" - aceasta a dat reacții de stres emoțional caracteristice pentru culpabilitatea în infracțiunea de denunțare calomnioasă; diagrama persoanei (persoanelor) reclamate a fost de tip negativ la întrebările incriminatorii specifice infracțiunilor reclamate (furt, viol, tâlhărie, mărturie mincinoasă, unde se întâlnesc mai frecvent reclamații cu caracter șicanator), neînregistrându-se stări de stres emoțional.

În cazurile în care s-au comis infracțiuni, simetria complexă structurată pe diagrame pozitive și negative s-a dovedit a fi un concept operațional de mare valoare pentru procesele de excludere (eliminare) a unor prezumtivi autori și canalizarea mai operativă și eficientă spre aceia care, în cele din urmă, s-au dovedit a fi autorii adevărați ai infracțiunilor investigate.

În cazul denunțurilor sau plângerilor penale neîntemeiate, specifice infracțiunii de denunțare calomnioasă, simetria complexă de tip negativ a prevenit erori judiciare și scoaterea rapidă de sub incidența activității organelor de urmărire penală a unor persoane oneste, valorificându-se astfel, cu ajutorul tehnicii de detecție, principiul fundamental al neurmăririi persoanelor nevinovate.

Simetria, ca și asimetria segmentelor diagramelor, în variatele forme pe care le pune în valoare activitatea de detectare a stresului emoțional, este în esență o structură de tip biofeedback ce stă la baza valorificării informațiilor oferite de diagrame.

Fiecare diagramă se prezintă ca o individualitate distinctă sub aspectul grafiei sale, neîntâlnindu-se diagrame identice sub acest aspect. Particularitățile diagramelor sunt determinate de particularitățile fiecărui individ uman, înțeles ca entitate psihofiziologică, incluzând și abaterile de la normalul stărilor psihofiziologice.

Diagrama reflectă cu fidelitate, în mod reconstitutiv, matricea infracțiunii, adică rezoluția infracțiunii și elementele materializării acesteia, reprezentând un gen de urme ale infracțiunii, implementat în psihicul infractorului, care sunt depistate și fixate prin diagramă cu ajutorul stimulilor psihici și al detectorului. Spre deosebire de urmele materiale cunoscute în știința criminalisticii, „urmele psihice sau de conștiință" nu sunt alterabile, ele păstrându-și prospețimea și putând fi „relevate și fixate" cu detectorul după mari intervale de timp, practic atâta cât infractorul rămâne sănătos sub aspectul integrității

sale psihice, această caracteristică conferind întreaga eficiență metodei bazată pe „efectul biofeedback".

Cunoaşterea întregii problematici a simetriei este cheia de boltă a procesului de valorificare a acesteia, până la momentul final al conversiunii informaţiilor în probe.

Model de diagramă computerizată realizată la sistemul poligraf Lafayette

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul V

CONVERSIUNEA INFORMAŢIILOR ÎN MIJLOACE DE PROBĂ

Secţiunea I
Funcţiile conversiunii

Informaţiile materializate în diagramă sunt simptome psihofiziologice care pentru psihologul examinator au relevanţă în măsura în care pe traseele funcţionale testate apar modificări de la normalul diagramei, indicând o stare de tensiune emoţională sau stres emoţional la întrebările relevante sau critice adresate subiectului conectat la aparat, în raport cu întrebările neutre şi de control[1].

Ce reprezintă tensiunea emoţională sau stresul emoţional pentru psiholog, ca şi pentru cazul adus în faţa sa în vederea examenului de specialitate: indiciu sau probă de culpabilitate? Nici una, nici alta, pentru că starea de stres emoţional poate avea şi o altă etiologie decât cea a conştiinţei culpabilităţii subiectului testat, aşa cum s-a dovedit în câteva cazuri din activitatea nemijlocită a autorilor.

Pe tema valorii, sub raport procesual penal, a simptomelor psihofiziologice de stres emoţional au apărut controverse, inclusiv în legătură cu admisibilitatea ca mijloc de probă a raportului întocmit de psiholog în forma constatării tehnico-ştiinţifice.

A intra pe terenul acestei controverse înseamnă, în opinia noastră, o discuţie sterilă, de natură speculativă, care blochează în mod definitiv procesul de valorizare a efectului biofeedback în plan procesual penal, al obţinerii unei probaţiuni pertinente şi concludente în cauza dată.

Pentru a tranşa în mod definitiv această dispută, în favoarea concepţiei optimiste a eficienţei de necontestat a metodei poligraf, generalizând experienţa pozitivă acumulată, am ales să introducem în sistemul conceptual al psihofiziologiei judiciare termenul de *conversiune a efectului biofeedback în valori exprimate prin noţiuni şi concepte juridice.*

Procedeul conversiunii este specific şi altor ştiinţe. Nu există niciun impediment ca termenul de conversiune, cunoscut în ştiinţele fizicii, chimiei, logicii formale şi având sens de transformare calitativă, să nu poată fi folosit şi în raporturile dintre ştiinţa psihologiei şi cea a dreptului procesual penal, mai ales - şi acest fapt trebuie subliniat - că prin *conversiunea operată nu se schimbă conţinutul informaţiei psihofiziologice, ci i se dă forma cerută de lege pentru a fi considerată probă de culpabilitate sau neculpabilitate.*

Conversiunea entităţii psihofiziologice a efectului biofeedback apt pentru identificarea criminalistică într-o entitate juridică (probă în sens procesual penal) este etapa-cheie a procesului de identificare. Această etapă implică determinarea exactă a

[1] Idem, p. 63 şi urm.

cauzelor care au condus la efectul biofeedback apt pentru identificarea criminalistică pentru că, prin sine însăşi, starea de stres emoţional constatată şi consemnată de diagramă şi de documentul de analiză, interpretare şi concluzionare încheiat de psiholog nu înseamnă, în sistemul procesual penal român, probaţiune.

Pe de altă parte, motivaţia stresului emoţional poate fi, aşa cum a rezultat din practica testărilor, nu numai sentimentul culpabilităţii penale, ci şi o alta, ce se situează în afara oricărui raport al subiectului cu cauza în care a fost testat. *De aceea, în fiecare caz în parte, determinarea cauzelor concrete ale stresului emoţional la întrebările relevante este sarcina principală a conversiunii.*

Cauza stresului emoţional se află în proba de vinovăţie, după cum, tot în proba - de această dată - de nevinovăţie se află şi cauza stresului emoţional al persoanelor nevinovate, dar care, datorită labilităţii lor psihice sau a unor maladii, au dat reacţii de stres la întrebările relevante.

Astfel, în practică au apărut situaţii de stres emoţional care nu au fost omologate (validate) de recunoaştere sau de alte probe. Evident că sub aspect teoretic-metodologic, pentru perfecţionarea tuturor laturilor metodei, s-a impus stabilirea cauzelor stresului.

Revenind la aspectul esenţial al conversiunii informaţiilor psihofiziologice, date de efectul biofeedback, în probe, afirmăm, cu valoare de principiu metodologic că informaţia psihofiziologică, în raport cu întrebarea relevantă care a provocat-o, deschide calea spre orice tip de probă. Probele sunt indicate în unele situaţii în mod nemijlocit de diagramă, chiar în lipsa recunoaşterii subiectului testat însă în cele mai multe situaţii, de explicaţiile complete ale subiectului în cadrul discuţiei post-test.

În această ordine de idei este nefundamentată opinia potrivit căreia testarea psihofiziologică se soldează cu rezultate eficiente în planul probaţiunii, deci al finalităţii judiciare concrete, numai ca urmare a recunoaşterii subiectului testat, deci al obţinerii probei mărturisirii în condiţiile stabilite de Codul de procedură penală.

În realitatea nemijlocită a activităţilor consacrate detectării comportamentului simulat, conversiunea informaţiilor are o arie mult mai largă decât obţinerea recunoaşterii, care conduce la identificarea autorilor unor infracţiuni. Practic, conversiunea este un proces complex, polifuncţional, depăşind prin rezultatele sale problema identificării autorilor.

Incontestabil că activitatea de detectare a comportamentului simulat a debutat ca o necesitate a identificării autorilor unor infracţiuni dintr-un cerc de suspecţi prestabilit şi s-a rezumat la îndeplinirea acestui obiectiv.

Studiul aprofundat al cazuisticii de detectare, îndeosebi al reacţiilor la diferite întrebări, legate de împrejurările concrete ale săvîrşirii infracţiunilor, a pus în evidenţă posibilitatea valorificării diagramelor prin conversiunea informaţiilor relevante, nu numai în scop criminalistic, respectiv pentru identificare, ci şi în relaţie nemijlocită cu obiectul probaţiunii, aşa cum acesta este definit în art. 98 NCPP.

Înţelegerea acestei concluzii în toată profunzimea ei şi aplicarea învăţămintelor ce se desprind din ea creează premisele perfecţionării considerabile a activităţii de urmărire penală, cu toate consecinţele ce decurg dintr-o muncă de urmărire de înaltă calitate.

Cunoscând că obiectul probaţiunii îl constituie, în principal, constatarea existenţei sau inexistenţei infracţiunii, identificarea persoanei care a săvârşit-o, cunoaşterea împrejurărilor care agravează, atenuează sau exclud vinovăţia, stabilirea elementelor necesare corectei calificări juridice a faptei, vom examina modul cum testarea comportamentului simulat contribuie la realizarea sarcinilor vizând obiectul probaţiunii, prin indicarea izvorului probei, adică a mijlocului de probă.

1. Existenţa infracţiunii

În practica testării comportamentului simulat probaţiunea consacrată dovedirii existenţei infracţiunii a apărut în legătură cu verificarea versiunii omorului în cazurile de dispariţie a unor persoane. Operaţiunile de verificare a versiunilor au început cu constituirea cercurilor de suspecţi punctaţi, în principal, din rândul persoanelor în mediul cărora s-a aflat persoana dispărută sau al celor în anturajul cărora aceasta a fost văzută ultima dată[1].

Prezentăm două exemple:

a) În noaptea de 28-29 februarie 1980 a dispărut de la domiciliu numita B.M., dispariţie reclamată de soţul său.

Organele operativ-judiciare au desfăşurat în cauză un însemnat volum de activităţi specifice, care au rămas însă fără rezultat.

După 5 ani, respectiv la 10 august 1985, se recurge la metoda testării psihofiziologice a soţului dispărutei, care dă reacţii de stres la întrebările critice.

În cadrul discuţiei post-test, pe baza diagramei, B.I. recunoaşte că şi-a ucis soţia şi a aruncat-o în râul Dîmboviţa.

Fiind verificată evidenţa criminalistică specială a cadavrelor descoperite în râul Dâmboviţa şi înhumate, se constată că un asemenea cadavru a fost descoperit şi înhumat la Călăraşi. Din studiul dosarului cadavrului neidentificat a rezultat că persoana respectivă avea semnalmentele şi datele antropologice ale numitei B.M., inclusiv un tatuaj pe antebraţul stâng (inscripţia MIŢA). Expertiza cadavrului exhumat confirmă - fără dubii - că este al numitei B.M.

La cauza penală se conexează şi dosarul de dispariţie cadavrului ce fusese iniţial în evidenţa cadavrelor neidentificate.

b) La data de 19 septembrie 1983 a dispărut în împrejurări neelucidate numita C.A. În cauză nu exista niciun indiciu. Echipa de investigaţie include în cercul de suspecţi şi pe numitul P.I.

Examinarea suspectului, la data de 29 iunie 1985, pe o baterie de întrebări judicios întocmită, indică la întrebarea: „Aţi îngropat cadavrul victimei în beciul locuinţei dumneavoastră?", (la care acesta a răspuns „NU") o puternică stare de stres emoţional.

Descinderea la locul unde bioinformaţia a indicat existenţa cadavrului s-a soldat pozitiv. În faţa acestei situaţii, în cadrul unei audieri complexe, P.I. face mărturisiri complete.

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 75-92

2. Inexistenţa infracţiunii

În procesul de efectuare a actelor premergătoare au apărut unele suspiciuni asupra veridicităţii faptelor reclamate, situaţii care au impus verificarea sincerităţii autorilor plângerilor penale sau denunţurilor.

Recurgându-se la testarea indivizilor aflaţi în poziţia de făptuitori, în mod constant, la întrebările relevante, nu au dat reacţii, funcţiile testate păstrându-se în limitele parametrilor normali.

Dimpotrivă, fiind testate, prin întrebări specifice, relevante pentru depistarea denunţării calomnioase, persoanele reclamante au dat reacţii de stres emoţional, informaţiile obţinute prin diagramă indicând culpabilitatea şi mobilul sesizării prin denunţ sau plângere.

Coroborarea diagramelor negative ale făptuitorilor cu cele pozitive ale reclamanţilor (părţilor vătămate) au permis psihologului examinator să formuleze, după discuţia post-test, concluzia inexistenţei infracţiunilor sesizate.

În cazul unei reclamaţii de viol, comis în grup, niciunul dintre cei trei bărbaţi examinaţi nu a dat reacţii de stres la întrebările relevante, iar în cadrul audierilor separate ei au relatat că reclamanta a consimţit, contra unei sume de bani, să întreţină raporturi intime cu fiecare.

În această situaţie s-a recurs la testarea victimei, care, la întrebările relevante, puse în raport cu fiecare dintre bărbaţii reclamaţi, în sensul că a fost constrânsă pentru a avea raport sexual, a răspuns „DA".

Răspunsul pozitiv al reclamantei a fost urmat de stres emoţional. Fiind audiată în raport cu rezultatul testului, reclamanta a recunoscut că a depus plângere penală pentru a justifica in faţa soţului său lipsa de acasă timp de o zi.

În cazul prezentat s-au obţinut trei diagrame negative într-o biosintagmă de neculpabilitate şi o diagramă pozitivă (a pseudovictimei violului) ce au permis elucidarea cazului.

3. Identificarea persoanei care a comis infracţiunea

Sub raport statistic solicitările de identificare a autorilor de infracţiuni prin tehnica de detecţie a comportamentului simulat sunt cele mai numeroase, rezultatele fiind deosebite. Pentru identificarea autorului infracţiunii se urmăreşte ca prin întrebările relevante să se obţină cât mai multe informaţii concludente şi variate mijloace de probă, având în vedere că declaraţia de recunoaştere a comiterii infracţiunii pentru care este învinuit suspectul testat nu este suficientă pentru a se constitui în probaţiune[1].

Practic, întrebarea relevantă („Ai comis omorul, furtul, delapidarea, tâlhăria etc.?"), urmată de reacţia emoţională, indică necesitatea insistenţei interogării suspectului, care poate să recunoască sau nu fapta.

Întrebarea investigatorie cu privire la locul ascunderii cadavrului în cazul omorului sau al obiectelor sustrase în cazul furtului, tâlhăriei ori delapidării impune necesitatea

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, p. 48 şi urm.

unor cercetări la locul indicat care, de regulă, conduc la găsirea probelor materiale sau corpurilor delicte, în fața acestora marea majoritate a subiecților testați recunosc comiterea faptelor, realizându-se identificarea.

Concluzia, cu valoare de legitate, ce se impune în asemenea cazuri, este aceea că simetriei informațiilor relevante, în cadrul fiecărei funcții testate, îi corespunde o coroborare a probelor cuprinse în mijloacele de probă indicate de informații.

Iată cîteva exemple:

a) La 12 decembrie 1984, din balconul locuinței familiei Sz.R. a dispărut o butelie de aragaz. Printre persoanele incluse în cercul de suspecți au figurat și numiții C.G., N.T. și P.A., dar lipsa oricăror urme la locul faptei și a probelor pledau pentru nevinovăția acestora.

Fiind însă persoane cu antecedente penale s-a hotărât testarea lor. În cadrul examinării s-a stabilit comportamentul simulat al celor trei suspecți. Cercetările efectuate pe baza diagramelor au condus la recunoașterea faptelor de către suspecți, în raport cu participarea acestora la comiterea furtului. Astfel, C.G. „a dat pontul", N.T. a sustras butelia, iar P.A. a valorificat-o. Probațiunea a fost întărită de recuperarea buteliei și recunoașterea lui P.A. de către cumpărător.

b) La 17 iunie 1985, numita S.C., asistentă medicală, a anunțat telefonic stația de „Salvare" și poliția că numita N.F. a decedat în mod subit, în timp ce se afla în vizită la domiciliul său. În explicațiile date, S.C. a pretins că N.F. a avut o stare de migrenă în timp ce conversau și că, în ciuda încercărilor de prim-ajutor, aceasta a făcut o stare de lipotimie, decedând.

Autopsia cadavrului nu a evidențiat decât starea de graviditate a victimei (sarcină în luna a IV-a), fără urme de manopere avortive.

Testarea numitei S.C. a indicat o stare de puternic stres emoțional la întrebarea cu încărcătură stresantă: „Ați provocat moartea victimei, încercând să-i întrerupeți cursul sarcinii?", urmată de răspunsul „NU". La discuțiile post-test, materializate apoi într-o declarație completă, S.C. a recunoscut că a încercat să întrerupă cursul sarcinii numitei N.F. prin insuflație de aer în sacul amniotic, procedeu greu de stabilit prin autopsie. S-a descoperit și sonda folosită pentru insuflație, în locul indicat de infractoare.

c) La 23 iunie 1981, a decedat într-o unitate medico-sanitară cu profil de obstetrică-ginecologie numita D.F. cu diagnosticul „avort toxico-septic". Victima a declarat la internare că și-a provocat singură avortul.

Organele operativ-judiciare nu au acceptat explicațiile victimei și au luat cauza în evidență cu autor necunoscut.

Supoziția că soțul victimei are cunoștință despre autor a fost verificată după 4 ani (4 octombrie 1985), când acesta, în cadrul discuției pre-test, a declarat că soției sale i-a fost întrerupt cursul sarcinii de asistenta medicală P.V. La audiere, P.V. a negat învinuirea. Testarea acesteia a condus la stabilirea comportamentului simulat în raport cu întrebările critice ce i s-au pus, după care în fața diagramei pozitive, a făcut mărturisiri complete, consemnate în formele procesuale corespunzătoare.

4. Cunoaşterea împrejurărilor care agravează, atenuează sau exclud vinovăţia persoanei testate

a) Împrejurări care agravează vinovăţia

În practica judiciară există cazuri rare în care testarea să fi fost orientată pentru obţinerea unor informaţii de natură a conduce, prin conversiunea lor, la probe corespunzătoare dovedirii unor împrejurări, care, potrivit legii penale, să agraveze vinovăţia suspectului sau inculpatului. Dar, nu pentru faptul că asemenea testări nu ar fi fost necesare, ci pentru motivul că, lipsind generalizarea teoretică a practicii existente, această posibilitate nu a fost avută în vedere, recurgându-se la probaţiunea clasică[1].

Este evident însă că, în marea majoritate a cazurilor de cercetare a infracţiunilor care, pe lângă forma lor simplă, cunosc şi forme agravante sau calificate, întrebările relevante în legătură cu împrejurările calificatoare sau agravante pot da rezultate corespunzătoare.

În această ordine de idei, în cazul omorului calificat, de exemplu, testarea poate conduce la elucidarea unor împrejurări vizând premeditarea şi săvârşirea infracţiunii din interes material, să ne rezumăm doar la aceste împrejurări de calificare în sens agravant (stabilite prin art. 189, lit. b Cod penal sau în cazul art. 189, lit. g din Codul penal, stabilirea împrejurării dacă autorul cunoştea starea de graviditate a femeii ucise care califică omorul în omor calificat).

În acest context, testarea poate îndeplini utile funcţii în legătură cu stabilirea erorii de fapt, în sensul că nu constituie circumstanţă agravantă sau element circumstanţial agravant starea, situaţia ori împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârşirii infracţiunii (art. 30 alin. 3 Noul Cod penal).

Neutilizată încă pe această problematică, de însemnătate incontestabilă, activitatea de testare va trebui să aibă în vedere, incluzând ca rezolvabilă, la nivelul metodei, şi depistarea împrejurărilor ce se constituie ca agravante ale unor infracţiuni care, potrivit legii penale, cunosc incriminări calificate sau agravante.

b) Împrejurări care atenuează vinovăţia

Potrivit prevederilor art. 75 din Noul Cod penal, sunt considerate circumstanţe atenuante legale:

- ❖ săvârşirea infracţiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoţii, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violenţă, printr-o atingere gravă a demnităţii persoanei sau printr-o altă acţiune ilicită gravă;
- ❖ depăşirea limitelor legitimei apărări;
- ❖ depăşirea limitelor stării de necesitate.

Pe această problematică au fost efectuate unele testări, din care prezentăm următorul exemplu, deosebit de concludent:

---

[1] Ibidem, p. 49.

În ziua de 14 noiembrie 1985, V.E. a fost insultată de M.K. Numita V.E. a aruncat un borcan cu petrol lampant asupra victimei M.F. Deoarece aceasta a continuat să o insulte şi a intenţionat să o lovească, V.E., care aprinsese copilului său o jucărioară de plastic, a luat-o de la acesta şi a aruncat-o spre M.F., incendiind-o. Dându-şi seama de fapta sa, V.E. a încercat, fără succes, să limiteze consecinţele faptei sale, reuşind în parte. Internată în spital, victima a decedat după câteva zile.

Iniţial, cazul a fost înregistrat ca accident, iar ulterior ca infracţiune de omor, comis în circumstanţele provocării.

Şi în acest caz, determinantă pentru stabilirea adevărului, inclusiv pentru circumstanţa atenuantă a provocării, a fost activitatea de verificare a numitei V.E. prin testare.

Menţionăm că declaraţia numitei V.E. obţinută în procesul de conversiune a informaţiilor a fost consolidată prin alte mijloace de probă indicate tot în procesul testării şi discuţiei post-test.

c) Împrejurări care exclud caracterul penal al faptei, prin înlăturarea vinovăţiei

Dintre cauzele justificative menţionate de Noul Cod Penal, testarea ar putea fi utilizată în legătură cu invocarea de către persoana cercetată a legitimei apărări ori a stării de necesitate.

Asemenea apărări putând fi invocate în mod simulat (mincinos), subiecţii respectivi vor fi testaţi prin întrebări specifice destinate depistării realităţii situaţiilor invocate.

În practică nu au fost efectuate teste pe aceste probleme, dar se impune includerea lor ca rezolvabile prin folosirea tehnicii de detectare a comportamentului simulat.

d) Stabilirea nevinovăţiei

Verificarea cercurilor de prezumtivi autori ai infracţiunii ocupă un loc important în activitatea de testare. Din acest punct de vedere excluderile pe baza testării îndeplinesc o funcţie importantă şi utilă. Importantă, pentru faptul că previne erorile judiciare prin eliminările pe care le operează. Utilă, deoarece creează premisele pentru orientări în vederea căutării altor prezumtivi autori în locul celor eliminaţi.

Eliminarea nu trebuie operată pur şi simplu pe baza unor diagrame negative. Cu toată încrederea ce o avem în metodă, opinăm pentru verificarea, prin probe, a apărărilor invocate de bănuiţii cu diagrame negative.

Stabilirea elementelor necesare corectei calificări juridice a faptelor penale

Operaţiunea juridico-tehnică de încadrare a faptelor penale în textele de legislaţie penală cuprinse în partea specială a Codului penal sau cele ale legilor penale speciale, după caz, precum şi raportarea la textele din partea generală a Codului penal sunt condiţionate, în primul rând, de stabilirea completă şi corectă a stării de fapt.

Tehnica încadrării juridice a faptelor penale este un proces logico-juridic care începe prin compararea stării de fapt stabilite, cu conţinutul legal al infracţiunii căruia îi corespunde cel mai apropiat starea de fapt, reţinută în urma administrării probatoriului.

Dacă în urma acestei activităţi a organului judiciar se constată o concordanţă între starea de fapt reţinută şi conţinutul legal al infracţiunii pentru care a fost inculpat infractorul, calificarea juridică sau încadrarea în textele legii a faptei penale este corectă.

Operaţiunea juridico-tehnică de încadrare a faptelor este de maximă importanţă pentru întregul proces penal, fiind una din premisele fundamentale ale realizării principiului legalităţii acestuia, precum şi ale principiului potrivit căruia unicul temei al răspunderii penale este infracţiunea comisă în mod concret.

După cum este cunoscut, infracţiunile pot fi comise în forma lor simplă, agravantă sau calificată, cu consecinţele corespunzătoare în planul aplicării pedepselor, fiecărei forme revenindu-i alte limite (minime şi maxime) ale pedepselor.

De asemenea, potrivit noilor coduri în materie penală şi procesual-penală, anumite împrejurări de fapt pot conduce la împiedicarea punerii în mişcare şi a exercitării acţiunii penale, cum sunt cauzele justificative (legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligaţii, consimţământul persoanei vătămate) ori de neimputabilitate (constrângerea fizică, constrângerea morală, excesul neimputabil, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, intoxicaţia, eroarea, cazul fortuit), toate acestea vizând şi ele legalitatea procesului penal, înfăptuirea justiţiei.

Răspunderea penală în legislaţia României fiind individuală, legislaţiei noastre penale lipsindu-i formele de imputaţiune obiectivă, rezultă că obiectivul stabilirii adevărului este primordial şi că rolul activ pe care legea îl conferă tuturor organelor judiciare în toate fazele procesului penal trebuie exercitat cu toată răspunderea, competenţa şi probitatea etico-profesională.

În practica testării, elementele de calificare au apărut, în mod constant, prin valorificarea informaţiilor rezultate în urma întrebărilor investigatorii optime cu privire la împrejurări agravante sau atenuante ale săvârşirii infracţiunii. De obicei, abordarea subiectului, prin întrebările investigatorii, s-a desfăşurat în cadrul unei testări secundare, după ce, în prealabil, acesta fusese stabilit ca subiect cert al infracţiunii investigate.

Practica obţinerii elementelor de calificare prin utilizarea tehnicii de detectare a comportamentului simulat şi-a demonstrat eficienţa în infracţiuni complexe, cu un grad ridicat de dificultate, în care autorii şi complicii căutau să-şi ascundă cu abilitate manoperele ilicite.

Iată un exemplu[1]:

La un depozit sanitar aparţinând de Oficiul farmaceutic nr. 1 al municipiului Bucureşti s-a descoperit un minus în gestiune la medicamentele de import, care erau foarte solicitate, de peste 400.000 lei, precum şi multiple falsuri în documentele de gestiune, situaţie ce a permis ca minusul să nu fie depistat cu prilejul inventarelor periodice.

La început s-a reţinut în sarcina gestionarei, în lipsa probelor de sustragere, infracţiunea de neglijenţă în serviciu, având drept consecinţă prejudiciul menţionat.

Investigarea gestionarei în laboratorul de testare psihologică a stabilit însă că aceasta a valorificat importante cantităţi de medicamente la diverse persoane, însuşindu-

[1] Idem, p. 52 şi urm.

şi contravaloarea obţinută astfel, iar falsurile în documente au fost operate pentru acoperirea delapidării.

În acest fel, acţiunea penală nu a mai fost pusă în mişcare pentru infracţiunile de neglijenţă în serviciu şi fals, ci pentru infracţiunea de delapidare cu consecinţe grave şi fals.

Aportul investigaţiei în laboratorul de testare psihologică a fost determinant pentru calificarea corectă a infracţiunii săvârşite de gestionară.

Concluzionând asupra funcţiilor conversiunii informaţiilor în probe, putem afirma, pe baza factologiei studiate şi a posibilităţilor reale de extindere a metodei de testare la alte situaţii pe care practica le pune în faţa activităţii organelor judiciare, că metoda prezintă caracteristicile unui mijloc de investigare de tip intensiv care, pe lângă rezolvarea problemelor de identificare, soluţionează şi aspectele legate de obiectul probaţiunii, precum şi de eliminarea persoanelor nevinovate verificate în cercurile de prezumtivi autori ai infracţiunii.

Secţiunea a II-a
Modele de conversiune a informaţiilor

1. Conceptul conversiunii informaţiilor

Conversiunea informaţiilor este un proces complex de natură mixtă, interdisciplinară, implicând psihofiziologia, medicina şi ştiinţele juridice[1].

Conversiunea are ca premise informaţiile obţinute prin condiţionarea operantă, materializate în forma diagnosticului diagramei subiectului testat.

Rezultatul conversiunii poate fi pozitiv, în sensul validării informaţiei, indiferent dacă diagrama reflectă un diagnostic pozitiv sau negativ în legătură cu problema de fond a testării.

În unele cazuri conversiunea poate fi negativă, invalidând o diagramă pozitivă sau una negativă, rezultatul testării fiind în opoziţie cu rezultatul conversiunii.

Sub raport statistic conversiunea de tip negativ este nesemnificativă, nu însă din perspectiva importanţei, motiv pentru care este imperios necesară elucidarea etiologiei contradicţiei dintre cei doi termeni fundamentali ai relaţiei de conversiune: *diagnosticul diagramei* şi *rezultatul conversiunii, exprimat în conţinutul probelor.*

Operaţiunea de stabilire a cauzelor contradicţiei are ca prim obiectiv să localizeze la care din cei doi termeni ai relaţiei de conversiune este cantonată cauza: la termenul psihofiziologic, adică la nivelul bioinformaţiei sau la termenul procesului penal, adică la nivelul probaţiunii.

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 55-71.

După localizarea cauzei este cercetată natura acesteia şi se stabilesc măsurile necesare pentru reluarea, cu mijloace adecvate, a procesului de conversiune, până la rezultate corecte care includ şi explicarea apariţiei contradicţiei, a menţinerii sau înlăturării acesteia.

Conceptul conversiunii este, prin urmare, un concept scop sau final cu care se operează pe fundamentul prezumţiei de nevinovăţie când conversiunea are ca obiect diagramele obţinute în cazul suspecţilor sau pe principiul incertitudinii (al îndoielii), când conversiunea are ca obiect diagramele victimelor sau ale martorilor suspectaţi de a fi depus declaraţii în mod mincinos.

Sintetizând consideraţiile asupra particularităţilor intrinseci ale procesului de conversiune putem defini acest concept ca fiind *operaţiunea practică de transformare a informaţiilor, cu respectarea normelor procesual penale, în mijloacele de probă necesare realizării uneia sau mai multor funcţii ale conversiunii (identificarea de autori, stabilirea existenţei sau inexistenţei infracţiunii, stabilirea existenţei sau inexistenţei cauzelor justificative sau de neimputabilitate etc.).*

Cu alte cuvinte, conceptul operaţional al conversiunii este menit să realizeze saltul de la informaţia de natură psihofiziologică, rezultat al introspecţiei, la informaţia de natură juridică ce constituie conţinutul probei, materializată în mijloace legale de probă, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală.

2. Modelul conversiunii informaţiilor

Psihofiziologia judiciară, atât la nivelul teoriei, cât şi al practicii, nu oferă elemente care să permită elaborarea unui concept generic asupra MODELULUI DE CONVERSIUNE a informaţiilor.

Imposibilitatea este de natură obiectivă, deoarece fiecărui caz în parte îi corespunde un model propriu de conversiune a informaţiilor, care exclude posibilitatea utilizării conceptului de model în sensurile sale clasice de prototip, formă, metodologie unică ş.a.

Caracterul prin excelenţă pragmatic al psihofiziologiei judiciare, derivând din trăsăturile „instituţiei" sale fundamentale - CONVERSIUNEA - structurează şi principiile activităţii agenţilor operaţionali (psihologi şi ofiţeri de poliţie), între care menţionăm pe cele referitoare la: rolul activ; verificarea apărării pe fundalul respectării scrupuloase a prezumţiei de nevinovăţie; coroborarea obligatorie a bioinformaţiei relevante şi a probelor obţinute pe baza acestora; stabilirea cauzelor reale ale contradicţiilor ce pot apărea între informaţii şi probele obţinute în procesul conversiunii; principiile şi garanţiile procesuale ce guvernează procesul penal în societatea modernă, democratică, în statul de drept.

BCU IAŞI

3. Modele de conversiune[1]

CAZUL 1

În ziua de 29 martie 1988 este descoperit în locuința sa din București inginerul M. Gh., decedat, după aparențe moartea fiind violentă.

Cercetarea la fața locului și raportul medico-legal au confirmat moartea violentă, consecutivă obturării căilor respiratorii, prin strangularea victimei cu cordonul telefonului aflat în locuința sa, după ce aceasta a fost adusă în stare de inconștiență prin aplicarea unei lovituri cu o țeavă de plumb în zona occipitală stângă a capului. S-a mai stabilit că mobilul omorului a fost jaful.

În legătură cu autorul (autorii) faptei s-a emis ipoteza că acesta ar putea fi din rândul persoanelor care îl frecventeau pe inginer la domiciliu, plecându-se de la faptul că intrarea în apartament nu fusese forțată.

În consecință, a fost organizată testarea la detector a persoanelor de sex bărbătesc menționate în agenda telefonică a victimei, cele de sex feminin fiind excluse, după modul de operare.

În procesul testării au fost eliminate 12 din persoanele aflate în relații cu victima, diagramele respective fiind cert negative în raport cu întrebările adresate.

A 13-a persoană testată, I.P., de profesie instalator, în discuția pre-test a explicat că l-a cunoscut pe inginerul M.Gh. cu ocazia unor reparații pe care le-a efectuat la locuința acestuia, dar că nu are cunoștință despre împrejurările omorului, negând orice implicare în comiterea acestuia.

I.P. a consimțit în scris să fie testat la detector cu următoarele întrebări aflate în legătură cu cauza:

- Știi cine sunt autorii omorului? (întrebarea 3),
- Dumneata l-ai omorât pe M.Gh.? (întrebarea 5),
- Știi unde sunt acum bunurile furate? (întrebarea 8).

După cum se poate remarca, întrebările au fost construite pe problematica esențială a ipotezei principale: OMOR ÎN SCOP DE JAF.

I.P. a răspuns negativ la cele trei întrebări, atât în discuția pre-test, cât și sub controlul detectorului.

Analiza de ansamblu a diagramei, pe care o redăm în continuare, a pus în evidență starea de stres emoțional la toate întrebările privind comiterea infracțiunii. Segmentele relevante se află în raporturi de simetrie la nivelul fiecărei funcții, deci în plan orizontal, cât și în plan vertical, adică între segmentele relevante ale celor cinci funcții.

[1] Cele cinci cazuri se află prezentate pe larg în lucrarea citată anterior, respectiv Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit., pp. 57-71.

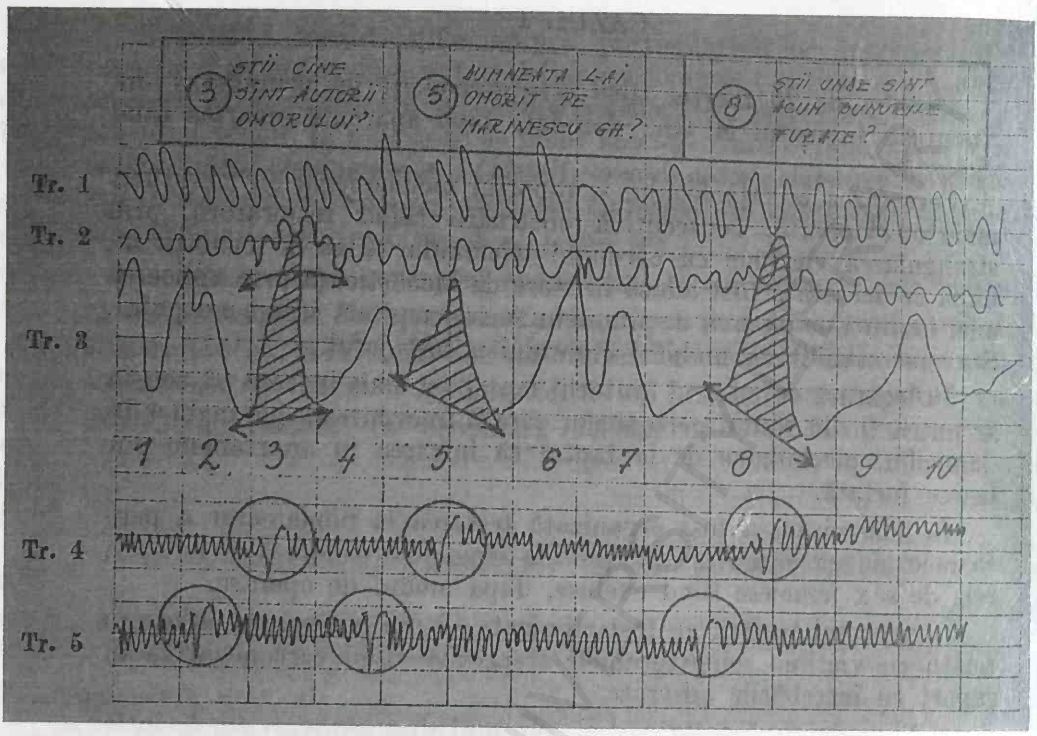

Din cele cinci funcţii fiziologice testate se detaşează cea a biocurenţilor (reacţia electrodermică), sub impactul întrebărilor relevante, respectiv traseul 3, care pune în evidenţă grade diferite de tensiune emoţională la cele trei întrebări, astfel:

- tensiunea maximă la întrebarea 8 (Ştii unde sunt acum bunurile furate?);
- tensiunea medie la întrebarea 5 (Dumneata l-ai omorât pe M.Gh.?);
- tensiunea intermediară peste cea medie, dar sub cea maximă la întrebarea 3 (Ştii cine sunt autorii omorului?).

Interpretarea nivelelor de tensiune ale stresului emoţional la nivelul funcţiei biocurenţilor la cele trei întrebări, şi coroborarea cu reacţiile de stres la funcţiile 4 şi 5 şi a segmentelor relevante simetrice ale acestora în plan orizontal şi vertical au permis formularea concluziei testării în sensul că: *I.P. cunoaşte pe autorul omorului a cărui victimă a fost inginerul M.Gh.; are cunoştinţă despre locul unde se află lucrurile jefuite; nu a comis el omorul, dar se simte implicat într-o formă ce va trebui stabilită în procesul conversiunii informaţiilor.*

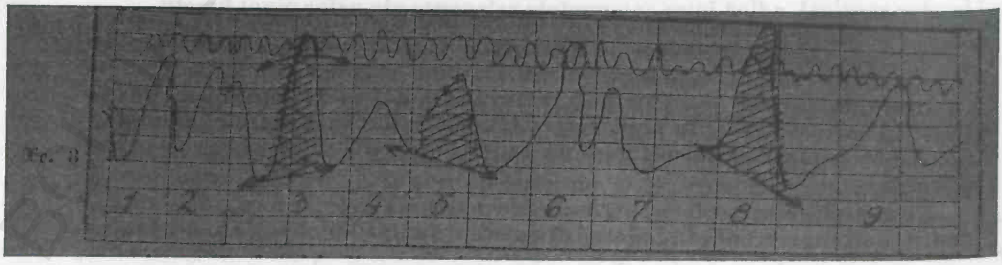

Această fotodiagramă reprezintă traseul biocurenților care a permis formularea diagnosticului pozitiv al diagramei şi al conținutului acestuia, într-un mod foarte concret, pe baza tensiunii diferențiate a stresului emoțional la cele trei întrebări relevante (3, 5, 8).

La nivelul traseului 4 - al tensiunii arteriale şi pulsului brahial -, precum şi la nivelul traseului 5 - al tensiunii arteriale şi pulsului distal- sunt evidențiate aspectele simetriei psihofiziologice între segmentele relevante sub impactul întrebărilor 3, 5 şi 8, deci simetria în plan orizontal, specifică la nivelul fiecărei funcții.

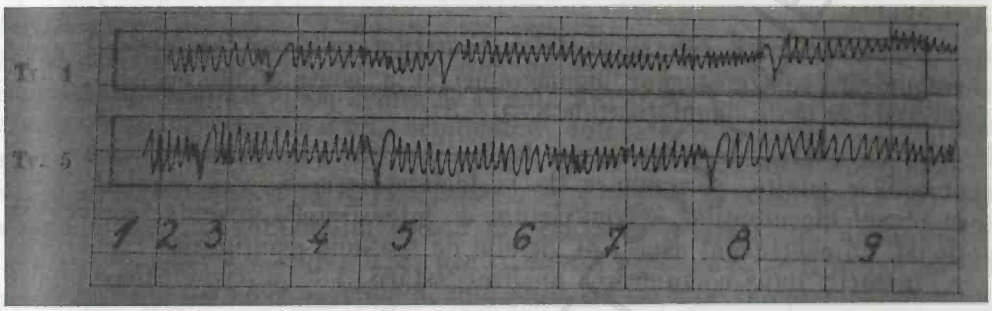

Simetria segmentelor relevante din cadrul celor două funcții (4 şi 5) este prezentă şi în planurile paralele ce traversează diagrama, pe o direcție oblică în cazul acestei diagrame.

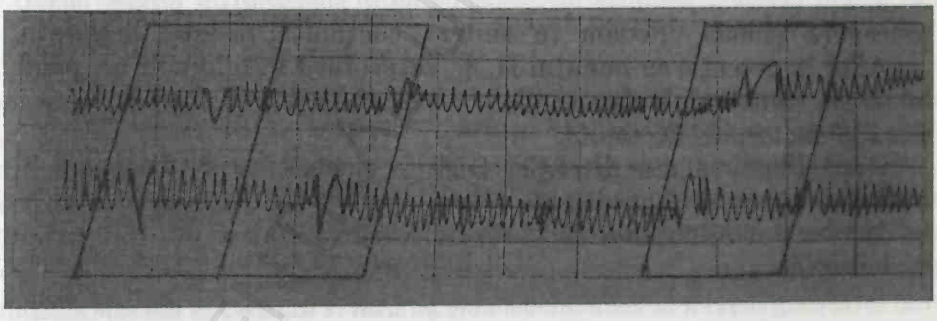

Formula: Sm Tr 4 reflectă relația Sr 3=Sr 5=Sr 8 în care:

- Sr Tr 4 înseamnă simetrie în traseul 4 de tip orizontal;
- Sr 3, segment relevant la întrebarea 3 sau bioinformație relevantă;
- Sr 5, segment relevant la întrebarea 5 sau bioinformație relevantă;
- Sr 8, segment relevant la întrebarea 8 sau bioinformație relevantă.

Simetriile se pot exprima şi prin formule matematice, astfel:

Formula SmTr 4 = SmTr5 exprimă simetria funcțiilor materializate în traseele 4 şi 5, în plan vertical, incluzând şi existența segmentelor relevante simetrice ale celor două funcții (4 si 5) evidențiate în plan orizontal.

Formulele sunt utile pentru că ele exprimă relații logico-raționale, de tip matematic, care învederează existența în psihicul persoanei testate a matricei rezoluției infracționale, pe baza căreia se conchide că testarea a fost eficientă.

Diagrama suspectului I.P. a pus în evidență o structură relațională de tip matematic, cu un algoritm al cazului ce a potențat procesul de conversiune.

Concluzia testării marchează încheierea etapei psihofiziologice a relației de conversiune și fundamentează demersurile spre cea de-a doua etapă - transformarea informațiilor în probe.

În cazul dat, conversiunea putea să demareze prin două modalități și anume:

- audierea lui I.P. în cadrul activităților post-test, cu prilejul comunicării diagnosticului diagramei și a conținutului acesteia, plecându-se de la informațiile 3, 5 și 8;
- efectuarea unei percheziții la locuința lui I.P. pentru găsirea obiectelor jefuite, pornindu-se de la bioinformația 8 care exprimă, în planul biocurenților, un maximum de intensitate a stresului emoțional, un concludent aspect al vârfului de tensiune emoțională.

Întrucât, după comunicarea analizei testării, I.P. a devenit foarte cooperant, psihologul examinator împreună cu șeful serviciului judiciar au decis să demareze conversiunea prin audierea lui LP. care a fost înregistrată pe bandă magnetică. S-a procedat apoi la luarea unei declarații amănunțite a lui I.P. în conformitate cu normele Codului de procedură penală. Redăm în sinteză conținutul acestei declarații:

Aflat în detenție cu numitul H.M., suspectul LP. îi „vinde un pont" lui D.M., constând în faptul că victima, inginerul M.Gh., ar avea o situație materială deosebită.

După liberarea din detenție, D.M. se deplasează la domiciliul lui M.Gh. și, pretextând că dorește relații despre una din fostele soții ale lui M.Gh., care intenționa să se căsătorească cu fratele lui, este primit în locuință.

În timpul discuției, profitând de neatenția lui M.Gh., D.M. îl lovește în cap cu o țeavă de plumb, îl strangulează cu cordonul telefonului, apoi îl jefuiește,

După comiterea infracțiunii D.M. se deplasează la I.P., îi povestește că a pătruns prin efracție la locuința lui M.Gh. și a furat o serie de lucruri, ascunzând că în realitate l-a ucis pe M.Gh.

La 1 aprilie 1988, citind ziarul „România Liberă" din acea zi, I.P. sesizează la rubrica „Decese" anunțul mortuar în care colegii îi aduceau inginerului M.Gh. un ultim omagiu în urma „morții năpraznice". În aceste împrejurări I.P. îl contactează pe D.M. căruia îi reproșează că l-a omorât pe inginerul M.Gh și că l-a mințit, ascunzându-i omorul. Se înțeleg însă ca I.P. să nu-1 denunțe pe D.M. Pentru a ieși din aria activităților de investigare a poliției, D.M. comite un furt mărunt și, fiind recidivist, este arestat.

Pe baza declarației se procedează la transferarea din penitenciar a lui D.M. care, surprins de exactitatea informațiilor poliției, face o mărturisire completă, indicând și locul unde se află o parte din bunurile sustrase din domiciliul lui M.Gh.

CAZUL 2

În noaptea de 12/13 iunie 1986 dispare, în împrejurări neelucidate, numitul B.C. din comuna Plopana, județul Bacău. La aproximativ 6 săptămâni de la data dispariției, părinții dispărutului reclamă evenimentul, menționând, totodată, existența unei stări conflictuale între fiul lor, pe de o parte, și B.M., soția acestuia și P.I. fratele ei, pe de altă parte.

Sursa conflictului consta în alungarea repetată din domiciliul conjugal a numitei B.M. pentru faptul că aceasta ar fi întreținut, într-o perioadă anterioară, când soțul său s-a aflat în detenție, relații extraconjugale cu un oarecare G.I., prieten cu P.I.

Organele judiciare ale Poliției județului Bacău au emis și verificat ipoteza conform căreia P.I., împreună cu B.M., l-ar fi ucis pe B.C. și ar fi ascuns cadavrul. P.I. a fost arestat, cercetat, iar apoi pus în libertate din lipsă de dovezi.

Ipoteza formulată s-a consolidat ulterior ca urmare a faptului că familia lui B.C:, respectiv părinții săi, au primit un număr de 4 scrisori emanate de la dispărut, expediate din municipiul Tulcea, în care acesta afirma că era încadrat la un șantier din județ. Efectuându-se verificarea scrisorilor, s-a stabilit în mod cert că două dintre acestea au fost scrise de suspectul P.I.

Ca urmare s-a procedat la reținerea numitului P.L care a continuat să nege învinuirea privind uciderea cumnatului său, B.C. În această situație, la data de 19 septembrie 1989, Poliția județului Bacău a solicitat cooperarea, pentru verificarea sincerității suspectului, Poliției municipiului București, respectiv testarea acestuia cu tehnica de detecție.

După studierea cazului s-a procedat la întocmirea chestionarului pe structura ipotezei principale formulate de organele judiciare județene.

Investigația la detector a surprins reactivitatea comportamentului simulat pentru următoarele întrebări: Știi cine l-a ucis pe B.C.? Dumneata l-ai ucis pe B.C.? Știi unde se află acum cadavrul lui B.C.? (toate acestea fiind folosite în testarea numitului P.L, cumnatul victimei).

Ambii subiecți au prezentat reacții pozitive la întrebările adresate, diagramele indicând necesitatea continuării cercetărilor cu cei doi suspecți.

Pus în fața concluziilor rezultate din interpretarea diagramei sale și arătându-i-se reactivitatea specifică la întrebările critice, P.I. a făcut mărturisiri complete, denunțându-și și complicele, respectiv pe G.I.

În cursul cercetării post-test efectuate de organele judiciare ale Poliției județului Bacău, P.I. a declarat că a îngropat cadavrul într-o râpă, în zona limitrofă comunei Fundul Tutovei din județul Bacău.

În acest context nu a mai fost necesară testarea suspectului P.I. cu întrebări investigatorii menite să conducă la identificarea locului înhumării cadavrului lui B.C.

Procedându-se la căutarea cadavrului, prin săparea locului indicat cu unelte manuale obișnuite (cazma, târnăcop și lopată) nu s-a ajuns la găsirea acestuia, din cauza prăbușirilor de teren din zonă, astfel că s-a utilizat un excavator cu ajutorul căruia a fost găsit cadavrul victimei B.C.

Prezentăm fotodiagrama infractorului P.I. care a surprins reactivitatea specifică stresului emoțional în traseul biocurenților electrici (traseul 3), unde răspunsurile negative au provocat ample modificări de amplitudine și durată în curba reacției electrodermice.

Concomitent cu aceste modificări s-au produs, la aceleași răspunsuri negative, stopuri și modificări ale nivelului de bază în traseele respiratorii (1 și 2) și ușoare modificări, dar sesizabile, în traseele tensiune arterială și puls (4 și 5).

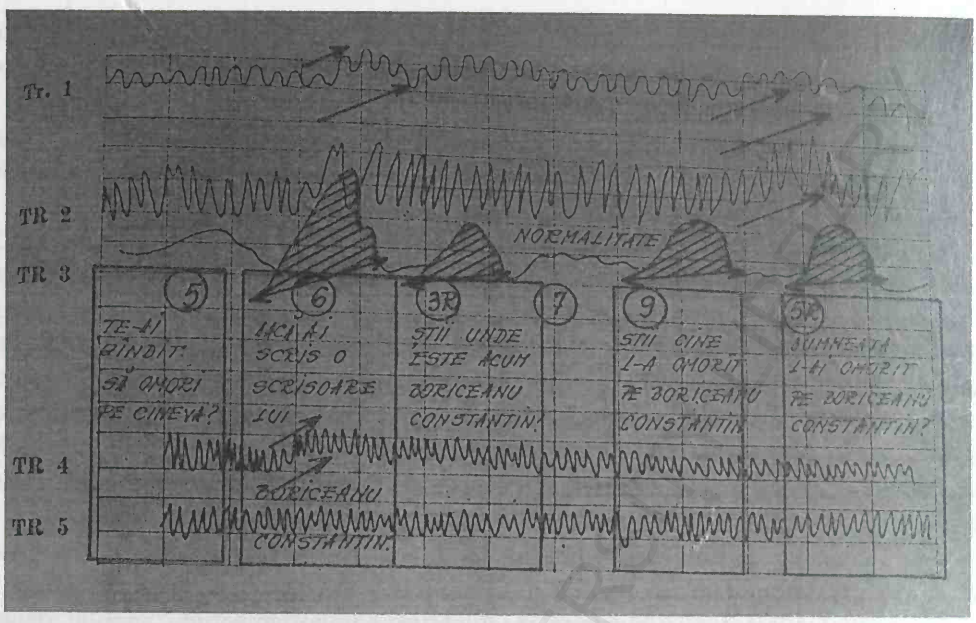

CAZUL 3

O diagramă interesantă şi, în acelaşi timp, concludentă, atât sub aspectul abaterilor de la normalul funcţiilor testate, cât şi al raportului dintre întrebarea incriminatorie şi întrebările de investigare este cea a subiectului B.Gh., soţul victimei, care, cu prilejul audierii sale, propusese organului judiciar, spre verificare, o multitudine de ipoteze fundamentate pe „profilul imoral" al soţiei.

Ipotezele furnizate de soţul „inocent" nu s-au confirmat, concluzionându-se asupra oportunităţii testării acestuia, în pofida alibiului său, în sensul că la ora săvârşirii omorului s-ar fi aflat la serviciu, efectuând transportul unor materiale de construcţie cu autobasculanta pe care lucra.

În acest caz întrebarea investigatorie a urmărit verificarea sincerităţii alibiului, B. Gh. fiind întrebat: „La data faptei te-ai abătut de pe traseu, trecând pe acasă?". Răspunsul negativ al lui B.Gh. a fost marcat de o abatere spectaculoasă de la traseul normal al funcţiilor puls - tensiunea arterială brahială şi reacţia electrodermică (biocurenţi), întocmai ca şi la întrebările incriminatorii „Ştii cine a ucis-o pe Mariana?" şi „Tu ai ucis-o pe Mariana?". Testarea subiectului B.Gh. a fost repetată, cele două diagrame fiind simetrice.

Procedându-se la interogarea lui B.Gh., după discutarea diagramelor sale, acesta a făcut o mărturisire completă [1].

[1] Menţionăm că testarea lui B.Gh. s-a făcut la un detector trifuncţional.

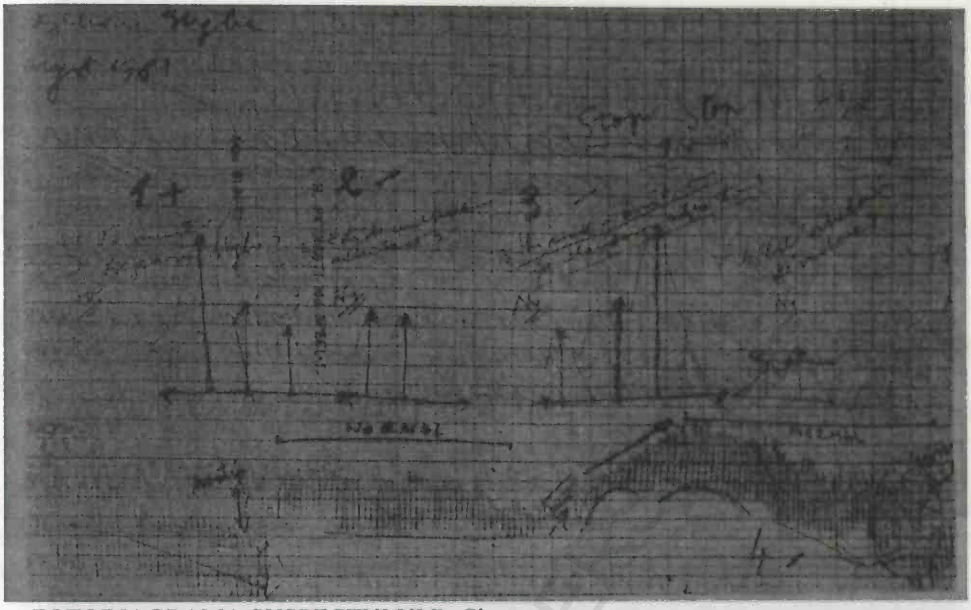

FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI B. Gh.
(întrebările l, 2, 3 şi 4)

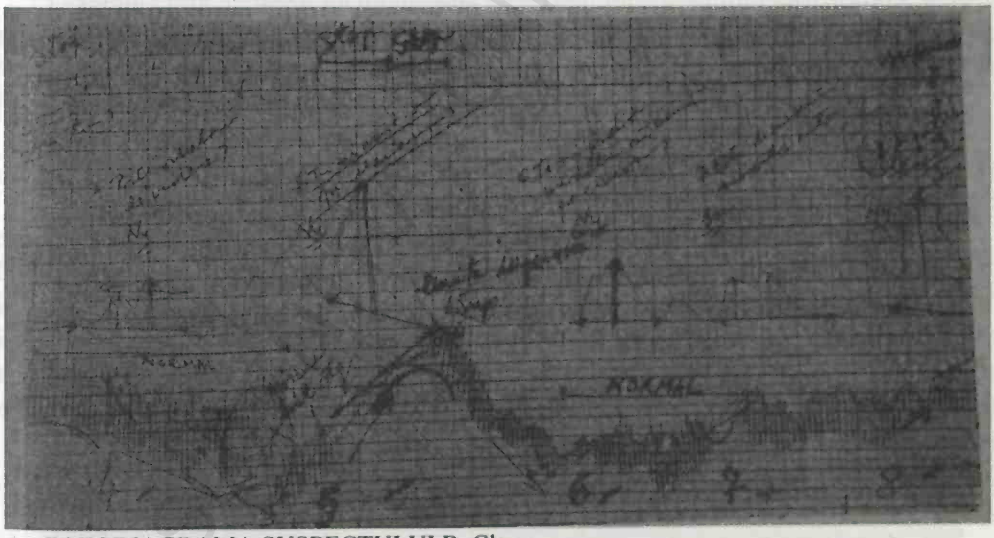

FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI B. Gh.
(întrebările 4, 5, 6, 7 şi 8)
Se observă reacţia specifică la întrebarea 5 (incriminatorie) în planul celor 3 funcţii

BCU

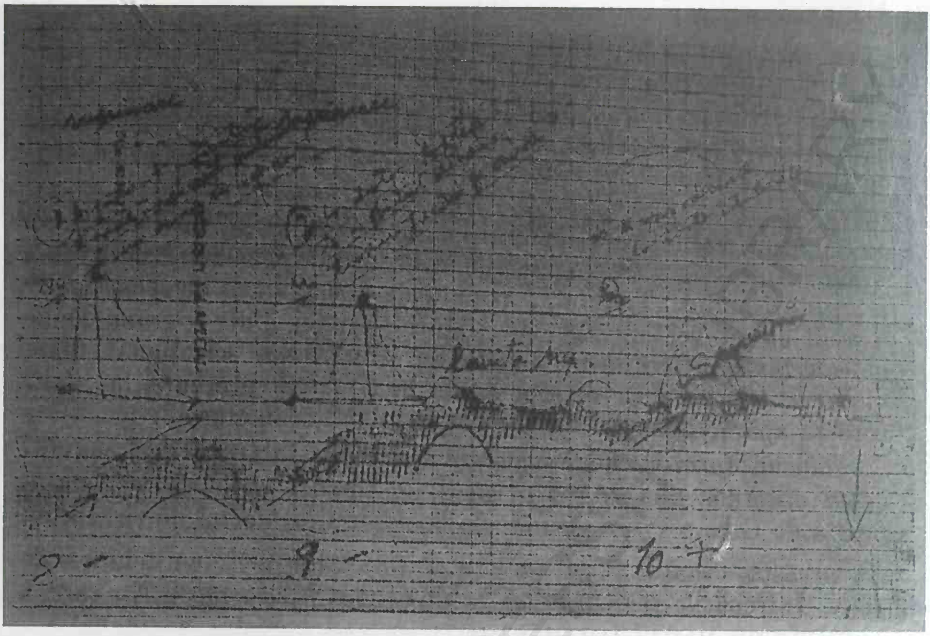

FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI B. Gh.
(întrebările 8, 9 şi 10)
Se observă reacţia specifică la întrebările 8 şi 9 care au verificat sinceritatea alibiului şi la întrebarea 10 (de control).

CAZUL 4

Un alt caz deosebit de interesant sub aspectul structurii relaţionale dintre informaţiile date de întrebările incriminatorii şi cele investigatorii îl reprezintă cel al infractorului G.E. care, în seara zilei de 9 septembrie 1984, a reclamat Serviciului circulaţie al Poliţiei Capitalei furtul, din locul obişnuit de parcare, al autoturismului proprietate personală. În dimineaţa zilei următoare, G.E. revine cu informaţia că a găsit autoturismul pe o stradă din apropierea domiciliului, dar acesta prezintă semnele vizibile implicării într-un accident de circulaţie, având capota şi aripa dreaptă înfundate.

În noaptea de 9/10 septembrie 1984, în zona din apropierea domiciliului lui G.E., este găsit cadavrul unei femei în vîrstă, victimă a unui accident de circulaţie.

Succesiunea evenimentelor, aparent fără nicio legătură cauzală între ele, pune în discuţie, ca ipoteză de lucru, accidentarea femeii de către G.E., transportarea acesteia cu autoturismul în alt loc decât cel al accidentului şi reclamarea, cu scop de disimulare, a furtului autoturismului, urmată la scurt timp de găsirea sa. G.E. neagă însă orice implicare în accidentul de circulaţie, susţine teza furtului, invocând şi un alibi pentru timpul critic vizând accidentul mortal.

O primă verificare a ipotezei elaborate a constat în luarea unei urme de miros de către un câine de urmărire, de pe bancheta din spate a autoturismului, urmată de operaţiunea de selecţionare a unui obiect vestimentar aparţinând victimei dintr-o grămadă de obiecte textile.

Rezultatul: câinele de urmărire a selecționat fusta victimei. Operațiunea se repetă de două ori în prezența lui G.E. care se apără, invocând că aceasta ar fi o „scamatorie".

Indiciul furnizat de câinele de urmărire întărește însă convingerea ofițerilor din cadrul brigăzii de furturi auto că reclamația făcută de G.E. a vizat ascunderea accidentului mortal de circulație.

În această situație s-a recurs la testarea lui G.E. cu tehnica de detecție. Întrebările relevante și de investigare puse lui G.E., care a consimțit în scris să fie testat pentru „a-și demonstra nevinovăția", au fost următoarele:

Întrebarea 3 - „Știi cine a comis accidentul mortal de circulație din ziua de 9 septembrie 1984?" Răspuns - „Nu".

Întrebarea 5 - „Dumneata ai comis accidentul de circulație din 9 septembrie 1984?" Răspuns - „Nu".

Întrebarea 8 - „Dumneata ți-ai abandonat autoturismul pe bulevardul 1 Mai?" Răspuns - „Nu".

Întrebările 3 și 8, de tip investigator, încadrează întrebarea 5, incriminatorie, iar în diagramă reacțiile la întrebările menționate indică starea de stres emoțional; repetarea întrebărilor 3, 5 și 8 dă o grafie simetrică de tipul $3 = 3^1$; $5 = 5^1$ și $8 = 8^1$ în planul traseului biocurenților și al celui puls - tensiune arterială și brahială.

Discutarea diagramei cu subiectul conduce la mărturisiri complete din partea acestuia, inclusiv la confesiunea privind persoana care l-a sfătuit să ascundă accidentul mortal pe care l-a comis, reclamând furtul autoturismului.

Diagrama este deosebit de interesantă pe traseul biocurenților în care starea de calm, la întrebările neutre, este reprezentată quasi-orizontal, în timp ce la întrebarea incriminatorie și la cele două întrebări de investigare se înregistrează o grafică explozivă, marcând un puternic stres emoțional.

DIAGRAMA SUSPECTULUI G.E
FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI G.E.
(întrebările 1, 2, 3 și 4)
Se observă reactivitatea la întrebarea 3 (investigatorie).

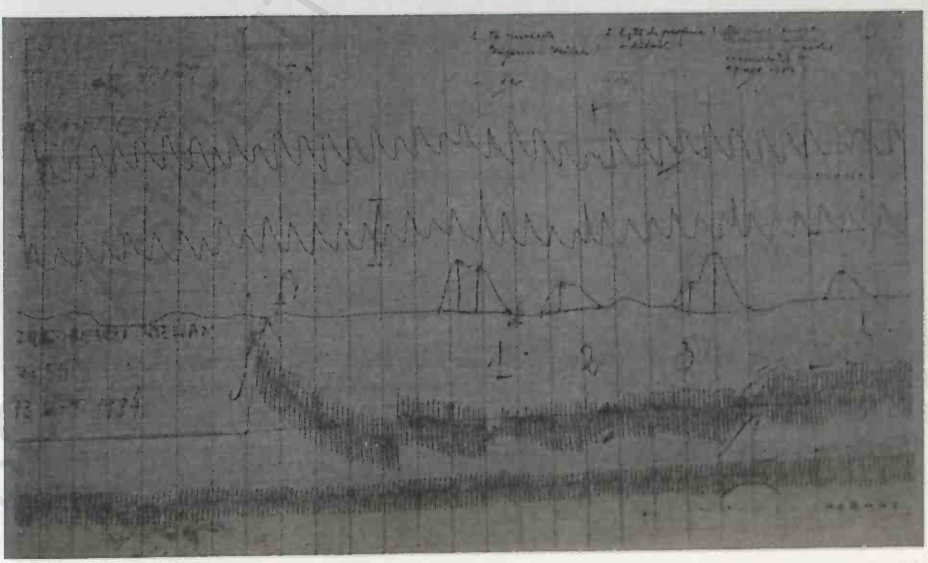

B.C.U. "M. EMINESCU" IAȘI

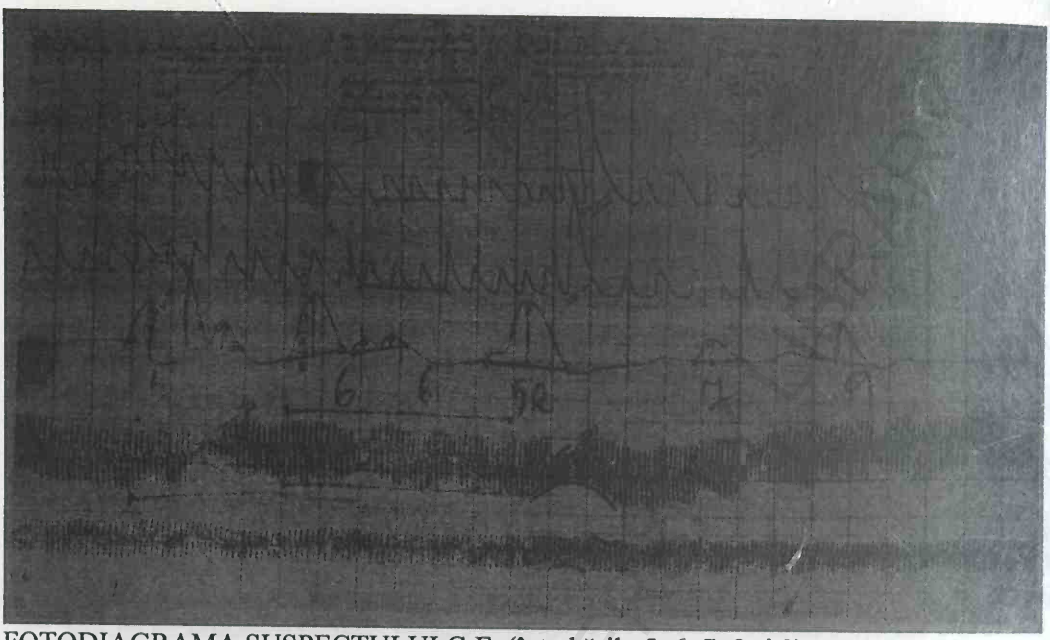

FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI G.E. (întrebările 5, 6, 7, 8 şi 9)
Se observă reacţia specifică la întrebarea 5 (incriminatorie).

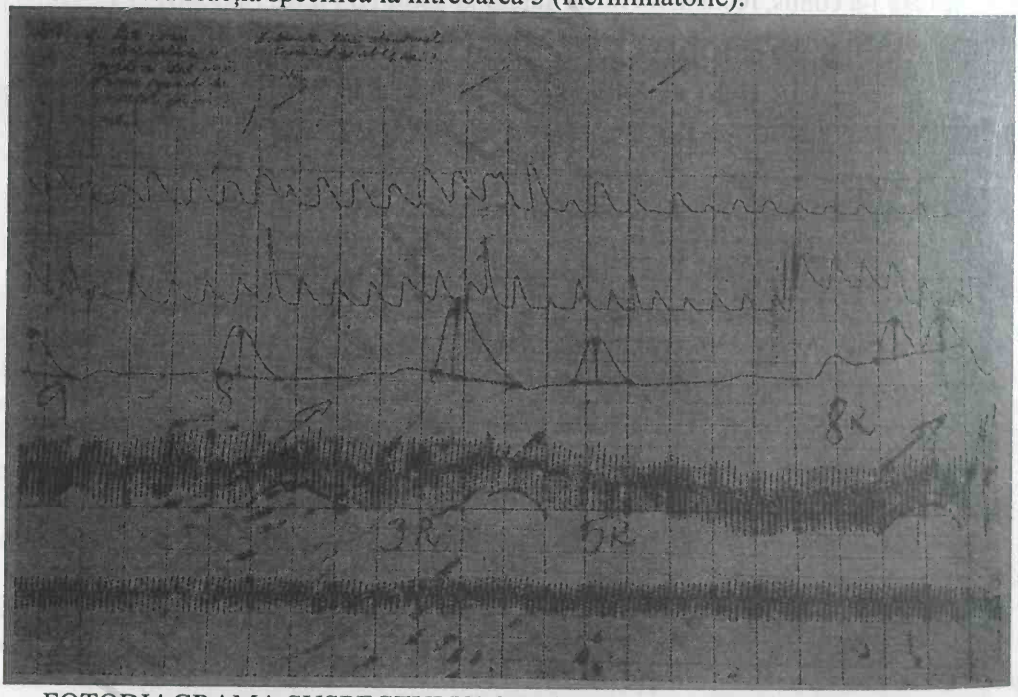

FOTODIAGRAMA SUSPECTULUI G.E. (întrebările 3, 6 şi 8 repetate)
Reactivitatea specifică este identică cu cea din prima testare.

Cazul 5

O diagramă concludentă s-a obținut și în cazul testării subiectului S.L., făcând parte dintr-un cerc de cinci persoane de sex feminin suspectate de a fi sustras, din incinta hotelului „Intercontinental" suma de 800 dolari, victima fiind un străin cu statut de diplomat.

Patru dintre subiecții testați au dat reacții negative. Al cincilea, în persoana numitei S.L. ale cărei semnalmente corespundeau cu cele indicate de diplomatul străin, a dat reacții pozitive la întrebările: nr. 3 - Știi cine a furat banii ? Răspuns - NU; nr. 5 - Tu ai furat banii? Răspuns - NU; nr. 8 - Ai ascuns banii la domiciliu? Răspuns - NU.

S.L. a acceptat percheziția domiciliară, prilej cu care s-au găsit 600 din cei 800 dolari sustrași diplomatului străin, restul de 200 dolari fiind dați unui bărbat cu care aceasta întreținuse raporturi intime.

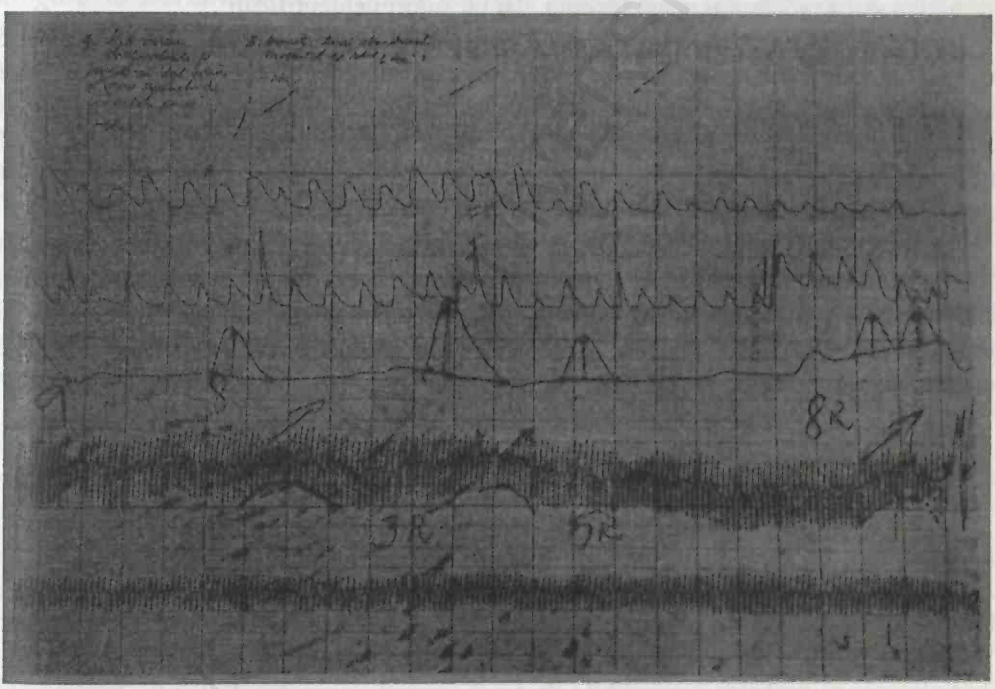

FOTODIAGRAMA SUSPECTEI S.L.

Secţiunea a III-a
Testarea primară şi testarea devolutivă

Considerente de ordin metodologic au impus o clasificare a detecţiei judiciare şi după criteriul momentului în care aceasta se efectuează. Din perspectiva acestui criteriu s-au conturat două situaţii ce au fost conceptualizate în termenii: *testare primară sau detecţia primară şi testarea devolutivă sau detecţia devolutivă*[1].

1. Testarea primară

Testarea primară are ca obiect obţinerea informaţiilor necesare identificării autorilor de infracţiuni şi corpurilor delicte prin verificarea la testul psihologic a unui cerc de persoane faţă de care nu s-a formulat nicio învinuire, cauza aflându-se în faza investigării informative sau a procesului penal început, dar cu autori neidentificaţi[2].

De regulă, testarea primară vizează identificarea autorilor de infracţiuni, situându-se în ansamblul acţiunilor de investigare consecutive constatării infracţiunilor, în poziţia de acte iniţiale, menite să declanşeze, pe baza informaţiilor obţinute şi a conversiunii acestora în probe, activităţi procesuale complexe, orientate spre momentul calitativ al punerii în mişcare a acţiunii penale, iar în cazurile infracţiunilor grave, şi a arestării suspectului sau inculpatului.

Testările primare sunt deosebit de eficiente, rezultatele lor situând de la bun început probaţiunea pe bazele solide ale cunoaşterii adevărului, permiţând constituirea unei colecţii de probe de vinovăţie sau nevinovăţie, care au fundamentat soluţii temeinice şi legale, prevenind, în acelaşi timp, învinuirea pe nedrept a unor persoane, prin eliminările operate la nivelul cercului de prezumtivi autori.

2. Testarea devolutivă

Testarea devolutivă este solicitată în fazele avansate ale urmăririi penale pentru elucidarea unor contradicţii; în cazul în care se infirmă soluţii ale urmăririi penale; în cazul restituirii cauzelor de către instanţele de fond sau de apel; în caz de revizuire a unor soluţii etc.

În esenţă, clarificarea contradicţiilor dintre probe vizează verificarea prin testul psihofiziologic al probelor susceptibile de acest control, respectiv declaraţii de suspecţi, persoane vătămate şi părţi civile, martori, iar pe baza datelor oferite de conversiunea informaţiilor - obţinute prin acest procedeu - este posibil să se verifice şi celelalte probe. Cu alte cuvinte, testarea urmează să creeze cadrul favorabil, ştiinţific fundamentat al reexaminării retrospective a întregului material probator, în scopul elucidării contradicţiilor apărute şi al depistării cauzelor acestora[3].

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, p.83 şi urm.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 71-75.

[3] Se realizează funcţiunile testării intersubiective clasice.

Iată un exemplu în care s-a procedat la o testare de tip devolutiv:

Fiind interogată în cadrul unui proces penal de calomnie, declanşat prin plângere penală prealabilă directă, numita N.A. neagă învinuirea şi se prevalează în apărare de „proba veritătii", pentru care instanţa îi admite doi martori. La termenul la care sunt audiaţi, cei doi martori confirmă apărarea numitei N.A. şi, în consecinţă, aceasta este achitată.

Reclamantul S.D. din procesul penal de calomnie depune plângere penală împotriva celor doi martori pentru mărturie mincinoasă, iar împotriva numitei N.A. pentru instigare la mărturie mincinoasă.

Cercetările efectuate în cauză nu reuşesc să stabilească existenţa infracţiunilor de instigare la mărturie mincinoasă, motiv pentru care în cauză se propune soluţia de neîncepere a urmăririi penale, confirmată de organele de procuratură.

Reclamantul S.D. din procesul de calomnie şi autor al plângerii penale pentru instigare la mărturie mincinoasă şi mărturie mincinoasă, pin investigaţii personale, reuşeşte să intre în posesia unui document oficial pe baza căruia demonstrează în mod indubitabil că, la data de 4 octombrie 1980, cînd N.A. susţinuse că a fost ameninţată la domiciliul său din Bucureşti de S.D., ea se afla în deplasare, în interes de serviciu, în municipiul Braşov. Pe baza acestui document, Procuratura municipiului Bucureşti admite plângerea lui S.D. împotriva soluţiei de neurmărire a numitelor N.A. (instigatoare), G.A. şi R.I. (martore mincinoase) şi redeschide cauza.

În raport cu documentul scris depus la dosar s-a procedat la o testare devolutivă cu tehnica de detecţie a numitelor N.A., G.A. şi R.I. La întrebările incriminatorii şi cele investigatorii, numitele N.A., G.A. şi R.I. dau reacţii de stres emoţional care se constituie într-o diagramă pozitivă complexă, prezentând aspecte de simetrie în toate traseele funcţiilor testate.

R.I. relatează în cadrul discuţiei posttest, iar apoi declară şi în scris, că a acceptat să depună mincinos în favoarea numitei N.A. la rugămintea acesteia de a nu fi compromisă printr-o condamnare penală pentru calomnie, apelând la sentimentele de prietenie ce existau între N.A. (instigatoare) şi R.I. (martora mincinoasă).

G.A. recunoaşte verbal, după discutarea diagramei sale, că a depus mincinos, dar nu acceptă să dea declaraţie scrisă pentru a nu ofensa sentimentele de prietenie ce o leagă de N.A.

N.A. continuă să nege, în pofida rezultatelor diagramei, că a instigat la mărturie mincinoasă.

Probatoriul cauzei este refăcut, în concordanţă cu datele diagramelor şi ale probelor obţinute prin conversiunea informaţiilor, N.A., G.A. şi R.I. fiind trimise în judecată şi condamnate. Esenţială în acest caz a fost declaraţia numitei R.I., provocată în urma testării, care s-a coroborat cu celelalte probe administrate.

Pe baza sentinţei definitive de condamnare a inculpatei N.A. pentru infracţiune de instigare la mărturie mincinoasă şi a numitelor G.A. şi R.I. pentru mărturie mincinoasă, S.D. obţine revizuirea procesului de calomnie, intentat numitei N.A., în cadrul căreia se constată vinovăţia acesteia, respectiva fiind condamnată şi ulterior graţiată.

În mod practic, testarea devolutivă este posibilă şi utilă pentru refacerea şi reconsiderarea probaţiunii, indiferent de faza procesului penal sau de modalitatea în care a fost desfiinţată o hotărâre penală, cu *condiţia ca autoritatea legală competentă să dispună reinvestigarea cazului.*

Astfel, este cunoscut faptul că în administrarea probelor, îndeosebi în cauzele penale complexe, apar momente de dificultate, constând în contradicţii flagrante între declaraţiile suspecţilor (inculpaţilor). În alte situaţii, constatările ştiinţifice infirmă declaraţiile suspecţilor (inculpaţilor) sau ale martorilor.

Toate aceste contradicţii impietează asupra stabilirii vinovăţiei sau nevinovăţiei, corectei încadrări juridice a faptelor, cu consecinţe asupra calităţii şi finalităţii judiciare a întregii urmăriri penale, materializate în măsuri de restituire a cauzelor în faza urmăririi penale.

În astfel de situaţii se recurge la verificări suplimentare, la confruntări, la alte expertize, la căutarea de noi probe, activităţi care prelungesc procesul penal şi, nu de puţine ori, în dauna calităţii actului de justiţie.

Speţa prezentată a necesitat un volum considerabil de activităţi, o angajare a organelor judiciare pentru soluţionarea plângerilor persoanei lezate. Cauza s-a extins pe o perioadă de 6 ani (1980-1986), ideea de justiţie şi autoritatea organelor judiciare fiind necontenit suspicionată de S.D., persoană de o deosebită probitate morală, victimizată de cele trei infractoare.

Consideraţiile asupra acestui caz urmăresc să accentueze necesitatea utilizării tehnicii de detecţie poligraf în cazul infracţiunilor de influenţare a declaraţiilor şi de mărturie mincinoasă care aduc prejudicii însemnate activităţii de înfăptuire a justiţiei.

În speţă s-ar fi impus, opinăm noi, de la bun început, o testare de tip primar care ar fi tranşat cu maximum de operativitate şi eficienţă cauza în favoarea promovării adevărului obiectiv, înlăturând întregul cortegiu de consecinţe pe care mărturia mincinoasă le poate provoca până la nivelul erorilor judiciare dintre cele mai grave, în care măsurile reparatorii pot rămâne numai cu valoare de simbol.

În ultimul timp, testarea devolutivă a cunoscut, pe baza practicii în solicitarea serviciilor detecţiei din partea Ministerului Pubiic şi a unor firme comerciale particulare, o subclasificare în:

- *testarea de clarificare, având ca obiect elucidarea cauzelor unor contradicţii apărute la nivelul probelor testimoniale - cum mai este denumită mărturia - şi stabilirea depoziţiilor sincere;*
- *testarea de credibilitate, având ca obiect verificarea sincerităţii unor probe testimoniale sau declaraţii extrajudiciare care, deşi nu sunt contradictorii, determină suspiciuni asupra corectitudinii martorilor, solidarizaţi în acţiunea de ascundere a adevărului.*

Incluse în sfera preocupărilor noastre de cercetare, aceste două forme ale detecţiei judiciare devolutive ne-au prilejuit constatări interesante, ce nu pot fi neglijate de organele sistemului judiciar, indiferent de nivelul lor.

TESTAREA DEVOLUTIVĂ DE CLARIFICARE A CONTRADICȚIILOR

a) **cercetările clasice și practica judiciară** reflectate în literatura de specialitate, în legătură cu faptul dacă o depoziție de martor (mărturie) reflectă adevărul, ridică numeroase probleme cu privire la: aprecierea mărturiei privită ca operație psihologică, în raport cu percepția faptelor și împrejurările de fapt: aprecierea mărturiei în raport cu reproducerea și recunoașterea; aprecierea mărturiei în raport cu împrejurările referitoare la persoana martorului; aprecierea mărturiei privită ca operație logico-juridică[1].

Complexitatea problematicii probei testimoniale este determinată de controversele existente cu privire la valoarea sa, deși acestei probe îi revine un rol determinant în procesul penal.

Mărturia, din perspectiva istorică, constituie proba a cărei valoare s-a bucurat fie de o deplină încredere, argumentându-se buna-credință a martorului și capacitatea acestuia de a recepționa și reproduce fidel faptele, fie de neîncredere, considerându-se că organele senzoriale ale omului sunt imperfecte.

Din această dispută s-a născut necesitatea unor studii și cercetări pluri și interdisciplinare în care s-au implicat psihologi, medici, juriști ce au apreciat, în mod întemeiat, necesitatea implicării psihologiei în studiul mărturiei. Îndelungate observații, studii, experimente, utilizarea unor tehnici de laborator preluate din psihologia aplicativă au contribuit la constituirea unui vast material factologic studiat de psihologia judiciară și care s-a constituit într-un capitol autonom - *psihologia mărturiei.*

Concluzia acestor cercetări este sintetizată în aprecierea potrivit căreia *„.....proba testimonială constituie un element fragil, nesigur, de informare, adesea înșelător, periculos, cu o valoare foarte aleatorie. Chiar depoziția martorului de totală bună-credință, a martorului sincer animat de dorința de a ajuta organele judiciare poate fi inexactă, datorită unor multiple cauze obiective și subiective de alterare"*[2].

b) **cercetările moderne, fundamentate pe rezultatele detecției judiciare,** obținute în cazul verificării probelor testimoniale, aduc o contribuție ce nu poate fi neglijată la elucidarea cauzelor reale pentru care o mărturie nu este fidelă adevărului.

Iată concluziile rezultate din asemenea experimente:

- Doi martori, audiați pe o problematică comună într-o cauză penală, depun în fața instanței contradictoriu. Testarea lor la detector este negativă, întrucât niciunul dintre ei nu a prezentat stare de stres la întrebările de impact vizând mărturia mincinoasă.

Verificându-se, pe baza rezultatelor detecției, „paradoxul", se constată că unul dintre martori a perceput în mod defectuos împrejurările relatate. Prin urmare, nu a existat intenția de a depune mărturie mincinoasă. Concluziile detecției s-au constituit astfel:

Martorul „a" a depus fals, dar nu mincinos, ca urmare a deficiențelor de percepție.

Martorul „b" a depus real, depoziția sa reflectând adevărul.

Comportamentul determinat de eroarea în care se poate afla subiectul este numai aparent simulat. Detecția pune în evidență existența erorii. Astfel, de exemplu, o persoană

---

[1] A se vedea în acest sens Aurel Ciopraga, Evaluarea probei testimoniale în procesul penal - Studiu psihologic, criminalistic și procesual penal, Editura Junimea, Iași, 1979.

[2] Idem, supra, p. 11.

care a perceput în mod eronat o situaţie, în legătură cu care necesita de a fi audiată în calitate de martor, nu va prezenta reacţii de stres emoţional la întrebarea „Ai făcut declaraţii mincinoase în legătură cu...?" pentru că ea relatează ceea ce e convinsă că a perceput.

Din acest punct de vedere, detecţia judiciară clasifică mărturiile (depoziţiile martorilor) în:

- **mărturii mincinoase, pe care detecţia le depistează;**
- **mărturii reale, pe care detecţia le confirmă prin testul de credibilitate;**
- **mărturii eronate care nu se explică prin comportament simulat, ci prin deficienţe de percepţie, pe care, de asemenea, detecţia le depistează[1].**

In concluzie reţinem că în materia mărturiei mincinoase *regimul liberei aprecieri a probelor permite organului judiciar să-şi întemeieze convingerea pe una sau mai multe depoziţii şi să înlăture, cu motivarea pe care o poate construi cu sprijinul unor criterii relative, probe sau probele contrarii.*

Concluzia testului psihofiziologic în materia mărturiei mincinoase, pe care o juxtapunem concluziei clasice şi, totodată, curente, este că detecţia bazată pe stresul emoţional în cazul comportamentelor simulate (mărturia mincinoasă fiind o formă calificată de comportament simulat) selecţionează cu exactitate proba testimonială veridică de proba falsă sau de proba testimonială mincinoasă.

Experimentele fiind concludente, organele de poliţie utilizează cu consecvenţă detecţia în practica de urmărire penală şi cu privire la mărturia mincinoasă.

La nivelul teoriei probelor rămâne de analizat, în comunitatea ştiinţifică a juriştilor, a penaliştilor îndeosebi, dacă s-a produs sau nu o revoluţie în sistemul liberei aprecieri a probelor şi în aprecierea mărturiilor de rea-credinţă. Oricum, flagelul mărturiei mincinoase are în testarea psihofiziologică un antidot real şi eficace.

TESTAREA DEVOLUTIVĂ A CREDIBILITĂŢII[2]

Este un procedeu ce soluţionează cauze penale de o dificultate deosebită în care acţiunea de solidarizare şi rezistenţă în anchetă a celor care cunosc adevărul dar îl „secretizează" (tăinuiesc), nu poate fi înfrânt decât prin detecţia comportamentului simulat.

Prezentăm o cauză în care s-a impus efectuarea unei testări devolutive, în condiţiile în care atât persoana vătămată, cât şi infractorul, în înţelegere, au căutat ascunderea infracţiunii săvârşite, respectiv tentativa de omor:

La data de 4 iulie 1988, numitul B.G. aflându-se la o nuntă în comuna Dobroieşti din judeţul Ilfov, a avut o altercaţie cu numitul V.D., ambii fiind sub influenţa băuturilor alcoolice.

---

[1] Toate situaţiile de la a, b şi c au fost dovedite experimental.

[2] A se vedea în acest sens Buletinul informativ nr. 1/1991 al Departamentului Poliţiei, Institutul de criminalistică, maior Coman Adrian, Consideraţii privind activitatea desfăşurată cu ajutorul tehnicii poligraf, pp. 23-27.

În timpul altercației, B.G. a aplicat mai multe lovituri de cuțit lui V.D., acesta din urmă fiind internat în stare gravă la Spitalul de urgență.

În perioada când se afla în spital, V.D. a fost vizitat de rudele infractorului G.B., prilej cu care victima le-a cerut și a primit suma de 10 000 lei pentru a nu sesiza organele de poliție, iar pentru ipoteza că va fi audiat, să declare că nu știe cine este autorul agresiunii a cărei victimă a fost.

După externarea sa, V.D. a fost audiat de organele de poliție, respectându-și promisiunea făcută, în sensul de a declara că nu cunoaște cine este autorul agresiunii.

Activitățile desfășurate de serviciile judiciare și criminalistice ale Poliției municipiului București, inclusiv pentru verificarea sincerității infractorului și victimei cu tehnica de detectare a comportamentului simulat, care a relevat în planul funcțiilor testate sensibile modificări la întrebările relevante și de control, au permis reconstituirea adevărului în cauză.

Concluziile acestui caz impun atenției existența certă a unui fenomen de solidarizare și rezistență la opera de înfăptuire a justiției. Este un fenomen psihologic curent și constant în anumite medii sociale. De aceea, apelul la detecția judiciară a comportamentului simulat, în fața acestor fenomene psihologice, este - credem noi - o soluție optimă pentru înfăptuirea actului de justiție[1].

[1] Cercetărilor criminologice le revine sarcina de a cerceta cauzele acestor fenomene de solidarizare și rezistență penală.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul VI

MATERIALIZAREA ACTIVITĂŢII DE INVESTIGARE A COMPORTAMENTULUI SIMULAT PRIN INTERMEDIUL TEHNICII POLIGRAF

Secţiunea I
Raportul de investigare a comportamentului simulat al subiecţilor testaţi

Datele obţinute în urma examinărilor poligraf permit[1]:

- Excluderea prezumtivilor autori de infracţiuni care sunt neimplicaţi în cauzele cercetate, prevenindu-se astfel erorile judiciare, pierderile de timp prin verificări inutile şi evitarea implicării cadrelor de poliţie în activităţi ineficiente;
- Identificarea autorilor de infracţiuni, indiferent de genul acestora;
- Verificarea veridicităţii declaraţiilor persoanelor cuprinse în procesul judiciar;
- Stabilirea sincerităţii apărărilor formulate de către persoanele implicate în comiterea unor infracţiuni;
- Stabilirea împrejurărilor care califică sau agravează unele fapte penale;
- Depistarea caracterului calomnios al unor denunţuri sau al unor plângeri penale;
- Soluţionarea contradicţiilor care apar între declaraţiile persoanelor constituite ca părţi în procesul penal, când procedeul clasic al confruntărilor nu a dat rezultate.

În practica activităţilor de detectare, interpretare şi concluzionare asupra rezultatelor testării comportamentelor simulate, s-a pus şi se pune în continuare problema denumirii documentului ce încorporează aceste operaţiuni, precum şi a naturii sale juridice, în raport cu sistemul mijloacelor de probă consacrat de Codul de procedură penală.

Pornindu-se de la ideea că rezultatele testării pot fi transformate în probe, se uzitează termenul de constatare, în sensul stabilit de art. 172, alin.(9) NCPP. În discuţie, în raport cu practica altor state, s-ar putea pune problema utilizării termenului de expertiză psihologică[2].

Nu subscriem la aceste puncte de vedere, în principal, din două motive, care sunt esenţiale pentru concepţia în care am abordat tratarea acestei chestiuni, având la bază datele obiective obţinute în procesul cercetării întreprinse, şi anume[3]:

---

[1] http://www.politiaromana.ro/Criminalistic/poligraf.htm

[2] A nu se confunda cu expertiza medico-legală psihiatrică ce are ca obiect stabilirea existenţei sau inexistenţei capacităţii penale a subiecţilor activi ai infracţiunilor - starea lor de imputabilitate. (N.A.). Potrivit art. 184, alin.(1) NCPP, *"în cazul infracţiunilor comise de minorii cu vârsta între 14 şi 16 ani, în cazul uciderii sau vătămării copilului nou-născut ori a fătului de către mamă, precum şi atunci când organul de urmărire penală sau instanţa are o îndoială asupra discernământului suspectului ori inculpatului în momentul săvârşirii infracţiunii ce face obiectul acuzaţiei, se dispune efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, stabilindu-se totodată termenul de prezentare în vederea examinării"*.

[3] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 75-89.

- informațiile relevante sub aspectul sincerității sau nesincerității persoanelor testate nu constituie probe în sens procesual penal, în consecință, documentul care materializează constatarea lor și care le interpretează nu poate primi denumirea nici de constatare și nici de expertiză;
- activitățile pe care le desfășoară psihologul, împreună cu lucrătorul operativ din cadrul poliției judiciare care cercetează cauza penală, nu se conduc după normele procesuale specifice care reglementează instituțiile procesual-penale ale constatării și expertizei.

Argumentele de detaliu pentru combaterea punctelor de vedere privind aplicabilitatea instituțiilor procesuale ale constatării și expertizei în cazul detectării comportamentelor simulate sunt numeroase. Dintre acestea concretizăm:

- constatarea se efectuează în mod curent pentru situațiile de urgență, în scopul de a nu se distruge elemente importante pentru stabilirea adevărului; se dispune numai în timpul urmăririi penale, excluzând faza activităților informative;
- expertiza cunoaște o procedură obligatorie a numirii experților și a desfășurării sale.

În cazul testării în vederea detectării comportamentului simulat se aplică regulile privind ascultarea suspectului și inculpatului, respectiv ale acestor instituții procesual-penale, iar testările se efectuează, în marea majoritate a situațiilor, anterior începerii urmăririi penale, cu excepția testărilor devolutive care se execută și după începerea urmăririi penale, așa cum am menționat în analiza aspectelor referitoare la tipurile de testare.

Din aceste considerente, pentru documentul ce materializează activitățile consacrate depistării comportamentului simulat si concluziile rezultate în urma analizei, vom utiliza termenul de RAPORT DE INVESTIGAȚIE A COMPORTAMENTULUI SIMULAT sau RAPORT DE ANALIZĂ COMPORTAMENTALĂ. Opțiunea pentru unul din acești termeni are în vedere următoarele elemente[1]:

- activitatea desfășurată de psihologul examinator, împreună cu lucrătorul de poliție sau de procuratură, este aceea de diagnosticare a comportamentului persoanelor suspecte, dacă acest comportament este sincer sau nesincer în raport cu întrebările critice sau de detaliu. Prin urmare, este o activitate de investigare de tip introspectiv, prin intermediul detectorului și al diagramelor, pe care acest aparat le furnizează în legătură nemijlocită cu subiectul testat.
- investigarea vizează **comportamentul** simulat al subiectului testat pentru că întrebările critice ce i se adresează se află, indiferent dacă urmărirea penală este începută sau nu, în legătură cu o posibilă implicare a persoanei respective într-un proces penal sau excluderea sa din proces; în cadrul operațiunilor de testare, subiectului i se conștientizează de către psihologul examinator faptul că urmează a fi verificat în legătură cu posibila sa implicare într-un proces penal, menționând, totodată, că până la administrarea probelor corespunzătoare beneficiază de prezumția de nevinovăție, deci i se determină și comunică explicit poziția procesuală posibilă.

[1] Ibidem, p. 76.

Comportamentul subiectului testat se concretizează în răspunsurile negative sau afirmative la întrebările critice şi de detaliu, urmând ca acest comportament să fie verificat şi validat ca sincer sau simulat în cadrul operaţiunilor de conversiune a informaţiilor în probe de vinovăţie sau nevinovăţie.

Structura raportului[1]

a) **Partea introductivă:**

Se menţionează organul judiciar ce a solicitat efectuarea testării, data când s-a dispus efectuarea acesteia, numele şi prenumele psihologului examinator, data şi locul unde a fost efectuată testarea, obiectul acesteia, datele de identitate ale persoanei şi motivele pentru care se solicită a fi testată.

Elementele necesare părţii introductive referitoare la obiectul testării, datele de identitate ale persoanei ce urmează a fi testată şi motivele pentru care se solicită aceasta trebuie să fie furnizate de lucrătorul de poliţie sau de procuratură care solicită testarea, pe baza elementelor ce le deţine ca urmare a verificărilor efectuate până la acea dată. In plus, despre persoana ce urmează a fi testată este necesară cunoaşterea antecedentelor sale penale, a mediului social în care activează şi trăieşte, a stării sănătăţii.

b) **Conţinutul raportului:**

Conţinutul raportului se va referi la identificarea subiectului; rezultatul discuţiei pre-test; menţiunea de consimţământ la testare; rezultatul testării din punctul de vedere al diagramelor; rezultatul discuţiilor post-test.

c) **Concluziile raportului:**

Concluziile raportului vor cuprinde: diagnosticul comportamentului subiectului testat în raport cu rezultatul interpretării diagramei; posibilităţile de conversiune a informaţiilor în probe.

d) **Rezultatul conversiunii informaţiilor:**

Dacă în cadrul discuţiei post-test subiectul testat, în urma prezentării rezultatului obţinut, face mărturisiri, acestea vor fi înregistrate pe bandă, apoi vor fi consemnate pe diagramă şi se va proceda la o audiere completă, declaraţia făcând parte integrantă din raportul de investigare a comportamentului simulat.

Valorificarea primelor rezultate ale conversiunii se va face în mod operativ, fără a se mai aştepta redactarea raportului respectiv.

În cauzele vizând infracţiuni grave ca omoruri, tâlhării, infracţiuni îndreptate împotriva patrimoniului sau orice alte infracţiuni a căror dovedire presupune găsirea corpurilor delicte, ridicarea unor urme în pericol de alterare sau dispariţie prin trecerea timpului, se va acţiona fără amânare de către echipe operative, cărora li se va efectua instructajul cu privire la modul de acţiune în valorificarea primelor date obţinute cu prilejul conversiunii informaţiilor în cadrul discuţiei post-test.

La raportul de investigare a comportamentului se anexează rezoluţia de testare, chestionarul de întrebări, diagramele şi declaraţia post-test.

Probele obţinute în procesul conversiunii informaţiilor fac parte din activitatea specifică fazei activităţilor investigative, dacă urmărirea penală nu a fost începută, sau din

[1] Idem, pp. 77-78.

cadrul urmăririi penale pentru situația că aceasta a fost declanșată prin activitățile procedurale corespunzătoare.

Raportul de investigare a comportamentului simulat, nefiind probă în sens juridic, nu se atașează în mod obligatoriu la dosarul cauzei de urmărire penală și, prin urmare, nu este trimis nici procurorului care supraveghează urmărirea penală și nici instanței de judecată. Cu toate acestea, la cererea procurorului și a instanței, documentul poate fi înaintat spre consultare.

Pornind de la rezultatele deosebite obținute în materia aplicării în țara noastră a metodei de detectare a comportamentului simulat, considerăm utilă și necesară constituirea unei evidențe care să cuprindă rapoartele de investigare la nivelul laboratoarelor interjudețene de testare, și care să fie exploatată în scopuri operaționale, de perfecționare a metodei și de extindere a utilizării sale, precum și în scop de cercetare științifică în vederea dezvoltării psihofiziologiei judiciare.

Raportul de investigare a comportamentului simulat poate fi clasificat după mai multe criterii. Astfel:

- dacă testarea este primară, raportul va putea fi denumit raport de investigare primară a comportamentului simulat;
- dacă testarea este devolutivă, se va numi raport de investigare devolutivă a comportamentului simulat.

Ambele tipuri de rapoarte, în funcție de natura testării, pot fi individuale - dacă vizează testarea într-o cauză cu un singur subiect - sau complexe - dacă este vizată testarea mai multor subiecți implicați în aceeași cauză.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MODELUL RAPORTULUI DE ANALIZĂ COMPORTAMENTALĂ
(raportul de constatare tehnico-ştiinţifică
privind detecţia psihologică a comportamentului simulat)

Dosar nr………….. din ……………. al Parchetului de pe lângă ……………………

Specialist expert tehnica poligraf ………………………………………………

I. OBIECTUL CONSTATĂRII

Prin ordonanţa motivată nr. .... din data de .... a .... s-a dispus testarea cu tehnica de detecţie a comportamentului simulat a numitului (lor) ....
persoană(e) inclusă(e) în cercul de prezumtivi autori ai infracţiunii care interesează cauza privind .... în scopul stabilirii:

DACĂ RĂSPUNSURILE SUBIECTULUI FAȚĂ DE ÎNTREBĂRILE RELEVANTE ALE CAUZEI SUNT ÎNSOȚITE DE MODIFICĂRI ALE STRESULUI EMOȚIONAL, SEMNIFICATIV CARACTERISTIC COMPORTAMENTULUI SIMULAT?

II. CONDIȚIILE EXAMINĂRII
În baza ordonanţei motivate menţionate, în conformitate cu prevederile art.172-181[1] din Noul Cod de Procedură Penală şi ale art. 26, alin. (1), pct. (15) din Legea nr.218/2002 privind organizarea şi funcţionarea Poliţiei Române, în ziua de ...., am procedat la testarea subiectului(lor) în laboratoarele Institutului de Criminalistică, cu respectarea normelor de management al calităţii şi ale Codului de conduită nr. 210/2006.
Înaintea examinării, subiectului i s-a solicitat să completeze declaraţia de consimţământ la examinare, i s-a prezentat şi a acceptat chestionarul cu întrebări, i s-a adus la cunoştinţă că are dreptul să refuze testarea, trecându-se apoi la realizarea diagramelor.

III. CONSTATĂRI ŞI MENȚIUNI SPECIALE
Interpretarea diagramelor a evidenţiat că răspunsurile subiectului la întrebările critice (relevante) ale chestionarului cauzei, respectiv ....
....

AU PROVOCAT/NU AU PROVOCAT în traseele psihofiziologice ale diagramelor poligraf (puls, T.A., respirator, bioelectric) modificări specifice stresului emoţional, cum ar fi: accelerări de puls şi creşteri ale tensiunii arteriale, urcări ale nivelului de bază, stopuri respiratorii, creşterii de amplitudine şi durată ale curbei G.S.R.

COMPORTAMENTUL EXPRESIV al subiectului (lor) s-a caracterizat prin PREZENȚA/ABSENȚA REACTIVITĂȚII MIMICO-GESTICULARE obiectivată în: evitarea privirii, spasm glotic, modificări de paloare, contraîntrebări, latență în răspunsuri, sudorație, disconfort psihic etc.

MENȚIUNI SPECIALE.....

Față de cele constatate, formulez următoarea CONCLUZIE

Răspunsurile numitului(lor).....
..... la întrebările critice (relevante) ale cauzei AU PROVOCAT/NU AU PROVOCAT ÎN TRASEELE DIAGRAMELOR OBȚINUTE MODIFICĂRILE SEMNIFICATIVE STRESULUI EMOȚIONAL CARE ÎNSOȚESC DE REGULĂ COMPORTAMENTUL SIMULAT.

Prezentul raport conține ..... pagini și ..... anexe

SPECIALIST,

Secțiunea a II-a
Dicționar explicativ al termenilor specifici utilizați în materia detecției comportamentului simulat

Expansiunea detecției judiciare a comportamentului simulat - consacrată variatelor forme de comportament simulat, ca și necesitatea de inocentare și de verificare a credibilității - au impus-o ca metodă inevitabilă în practica investigației științifice a infracțiunilor, de căutare a adevărului.

Pentru prima oară psihologia de laborator – prin detecție, s-a aflat în fața unor rezultate certe cu privire la comportamentul simulat sau inocența unor persoane penalmente suspecte.

Dacă „praxisul" detecției judiciare este concludent, pretutindeni în lume, unde se utilizează această metodă, latura gnoseologică a metodei este deficitară. Cu alte cuvinte, practica a devansat cu mult teoria detecției judiciare. Lipsa teoriei, în orice domeniu al activității umane, înseamnă în fond, vid în cunoașterea științifică. În cazul detecției judiciare, acest vid a determinat și o neîncredere în metodă (care se reduce în mod spectaculos în prezent), precum și numeroase controverse sterile pe fondul crizei acute de informație științifică autentică.

Detecția judiciară nu poate și nu trebuie să rămână la nivelul „empirismului", pentru că datele furnizate de experimentele efectuate și interpretarea lor a făcut posibilă producția de informații științifice noi, a reactivat psihologia esențială, de bună calitate, și a demonstrat valoarea excepțională a psihologiei pentru justiție, infirmând, credem pentru

totdeauna, tendinţele de evaziune de la ştiinţa psihologiei, în general, şi de la psihologia judiciară, în special.

În contextul realităţilor relevate de experimentele detecţiei judiciare s-a impus operaţiunea de tip gnoseologic de conceptualizare - de exprimare prin noţiuni specifice - a constatărilor empirice, aceasta şi ca un imperativ al comunicării ştiinţifice între specialiştii domeniului, dar şi pentru perspectiva penetrării acestui limbaj de specialitate în sistemul judiciar naţional. În cazul detecţiei judiciare ne aflăm în faţa unui fenomen real de creştere a cunoaşterii, şi nu orice fel de cunoaştere, ci de o cunoaştere care în prezent parcurge calea de la cea de tip experimental la cea teoretică, generalizată. Acesta este un fenomen epistemologic real în cadrul psihologiei judiciare.

Înţelegerea acestei concluzii, în toată profunzimea ei, va explica celor interesaţi importanţa eforturilor de conceptualizare a mesajelor informaţionale furnizate de experimentele detecţiei judiciare.

În lucrarea „Investigaţia psihologică a comportamentului simulat"[1] au fost prezentate primele noţiuni de *biodetecţie judiciară*, devenite uzuale, ca urmare a însuşirii lor de specialişti - practicieni ai domeniului[2].

În această lucrare reeditâm termenii de specialitate menţionaţi, la care adăugăm noile noţiuni create în procesul de conceptualizare a informaţiilor furnizate de experimentele de detecţie a comportamentului simulat, urmând ca definirea acestora să fie perfecţionată în cadrul cercetărilor de psihologie judiciară, validată sau invalidată.

1. **Agent stresor oral:** întrebarea adresată frontal unei persoane conectate la detector, aptă să-i producă o stare emoţională ce poate fi percepută la nivelul mai multor funcţii fiziologice pe care le înregistrează detectorul.

2. **Agent stresor vizual:** fotografii ale victimelor, corpuri delicte ce se prezintă spre recunoaştere persoanei testate şi care provoacă stări emoţionale înregistrabile de detector.

3. **Asimetria segmentelor:** starea de opoziţie grafică a porţiunilor unei diagrame corespunzătoare tipurilor de întrebări incriminatorii şi investigatorii, pe de o parte, şi a celor neutre pe de altă parte; asimetria segmentelor indică starea de stres emoţional şi constituie elementul de bază în diagnosticul testării; asimetria segmentelor are loc în planul orizontal al funcţiilor testate.

4. **Detecţia judiciară (detecţia comportamentului simulat):** operaţiune complexă, pluridisciplinară (psihologică, cibernetică, fiziologică, logică şi juridică), având ca obiective principale: detecţia comportamentelor simulate, inocentarea şi verificarea credibilităţii declaraţiilor persoanelor implicate în afaceri judiciare; metodă de investigare a proceselor psihologice legate de sentimentul culpabilităţii penale; domeniul special de aplicare a psihologiei judiciare; un domeniu nou de cercetare ştiinţifică ce prefigurează o nouă ştiinţă, în prezent în stare de penetraţie.

5. **Diagrama (rezultanta detecţiei)** în sens fizic reprezintă cuponul de hârtie specială pe care peniţa detectorului descrie semnele grafice corespunzătoare ritmurilor

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Investigaţia psihologică a comportamentului simulat, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1991, pp. 79-87.

[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, Biodetecţia judiciară, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1992, pp. 106-118.

funcţiilor testate ale persoanei conectate cu aparatul; în sens psihofiziologic reprezintă expresia modificărilor survenite la nivelul funcţiilor testate sub impactul agenţilor stresori; compararea modificărilor permite formularea concluziilor cu privire la existenţa stărilor de stres emoţional.

6. **Informaţia (bioinformaţia):** semnalul pe care detectorul îl înscrie pe diagramă ca răspuns la întrebările incriminatorii de detaliu, neutre sau de control;

7. **Informaţia (bioinformaţia) relevantă:** semnalul dat de detector care, sub aspect grafic, indică o creştere a tensiunii emoţionale la întrebările incriminatorii sau de detaliu; elementul fundamental de la care se pleacă în valorificarea rezultatelor testării; ea cuprinde, indică izvorul mijlocului de probă; informaţia relevantă poate fi negativă, şi conduce la eliminarea suspiciunii de culpabilitate, sau pozitivă, transformându-se, în procesul conversiunii, în probă.

8. **Diagrama simplă:** diagrama obţinută în cazul testării unei singure persoane implicată într-o cauză penală.

9. **Diagrama simplă pozitivă de culpabilizare:** diagrama obţinută în cazul unei persoane care a dat reacţii de stres emoţional la întrebările incriminatorii şi investigatorii conexe optime.

10. **Diagrama simplă negativă de inocentare:** diagrama obţinută în cazul unei persoane care nu a dat reacţii de stres emoţional la întrebările incriminatorii şi la niciuna din întrebările investigatorii.

11. **Diagrama simplă incertă:** diagrama care nu reprezintă elemente apte de analiză, fie din cauza vârstei înaintate a subiectului, a unor maladii, a încercărilor de eludare a testării sau a anchetării excesive, anterioare testării.

12. **Diagrama complexă sau a cazului:** grupul de diagrame constituit din cel puţin două diagrame simple care sunt complementare între ele şi care numai împreună dau răspuns complet la problematica urmărită prin testare; diagrama complexă, constituită din două sau mai multe diagrame, este o diagramă a cazului; aceste tipuri de diagrame sunt specifice pentru infracţiunile comise în forma participaţiunii sau în grup, fără a exista participaţiune în sensul legii penale, decât pluralitate de subiecţi activi ai infracţiunii.

13. **Diagrama martor:** diagrama negativă, de inocentare, obţinută în cadrul eşantionului „cerc de bănuiţi"; diagramele martor sunt obţinute de la persoanele ce au făcut parte din cercurile de prezumtivi autori ai infracţiunii, dar care, nefiind purtători de matrice infracţională, au fost inocentaţi; aceste diagrame sunt martore pentru diagramele culpabilizatoare, obţinute în acelaşi caz, la bănuiţii purtători de matrice infracţională; calitatea de diagramă martor derivă din suspiciunea identică ce a condus la aceeaşi testare, repetată cu toţi bănuiţii, prin care unii au fost inocentaţi, iar unii au fost reţinuţi pentru conversiune; obiectul mărturiei diagramei martor este adevărul inocenţei subiectului testat în cazul lipsei sindromului relevant de unde, per a contrario, înseamnă că bănuitul din cerc, care reprezintă sindromul relevant, este purtător de matrice infracţională; aceasta este interpretarea logică ce urmează a-şi primi validarea prin probe; diagrama martor îndeplineşte multiple funcţii, între care: funcţie ştiinţifică, în sensul că dovedeşte apariţia sindromului relevant numai în cazul subiecţilor purtători de matrice infracţională; elimină operativ persoanele bănuite în mod neîntemeiat; înlătură suspiciunile nelegitime, confirmând nevinovăţia; constituie un valoros material de cerce-

tare ştiinţifică, care indică necesitatea reorientării spre alţi prezumtivi autori dacă, după epuizarea persoanelor incluse în cercul de bănuiţi, nu a (au) apărut persoana (persoanele) purtătoare de matrice infracţională.

14. **Câmp informaţional (bioinformational) subiectiv:** sectorul de diagramă care indică starea de stres emoţional la întrebările incriminatorii, ce nu pot fi convertite în probe decât prin voinţa subiectului testat de a recunoaşte împrejurările de fapt corespunzătoare cauzelor determinării stresului; acest câmp se formează la întrebările de genul: ai omorât pe...? ai furat de la...? ai violat pe...?

15. **Câmp informaţional (bioinformaţional) obiectiv:** sectorul de diagramă care indică starea de stres emoţional la întrebările investigatorii conexe (de detaliu), prin care se caută probele materiale şi a căror conversiune nu depinde de voinţa subiectului testat.

16. **Circuitul aparent (necibernetic):** relaţia interpsihologică între psihologul-expert şi subiectul testat, în care subiectul testat comunică răspunsurile conform voinţei sale, în sensul de a spune adevărul sau a ascunde adevărul; circuitul aparent angajează voinţa subiectului testat.

17. **Circuitul inaparent** (cibernetic) **:** relaţia interpsihologică între psihologul-expert şi subiectul testat care dublează, prin intermediul detecţiei, circuitul aparent (necibernetic), captează şi transmite răspunsurile sincere ale subiectului testat furnizate de mediul fiziologic; angajează inteligenţa şi afectivitatea subiectului testat, care nu pot fi controlate de voinţă.

18. **Conflictul circuitelor**: în cazul comportamentului simulat circuitul aparent (necibernetic) se află în conflict cu circuitul inaparent (cibernetic); în situaţia sincerităţii subiectului testat, cele două circuite sunt în consonanţă; conflictul circuitelor este semnalul comportamentului simulat.

19. **Componentele detecţiei judiciare**: metode specifice unor discipline particulare care se reunesc în operaţiunea complexă a detecţiei judiciare, facilitându-i rezultatele; aceste metode aparţin, considerate disciplinar: psihologiei; ciberneticii; fiziologiei; logicii; dreptului; reunite, în modelul genetic de investigare a comportamentului simulat, ele aparţin detecţiei judiciare.

20. **Componenta psihologică a detecţiei judiciare**: cuprinde în esenţă activităţile pretest, de alcătuire a stimulilor psihologici şi posttest, din discutarea cauzelor sindromului relevant, dacă diagrama indică existenţa acestui sindrom; presupune pregătirea psihologică a subiectului testat cu asigurarea şi demonstrarea securităţii psihice şi fizice a subiectului.

21. **Componenta cibernetică a detecţiei judiciare**: are două aspecte esenţiale: cel al interpunerii între psiholog şi subiectul testat al detectorului care funcţionează pe principiile ciberneticii, (conexiunii inverse) şi descompune reactivitatea sinergică în funcţii fiziologice; cel al posibilităţii psihologului de a condiţiona operant „efectele biofeedback", care sunt cerute de specificul cauzei - crearea câmpurilor bioinformaţionale.

22. **Componenta fiziologică a detecţiei judiciare**: constă în activităţile, de a sesiza în diagrame modificările propuse în plan fiziologic sub impactul întrebărilor relevante şi investigatorii conexe-optime, a descrie complet şi argumentat sindromul relevant şi a indica cu precizie puntea conversiunii.

23. **Componenta logică a detecţiei judiciare**: constă în activitatea de analiză, pornind de la legile fundamentale ale logicii, a contradicţiilor dintre negaţia psihologică a subiectului testat şi afirmaţia pe care o implică sindromul relevant şi reducerea contradicţiei la adevărul unic, potrivit legilor identităţii, noncontradicţiei şi a terţului exclus.

24. **Componenta juridică a detecţiei judiciare**: constă în transformarea informaţiilor relevante (a sindromului relevant) în mijloace legale de probă.

25. **Componenta morală a detecţiei judiciare**: imposibilitatea absolută a subiectului purtător de matrice infracţională de a se sustrage legii morale a imperativului categoric.

26. **Comportamentul simulat**: atitudinea de negare de către subiectul testat a adevărului cuprins în întrebările incriminatorii şi investigatorii conexe în raport cu starea de stres emoţional pe care o implică diagrama; aceasta se materializează într-o diagramă pozitivă.

27. **Comportament nedisimulat sau sincer**: atitudinea de negare a subiectului testat la întrebările incriminatorii şi investigatorii, în raport cu lipsa stării de stres emoţional pe care o indică diagrama; aceasta se materializează într-o diagramă negativă.

28. **Conversiunea informatiilor**: operaţiunea de transformare a informaţiilor în mijloace de probă care confirmă sau infirmă comportamentul subiectului, validându-l ca simulat sau nedisimulat; saltul de la informaţia de natură psiho-fiziologică la informaţia de natură juridică - procesual penală, cu forţă şi valoare probantă.

29. **Condiţionare operantă:** activitatea psihologului, în raportul său nemijlocit cu subiectul testat, orientată spre obţinerea informaţiilor ce se exprimă la nivelul diagramelor în starea de stres sau de calm emoţional în urma întrebărilor ce i se adresează; condiţionarea operantă se realizează prin toate tipurile de întrebări, respectiv: incriminatorii, de investigare, neutre şi de control pentru a se obţine elementele care să permită interpretarea diagramei şi stabilirea diagnosticului diagramei; prin condiţionarea operantă se obţin câmpurile bioinformaţionale - subiective şi obiective - pe care le cere cauza în care se efectuează detecţia judiciară şi care constituie puntea (premisele) conversiunii.

30. **Constantele modelului genetic al comportamentului simulat**: elementele stabilite şi repetabile în cazul fiecărei operaţiuni individuale de detecţie judiciară: subiectul purtător de matrice infracţională; matricea infracţională; câmpul bioinformaţional; sindromul relevant; puntea conversiunii; matricea morală.

31. **Diagnosticul diagramei:** rezultatul interpretării diagramei, concretizat în constatarea stărilor de stres emoţional sau lipsa acestor stări la întrebările incriminatorii şi la cele investigatorii conexe-optime (de detaliu); *diagnosticul este pozitiv* cînd interpretarea duce la concluzia existenţei stării de stres emoţional; *diagnosticul este negativ* când interpretarea concluzionează că nu există starea de stres; *diagramele incerte nu sunt susceptibile de diagnostic.*

32. **Efect biofeedback:** rezultatul, în plan psihofiziologic, al întrebărilor incriminatorii şi investigatorii ce se materializează în diagramă în forma stresului emoţional sau a lipsei de stres.

33. **Întrebări incriminatorii** (relevante, critice, acuzatoare), **având ca obiectiv crearea câmpului bioinformaţional subiectiv** (vezi şi agent stresor): propoziţii interogative adresate de psihologul examinator în mod nemijlocit, concis şi clar, subiectului, în cadrul discuţiei pretest şi, apoi, în timpul testării, vizând săvârşirea de către acesta a unei infracţiuni; stimuli psihologici care declanşează procesul de condiţionare operantă necesar obţinerii informaţiilor relevante pozitive sau negative.

34. **Întrebări investigatorii sau de detaliu, având ca scop crearea câmpului bioinformaţional obiectiv:** propoziţii interogative, formulate ipotetic, în vederea identificării unor posibile stări de stres emoţional la subiectul testat care să permită stabilirea comportamentului simulat în legătură cu împrejurările privind: existenţa unor coparticipanţi, tăinuitori sau favorizatori, locul unde se află ascunse obiectele, produse ale infracţiunilor, corpurile delicte, instrumentele care au fost utilizate la săvârşirea infracţiunii şi alte situaţii de acest gen, pe care subiectul le ascunde pentru a nu fi demascat.

35. **Întrebări investigatorii conexe:** întrebare de tip investigator care provoacă stări de stres emoţional, dovedind legătura cu întrebarea incriminatorie.

36. **Întrebări investigatorii neutre:** întrebări investigatorii ipotetice, nevalidate de stări de stres emoţional, care să fie în legătură cu incriminările.

37. **Întrebări de control:** sunt cele la care se cunoaşte aprioric că se va răspunde nesincer; scopul acestora este de a se obţine o stare de stres, necesară efectuării comparaţiilor cu stările de stres la întrebările incriminatorii; se determină astfel, pragul de stres.

38. **Întrebări neutre:** propoziţii interogative simple, care nu au legătură cu incriminarea; scopul lor este de a obţine secvenţe care să reflecte starea de calm psihologic; porţiunile de diagramă corespunzătoare întrebărilor neutre sunt segmente etalon; în conversiune, segmentele etalon sunt de referinţă pentru a aprecia dacă segmentele la întrebările relevante (incriminatorii) şi investigatorii conexe-optime se constituie ca segmente relevante sau nu; în cazul asimetriei între segmentele neutre şi cele relevante, diagrama este pozitivă; în cazul simetriei între segmentele neutre şi cele la întrebările incriminatorii, diagrama este negativă (de inocentare);

39. **Matricea infracţiunii:** starea subiectivă permanentă (perenă) a persoanei ce a comis o faptă penală, care cuprinde totalitatea elementelor - în formă psihologic reprezentativă - ce au precedat, însoţit şi urmat actul infracţional; matricea infracţiunii este sensibilă; ea poate fi reactivată şi dislocată prin procedeul condiţionării operante, extrapolată în câmpurile bioinformaţionale de natură subiectivă şi obiectivă ale diagramei; matricea infracţională, existenţa ei obiectivă în conştiinţa infractorului, permite detecţia.

40. **Matricea morală:** starea subiectivă de cunoaştere permanentă (perenă), specifică individului uman, normal biopsihic, a conţinutului legii morale - a binelui şi a răului - pe care acesta nu o poate eluda ori evaziona, nici psihologic, nici fiziologic; aceasta este a doua premisă matricolă a detecţiei;

41. **Metoda intensivă:** testarea comportamentului simulat rezolvă printr-o activitate unică, în mod eficient, problematica complexă a identificării autorilor de infracţiuni; a

existenței sau inexistenței infracțiunii; a împrejurărilor de calificare sau agravare; eliminarea suspecților nevinovați; găsirea corpurilor delicte și a urmelor etc.

42. **Modelul genetic de investigare a comportamentului simulat:** asimilarea reciprocă a nivelurilor: operativ, psihologic, cibernetic, fiziologic, logic, juridic, moral și filozofic în procesul de detecție judiciară, într-o structură unitară-genetică și operațională, dar și gnoseologică.

43. **Puntea conversiunii** (premisele conversiunii): informațiile relevante, cuprinse în câmpul bioinformațional de natură obiectivă, care permit, fără dificultate, obținerea mijloacelor legale de probă de culpabilitate sau inocență.

44. **Proba psihocibernetică** - orice probă obținută pe baza detecției judiciare este o probă psihocibernetică al cărei adevăr se verifică cauzal; probele psihocibernetice sunt probe de gradul 0 (zero), ele nu pot fi combătute în niciun fel; în practica școlii românești de detecție judiciară, fundamentată pe conversiunea informațiilor relevante, probele psihocibernetice au fost cu regularitate validate de justiție.

45. **Reactivitatea sinergică:** starea de stres generalizată la nivel psihologic sub impactul stimulilor psihologici incriminatori; alerta organismului subiectului purtător de matrice infracțională; reactivitatea sinergică se materializează în sindromul relevant.

46. **Segment incriminatoriu:** (relevant, critic, acuzator) - porțiunea traseelor din diagrama care reflectă, sub aspect grafic starea psihică a subiectului purtător de matrice infracțională la întrebările incriminatorii.

47. **Segment conex incriminatoriu**: porțiunea traseelor din diagramă care reflectă, sub aspect grafic, starea psihică a subiectului purtător de matrice infracțională la întrebările investigatorii sau de detaliu, care se află în legătură cu împrejurările concrete ale săvârșirii infracțiunii.

48. **Segment neutru:** porțiunea traseelor din diagramă corespunzătoare stării psihice de calm a subiectului testat la întrebările neutre.

49. **Segment de control:** porțiunea traseelor din diagramă corespunzătoare stării psihice a subiectului testat la întrebările de control.

50. **Simetria psihofiziologică relevantă:** starea de echivalență, asemănare, analogie, corespondență între segmentele de diagramă provocate de același gen de întrebări; izvorul simetriei psihofiziologice este reactivitatea sinergică la întrebările incriminatorii sau investigatorii conexo-optime.

51. **Simetria segmentelor relevante negativ** - corespondența grafică a segmentelor de diagramă ce învederează lipsa stării de stres la întrebările incriminatorii.

52. **Simetria segmentelor obținute prin repetarea totală sau parțială a testului:** (simetria orizontală) - corespondența grafică între segmentele obținute prin repetarea întrebărilor incriminatorii și investigatorii la nivelul fiecărei funcții (orizontală); simetria în plan orizontal poate fi pozitivă sau negativă, după cum indică prezența sau lipsa stării de stres emoțional.

53. **Simetria internă:** reprezintă o legitate a diagramelor incluzând simetria verticală și simetria orizontală.

54. **Simetria complexă:** reprezintă o legitate a mai multor diagrame individuale, aflate în raporturi reciproc complementare (subiecți coparticipanți la infracțiune).

55. **Stimuli psihologici:** vezi agenți stresori; stimuli psihologici se pot constitui și din alte elemente apte să producă starea de stres emoțional, ca de exemplu: fotografii, diapozitive, obiecte ce au aparținut victimei, corpuri delicte prezentate spre recunoaștere etc.; stimulii pot fi orali, vizuali sau auditivi.

56. **Sindrom relevant:** totalitatea simptomelor psihofiziologice care exprimă starea de alertă psihologică, de stres emoțional a subiectului testat, indicând că acesta este purtător de matrice infracțională; sindromul relevant este expresia fiziologică a stresului psihologic, el evidențiază existența contradicției dintre ***negația*** subiectului testat și ***afirmația*** de natură fiziologică a funcțiilor testate.

57. **Starea de stres emoțional:** modificarea frecvenței și intensității activității funcțiilor psihofiziologice testate, în raport cu expresia normală a acestora, la întrebările cu caracter incriminatoriu și investigatoriu conexe.

58. **Subiect purtător de matrice culpabilizatoare** (infracțională): persoană care, supusă detecției judiciare, manifestă sindrom relevant; în practică, cu rare excepții, toate persoanele ce au manifestat sindrom relevant s-au dovedit a fi vinovate.

59. **Traseu testat:** funcțiile fiziologice ale căror modificări se verifică sub impactul întrebărilor incriminatorii și investigatorii conexe; în ordinea de sus în jos a diagramei acestea sunt: traseul respirator toracic; traseul respirator abdominal; traseul respirator bioelectric (RED); traseul tensiunii arteriale - puls brahial; traseul tensiunii arteriale - puls distal.

60. **Testare primară:** verificarea prin intermediul detecției judiciare a persoanei în legătură cu care se pune problema identificării ca autor, aceasta fiind inclusă în cercul de prezumtivi autori ai infracțiunii; în cadrul testării primare se rezolvă și celelalte probleme privind elucidarea cât mai completă a cazului, prin obținerea și a altor informații, în afara celei apte să conducă la identificarea autorului.

61. **Testarea devolutivă sau complexă:** verificarea, prin intermediul modelului genetic de investigare a comportamentului simulat, a unor persoane cu calități procesuale dobândite, respectiv suspecți sau inculpați, persoane vătămate, martori, care au fost audiate în diferite faze ale procesului și în legătură cu care se pune problema sincerității declarațiilor, ca urmare a apariției unor contradicții ce blochează luarea unei decizii legale și temeinice, impunând clarificări esențiale, la nivelul întregii probațiuni, deja administrate.

62. **Triunghiuri ale biocurenților** - figura geometrică de formă triunghiulară sau sector de cerc (elipsă) pe care o formează biocurenții la întrebările incriminatorii și cele investigatorii conexe-optime cu vârfuri de tensiune diferențiate, expresie a fidelității față de psihologie.

63. **Vârf de tensiune:** punctul maxim atins de segmentul relevant al unei diagrame, care exprimă în modul cel mai concludent starea de stres emoțional, evidențiind existența bioinformației apte a fi convertită în mijloc de probă; vârful de tensiune emoțională se depistează prin raportarea la segmentul etalon (care reflectă starea de calm relativ a subiectului testat) a segmentelor relevante.

Capitolul VII

PROBLEME JURIDICE PRIVIND FOLOSIREA MIJLOACELOR TEHNICE DE DETECŢIE A COMPORTAMENTULUI SIMULAT ÎN PROCESUL PENAL

Secţiunea I
Respectarea drepturilor omului în contextul utilizării tehnicilor de detecţie a comportamentului simulat

1. Momentul tactic al utilizării tehnicilor de detecţie a stresului emoţional ca mijloace auxiliare în activitatea de ascultare a făptuitorului, suspectului sau inculpatului

Fiind persoana care cunoaşte cel mai bine împrejurările în care s-a comis fapta şi care datorită acestui considerent în cele mai dese cazuri este interesată să ascundă adevărul sau să-l denatureze (în favoarea sa operând prezumţia de nevinovăţie conform căreia sarcina probării vinovăţiei incumbă celui care acuză, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare interpretându-se în favoarea suspectului sau inculpatului), suspectul sau inculpatul constituie figura centrală a procesului penal. Fie şi numai din aceste prime considerente este uşor de înţeles faptul de ce ascultarea acestuia constituie un moment de maximă însemnătate în justa soluţionare a cauzelor[1].

Conform art. 107, alin.1 NCPP, *"la începutul primei audieri, organul judiciar adresează întrebări suspectului sau inculpatului cu privire la nume, prenume, poreclă, data şi locul naşterii, codul numeric personal, numele şi prenumele părinţilor, cetăţenia, starea civilă, situaţia militară, studiile, profesia ori ocupaţia, locul de muncă, domiciliul şi adresa unde locuieşte efectiv şi adresa la care doreşte să îi fie comunicate actele de procedură, antecedentele penale sau dacă împotriva sa se desfăşoară un alt proces penal, dacă solicită un interpret în cazul în care nu vorbeşte sau nu înţelege limba română ori nu se poate exprima, precum şi cu privire la orice alte date pentru stabilirea situaţiei sale personale"*.

După îndeplinirea acestor formalităţi, organul de urmărire penală comunică suspectului sau inculpatului calitatea în care este audiat, fapta prevăzută de legea penală pentru săvârşirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mişcare acţiunea penală şi încadrarea juridică a acesteia. După îndeplinirea dispoziţiilor art. 107 şi 108 NCPP, suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot ceea ce doreşte referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată, după care i se pot pune întrebări.

[1] Tudorel Butoi, Crima sub lupa detectorului de minciuni, Editura Press Mihaela, Bucureşti, 1997, pp. 61-135.

Această prevedere legală prezintă mare utilitate practică, pentru că suspectul sau inculpatul poate să redea mai bine, mai în amănunt împrejurările săvârşirii faptei, iar dacă ulterior retractează susţinerile anterioare, declaraţia poate folosi la clarificarea contrazicerilor.

Suspectul sau inculpatul are dreptul să se consulte cu avocatul atât înainte, cât şi în cursul audierii, iar organul de urmărire penală, când consideră necesar, poate permite acestuia să utilizeze însemnări şi notiţe proprii. În cursul audierii, suspectul sau inculpatul îşi poate exercita dreptul la tăcere cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care este întrebat.

Potrivit dispoziţiilor NCPP, în cursul urmăririi penale, audierea suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau audiovideo. Atunci când înregistrarea nu este posibilă, acest lucru se consemnează în declaraţia suspectului sau inculpatului, cu indicarea concretă a motivului pentru care înregistrarea nu a fost posibilă.

Pentru multe persoane neavizate, investigaţia cu ajutorul tehnicilor de detecţie a stresului emoţional este înţeleasă ca având loc pe tot parcursul ascultării suspectului sau inculpatului şi absolut în toate cauzele. Cu alte cuvinte, suspectul sau inculpatul conectat permanent la tehnicile de detecţie va da şi va scrie declaraţii sau va răspunde la întrebările organului de urmărire penală. Practica judiciară a tuturor ţărilor care utilizează aceste mijloace arată însă că nu aceasta este realitatea. Investigaţia cu ajutorul tehnicilor de detecţie a stresului emoţional în foarte multe cauze nici nu-şi găseşte raţiunea, soluţionarea acestora desfăşurându-se în conformitate cu procedurile şi probaţiunea clasică, sarcina descoperirii adevărului fiind mult uşurată mai ales în acele cauze când desigur, fără a fi „regină a probelor", are loc şi recunoaşterea faptei de către suspect.

Există însă în practică o serie de cauze în care pe de o parte probatoriul este sărac, iar pe de alta suspectul dispune de aptitudini deosebite de simulare comportamentală şi denaturare a adevărului în tentativa sa de a ascunde fapta pentru care este cercetat (un loc distinct ocupă desigur acele cauze în care deşi o serie de indici obiectivi şi manifestări comportamentale indică ca autor al faptei o anumită persoană, aceasta realmente nu are nimic cu săvârşirea faptei, suspiciunea sa fiind de cele mai multe ori consecinţa jocului coincidenţelor şi a unor conjuncturi întâmplătoare). În aceste cauze vor apare pe parcursul cercetărilor o serie întreagă de contradicţii între cele declarate de suspect şi cele constatate prin gama largă a celorlalte mijloace de probă sau a indicilor cu caracter acuzator de învinuire a acestuia. Atunci când probatoriul nu are forţă de convingere temeinică pentru ca organul de urmărire penală să poată propune trimiterea în judecată, iar acuzarea are reţineri de la întocmirea rechizitoriului; cu alte cuvinte atunci când se pun sub semnul întrebării (îndoielii) cele declarate de suspect cu privire la faptă şi se caută a se vedea dacă nu cumva excepţiile şi justificările ridicate de către acesta (alibiul, argumentele cu privire la existenţa absolut întâmplătoare a unor probe care-l acuză) au caracter de veridicitate sau nu, se poate dispune investigaţia cu ajutorul tehnicilor de detecţie a stressului emoţional.

Trebuie înţeles însă că rezultatele investigaţiei cu ajutorul acestor tehnici nu vor servi ulterior ca mijloc de probă ci vor oferi activităţii de ascultare indici orientativi meniţi a clarifica aspectele problematice ridicate de desfăşurarea ascultării. Iată aşadar că tehnicile de detecţie a stressului emoţional (din punct de vedere a problematicii juridice

pe care o implică) se impun a nu fi nimic altceva decât **mijloace tehnice auxiliare folosite în anumite momente tactice ale ascultării suspectului sau inculpatului.**

Prin referire la art. 109 NCPP, credem că din punct de vedere procedural momentul tactic cel mai adecvat folosirii tehnicilor de detecție a stresului emoțional este acela al punerii întrebărilor cu privire la faptă: *„După îndeplinirea dispozițiilor art. 107 și 108, suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot ceea ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată, după care i se pot pune întrebări"*. În funcție de răspunsurile la aceste întrebări se poate dispune verificarea sincerității răspunsurilor subiectului cu privire la un aspect sau altul al cauzei, depistându-se în mod indirect prin detecția stresului emoțional *indicii orientativi* asupra sincerității sau nesincerității răspunsurilor. Din punct de vedere al momentului utilizării lor, cu cât acesta este mai rapid (mai apropiat primelor etape ale ascultării și consemnării primelor declarații, de preferat fiind a le folosi înaintea confruntărilor, prezentării spre recunoaștere, percheziților, reconstituirilor etc) cu atât eficiența rezultatelor va fi mai mare, căci se va dispune de un subiect încă nealterat, neîncărcat încă de reacțiile emoțional-stresante de tip parazitar ce se fixează de regulă pe parcursul unor anchete îndelungate și obositoare.

Referindu-se la eficiența acestei tehnici în activitatea de ascultare a suspecților, Marcel Sicot (fostul șef al INTERPOL-ului în perioada 1951-1963) sublinia: *„ ... reacțiile indică în general dacă suntem în prezența unui vinovat sau a unui nevinovat* - N.A. a unei persoane sincere sau nesincere, vinovăția în sens juridic fiind de competența instanței - *ceea ce permite, foarte rapid, orientarea cercetărilor către coautori, complici, alte probe* (N.A. - sau cu totul asupra altor persoane din cercurile de bănuiți sau prezumtivi autori formate ulterior). *Deci, un rol foarte important, care evită operații inutile, injuste sau neplăcute, interogatorii repetate sau prelungite. Indirect, simplul fapt de a recurge la poligraf sau prezentarea după folosire a curbelor înregistrate îl aduce adesea pe culpabil în situația de a face mărturisiri și de a-și demasca complicii ... "*[1].

În această direcție subliniem și opinia serviciilor de anchetă din India, conform cărora *"...activitatea de până acum ne-a demonstrat în mod clar că poligraful poate în mod efectiv să aducă numai servicii anchetatorilor. El poate detecta culpabilitatea unui suspect și poate amâna de a se face greșeli. El poate de asemeni să releve inocența unui suspect și să confirme exactitatea declarațiilor unui martor"*[2], iar specialiștii polonezi[3] citându-l pe K.A. Leonard (specializat în problemele organizării și conducerii în cadrul poliției S.U.A.) subliniază din punct de vedere al problematicii juridice pe care o implică *importanța tactică a momentului utilizării în ascultare a tehnicilor de detecție a stressului emoțional* (poligraful): *"...utilizarea lui într-o etapă timpurie a unei cauze poate să scurteze timpul de cercetare, să reducă costurile și să urmărească eficiența acțiunilor poliției"*[4]. De altfel, în țările cu tradiție (de exemplu, Japonia), locul și momentul utilizării poligrafului ca mijloc tehnic auxiliar de detecție a stresului emoțional

---

[1] Marcel Sicot, A la barre de l'Interpol, P.U.F. Paris, 1961, p. 172 și urm.

[2] A.K. Ganguly, S. K. Lahri, H.L. Banni, Le polygraphe (detecteur de mensonge) - son utilisation dans l'enquete criminelle en Revue internationale de police criminelle, mai 1979, p. 148.

[3] W. Kubon, L. Wisniewski, M. Jozwian, Zastoscwanie wariografu wpractyce, rev. Problemy Kryminolistyki, nr. 121-122, mai 1976, pp. 247-268.

[4] V.A. Leonard, Criminal Investigation and Identification, Springfield, 1971.

în procesul ascultării a fost stabilit printr-o serie de „Directive pentru interogarea cu ajutorul poligrafului" emise în 1971 de către Direcția poliției judiciare japoneze prin care s-au definit termenii tehnici utilizați în cursul examinării cu poligraful, ea însăși - examinarea - fiind concepută ca o parte integrantă a funcției generale a poliției judiciare în Japonia, fixându-se momentul tactic al utilizării acestuia în primele etape ale ascultării suspectului.

Înțeleasă așadar ca o *tehnică auxiliară folosită în etapele inițiale ale ascultării suspectului, având un moment tactic bine definit,* investigația asupra stresului emoțional care refuză orice apropiere cu tehnicile administrării de scopolamină, pentthotal sau alte produse narcoanalitice (serul adevărului), cu tehnicile hipnozei, cu întrebuințarea violențelor, amenințărilor ori a altor mijloace de constrângere precum și a promisiunilor sau îndemnurilor, nu este interzisă în mod expres de legislația actuală a niciunei țări.

2. Aspecte privitoare la problemele juridice ridicate de principiile respectării demnității și intimității persoanei

De altfel, plecând de la principiul conform căruia un mijloc de investigație, o probă sau o procedură este inadmisibilă în măsura în care legea o interzice *în mod expres,* prin raportare la Noul Cod de Procedură Penală al României care enumeră îngrădirile prevăzute de lege, considerăm că tehnica poligraf nu este menționată și nu poate fi înțeleasă ca fiind interzisă nici de procedura noastră. Este vorba de utilizarea în sensul valorificării rezultatelor ca indici orientativi ai ascultării și a primelor cercetări, și nicidecum utilizarea ulterioară ca mijloc de probă.

O garanție în plus a respectării drepturilor omului în activitatea de detecție a comportamentului simulat, o reprezintă și informațiile publicate pe pagina web a Poliției Române[1], potrivit cărora nu vor fi supuse testării următoarele categorii de persoane: femeile însărcinate; minorii sub 18 ani; alcoolicii cronici; persoanele cu afecțiuni psihice, indiferent de diagnosticul formulat în documente medicale; persoanele aflate sub tratament medical care nu poate fi întrerupt; oricare alte persoane despre care expertul apreciază motivat că nu sunt apte pentru efectuarea examinării.

Aspectele referitoare la demnitatea și intimitatea persoanei (îmbrăcând sensuri nu numai juridice, dar și psihosociale în sensul lor cel mai profund) intră în discuție doar cu ocazia dezvăluirii publice a unor particularități absolute individuale și personale, în raport cu care individul înțelege și are dreptul să păstreze tăcerea – de exemplu infirmități, complexe psihice de inferioritate, tare ereditare, gânduri, sentimente și motivații absolut personale, traume psihice intime etc. într-un fel independente de viața acestuia, dar care-l fac într-un fel sau altul să se simtă inferior și pentru care motiv le încarcerează în forul său intim, suferind un sentiment de umilință greu de suportat în fața tentativelor altora de a le cunoaște sau de a le da publicității[2].

Desigur, nu putem fi de acord și ne realiniem poziției care consideră a fi prohibită ecforarea conștiinței suspectului în ideea descoperirii adevărului cu privire la această

[1] http://www.politiaromana.ro/Criminalistic/poligraf.htm
[2] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

categorie de fapte. De altfel şi acest lucru este demn de reţinut, societatea însăşi a protejat tăcerea asupra acestei categorii de date prin obligarea unor categorii de profesionişti (precum medici, avocaţi, psihologi etc.) de a nu destăinui cele aflate de la subiecţi cu ocazia exercitării profesiei. În prezent însă, potrivit dispoziţiilor art.115 NCPP, referitoare la capacitatea de a fi martor: *"(1) Orice persoană poate fi citată şi audiată în calitate de martor, cu excepţia părţilor şi a subiecţilor procesuali principali. (2) Persoanele care se află într-o situaţie ce pune la îndoială, în mod rezonabil, capacitatea de a fi martor pot fi audiate doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conştient fapte şi împrejurări de fapt conforme cu realitatea. (3) Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, organul judiciar dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege"*.

Fapta penală este din momentul comiterii ei, un fapt de conştiinţă aparţinând profund autorului dar prin implicaţiile sale socio-juridice nu mai poate fi după părerea noastră decât într-o primă accepţiune o faptă intimă ca venind din afara conştiinţei suspectului, aparţinând mai ales altora prin consecinţe, implicaţii responsabilităţi. Acest fapt rezultă cu prisosinţă din statuarea de către societate a necesităţii de a cunoaşte adevărul cu privire la fapta penală. Tehnica poligraf însăşi nu lezează în niciun fel integritatea, sănătatea sau demnitatea persoanei, fiind în exclusivitate de uz extern, similară unor inofensive manopere medicale de explorări funcţionale.

De asemenea, într-o examinare cu tehnica poligraf nu se abordează subiecte privind apartenenţa politică, orientarea sexuală, religia sau etnia.

3. Consideraţii cu privire la problemele juridice ridicate de deosebirile dintre tehnicile de detecţie a stresului emoţional şi mijloacele de constrângere. Problemele juridice privind domeniul respectării drepturilor şi libertăţilor persoanei

Aproape toate sistemele juridice şi din ce în ce mai mult practica înfăptuirii justiţiei în speţă şi activitatea de audiere a suspecţilor (inculpaţilor) consacră cu fermitate un loc important respectului demnităţii, drepturilor şi libertăţilor persoanei umane.

Acest lucru se realizează şi prin aplicarea principiului loialităţii administrării probelor, prevăzut de art. 101 NCPP: *"(1) Este oprit a se întrebuinţa violenţe, ameninţări ori alte mijloace de constrângere, precum şi promisiuni sau îndemnuri în scopul de a se obţine probe. (2) Nu pot fi folosite metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-şi aminti şi de a relata în mod conştient şi voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicţia se aplică chiar dacă persoana ascultată îşi dă consimţământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare. (3) Este interzis organelor judiciare penale sau altor persoane care acţionează pentru acestea să provoace o persoană să săvârşească ori să continue săvârşirea unei fapte penale, în scopul obţinerii unei probe"*.

Metodologia de investigaţie cu ajutorul tehnicilor de detecţie oferă în prezent serioase argumente juridice potrivit cărora nu există niciun fel de motive care să justifice încadrarea acesteia în legislaţiile care stipulează ca prohibite mijloacele de constrângere. În acest sens nu se pot face apropieri între tehnicile de detecţie a stresului emoţional şi

violenţele, ameninţările, relele tratamente ori alte mijloace de constrângere similare, întrucât acestea din urmă sunt exercitate în mod conştient în scopul înfrângerii volitive a suspectului, realizând mecanisme ale durerii fizice şi suferinţei psihice a acestuia până la căderea şi autoabandonarea sa volitiv-cognitivă în incapacitatea de a nega faptele (incapacitatea subiectului de a se apăra). De aici şi raţiunea legiuitorului de a le considera prohibite şi a le repudia din sistemele de înfăptuire a justiţiei. Din acest punct de vedere utilizarea tehnicilor de detecţie a stresului emoţional ni se pare a fi ocrotită de lege, căci conţinutul art. 101 NCPP, spre exemplu, nu conţine implicit şi expres specificarea de interdicţie a tehnicilor de detecţie.

În sens explicit, în accepţiunea expresiei „orice alte mijloace de constrângere" tehnica de detecţie de tip poligraf nu poate fi inclusă cel puţin din două motive[1]:

- după părerea noastră, expresia „orice alte mijloace de constrângere" trimite către modalităţi şi mijloace de felul celor în mod expres menţionate - violenţe, ameninţări, care credem că în textul de lege au tocmai rolul exemplificativ şi orientativ ca sfera de cuprindere asimilând spre exemplu lovirile, schingiuirile etc., dar în niciun caz manoperele total inofensive ale tehnicii poligraf care exclud prin însăşi principiile fundamentale ale metodologiei de aplicare orice constrângere fizică sau psihică, precum şi îndemnurile sau promisiunile.
- în al doilea rând, tehnicilor de detecţie nu le poate fi proprie constrângerea, întrucât se cuvine a se şti că examinările de acest gen nu se pot realiza decât în urma obţinerii consimţământului scris al suspectului, participarea voluntară a acestuia la testare fiind o condiţie care interesează nu numai juridicul, ci şi mai ales tehnicul, metodologia de testare neputând fi pusă în aplicare decât cu condiţia realizării unui dialog liber consimţit între examinatorul care pune întrebările şi subiectul care răspunde aşa cum îi dictează conştiinţa în raport cu conţinutul întrebărilor adresate. Examinarea cu ajutorul poligrafului pleacă încă de la discuţia pretest angajată între examinator şi suspect, cu care prilej se cunosc datele personale ale acestuia din urmă, i se aduce la cunoştinţă fapta care face obiectul cauzei şi împrejurările care-l fac să se situeze în postura de suspect şi subiect al examinării cu poligraful, aducându-i-se totodată la cunoştinţă seriile de întrebări care-i vor fi adresate pe parcursul examinării.

După ce suspectul sau inculpatul a făcut declaraţia, se pot pune întrebări cu privire la fapta care formează obiectul cauzei şi la învinuirea ce i se aduce ... şi mai ales de asemenea o condiţie obligatorie metodologiei de examinare constând în aceea că suspectul trebuie să cunoască întrebările ce-i vor fi adresate în scopul de a se realiza diminuarea stării de aşteptare a acestuia şi evitarea considerabilă a elementelor surpriză din conţinutul întrebărilor.

Pentru a înţelege mai bine în ce constă valoarea şi specificitarea tehnicilor de detecţie a stresului emoţional, trebuie înţeles că Declaraţia de consimţământ scris ce se ia suspectului nu constituie pentru examinator un aspect formal sau de simplă procedură menit a satisface din punct de vedere legal aspectul lipsei constrângerii, ci el (consimţământul) trebuie să fie rezultatul adeziunii subiectului la metodă, în care scop metodologia de testare obligă pe specialist să-i explice acestuia pe scurt modul de

[1] Tudorel Butoi, Crima sub lupa detectorului de minciuni, Editura Press Mihaela, Bucureşti, 1997, pp. 79 şi urm.

funcționare al aparatului, fundamentul științific al metodei, scopul examinării, să-i citească întrebările la care va trebui să răspundă, precum și să-i dea orice alte explicații și lămuriri pe care suspectul le-ar solicita înainte de examinare.

În acest fel se realizează un adevărat montaj psihologic, căci persoana inclusă în cercul de prezumtivi autori dar nevinovată, crezând efectiv în posibilitatea detectării indicilor de sinceritate în reacțiile răspunsurilor sale, își va diminua tonusul emoțional de fond al parametrilor psihofiziologici în contrast cu persoana vinovată care dimpotrivă realizând posibilitatea detectării indiciilor nesincerității în reacțiile răspunsurilor sale își amplifică tonusul emoțional de fond fapt favorabil unei detecții sigure.

În tehnicile de detecție a stresului emoțional (a poligrafului de exemplu) așezat confortabil într-un fotoliu, suspectului i se atașează un manșon de înregistrare a tensiunii arteriale pe unul dintre brațe, în timp ce un tub pneunografic îi înconjoară pieptul, iar doi electrozi, absolut inofensivi se fixează la degetele celuilalt braț similar atâtor manopere medicale total inofensive. Sarcina subiectului în timpul testării nu este alta decât de a răspunde exclusiv prin DA sau NU așa cum îi dictează propria conștiință (și deci așa cum voiește, fără măcar a i se pune în vedere *„... să declare tot ce știe cu privire fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată"* deși procedura dă dreptul la aceasta și în deplinătatea facultăților sale intelectual-afective și volitive, întrebărilor puse de examinator[1].

Durerile fizice sau suferința psihică nu au nimic comun cu examinarea prin tehnicile de detecție a stresului emoțional, fiind excluse prin însăși incompatibilitatea lor față de principiile metodologice ale examinării. Nu se începe niciun fel de examinare până ce nu se creează un climat de colaborare, de adeziune a subiectului la examinare, de eliminare a oricărui fel de sentimente stânjenitoare. În această direcție, juriștii practicieni nu au nicio rezervă. *„În domeniul respectului persoanei umane se cuvine să se precizeze bine că utilizarea aparatului este de ordin pur extern, firele și electrozii săi nu afectează cu nimic integritatea sau demnitatea individului care conservă toate calitățile sale volitive și nici măcar nu trebuie să se dezbrace, în timp ce în unele țări, legile autorizează recoltarea de sânge, care necesită înțepături sau prelevări corporale"*[2].

---

[1] John Reid, Fred. E. Inbau, Truth and Deception, Baltimore, 1966, pp. 10-30.

[2] Marcel Sicot, op.cit., p. 172. N.A. - cu privire la acest aspect se mai pot aduce în discuție și alte procedee sau proceduri admise de lege și în raport cu care practica nu ridică probleme juridice legate de sentimentele de jenă și trăirile psihice dezagreabile pe care le-ar putea provoca de exemplu recoltările de secreții (fecale, spermă etc.), recoltările de fire de păr din diverse regiuni ale corpului, percheziția corporală chiar dacă-i făcută de o persoană de același sex, etc. În altă ordine de idei, cu privire la intimitatea și libertatea vieții personale, merită a se compara din punct de vedere juridic faptul că în conformitate cu metodologia poligrafului, suspectului i se pun exclusiv întrebări legate de fapte sau alte întrebări neutre și de control pe care le știe și le acceptă dinainte fiindu-i citite de examinator, pe când cu prilejul interceptării corespondenței sau al efectuării percheziților, de exemplu deși se urmărește un anumit aspect al cauzei este imprevizibilă cunoașterea și a altor aspecte care nu interesau cauze, situație care de asemenea în practică nu ridică probleme juridice deosebite.

4. Aspecte referitoare la problemele juridice ridicate de respectarea principiului de a dispune liber de propria persoană - refuzul oricăror apropieri între tehnica de detecţie poligraf şi tehnicile narcoanalizei sau hipnozei (constrângerea psihică dirijată). Consimţământul la examinare - respectarea dreptului persoanei de a refuza testarea

Tehnicile de detecţie a stresului emoţional refuză orice apropiere şi consideră din capul locului reprobabile mijloacele narcoanalizei şi hipnozei folosite în ascultarea suspecţilor şi inculpaţilor.

Bazate pe intervenţia medicamentoasă sau sugestia psihică, narcoanaliza şi hipnoza realizează constrângerea psihică dirijată a conştiinţei subiectului blocând structurile cognitive raţionale şi diminuând capacitatea de cenzură a suspectului. Principiul pe care se bazează este acela potrivit căruia la un punct foarte apropiat de pierderea conştiinţei, acesta va fi mintal incompatibil de a opune o rezistenţă psihică raţională în negarea faptelor. Structurile afective (primare) scăpate de sub controlul (scoarţei cerebrale) conştient nu mai pot realiza starea de pericol creată de consecinţele răspunsurilor şi ca atare nu vor mai putea emite răspunsuri şi dirija comportamente de apărare (minciuna) în scopul ascunderii adevărului. Suspectul căruia i s-au indus în mod artifical aceste stări va răspunde sincer întrebărilor adresate (situaţie incompatibilă cu asigurarea dreptului pe care-l are suspectul de a ascunde fapta, de a se apăra)[1].

Tehnicile de detecţie poligraf sunt incapabile de a dirija în vreun fel sau altul capacităţile volitive, cognitiv-afective şi de autocontrol ale subiectului. Acestuia i se pun întrebări legate de faptă, indicându-i-se să răspundă aşa precum voieşte dispunând după bunul său plac de disponibilităţile forului intern al conştiinţei sale în deplinătatea facultăţilor sale mintale şi a drepturilor de care dispune şi de care a luat cunoştinţă[2]. În metodologia americană spre exemplu nu se purcede la investigaţie până ce nu se face lectura şi nu i se explică detaliat suspectului drepturile de care dispune. Art. 31 din C.P.P.M.A. există de altfel în mod obligatoriu afişat vizibil pe peretele din cabinetul de detecţie al fiecărui laborator de psihologie judiciară. Omisiunea acestor formalităţi atrage după sine nulitatea oricăror rezultate ale examinărilor. De altfel, practicienii în acest domeniu apreciază ca fiind forţate şi tendenţioase orice apropieri între tehnicile de detecţie a stresului emoţional şi metodele de constrângere psihică dirijată. *„Adversarii detectorului de minciuni, uitând fără îndoială pe nevinovaţi, pe care acesta permite să-i scoată în afara cauzei, estimează că utilizarea sa este incompatibilă cu principiul de a dispune liber de tine însuţi ... nu se poate face nicio comparaţie sau apropiere cu hipnotismul, narcoza sau folosirea barbituricelor ca de exemplu penthatolul, care sunt*

---

[1] Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, op.cit.

[2] N.A. Suspectul poate minţi la întrebările adresate, sau poate dispune de orice fel de tactici de eludare a detecţiei sau de autocontrol - dreptul de apărare prin negarea faptei nu este lezat în niciun fel. De altfel pentru detecţia poligraf, suspectul este un simplu subiect fiind cu desăvârşire exclusă ideea preconcepută a vinovăţiei acestuia. Principiul prezumţiei de nevinovăţie se oglindeşte concret în rezultatele investigaţiei de tip poligraf, întrucât pe de o parte persoanele bănuite dar care nu prezintă indici pozitivi ai reactivităţii psihoemoţionale, sunt eliminate în mod operativ, iar pe de altă parte, se depistează cu un înalt grad de precizie persoanele a căror culpabilitate se trădează în reactivitatea psihoemoţională-indicii comportamentului simulat.

repudiate"[1]. De altfel principiul de a dispune liber de tine însuţi îşi găseşte ocrotirea juridică în însăşi semnarea de către făptuitor, suspect sau inculpat a declaraţiei de consimţământ, fără de care nu este posibilă de facto şi de jure niciun fel de examinare poligraf[2].

Consimţământul la detecţia stressului emoţional apare din punct de vedere metodologic ca o necesitate şi i se cere subiectului după ce în prealabil:

- i s-au adus la cunoştinţă faptele în legătură cu care apare ca suspect în cauză.
- i se fac cunoscute principiile de funcţionare ale aparaturii de detecţie şi i se dau orice lămuriri legate de aceasta.
- i se comunică modul de examinare, scopul şi finalitatea examenului.
- i se citesc întrebările legate de faptă la care va trebui să răspundă şi i se dau orice explicaţii legate de conţinutul acestora, folosindu-se bineînţeles interpretul ori de câte ori este nevoie.
- i se comunică absolut toate drepturile de care poate dispune[3] chiar şi dreptul de a-şi retrage consimţământul în orice etapă a desfăşurării examinării, dar nu după depunerea iscăliturilor sale la începutul şi sfârşitul diagramelor obţinute în urma examinării.

Din punct de vedere juridic, acordarea consimţământului constituie temeiul conform căruia persoana dispune liberă, nesilită şi neinfluenţată în vreun fel la examinarea cu ajutorul tehnicilor de detecţie a stresului emoţional, în deplină cunoştinţă de libertatea de a dispune de toate drepturile sale conform legislaţiei respective şi în manifestarea plenară a facultăţilor sale mintale.

Specialiştii din fosta Iugoslavie (mai ales din Serbia şi Croaţia) se pronunţă de următoarea manieră cu privire la faptul că utilizarea poligrafului nu lezează libertatea de expresie, inclusiv dreptul de apărare al individului (prin negarea faptei sau refuzul tehnicii): *„... El este, aşa după cum înţelegem noi, doar una dintre metodele tacticii şi metodicii criminalistice, care nu neagă instituţia apărării întrucât subiectul îl poate accepta, sau respinge, tot aşa cum poate să nu răspundă la întrebările puse, respectiv să renunţe la apărare în procesul penal. Testarea se desfăşoară în afara conştiinţei şi prin ea nu se limitează exprimarea liberă a gândurilor reprezentând în felul acesta o formă de conversaţie ..."*.[4]

În acelaşi sens se poate consemna şi opinia juridică a specialiştilor polonezi: *„utilizarea poligrafului nu atinge cu nimic principiile legalităţii (administraţiei justiţiei), nu poate fi vorba de o constrângere fizică sau psihică. Persoana bănuită poate să refuze*

---

[1] Marcel Sicot, op.cit., p.173. N.A. Nu întâmplător pentru tehnica de detecţie poligraf, consimţământul este o chestiune nu numai de formă ci şi de fond, întrucât conform metodologiei, fără colaborarea şi adeziunea suspectului la examinare, aceasta nu este posibilă (subiectul are dreptul - chiar dacă şi-a dat în prealabil consimţământul, să declare în orice moment al testării că nu mai este de acord cu desfăşurarea acesteia, examinarea devenind nulă din acel moment).

[2] Tudorel Butoi, op.cit.

[3] Inclusiv dreptul de a nu executa testarea, precizându-i-se că refuzul său nu obligă şi nu dă dreptul organelor de urmărire penală de a trage concluzii privitoare la vinovăţia sa.

[4] Zvonimir Rosa, Folosirea cu succes a metodei „P.U.T" cu prezumţii în cazul cercetării poligrafice cu privire la o tentativă de omor, I prakse ze praksu, Zagreb, 1970, p. 374.

în orice moment colaborarea cu examinatorul şi să întrerupă cercetarea, cu toate că a fost începută cu consimţământul ei. Această cercetare nu constituie în principiu niciun inconvenient în înţelesul Codului de procedură penală..."[1].

Secţiunea a II-a
Argumente pro şi contra utilizării mijloacelor de detecţie a comportamentului simulat

Pe plan teoretic se poartă încă discuţii contradictorii asupra cadrului legal al utilizării tehnicilor de detecţie a stresului emoţional în procesul penal, Consiliul Ordinului Avocaţilor de la Curtea din Paris exprimând opinia conform căreia acestea ar aduce... „o tulburare în libera expresie a personalităţii[2]". Deşi este de semnalat din capul locului că discuţiile se poartă la nivel de doctrină, teoretic, de manieră pur speculativă - codurile de procedură penală din nicio ţară a lumii neinterzicând în mod expres utilizarea tehnicilor de detecţie a stresului emoţional - remarcăm totuşi orientarea bipolară a opiniilor juridice vizând chestiunea în speţă.

Aşadar distingem,

a) pe de o parte, opinia teoreticienilor, în bună măsură însuşită şi de practica tribunalelor, conform căreia rapoartele de constatare tehnico-ştiinţifică obţinute în urma examinării suspecţilor cu ajutorul tehnicilor de detecţie a stresului emoţional nu pot constitui cel puţin în stadiul actual mijloace de probă, dar care nefiind interzise de lege, pot fi utilizate ca indicii în orientarea activităţilor de urmărire penală,

b) iar pe de altă parte, opinia practicienilor care apreciind eficacitatea concluziilor acestor rapoarte de constatare tehnico-ştiinţifică din punct de vedere al indicilor pe care-i oferă în activitatea de urmărire penală, nu văd niciun impediment în promovarea acestora şi ca mijloace de probă în coroborare cu toate celelalte materiale ale cauzei şi supuse liberei aprecieri a instanţelor de judecată.

În sintetizarea părţilor comune ale celor două orientări, se desprind limpede două idei şi anume:

- aceea a comunităţii de opinii în ceea ce priveşte utilizarea tehnicilor de detecţie a comportamentului simulat şi a valorificării concluziilor rapoartelor de constatare tehnico-ştiinţifică obţinute exclusiv ca indici orientativi în cadrul activităţilor de urmărire penală, şi
- aceea a totalei divergenţe de opinii, în ceea ce priveşte utilizarea rapoartelor de constatare tehnico-ştiiţifică ca mijloace de probă în faţa instanţelor judiciare.

Trecerea în revistă a unor studii, opinii şi argumente juridice izvorând din practica şi teoria de specialitate în plan mondial sunt demne de a fi reţinute. Astfel, în scopul aprecierii utilităţii poligrafului, specialiştii americani au iniţiat un program de cercetări compus din două experienţe de laborator şi şase de teren pentru a determina dacă:

---

[1] W. Kuban, L. Wisniewski, M. Jozwiak, op. cit., p. 249.
[2] Marcel Sicot, op.cit., pp.173-174.

- ❖ testele obținute cu ajutorul poligrafului sunt fiabile și precise,
- ❖ diferitele măsurători fiziologice sunt utile și relevante,
- ❖ tehnicile de detecție utilizate în prezent sunt adaptate la rezultatele urmărite,
- ❖ părerea potrivit căreia psihopații pot induce în eroare poligraful este fondată.

Potrivit acestui studiu, în cauzele penale poligraful poate, în peste 90% din cazuri, indica fără eroare dacă subiectul a spus adevărul ori a mințit. În cadrul experiențelor din teren, într-un penitenciar din Canada, au fost supuși testelor 48 de voluntari, deținuți condamnați pentru omucideri. Potrivit diagnosticelor medicale, jumătate dintre aceștia erau psihopați. Unui număr de 24 deținuți li s-a cerut să fure, pentru scopurile experienței, o bancnotă de 20 de dolari din seiful unui birou aflat într-o încăpere inaccesibilă în mod normal acestora. După aceea li s-a cerut tuturor celor din lotul experimental să nege acest furt, promițându-se o recompensă de 20 de dolari aceluia care (autor fiind) ar putea apare drept sincer la poligraf. Dupa părerea anchetatorului principal, rezultatele obținute la poligraf au fost exacte in proporție de 95,5%.

Printr-o altă serie de experiențe, s-a urmărit măsurarea gradului de exactitate al poligrafului în prezența unor suspecți veritabili. Testele au fost administrate unui număr de 102 suspecți din statele UTAH și NEVADA, inculpați pentru diferite infracțiuni, de la conducerea în stare de ebrietate până la omucidere. Un comitet de experți judiciari (doi avocați ai apărării, doi procurori și un judecător) a fost însărcinat să examineze fiecare caz și să dea un verdict preliminar care a fost comparat ulterior cu rezultatele poligrafului. În cazul în care comitetul și poligraful s-au pronunțat într-un mod categoric, a existat o concordanță a avizelor de 86% din cazuri. Rezultatele tuturor acestor experiențe furnizează o bază empirică care permite determinarea gradului de eficacitate a poligrafului. Deși rezultatele sunt clare, consecințele lor pe planul politicii de urmat trebuie încă să fie clarificate. Anchetatorul principal consideră că testele la poligraf trebuie să fie considerate ca o nouă formă de mărturie de expert. Alți cercetători ar dori să reducă rolul testelor la cel de mijloace auxiliare de anchetă.

În privința statutului legal al valorificării concluziilor rezultând în urma investigațiilor cu ajutorul poligrafului, citându-l pe Minora Takahoshi, comisar divizionar în cadrul Direcției judiciare Japoneze, aflăm că *„în 1984 Curtea Supremă a Japoniei a admis că procesul verbal de examinare la poligraf are „forță probantă" în temeiul Codului japonez de procedură penală. Mai mult în 1965, tot în cadrul unui proces Tribunalul districtului Malbashia a dispus ca un specialist al poliției să procedeze la examinarea poligrafică pentru determinarea gradului de credibilitate care trebuie acordat declarațiilor acuzatului. Rezultatele acestei expertize au fost folosite ca dovadă a vinovăției acuzatului".*

Deosebit de interesante ni se par a fi însă opiniile lui Marcel Sicot, a cărui bogată experiență de practică judiciară la cârma INPERPOL-ului obligă la citarea integrală a acestora ... *„reacțiile înregistrate la poligraf nu pot fi considerate nici ca declarații, nici ca mărturii, nici ca mărturisiri pe care nimeni nu este, în mod legal obligat să le facă. Ele mi se par, în actuala stare de lucruri, că ar trebui să fie clasate în categoria indicilor care rezultă mai curând din tehnica polițistă decât din procedura penală definitivă. Ele nu au desigur valoarea urmelor relevate la fața locului și mai puțin încă forța probantă a amprentelor digitale recunoscute astăzi în mod universal. Dar justiției i-au trebuit*

numeroşi ani ca să recunoască valoarea probatorie a dactilotehnicii. Fără îndoială la fel va fi şi cu poligraful ... Instanţele superioare ale tuturor ţărilor se arată totuşi rezervate în această privinţă. Câţiva judecători locali din S.U.A. admit că aparatul este perfect utilizabil în ancheta prealabilă şi în investigaţiile în caz de flagrant delict. Poziţia lor nu pare să fi fost, în mod formal, nici confirmată, nici dezaprobată de către instanţele superioare.

Din contră, poligraful este de o anumită eficacitate în materie preventivă şi foarte la modă în firmele private şi marile companii americane de asigurări, care solicită contractanţilor lor să se supună la această probă. În materie criminală, mi se pare indiscutabil că în cursul anchetei, aparatul poate ajuta mult la descoperirea adevărului. La americani sunt numeroase cazurile de reuşită care profită celor nevinovaţi, scurtează tatonările, suprimă riscurile injustiţiei sau de ilegalitate. În Franţa, utilizarea în acest stadiu a poligrafului lui Keller nu mi se pare deloc ireconciliabilă, ba din contră, cu noul Cod de procedură penală care recunoaşte importanţa expertizei în ancheta judiciară fără a-i enumera sau a-i limita mijloacele şi cred că legiuitorul a făcut astfel dovadă de multă înţelepciune. Bineînţeles aparatul nu poate fi folosit de către poliţie decât cu asentimentul formal al persoanelor împotriva cărora există „indicii grave şi concordante de natură a motiva inculparea lor". El trebuie de altfel să fie manipulat de experimentatori specializaţi şi fără ca rezultatele înregistrate cu titlu de indicaţie să poată lega Tribunalul, singurul calificat pentru a-i aprecia în final valoarea. În fond folosirea poligrafului este încă în stadiu experimental (N.A. stadiul anului de referinţă 1961 în Franţa). *Dar eu nu le consider justificate, cel puţin în ceea ce priveşte ancheta, protestele grăbite ale Baroului din Genova şi ale Consiliului Ordinului Avocaţilor din Paris ... Această tehnică, oricât de imperfectă ar fi ea încă, nu pare deloc să o îndepărteze din categoria indiciilor adesea mai puţin criticabile decât mărturiile umane, sub pretextul că ea ar aduce o tulburare în libera expresie a personalităţii ... Ea este perfectibilă şi nu poate fi concordantă pur şi simplu, fără pericolul pentru ştiinţa însăşi care, esenţialmente evolutivă, ca şi Dreptul va progresa în mod sigur în acest domeniu ca şi în altele şi care trebuie să rămână în serviciul securităţii şi moralităţii publice"*[1].

Ideea utilizării poligrafului ca furnizor de concluzii cu putere de indicii şi mijloc auxiliar al ascultării suspecţilor, se pare că a prins cel mai bine în Europa: *„în cadrul procesului nostru penal, rezultatele testării poligrafice nu reprezintă prin ele însele o probă, poligraful este doar un mijloc auxiliar în activitatea poliţienească, iar rezultatele acestuia doar o orientare în descoperirea adevărului material în descoperirea de noi probe"*[2], iar locul utilizării sale ar fi în domeniul tehnicii criminalistice în conformitate cu opinia specialiştilor polonezi, *„...cercetările la variograf (poligraf) ar trebui să fie considerate ca făcând parte din sectorul tehnicii criminalistice. Opinia operatorului trebuie tratată ca un mijloc auxiliar în procedura pregătitoare. Decizia despre considerarea acestei opinii ca o probă doveditoare trebuie lăsată în competenţa procurorului şi a instanţei. Există situaţii când în lumina altor dovezi rezultatele cercetărilor la variograf (poligraf) pot fi considerate ca unul dintre elementele întărind din punct de vedere al*

[1] Marcel Sicot, op. cit., p. 176.
[2] Zvornimir Rosa, op. cit., p. 381.

probelor acuzaţia"[1]. Se pare că această din urmă opinie, în care într-o oarecare măsură se regăsesc din anumite puncte de vedere şi celelalte, se apropie cel mai mult de punctul de vedere care ar putea să împace bipolaritatea orientărilor juridice existente la ora actuală. În acest sens, utilizarea poligrafului şi-ar avea locul ca activitate de strictă specialitate în investigaţia judiciară şi tactica criminalistică a ascultării suspectului, concluziile raportului întocmit de către expertul în psihologie judiciară orientând cercetările în cadrul urmăririi penale, dar rămânând în acelaşi timp la dispoziţia procurorului şi a instanţei, singurele competente ca, în funcţie şi de celelalte materiale al cauzei, să le confere o anumită greutate.

Această opinie s-ar putea să-şi găsească concretizarea legală în valorificarea datelor ce rezultă din investigarea suspecţilor cu tehnicile de detecţie a stresului emoţional, prin efectuarea de rapoarte de constatare în conformitate cu art. 172 NCPP, care stipulează, printre altele, următoarele: *„...Când există pericol de dispariţie a unor mijloace de probă sau de schimbare a unor situaţii de fapt ori este necesară lămurirea urgentă a unor fapte sau împrejurări ale cauzei, organul de urmărire penală poate dispune prin ordonanţă efectuarea unei constatări. Constatarea este efectuată de către un specialist care funcţionează în cadrul organelor judiciare sau din afara acestora...."*.

Din acest punct de vedere, în conformitate cu art. 172 NCPP, distingem[2]:

a) necesitatea urgenţei pare a fi satisfăcută cel puţin din următoarele două considerente:

- pericolul dispariţiei sau alterării în timp a datelor despre faptă existente la un moment dat în câmpul conştiinţei suspectului (urmele infracţiunii în plan psihic, urmele mentale ale creierului (informaţia stocată în amintire).
- necesitatea pentru evoluţia cauzei de a lămuri urgent fapte sau împrejurări în raport cu care declaraţiile suspectului vin în contradicţie sau nu sunt convingătoare.

b) necesitatea folosirii cunoştinţelor unui specialist este indiscutabilă, practica actuală demonstrând că cerinţele exploatării aparaturii şi cele impuse de metodologia de testare nu pot fi pe deplin satisfăcute decât prin consultarea unui specialist în psihologie judiciară - licenţiat în psihologie, cu o solidă pregătire profesională în domeniul tehnicilor de investigaţie a comportamentului uman şi cu o bogată experienţă în munca de anchetă ori de investigaţie judiciară.

c) necesitatea efectuării rapoartelor de constatare se impune dată fiind obligativitatea juridică şi profesională a specialistului de a sintetiza şi concretiza într-un document oficial (raportul de investigare a comportamentului simulat) activităţile, operaţiile, manoperele experimentale şi demonstraţiile la care a recurs valorificându-şi rezultatele obţinute prin concluzii finale de certă valoare ştiinţifică.

Desigur, efectuarea de rapoarte de constatare apare numai ca una din variantele posibile ale materializării şi exploatării rezultatelor obţinute în urma detecţiei stresului emoţional în ascultarea suspectului. Practica demonstrează de altfel o diversitate de forme în această direcţie:

---

[1] W. Kuban, L. Wiskiewski, M. Jazwiak, op. cit., p. 268.
[2] Tudorel Butoi, op.cit., p. 86.

- japonezii anexează diagramele unui proces verbal de examinare cu tehnicile de detecție conținând concluziile testării.
- autoritățile din Serbia și Croația realizează un gen prescurtat de rapoarte de constatare (de fapt, un fel de note de comunicare a rezultatelor testării) la care anexează diagramele obținute iar expertul întocmai ca la americani este chemat de instanță să depună mărturie și să facă eventuale interpretări și lămuriri asupra diagramelor.
- polonezii opiniază pentru formulare model/tip de redactare și comunicare a opiniilor specialistului în tehnica poligraf.

Indiferent care va fi forma care se va consacra în materializarea și exploatarea rezultatelor (excluzându-se, cel puțin deocamdată, reglementarea acestora ca mijloc de probă) opiniem că acestea vor juca un rol important în investigația judiciară și în tactica ascultării suspecților, în scurtarea tatonărilor și diminuarea riscurilor injustiției, fie prin eliminarea din cercurile de prezumtivi autori ai infracțiunilor, a persoanelor care nu au legătură cu cauza, fie prin selecționarea din cercul de prezumtivi autori a persoanelor care prezintă reacții semnificative stresului emoțional în raport cu întrebările relevante.

În ceea ce privește aprecierea acestor materiale și valorificarea ca material probatoriu (punctul de vedere al specialistului opiniind că cel puțin în stadiul actual al tehnicii și practicii judiciare, această procedură trebuie privită cu anumite rezerve), aceasta rămâne exclusiv la dispoziția procurorului care le poate valorifica prin apelul la ele în rechizitorii și bineînțeles a instanțelor (judecători, judecători de drepturi și libertăți ori judecători de cameră preliminară), aceștia fiind singurii în măsură să aprecieze valoarea în contextul coroborării lor cu celelalte materiale ale cauzei, inclusiv a le respinge motivat. Într-una din cauzele înregistrate în practica judiciară în anul 2008, Curtea de Apel Constanța a reținut că testarea poligraf nu este reglementată în Codul de procedură penală ca un mijloc de probă, aceasta fiind folosită de către organele de urmărire penală pentru identificarea unor aspecte care ar putea avea relevanță în cauză, aspecte pentru dovedirea cărora trebuie administrate mijloacele de probă recunoscute în procesul penal. De asemenea, într-o altă cauză, instanța de apel a arătat că testarea sincerității inculpatului, cu testul poligraf, nu trebuie supraestimată în condițiile în care această tehnică, pe de o parte, nu face parte din mijloacele de probă prevăzute în Codul de procedură penală, el neputând prezenta o certitudine privind vinovăția ori nevinovăția inculpatului, iar pe de altă parte, de cele mai multe ori, este imperfect, dependent de o multitudine de factori cum ar fi emotivitatea uneori crescută, nervozitate, deficiențe psihice etc. Concluziile testului poligraf nu pot fi considerate ca furnizând probe, în sensul procesual al noțiunii, întrucât poligraful nu este, așa cum s-a arătat, mijloc de probă. Acestea pot fi valorificate, în planul unei soluții, doar în calitate lor de indicii care, coroborate, cu alte elemente de fapt conduc către o anume concluzie.

În încheierea aspectelor privitoare la analiza tehnicilor de detecție a comportamentului simulat, redăm opiniile personale ale autorului expert în tehnica poligraf Tudorel Butoi, exprimate cu privire la situația actuală a poligraf-ului, în cuprinsul unui articol publicat în Revista de criminologie, criminalistică și penologie[1]:

[1] Articol disponibil la adresa www.psiho-crime.ro/data/SERIAL-KILLER.doc

"... Şi totuşi tehnica poligraf devine vulnerabilă

Cu peste 25 ani de utilizare în criminalistica română şi peste 54 ani de consacrare în cea mondială, SUA, Japonia, Israel, Serbia, Croaţia etc., tehnica poligraf rezistă încă şi astăzi.

Aflată permanent, ca şi specialiştii în domeniu de altfel, între apreciere şi contestare, drumul sinuos al investigaţiei comportamentelor simulate a fost presărat atât de eşecuri răsunătoare cât şi de succese remarcabile.

Nu voi insista asupra acestora, îmi ajung cele trăite în peste 25 ani ai exerciţiului profesionist în materie cu bunele şi relele asimilate, cu învăţămintele pe care le-am tras şi asupra cărora mai reflectez încă.

Am totuşi chef teribil să uit...

Şi totuşi, provocării de faţă trebuie să-i răspund, punând în discuţie câteva simptome ale declinului tehnicii intuit de mine din interior şi poate, mai bine ca alţii.

Argumentele vulnerabilităţii actuale ale tehnicii poligraf rezidă în următoarele:

a) Tehnica poligraf a fost popularizată excesiv în sensul satisfacerii libertăţii de informaţie a publicului larg, expunându-i-se detaliat o serie de "intimităţi" – pierzând astfel aura de infailibilitate şi mister, psihologic necesară etapei de aşteptare, încărcare – montaj, a persoanelor incluse în cercurile de bănuiţi (vezi mass-media, TV, radio, publicaţii);

b) Tehnica poligraf a fost desconspirată în punctele ei forte (vezi rolul întrebării de control, testul de stimulare, vârf de tensiune etc.);

c) Momentele operative ale utilizării tehnicii poligraf sunt uneori pregătite superficial, iar concluziile testărilor nu sunt întotdeauna susţinute prin acţiuni apte coroborării profesioniste specifice probaţiunilor calificate (mijloace speciale, filaj, investigaţii, interogatorii, percheziţii etc.);

d) Diseminarea în sens larg a unor elemente de tactică şi procedură a examinării (consimţământ, aviz medico-psihologic, reguli de respectat pe parcursul examinării etc.) inspiră din ce în ce mai mult (mai ales recidiviştii) la o serie de măsuri orientate contracarării metodei (evaziune mentală, tentative de autocontrol, inducerea unor elemente parazitare, invocarea unor suferinţe psiho-medicale, autoadministrarea medicaţiei cu neuroleptice sau sedative, refuzul examinării etc.).

e) Tehnica s-a erodat permanent, fie între absolutizările unora (apţi la un moment dat să o gireze cu forţa mijloacelor de probă), fie între renegările şi discreditările altora (în stare să o repudieze total) şi unii şi alţii având însă grijă ca după exploatarea indiciilor certe oferite de poligraf, identificarea autorilor şi soluţionarea unor cauze complexe, s-o marginalizeze temporar atât cât să-şi hiperbolizeze propriile contribuţii, ahtiaţi după gratulaţii efemere şi nemeritate.

f) Intre "specialiştii tehnicii" se strecoară nu o dată tot felul de "hibrizi universitari" sau (vezi în parte practica unor şcoli din SUA) pur şi simplu doar absolvenţi de liceu, care şcolarizaţi "intensiv" în mai puţin de câteva săptămâni, sunt declaraţi "experţi" în dispreţul total faţă de simţul clinic specific psihologului criminalist, existând aşadar pericolul şi totodată scuza eventualelor erori prin transferul în totalitate a responsabilităţii concluziilor pe seama prelucrării pe calculator.

g) *Tehnica poligraf capătă din ce în ce mai des cu totul alte conotaţii decât cele care au consacrat-o pe terenul judiciar, abandonând în parte exigenţele redutabilei şcoli clasice în materie, este folosită "la greu" în management şi resurse umane, selecţii de personal, recrutări ale forţei de muncă etc., subiecţii fiind declaraţi "apţi" pe bandă rulantă.*

... Revirimentul şi preluarea iniţiativei tehnicii va fi resimţită treptat, treptat, odată cu însănătoşirea în ansamblu a societăţii (care de fiecare dată generează nici mai mult, nici mai puţin, decât infractorii pe care-i merită) pe de o parte, iar pe de altă parte pe măsură ce noi descoperiri ştiinţifico-tehnice şi metodologice (recentele studii asupra câmpului caloric, diametrului pupilar, specificităţii undelor creierului) vor fi exploatate în câmpul şi aria de competenţă a tehnicii poligraf...".

Secţiunea a III-a
Eroarea judiciară în procesul penal

În sens filozofic, prin eroare înţelegem concluzia care, datorită limitelor cunoaşterii, observaţiei superficiale, experimentului organizat în mod defectuos, nerespectării legilor logice, nu reflectă adevărat, veridic, realitatea obiectivă.

Prin **eroare judiciară** înţelegem **perceperea, interpretarea, sancţionarea greşită, cu bună- sau rea-credinţă, a datelor faptice şi juridice ridicate în cadrul procesului de înfăptuire a justiţiei.**

Romanii apreciau ca esenţiale pentru un contract trei elemente: obiectivul, consimţământul şi capacitatea.

Printre cauzele care duc la inexistenţa consimţământului face parte şi eroarea.

Eroarea este înţelegerea greşită a unor împrejurări. Uneori, când nu poartă asupra unor aspecte ce prezintă interes pentru părţi, eroarea nu produce niciun efect asupra contractului, alteori însă, duce la inexistenţa acestuia. Următoarele cazuri de eroare atrăgeau nulitatea contractului: error in negatio, error in persona, error in corpore şi error in substantia.

"Error humanum est" spune un vechi dicton latin şi fiinţa omenească, plină de păcate, îşi însuşeşte critic şi acest mic amănunt: de a se fi aflat în eroare, la un anumit moment şi într-o anumită situaţie, de a fi "căzut" în greşeală, cum ar spune filozoful, pur şi simplu de a-şi fi reprezentat în mod eronat situaţia de fapt.

Dictoanele, în general, concentrează o stare de fapt, o tensiune oarecare şi, datorită laconismului lor esenţial, au valoarea unui argument, practic a unei scuze, într-un "dialog" al greşelii, invocate de cel care a greşit şi care simte nevoia să se apere.

Dar undeva, de cealaltă parte, s-a produs ireparabilul, frustrarea nedreptăţii provocate de eroare, percepută în funcţie de structura caracterială a individului, iar în plan obiectiv s-au produs distorsiuni, abateri de la normal, ceva ce a fost fără să fi trebuit să fie.

În momentul în care individul pretinde încălcarea unui drept subiectiv al său, pătrunde în mecanismul instituţionalizat al justiţiei statale, în plin câmp al dreptului obiectiv. Eroarea apare şi aici inerentă naturii omeneşti, alterând raporturile interumane prestabilite. Eroarea de fapt este scuzabilă în Drept, în măsura în care sunt reparabile

consecinţele sale, iar sancţiunea merge de la anularea actelor săvârşite din eroare în timpul persistenţei erorii, până la totala disculpare a individului generator al erorii şi la restabilirea situaţiei anterioare. Eroarea creează aparenţa bunei-credinţe şi o prezumă, restabilirea situaţiei anterioare şi repararea prejudiciului fiind într-un fel, şi o "primă" acordată bunei-credinţe, principiu moral deosebit de important în Drept.

Acest mod de a privi lucrurile este specific dreptului privat, în special celui civil, bazat pe egalitatea şi independenţa participanţilor, persoane fizice, la raporturile care formează obiectul acestui domeniu al dreptului.

Eroarea "judiciară" ţine de domeniul dreptului penal ca ramură a dreptului public, cu reguli specifice, în care intervine statul ca apărător al interesului public. Intrăm într-un domeniu "mai serios" al dreptului, prin consecinţele grave pe care le antrenează, în special în plan psihic, ţinând de imprevizibil şi, mai ales, de ireparabil.

De fapt, eroarea judiciară ca atare, se poate califica abia în momentul descoperirii şi condamnării adevăratului făptuitor, până atunci hotărârea de condamnare definitivă are o valoare relativă de adevăr, fiind executabilă ca atare. Punctul central al discuţiei despre eroarea judiciară este, aşadar, mecanismul formării convingerii intime a judecătorului, eronată datorită insuficienţei probatoriului administrat sau ignorării anumitor probe esenţiale pentru stabilirea adevărului, dar bazată în principal pe buna sa credinţă, pe convingerea că soluţia sa este cea corectă, corespunzătoare situaţiei de fapt şi de drept. Buna sa credinţă este şi premisa nesancţionării judecătorului pentru provocarea erorii judiciare, el având dreptul la intima convingere, adică dreptul de a aprecia liber, conform conştiinţei sale, cauza, şi de a se pronunţa ca atare, drept conferit de lege ca o "primă de încredere" în judecata şi conştiinţa magistratului, legea lăsând soluţionarea cauzei "la luminile şi înţelepciunea judecătorului"[1].

Reaua-credinţă a magistratului în soluţionarea cazului excede problema convingerii intime, ca motivaţie psihologică a pronunţării hotărârii. Judecătorul nu mai este subiectul pasiv al erorii de fapt, el provoacă sau cel puţin acceptă producerea erorii judiciare, atitudinea sa psihică ţinând de domeniul intenţiei. El a ignorat total, cu bună ştiinţă, probatoriul administrat în cauza care conducea la concluzia nevinovăţiei inculpatului sau a cunoscut caracterul său fals, contrafăcut, pronunţând totuşi o hotărâre de condamnare a inculpatului[2].

---

[1] Butoi, Tudorel, Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice, Editura Trei, Bucureşti, 2012, p. 375 şi urm.

[2] **CAZUL SACCO I VANZETTI**

24 decembrie 1919, Bridgewater, în apropiere de Boston, SUA. Un autoturism marca Buick blochează calea unui camion ce transporta suma de 30.000 dolari, salariile pentru muncitorii unei fabrici de încălţăminte. Din autoturism coboară 3 bărbaţi înarmaţi care nu reuşesc, totuşi, să oprească camionul.

15 aprilie 1920, South Braintree, tot în apropiere de Boston, SUA. Doi indivizi necunoscuţi îi împuşcă pe doi salariaţi ai unei fabrici de încălţăminte şi le sustrag suma de 30.000 dolari, salariile lucrătorilor. Tâlharii dispar cu un autoturism marca Buick. Observaţiile martorilor nu sunt elocvente, se contrazic. La sediul poliţiei se primeşte un telefon anonim prin care se dă un indiciu. Se fac cercetări. În absenţa celui denunţat de către telefonul anonim, un anume Coacci, de origine italiană, poliţiştii iau urma unor apropiaţi ai acestuia. Nicola Sacco şi Bartolomeo Vanzetti sunt arestaţi sub acuzaţia de participare la al doilea atac şi, respectiv la ambele atacuri (Vanzetti). Cei doi sunt emigranţi italieni, ambii sunt membri ai mişcării anarhiste, mişcare deloc agreată în SUA. În baza unor probe irelevante şi insuficiente, beneficiind şi de serviciile unei apărări foarte slab pregătite şi ineficiente, cei doi acuzaţi sunt condamnaţi la moarte pentru asasinat de gradul întâi. Deşi opinia publică din America şi Europa li se alătură celor doi, aceştia sunt executaţi după mai mult de şase ani de aşteptare.

Inculpatul devine, după cum am mai spus, din acuzat victimă, fiind uneori, în cazul relei credinţe a magistratului, antecondamnat încă din faza urmăririi penale, în care se adună probatoriul cauzei. Se încalcă astfel, în mod flagrant, principiul prezumţiei de nevinovăţie, care funcţionează în favoarea inculpatului până în momentul pronunţării hotărârii de către instanţa de judecată, singura în măsură să aprecieze vinovăţia sau nevinovăţia acestuia. Încălcarea acestui principiu înseamnă nu numai lipsirea suspectului sau inculpatului de un drept al său fundamental în procesul penal, ci şi inducerea pentru inculpat a unei stări de teroare, de tensiune psihică, acesta realizând că probatoriul cauzei îi este nefavorabil, rechizitoriul susţinând vinovăţia sa deşi el se ştie nevinovat. Individul simte că i s-a făcut o nedreptate şi resimte acest lucru mai mult decât ca o simplă frustrare, ci ca pe un complet împotriva sa, el se simte prins în mecanismul judiciar statal şi strivit fără nici o putere de apărare. Este un moment critic, de ruptură, care intră în sfera ireparabilului.

După 50 de ani de la moartea celor doi, în urma efectuării unor noi anchete, contraanchete şi expertize s-a putut dovedi nevinovăţia acestora. La 20 iulie 1977 s-a pronunţat reabilitarea lor oficială şi s-a proclamat ziua de 20 iulie, zi de amintire în întreg statul Massachusetts.

Date rezultate din cercetarea la faţa locului:

- Şoferul camionului atacat în prima acţiune declară că agresorii erau trei. Unul dintre ei era înalt, brunet şi purta o mustaţă foarte deasă. Ei foloseau un autoturism Buick.
- Al doilea atac – maşina folosită aici era aceeaşi cu cea din primul atac. Cele şase gloanţe trase asupra victimelor au fost marcate de către medicii legişti. Singurul glonţ mortal care a atins-o pe una dintre victime a fost notat cu un "III" roman. În cele din urmă totul va depinde de el.
- Atât Sacco, cât şi Vanzetti purtau asupra lor arme.

Erori de interpretare – disfuncţii în exigenţele de competenţă

1. Faptul că cei doi acuzaţi sunt membrii ai mişcării anarhiste nu este o garanţie că cei doi au comis cele două atacuri;
2. Lipsa alibiului pentru cele două atacuri a lui Vanzetti este doar un indiciu dar nu şi o garanţie că el ar fi comis faptele;
3. Faptul că acuzaţii şi-au învăţat depoziţiile pe dinafară, ei neputând vorbi bine limba engleză nu înseamnă că ei sunt nesinceri;
4. Disfuncţii în exigenţele de competenţă ale avocaţilor apărării: absenţa capacităţii de persuasiune, comunicare redusă, lipsă de argumentare – participare la şedinţe, practic, inexistentă.

Efecte psihologice de distorsiune a intimei convingeri

Rea-credinţă datorată:

1. efect Halo – apartenenţa celor doi acuzaţi la mişcarea anarhistă;
2. efect Halo – condamnarea lui Vanzetti la 12 ani închisoare pentru primul atac a încurajat instanţa în condamnarea celor doi şi pentru cel de-al doilea atac;
3. judecătorul Webster Thayer, preşedintele completului, era un magistrat integru dar era un om al tradiţiei, ieşit dintr-o veche familie americană, un puritan care cu greu i-ar putea înţelege pe imigranţii încă slab integraţi, oameni care vociferează, care gesticulează, latini ("Marile crime ale istoriei" – Bellemare P., Nahmias, J-F, pag. 11);
4. confuzia produsă de numeraosele expertize balistice care nu au avut concluzii foarte clare;
5. confuzia produsă de mărturiile care nu erau prea clare.

Subiectivism al corpului de juraţi datorat faptului că selecţionarea lor s-a făcut din oficiu, împotriva voinţei lor.

Ignoranţă:

1. a negării faptelor de către acuzaţi, chiar şi pe scaunul electric;
2. a faptului că deşi Vanzetti a fost acuzat că şofa Buick-ul în cele două atacuri, acesta nu ştia să conducă.

Concluzie:

Prezentarea defectuoasă a apărării a contribuit la acuzarea celor doi. Introducerea procesului pe terenul politic, act realizat de către apărare, a reprezentat practic, condamnarea propriilor clienţi. De aici influenţa politică s-a impus, fiind posibilă producerea erorii judiciare.

Realizarea actului de justiție se face printr-un complex de activități care pot fi influențate de o serie de factori, unii obiectivi, ținând de cadrul legislativ existent sau progresele științei, alții subiectivi, ținând de pregătirea profesională, experiența, moralitatea și loialitatea celor care participă la înfăptuirea acestuia. Uneori, din păcate, acțiunea inadecvată a unuia sau a ambilor factori, ca în orice activitate umană, poate conduce și la erori. Când se produce o eroare judiciară, statul (prin organele judiciare) și societatea în ansamblu au obligația să o constate, să o recunoască și să îi îndrepte, prin toate remediile posibile, consecințele produse. **Condamnarea lui Țundrea Ilie Marcel pentru omorul săvârșit în data de 16.06.1992 asupra victimei G.M. reprezintă cea mai mare eroare judiciară din istoria justiției române.** A mai existat un alt caz de mare eroare judiciară, cazul „Anca", situație în care S.G. a fost condamnat în legătură cu uciderea, în anul 1977, a numitei B.A.R. Există însă două diferențe esențiale între cele două cazuri. Astfel, condamnarea lui S.G. s-a produs anterior anului 1989, în condițiile existenței statului totalitar și, pe de altă parte, Țundrea Ilie Marcel a executat 12 ani de închisoare, comparativ cu S.G. care a executat 4 ani de închisoare.

O posibilitate de eroare în folosirea tehnicii poligraf rezidă în raționarea excesivă și pledarea până la autoconvingere a nevinovăției, situație pe care, teoretic, literatura de specialitate o semnalează în legătură cu acele infracțiuni pentru care este prevăzută o pedeapsă foarte severă. Explicația psihologică constă în aceea că întreaga activitate psihică este comutată asupra conștientizării pericolului, lăsând în conul de umbră aspectele legate de fapta comisă. Teama față de sentința ce va fi pronunțată este în acest caz, un factor cu mult mai predominant decât teama că minciuna ar putea fi detectată (Maurice Floch). De asemenea, pledarea până la autoconvingere (în susținerea nevinovăției), duce în timp la o raționalizare „la rece" a faptelor și la o descărcare afectivă, care provoacă diminuarea sentimentului vinovăției (efectul obișnuinței trăirii, fapt realizabil uneori și printr-o interogare excesivă înainte de test). Uneori, subiecții supuși testării cu poligraful se abat de la instrucțiunile primite și, în dorința de a se sustrage detectării vinovăției, se dedau la o serie de tentative de a denatura reprezentările grafice (Reid, Inbau, H.J. Eysenk). Ceea ce asemenea indivizi nu cunosc, este faptul că acest comportament, diferit, de cel indicat prin instructaj, devine semnificativ pentru minciuna lor, traseele diagramelor fiind o regularitate și o lipsă de naturalețe care trezesc suspiciuni examinatorului. De altfel, indivizii din această categorie recurg la o serie de tactici defensive, în scopul sustragerii de la examenul poligraf (oboseală excesivă, consum de medicamente, de alcool etc.). Nu rare sunt și cazurile când, în funcție de cunoștințele științifice pe care le posedă, subiecții încearcă să denatureze rezultatele prin diferite eforturi de autocontrol. Respirația controlată este o altă posibilitate de eroare. Ea se evidențiază în regularitatea nefirească a ritmului sau în diferențele dintre caracteristicile respirației la testul cartonașelor față de testul de bază. Mișcările musculare și acuzarea jenei create de aparatura de detecție, atunci când apar la aplicarea testului de bază și sunt absente în testul de cartonașe, sunt indicii ale unor tentative de eludare a detecției vinovăției[1].

[1] Mitrofan, Nicolae (coordonator), Voicu Zdrenghea, Tudorel Butoi, op.cit., citat de Butoi, Tudorel, Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar, Editura Pinguin Book, București, 2004, p. 81.

În loc de concluzii

„To catch a criminal, you have to think like one!" – „Pentru a prinde un criminal, trebuie să gândeşti ca un criminal!".

Departe de a se constitui într-o analiză exhaustivă, prezentul compendiu universitar reprezintă o operă interdisciplinară destinată valorificării sale, atât în planul teoretic, dar şi practic-aplicativ al problematicii analizei comportamentale în procesul penal, deschizând calea unor noi direcţii de cercetare în acest domeniu.

Aşa cum s-a subliniat atât de către noi, cât şi de alţi teoreticieni şi practicieni ai sistemului judiciar, analiza comportamentelor umane cu finalitate criminogenă constituie, alături de activităţile privitoare la aplicarea legislaţiei penale şi administrarea probatoriului în cauzele penale, elemente esenţiale în realizarea eficientă a actului de justiţie. Realizată în mod profesionist, analiza comportamentală poate constitui un instrument util în investigaţia judiciară şi în activitatea de anchetă penală, încurajând persoanele interesate în utilizarea sa concretă. Este şi motivul pentru care lucrarea analizează, dintr-o perspectivă modernă, particularităţile comportamentale ale actorilor implicaţi în procesul penal, poziţia centrală fiind ocupată de suspect/inculpat, în strânsă legătură însă cu observarea directă şi analiza funcţională a relaţiei dintre organele specializate ale statului care realizează activitatea judiciară (organele de cercetare penală, procurorul, judecătorul de drepturi şi libertăţi, judecătorul de cameră preliminară, instanţele judecătoreşti) şi suspect/inculpat, dar şi în raport cu ceilalţi participanţi în procesul penal.

Principalele obiective ale prezentei lucrări constau, printre altele, în dezvoltarea unor abilităţi şi deprinderi de analiză într-o manieră ştiinţifică a problematicii specifice interpretării comportamentelor umane criminogene, precum şi în formarea algoritmului exigenţelor psihologice faţă de investigaţia ştiinţifică a personalităţii criminale.

Compendiul universitar se adresează reprezentanţilor organelor specializate ale statului care realizează activitatea judiciară, dar şi studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor din cadrul facultăţilor de drept, psihologie şi sociologie care se pregătesc în domeniul analizei comportamentale în procesul penal, precum şi tuturor persoanelor interesate să investigheze domeniul de referinţă.

Demersul nostru se corelează cu recenta lansare a unei noi specializări în cadrul Poliţiei Române – *Analiza comportamentală*, dar şi cu iniţiativa lăudabilă a conducerii Academiei de Poliţie "Alexandru Ioan Cuza" Bucureşti, de a organiza în viitorul apropiat, un program de studii universitare de masterat în domeniul profiling-ului şi tehnicii poligraf aplicative investigaţiilor judiciare.

BIBLIOGRAFIE

Legislaţie

1. *** Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 135 din 31 mai 1994.
2. *** Convenţia europeană pentru prevenirea torturii şi a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987, ratificată de România prin Legea nr. 80/1994, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 285 din 7 octombrie 1994.
3. *** Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse şi tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, ratificată de România prin Legea nr. 19/1990, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 112 din 10 octombrie 1990.
4. *** Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948.
5. *** Constituţia României din 1991, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991, revizuită prin Legea nr.429/2003, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.
6. *** Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările şi completările ulterioare.
7. *** Legea nr. 286/2009 privind Codul Penal, publicată în „Monitorul oficial al României", partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările şi completările ulterioare.

Tratate, cursuri, monografii

1. Ablow, K., *Patologia di un delitto*, trad. it. Bruno F., Rizzoli, Milano, 1999.
2. Aioniţoaie, Constantin, Bercheşan, Vasile (coordonatori) şi colectiv, *Tratat de metodică criminalistică (vol.I)*, Editura Carpaţi, Craiova, 1994.
3. Aioniţoaie, Constantin; Sandu, Ion-Eugen (coordonatori) şi colectiv, *Tratat de tactică criminalistică (ediţia a II-a revăzută şi adăugită)*, Editura Carpaţi, Craiova, 1992.
4. Alămoreanu, Sorin, *Elemente de criminalistică*, Editura Alma-Mater, Cluj-Napoca, 2000.

5. Amza, Tudor, Amza, Cosmin-Petronel, *Criminologie: tratat de teorie şi politică criminologică*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2008.
6. Antoniu, George, *Vinovăţia penală,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1995.
7. Antoniu, George, Costică Bulai, Gheorghe Chivulescu, *Dicţionar juridic penal*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
8. Augias, C., *Telefono Giallo*, Mondadori, Milano, 1991.
9. Beccaria, Cesare, *Despre delicte şi pedepse*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
10. Bercheşan, V., *Metodologia investigării criminalistice a omorului*, Editura Paralela 45, Bucureşti, 1998.
11. Bercheşan, V., Dumitraşcu I.N., *Probele şi mijloacele de probă (mic îndrumar de cercetare penală)*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1994.
12. Bogdan, Tiberiu, Sântea, Ioan, Drăgan-Cornianu, Rodica, *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Serviciul Editorial Cinematografic, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1983.
13. Bogdan, Tiberiu, *Psihologie judiciară*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
14. Bogdan, Tiberiu, *Curs introductiv în psihologia judiciară*, Bucureşti, 1958.
15. Boroi, Alexandru; Nistoreanu, Gheorghe, *Drept penal. Partea specială (ediţia a III-a, revizuită conform noului Cod Penal)*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005.
16. Boroi, Alexandru, *Drept penal. Partea generală,* Editura ALL BECK, Bucureşti, 2001.
17. Boroi, Alexandru, *Infracţiuni contra vieţii,* Editura Naţional, Bucureşti, 1996.
18. Boroi, Alexandru, *Aspecte teoretice şi practice privind infracţiunile de omor şi lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte*, Editura M.I., 1991.
19. Buda, O., *Tratat de medicină legală*, Editura Medicală, Bucureşti, 1995.
20. Butoi, Tudorel, *Curs universitar de psihologie judiciară: abordări teoretice şi practice*, Editura Trei, Bucureşti, 2012.
21. Butoi, Tudorel, (coordonator), Butoi Ioana Teodora, Butoi Alexandru, *Psihologie judiciară - Victimologie*, Editura Solaris Print, Bucureşti, 2011.
22. Butoi, Tudorel, *Criminologie: comportamente criminale*, Editura Solaris Print, Bucureşti, 2009.
23. Butoi T., Ţîru G., Lăpăduşi V., *Interferenţa între psihologie şi criminalistică*, Editura Little star, Bucureşti, 2007.
24. Butoi, Tudorel, *Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar*, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004.
25. Butoi, Tudorel, *Criminali în serie*, Editura Phobos, Bucureşti, 2003.
26. Butoi, Tudorel-Severin, *Femei ucigaşe. Psihanaliza crimei*, Editura Phobos, Bucureşti, 2003.
27. Butoi, Tudorel, *Psihanaliza crimei*, Societatea "Ştiinţă şi Tehnică", Bucureşti, 1996.
28. Butoi, Tudorel, Luminiţa Georgeta Nicolae, Dan Voinea, *Victimologie: perspectiva juridică, socio-psihologică şi medico-legală asupra cuplului penal victimă-agresor*, Editura Pinguin Book, Bucureşti, 2004.
29. Butoi, Tudorel, Ioana Teodora Butoi, Alexandru Butoi, *Psihologia comportamentului criminal: investigaţia duplicităţii suspecţilor în interogatoriul judiciar*, Editura ENMAR, Bucureşti, 1999.
30. Canepa, G., (a cura di), *Fenomenologia dell'omicidio*, Giuffrè, Milano, 1985.

31. Canter, D., *Criminal Shadows: inside the mind of the serial killer*, Harper Collins, Londra, 1994.
32. Canuto, G., Tovo S., *Medicina Legale e delle Assicurazioni*, Casa editrice Cortina Piccin, Milano, 1965.
33. Cătuna, Nelu Viorel, *Criminalistică*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2008.
34. Cârjan, Lazăr, *Compendiu de criminalistică*, Ediţia a III-a revăzută şi actualizată, Editura Fundaţiei „România de Mâine", Bucureşti, 2004.
35. Ceacanica, Dumitru, *Însemnările unui criminalist*, Editura Militară, Bucureşti, 1980.
36. Ciappi, S., *Serial Killer: metodi di identificazione e procedure investigative*, Dottorato di ricerca in Medicina Legale. Tutore: G. B. Traverso, Coordinatore: M. Canale. Università degli Studi di Genova, 1998.
37. Ciofu, I., *Comportamentul simulat*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1976.
38. Ciopraga, Aurel, *Criminalistică*, Editura Junimea, Iaşi, 2001.
39. Ciopraga, Aurel, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal. Studiu psihologic, criminalistic şi procesual penal*, Editura Junimea, Iaşi, 1979.
40. Ciopraga, Aurel, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Editura Gama, 1996.
41. Curtoni, M., Parolini, M., *Dizionario dei Serial Killer*, A. Vallardi, Milano, 1998.
42. Dascălu, Ioan, Laurenţiu, Giurea, Marin-Claudiu, Ţupulan, Cristian-Eduard, Ştefan, *Metodologia investigării infracţiunilor (curs universitar)*, Editura Sitech, Craiova, 2008.
43. D'Arienzo, A., *Sulle tracce del killer*, F.lli Palombi Editori, Roma, 1999.
44. De Luca, R., *Anatomia del Serial Killer 2000*, Giuffrè, Milano, 2001.
45. Dongoroz, Vintilă, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Rodica Stănoiu, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Costică Bulai, Victor Roşca, *Explicaţii teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1970.
46. Dongoroz, Vintilă, *Explicaţii teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei, 1969.
47. Douglas, J., *Mindhunter*, CDE Stampa, Milano, 1997.
48. Djuvara, Mircea, *Teoria generală a dreptului, vol. II*, Editura Librăriei Socec & Co., Bucureşti, 1930.
49. Enăchescu, Constantin, *Elemente de psihologie proiectivă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973.
50. Ferracuti, F., (a cura di), *La criminologia e il diritto penale*, in "Trattato di criminologia, Medicina Criminologica e Psichiatria Forense", con la collaborazione di F. Bruno, M. C. Giannini, Giuffrè, Milano, 1988.
51. Ferracuti, F., Mastronardi, V., *Criminologia, Psichiatria forense, Psicologia giudiziaria*, Giuffrè, Milano, 1988.
52. Finstad, S., *Ho amato un mostro*, Euroclub, Trezzano sul Naviglio, 1993.
53. Fioravanti, L., *Le infermità psichiche nella giurisprudenza penale*, Cedam, Padova 1988.
54. Fisher, J.C., *Killer Among Us*, Praeger, Westport, 1997.
55. Florian, Gheorghe, *Psihologie penitenciară*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1996.
56. Fornari, U., Birkhoff, J., *Serial Killer*, Centro Scientifico Editore, Torino, 1996.

57. Fornari, U., Coda, S., *Tre orrendi delitti del Passato*, Centro Scientifico Editore, Torino 1998.
58. Fornari, U., *Compendio di psichiatria forense*, EGES, Torino, 1984.
59. Foucault, Michael, *Anormalii*, Editura Univers, Bucureşti, 1999.
60. Foucault, Michael, *A supraveghea şi a pedepsi - naşterea închisorii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.
61. Fox, J., Levin, J.A., *Overkill: Mass Murder and Serial Killing Exposed*, Plenum, New York, 1994.
62. Freud, S., *Eseuri de psihanaliză aplicată*, Editura Trei, Bucureşti, 1994.
63. Garbesi, M., *Serial Killers, Theoria,* Roma- Napoli, 1997.
64. Geberth, Vernon J., *Sex-related homicide and death investigations: practical and clinical perspectives*, CRC Press LLC, 2003.
65. Geberth, V.J., *Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures, and Forensic Techniques,* 3rd ed., CRC Press, Boca Raton, FL, 1996.
66. Giannangelo, S., *The Psychopatology of Serial Murder*, Praeger, Westport, 1996.
67. Giovannini, F., Tentori, A., *Psicopatici e Serial Killer*, Stampa Alternativa, Viterbo, 1994.
68. Goldberg, A., *Perversione e perversioni*, trad. it. Carrera R., Bordigheri, Torino, 1998.
69. Golu, M., *Bazele psihologiei generale (ediţia a II-a)*, Editura Universitară, Bucureşti, 2005.
70. Golu, M., *Principii de psihologie cibernetică,* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1975.
71. Golu, M., Dinu, A., *Introducere în psihologie,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
72. Gorgos, Constantin, *Dicţionar enciclopedic de psihiatrie*, Editura Medicală, Bucureşti, 1989.
73. Greist, J.A., *Treatment of Mental Disorders*, Oxford University Press, Oxford, 1982.
74. Hamey, Karin, *Direcţii noi în psihanaliză,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995.
75. Holmes, R.M., *Profiling Violent Crimes*, Sage, Thousand Oaks, 1996.
76. Holmes, R., De Burger, J., *Serial Murder*, Sage, Newbury Park, 1988.
77. Iacob, Adrian; Ştefan, Cristian-Eduard, *Etică şi deontologie profesională (curs universitar),* Editura Sitech, Craiova, 2012.
78. Ionescu, George, *Tratat de psihologie medicală şi psihoterapie*, Editura Asclepios, Bucureşti, 1995.
79. Ionescu, Lucian, Sandu, Dumitru, *Identificarea criminalistică*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990.
80. John O. Savino, Brent E. Turvey, *Rape investigation handbook*, Elsevier Academic Press, 2005.
81. Kocsis, Richard N., *Criminal profiling: principles and practice*, Humana Press Inc., 2006.
82. Lane, B., Gregg, W., *The Encyclopedia of Serial Killers*, Headline, Londra, 1992.
83. Leccese, E., *I Serial Killer nella realtà e nell'immaginario*, Edizioni Universitarie Romane, Roma, 2001.

84. Lester, D., *Serial Killers: the insatiable passion*, The Charles Press, Philadelphia, 1995.
85. Lunde, D., *Murder and Madness,* San Francisco Book Company, San Francisco, 1975.
86. Mascolo, S., *Creatività: origini, percorsi, applicazioni*, Tesi di laurea, Facoltà di Psicologia, Università degli Studi di Roma "La Sapienza", 1994.
87. Mastronardi, V., *Manuale per Operatori Criminologici e Psicopatologi Forensi*, Giuffrè, Milano, 1996.
88. Mircea, Ion, *Criminalistica*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1994.
89. Mitrofan, Nicolae, *Testarea psihologică. Aspecte teoretice și practice*, Editura Polirom, Iași, 2009.
90. Mitrofan, Nicolae (coordonator), Voicu Zdrenghea, Tudorel Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă Șansa, București, 1992.
91. Morar, Robert; Stolojescu, Grigore; Ștefan, Cristian-Eduard, *Etică și deontologie polițienească*, Editura Sitech, Craiova, 2011.
92. Musci, A., Scarso, A., Tavella, G., *Vivere per uccidere. Anatomia del Serial Killer,* Calusca Stampa, Padova, 1997.
93. Navarro, Joe, *Secretele comunicării nonverbale. Ghidul unui fost agent FBI pentru citirea rapidă a oamenilor*, Editura Meteor Press, 2014.
94. Neagu, I., *Drept procesual penal,* Editura Academiei, București, 1988.
95. Nistoreanu, Gheorghe, Boroi, Alexandru, *Drept penal. Partea specială*, Editura ALL Beck, București, 2002.
96. Nistoreanu, Gheorghe, Dobrinoiu, Vasile, Boroi, Alexandru, Pascu, Ilie, Molnar, Ioan, Lazăr, Valerică, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, Editura Europa Nova, București, 2001.
97. Norris, J., *Serial Killers: The Growing Menace*, Anchor Books, New York, 1988.
98. Odobleja, Ștefan, *Psihologia consonantistă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982.
99. Olteanu, Gabriel-Ion; Iacob, Adrian; Gorunescu, Mirela; Voicu, Adriana-Camelia; Pop, Ștefan; Dragomirescu, Bianca; Ruiu, Marin; Ștefan, Cristian-Eduard, *Cercetarea activităților structurilor infracționale*, Editura Sitech, Craiova, 2008.
100. Pandrea, Petre, *Psihanaliză judiciară*, Editura Cartea Românească, București, 1945.
101. Poenaru, I., *Pedeapsa cu moartea - pro sau contra?,* Editura Lumina Lex, București, 1994.
102. Ponti, G., *Compendio di Criminologia*, Raffaello Cortina Editore, Milano, 1999.
103. Predescu, V., *Psihiatrie,* Editura Medicală, București, 1976.
104. Răşcanu, Ruxandra, *Psihologia comportamentului deviant*, Editura Universității București, 1994.
105. Reid, John, Inbau, Fred, *Lie Detector and Criminal Interrogation*, Baltimore, 1953.
106. Ressler, R., Douglas, J., Burgess, A.G., Burgess, A.W., *Crime Classification Manual*, Lexington Books, New York, 1992.
107. Ressler, Robert, Shatchman, Tom, *Vânător de ucigași*, Editura F.F. Press, București, 1993.

108. Rossmo, D.K., *Targeting Victims: Serial Killers and the Urban Environment,* Canadian Scholars' Press, 1996.
109. Sântea, Ioan, *Nopți sângerânde*, Editura Phobos, București, 2005.
110. Stancu, Emilian, *Tratat de criminalistică (ediția a III-a revăzută și adăugită),* Editura Universul Juridic, București, 2004.
111. Stancu, Emilian, *Criminalistică. Știința investigării infracțiunilor (vol.1). Tehnica criminalisticii,* Editura „Tempus" – SRL, București, 1992.
112. Stancu, Emilian, *Criminalistica. Elemente de tactică și de metodologie criminalistică*, Tipografia Universității București, 1983.
113. Staub, Hugo, Frantz Alexander, Criminalul și judecătorii săi, Editura Gallinard, Paris, 1934.
114. Suciu, Camil, *Criminalistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
115. Ștefan, Cristian-Eduard, *Profesia și viața de polițist,* Editura Sitech, Craiova, 2012.
116. Ștefan, Cristian-Eduard, *Managementul activităților privind dispariția minorilor,* Editura Sitech, Craiova, 2011.
117. Ștefănescu, Paul, *În slujba vieții și a adevărului*, Editura Medicală, București, 1984.
118. Tandin, Traian, *Cazul Rîmaru - carte document*, Editura Phobos, București, 2002.
119. Tandin, Traian, *Galeria marilor criminali*, Editura Aldo Press, 2001.
120. Tanislav, Eliodor, *Criminalistica-metodologia intervievării investigative,* Editura Semne, București, 2001.
121. Tanoviceanu, I., *Tratat de drept și procedură penală,* Vol.IV, Curierul judiciar, București, 1924-1927.
122. Țurai, Constantin, *Enigmele unor amprente*, Editura Albatros, București, 1984.
123. Ungureanu, Georgeta Ștefania, *Criminologie,* Editura Academica București, 2002.
124. Vasile, Viorel, *Investigarea crimelor și criminalilor în serie*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2013.
125. Vochescu, I., *Criminalistica, vol. I,* Editura Academica, București, 2000.
126. Voinea, Maria, Dumitrescu, Florin, *Psihosociologie judiciară*, Editura Sylvi, București, 1999.
127. Volonciu N., *Tratat de procedură penală,* Editura Paideia, București, 1993.
128. Volonciu N., *Drept procesual penal*, Editura didactică și pedagogică, București, 1972.
129. Wilson, C., Pitman, P., *Enciclopedia del delitto*, Ed. Lerici, Milano, 1961.
130. Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă Șansa, București, 1994.
131. Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, *Biodetecția judiciară*, Editura Ministerului de Interne, București, 1992.
132. Zdrenghea, Voicu, Tudorel Butoi, *Investigația psihologică a comportamentului simulat*, Serviciul Editorial, Ministerul de Interne, București, 1991.
133. Zlate, Mielu, *Fundamentele psihologiei*, ediția a 4-a, Editura Polirom, Iași, 2009.
134. Zlate, Mielu, *Introducere în psihologie,* Editura Șansa, București, 1999.
135. Zlate, Mielu, *Fundamentele psihologiei*, Editura Hyperion, București, 1995.

Articole şi studii de specialitate

1. Anghelescu, Ion, *Posibilitatea stabilirii disimulării adevărului în voce cu ajutorul aparatului P.S.E.*, în Prezent şi perspectivă în ştiinţa criminalistică, Ministerul de Interne, 1979.
2. Barresi, F., *Demonomanie ed omicidi rituali seriali nel satanismo contemporaneo,* Convegno "Gli dei morti son diventati malattie", Roma 4-5 maggio, 2000.
3. Bercheşan, Vasile, *Unele consideraţii privind valoarea probantă a testării tip poligraf în activitatea organelor de urmărire penală*, în Criminalistica, anul II, nr.3, mai 2000.
4. Bourgoin, S., *"Serial Killers"*, Sperling & Kupfer; trad. it. L. Businelli, La follia dei Mostri, CDE stampa, Milano, 1995.
5. Bruno, F., Marrazzi M., *Inquietudine omicida: i serial killer analisi di un fenomeno*. Phoenix, Roma, 2000.
6. Bruno, F., *Relazione presentata al Seminario "Mostri o Serial Killer" Analisi del Fenomeno nell'Italia di oggi*. Sala delle conferenze della Corte d'Appello di Roma, 1-2 dicembre 1995.
7. Bunker, E., *Come una bestia feroce*, trad. it. S. Bortolussi, Mondadori, Milano, 1997.
8. Butoi, Tudorel, Alina Tănase, *Profilul psihologic în timp – amprentă aptitudinal-comportamentală în timp şi spaţiu*, în revista Studii de securitate publică, Vol. 1, nr.4/2012.
9. Butoi, Tudorel, Alina Tănase, *Profiler. „Eagle" operation - Râmaru case files (father and son from a psychological perspective)*, în Revista de criminologie, criminalistică şi penologie, nr. 4/2008.
10. Butoi, Tudorel, *Sinoptic operativ-explicativ în identificarea, capturarea şi probarea faptelor comise de psihopaţii sexuali (criminali în serie)*, în Revista Română de Criminalistică nr. 2/2005.
11. Butoi, Tudorel, *Incursiune orientativă asupra tehnicilor profiling*, în revista Studii de securitate publică, Vol. 2, nr. 3/2013.
12. Butoi, Tudorel, Alina Tănase, *Poligraful – instrument clasic în anchetă sau dovadă de tehnică ultra-modernă ?*, în Revista de criminologie, criminalistică şi penologie nr.1/2009.
13. Cancrini, M.G., Harrison, L., *La trappola della follia, La nuova Italia Scientifica*, Roma, 1983.
14. Catania, E., *Morire d'orrore. Cent'anni di serial killer raccontati come in un romanzo*, Gli Specchi Marsilio, Venezia, 1998.
15. Centini, M., I Serial Killer, Xenia, Milano, 2001.
16. Ceretti, A., Merzagora, I., (a cura di), *Questioni sull'imputabilità*, Cedam, Padova, 1994.
17. Chapman, D., *Lo stereotipo del criminale*, Einaudi, Torino, 1971.
18. Ciofu, Ioan, *Comportamentul simulat şi cercetări psihofiziologice experimentale, Institutul de psihologie*, Editura Academiei, 1974.

19. De Pasquali, P., *Serial Killers in Italia. Cento anni di omicidi mostruosi.* FrancoAngeli, Milano, 2001.
20. De Zigno, F., *Cittadini X: Serial Killer dalla realtà allo schermo*, Feltrinelli, Firenze, 1998.
21. Dosi, G., *Il mostro e il detective,* Vallecchi, Firenze, 1973.
22. Florian, Gheorghe, *Aspecte psihologice ale privării de libertate*, Buletinul penitenciar nr. 1/1981.
23. Fortunati, L., *I Mostri nell'immaginario*, Milano, FrancoAngeli, 1995.
24. Fotia, C., *Intorno al delitto. Crimini e Misteri d'Italia*, P. Manni, Lecce, 1998.
25. Geberth, V. J., *Psychological profiling. Law and Order*, *29*(2), 1981.
26. Horowitz, J., *Israeli Police Polygraph Laboratory*, Tel-Aviv, 1973.
27. Ioana, Cornel, *Audierea prin poligraf - procedeu specific în tactica audierii învinuitului şi inculpatului în cazul infracţiunilor de omor,* Seminarul de perfecţionare profesională a procurorilor criminalişti, Sinaia, 20-24 noiembrie 2000.
28. Kiss, Csaba, *Gravitatea infracţiunii şi recidiva ca factori care influenţează reactivitatea persoanelor testate prin metoda poligraf*, în *Realităţi şi perspective în criminalistică,* Bucureşti, 2003.
29. Mitrofan, Nicolae, *Posibilităţi şi limite privind prognozarea conduitelor violente*, Revista de criminologie, criminalistică şi penologie nr. 6/2000.
30. Nichifor, Alfred Jean, *Constatarea disimulării adevărului cu ajutorul aparatului pentru detectarea efectelor emoţiei asupra scrisului*, în Tratat practic de criminalistică, vol. II, Ministerul de Interne, 1978.
31. Palcu, Pavel, *Ancheta penală în vederea identificării şi soluţionării disimulărilor în investigarea criminalistică*, în Revista de criminologie, criminalistică şi penologie, nr.1/2008.
32. Păun, Costică, *Criminal investigative analysis against violent crime*, in LESIJ nr. XVI, vol. 2/2009.
33. Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, *Criminali în serie. Profil psihologic (operă nepublicată),* Universitatea Spiru Haret Bucureşti.
34. Pârvulescu, Valentina Liliana, Butoi, Tudorel, Cristian-Eduard Ştefan, *Reconstruirea profilului psihologic comportamental (profiling) al criminalilor în serie*, în Revista Studii de securitate publică nr. 1(9)/2014.
35. Stănoiu, Rodica Mihaela, Vasilescu, Horia Mihai, *Studiu internaţional asupra criminalităţii şi victimelor,* Revista de criminologie, criminalistică şi penologie nr. 5/2000.
36. *** Serial Murder: An Elusive Phenomenon, Praeger, New York, 1990.
37. *** Ministero dell'Interno, Dipartimento di Pubblica Sicurezza, Direzione Centrale di Polizia Criminale, Servizio di Polizia Scientifica, SASC, Sistema per l'Analisi della Scena del Crimine, Stampa Offsei.
38. *** Problemy Kryminalistika nr. 48, Buletin de traduceri nr. 9, 1964.
39. *** REVISTA POLYGRAPH (Statele Unite ale Americii), Journal of the American Polygraph Association, din lunile iunie 1975, martie 1982, septembrie 1982.
40. *** Revue internationale de criminologie et de police technique, Vol. XIII, nr. 4, Geneva, 1959.

41. *** Tehnica folosirii poligrafului (« Detectorul de minciuni »), Serviciul Editorial şi Cinematografic, Ministerul de Interne, Institutul de Criminalistică, Bucureşti, 1979.

Resurse Internet

http://ro.wikipedia.org/wiki/List%C4%83_de_uciga%C8%99i_%C3%AEn_serie
http://www.researchgate.net/publication/200536805_PROFILUL_PSIHOLOGIC__O_NOU_DIMENSIUNE_N_ANCHETELE_PENALE
http://queen0funderworld.wordpress.com/category/crimecriminali/page/2/
http://www.fbi.gov/about-us/training/bsu
http://www.davidcanter.com/professional-services/offender-profiles/
http://murderpedia.org/male.R/r1/ross-michael-photos.htm
http://www.politiaromana.ro/Criminalistic/poligraf.htm

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B C.U "M. EMINESCU" IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2014/8228
19.00

"...Felicit autorii prezentului compendiu universitar pentru opera lor remarcabilă, recomandând-o călduros tuturor persoanelor interesate în domeniul de referință, teoreticieni și practicieni pe tărâmul analizei comportamentale în procesul penal".

Prof.univ.dr. general de brigadă MIHAI BĂDESCU

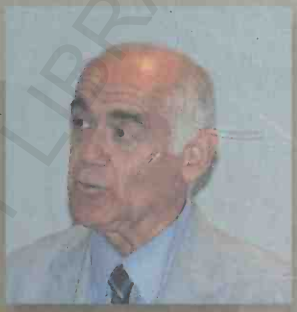

TUDOREL BUTOI este profesor universitar la Universitatea „Spiru Haret" București, psiholog principal clinician, psiholog criminalist și prim expert în detecția comportamentelor simulate (tehnica poligraf). Doctor în psihologie judiciară, licențiat în psihologie și drept, experiență de peste 35 de ani ca practician în domeniul criminalisticii și al anchetei penale. A publicat numeroase tratate, manuale, monografii, studii și cercetări de specialitate în domeniul psihologiei și științelor comportamentale, dar și al științelor juridice, criminalisticii etc. Președinte al Comisiei de psihologie pentru apărare, ordine publică și siguranță națională din cadrul Colegiului Psihologilor din România.

GRIGORE STOLOJESCU este comisar-șef de poliție și Directorul Institutului de Studii pentru Ordine Publică din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Doctor în „Ordine publică și siguranță națională" și doctorand în Drept, specializarea „Filosofia dreptului", are o experiență de peste 20 de ani în cadrul Poliției Române. Este cadru didactic asociat la Universitatea „Eftimie Murgu" Reșița, membru în Consiliul științific internațional al revistei „Studii de Securitate Publică", membru fondator al Asociației Naționale a Tinerilor Jurişti din România și a publicat numeroase lucrări științifice în domeniul științelor juridice, dar și al științelor militare, de informații și ordine publică.

CRISTIAN-EDUARD ȘTEFAN este doctor în „Ordine publică și siguranță națională", subcomisar de poliție și lector universitar la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza" București. Este directorul revistei „Studii de Securitate Publică" (indexată BDI CEEOL, EBSCO, ProQuest etc.) și vicepreședinte în domeniul activităților academice al Asociației Române pentru Studii Judiciare și Securitate Publică. A publicat peste 70 de lucrări științifice (tratate, manuale, cursuri universitare, articole, studii, cercetări și comunicări științifice) în domeniul științelor militare, de informații și ordine publică, dar și al științelor juridice, criminalisticii, eticii judiciare etc. Distins cu „Diplomă de excelență" de către Corpul Național al Polițiștilor, în semn de recunoștință meritorie pentru promovarea valorilor profesionale ale polițiștilor.

ISBN 978-606-647-952-3

BCU IAȘI - BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARY LIBRARY